

MUZEUL JUDEȚEAN "ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI



ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

ANUARUL MUZEULUI JUDEȚEAN
"ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI
XXXVII

2016

editura pim

MUZEUL JUDEȚEAN „ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI

**ACTA MOLDAVIAE
MERIDIONALIS**

XXXVII

2016

EDITURA PIM
Iași, 2017

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

Colegiul de redacție

**LAURENȚIU CHIRIAC, ALBERT GRECU,
OANA AMBROSA, MIHAI CRISTIAN ȘELARU,
MARIAN ANTONIU, LIVIU PREUTU-GRIGORE**

Coperta

LIVIU PREUTU-GRIGORE

Orice corespondență se va adresa Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui, telefon/fax: 0235-311626, e-mail: muzeu_vaslui@yahoo.ro; museumvs@gmail.com

Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui – Roumanie, tel/fax: 0235/311626, e-mail: muzeu_vaslui@yahoo.ro; museumvs@ gmail.com

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Roumănen, tel./fax: 0235/311626, e-mail: muzeu_vaslui@yahoo.ro; museumvs@ gmail.com

Please send any mail to the following adress: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Romania, tel./fax: 0235/311626, e-mail: muzeu_vaslui@yahoo.ro; museumvs@ gmail.com

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui nu își asumă răspunderea pentru conținutul articolelor publicate, aceasta aparținând în totalitate autorilor. În acest sens, rugăm colaboratorii noștri să trimită materialele redactate după normele științifice și numai în format electronic.

ISSN : 0257 - 7372

Editată de Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

ABREVIERI – ABBREVIATIONS – ABBREVIATIONS – ABKÜRZUNGEN

AARMSI = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București.

AB = Arhivele Basarabiei

ACMI = Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.

ACNSAS = Arhiva Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

Acta Arch. = *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapesta.

ActaMM = *Acta Moldaviae Meridionalis* - Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Vaslui.

AEH = Anuarul Eparhiei Hușilor, Editura Episcopiei Huși, Huși.

AER = Anuarul Eparhiei Romanului, Editura Episcopiei Romanului, Roman.

AGA = Anuarul de geografie și antropogeografie, București.

AGMB - Arhivele Generale Militare București

AIIX = Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași.

AIIAI = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași.

AIIN = Anuarul Institutului de Istorie Național Cluj, Cluj - Napoca.

A.N.C.E. Prahova = Asociației Naționale Cultul Eroilor „Prahova”.

ANIC - Arhivele Naționale Istorice Centrale

A.M.A.E = Arhivele Ministerului Afacerilor de Externe.

A.M.R. Pitești = Arhivele Militare Române Pitești.

AN - DMB = Arhivele Naționale - Direcția Municipiului București.

A.N.I.C = Arhivele Naționale Istorice Centrale.

ArhMedie = Arheologia Medievală, Uniunea Arheologilor Medieviști, Reșița.

ArhMold = Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie Iași, București.

ArheologijaS = *Arheologija Sofia*. Institutul de Arheologie și Academia de Științe, Sofia.

Arh. N. Vrancea – Arhivele Naționale Vrancea

ArhStBuc = Arhivele Statului București.

ArhStIași = Arhivele Statului Iași.

AT = *Ars Transilvaniae*, Revista Institutului Național de Istorie și Artă, Cluj.

Balcania = *Balcania* - Revista Institutului de Studii Balcanice, București.

BCMI = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.

BEH = Buletinul Episcopiei Huși, Editura Episcopiei Huși, Huși.

Bibl Acad Rom. = Biblioteca Academiei Române, București.

BMI = Buletinul Monumentelor Istorice, București, Direcția Monumentelor Istorice, 1970-1975 și 1990-2002 (serie nouă).

BO = Biroul Oficial.

BOR = Biserica Ortodoxă Română, Patriarhia Română, București.

BR = Buciumul român, București.

BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române, București.

București = București - Revista Muzeului și Pinacotecii Municipiului București.

Carpica = Carpica – Anuarul Muzeului de Istorie „Iulian Antonescu” Bacău, Bacău.

Călători străini... = *Călători străini despre Țările Române*, vol. I - IX, coordonator Maria Holban, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1968 - 1996.

C.C. al P.C.R = Comitetul Central al Partidului Comunist Român.

CDM = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului - București*, vol. I - V, *Arhivele Statului București*, 1957 - 1975.

C.F.A.M. = Comandamentul Forțelor Aeriene Militare

CJCPCT Vaslui = *Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui*

CI = Cercetări istorice, Complexul Național Muzeal „Moldova” Iași.

CL = Convorbiri literare, Iași.

Crisia = Crisia - Culegere de Materiale și Studii, Muzeul Crișurilor, Oradea.

CMI = Comisia Monumentelor Istorice

C.N.S.A.S. = Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

CRIFST = Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române

CSMP = Comisia Superioară a Monumentelor Publice, București.

Dacia NS = Dacia, Nouvelle Serie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București.

Danubius = Danubius – Anuarul Muzeului de Istorie Galați, Galați.

DC = Direcția pentru Cultură

DIE = Direcția de Informație Externă.

DIR,A, = Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625), 11 volume, București, Editura Academiei, 1951 - 1995.

DGIE = Direcția Generală de Informație Externă

D.G.P. = Direcția Generală a Poliției

D.J.A.N. Buzău = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Buzău .

D.J.A.N.(I). Iași = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași

D.J.A.N. Vaslui = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui.

D.J.A.N. Vrancea = Direcția Județeană Arhivelor Naționale Vrancea.

DPSG - Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale

DR = Documente răzeșești, Bârlad, 1932-1934.

DRH , A , = Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, vol. I - XXIII, București, Editura Academiei Române, 1968 - 1996.

Doc. bârlădene = Documente bârlădene, vol. I - V, Bârlad - Huși, 1911 - 1926.

E.C.P. = Aparatul pentru Educație, Cultură și Propagandă

FMIL = Foaie pentru minte, inimă și literatură, București.

FRN = Frontul Renașterii Naționale

FTJVs = Fondul Tribunalului Județului Vaslui.

GB = Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei, Craiova.

Ghibănescu Gh., *Surete și izvoade = Surete și izvoade*, vol. I - XXV, Iași - Huși, 1906 - 1933.

GM = Glasul monahilor, Mitropolia Română, București.

Hierasus= Hierasus - Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani.

II = Însemnări ieșene, Iași.

I.G.J. = Inspectoratul General al Jandarmeriei

IN = Ion Neculce, Buletinul Muzeului Municipal Iași, Iași.

Iorga N., *Stud. și doc. = Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, 34 volume, București - Vălenii de Munte, 1906 - 1916.

JL = Junimea literară, Iași.

MA = Mitropolia Ardealului, Editura Mitropoliei Ardealului, Cluj-Napoca.

M.A.I. = Ministerul Afacerilor Interne

Materiale = Materiale și cercetări arheologice, București.

MC = Miron Costin, Bârlad.

MCA – DA = Ministerul Cultelor și Artelor - Departamentul Artelor.

MCIP = Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice.

MemAntiq = *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, Piatra Neamț.

MI = Magazin istoric, București.

- MIA = Monumente Istorice și de Artă, București.
M.J.O.R = Monitorul, Jurnal Oficial al Românie.
MO = Mitropolia Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova.
M.O. = Monitorul Oficial.
M.Oastei = Monitorul Oastei.
Mousaios = Revista Muzeului Județean Buzău.
M.M.S. = Mitropolia Moldovei și Sucevei, Revista Mitropoliei Moldovei, Iași.
M.N.I.R. = Muzeul Național de Istorie a României, București.
O.P.C.N. = Oficiul pentru Patrimoniu Cultural Național
PCdR = Partidul Comunist din România
Pontica = *Pontica. Acta Musei Tomitani*, Constanța.
P.T. = Păstorul Tutovei, Bârlad.
P.M.R. = Partidul Muncitoresc Român.
R.A. = Revista arhivelor, București.
R.E.S.E.E. = Revue des Études Sud-Est Européennes, București.
R.I. = Revista istorică, București, 1974-1979.
R.I.M. = Revista de Istorie a Moldovei
R.I.R. = Revista istorică română, București, 1915-1946.
R.M. = Revista muzeelor, București
S.A.I. = Studii și articole de istorie, București.
S.C.I. = Studii și cercetări istorice, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași, Iași.
S.C.I.A. = Studii și cercetări de istoria artei, București.
S.C.I.V.(A) = Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.
S.C.N. = Studii și cercetări de numismatică, București.
S.C.S.I. = Studii și cercetări științifice de istorie, Iași.
S.M.I.M. = Studii și materiale de istorie medie, București.
S.T. = Studii teologice, Sibiu.
S.S.I. = Serviciul Special de Informații

S U M A R

Constantin MĂNESCU: <i>Repere sacre ale timpului în marile religii ale lumii</i>	1
Eliza ILIE: <i>Conciliul de la Florența în istoriografia românească veche</i>	11
Camelia CĂLIN: <i>Identitate și diversitate în spațiul balcanic - reflectare în cronicile moldovenești (sec. XV-XVIII)</i>	27
Maria POPA, Doina ROTARU: <i>Biserica “Sf. Nicolae” de la Miclești –Vaslui, ctitorie a familiei Miclescu</i>	38
Andrei CREȚU: <i>Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului de la Mănăstirea Florești</i>	56
Ciprian-Petru POPOVICI: <i>Rolul Bisericii Ortodoxe Române din Bucovina în politica austriacă</i>	77
Costin CLIT: <i>Biserica „Sfântul Dumitru” din Huși</i>	86
Costin CLIT: <i>Testamentul Ieromonahului Drăghici, nacealnicul Schitului Golgofta și alte documente inedite</i>	166
Sorin CRISTESCU: <i>Primele 12 numere ale ziarului Adeverul apărut la Iași decembrie 1871 – martie 1872</i>	190
Daniel Silviu NICULAE: <i>Relațiile politice româno-bulgare de la tratatul de pace de la București din 1913 la intrarea Bulgariei și României în Primul Război Mondial (1913-1914)</i>	225
Dan PRISĂCARU: <i>Starea Armatei României la declanșarea Primului Război Mondial. Cauze și determinări pentru adoptarea neutralității armate în perioada 21 iulie/3 august 1914 - 4/17 august 1916</i>	238
Cristina BOȚOGHINĂ: <i>Peripețiile inginerului Vasile A. Golescu în timpul Primului Război Mondial</i>	261
Ene-Vasile SPRÎNCENATU: <i>Franța și intrarea României în Marele Război</i>	272
Mircea TĂNASE: <i>Revista România Militară – promotoare a învățămintelor Primului Război Mondial</i>	278
Marius RĂDULESCU: <i>Eforturi pentru creșterea gradului de înzestrare a armatei în perioada neutralității (1914-1916)</i>	288

Neculai-Silviu MUȘTIUC: Școala primară Bahnari în timpul Primul Război Mondial (1914-1918)	295
Alin SPÂNU: Denunțuri pe timp de război. Cazul maicii Marina/Mina Hociotă (1916)	301
Costin SCURTU: Războiul, reorganizarea și eroismul militarilor români în campaniile din 1916 și 1917.....	309
Constantin CHIPER, Mihai Cristian ȘELARU: Vasluienii în campania militară din anul 1916	320
Oltea RĂȘCANU GRAMATICU: Bârlădenii în războiul de întregire a neamului (1916-1919)	326
Mealania IONESCU, Nicolae IONESCU, Generalul Ioan Rășcanu – erou al orșului Vaslui în Primul Război Mondial (14 ianuarie 1874 - 25 februarie 1952)	342
Radu ANICOLĂEȘI: Arme de panoplie aparținând Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui	350
Sorin LANGU, Cristian ONEL: O monedă hibridă descoperită în jurul Bârladului	371
Marian BOLUM: Bancnotele de ocupație emise de Banca Generală Română în timpul Primului Război Mondial	374
Maria CRUȘNINSCHI: Hanul Domnesc - patrimoniul etnografic al Muzeului Bucovinei	391
Florentina BUZENSCHI: Mobilierul popular	400
Dorina ONICA: Tradiția pescuitului și păstoritului la Crihana Veche – Cahul	413
Florin Gerard CĂLIN: Funcționalitatea spațiului gospodăriei argeșene. Trecut și prezent	425
Valeriu LUPU, Vasile V. LUPU: Valoarea biopsihosocială și spirituală a alimentației	444
Valeriu LUPU: Medicina vasluiană în timpul Primului Război Mondial	450
Alexandru CHISELEV: Vase din aramă cu funcție ceremonială din colecția MEAP	457

Iulian-Silviu CRĂCIUN: <i>Evoluția miniaturii manuscriselor înainte de Ștefan cel Mare</i>	473
Ion SANDU, Viorica VASILACHE, Petronela SPIRIDON, Cosmin Tudor IURCOVSCHI, Dumitru Eugen COLBU, Ovidiu Petru TANASA, Ioan Cristinel NEGRU: <i>Metode și tehnici moderne de investigare științifică a artefactelor vechi</i>	485
Adrian PUIȘORU: <i>Consolidare, restaurare și amenajare Palatul Culturii Iași (etapa a II-a)</i>	523
Alexandrina CUȚUI: <i>Starea de conservare a iconostasului Bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din satul Moara, județul Suceava</i>	528
Aurora – Florentina ILIE: <i>Restaurarea drapelului Regimentului 10 de Vânători, md. 1922. Studiu de caz.</i>	546
Alexie SPIRIDON: <i>Modalități inovatoare complementare propuse pentru îngrijirea zilnică a personalului de specialitate din domeniul conservării și restaurării</i>	555
Ioana BĂITANU: <i>Biodegradarea obiectelor din piele</i>	564
Felicia ZĂRNOVAN: <i>Organizarea spațiului de depozitare a colecției de arheologie</i>	567
Ion CRISTEA: <i>Restaurarea ceasului cu carillon din turnul Palatului Culturii din Iași</i>	571
Liviu PREUTU-GRIGORE: <i>Conservare digitală. Dispozitiv pentru digitizarea filmului de 16mm. Studiu de caz – filmul „Obiceiuri de Anul Nou”.</i>	575

S U M M A R Y

Constantin MĂNESCU: <i>Sacred landmarks of time in the great religions of the world</i>	1
Eliza ILIE: <i>The Council of Florence in Old Romanian Historiography</i>	11
Camelia CĂLIN: <i>Identity and diversity in the Balkan space - reflection in the Moldavian chronicles (15th-18th centuries)</i>	27
Maria POPA, Doina ROTARU: <i>The church "St. Nicholas" from Miclesti-Vaslui, founded by the Miclescu family</i>	38
Andrei CREȚU: <i>The miracle-working icon of the Virgin Mary at Florești Monastery</i>	56
Ciprian-Petru POPOVICI: <i>The Role of the Romanian Orthodox Church in Bukovina during Austrian politics</i>	77
Costin CLIT: <i>Saint Demetrius Church in Huși</i>	86
Costin CLIT: <i>The Testament of the Draghici Ieromonah, the Golgofta Hermit and other unusual documents</i>	166
Sorin CRISTESCU: <i>The first 12 numbers of the Adeverul newspaper appeared in Iași in December 1871 - March 1872</i>	190
Daniel Silviu NICULAE: <i>Romanian-Bulgarian political relations from the 1913 peace treaty in Bucharest until the entry of Bulgaria and Romania in the First World War (1913-1914)</i>	225
Dan PRISĂCARU: <i>The state of the Romanian Armed Forces at the beginning of the First World War. Causes and determinations for the adoption of armed neutrality during July 21 / August 3, 1914 - August 4/17, 1916</i>	238
Cristina BOȚOGHINĂ: <i>The adventure of engineer Vasile A. Golescu during the First World War</i>	261
Ene-Vasile SPRÎNCENATU: <i>France and Romania's entry into the Great First World War</i>	272
Mircea TĂNASE: <i>Military România Magazine - the promoter of the lessons learned during the First World War</i>	278

Marius RĂDULESCU: <i>Efforts to increase the military's endowment during neutrality (1914-1916)</i>	288
Neculai-Silviu MUȘTIUC: <i>Bahnari Primary School during the World War I (1914-1918)</i>	295
Alin SPÂNU: <i>Denunciations during War. The Case of Mother Marina / Mina Hociotă (1916)</i>	301
Costin SCURTU: <i>War, reorganization and heroism of the Romanian soldiers in the campaigns of 1916 and 1917</i>	309
Constantin CHIPER, Mihai Cristian ȘELARU: <i>The soldiers from Vaslui Town and military campaign, during 1916</i>	320
Oltea RĂȘCANU GRAMATICU: <i>The soldiers from Bârlad Town and National Reunification War (1916-1919)</i>	326
Mealania IONESCU, Nicolae IONESCU: <i>Ioan Rășcanu, the General Hero from Vaslui Town, in the First World War (the 14th January 1874 - the 25th February 1952)</i>	342
Radu ANICOLĂEȘI: <i>Panoply weapons belonging to the "Stefan cel Mare" County Museum Vaslui</i>	350
Sorin LANGU, Cristian ONEL: <i>A hybrid coin discovered around Bârlad</i>	371
Marian BOLUM: <i>Occupational banknotes issued by the Romanian General Bank during the First World War</i>	374
Maria CRUȘNINSCHI: <i>Royal Inn - the ethnographic patrimony of the Bucovina Museum</i>	391
Florentina BUZENSCHI: <i>The popular furniture</i>	400
Dorina ONICA: <i>The tradition of fishing and shepherd in Crihana Veche – Cahul</i>	413
Florin Gerard CĂLIN: <i>Arges household space functionality. Past and present</i> ...	425
Valeriu LUPU, Vasile V. LUPU: <i>Biopsychosocial and spiritual value of food</i>	444
Valeriu LUPU: <i>Vaslui medicine during the First World War</i>	450
Alexandru CHISELEV: <i>Brass dishes with ceremonial function in the MEAP collection</i>	457

Iulian-Silviu CRĂCIUN: <i>The evolution of miniature manuscripts before Ștefan cel Mare</i>	473
Ion SANDU, Viorica VASILACHE, Petronela SPIRIDON, Cosmin Tudor IURCOVSCHI, Dumitru Eugen COLBU, Ovidiu Petru TANASA, Ioan Cristinel NEGRU: <i>Modern methods and techniques of scientific investigation of ancient artifacts</i>	485
Adrian PUIȘORU: <i>Consolidation, restoration and landscaping Palace of Culture Iasi (stage II)</i>	523
Alexandrina CUȚUI: <i>The state of preservation of the iconostasis of the Church, of the holy "Archangels Michael and Gabriel" in the village of Moara, Suceava County</i>	528
Aurora – Florentina ILIE: <i>The restoration of the 10th Hunters Regiment Flag, md. 1922. Case study</i>	546
Alexie SPIRIDON: <i>Additional innovative ways suggested for the daily care of specialized personnel in the field of conservation and restoration</i>	555
Ioana BĂITANU: <i>Biodegradation of leather objects</i>	564
Felicia ZÂRNOVAN: <i>Organizing the storage area of the archaeological collection</i>	567
Ion CRISTEA: <i>Restoration of the carillon clock in the tower of the Culture Palace in Iasi</i>	571
Liviu PREUTU-GRIGORE: <i>Digital preservation. Device for digitizing 16mm film. Case study - the film "New Year's Traditions"</i>	575

REPERE SACRE ALE TIMPULUI ÎN MARILE RELIGII ALE LUMII

Constantin MĂNESCU*

Cuvinte cheie: timp, istorie, sacru, religie, eră religioasă, sărbătoare, an liturgic.

Mots clef: temps, histoire, sacré, saint, religion, ère religieuse, fête, année liturgique.

Résumé

Le temps c'est une catégorie fondamentale de l'histoire et aussi de la socialité. On ne peut parler de la socialité et donc de l'histoire que dans le temps. Il y a un temps cosmique, qui s'appelle le temps chronos, temps extérieur ou objectif, un temps de l'homme comme temps intérieur ou objectif et un temps de l'histoire comme temps de l'emploi (usage) du temps. Il y a, aussi, un temps sanctifié, le temps de la foi, qui récapitule, du point de vue religieux, le temps vécu au plan de la socialité. Ce temps sacré (saint) a l'opposé de temps profane (réel), a diverses repères dans les grandes religions du monde, qui marquent les plus importants moments de l'histoire du chaque religion. Ces moments ont généré des ères religieuses, des fêtes et des années liturgiques, qui font la mémoire du passé, ayant aussi l'espérance dans le royaume de Dieu.

Una dintre problemele cele mai dezbătute în știința și filosofia contemporană este problema timpului. Această categorie a existenței umane a atras în jurul ei discuții interesante și pasionate, reflecții subtile și complexe ale gândirii umane, de la filosofii antici până la gânditorii moderni, de la cei simpli până la oamenii de știință. Fiecare dintre ei au analizat timpul din toate perspectivele, l-au împărțit și catalogat în toate chipurile, privind originea, esența, sensul și, mai ales, valoarea acestei realități pe care o experimentăm fiecare dintre noi. Am putea afirma că timpul are un caracter obiectiv, adică este un dat care există în afara conștiinței omenești și independent de ea, dar și un caracter subiectiv, pentru că noi experimentăm timpul în ființa noastră cea mai launtrică, în sâmburele central al conștiinței noastre, în eul nostru. Timpul are, așadar, un caracter intrasubiectiv și-l experimentăm ca un mod al existenței noastre. Dacă ne reculegem în noi înșine, simțim întrucâtva cum ne trece timpul. Cu toate acestea, natura intimă și adâncimea metafizică a timpului foarte anevoie o putem sesiza cu rațiunea. Ca ceva ce face parte integrantă din viața noastră, timpul este o realitate care – ca și viața – scapă puterii de pătrundere a rațiunii și se opune sistematizării intelectuale. Timpul este ceva trăit, dar nu poate fi niciodată exprimat și definit în esența sa. Încă din secolul al IV-lea d. Hr. Fericitul Augustin (†28 august 430) a atras atenția asupra acestui fapt, observând că – deși noțiunea lui e așa de familiară – este foarte greu a ști ce este timpul în sine. În lucrarea sa intitulată *Confessiones* (=Mărturisiri), scrisă între 397-401, el zice: "Căci ce este timpul? Cine ar putea să

* Doctorand în istorie, preot la Parohia Urșani – Mănăstirea Horezu.

explice acest lucru ușor și pe scurt? Cine ar putea cuprinde chiar cu cugetul acest lucru, spre a exprima un cuvânt despre el? Dar ce spunem noi mai familiar și mai cunoscut, când vorbim, decât timpul? Și, în orice caz, înțelegem când spunem acest lucru, înțelegem chiar când auzim acest cuvânt, chiar când altul vorbește. Ce este deci timpul? Dacă nimeni nu mă întreabă, o știu, iar dacă aș vrea să explic cuiva care mă întreabă, nu știu”¹.

Supus unei analize mai profunde, timpul ni se prezintă sub două aspecte: succesiune și durată. Succesiunea este în strânsă legătură cu mișcarea și cu devenirea. Corelația dintre trecere și durată este, într-un fel, o formă de „mișcare” a timpului, modul curgerii lui. Cel care vede pentru prima dată esența lumii în eterna schimbare a lucrurilor este filosoful materialist grec Heraclit din Efes (cca. 540-480 î. Hr.), unul dintre întemeietorii dialecticii. El consideră lumea și omul într-o continuă mișcare și într-o permanentă transformare, aidoma unui fluviu în care se adună și curg mereu alte ape. Nicăieri în lume nu există ceva care să rămână neschimbat. „Totul curge și nimic nu durează”, „*Παντα ρει*” („*Panta rei*”), așa sună o maximă, care redă în chip aforistic viziunea heracliteană despre eterna curgere a lucrurilor². Din antichitate și până în zilele noastre, filosofi și oamenii de știință consideră că este imposibil să definești în mod perfect timpul. El nu este o simplă calitate a lucrurilor, susceptibilă de a fi cuprinsă într-un gen mai larg. El nu este mai mult decât un lucru, o substanță pe care am putea-o compara cu altele. Toate lucrurile există în timp, care stabilește între ele un raport de succesiune. Putem caracteriza timpul, împreună cu Leibniz, ca fiind: „*ordinea succesivă a lucrurilor*”³.

Cu toate că nu a putut defini esența sau natura timpului, chiar din antichitatea cea mai îndepărtată omul a simțit nevoia de a ține socoteala timpului, de a-l diviza în ani, în decenii, în secole și în ere. Până la Alexandru cel Mare (356-323 î. Hr.), întemeietorul epocii elenistice, Orientul n-a cunoscut nici o eră propriu-zisă. Se data după anii de domnie ai regelui în funcție, după un eveniment exterior, cum ar fi un cutremur mare etc. Asirienii aveau liste *eponime*. Eponimii erau conducătorii proeminenți ai statului-cetate, cum era în vremea aceea.

Cele mai vechi computuri sau calcule calendaristice au pornit de la anumite evenimente care au marcat viața și activitatea unor popoare, dând naștere istoriei profane. Antichitatea greco-romană cunoaște trei ere, foarte mult uzitate și în perioada dinaintea de Hristos, în cărțile Vechiului Testament, dar chiar și după aceea, în operele ce se ocupau de cronologie. Acestea sunt:

- **1. Era Olimpiadelor**, numită așa de la jocurile olimpice, ce se țineau vara în Olimpia, oraș al Elidei (Elis) din Peloponezul Greciei, în onoarea lui Zeus Olimpianul. Începutul acestei ere a fost fixat la 1 sau 25 iulie, anul 776 î. Hr. Ea ținea o evidență a jocurilor olimpice, care aveau loc din patru în patru ani. Olimpiadele erau numerotate cu I, II, III, IV-a etc, iar anii dintre ele erau și ei numerotați. Se spunea, de exemplu, anul I al olimpiadei a VII-a, anul II al olimpiadei a XX-a, anul III al olimpiadei a XXXV-a.

¹ Fericitul Augustin 1985, p. 250.

² Balca 1982, p. 30-31.

³ La Grande Encyclopédie f.a., p. 1072.

- **2. Era fondării Romei**, care număra anii de la întemeierea Cetății Eterne. Data oficială a întemeierii Romei a fost stabilită de Marcus Terentius Varro (116 - 27 î. Hr.), general și om politic din Republica Romană, care, conform legendei, plasează întemeierea orașului de către Romulus și Remus la data de 21 aprilie 753 î. de Hr., cu toate că în practica cronologică începutul anului era așezat la 1 ianuarie. Această eră era desemnată cu abreviațiunea UC (Urbe condita = de la înființarea Romei) sau AUC (Ab Urbe condita = de la fondarea Cetății, adică a Romei) și a fost utilizată timp îndelungat în tot cuprinsul imperiului roman. Ea a fost înlocuită complet de către era creștină, târziu de tot. Alături de numărătoarea varroniană, câteodată se mai utiliza și o alta, numită „*Fasti consulares*”, de la registrele speciale în care se indicau anul și Consulii din acel an, cunoscută și sub numele de *Fasti Capitolini* (catalogul consulilor). Ea a început sub August și după această eră s-a datat oficial până în secolul al VI-lea. Ea începea cu un an mai târziu decât era lui Varro. Tot în imperiul roman, începând de la Cezar și August, se mai numărau anii cu predilecție după *era lui Iulius Cezar*, adică de la 1 octombrie 49 î. Hr., când Cezar a acordat autonomie cetății Antiohia, sau după *era de la Actium*, adică de la 1 ianuarie 31 î. Hr., când Octavian August a raportat victoria decisivă de la Actium⁴.

- **3. Era seleucidă**, adesea numită și a lui Alexandru cel Mare sau era Grecilor sau a contractelor, era în uz în Răsărit și număra anii după un eveniment (nu prea ușor de determinat) din perioada urmașilor (diadohilor), adică a luptelor pentru putere, pe care le-au purtat generalii lui Alexandru cel Mare. Era aceasta se mai numește și *siriacă*, fiindcă începea în toamna anului 312 î. Hr., la 1 octombrie, când în urma bătăliei de la Gaza, unul din generalii lui Alexandru cel Mare, numit Seleucos I Nicator (355-280 î. Hr.), a pus bazele statului seleucid. Această eră a rămas în uz foarte mult timp, chiar și după instaurarea hegiriei mahomedane, la 622 d. Hr., dar supraviețuind printre iudei cam până în secolul al XVI-lea al erei noastre. Încă și astăzi este utilizată de către creștinii sirieni din Liban.

Desigur, acestor ere sau computuri (calculare calendaristice) li se mai pot adăuga și altele, întâlnite la mai toate popoarele din Orientul antic. Ne rezumăm doar a menționa pe locuitorii Mesopotamiei, care dădeau mai multă atenție cronologiei, știut fiind faptul că babilonienilor li se datorează diviziunea timpului în ani, luni și săptămâni, precum și subdiviziunea zilei în douăsprezece ore duble. Tot babilonienilor li se datorează găsirea și folosirea sistemului sexagesimal. Ei sunt cei dintâi din lume care, pe baza acestui sistem, au împărțit cercul în 360 de grade, gradul în 60 de minute, minutul în 60 de secunde, iar anul în 360 de zile⁵. La egipteni nu întâlnim o anumită eră, adică un calendar, în care anii să se numere de la o dată oarecare. La ei timpul era indicat după anii de domnie ai regilor, numărătoarea făcându-se cu fiecare nouă suire pe tron.

Dacă problema timpului este esențială în știință și filozofie, ea a devenit și mai importantă în religie, deoarece istoria profană s-a împletit cu evenimentele vieții religioase ale tuturor popoarelor de pe suprafața pământului. Furnizate de către scrierile sfinte ale celor trei mari religii monoteiste (iudaismul, creștinismul și

⁴ Popovici 1925, p. 10.

⁵ Drimba 1984, p. 84.

mahomedanismul), evenimentele consemnate de Vechiul Testament, de Noul Testament și de Coran au devenit repere sacre ale acestor religii, după cum aproape fiecare religie considerată de noi mai puțin importantă își are un reper specific, legat de un eveniment religios din viața unui popor. Amintim în acest sens era Armenilor, stabilită în anul 551 d. Hr., cu ocazia unei noi îndreptări a anului bisericesc, care a început la 9 (sau 11) iulie 552 d. Hr., ca ziua în care s-a introdus noul calendar bisericesc⁶. Pe parcurs, s-a încercat o corelare a istoriei profane cu cea biblică, pentru a se ajunge la o sincronizare a lor. Cea mai timpurie încercare de a forma o singură schemă a istoriei universale s-a făcut în secolul al III-lea al erei noastre, când Iuliu Africanul, care ne dă prima istorie creștină a lumii, a combinat datele biblice cu alte evenimente exterioare, într-o înșirare lămurită. A fost urmat de Eusebiu de Cesareea (265-339 d. Hr.), care combină și el toate datele, dând naștere *erei lui Abraham*, adică găsește că de la Avraam până la Hristos au trecut 2017 ani. Opera „părintelui istoriei bisericești” i-a dat autorului un loc de cinste printre cei care au reușit să construiască o cronologie precisă a istoriei.

În cele ce urmează, vom observa cum era iudaică, era constantinopolitană, era creștină și era mahomedană își numără anii și ce repere importante din punct de vedere religios le diferențiază și totodată le dau specificul lor. De la bun început trebuie menționat că aceste religii se aseamănă prin faptul că sunt monoteiste (recunosc pe același Dumnezeu ca Tată ceresc), dar se deosebesc prin aceea că fiecare dintre ele au ca trimis al Tatălui ceresc pe pământ persoane diferite: religia iudaică sau mozaică pe Moise (sec. XIII î. Hr.), născut între 1301-1235 în Egipt, în timpul domniei lui Ramses al II-lea; religia creștină pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat și trimis pe pământ „la împlinirea vremii” (Galateni 4, 4) și religia arabilor (mahomedană) sau islamismul, care-l are ca întemeietor pe Mahomed (Muhammad, „cel lăudat”), considerat profet al islamului, născut la Mecca pe la anul 570 d. Hr. și mort la Medina în ziua de 8 iunie 632⁷.

- **1. Era iudaică de la facerea lumii.** Iudeii numără 3761 de ani de la facerea lumii până la Nașterea Domnului Hristos sau mai bine-zis până la anul nou al lor, ce cade în toamna anului I al erei creștine. La acest număr au ajuns ei, fiindcă Talmudul consideră că facerea lumii este despărțită de distrugerea templului de către Titus (anul 70 e.n.), cam cu 4000 de ani. Această eră iudaică este în uzul mozaicilor încă din secolul al II-lea d. Hr., înlocuind „Recensământul contractelor” (era seleucidă). Era iudaică începe cu 7 octombrie 3761 î. Hr., ziua ei începând cu apusul soarelui zilei precedente.

Anul la evrei era împărțit în douăsprezece luni, care după exil au luat nume babiloniene, și anume: 1. Nisan, aproximativ Aprilie; 2. Ijar, Mai; 3. Sivan, Iunie; 4. Tammuz, Iulie; 5. Ab, August; 6. Elul, Septembrie; 7. Tișri, Octombrie; 8. Marheșvan, Noiembrie; 9. Kislev, Decembrie; 10. Tebet, Ianuarie; 11. Șebat, Februarie; 12. Adar, Martie⁸. Pe tot parcursul acestui an, la sanctuar se săvârșea cultul divin cel de toate zilele, la care poporul nu era obligat să fie de față. De aceea era necesar ca pentru

⁶ Popovici 1925, p. 11.

⁷ Vasilescu 1975, p. 158.

⁸ Tarnavski 1930, p. 222.

cultul divin să se stabilească și timpuri anumite, la care erau obligați să participe toți Israeliții. Aceste timpuri deosebite (sacre) se desfășurau în două cicluri de sărbători. Fundamentul și centrul întregii ordini festive îl formează Sabatul. Din Sabatul acesta se dezvoltă mai întâi luna a șaptea ca luna Sabatului (se anunța printr-o răsunare mai puternică din corn, din care cauză se chema și *ziua răsunării*, Iom terna (și era totodată începutul anului economic și civil serbându-se ca zi festivă prin încetarea oricărui lucru și adunare la templu) și apoi anul sabatic (care încheia o perioadă de șapte ani, când nu se făcea nici arătură, nici semănat, nici seceriș, iar ceea ce producea pământul spontan trebuia să se lase pentru săraci, străini și animale) și, după un decurs de șapte ani sabatici, anul jubiliar (adică nu anul al 49-lea, ci al cincizecilea, când pământul rămânea nelucrat, ca și în anul sabatic, și când tot poporul se odihnea). Sărbătorile anuale, de asemenea, sunt ordonate după numărul șapte. În decursul anului sacru la evrei sunt șapte sărbători: Ziua I și ultimă a Paștilor (Massot), Cincizecimea, ziua Trâmbițelor, ziua Împăcării, sărbătoarea Colibelor și serbarea finală a anului⁹.

Dintre timpurile sfinte ale evreilor, cel mai important era Sabatul, care ținea de vineri seara până sâmbătă seara. Cuvântul Sabat vine de la verbul ebraic *Šabat*, în greacă *σάββατον* (sabbaton), care înseamnă a înceta orice lucru, apoi a se odihni. Temeiul instituirii acestei zile sfinte ca zi de odihnă închinată lui Dumnezeu îl constituie un eveniment istoric important din viața poporului evreu, și anume ieșirea din robia Egiptului. După acest fapt, Dumnezeu i-a rânduit acestui popor ca lege, prin Moise, pe muntele Sinai, sărbătorirea Sabatului (tradus ulterior prin sâmbătă), prin porunca a IV-a din Decalog: „Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești. Lucrează șase zile și-ți fă în acelea toate treburile tale, iar ziua a șaptea este odihna (sfântă, închinată) Domnului Dumnezeului tău; să nu faci în acea zi niciun lucru: nici tu, nici asinul tău, nici orice alt dobitoc al tău, nici străinul care rămâne la tine, căci în șase zile a făcut Domnul cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt într-însule, iar în ziua a șaptea S-a odihnit. De aceea a binecuvântat Domnul ziua a șaptea și a sfințit-o” (Ieșirea 20, 8-11)¹⁰. Atât de mare și de sfântă era socotită această zi de odihnă, încât nu era îngăduit a se face nici mâncare în această zi, ci trebuia pregătită din ziua precedentă, a șasea, iar cine o călca, era pedepsit cu moartea, așa cum a fost ucis cu pietre omul „care a adunat lemne în ziua de odihnă (Sabat)”¹¹.

Dintre sărbătorile anuale, locul prim îl ocupa serbarea Paștilor (Hag happesah), care s-a instituit în amintirea eliberării Israeliților din robia grea din Egipt și a mântuirii celor întâi născuți ai lor, pentru că îngerul exterminator a trecut pe lângă locuințe și a ucis numai pe cei întâi născuți ai Egiptenilor, Numele *Pesah* (în greacă *πάσχα*), tradus prin Paști, se deduce de la rădăcina *Pasah*, care înseamnă în ebraică „a trecut”, și înseamnă în sens propriu *trecerea*, nu a Israeliților prin Marea Roșie, ci a îngerului exterminator pe lângă casele Israeliților unse cu sângele mielului sacrificat¹². Sărbătoarea Paștilor avea o dată fixă, 14 Nisan, dar se serba timp de șapte zile, între 15-21 Nisan. Dintre acestea, numai ziua primă și ultimă erau zile festive și numai în zilele acestea era oprit orice lucru. Pentru că în toate aceste zile era obligatoriu să se

⁹ Tarnavski 1930, p. 610.

¹⁰ Biblia 1988, p. 89-90.

¹¹ Radu coord. 1986, p. 665.

¹² Tarnavski 1930, p. 641.

mănânce numai pâine nedospită sau azimă (se înțelege, și alte bucate, după plac), această sărbătoare se mai numea și Serbarea Azimelor sau Hag hammasot¹³.

După sărbătoarea Paștilor, urma la 6 Sivan un alt reper sacru al anului religios ebraic, și anume *sărbătoarea Cinzecimii*, care s-a instituit în amintirea dării Legii pe muntele Sinai, fapt petrecut în ziua a cincizecea după ieșirea din Egipt. Această serbare ținea numai o zi și se serba prin încetarea oricărui lucru, prin adunare la locul sfânt (la templu) și prin sacrificii de animale. Ultima serbare a anului era cea a *Colibelor* (Hag hassukkot). Ea ținea șapte zile, de la 15 până la 21 a lunii Tișri, însă numai ziua primă și cea ultimă se serbau cu repaus sabatic și adunare sfântă, iar în celelalte zile nu era oprit a lucra. A fost instituită în amintirea locuirii Evreilor în corturi în timpul călătoriei prin pustiu, ca o aducere aminte îmbucurătoare de starea libertății depline, după ieșirea din robia Egiptului, precum și ca o mulțime adusă lui Dumnezeu pentru purtarea de grijă pe parcursul a celor patruzeci de ani de migrare prin pustiu. Cu cinci zile înaintea acestei sărbători, adică la 10 Tișri, se serba Ziua expiațiunii sau a împăcării (Iom hakkipurim), numită și ziua iertării și dăruirii. Era zi de pocăință și de expiere a păcatelor comise în cursul anului de către întregul popor. De aceea, sub pedeapsa de moarte se ordona tuturor a o păzi cu rigurozitate sabatică și a nu mânca nimic din seara zilei a noua până în cea a zilei a zecea¹⁴.

- **2. Era constantinopolitană.** În uzul cronologiei de la Facerea lumii, întâlnim această eră creștină, numită și era bizantină, deoarece ea a luat naștere în Constantinopol, vechiul oraș Bizanțion, fondat pe malul vestic al Bosforului de către metropola grecească Megara în jurul anului 660 înainte de Hristos. După ce a înlăturat era zisă din Antiohia și era zisă din Alexandria, începând cu secolul al IX-lea, a rămas în uz numai era bizantină, fiind folosită și la Greci, Slavi și Români până la începutul secolului al XVIII-lea. Această eră pune Facerea lumii în anul 5509 î. Hr., și anume la 1 septembrie, așa încât cu anul 1 după Hristos începe anul 5510 al erei noastre. Spre a transforma un an al erei din Constantinopol în anul erei creștine, scădem din data erei din Constantinopol numărul 5509, când anul începe de la 1 septembrie, cum se întâmplă de regulă, și când e vorba de intervalul de la 1 septembrie până la 31 decembrie, sau numărul 5508 pentru intervalul de la 1 ianuarie până la 31 august¹⁵. Această eră constantinopolitană a fost utilizată mai întâi în secolul al VII-lea și a pătruns repede în literatură și în documentele Bizanțului, iar astăzi este era întrebuintată de către Biserica Ortodoxă a Răsăritului, căci bisericește noi începem anul la 1 septembrie, și nu la 1 ianuarie, când începe anul civil.

- **3. Era creștină.** Evenimentul crucial care a schimbat întreaga lume a fost venirea Mântuitorului Iisus Hristos în lume, „la plinirea vremii” (Galateni 4, 4), fapt care a oferit creștinilor și necesitatea de a calcula timpul „după Hristos”. În primele secole ale creștinismului se folosea *era dioclețiană*, adesea numită de către creștini și *era martirilor*, care începea cu anul suirii pe tron a împăratului Dioclețian, la 29 august 284 e.n. Ea a fost mult utilizată în Egipt și este întâlnită des pe documentele de pe papirusuri. Pentru a obține anul erei dioclețiene, la primul an al acestei ere se adaugă

¹³ Tarnavschi 1930, p. 644.

¹⁴ Tarnavschi 1930, p. 651.

¹⁵ Popovici 1925, p. 8.

283 ca să se obțină anul de la nașterea lui Hristos, în a cărei toamnă începe anul dioclețian. Astfel, Dioclețian 100 = toamna lui 383 până în toamna lui 384. În același timp, pe la mijlocul secolului al III-lea e.n., Origen de la Alexandria Egiptului a definit un „ciclu cosmic de 6000 de ani”, iar ucenicul său, Hegesip, a precizat că Hristos a venit în lume la anul 5500 al erei origeniste. Deci până la Parusie (a doua venire a Domnului Hristos) mai erau 500 de ani¹⁶.

O problemă care a apărut în sânul creștinismului a fost calcularea datei Sfintelor Paști, când se serbează Învierea Mântuitorului Iisus Hristos. Cu rezolvarea acestei probleme s-a ocupat primul sinod ecumenic de la Niceea, din anul 325, unde cei 318 Părinți, acceptând ciclul origenist și stilul iulian, au stabilit ca întreaga creștinătate să sărbătorească Paștile în prima duminică după lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară. Dacă se întâmpla să cadă în același timp cu Paștile iudeilor, creștinii amânau sărbătoarea Paștilor în duminica următoare sau îl sărbătoreau cu o săptămână mai înainte¹⁷. Calculul „pascaliei” urma să fie stabilit de Biserica din Alexandria, unde se afla centrul astronomic al vremii. Data Sfintelor Paști putea, deci, oscila între 22 martie și 25 aprilie.

Dar în anul 545, monahul scit Dionisie cel Mic (Exiguus), activând la Roma, a adus acolo pascalia alexandrină, cu scopul de a lucra la calculul pascal care avea să continue pe acela al Sfântului Chiril al Alexandriei. De origine daco-romană, născut în Scythia Minor, probabil în jurul anului 470 e.n.¹⁸, acesta colindase întreaga lume creștină, cunoscând mai multe limbi și ducând faima teologiei străbunilor noștri în cetatea Ierusalimului, Constantinopolului și Romei. Cunoscând din moși-strămoși preocupările înaintașilor în legătură cu mersul planetelor și schimbarea anotimpurilor anului, Dionisie cel Smerit a scris mai multe lucrări de cronologie: *Cartea despre Paști*, *Argumente Pascale*, două scrisori, *De ratione Paschae*. Călăuzit de o nouă viziune istorică, el propune ca anii erei în care trăia lumea de atunci în cadrul Imperiului Roman să nu mai fie socotiți de la Dioclețian: „*Deoarece însă Sfântul Chiril (al Alexandriei) a început primul său ciclu pascal de la anul 153 al lui Dioclețian și ultimul l-a terminat în 247, eu, începând de la anul 248 al celui mai mult tiran decât împărat, n-am voit să pun la baza ciclurilor mele amintire acelui om fără de lege și persecutor, ci mai degrabă am ales să socotesc anii de la **Întruparea Domnului nostru Iisus Hristos**, pentru ca astfel să fie tuturor mai cunoscut începutul nădejzii noastre și pentru ca să apară mai clară cauza răscumpărării neamului omenesc, adică Patimile Mântuitorului nostru*”¹⁹. Astfel, un strămoș al nostru a întemeiat era creștină, după care ne conducem până astăzi. Propunerea erei celei noi a fost adoptată imediat în Italia (la începutul secolului VI), cu o sută de ani mai târziu în Franța, în secolele VIII-IX în Anglia, iar cu timpul de toate țările lumii. Dar Dionisie Exiguul a greșit calculul, punând Ziua Nașterii Mântuitorului pe data de 25 decembrie a anului 753 de la zidirea Romei, pe când data corectă era 25 decembrie 749 a erei romane, căci Irod Idumeul, care l-a prigonit pe Iisus și i-a omorât pe prunci, a murit înainte de data de 10 aprilie a anului 750, prin urmare, începutul „erei creștine” pe data

¹⁶ Șesan 1970, p. 231.

¹⁷ Rămureanu și colab. 1987, p. 319.

¹⁸ Coman 1979, p. 268.

¹⁹ Coman 1979, p. 273-274.

de 1 ianuarie 754 sau a anului 1 creștin, era de fapt întârziat față de data adevărată a venirii Mântuitorului în lume, cu patru ani. Dar aceasta s-a observat mult mai târziu.

Spre deosebire de anul roman, care începea la 1 martie, sau de anul civil, care începea la 1 ianuarie, anul bisericesc creștin, numit și an liturgic, începe, ca și în era bizantină, la 1 septembrie și se încheie la 31 august, fiind marcat de două sărbători religioase închinat Maicii Domnului, și anume: Nașterea Maicii Domnului, numită în popor și Sfânta Maria Mică, la 8 septembrie, și Adormirea Maicii Domnului, numită în popor Sfânta Maria Mare, la 15 august. O justificare a stabilirii începutului anului bisericesc la 1 septembrie este adusă de tradiția moștenită din Legea Veche, care spune că această zi (care era și începutul anului civil la evrei) s-a început creația lumii și tot în această zi și-ar fi început Mântuitorul activitatea Sa publică, atunci când a citit în sinagogă cuvintele proorocului Isaiia (cap. 61, 1-2), care profeteau despre Sine: „*Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați și să vestesc anul plăcut Domnului*” (Luca 4, 18-19)²⁰. Această justificare o găsim în Sinaxarul zilei întâi din Mineiul pe Septembrie, unde se spune: „*Trebuie să știm că Biserica lui Dumnezeu prăznuiește la 1 Septembrie începutul Indictionului, adică a anului noi bisericesc, luând obicei de la cei bătrâni; că era obicei, la romani, să se facă începătura anului de la acest Indiction. Că Indictionul la romani însemna: poruncă și arătare, și pentru că în această zi a intrat Domnul nostru Iisus Hristos în sinagoga iudeilor și, deschizând-o, a aflat locul unde era scris sespre El*”²¹. Indictionul (latinește: indictio) înseamnă o perioadă de la 15 ani, instituită de către romani cu scopul de a indica numărul de ani după care se strângeau dările de la locuitori cetăților și ai orașelor care părăseau locul natal spre a se duce în străinătate, dar trebuiau să se întoarcă după 15 ani ca să plătească aceste dări²². Anul bisericesc creștin este împărțit în trei perioade: Triodului (prepasală), perioada Penticostarului (pasală) și perioada Octoihului (post-pasală)²³, având ca repere sacre cele douăsprezece praznice împărătești închinat Maici Domnului și Mântuitorului Hristos, Duminica sau Ziua Domnului, ca sărbătoare săptămânală ce a înlocuit Sabatul sau Sâmbăta Vechiului Testament, precum și zile cu date fixe de prăznuire a Sfinților Îngeri, a Sfintei Cruci și a sfinților de mai multe categorii: prooroci, apostoli, misionari, martiri și mărturisitori, dascăli și ierarhi, pustnici, călugări, cuvioși și cuvioase care s-au distins prin post, asceză, caritate și prin darul facerii de minuni.

- **4. Era musulmană sau mahomedană.** Are ca întemeietor pe Mahomed, considerat un „geniu religios”, care „a folosit împrejurările istorice pentru a-și consolida mesajul și, în fond, pentru a schimba radical chiar cursul istoriei”²⁴. Misiunea profetică a lui Mohamed a fost declanșată de mai multe experiențe extatice, care au constituit întrucâtva preludiul revelației. Momentul culminant al experienței mistice intervine când acesta avea vârsta de 40 de ani, pe când dormea într-o peșteră.

²⁰ Biblia 1988, p. 1168.

²¹ Mineiul pe Septembrie, p. 22.

²² Enăceanu 1882, p. 422.

²³ Braniște 1985, p. 164-168.

²⁴ Eliade 1988, p. 69.

Aici a venit la el îngerul Gabriel și i-a dat o carte, poruncindu-i să propovăduiască și spunându-i: „O, Mohamed! Tu ești apostolul lui Allah și eu sunt Gabriel”²⁵. Ca urmare a unei noi viziuni din anul 612, prin care i se porunca să-și facă publice revelațiile primite, Mahomed își începe apostolatul. După cele mai vechi tradiții mahomedane, el și-a concentrat atenția în predica sa asupra monoteismului și s-a îndreptat împotriva politeismului arab divizator. O altă temă a predicii sale este iminența Judecății și învierea morților. Omul trebuie să se supună lui Dumnezeu cu toată ființa sa, să se lase cu totul în voia lui Dumnezeu. Cuvântul „islam” are tocmai semnificația de renunțare cu totul de sine și supunere totală față de Dumnezeu²⁶.

Centrul vieții religioase de atunci a arabilor era la Mecca, unde se afla un meteorit adăpostit sub un edificiu în formă de cub (Ka 'ba). Din pricină că se proclamase „trimis al lui Dumnezeu” (rasul Allah = Apostol, Mesager al lui Allah), Mahomed a devenit ținta atacurilor guraișților din Mecca (trib arab în sânul căruia s-a născut profetul). Ei au hotărât excluderea lui din trib, cu suprimarea drepturilor ce i se cuveneau. Către anul 615, Mahomed emigrează cu un grup de 70-80 de musulmani într-o țară creștină, Abisinia. Se apropie apoi de nomazi și de locuitorii celor două oaze-cetăți, Ta 'if și Yathrib, fiind bine primit de cei din urmă. În anul 622, cu prilejul unui pelerinaj la Mecca, un grup de 72 de bărbați și două femei din Yathrib s-au întâlnit în taină cu Mahomed și și-au luat asupra lor misiunea de a-l apăra. Ca urmare, credincioșii mahomedani încep să plece din Mecca în grupuri mici și să se refugieze în Yathrib. Traversarea deșertului (peste 300 de km) durează nouă zile. Mahomed pleacă printre ultimii, însoțit de socrul său Abu Bakr. La **24 Septembrie 622** ei au ajuns la Qoba, un cătun aproape de Yathrib. „Emigrarea” sau exodul primilor **musulmani** de la Mecca la Yathrib s-a numit *Hegira* (*Hijra*) și marchează începutul erei islamice sau musulmane. Mahomed a intrat în Yathrib la puțină vreme după aceea, lăsându-și cămila să aleagă locul viitoarei locuințe. Yathrib s-a numit „orașul profetului” (*Madinat-an-Nabi*) sau *Medina*²⁷, iar Hegira s-a mai numit și „fuga de la Mecca la Medina”. După această dată, intervine ruptura definitivă între Mahomed și evrei. Înainte de a emigra, Profetul alesese Ierusalimul ca punct de orientare a rugăciunilor, potrivit practicii evreiești. La 11 februarie 624, când Profetul are o nouă revelație, prescrie musulmanilor să nu se mai îndrepte cu fața către Ierusalim, ci spre Mecca, conform Surei a II-a, paragraful 136 din Coran: *”Vor zice cei nebuni între oameni: „De ce-i întoarce de la Kibla pe care o aveau înainte?” Spune: „Al lui Dumnezeu este răsăritul și apusul. Pe cine voiește, îl cârmuiește El pe drum drept”*²⁸. Prin „Kibla” se înțelege direcția de rugăciune.

Cele trei religii monoteiste au elemente comune, cuprinse în revelația primordială și în scrierile Vechiului Testament. Reperele sacre ale timpului au în vedere salvarea sufletului și căutarea unei noi împărății, a cerurilor, diferită de cea pământească. Toate aceste religii atrag atenția că, pentru credincioși, fiecare clipă este un moment favorabil mântuirii, un *Kairos*. De remarcat faptul că, pentru Mahomed se desparte de iudaism și de creștinism, acuzându-le că cele două „religii ale Cărții” n-au

²⁵ Eliade 1988, p. 73.

²⁶ Vasilescu 1975, p. 157.

²⁷ Stan și colab. 1991, p. 289.

²⁸ Coranul 1912, p. 61.

știut să-și păstreze puritatea originală. De aceea, susține Mohamed, Dumnezeu l-a trimis pe *ultimul său* mesager și islamul este menit să succeadă creștinismului, așa cum acesta a urmat iudaismului.

BIBLIOGRAFIE

- Nicolae Balca, *Istoria filozofiei antice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (în continuare: IBMBOR), București, 1982.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura IBMBOR, București, 1988.
- Ene Braniște, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, Editura IBMBOR, București, 1985.
- Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Editura IBMBOR, București, 1979.
- *Coranul*, traducere din arabă de Silvestru Octavian Isopescu, Cernăuți, 1912.
- Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I, București, 1984.
- Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. III, București, 1988.
- Ghenadie Enăceanu, *Cronologia bisericească*, în „Biserica Ortodoxă Română”, vol. IV, 1982, 7, p. 413-429.
- Fericitul Augustin, *Confessiones (Mărturisiri)*, trad. de Nicolae Barbu, în colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 64, Editura IBMBOR, București, 1985.
- *La Grande Encyclopédie*, Tome trentième, Paris, f.a. Encyclopédie f.a.
- *Mineiul pe luna Septembrie*, Editura IBMBOR, București, 2003.
- Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, traducere de Atanasie Mironescu, vol. I., Ediția a II-a, București, 1925.
- Dumitru Radu, *Îndrumări misionare*, București, 1986.
- Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească universală*, vol. I (1-1054), Ediția a III-a revăzută și completată, București, 1987.
- Alexandru Stan, Remus Rus, *Istoria religiilor*, Manual pentru Seminariile teologice, București, 1991.
- Milan Șesan, *Îndreptarea și uniformizarea calendarului și poziția ortodoxă română*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLVI, 1970, 3-6, p. 230-240.
- Vasile Tarnavski, *Arheologie biblică*, Cernăuți, 1930.
- Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor*, Manual pentru Institutele teologice ale Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975.

CONCILIUL DE LA FLORENȚA ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHE

Eliza ILIE*

Cuvinte cheie: *istoriografie medievală românească; mentalitate religioasă ortodoxă.*

Keywords: *Romanian medieval historiography; Orthodox religious mentality.*

Abstract

Historiographs of the 15th-18th centuries preserve some kind of fidelity to the image of the Eighth Council of Florence (1438 – 1439), an image that is also in line with the established church tradition. Thus this fact, the Romanian historyographs, irrespective of the sources they are inspired (Byzantine or Western), and regardless of which culture they attach to, are almost without exception in traditional positions. But, over the centuries, however, the attitude towards the Florentine Council is enriched with new valences determined by the diversification of knowledge and the widening of the historical framework. One of these attitudes is the intentionally misplacement of this council during the reign of Alexander the Good (1400 – 1432), made in order to raise the prestige of the voivode by associating with the participation in a prestigious international event. By referring to the Florentine Council, chroniclers give weight and truth to myths and traditions, place them in a real historical context, and present them to the audience as undeniable information.

Din noianul de fapte și evenimente pe care le trăiește o comunitate, memoria unui popor le reține doar pe acelea care au avut repercusiuni majore asupra sa. Repercusiunile unui eveniment delimitează spațiul în care ele se propagă, spațiu care închide în sine amintiri, așteptări colective, tradiții, mituri, generând un sentiment al stabilității și solidarității. Memoria colectivă nu este o istorie obiectivă, ci una ideologică care scrie și ordonează fapte din trecut în acord cu anumite tradiții consacrate. Mai mult, ea este aceea care oferă o legitimare identitară, cea care conservă anumite date și permite reactualizarea impresiilor, imaginilor trecutului.²⁹

Din această perspectivă a studierii reprezentărilor și ideologiilor colective, intenționăm să realizăm un studiu asupra ecourilor în spațiu și timp ale unui eveniment internațional de talia **Conciliului de la Florența** (1438 - 1439) și a modului în care acesta s-a perpetuat în imaginarul și memoria colectivă românească, atât cât poate fi ea reconstituită prin scrierile istorice care fac referire la acest eveniment.³⁰

* Doctor în istorie, profesor la Colegiul Economic – Iași.

²⁹ Maurice Halbwachs, *La mémoire collective*, Paris, 1997, precum și Simona Nicoară, *Istorie și imaginar. Eseuri de antropologie românească*, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 39.

³⁰ De menționat, totuși, că ecouri ale conciliului florentin se găsesc într-o diversitate de surse, de la cele documentare, la imagini pictate pe frescele exterioare ale mănăstirilor. Mai ales picturile care redau tema

Din capul locului trebuie spus că Sinodul Florentin din 1438 - 1439, întrunit în scopul realizării unirii celor două biserici, ortodoxă și catolică, și consecințele acestuia au bulversat spiritele în întreaga Europă, dar, mai ales, în lumea ortodoxă, nu doar prin chestiunile de autoritate patriarhală pe care le-a ridicat, ci, mai ales, datorită chestiunilor legate de dogmă. Modul în care Conciliul pentru unirea bisericilor este reflectat în mentalul românilor Evului Mediu, precum și evoluția imaginii acestui fapt reprezintă exemplul clasic în care un eveniment istoric real capătă în timp cu totul alte conotații, în funcție de imperativele vremurilor și se supune unor reinterpretări, fiind chiar generator de mitologii cu caracter identitar.

Dacă ar fi să mergem pe șirul faptelor istorice, Marele Sobor florentin nu este decât o tentativă disperată a factorilor politici și a unei părți a factorilor ecleziastici din Bizanț de a obține ajutorul Occidentului în lupta împotriva turcilor otomani. În preajma prăbușirii definitive, Bizanțul Paleolog nu este decât un stat de mărime mijlocie ce grupa naționalitatea vorbitoare de limbă greacă în jurul Constantinopolului, dependent din punct de vedere economic de cercurile financiare venețiene și genoveze, cu o armată slab organizată și supusă constant atacurilor venite din exterior. Însă, pe plan ideologic, Imperiul nu pierduse nimic din măreția sa de odinioară. Împăratul continua să se numească „basileus ton romaion” (βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων) și să se considere în vârful ierarhiei universale τάξις τοῦ κόσμου. Discrepanța uriașă dintre cele două aspecte este mediată într-un fel de biserica ortodoxă, aflată într-un soi de expansiune ecleziastică în lumea balcanică, lume care mai gravita încă cu intensitate în jurul Imperiului slăbit și preocupat mai mult de salvarea propriei existențe.³¹

Studiul asupra imaginii pe care soborul florentin a lăsat-o asupra românilor poate reprezenta o parte a influenței bizantine la nord de Dunăre. Problema raporturilor româno - bizantine și a consecințelor lor politice și culturale constituie de mult timp o preocupare majoră a istoriografiei române. Există, însă, un domeniu de cercetare care face în ultimul timp obiectul unei anchete sistematice și anume acela al atitudinilor mentale și afective care au însoțit aceste raporturi precum și a evoluției acestor atitudini, elemente care s-au constituit într-un factor cultural specific.

În afara câtorva informații lacunare este greu de desprins vreo atitudine a proaspăt înființatelor state de la nord de Dunăre cu privire la problema unirii

Judecății de Apoi scot în evidență opoziția dintre erezia catolică și comunitatea dreptei credințe; Constantin I. Ciobanu, *Asediul Constantinopolului în pictura post-bizantină din Moldova*, în *Sud – Est, Artă, Cultură, Civilizație*, nr. 48, februarie, 2002. În cercetarea noastră nu am avut în vedere și scrierile religioase și de dezbateri teologică, ci ne-am ocupat numai de sursele istoriografice și de cronicile de curte, încercând să analizăm evenimentul din perspectivă istorică.

³¹ Ideea menținerii ideologiei imperiale prin intermediul expansiunii ecleziastice aparține lui N. Iorga, care a pus de mai multe ori în lumină o inversare a sarcinilor în procesul de expansiune a Bizanțului sub Paleologi; N. Iorga, *Formes Byzantines et réalités balkaniques*, în EB, vol. I, București 1939, p. 145 – 147, sau *La place des roumains dans l'histoire universelle*, vol II, București, 1935. Ideea este nuanțată de vestita scrisoare din 1393 a patriarhului ecumenic Antonie către marele cneaz Vasile al Moscovei, care se încumetase să scoată numele împăratului din rugăciunile liturgice, susținând că „avem o biserică, dar nu avem împărat”. Scrisoarea mustrătoare a patriarhului, un document important pentru ideologia politico-religioasă a Bizanțului, scoate în evidență drepturile împăratului în materie ecleziastică, drepturi întărite și de rolul său în cadrul conciliului florentin; Dimitri Obolenski, *Un commonwealth medieval, Bizanțul*, traducere Claudia Dumitriu, postfață N. Ș. Tanașoca, București, Editura Corint, 2002, p. 290 și urm.

bisericilor în această primă etapă care marchează debutul istoriografiei românești,³² din cauza lacunarității surselor. Și aici nu ne referim numai la numărul redus de produse istoriografice, lucru firesc, datorat atât îndepărtării în timp, cât și a slabei dezvoltări a cancelariei românești și a existenței unui număr mic de știutori de carte. Lacunaritatea provine, mai ales, din maniera scrierii a cărei intenționalitate a fost perfectă încadrare în canoanele stilistice și chiar de conținut ale operelor din sec. XIV - XV. Creatorii și copiiștii textelor sud-slave din secolele XIV - XV au căutat să mențină puritatea acelei mediobulgare pe care școala filologică târnoveană o ordonase, sofisticând-o după modele eline. În conformitate cu doctrina isihastă aceștia și-au făcut din redarea cu acuratețe a originalului scrierii un scop în sine, ceea ce spune multe și despre mentalul factorilor culturali ai vremii. Isihasmul pretindea, în prelungirea teoriei ce socotea “cuvântul - icoană”, încrederea nelimitată în puterea *Logosului*, și, mai presus de orice, o puritate exemplară a textelor, motiv pentru care autorii și copiiștii cronicilor din etapele premergătoare umanismului românesc nu excelau în expunerea unor digresiuni și idei personale.³³ Problema decalajului între gândire și expresie constituie una din dificultățile majore în cercetarea mentalităților medievale.

Prima mențiune internă a Conciliului de la Florența apare în versiunea *Letopisețului de la Putna* din copia lui Isaia de la Slatina. După ce se arată numărul anilor câți a domnit Alexandrel letopisețul adaugă „În vremea lui s-au adunat împăratul grecesc și patriarhul Țarigradului și mare mulțime de mitropoliți la soborul de la Florența, la papa Romei vechi, și au fost înșelați de latini și mulți dintre dânsii au venit cu bărbile tunse”³⁴. Urmează indicația sfințirii în aceeași vreme a lui Teoctist ca mitropolit de patriarhul sârb Nicodim. După cum se vede, menționarea conciliului nu înregistrează vreo informație sigură despre participarea delegaților ecleziastici ai Moldovei la încercările de unire cu biserica Romei,³⁵ deși izvoarele bizantine contemporane menționează cu amănuntele de rigoare participarea mitropolitului Damian. Ceea ce se poate desprinde cu siguranță, este, însă, faptul că fragmentul a fost scris de către un antiunionist convins, care exprimă punctul de vedere al unei majorități mai largi din pătura politică și ecleziastică românească. După cum bine știm, în Moldova nu s-a putut declanșa după întoarcerea delegaților o mișcare antiunionistă, de proporțiile celei din Rusia (1441) sau din patriarhatele Orientului Apropiat (1443), cel puțin până la căderea Constantinopolului.³⁶ Se pare că unionismul a rezistat formal în Moldova cel puțin atâta vreme cât a rezistat și la Constantinopol.

³² În legătură cu trăsăturile și problemele pe care le ridică istoriografia românească a primelor secole de după formarea statelor, vezi M. Berza, *Relation roumano – turques dans l’ historiographie moldave XVe – XVIIe siècle* în RESEE, 1972, p. 596 și urm.

³³ Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 29.

³⁴ I. Bogdan, *Cronicile slavo românedin secolele XV – XVI*, Ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu, București, Editura Academiei, 1959, p. 38.

³⁵ C. Auner, *Moldova la Soborul de la Florența*, Ediția a 2-a ca versiune din cea franceză, București, 1915, p. 40.

³⁶ Liviu Pilat, *Societate și putere în Moldova (secolele XIV – XVI)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 348.

Nu mult după depunerea și alungarea patriarhului Grigore Mammas (1450)³⁷, urmând și căderea Constantinopolului sub turci, a fost silit și urmașul mitropolitului Moldovei Damian, mitropolitul Ioachim să plece, fiind urmat de Teoctist, bulgar de neam și diacon al lui Marcu din Efes, deci un anti-latin convins. Totuși, delegații moldoveni care au participat la unire nu au fost primiți bine în țară și nu au zăbovit mult.

Să nu fi știut autorul anonim al *Letopisețului de la Putna* de delegația trimisă la Constantinopol de către voievodul Moldovei? Este foarte greu de crezut pentru că între conciliul florentin și data aproximativă a scrierii cronicii nu a trecut mai mult de o jumătate de secol. Este probabil ca o tradiție a participării ierarhilor moldoveni să nu se fi înregistrat de către cărturari, în această fază a dezvoltării istoriografiei interne pentru că nici alte cronică sau documente interne contemporane nu înregistrează acest lucru.³⁸ Sau, dacă a existat, ea a fost trecută deliberat sub tăcere, pentru că este greu de crezut că o participare românească la un eveniment de asemenea proporții să fi fost pur și simplu trecut cu vederea.

Participarea delegației moldovenești la Conciliul de la Florența se află în strânsă legătură cu existența în Moldova a unei ierarhii ecleziastice superioare de origine greacă și numită direct de Patriarhia de la Constantinopol de care Moldova se afla în dependență canonică, ceea ce nu se poate spune și despre cealaltă țară românească. Se pare că relațiile dintre această ierarhie grecească și factorii politici și ecleziastici autohtoni din Moldova nu erau prea apropiate, mitropoliții greci nu au zăbovit prea mult în țară și nu s-au implicat intens în problemele acesteia. Mai mult decât atât, mitropolitul Damian, angajându-se deschis în tratativele de unire cu Roma³⁹, ca, de altfel, și urmașul său Ioachim, au trebuit să suporte atât ostilitatea deja manifestă față de elementul grecesc cât și ostilitatea locală față de uniune. Reacția factorilor ecleziastici autohtoni la acțiunile unioniste ale celor doi mitropoliți amintiți nu ne este pe deplin dezvăluită, dar ea trebuie să fi fost reprobabilă dacă luăm în considerație activitatea ulterioară a acestora. Mitropolitul Ioachim a fost alungat din scaun și s-a refugiat în Polonia. Se pare că el este autorul scrisorii circulare care a urmat căderii Constantinopolului sub turci, și care a fost citită în bisericile moldovenești⁴⁰;

Este dificil din puținele surse avute la îndemână să stabilim amploarea mișcării antiunioniste din Moldova de până la căderea Constantinopolului, aceasta fiind legată și de împrejurările, deocamdată puțin cunoscute, ale ocupării scaunului mitropolitan al Moldovei de către Teoctist, bulgar de origine și discipol al lui Marcu din Efes. Mai

³⁷ Ioan Rămureanu, *Istoria bisericească universală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 293.

³⁸ Principalul izvor istoric legat de participarea moldovenilor la Conciliul de la Florența sunt „Memoriile” lui Silvestru Syropulos, publicate în ediție critică de bizantinologul V. Laurent. Partea care relatează despre Moldova este, din păcate, păstrată fragmentar și ea forma, se pare, chiar începutul lucrării; V. Laurent, *Les „memoires” du Grand evesque de l’Eglise de Constantinople Silvestre Syropulos sur le Concile de Florence*, Paris, 1971. Ultimul stadiu al cercetării privind relațiile Moldovei cu Patriarhia Ecumenică și cu Imperiul Bizantin din preajma conciliului de la Florența în studiul prof. Emilian Popescu, *Completări și rectificări la istoria Bisericii Moldovei și la relațiile cu Bizanțul în prima jumătate al secolului al XV-lea* în vol. *Credință și cultură în Moldova*, I, Iași, Editura Trinitas, 1995.

³⁹ Emilian Popescu, *op. cit.*, p. 136.

⁴⁰ P. S. Năsturel, *Urmările căderii Țarigradului pentru Biserica românească*, în *MO*, 2, XI, 1959, p. 45-73.

târziu, Gavril Protul avea să scrie: „Bisericele bulgarilor, sârbilor și a altora (românilor? n.a.) erau fugite de biserica Țarigradului pentru al VIII-lea sobor ce urma să-l facă la Florența latinii cei deșerți la minte...”⁴¹ S-ar părea că în perioada imediat următoare căderii Constantinopolului s-a produs o acțiune intenționată și dusă la îndeplinire cu tenacitate, de ștergere a oricăror urme care puteau aminti de perioada bizantină în care ierarhi greci (numiți de la Constantinopol) ocupau scaunele mitropolitane ale Moldovei. Din pomelnice au dispărut numele mitropoliților greci. Cauza pare să fie legată de reacțiile bisericilor locale de erijare față de patriarhia constantinopolitană din preajma anului 1453,⁴² dar, mai ales a mitropoliei de la Suceava, care vedea în perpetuarea acestor legături o formă de recunoaștere a dominației otomane.⁴³ Suntem însă de părere că sentimentele antiunioniste ale elitei ecleziastice și politice din Moldova au avut un mare rol în disputa pentru autoritatea bisericească locală.

Să nu uităm, însă, că *Letopisețul de la Putna*, scris din poruncă voievodală, reflecta ideologia și direcțiile de acțiune ale autorității voievodale. Este posibil, în aceste condiții ca și tăcerea surselor de cancelarie să exprime un punct de vedere. Oricum ar fi, putem conchide că acest episod al participării românești la conciliul florentin nu era considerat la mai mult de jumătate de secol de la producerea evenimentelor, demn de a fi înregistrat în cronicile interne cu toate amănuntele, fie din cauza minimalizării importanței sale în complexitatea relațiilor politice și ecleziastice ale secolelor XIV - XV, fie din cauza conotației negative cu care era investit acest eveniment istoric în mentalitatea oamenilor vremii.

Alexandru Elian se declară surprins de lipsa oricăror informații asupra legăturilor moldo - bizantine acolo unde era mai firesc să fie întâlnite și anume în *Cronica sârbo- moldovenească de la Neamț*⁴⁴. Explicația este dată de faptul că suntem în preajma unor anale sârbești în care s-au intercalat cu stângăcie câteva știri formulate analitic privitoare la istoria Moldovei⁴⁵. Orice încercare de punere în legătură a istoriei Bizanțului cu istoria românilor în această cronică lipsește. Acest punct de vedere este împărtășit și de Andrei Pippidi care conchide: „în zadar căutăm concepția compilatorului român - pur și simplu ea nu există”⁴⁶. De fapt, există un punct de vedere al autorului român, mai ales în legătură cu problema conciliului florentin, punct de vedere care este același cu al majorității factorilor ecleziastici din orientul ortodox. Acceptarea unirii ar fi fost o încălcare a celor mai sfinte pravile. În fața cruntei situații de a alege între erezia latină și turbanul turcesc, pătura ecleziastică și culturală de la noi pare să o prefere pe cea din urmă.

⁴¹ Apud Isac Rusalin, *Sinodul de la Ferrara – Florența. Unirea florentină. Lupta ortodocșilor împotriva „unirii” de la Florența*.

⁴² Ștefan S. Gorovei, *Un episod din recuperarea Bizanțului; prima „operă” a spătarului Nicolae Milescu*, în AIIAI, XXII, 2, 1985, p. 441.

⁴³ Liviu Pilat, *Între Roma și Bizanț. Societate și putere în Moldova, secolele XIV - XVI*, Iași, Editura UAIC, 2009., p. 350.

⁴⁴ Al. Elian, *Bizanțul, Biserica și cultura românească, studii și articole de istorie*, operă postumă apărută sub îngrijirea prof. Vasile V. Muntean, Editura Trinitas, Iași, 2003, p. 16.

⁴⁵ I. Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, București 1895, p. 79-102.

⁴⁶ A. Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările Române, secolele XVI - XVIII*, București, Editura Corint, 2001, p. 108.

Această dispută între două sisteme ideologice dogmatice, religioase și socio-politice a împărțit în două lumea creștină. Lupta a început în Constantinopolul bizantin ca o luptă internă în preajma cercurilor imperiale și ecleziastice⁴⁷ și s-a extins în întregul spațiu sud-est european, bisericile bulgară, sârbă și rusă fiind total împotriva unirii și erijându-se de sub autoritatea patriarhală tocmai sub acest pretext. De altfel, în anul 1450 are loc în capitala Imperiului Bizantin un nou sinod care repudiază în chip oficial Unirea.

Totuși, dintr-o relatare a papei Eugeniu al IV-lea din 1444 se vorbește de faptul că în Moldova „unii creștini adoptaseră de curând Unirea, dar au părăsit-o după aceea”⁴⁸, de aceea ordonă unor episcopi să cerceteze starea de lucruri și să facă eforturi pentru aducerea acestei populații pe calea cea dreaptă. Interesant este cum îi caracterizează papa pe ortodocșii moldoveni: „schismatici, atinși de virusul molimei”. Aceste scurte relatări ne sugerează și în Moldova secolului al XV-lea a existat o contradicție între o partidă pro-unionistă și pro-catolică și o partidă ortodoxă conservatoare. Lupta care s-a rezolvat în afara granițelor Moldovei, prin lichidarea fizică a statului bizantin și intrarea aproape în întregime a popoarelor ortodoxe sub stăpânire păgână a influențat puternic spiritele vremii. Ideea sacrificiului întru ortodoxie a fost generatoare pe plan sud-est european de alte reprezentări, precum aceea a cuceririi otomane văzută ca o pedeapsă a păcatelor ortodocșilor, a îndreptățirii și legitimității stăpânirii otomane și a alterității absolute a lumii catolice văzută ca un produs al unei acțiuni schismatice.

Un secol mai târziu de la redactarea *Cronicii sârbo-moldovenești* și a *Sbornicului de la Kiev*, evenimentele încep să se decanteze, tematica istoriografică pe acest subiect este fixată în linii mari, iar atitudinile mentale și afective sunt definite. Mențiunile despre Soborul al optulea sunt incomparabil mai numeroase, pentru că sursele de informare devin mai diversificate. În luările de atitudine ale cronicarilor, determinante sunt de acum cele două secole de stăpânire otomană în zonă care s-au scurs de la data Conciliului la momentul în care scriu aceștia. Cu toate acestea, există mereu nuanțe noi care se descoperă în trecerea de la o epocă la alta, deși persistă schema ideologică consacrată, ceea ce relevă durata ei în mentalul colectiv medieval al societății românești.

Contactele Moldovei cu Bizanțul sunt afirmate în cadrele Conciliului de la Florența, alături de câteva inexactități și confuzii de către Grigore Ureche. La această, adunare de părinți, întrunită „ca să poată împreuna biserica răsăritului cu a apusului pentru multa neîngăduință și price pentru capetele legei”⁴⁹, pe care Ureche o plasează în vremea lui Alexandru cel Bun, ar fi participat, alături de „împăratul Paleolog, și „însuși patriarhul de la Țarigrad”, un reprezentant al Moldovei. Ureche credea, în mod eronat că ar fi vorba de Grigore Țamblac, care participase la conciliul de la Konstanz în 1418 în calitate de mitropolit al Kievului. Cronicarul, care numește în chip surprinzător în locul papei Eugeniu, un papă *Hrisofor* (este vorba, probabil, de teologul catolic Cristofor Garatone, episcop de Corone, ambasador la Constantinopol

⁴⁷ Hélène Arhweiler, *Idéologie politique de L'Empire Byzantin*, Paris, p. 85.

⁴⁸ Hurmuzaki, I, 2, p. 700 apud Emilian Popescu, *op. cit.* p. 144.

⁴⁹ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 78-79.

care i-a convins pe bizantini de a primi soborul, convocat de papă la Ferrara, apoi transferat la Florența. Dacă totuși confuzia este valabilă înseamnă că Ureche a avut la îndemână și alte surse în afara *Letopiseșului de la Putna*. Însă, dincolo de această atitudine obiectivă rămâne întrebarea: dacă Ureche a avut la îndemână *Letopiseșul de la Putna*, de ce a plasat totuși Conciliul de la Florența în vremea lui Alexandru cel Bun, adică cu vreo douăzeci de ani mai devreme?

Atitudinea generală a lui Grigore Ureche este de dezaprobare a respingerii *unirii* de la Florența de către bizantini. Cronicarul moldovean pare a-i reproșa lui Marcu din Efes excesul de invidie și gelozie specific grecilor. Însă, judecata lui Grigore Ureche, spre deosebire de aceea a celor ce se situează împotriva *unirii*, se sprijină pe argumente de natură politică și morală și nu pe argumente de teologie dogmatică. De asemenea, autorul nu manifestă nici un fel de ostilitate față de Bizanțul decăzut.

Miron Costin se ocupă în două rânduri de conciliul florentin, și anume în cele două opere ale sale în limba polonă: *Cronica Țării Moldovei și a Munteniei* (scrisă, probabil în 1677) și *Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*, alcătuită în 1684.⁵⁰ Amândouă operele știu de participarea la Conciliu a împăratului Paleolog și a Patriarhului de la Constantinopol. După *Istoria în versuri*, o solie a lui Alexandru cel Bun ar fi fost trimisă tocmai în această vreme, deoarece voievodul dorea să întemeieze în Moldova un cler. Solii, negăsind în Constantinopol căpeteniile civile și religioase ale Bizanțului, cer părerea din țară dacă trebuie să pornească și ei la Florența sau să aștepte pe loc întoarcerea împăratului. După o confruntare cu boierii, Alexandru cel Bun poruncește soliei să ia drumul Ohridei de unde au luat blagoslovenie. Cu acest prilej ambele țări românești primesc religia de rit grecesc.

După cum se observă, cronicarul moldovean nu avea habar de delegația oficială moldovenească în frunte cu logofătul Neagoe și mitropolitul Damian la Florența, dar povestește de o delegație trimisă la Ohrida exact în timpul Sinodului și din cauza acestuia. Evenimentul descris ar putea avea legătură, poate, cu împrejurările obscure ale întronării mitropolitului Teoctist și cu presupusa dependență canonică față de Ohrida, dar Miron Costin nu oferă alte amănunte. Ambele cronici polone ale lui Miron Costin reflectă, astfel tradiția legăturilor vechi pe care Biserica moldovenească le-ar avea cu Ohrida și se menționează conciliul florentin, *ca o cauză neprevăzută a schimbării itinerariului soliei românești*. În ceea ce privește vreo atitudine a cronicarului legată de chestiunea strictă a conciliului, se manifestă aceeași atitudine compătimitoare ca și la Grigore Ureche: „mare price stă până în ziua de astăzi între besearica Apusului și besearica Răsăritului și de atuncea mare schismă, adică deslipire stă între besearici.” Cu alte cuvinte este, ca și la Grigore Ureche, o atitudine echidistantă, cronicarul nu se amestecă în polemici unioniste sau doctrinare, dar recunoaște semnificația Conciliului în contextul stării de lucruri actuale, adică existența a două biserici creștine care se dușmănesc reciproc, în loc să facă față împreună asaltului păgânilor.

Nicolae Costin, în *Letopiseșul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*, preia necritic ambele informații atât din Grigore Ureche, cât și din Miron Costin, cu aceleași greșeli, deși ar fi avut posibilitatea să le corecteze cu ajutorul *Cronografelor*

⁵⁰ Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 202-217.

grecești, cât și ale altor izvoare de care dispunea⁵¹. Corectarea o face, însă alt interpolator al cronicii lui Miron Costin, Axinte Uricariul, care îmbunătățește informațiile cu ajutorul „hronografului grecesc”.⁵² Acesta precizează că la Conciliul florentin, papa care participase se numea Evghenie, iar din partea Moldovei fusese delegat Ioasaf, iar anul în care s-a ținut soborul a fost 6947, adică 1439: „Și așa vom putea crede cum scriu grecii, că ei cum au fostu acolo și cum au văzut, așa au însemnatu”.⁵³ Numele delegatului românesc Ioasaf apare tocmai printr-o lectură greșită a cronografului lui Dorotei al Monembasiei, fiind confundat cu cel al lui Iosif, patriarhul Constantinopolului care nu s-a mai întors la Constantinopol și a murit în Italia. Se pare că această greșeală s-a perpetuat în cronicistica românească.⁵⁴ Cu toate corecturile și confuziile făcute cu ajutorul cronografelor rămâne în istoriografia moldovenească tradiția, care nu are nici o legătură cu adevărul istoric, a participării Moldovei la Soborul de la Florența în timpul voievodului Alexandru cel Bun. Istoricii care s-au ocupat de problema conciliului au pierdut din vedere un aspect care ține tocmai de mentalitatea colectivă. Cronicarii români nu redau o istorie reală, ci una ideologică care scrie și ordonează fapte din trecut în acord cu anumite tradiții consacrate. Ea se ordonează în jurul unui interes: **identitatea colectivă**, care în Evul Mediu funcționează pe două planuri: identitatea religioasă (apartenența la comunitatea ortodoxă) și identitatea etnico-politică (începuturile Moldovei). Într-o perioadă ale cărei trăsături se pierd în memoria colectivă, fiind înlocuite de mituri și tradiții, apropierea și contactele, neadevărate și chiar neverosimile, sunt permise.

*

Există, însă în cultura veche românească un reprezentant care s-a ocupat îndeaproape de problema diferențelor de dogmă, fiind foarte interesat nu numai de chestiunile și controversele teologice, ci și de istoria ecleziastică propriu-zisă. Este vorba de Nicolae (Milescu) Spătarul. Acesta scrie o carte la Stockholm, în 1667 la rugămintea ambasadorului Franței, Arnaud de Pomponne, o carte, intitulată *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului adică sensul bisericii orientale sau grecești despre transubstanțiere trupului domnului și alte controverse*. Înainte de a începe analiza scrierii trebuie precizată atmosfera în care a apărut această carte. La mijocul secolului al XVII-lea calvinismul lua avânt, încercând să convertească un număr tot mai mare de credincioși, nu numai dintre catolici, ci și din statele ortodoxe din Răsăritul Europei. În acest scop, protestanții se folosesc de ideea că doctrina lor este asemănătoare cu cea ortodoxă, iar în dogma transubstanțierii, calvinii utilizau aceleași principii ca și ortodocșii, ambele tabere revendicând concepția originară a creștinismului. Istoria luptei ortodoxiei împotriva influențelor calvinismului este bine cunoscută, un episod al acesteia fiind și Sinodul ecumenic de la Iași din timpul lui Vasile Lupu. Cartea lui Milescu urmează, însă unui alt episod al luptei, și anume al activității patriarhului Constantinopolului Kiril Lukaris. Patriarhul Constantinopolitan,

⁵¹ Despre calitatea de compilator al lui Nicolae Costin și confuziile făcute în Al. Elian, *op. cit.* p. 19 -20.

⁵² Paul Cernovodeanu, *Filiația cronografelor românești de tip Danovici* în BOR, nr. 9-10, 1987, p. 180-196.

⁵³ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 79.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 193.

care a făcut studii în Anglia, a încercat să introducă elemente de doctrină calvină în Biserica ortodoxă. El a murit sugrumat de către turci și aruncat în mare, nu pentru credință, ci pentru că iezuiții convinseră Poarta că Lucaris tratase cu cazacii pentru a năvăli în Constantinopol.⁵⁵ Erezia lui Lukaris a fost îndreptată de Gabriel Vlasios pe care Milescu îl numește „fostul meu profesor din cetatea împărătească”.⁵⁶ Oricum, în cercurile intelectuale din Paris se simțea nevoia unei cărți care să explice, pe înțelesul tuturor, dogma transsubstanțierii în concepția ortodoxă. Lucrarea, care a fost integrată în capitolul al IV-lea al lucrării *La perpétuité de la foi de L'Église catholique touchant l'Eucharistie* (iscălită de Antoine Arnaud) face și o prezentare a bisericii ortodoxe și a trecutului acesteia.⁵⁷

Milescu abordează problema Conciliului florentin de pe cu totul alte poziții față de înaintașii săi. De data aceasta, identificarea etnică se estompează în detrimentul apartenenței la o comunitate trasată exclusiv pe criterii religioase. Mai mult, pentru a da mai multă greutate scrierilor sale, el se numește pe sine „grec, nu numai prin religie, dar chiar prin neam și limbă”.⁵⁸ Înseamnă că el dorește să convingă cititorii occidentali cărora le este destinată cartea, că este calificat prin credință, naționalitate, limbă pentru a vorbi în numele ortodoxiei grecești. Din această perspectivă, el afirmă că schisma care separă cele două biserici, ortodoxă și catolică a urmat Conciliului de la Florența, eveniment pe care Milescu îl consideră ca depășind în importanță altele mai îndreptățite să fie considerate cauze ale schismei, iar, de atunci biserica „greacă a părut mai fericită, că nici o erezie nu s-a produs la noi, Dumnezeu oprind-o, sau dacă s-a ivit, s-a risipit îndată”.⁵⁹

Să fie, oare o eroare a cărturarului moldovean confuzia momentului din 1054 cu cel din 1438? P. P. Panaitescu crede că poziția lui N. Milescu este greșită, fiind vorba de o eroare⁶⁰, dar A. Ciurea constată că Spătarul a vrut să spună că schisma a rămas definitivă după Florența, deoarece de atunci nu s-au mai făcut încercări de asemenea proporții pentru conciliere. Noi credem că viziunea generală a lui Milescu vizavi de relațiile dintre cele două biserici era dominată de impactul emoțional al evenimentului de la Florența. În conștiința colectivă a românilor veacului al XVII-lea importanța actului din 1438 era mult mai mare decât acela al primei schisme. În plus, intenția

⁵⁵ T. M. Popescu, în Revista BOR, 9-10, 1942, p. 455 și T. Bogdogae, *Din istoria BOR de acum 300 de ani*, Sibiu, 1943.

⁵⁶ Nicolae Milescu Spătarul, *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului*, Iași, Editura Trinitas, 1997, p. 41, precum și Radu Ștefan Vergatti, *Nicolae Spătarul Milescu. Viața, călătoriile, opera*, București Editura Paideea, 2002, p. 123.

⁵⁷ Al. I. Ciurea, *Mărturisirea de credință a spătarului Nicolae Milescu, din „Stella Orientalis splendes”*, în *Ortodoxia*, an X, 1958, nr. 4, p. 511-538.

⁵⁸ În legătură cu originea etnică a lui Nicolae Spătarul s-au pronunțat o pleiadă de istorici cu puncte de vedere total contradictorii. Nefiind o chestiune care să atingă direct scopul lucrării ne mărginim la a reda o parte din bibliografia problemei; P.P. Panaitescu, *Nicolae Milescu Spătarul*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Șt. S. Gorovei, Iași, Editura Junimea, 1987, p. 24 – 29; Cerbu Anton Zigmund, *Criza de conștiință a Spătarului Milescu în Jurnalul literar*, v. 13, 2002, p. 1-29; C. Erbiceanu, *China supusă. Manuscript grecesc cu același titlu în Analele Academiei Române*, MMS, seria II, Tom XXIV, București, 1901-1902, p. 147-149; Radu Ștefan Vergatti, *op.cit.*, p. 37-39, precum și Șt. S. Gorovei, *Nicolae Milescu Spătarul. Contribuții biografice*, AIIAI, Iași, XXI, 1984, p. 186.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 60.

⁶⁰ P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 15.

autorului, oricât de erudit, nu a fost aceea de a reflecta cu exactitate adevărul istoric, ci de a readuce în conștiința cititorilor ecourile unui eveniment pe care societatea din ambele părți ale continentului îl considera determinant pentru starea de lucruri existentă.

De pe poziții conciliante cu catolicismul, Nicolae Milescu se ridică împotriva protestanților și al tentativelor sale de extindere în Orientul ortodox: „aici, fiind îndepărtați mult de greci, n-au pioșenia să însămânțeze ceea ce biserica Greacă cugetă și simte....departe și cu picior iute orice grec să fugă, cât mai repede, de aceste înșelăciuni.”

În continuare, Milescu ține să sublinieze tăria credincioșilor în doctrina ortodoxă în ciuda stăpânirii străine: „Dar ve spune că poate din pricina jugului (otoman n. a.) Biserica modernă a Orientului s-a îndepărtat de cea veche. Acest lucru e imposibil. Căci, dacă nu s-au abătut dintre barbari, rușii sciții și alte popoare care se folosesc de altă limbă, cu atât mai mult, înfloresc la greci vechile constituții ale Apostolilor, crezute și propovăduite până la hotarele lumii.⁶¹ Este într-adevăr o mărturisire de credință ortodoxă în vechile canoane, pe care un reprezentant al culturii românești, dar cu viziunea unui european, o adresează occidentului.

Radu Popescu în *Istoriile domnilor Țării Românești* face o cronică a țării de la descălecat până la domnia lui Constantin Brâncoveanu. Deplângând permanent lipsa unor informații mai vechi cărturarul muntean împrumută de la scriitorul bizantin Sphrantzes, pe care îl și menționează în text de mai multe ori, multiple informații, legate atât de Țara Românească cât și de istoria statelor vecine, dar, mai ales, aceea a Imperiului Otoman.⁶² De fapt, istoricul muntean a preluat informațiile dintr-un compilator al scriitorului bizantin, martor la căderea Constantinopolului. Este vorba de *Cronica extinsă* al lui Macarie Melisenos, un compilator din secolul al XVI-lea care s-a dat și chiar a fost considerat timp îndelungat autorul memoriilor.⁶³ De multe ori informațiile din cronica bizantină sunt preluate necritic și inserate artificial în textul cronicii, legătura făcându-se numai în funcție de criteriul cronologic.

Un studiu comparativ al celor două izvoare, Radu Popescu și Pseudosphrantzes ne-a relevat o serie de informații din istoria Imperiului Otoman și aceea a Imperiului bizantin care nu se regăsesc nici la Sphrantzes, nici la compilatorul său din secolul al XVI-lea. Vasiliev credea că ele aparțin unei copii târzii și completate a cronicii.⁶⁴ Am descoperit cu acest prilej că Radu Popescu a preluat cuvânt cu cuvânt pasaje dintr-un cronograf de tip Danovici, care preia la rândul său, mai ales pentru perioada care ne interesează, știri din istoria turco – bizantină a lui Martin Crusius. Comentarii ale cronicarului muntean despre unele din evenimentele descrise se găsesc mai ales la sfârșitul paragrafelor, copiate cu stângăcie din cronograf, și ele dau curs unor întrebări pe care societatea românească a secolului al XVIII-lea și le punea mai ales în legătură cu asaltul dominației otomane.

⁶¹ N. Milescu Spătarul, *op. cit.*, p. 49.

⁶² A. Vasilescu, *Un cronicar bizantin utilizat de autorii Istoriilor domniilor Țării Românești*, în *Convorbiri literare*, XLVIII, 1914.

⁶³ V. Grecu, Georghios Sphrantzes, *Memorii 1401-1477*, în anexă Pseudosphrantzes, Macarie Melisenos, *Cronica*, 1258-1481, ed Academiei, București, 1966, passim.

⁶⁴ A. Vasilescu, *op.cit.*, p. 1023.

Mai multe atitudini personale inserează cronicarul muntean cu ocazia prezentării soborului de la Florența: „că aceste văzând Ioan Paleologul, împăratul grecilor, s-au sfătuit să meargă la papa de la Roma, să facă unire bisericilor, fiind atunci Evghenie papă și patriiarh la Țarigrad **Iosif, care a și murit la Roma**”⁶⁵. Informația este luată din Pseudosphrantzes. Din cronograf, Radu Popescu preia descrierea sinodului precum și regretul că nu s-a făcut unirea celor două biserici: „apoi nevrând să iscălească vlădica de la Efes, toate lucrurile au rămas deșarte; că nici un ajutor n-au dat papa și domnii frâncilor și nici vre-un bine nu s-au făcut că au umblat în deșart doi ani, iar în deșart au venit”. Tot din cronograf preia Popescu știrea că împăratul Ioan al VIII-lea, reîntorcându-se la Constantinopol, și-a găsit soția moartă: „că viind acasă și-au găsit împărăteasa moartă și călugării carii era rămași la Țarigrad nu vrea să-i primească la biserică, zicând că sunt eritici. Ci era mare tulburare între dânșii și den afară le făcea turcii tulburaree și ca nește orbi nu-și cunoștea pieirea lor. De acestea au făcut și fac călugării!”⁶⁶. Cuvintele subliniate, apațin, însă, cronicarului român, care avea deja o perspectivă mai amplă asupra consecințelor în timp a eșecului, în viziunea sa, a actului din 1438. De fapt, Radu Popescu aruncă vina pe fanatismul călugărilor athoniți care a făcut să eșueze unirea bisericilor.

Izvoarele consultate și scopul lucrării nu-i permit stolnicului C. Cantacuzino în *Istoria Țării Rumânești* redarea unor detalii despre Conciliul de la Florența. Cu toate acestea este interesantă viziunea lui despre despărțirea celor două biserici, viziune foarte erudită, dar pornită tot de pe poziții tradiționale. C. Cantacuzino vede în schisma religioasă o cauză majoră a decăderii Imperiului Romano-Bizantin: „cea mai mare și cea dintâi pricină stricăciunii și surpării monarhiei romane, lăsându-se și zmulgându-se den împărăția de la Țarigrad, care acolo scaunul Constandin cel Mare mutase de la vechea Roma, chiamându-l noua Romă.” Din perspectiva stolnicului, catoliciei rămân, însă, schismaticii care „ar fi făcut alte dogme decât biserica cea bătrână și adevărată a Răsăritului” și ar fi numit ei înșiși împărați cu titulatură romană⁶⁷, iar lipsa unității ar fi permis cucerirea Imperiului lui Constantin de către păgânătate. Deși și-a făcut studiile în Padova și este un admirator al monarhiilor naționale occidentale, concepția lui C. Cantacuzino cu privire la poziția celor două biserici rămâne una tradițională.

Cu D. Cantemir perspectiva în care ne sunt înfățișate evenimentele legate de conciliul florentin este contradictorie. Atrăgându-i atenția domnia îndelungată a lui Alexandru cel Bun pentru istoria veche a Moldovei, Cantemir revine în câteva rânduri, în celebra sa carte *Descrierea Moldovei* asupra informațiilor lacunare preluate din Miron Costin și din interpolatorii săi asupra participării românești la Conciliul de la Florența. Față de conciliul florentin, atitudinea lui Cantemir e vădit anti-catolică, poziție pe care nu o întâlnim la nici unul dintre predecesorii săi, cronicarii veacului al XVII-lea. Este un prim indiciu că el se slujește în redactarea scrierii, cel puțin în fragmentele referitoare la organizarea ecleziastică, de o tradiție mănăstirească⁶⁸.

⁶⁵ *Cronicari munteni*, ed. Mihail Gregorian, studiu introductiv de Eugen Stănescu, București, Editura Pentru Literatură, 1961, p. 244.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 245.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 60.

⁶⁸ C. Auner, *op.cit.*, p.50.

Oricum această atitudine este cel puțin o curiozitate la Cantemir pentru că ea intră în contradicție flagrantă cu latinismul autorului, manifestat mai târziu în *Hronicul vechimii româno- moldo-vlahilor*. Cantemir leagă într-o manieră originală Soborul Florentin de istoria politică și ecleziastică a statului moldovean. La Florența, Mitropolitul Moldovei, al cărui nume nu-l dă, câștigat de făgăduința papei că va căpăta „cel de-al șaptelea scaun” în Biserică subscrie la hotărârile conciliului, dar nu îndrăznește să se mai întoarcă în Moldova. Locul său îl va lua Teoctist arhidiaconul – bulgar de neam – al lui Marcu din Efes, aprigul adversar al unirii care pretinde să-și ia hirotonia de la Ohrida (de menționat că nu întotdeauna fraza lui Cantemir e logică, ci ea se îmbină cu retorismele și intervențiile latinei retorice). Ca urmare a venirii lui Teoctist în fruntea bisericii Moldovenești, Alexandru cel Bun **se lasă convins de înaltul ierarh să scoată literele latine care se foloseau până atunci, „nu numai din cărțile bisericești, ci din toată țara și să introducă în locul lor pe cele slavone**. Astfel, încheie Cantemir, el a fost primul autor al barbariei care stăpânește astăzi Moldova.⁶⁹ Tradiția despre împrumutarea literelor slave în urma conciliului florentin nu este o simplă deducție a lui Cantemir pentru că ea se găsea și la Miron Costin, în *Cronica țării Moldovei și a Munteniei*⁷⁰ după care **„amândouă aceste țări au luat legea de ritul grecesc pe vremea când împăratul Paleolog cu patriarhul Constantinopolului s-au dus ei înșiși la soborul din Florența”**. Este posibil ca Miron Costin și D. Cantemir să fi folosit un izvor comun, pornit tot dintr-o tradiție mănăstirească sau o concepție a elitei românești ecleziastice sau de cancelarie, care și-a pus problema folosirii unui alfabet străin, odată cu dezvoltarea conștiinței de neam. Oricum rădăcinile acestei tradiții sunt imposibil de descifrat numai din aceste două notițe, dar ea completează amalgamul de mituri care s-au creat în jurul conciliului florentin. Deși, mai bine informați decât predecesorii lor și având la îndemână surse diverse, Atât Cantemir, cât și Miron Costin plasează Conciliul de la Florența, ca și actul de numire ca mitropolit al Moldovei pe Teoctist în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Tot Cantemir face din Soborul de la Florența un prilej de afirmare pentru statul moldovean. Ioan al VIII-lea Paleologul care ia parte la sobor, impresionat de zelul cu care delegații lui Alexandru - mai puțin cum am văzut, Mitropolitul Moldovei - apăraseră ortodoxia, a acordat voievodului moldovean titlul de despot și diadema regală. Acordarea titlului de despot este legată de revendicările de suveranitate și de autocrație care nu puteau veni decât din Bizanț. Și cum singurul moment al contactelor directe dintre Bizanț și Moldova cunoscut lui Cantemir este Conciliul de la Florența, acordarea demnităților imperiale nu se putea face decât în acest moment. Iată, o nouă îmbogățire pe care o înregistrează imaginea soborului florentin pe lângă aceea a tradiției începuturilor mitropoliei Moldovei și aceea a preuării alfabetului chirilic. Ulterior, din lectura altor izvoare externe, precum cronicarul bizantin Sphrantzes apare informația trecerii împăratului Ioan al VIII-lea prin Moldova cu prilejul întoarcerii de la Viena și imbarcarea acestuia în portul Chilia. Tradiția acordării darurilor și

⁶⁹ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, ed. G. Adamescu, București, 1978, p. 40.

⁷⁰ Miron Costin, *op. cit.*, p. 198-199.

demnităților imperiale este pur și simplu transferată la acest eveniment, constituindu-se în ceea ce se va numi *Scrisoarea mitropolitului Gheorghe din 1729*.⁷¹

Istoria paralelă a Moldovei și Țării Românești este o compilație de cronici interne alcătuită de către Axinte Uricariul la comanda primului domnitor fanariot Nicolae Mavrocordat și scrisă pe la 1730-1740. Pentru perioada care ne interesează, adică până la domnia lui Ștefan cel Mare, principalele date sunt luate de către Axinte Uricariul din Nicolae Costin, *Letopisețul de la zidirea lumii până la anul 1601*, dar din care a scos informații, mai ales privitoare la statele vecine. Valoarea cronicii este dată tocmai de informațiile legate de începuturile Mitropoliei Moldovei, de evenimentele din timpul domniei lui Alexandru cel Bun și de informațiile care stau și la baza scrisorii mitropolitului Gheorghe din 1729.

În *Cronica Paralelă* memoria colectivă, care decantează evenimentele istorice după impactul lor asupra imaginarului colectiv, face din Alexandru cel Bun “începătorul bunelor fapte, atât la celi politicești, cât și la celi bisericești”. Axinte Uricariul preia în scris o idee care circula deja în mentalul colectiv despre imaginea lui Alexandru cel Bun pe care o demonstrează ulterior prin descrierea faptelor voievodului.

În virtutea acestei imagini, Soborul de la Florența este plasat tot în timpul lui Alexandru cel Bun, deși, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea erau foarte bine cunoscuți atât anii de domnie ai voievodului cât și data exactă a conciliului. Este o gravă neglijență a cărturarului moldovean, sau mai probabil, o suprapunere voită, compilatorul fiind preocupat de înregistrarea unei tradiții mai mult decât a faptelor istorice cu exactitate. În descrierea faptelor, neputându-se hotărî, Axinte Uricariul înregistrează atât varianta lui Grigore Ureche despre participarea lui Iosif mitropolitul, cât și varianta lui Miron Costin despre solia la Ohrida: “și de acolo au luat legi și preoți și cărți sârbești și toată orânduiala bisericii”.⁷² Două paragrafe mai încolo Axinte Uricariul consemnează ridicarea statutului Mitropoliei Moldovei de sub ascultarea Ohridei, în timpul aceluiași Alexandru cel Bun, așa cum este redat în scrisoarea mitropolitului Gheorghe fără să-și pună întrebări legate de nepotrivirea cronologică.

Cât privește atitudinea față de un eveniment internațional de talia Conciliului florentin, Axinte Uricariul are aceeași perspectivă, care merge pe filiera cronografelor: ”Măcar că fiind împăratul Ioan Paleolog cuprinsu de nevoia turcilor rămăsese numai cu numele împărat. Iată au priimit de au și iscălit cu alți episcopi părerea părinților de la apus, făgăduindu-să papa că-i va da ajutoriu împăratului împotriva turcilor. Ce nice un ajutoriu n-au dat și **mai mult de scădere împărăției și beserecii răsăritului**

⁷¹ Denumită și *Istoria pentru preasfânta icoană făcătoare de minuni ce să află la mănăstirea Neamțului*, scrierea se integrează în literatura antiotomană și antifanariotă a secolului al XVIII-lea, încercând să rezolve dintr-o trăsătură de condei mai multe probleme legate de statutul Mitropoliei Moldovei, de existența icoanelor bizantine de la Mănăstirile Neamț și Bistrița, de darurile și demnitățile imperiale acordate de împărații bizantini lui Alexandru cel Bun. Opera a stârmit furtunoase dezbateri în istoriografie, asupra ei pronunțându-se Al. Elian, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea în Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București 1964, p. 97-197; Ciprian Zaharia, *Iosif I întâiul mare ierarh român*, Ștefan S. Gorovei, *Între istoria reală și imaginar. Acțiuni politice și culturale în veacul XVIII*, Iași Editura Universității „A. I. Cuza”, 2003.

⁷² G. Ștrempel, *Cronica paralelă moldo-munteană*, București, Minerva, 1999, p.21.

au fost acela al optulea săbor, decât de folos. Că mare price stă până în ziua de astăzi între besereca apusului și între besereca răsăritului”.⁷³

*

În concluzie, istoriografiile secolelor XV-XVIII păstrează un soi de fidelitate imaginii celui de-al optulea sobor de la Florența, imagine care este în accord și cu tradiția bisericească consacrată. Prin acest fapt, cărturarii români, indiferent de sursele din care se inspiră (bizantine sau occidentale) și indiferent cărui curent cultural se atașează, se situează aproape fără excepții pe poziții tradiționale. Acest lucru dovedește longevitatea extraordinară a ideologiei ortodoxe în care comunitatea ortodoxă românească se legitimează. Pe parcursul veacurilor, însă, atitudinea față de conciliul florentin se îmbogățește cu noi valențe determinate de diversificarea cunoștințelor și de lărgirea cadrului istoric.

Poate că, privit din perspectivă inversă, adică pornindu-se de la consecințele marelui conciliu (propaganda antilatină, precum și cucerirea musulmană ca o consecință directă a eșecului negocierilor), conciliul florentin a fost perceput de către urmași drept faptul istoric care a generat un puternic sentiment de identitate comunității ortodoxe, într-un moment în care solidaritățile religioase prevalau asupra celorlalte tipuri de solidaritate.

Cultura religioasă însăși suferă o mutație în dezvoltarea ei, datorită împrejurărilor de ordin politic și religios în același timp generate unirea de la Florența. Este un fapt dovedit că drept urmare a unirii florentine, bisericile din Valahia și din Moldova s-au îndepărtat de patriarhia de la Constantinopol, până la începutul secolului al XVI-lea, impunând ca regulă generală alegerea mitropoliților de către voievozi și simpla lor recunoaștere de către Patriarhia ecumenică. În compensație, aducerea relicvelor, aceea a Sf. Ioan cel Nou de la Suceava și a Sfintei Filoftea în Țara Românească, aduse în aceeași epocă nu sunt străine de acest proces de edificare a autorității voevodului în materie ecleziastică.⁷⁴ Propaganda antiunionistă a dus la o întrerupere certă a legăturilor canonice ale bisericii cu patriarhia Ecumenică. În timpul acestei întreruperi s-au stabilit legături ecleziastice cu Pec-ul sau cu Ohrida.

Pentru secolele următoare, însă, evoluția imaginii conciliului de la Florența în scrierilor istoriografilor români, de la o atitudine profund anticatolică la o abordare mai obiectivă și mai complexă se datorează în parte și confruntărilor spirituale generate de ascensiunea reformei și a contrareformei. Dezbaterile interconfesionale au determinat și din partea oamenilor de cultură români luări de atitudini, reevaluări, reconfigurarea interesului pentru trecutul ortodox. Relatarea în scris a unor aspecte din trecutul bisericii este însoțită de multe ori de propaganda anticalvină la mitropolitul Dosoftei sau la Nicolae Milescu Spătarul.

De asemenea, analiza Conciliului de la Florența reprezintă un exemplu în care tradiția prevalează în fața faptelor și a adevărului istoric. Fiind un moment cheie atât în cadrul evoluției sentimentului de identitate ortodoxă, (mai ales în contextul viitoarei

⁷³ *Ibidem*, p. 22.

⁷⁴ Matei Cazacu, *Saint Jean le Nouveau, son martyre, ses reliques et leur translation a Suceava (1415) în L'empereur hagiographe. Culte de saints et monarchie byzantine et postbyzantine*, texte reunite de Petru Guran, Colegiul Europa Nouă, 2001, p. 152.

cuceriri musulmane) pe seama acestui moment istoric sunt puse de către vechii cronicari o serie de evenimente secundare grupate în jurul unui alt element de identitate și anume începuturile statului moldovenesc.

În această privință, Soborul al Optulea de la Florența reprezintă în sistemul de reprezentări al istoricilor moldoveni și munteni un eveniment cheie, puternic ancorat în memoria colectivă în jurul căruia se ȧes o mulțime de fapte care au sau nu de a face cu adevărul istoric. Prin referirile la conciliul florentin, cronicarii dau greutate și veridicitate unor mituri și tradiții, le plasează într-un context istoric real și le prezintă publicului cititor ca fiind informații incontestabile. Informațiile au fost inserate în operele autohtone în funcție de erudiția, concepția, spiritul critic și capacitatea de asimilare a fiecărui autor. Într-o primă fază, într-o timidă încercare de a explica cauzal și contextual evenimentele, Grigore Ureche leagă menționarea Conciliului florentin de prezența călugărului Grigore Ȧamblac în Moldova. În cu totul alt context, Miron Costin pune în relație de cauzalitate același eveniment de presupusa dependență canonică a Moldovei de Ohrida. În schimb, toți cronicarii par a se pune de acord că o participare moldovenească în rândul delegației ortodoxe este legată de numele domnitorului Alexandru cel Bun. Chiar și atunci când au la dispoziție un material de primă mână provenit din lectura cronografelor, cărturarii români se încăpățânează să lege istoria soborului florentin de prestigiosul nume al voievodului moldovean.

Explicația persistenței acestei alăturări ține, pe de o parte, de imaginea voievodului Alexandru cel Bun, în ansamblul reprezentărilor legate de începuturile statalității. Prin tradiția, consemnată în cronici, Alexandru cel Bun a întreprins o însemnată operă de organizare politică și ecleziastică a Moldovei, printre realizările sale fiind cunoscute peste veac în cronici cele legate de recunoașterea Mitropoliei Moldovei și reglementarea relațiilor cu Bizanțul (*„care a adus multe trebi a bisericii, luând tot ustavul creștinesc de la greci. Era patriarh Iosaf, de-au făcut și aiarul [sic!] mitropoliei”*)⁷⁵, începuturile monahismului, aducerea moaștelor Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, reglementarea aparatului de stat și a dregătoriilor și, cel mai important, edificarea însemnelor puterii voievodale. Această aură de întemeietor similară oarecum cu aceea al lui Constantin cel Mare s-a perpetuat în tradiția românească despre începuturile statului moldovenesc. Despre Alexandru cel Bun, mitropolitul Dosoftei făcea adnotări în traducerea cronografului Kigalas spunând că „a adus pravila credinței de la Ȧarigrad”⁷⁶. Aducerea moaștelor Sfântului Ioan cel Nou reprezintă, de asemenea, începutul oficializării cultului sfinților în Moldova, cult care prin tradiția consacrată în țările de tradiție bizantino-slavă revine puterii monarhice, în scopul construirii autorității și legitimității proprii lor puteri.⁷⁷ Tot prin tradiție i se atribuie lui Alexandru cel Bun aducerea de la Constantinopol a felonului Sfântului Ioan Gură de Aur, felon de care amintește același Dosoftei în traducerea cronografului și de care

⁷⁵ Notă marginală a mitropolitului Dosoftei pe traducerea cronografului Kigalas, ms. 3456 BAR, apud Doru Mihăescu, *Cronografele românești*, București, Editura Academiei, 2007, p. 154.

⁷⁶ C. Erbiceanu, *Una din cărțile pe care și-a făcut studiile și cercetările sale neuitatul mitropolit al Moldovei, Dosoftei*, în BOR, X, 1887, nr. 15, p. 1219.

⁷⁷ Petre Guran, *Invention et translation des reliques – Un ceremonial monarchique*, în RESEE, tom XXXVI, 1998, nr. 1-4, p. 195-229.

amintește și Paul de Alep.⁷⁸ Asociindu-se astfel două simboluri la fel de prestigioase, cel al voievodului Alexandru cel Bun și cel al Conciliului florentin, istoricii umaniști au așezat altfel faptele încât să evoce timpurile de glorie și trecutul prestigios al Țării Moldovei.

⁷⁸ Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, 1984, p. 363-365.

IDENTITATE ȘI DIVERSITATE ÎN SPAȚIUL BALCANIC - REFLECTARE ÎN CRONICILE MOLDOVENEȘTI (SEC. XV-XVIII)

Camelia CĂLIN*

Cuvinte cheie: *Balcani, cronici, alteritate, popoare*

Keywords: *The Balkans, chronicles, otherness, peoples*

Abstract

The history narrated by the chroniclers is mostly political, but apart from the military campaigns and battles, from time to time, those writings tell us information about the economic life, the legal system, the daily life, and the personalities of our neighbours, friends and enemies from the Balkan Peninsula. The aim of this article is to analyse those chroniclers and see their relevance in the formation of the historical and political consciousness in the Romanian space, by reference to the South-Danubian peoples.

Spațiului balcanic este un areal multietnic, multiconfesional și interimperial care a cunoscut și încă cunoaște o istorie tumultuoasă. Adjectivul „balcanic” este încărcat cu o multitudine de sensuri, cele mai multe negative: sălbatic, incult, violent, dezordonat/dezorganizat, bârfitor, toate acestea intră în aria semantică a termenului și îl definesc⁷⁹. Antonimul său este „european”, înscriindu-se astfel în șirul de opoziții pe care acest termen le-a acumulat de-a lungul istoriei: european-barbar, european-asiatic, european-oriental, european-păgân, european-necivilizat etc. Conceptul balcanism s-a format prin acumulări succesive timp de o două sute de ani. Momentul în care și-a început „cariera” internațională și din care pătrunde mai ales în conștiința europeană poate fi plasat în perioada războaielor balcanice (1912-1913). După Primul Război Mondial, în perioada interbelică conceptul inițial s-a îmbogățit prin adăugarea unor detalii, care nu au reușit să schimbe percepția inițială negativă, dimpotrivă a întărit-o prin acumularea de prejudecăți. Pe parcursul zbuciumatei istorii a sud-estului European s-a format o mentalitate cu numeroase trăsături comune, în urma îndelungatei conviețuiri și a permisivității de care au dat dovadă culturile locale față de elementele turcești care s-au suprapus peste straturi mult mai vechi. Circulația liberă a tot felul de călători pe drumurile balcanice, în interiorul unui spațiu cu administrație unică a fost un element favorizant. Unitatea mentalității balcanice este rezultatul toleranței față de „celălalt”, al absorbției diverselor influențe.

Tema acestui articol vizează o dimensiune semnificativă a spiritualității nord-dunărene: legăturile organice dintre români și popoarele cu care aceștia se învecinează la miazăzi, așa cum sunt reflectate în cronicile scrise în Moldova de la anonimul cronicar al lui Ștefan cel Mare la Ion Neculce. Un segment al analizei noastre a vizat

* Cercetător științific dr. la Muzeul Viticulturii și Pomiculturii – Golești.

⁷⁹ Maria Todorova, *Balcanii și balcanismul*, Ed. Humanitas, București, 2000, p. 52.

identificarea și analizarea imaginilor, unele devenite stereotipuri, religioase și etnice create de cronicari pentru a defini atât entitățile statale, cât și popoarele sud-dunărene. Definirea conștiinței de sine și conștientizarea locului ocupat între celelalte popoare ale lumii sud-est europene are și această componentă fundamentală a raportării la „ceilalți”, prin fixarea trăsăturilor fundamentale ale celor care reprezintă alteritatea.

Albanezii nu apar ca personaj colectiv, ci prin reprezentanți, doi boieri și doi domni, care sunt indicați ca aparținând acestei comunități. Boierii menționați în cronici sunt Mihul (boier al lui Petru Rareș)⁸⁰ și Dedul spătarul⁸¹ (boier din vremea lui Constantin Cantemir). Ambii sunt amintiți în contexte similare: trădarea și încercarea de înlocuire a domnilor aflați în funcție. Nu există o corelație între etnie și anumite caracteristici fizice sau morale, dar considerăm semnificativ faptul că, în contextele relate, cronicarii au considerat necesară menționarea originii lor etnice.

Vasile Lupu, ai cărui origine albaneză este indicată prin raportare la un alt personaj, Gheorghe Ghica, era perceput mai degrabă ca grec. Vorbitor de limbă greacă și promotor al unei politici de inspirație bizantină, acest domnitor al Moldovei aparține mai degrabă unei elite balcanice grecizate care era „acasă” oriunde în lumea balcanică, de la Istanbul, la București și Iași, sau oriunde în spațiul sud-est european unde putea exista un profit politic sau economic. Politica lui Vasile Lupu a avut o constantă fundamentală, anume buna colaborare cu Înalta Poartă. Remarcăm faptul că, în textul dedicat evocării acestei domnii, Miron Costin nu face vreo referire la originea etnică a acestuia. Dacă pentru Vasile Lupu apartenența etnică nu a fost relevantă, pentru Gheorghe Ghica este indicată ca fiind originea ascensiunii sale ca dregător și domn⁸². Cei doi boieri s-ar fi cunoscut pe vremea când cel din urmă era un copil și se afla în slujba capuchehăilor moldovene de la Constantinopol, apoi au menținut relații bune și pe vremea când Gheorghe Ghica era negustor în Moldova, iar Lupu Coci boier și dregător. Ascensiunea lui Ghica începuse cu mult înainte de numirea ca domn a acestuia din urmă: în 1624-1625 este menționat printre boierii care făceau parte din Divanul Țării Moldovei, deținând dregătoria de pârcălab de Hotin, iar în 1631, sub

⁸⁰ Dregătorul, indicat de Macarie ca artizan al înlăturării lui Petru Rareș, era un om important la curtea domnitorului Moldovei: a fost portar al Sucevei între 1530 și 1540 și a comandat oștirea moldoveană în bătălia de la Obertyn; a salvat de la moarte alți doi demnitari ai Moldovei, pe Barbovschi și pe Vlad, ambii pârcălabi de Hotin, pe care domnitorul Petru Rareș îi vroia morți, făcându-i vinovați de înfrângerea din bătălia de la Gwozdiec. Izvoarele îl menționează nu numai în legătură cu trădarea lui Petru Rareș, ci și cu uciderea domnitorului Ștefan Lăcustă în 1540. Revenirea în a doua domnie a lui Petru Rareș i-a pecetluit soarta; domnitorul îl ucide alături de ginerele său Pătrașcu comis. „Deci în același an un oarecare Mihul, în dregătorie înaltă, de neam arbănaș, om înșelător care, cum se spune, îndemna și răzvrătea pe toți, arătând că păstrează către domn dragoste din inimă, în taină însă pregătea trădare și țesea sfaturi pline de clevetiri”. *Cronica lui Macarie*, în P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI, publicate de Ion Bogdan*, Ed. Academiei, București, 1959, p. 98 și Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova sec. XIV-XVII*, Ed. Enciclopedică, București, 1971, p. 315.

⁸¹ „Dedul spătarul arbănașul” menționat printre boierii care au complotat împotriva domnului Constantin Cantemir pentru a-l îndepărta din scaunul Moldovei și pentru a-l înlocui cu Velicico Costin (1691). A scăpat de moarte după ce i-a mituit pe paznicii închisorii.

Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, Ed. Minerva, București, 1982, p. 339-340 și Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 394.

⁸² Miron Costin spune despre Gheorghe Ghica că „fiind de un neam cu dânsul, arbănaș, l-au trasu-l Vasilie-vodă la curte (...)”. Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron vodă încoace*, în *Opere*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, p. 180.

Moise Movilă, este menționat ca mare șetrar. Numirea lui Vasile Lupu ca domn a însemnat noi oportunități de afirmare, prin deținerea unor înalte dregătorii: mare stolnic (1639), mare șetrar (1641), mare medelnicer (1643), mare stolnic (1645-1647), mare vornic al Țării de Jos (1642, 1647-1652), capuchehaie la Poartă (1638, 1653)⁸³. Tot o relație de prietenie îi aduce domnia Moldovei. Ion Neculce relatează despre veche prietenie dintre Gheorghe Ghica și Mehmed Köprülü: copiii fiind cei doi s-ar fi întâlnit pe drumul către Istanbul și au legat o strânsă prietenie; și-au promis ajutor dacă urmau să ajungă oameni bogați și influenți⁸⁴. De remarcat că, deși era albanez, despre importantul demnitar otoman cronicarul știe și spune că era turc. Ajuns mare vizir, Mehmed Köprülü, îl recunoaște pe tovarășul din tinerețe aflat în capitala imperiului unde deținea funcția de capuchehaie a domnului Gheorghe Ștefan. În 1658 îl numește ca domn în Moldova în urma refuzului lui Gheorghe Ștefan de a se prezenta în fața Porții și de a da explicații privind implicarea sa în încercarea lui Gheorghe Rákóczi al II-lea de a ajunge rege al Poloniei. O explicație mai plauzibilă a numirii lui Gheorghe Ghica, deși în epocă și la curtea otomană relațiile personale erau foarte importante, poate fi dedusă din contextul creat de domni precum Constantin Șerban și Mihnea al III-lea, care îndrăzneau să sfideze autoritatea otomană, marele vizir Mehmed Köprülü urmărind promovarea ca domni a unor persoane pe a căror loialitate să se poată baza. Miron Costin îi va menționa originea etnică, dovadă că, deși împământănit, lui Gheorghe Ghica nu i se uita ascendența străină de Moldova.

În ciuda apropierii geografice de spațiul românesc prezența **bulgarilor** în cronicile studiate este nesemnificativă. *Cronica sârbo-moldovenească* este cea care ne oferă două din cele trei prezențe bulgare în textele secolelor XV-XVIII: este vorba de Momcilo și cucerirea Țaratului de la Târnovo. Despre Momcilo⁸⁵ nu se precizează nici originea etnică și nici vreo acțiune militară care să-l fi făcut celebru. Nu putem decât să ne întrebăm care este motivul care l-a făcut pe autorul cronicii să selecteze din originalul sârbesc informația asupra morții lui. O explicație pe care o avansăm este aceea că acest personaj ar fi putut să fie cunoscut prin intermediul baladelor epice bulgărești în care era portretizat ca un mare luptător antiotoman. Considerăm că și interesul pentru noua putere care se profila amenințător de dincolo de Dunăre și pentru cei care luptau împotriva turcilor puteau să-l determine pe cronicar să selecteze și informația despre cucerirea Țaratului de la Târnovo. Avansăm și ipoteza unei posibile influențe venite prin intermediul oamenilor bisericii de origine și cultură sud-dunăreană care ar fi putut duce cu ei în Moldova amintirea lui Momcilo.

Textul cronicii sârbo-moldovenești nu consemnează contextul evenimentului din 1393, cel al cuceririi Țaratului de Târnovo de către otomani. Avem doar consemnarea de tip anale a acestui moment. Pe baza acestei simple informații nu putem să facem afirmații categorice despre modul în care moldovenii judecau impactul acestei cuceriri otomane pe linia Dunării.

⁸³ Anastasie Iordache, *Principii Ghica. O familie domnitoare din istoria României*, Ed. Albatros, București, 1991, p.11-12.

⁸⁴ Ion Neculce, *op.cit.*, p. 186- 188.

⁸⁵ „Apoi după trecere de doi ani, în anul 6869 (1361) a pierit Momcilo de la Peritor”. *Cronica sârbo-moldovenească*, în P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 191.

În cazul lui Grigore Țamblac, menționat doar de către Grigore Ureche, originea bulgară este complet ignorată. Caracteristica fundamentală a acestei personalități ținea de calitatea lui de înalt ierarh al Bisericii Ortodoxe. Acțiunile lui benefice de reglementare a relațiilor dintre Patriarhia de la Constantinopol și statul de la est de Carpați, precum și munca desfășurată pentru a organiza și a dezvolta viața bisericească din Moldova au determinat o atitudine de recunoștință din partea unui cărturar ca Grigore Ureche, care nu îl vedea ca pe un străin, în raport cu cei care aparțin neamului său⁸⁶.

Un străin prin excelență este însă **Gaspar Grațiani**. Nimic nu-l lega de cei al căror domn era: nici limba, nici confesiunea, nici interesele politice. Chiar dacă în cronica lui Miron Costin găsim referiri la originea lui, acesta nu contează, căci „etnia” căreia îi aparține este cea a aventurierilor. Oameni de acțiune, inteligenți, lipsiți de scrupule, motivați de dorința de a obține câștig și/sau faimă, vorbitori de limbi străine, cei ca Despot Vodă, Gaspar Gratiani sau Ioan Vodă cel Cumplit alcătuiesc un grup aparte, în a cărui definire originea sud-dunăreană sau moldoveană este irelevantă.

În privința **grecilor**, evenimentele care au fost considerate de cronicari ca fiind semnificative au fost Conciliul de la Ferrara-Florența și cucerirea „Țarigradului” de către sultanul Mehmed al II-lea. Observăm că, pentru cronicarii moldoveni, cel mai important eveniment este, de departe, sinodul din 1438-1439. Nu numai că este amintit evenimentul, dar este precizată chiar și componența delegațiilor. Numele participanților nu este întotdeauna indicat corect, dar ceea ce ni se pare semnificativ este strădania autorilor de letopisețe de a-i preciza. Remarcăm și faptul că acest eveniment a beneficiat și de comentariile cronicarilor, care, fără excepție, reflectă poziția ortodoxă tradițională, a respingerii unirii cu Roma. Acest eveniment este reflectat în *Letopisețul de la Putna nr.1* și traducerea sa în limba română cunoscută cu titlul *Arătare în scurt pentru domnii Moldovei* și în cronica lui Grigore Ureche. Despre unirea celor două confesiuni letopisețele vorbesc ca despre o înșelătorie, în timp ce Grigore Ureche spune că cei care au recunoscut primatul papei au fost mituiți⁸⁷. În ambele situații textele istorice moldovenești vorbesc despre caracter grecesc standard, căruia i se atribuie ca trăsături „pizma”, deci invidia, și coruptibilitatea.

Spre deosebire de acest sinod, cucerirea Constantinopolului din 29 mai 1453 este consemnată sec, fără comentarii adăugate. După citirea și citarea fragmentelor din cronici care narează căderea Constantinopolului, o întrebare se impune pregnant: de ce un astfel de eveniment, cu reverberații politice și ideologice în spațiul european, și în special în cel estic al continentului, este tratat atât de lapidar. Prin raportarea la mentalul oamenilor de la sfârșitul secolului al XV-lea am putea avansa ipoteza că, în cincizeci de ani, de la momentul 1453 la debutul cronicisticii moldovenești, șocul căderii Constantinopolului fusese atenuat. Remarcăm și faptul că, pentru moldoveni, Constantinopolul a fost mai degrabă un centru din care se exercita puterea imperială (dincolo de profilul etnic și religios al deținătorilor puterii) și, secundar, cea de tip

⁸⁶ Grigore Ureche este singurul cronicar care îl menționează și îl indică drept reprezentant al Moldovei la Conciliul de la Ferrara-Florența: „Și de țara noastră încă au fost trimis pre Grigorie Țamblac”. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955, p. 72.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 73.

teocratic a Patriarhului ortodox. Singura denumire pe care cronicile o atribuie marelui oraș este cea veche și tradițională de "Țarigrad", ceea ce indică o încercare de plasare a stăpânirii otomane în continuitatea celei bizantine. Astfel, evenimentul din 1453, nu a fost perceput ca un punct de cotitură al istoriei sud-est europene, ci ca un moment important, prestigios care trebuia amintit, dar care nu era considerat o ruptură față de perioada anterioară, a stăpânirii bizantine.

Cronicarii sunt mai interesați de precizarea legăturilor dintre Biserica Moldovei și Patriarhia de pe malurile Bosforului. Chiar dacă datele sunt inexacte, observăm efortul de a preciza cum se numea domnul în timpul în căruia s-a hirotonit primul mitropolit precum și contextul politico-religios. Oameni ai evului mediu și ai bisericii (unii dintre ei), cronicarii moldoveni acordau o atenție deosebită informațiilor care implicau această instituție fundamentală, cea care furniza și principalul reper identitar al acestor veacuri.

Cronicile slavo-române ale secolelor XV-XVI nu fac aprecieri cu privire la greci, în sensul de comunitate. Abia în cronicile secolului al XVII-lea și ale începutului de veac XVIII, este creat personajul colectiv grec ale cărui trăsături fundamentale sunt lăcomia, lipsa de scrupule, imoralitatea, lașitatea și o mare capacitate de a complota. Aceste trăsături sunt omniprezente, ele domină discursul cronicarilor despre greci, chiar dacă sunt pomeniți și unii „greci buni”. Începând cu secolul al XVII-lea, dar mai ales sub fanarioți, Țările Române sunt invadate de clientelele diferiților domni, numeroase și agresive, care tind să acapareze administrația și care, în multe situații, limitează puterea de decizie a domnilor. Boierimea de origine grecească a devenit foarte puternică, înlăturând din cele mai influente și lucrative funcții boierimea românească ceea ce a atras nu numai ostilitatea acesteia, ci și a oamenilor de rând. Grecii sunt percepuți ca „invadatori” ai societății românești, ca acaparatori ai bogățiilor și resurselor acesteia. Iritarea pământenilor era adâncită de faptul că acești străini beneficiau de imunitate, fiind protejați de domnii în al căror anturaj erau și de legăturile lor cu Poarta. Prezența grecilor în cadrul cercurilor de conducere ale societății românești medievale a produs un efect de saturație și de respingere a acestora. Greci, aromâni, albanezi în mentalul colectiv moldovenesc al secolului al XVII-lea sunt încadrați greșit fără a se opera diferențe. Considerăm că această situație se poate explica prin faptul că grecii întruchipau prototipul veneticului. E adevărat că era vorba de o alteritate aflată în proximitate, care prezenta multe elemente comune cu autohtonii, dar căreia nu i se trecea cu vederea caracterul alogen. Grecii, „musafiri” constanți în spațiul românesc, mai ales după 1453, sunt caracterizați ca fiind inșișabili, uneltitori, agresivi, spoliatori și, în esență, imorali. Ei mai sunt catalogați și ca „vase rele”, agenți ai diavolului, făcători de rele, întruchipări ale arhetipului jefuitorului. Dincolo de credința ortodoxă comună, grecii rămân străini. De remarcat că un singur grup este individualizat între greci, cei numiți „țarigrădeni”. Termenul conține două indicații: în primul rând una etnică, iar în al doilea rând una socială. Originea greacă era dublată de apartenența la acea pătură bogată și influentă din punct de vedere politic, care trăia în capitala imperiului, care era mai mereu taxată ca rea și ticăloasă, dar cu care, în ciuda discursului negativ, boierii moldoveni căutau să se înrudească, căci avantajele politico-economice erau cele care primau. Una dintre cele mai spectaculoase imagini ale greșității conturate în cronistica moldovenească

este cel al lui Dumitrașcu Cantacuzino, căruia condeii abil al cronicarului îi realizează un portret distructiv. Este prototipul insului avar, în calea căruia nu poate sta nimeni, ingrât, perfid, desfrânat și fără rușine. Neculce îl transformă pentru eternitate într-un personaj ridicol. Fluxul de imagini prin care se conturează caracterul diform al personajului în cauză începe cu menționarea apartenenței la etnia cea mai antipatizată: „Și era grec țărigrădian de felul lui”⁸⁸. Din prima propoziție, personajului îi este aplicată o etichetă care orientează negativ sentimentele cititorilor. Urmează apoi asocierea dintre etnie și caracteristicile fundamentale cu care autorul identifică neamul grecesc: „grec tâlpiz și fricos, cu piele de iepure la spate”⁸⁹. Expunerea pe larg a legăturii imorale și indecente dintre domn și o fată din popor nu face decât să adauge un plus de savoare povestirii și să întărească descrierea inițială: „Dumitrașco-vodă era (...) bătrân și curvar. Doamna lui era la Țarigrad, iar el aice își luase o fată a unei rachierii de pe Podul Vechiu, care o chema Anița (...)”⁹⁰. Este detectabilă și o notă de revoltă a boierului de neam mare în fața încălcării „protocolului”, căci boieri cu țiiitoare erau mulți, dar ele nu erau asumate public așa cum făcea domnul care își purta țiiitoarea în văzul lumii cu haine și podoabe scumpe, cu gardă domnească și însoțită de fetele și soțiile boierilor. Ridiculizarea continuă cu povestirea „exercițiilor” zilnice cu protezele dentare: „Căutații, frații, iubiții cetitori, de vedeți ce iaste omenie și curvie grecească! Că el, de bătrân, dinții în gură n-ave. Dimineața îi înclie, de-i pune în gură, iar seara îi desclie cu încrop și-i pune pe masă”⁹¹. Același domn este acuzat și de o altă „infracțiune” care a făcut carieră printre cronicari și care era înțeleasă ca semnul sigur al ieșirii din „lege”, este vorba despre nerespectarea restricțiilor postului prin consumul de carne: „Carne în toate posturile cu turcii denpreună mânca”⁹². Această practică îl asociază automat cu cei de altă religie, cu musulmanii, agenții prin excelență ai răului.

De-a lungul Evului Mediu, **sârbii** au fost o prezență importantă în istoria spațiului românesc. Prima mențiune de istorie sârbă din cronicile noastre este legată de Sava Nemanja, întemeietor al statului și bisericii sârbe. Lapidar și fără comentarii este menționată consacrarea mitropolitului Theoctist de către patriarhul de la Peć, la mijlocul secolului al XV-lea⁹³. Cele mai prezente personaje de origine sârbă în cronicile studiate sunt Gheorghe-Maxim și Elena-Ecaterina Brancovici. Deși este precizată apartenența lui la familia domnitoare a sârbilor, cronicarii îl identifică pe Gheorghe-Maxim, în primul rând, ca om al bisericii. Doamna lui Petru Rareș, este o prezență importantă în letopisețele lui Macarie și Eftimie. Elementele care alcătuiesc portretul ei sunt originea nobilă, știința de carte (rară în epocă și mai ales la o femeie, un element pe care cronicarii nu îl puteau ignora), înțelepciunea și tandrețea. Remarcăm că, cei doi cronicari menționați, nu sunt tocmai consecvenți cu aprecierile

⁸⁸ Ion Neculce, *op.cit.*, p. 235.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 238. Imaginea „pielii de iepure” ca sinonim pentru frica și lașitatea grecească este reluată cu ocazia povestirii intervenției din 1737, a hatmanului Constantin împotriva unui mic detașament de „nemți”. Vezi și p. 794.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 291.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ *Cronica sârbo-moldovenească* în P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 191.

inițiale pe care le-au făcut căci nu ezită să o acuze pe Doamna Elena de instigare la inițierea unor acțiuni anticlericale de către domnitorul Iliaș Rareș⁹⁴. Aceste personaje evocate mai sus nu sunt percepute ca întruchipând comunitatea în rândurile căreia își aveau obârșiile; ei aparțin unei elite, unor dinastii care stabiliseră legături de rudenie cu alte familii domnitoare din întreg arealul sud-est european. În viziunea cronicarilor moldoveni ei sunt reprezentanți ai dinastiei lor.

Ca personaj colectiv, sârbii sunt prezenți în context militar. Soldați sârbi sunt menționați ca făcând parte din oștile unor domnitori munteni și moldoveni. În afara informației generale că erau soldați plătiți, mai găsim doar patru mențiuni din care nu se poate contura o imagine precisă a modului în care erau percepuți. Vom încerca să le sintetizăm și să conturăm un profil al acestora. Însemnările lui Ion Neculce despre unul dintre tâlharii care a trecut în slujba lui Constantin Duca și relatarea despre acțiunile armate ale sârbilor răsculați în Bosnia, în 1711, ne duc la ideea că erau considerați soldați viteji și buni. Pe de altă parte, Miron Costin, care relatează luptele dintre Vasile Lupu și Matei Basarab, arată că sârbii nu se ridicau la nivelul de vitejie al cazacilor. Din letopisețul lui Ion Neculce se desprinde imaginea unei comunități războinice care nu a abandonat lupta, fie ea antiotomană, fie în calitate de soldați plătiți.

Cele mai numeroase informații, aprecieri și analize consemnate în textele istorice ale secolelor XV-XVIII se referă la istoria, personalitățile, instituțiile și obiceiurile **turcilor**.

În primul rând, trebuie să subliniem că etnonimul folosit de către cronicari este *turc*, pe când termenul *otoman* - folosit în mod curent în istoriografia modernă - este menționat printre alte apelative, dar în nici un caz nu este utilizat ca denumire curentă de către cronicari.

În al doilea rând, remarcăm faptul că aceasta este singura comunitate sud-dunăreană căreia îi sunt prezentate, evaluate instituțiile și obiceiurile. Textul lui Grigore Ureche în care prezintă sistemul *devşirme*, organizarea cavaleriei permanente, sistemul timariot și marele vizirat se remarcă prin bogăția informațiilor, exactitatea și obiectivitatea lor. În privința unor obiceiuri juridico-militare otomane cum ar fi iertarea (*aman*) și somația (*da'vet*), din cronicile noastre putem extrage suficiente exemple care arată că acestea erau invocate permanent atât de otomani, cât și de inamicii lor, dar că, în practică, erau eludate atunci când evoluția acțiunilor militare o cerea.

Pentru cronicarii secolelor XV-XVI cel mai important eveniment care a marcat relația cu otomanii până la domnia lui Ștefan cel Mare a fost începutul plății tributului în vremea lui Petru Aron. Relațiile moldo-otomane au început să fie percepute ca având o deosebită importanță abia în vremea lui Ștefan cel Mare. Războaiele domnitorului moldovean cu otomanii sunt prezentate evenimential, fără legături cauzale și fără prezentarea consecințelor. Începând din deceniile doi și trei ale secolului al XVI-lea nu doar politica externă, ci și evenimentele interne depindeau din ce în ce mai mult de Înalta Poartă. În acest context, informațiile referitoare la interacțiunea dintre români și otomani sunt mai numeroase. Se înmulțesc considerabil

⁹⁴ *Cronica lui Macarie* în P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 104.

și informațiile despre istoria otomană, dar fără legătură cu ceea ce se întâmpla în Moldova. Începând cu Miron Costin cronicile noastre nu mai fac diferența între istoria Moldovei și cea a imperiului. Informațiile se întrepătrund, cele privitoare la evenimentele de la Poartă ajutând la explicarea celor care aveau loc la Suceava, respectiv la Iași.

Din vremea lui Macarie, continuând cu Eftimie și Azarie observăm o atenuare a ideii de luptă antiotomană și o acceptare resemnată a dominației otomane. Această schimbare de atitudine este dictată de conștiința disproporției de forțe dintre moldoveni și otomani, evidentă la Macarie în comparația dintre pasărea mică și pasărea mare. Cronicarii secolului al XVII-lea au catalogat acțiunile antiotomane ca nebunii care pun în pericol existența Moldovei. Încă din secolul al XVI-lea, sultanii Casei lui Osman se transformaseră în instrumentul menținerii ordinii și echilibrului pe plan intern, dar în a doua parte a secolului al XVII-lea și la începutul celui de-al XVIII-lea imaginea acestora este atât de grav deteriorată, încât putem afirma că pentru Miron Costin și Ion Neculce cei care ocupau această demnitate erau mai degrabă o sursă de dezordine care la est de Carpați însemna accentuarea obligațiilor față de Poartă și invazii ale armatelor străine.

În plan ideologic, observăm o continuitate de utilizare a imaginii păgânului în asociere cu turcii. Ceea ce oscilează este intensitatea invocării: după un început în forță în *Letopiseșul anonim*, urmează o folosire relativ modestă de la mijlocul secolului al XVI-lea până la începutul celui de-al XVIII-lea, pentru ca apoi Ion Neculce să readucă în prim-plan inamicul tradițional. Credem că reactualizarea în forță a acestui concept de către hatmanul lui Dimitrie Cantemir s-a datorat tocmai contextului militar al epocii și planurilor antiotomane care au făcut să se întrezărească speranța recăștigării libertății.

O altă imagine clasică a alterității, reactualizată în cronicile românești, este aceea a barbarului. Singurul care se folosește de această imagine este Macarie, episcopul de Roman. Relatând încercarea lui Petru Rareș de a recăștiga scaunul Moldovei prin adresarea unei scrisori sultanului Süleyman Kanunî, Macarie îi asociază acestuia sintagmele „împăratul varvar” și „sufletul barbar”⁹⁵.

Trei verbe apar obsedant în scrierile cronicarilor, ele aparținând clasicului dicționar al raporturilor inamicale româno-otomane: „arzând”, „tăind”, „robind”⁹⁶. Ele nu sunt o excepție, vocabularul cronicilor fiind, în general, unul agresiv atunci când sunt relatate evenimente politico-militare. Verbele acțiunii sunt: a tăia, a arde, a prinde, a ucide, a prăda, a năvăli, a omorâi, a nimici, a bate etc., cele ale gloriei: a birui, a învinge, iar cel care concentrează întreaga rușine a înfrângerii: a fugi. Imaginea de neputință este potențată de imaginea de forță asociată cu armata otomană. Expresii precum „puterile turcești”⁹⁷ sau „mulțimea turcească”⁹⁸ dau seama de aceasta.

În contextul luptelor purtate de către Ștefan cel Mare în Țara Românească, în 1473 este introdus un alt apelativ cu care erau identificații turcii, acela de năvrapi.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 101.

⁹⁶ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, *passim*.

⁹⁷ *Letopiseșul anonim al Moldovei*, p. 18 și *Letopiseșul de la Putna nr. II*, p. 63 în P. P. Panaitescu, *op. cit.*

⁹⁸ *Cronica lui Macarie* în P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 94.

Două sensuri sunt atașate acestui termen. Primul indică un pedestraș din armata neregulată a Imperiului otoman, iar cel de-al doilea are o arie semantică mai largă desemnând un năvălitor, un jefuitor⁹⁹. O întreagă familie de cuvinte derivată se regăsește în limba română: năvrăpi (vb.)- a năvăli, a se năpusti, a da iama în..., năvrăpitor (s.m.)- năvălitor, agresor, uzurpator năvrăpitoriu (s.m.)- năvrăpitor; năvrăpătură (s.f.)- atac (neașteptat). Termenul a intrat în limba română din slavă: наврапъ, наврапити¹⁰⁰.

Sub denumirea de agareni, în letopisețele secolelor XV-XVI, îi recunoaștem tot pe turci: „împărăție a agarenilor”¹⁰¹, „oștirea agarenilor”¹⁰², „agareni de trei ori blestemați”. Agar este sclava egipteană a Sarei, soția lui Avram și mama lui Ismael. Arabii se consideră descendenți ai lui Agar și ai fiului ei, Ismael, de aici și denumirea de agareni.

În operele cronicarilor medievali moldoveni din secolele XV-XVI, imaginea sultanilor otomani nu este foarte bine conturată. Le sunt invocate numele și evocate faptele fără a le comenta. Sunt păgâni ca și cei pe care îi conduc în luptă, sunt inamicii prin excelență. Percepția acesta se complică începând cu opera lui Macarie. Două imagini opuse sunt asociate și forțate să coexiste: cea a sultanului năvălitor/barbar și cea a sultanului ca reper pentru ce înseamnă legitimitate și ordine așa cum le-a instituit Dumnezeu, un instrument prin care acesta pedepsește când voința divină este nesocotită.

În cronicile moldovenești întâlnim, pentru prima dată, o evaluare a caracterului turcilor la Azarie. Prin intermediul boierului Ioan Golăi cronicarul atribuie următoarele caracteristici turcilor: puternici, îngâmfați și răzbunători¹⁰³. Al doilea moment de evaluare a turcilor îl găsim în letopisețul lui Grigore Ureche. De această dată personajul căruia i se atribuie evaluarea este domnitorul Ștefan cel Mare, care, pe patul de moarte, îi sfătuiește pe cei care erau factori de decizie în stat (viitorul domn, mitropolitul și episcopii, marii dregători) să închine țara turcilor. Două sunt argumentele decisive: turcii sunt considerați cei mai puternici, dar și mai înțelepți¹⁰⁴. În *Letopisețul* lui Miron Costin aceștia sunt văzuți ca buni interpreți ai contextului politico-militar, adaptându-se condițiilor existente: „turcul cu vreme dă, cu vreme ia, precum este vremea, așa lasă, blându cându ieste vreme de blândețe, sămețu și ageru, cându este vreme de sămeție”¹⁰⁵. Textul citat vine să confirme și să întărească ideea inteligenței politice otomane. La rândul său, Ion Neculce apreciază și el această trăsătură a otomanilor; când domnitorul Constantin Duca încercă să strice buna imagine a copiilor lui Constantin Cantemir în fața demnitarilor otomani, „fiind înțeleaptă și cuprinsă la minte, nu s-au potrivit scrisorii lui, c-au priceput că-s scrisorile lui deșerte”¹⁰⁶.

⁹⁹ Eugenia Dima (coordonator), *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Ed. Arc-Gunivas, Chișinău, 2007, p. 1227.

¹⁰⁰ Fr. Miklosich, *Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum*, 1885, p. 399.

¹⁰¹ *Cronica sârbo-moldovenească* în P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 193.

¹⁰² *Cronica lui Azarie* în P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 150.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 151.

¹⁰⁴ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 112.

¹⁰⁵ Miron Costin, *op. cit.*, p. 58.

¹⁰⁶ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 353.

Diferențele religioase își pun amprenta asupra modului lor de acțiune, căci, în relațiile cu creștinii, se arată de către cronicar, nu se simt obligați să își țină cuvântul dat: „Creștinului niceodată cuvântul nu-l ține, nice este a-l amăgi rușine, toate precum ieste vremea face”¹⁰⁷. Afirmția de mai sus este făcută în contextul prezentării domniei lui Constantin Movilă (1607-1611) care nu și-a îndeplinit obligațiile față de Poartă, determinând mazilirea lui de către Poartă, în ciuda „uricilor ce avea de la împărăție, date tătâne-său, de domnie vecinica, lui și feciorilor lui și nepoților lui”¹⁰⁸. În calitate de tributari (*harâcgüzâr*), domnii Moldovei își asumaseră anumite obligații în raport cu statul otoman. Afirmția lui Miron Costin este un pic forțată, căci existența unei înțelegeri scrise între Ieremia Movilă și otomani în privința domniei ereditare nu îl ferea pe acesta sau pe urmașii lui de îndeplinirea obligațiilor stabilite. Turcii nu se bazau doar pe impresionanta lor forță armată, ci și pe utilizarea unor strategeme atunci când sesizau că o situație se poate rezolva fără angajarea luptei. Un episod concludent este acela al prinderii lui Ioan Vodă cel Cumplit; turcii par a fi de acord cu doleanțele domnitorului astfel încât acesta să se predea fără luptă: „decât arme și cu sânge, mai bine cu înșălăciune să-l dobândească”¹⁰⁹.

Începând cu secolul al XVII-lea, cronicarii moldoveni vorbesc în numeroase ocazii despre firea lăcomă a turcilor. Prima mențiune îi aparține lui Grigore Ureche care precizează ca Süleyman Kanunî l-a iertat pe Petru Rareș în primul rând pentru că i se închina¹¹⁰, dar și pentru „lăcomia turcească”, pentru bani¹¹¹. Un alt aspect al caracterului insașiabil al turcilor, sau mai degrabă al unui spirit politic și comercial bine dezvoltat este pus în lumină de către același cronicar: „așa și turcul, de ce dai mai mult, de aceia îți face mai multă nevoie, că el darul îl scrie obicină,¹¹² mai apoi de n-ai vrea să-i dai, numai ce-ți caută să-i dai”¹¹³. Ideea mitei și a cumpărării bunăvoinței otomane cu bani este un loc comun al cronicarilor, mai ales în secolul al XVII-lea. Primind vestea mazilirii, Ioan Vodă cel Cumplit se adresează boierilor în căutare de sprijin, aducând ca argument lăcomia și corupția demnitarilor otomani care, în lipsa oricărei opoziții, aveau să conducă la sărăcirea țării: „turcii toate schimburile le fac pentru mîzdă, de-i îngreunează ca să-i sărăcească și să-i slăbească”¹¹⁴.

¹⁰⁷ Miron Costin, *op.cit.*, p. 58.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 58.

¹⁰⁹ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 191.

¹¹⁰ În această situație suntem în fața unei „închinări” care are semnificația numirii în funcție de către sultan. În cazul domnitorilor din Moldova și din Țara Românească aceasta presupune confirmarea domniei și acordarea însemnelor de investitură de către Poartă. În cazul lui Rareș a fost obligatorie prezentarea la Constantinopol, deși se practica și „închinarea” prin reprezentanți. Un alt aspect care este confirmat de cronică este referă la sumele de bani care erau oferite cu acest prilej. Închinarea era însoțită de plata tributului, dar și de daruri care erau oferite sultanului și altor demnitari otomani. Viorel Panaite, *Pace, război și comerț în Islam. Țările Române și dreptul otoman al popoarelor (secolele XV-XVII)*, Ed. All, București, 1997, p. 307-308.

¹¹¹ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 148.

¹¹² Pentru explicarea înțelesului profund al frazei de mai sus trimitem la opinia istoricului Viorel Panaite care include „obiceiul” (tradiția, cutuma) între izvoarele juridice pe baza cărora s-au stabilit și dezvoltat relațiile moldo-otomane. Orice concesiune sau ofertă financiară pe care domnii sau pretendenții la domnie o făceau se transforma în regulă. Viorel Panaite, *op.cit.*, p. 392.

¹¹³ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 179.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 185.

*

Istoria relatată de către cronicari este politică și uneori anecdotică, dar dincolo de evenimentele tipice (campanii militare și bătăliile desfășurate pe parcursul acestora, acțiuni ale domnilor și intrigi ale boierilor etc.), din când în când, aceștia ne oferă informații privind viața economică, locuirea, sistemul juridic sau alte practici sociale (un exemplu în acest sens este Grigore Ureche care vorbește pe larg despre „tributul copiilor”, oferind detalii despre oportunitățile de a face o carieră în aparatul administrativ și militar otoman, despre instituții fundamentale ale statului otoman ca armata, sultanul, marele vizir etc). Textele cronicarilor moldoveni sunt relevante pentru modul în care s-a format conștiința istorică și politică în spațiul românesc extracarpatic. În istoriografie, cronicile au fost folosite masiv pentru a reîntregi imaginea trecutului nostru. Atitudini politice, acțiuni militare și personalități ale istoriei noastre au fost conturate pe baza acestor informații care au fost selectate pentru a ilustra numai anumite aspecte considerate a fi importante în contextele studiate. Izolat, cronicarii au fost citați pentru a întregi portretul vreunui personaj istoric străin. Am încercat în acest articol să urmărim modul în care cronicarii noștri filtrează și redau evenimente care țin de istoria popoarelor cu care ne învecinăm la miazăzi. Albanezi, bulgari, „frânci”, dar mai ales greci și turci populează cronicile noastre. Informațiile și imaginile alterității nu sunt atât de detaliate pe cât ne-am aștepta și ne-am dori, dar ele conturează imaginea unui spațiu balcanic cu o identitate spirituală și de mentalitate care contopește puternica moștenire culturală și ideologică bizantină, cu influența politică, culturală și socială a lumii otomane.

BIBLIOGRAFIE

- Costin, Miron, *Opere*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958.
- Dima, Eugenia (coordonator), *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Ed. Arc-Gunivas, Chișinău, 2007.
- Iordache, Anastasie, *Principii Ghica. O familie domnitoare din istoria României*, Ed. Albatros, București, 1991.
- Miklosich, Fr., *Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum*, 1885.
- Neculce, Ion, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, Ed. Minerva, București, 1982.
- Panaite, Viorel, *Pace, război și comerț în Islam. Țările Române și dreptul otoman al popoarelor (secolele XV-XVII)*, Ed. All, București, 1997.
- Panaitescu, P. P., *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI, publicate de Ion Bogdan*, Ed. Academiei, București, 1959.
- Stoicescu, Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova sec. XIV-XVII*, Ed. Enciclopedică, București, 1971.
- Todorova, Maria, *Balcanii și balcanismul*, Ed. Humanitas, București, 2000.
- Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955, p. 72.

BISERICA “SF. NICOLAE” DE LA MICLEȘTI – VASLUI, CTITORIE A FAMILIEI MICLESCU

Maria POPA*
Doina ROTARU*

Cuvinte-cheie: *Ctitorie, biserică, monument, stilul neoclasic, obiecte de cult.*

Keywords: *Founder, church, monument, Neoclassic style, cult objects.*

Abstract:

Founded in the 19th century (aprox. 1830 - 1833) by the head of the village, Raluca Miclescu, as chapel of the residence founded in the 17th century, on the place of some older ones of 17th – 18th century.

*The church has a rectangular plan, with altar apse and the belfry tower on pronaos, West entrance. It is made of bricks with stone foundation, four sided roof with short crests, plate iron covering (initially – tile of wood). At the interior, the domes support on arches, presents a dome in cradle or blunted on pronaos, cupola on nave and semi- calotte on the altar. The sober, neoclassical facades are decorated with double panels, deepened in the walls, simple profiles at the cornice and socle, windows and blind windows with arch openings. The belfry tower, with a square section, **four levels**, Baroque roof, has the same design as the church.*

There is kept the silver disc (1831) and the bronze bell (1833), donated by the founder, as well as the catapetasma, oil on wood, sculpted and painted in the same period. A part of the religious books are at the Diocesan Museum of Husi.

Comuna Miclești este situată pe valea râului Vaslui, la 24 km nord de reședința județului Vaslui. Toponimul Miclești apare menționat documentar la 15 octombrie 1491, când Ștefan cel Mare a cumpărat mai multe sate și locuri pentru mărirea ocolul târgului Vaslui, printre care și „o seliște, anume Micleștii”¹¹⁵, „în sus de târgul Vaslui”, aflată însă pe râul Bârlad. Primul document cunoscut privitor la Micleștii de pe Vaslui, este cel emis de Petru vodă Rareș la 20 aprilie 1546, prin care întărea lui Stănilă și neamurilor sale, răzeși în sat: „giumătate de sat din Micleștii de sus, ..., iar giumătate de sat din Miclești, parte din gios”¹¹⁶. În secolul al XVII-lea, prin

* MARIA POPA, fost muzeograf la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui și consilier superior la Direcția Județeană pentru Cultură Vaslui.

* DOINA ROTARU, fost istoric de artă și muzeograf la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

¹¹⁵ D.R.H., A, vol. III, București, 1980, doc. 96, p. 189; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, Iași, 1926, p. 26; Gr. Găneț, Costică-Ioan Gârneață, *Din tezaurul arhivistic vasluian. Catalog de documente 1399 – 1877*, București, 1986, doc. 14, p. 21; Viorel Țibuleac, *Moșiile care după 15 octombrie 1491 au constituit noul ocol al târgului Vaslui*, în *Acta MM*, nr. XXX, vol. I, Vaslui, 2009, p. 169 și 176.

¹¹⁶ D.I.R., A, veacul XVI, vol. I (1501-1550), București, 1953, doc. 427, p. 472; *Documentele familiei Miclescu. Colecția Emil S. Miclescu*, I, volum întocmit de Petronel Zahariuc și Lucian-Valeriu Lefter, Iași, 2014, doc. 6, p. 62-63.

cumpărături și danii, cea mai mare parte a moșiei a intrat sub stăpânire boierească: Drăguș, vornic (1601), pârcălab (1610)¹¹⁷, Duca, comis (1621)¹¹⁸, Toader Onilă, vistiernic (1618, 1624)¹¹⁹, Grigore, postelnic (1640), fiul diacului Ionașco din Gugești (sat vecin)¹²⁰.

Grigore, ajuns la rangul de mare paharnic¹²¹, cu o avere funciară considerabilă în mai multe ținuturi din Moldova, este considerat primul boier din familia lui care a pus stăpânire pe cea mai mare parte din sat (1644, 1653)¹²² și din zona învecinată (Popești, 1661)¹²³. După moartea lui (a. 10 martie 1666)¹²⁴, păhărniceasa (Maria)¹²⁵, împreună cu fiii lor, Vasile, comis, și Gavril (Gavrilaș) au continuat să-și extindă stăpânirea în Miclești (1680)¹²⁶ și în Șerbești, sat limitrof (1668, 1686-1687)¹²⁷.

Prin cumpărături ulterioare, satul Miclești a devenit domeniul funciar principal al boierilor Miclescu, unde și-au stabilit reședința și de la care și-au luat și numele¹²⁸, „una dintre marile neamuri românești, alături de familia Costache, din rândul căreia au rezultat personalități de seamă ale politicii și culturii românești”¹²⁹. Între primii

¹¹⁷ D.I.R., A, veacul XVII, vol. I (1601-1605), București, 1952, doc. 14, p. 9: „jumătatea satului din Miclești”, cumpărată de la Vasile, fiul Urâtei, ocină care o avea de la voievodul Petru cel Bătrân (1601); *ibidem*, vol. II (1606-1610), București, 1953, doc. 363, p. 276: „cumpărătura făcută în satul Miclești, cu iaz și cu vad de moară pe pâraul Vaslui”, de la Nistor, nepotul lui Frățilă (1610).

¹¹⁸ *Documentele familiei Miclescu*, doc. 19, p. 77; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, 1971, p. 397: comisarul Duca „a slujit țării”, în timpul domnilor Radu Mihnea și Miron Barnovschi.

¹¹⁹ *Documentele familiei Miclescu*, doc. 18, p. 76 (1618): părți din Berindești, cumpărate de la „Trifan Crasnăș diiacul și frate-său Simion, feciorii preteasă Mariei, nepoții lui Crasnăș, vistiernicul, ..., „cu loc de moară în pârau Vasluiului”; de la „feciorii lui Avram pârcălabul”, cu loc de moară, prisacă și livezi; de la „Antimi, giupâneasa lui Ștefan Drăguș, care „a vândut a sa dreaptă curte”; (Berindești, sat inclus în Miclești, p. 415); doc. 20, p. 77 (1624): părți din Miclești, cumpărate de la urmașii lui Onciu și ai Budii, „parte din gios”, cu loc de moară în Vaslui și loc de pășunat; D.I.R., A, veacul XVII, vol. V (1621-1625), București, 1957, doc. 383, p. 291 (1625): părți cumpărate „din Berindeiu, din Miclești, din partea din jos, ..., cu loc de mori pe Vaslui, cu prisacă și fânaț”; vezi și: D.R.H., vol. XVIII (1623-1625), București, 2006, doc. 389, p. 453: Toader Onilă din Miclești, martor (1625).

¹²⁰ Mircea Ciubotaru, *Deslușiri la începutul neamului boierilor Miclescu*, în „Prutul”, s.n, V (XIV), 1(55), 2015, p. 157.

¹²¹ N. Stoicescu, *op. cit.*: p. 416: vornic de Botoșani, 1640, postelnic, 1640, vistiernic, 1657, mare clucer, 1659-1660, mare spătar, 1660-1661; mare paharnic, 1661-1665; *Documentele familiei Miclescu*: postelnic, 1641 (doc. 26, p. 83), 1644 (doc. 27, p. 84); comis, 1644 (doc. 28, p. 84); 1656 (doc. 34, p. 90); vezi și: www.ghika.net/Families/Miclescu/Miclescu.pdf.

¹²² D.R.H., A, vol. XXVII (1643-1644), București, 2005, doc. 401, p. 387-388: cumpărătură de la feciorii lui Ștefan Drăgoș: „din giumătatea satului Micleștii, ce se numesc Berindeștii, din giumătate giumătate, dintr-acest ținut, din vatra satului și din câmpu și din tot locul”; „parte Buhloaiei din satul Micleștii, din vatra satului și din câmpu și cu tot venitul; partea din sus din Berindești” de la Tudosca; vezi și *Documentele familiei Miclescu*, doc. 29, p. 85 (1644); Mircea Ciubotaru, *op. cit.*, p. 157, nota 17(1653).

¹²³ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. IV (1488, 1570-1760), Iași, 1908, doc. 11.

¹²⁴ Mircea Ciubotaru, *op. cit.*, p. 156, nota 8.

¹²⁵ N. Stoicescu, *op. cit.*: Maria; vezi și Mircea Ciubotaru, *op. cit.*, p. 157, nota 14.

¹²⁶ *Documentele familiei Miclescu*, doc. 51, p. 105: părți cumpărate de la Paraschiv, căpitanul, și soția sa, Urâta.

¹²⁷ *Ibidem*, doc. 45, p. 100 (1668); Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. V (1443-1692), Iași, 1908, doc. 330; doc. 57, p. 108 (1686), doc. 58, p. 109 (1686), doc. 59, p. 110 (1686); doc. 60, p. 111 (1687).

¹²⁸ Mircea Ciubotaru, *op. cit.*, p. 155-158.

¹²⁹ Lucian-Valeriu Lefter, *Ctitoriile familiei Miclescu – zidiri, inscripții, pomelnice*, în „Monumentul”, vol. XVI, Partea 1, Iași, 2015, p. 244.

purtători ai acestui nume aflăm pe *Gavril Miclescu* (1650-1741), fiul paharnicului Grigore, întemeietor al ramurii de la Miclești, unul dintre cei mai de seamă dregători ai Moldovei de la sfârșitul veacului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, care a urcat treptele boierești, rând pe rând, de la postelnic, mare vornic și până la mare logofăt¹³⁰, consolidându-și stăpânirea în ținutul Vaslui. Prin testamentul său, din 22 noiembrie 1741, lăsa Micleștii „cu casele ce sânt pe această moșie”, fiului său cel mai mic, din a doua căsătorie, *Sandu Miclescu*, fost mare paharnic (+ c. 1782)¹³¹. După moartea lui, întreaga avere, inclusiv Micleștii, aparținea văduvei sale, *Maria (Măriuța)*, păhărniceasa¹³², administrată de vătaful Vasile Miclescu, ceauș¹³³. Prin diata acesteia din 29 martie 1815, moșia Miclești a fost moștenită de fiului său Ioniță, „cu toate seliștile, cu moară, toate acareturile și toate casele”, păstrând pentru sine doar a cincea parte din avere, care va reveni tot acestuia după moartea ei, fiind „însărcinat cu toate grijile pentru pomenirea neamului său” și întreținerea bisericii. Casele și biserica de pe moșia Ciorăști, ținutul Tutova, urmau a fi întreținute din veniturile obținute din partea ei de vie, în suprafață de 6 pogoane (1 pogon=0,5 ha), iar surplusul să fie folosit pentru ajutorarea mănăstirii Neamț și a altor schituri, iar o parte din animale să fie dăruite mănăstirii Brădicești, fapte ce dovedesc evlavia acestei familii. Spre sfârșitul vieții, solicitase încuviințarea episcopului Hușilor, Meletie, de a se călugări la mănăstirea Brădicești, dar până să primească confirmarea, decedase între timp, la 14 octombrie 1817¹³⁴. În 1823, *Ioan (Ioniță) Miclescu* (ban, 1817-1822, vornic, 1822-1828)¹³⁵, solicita sprijinul Divanului pentru recuperarea unor bunuri de valoare și acte, depozitate în casa agăi Ioan Luca din Iași, prădată în timpul incursiunii turcești în Moldova pentru înăbușirea mișcării Eteriste. În 1825, conform diatei mamei sale, a dăruit mănăstirii Neamț via de la Ciorăști cu toate construcțiile adiacente¹³⁶. După moartea lui (c. 1829)¹³⁷, moșia a fost stăpânită de soția sa, *vorniceasa Ralu*, și fiii lor, după cum reiese dintr-o gâlceavă a acestora cu autoritățile statului, din 26

¹³⁰ N. Stoicescu, *op. cit.* p. 416: postelnic, 1691-1693, mare paharnic, 1700-1705, 1709-1710, mare vornic al Țării de Jos, 1711-1714, mare logofăt, 1715, mare vornic al Țării de Sus, 1716-1718, mare logofăt, 1726-1728; *Documentele familiei Miclescu*, doc. 122, p. 160: fost mare logofăt, 1741; v. și Mihai-Bogdan Atanasiu, *Familia și cariera marelui logofăt Gavril Miclescu*, în Lucian-Valeriu Lefter, Mihai-Bogdan Atanasiu (editori), *In honorem Mircea Ciubotaru*, Iași, 2015, p. 61-71.

¹³¹ *Documentele familiei Miclescu*, p. 414: Bălașa, mama sa, fata lui Neculai Moreanu; doc. 122, p. 160 (testamentul tatălui său); ranguri boierești: postelnic, 1757 (doc. 128, p. 170), jitnicer, 1768 (doc. 131, p. 171), paharnic, 1776 (doc. 139, p. 186), mort a. 16 februarie 1782 (doc. 145, p. 190); *Tezaur toponimic al Moldovei*, vol. I, Partea I, Iași, 1991, p. 715: paharnic, 1772.

¹³² C. Istrati, *Condica Visteriei Moldovei la 1803*, Iași, 2010, p. 167; 325 - păhărniceasa Măriuța lui Sandu Miclescu; idem, *Condica Visteriei Moldovei la 1816*, Iași, 1979, p. 72.

¹³³ *Documentele familiei Miclescu*, doc. 147, p. 192 (1782); doc. 173, p. 222 (1794); doc. 174, p. 224 (1794).

¹³⁴ *Ibidem*, doc. 264, p. 303 (1815); doc. 271, p. 309, doc. 273, p. 310-311 (1817).

¹³⁵ *Ibidem*, doc. 264, p. 303 (1815); doc. 271, p. 309, doc. 273, p. 310 (1817); doc. 297, p. 332 (1822); doc. 299, p. 334 (1822); doc. 345, p. 378 (1828); C. Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, Iași, 2009, p. 171.

¹³⁶ *Ibidem*, doc. 307, p. 343 (1823); doc. 324, p. 361 (1825).

¹³⁷ Al. V. Perietzianu - Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (II)*, în „Arhiva Genealogică”, I(VI), 1994, nr. 3-4, p. 296-299: nu este nominalizat; vezi și: Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p. 251: mort 1830.

aprilie 1829¹³⁸. În timpul vornicesei a fost zidită biserica actuală din Miclești. În anul 1852, proprietarul moșiei era aga Costache Miclescu, fiul lor¹³⁹. O parte a moșiei a fost expropriată prin reforma agrară din 1864. La 26 martie 1865, au fost expropriate 277 fălci și 35 prăjini, din care 276 fălci și 65 prăjini pentru foștii clăcași și preot (1 falce=1,5 ha; 1 prăjină=180 m²). La acea dată, ansamblul conacului cuprindea o suprafață de c. 1.200 m² (10 prăjini-casa proprietății și locul ei; 20 prăjini-acareturile; 20 prăjini-crâșma)¹⁴⁰. Fig. 1. Catagrafia bisericii din anul 1889 era semnată de Mihai Miclescu, fiul lui Costache¹⁴¹, în calitate de ctitor¹⁴². În anul 1909, Constantin Miclescu, fiul mai mic al lui Costache¹⁴³, ultimul proprietar din familia Miclescu, a vândut moșia părintească lui Petre Antonescu, arhitect șef al capitalei¹⁴⁴, profesor la Școala națională de arhitectură, academician, membru al Comisiunii Monumentelor Istorice (1919-1947)¹⁴⁵. În 1919, moșia deținută de Petre Antonescu, domiciliat în București, supusă exproprierii, se întindea pe o suprafață de 1.250 ha, din care 290 ha neexpropriate (200 ha pădure, 8 ha grădină, 3 ha vie, 3 ha bălți, 7 ha construcții, 6 ha drumuri, ș.a.) și 1.022 ha teren arabil, din care: 732 ha propuse pentru expropriere și trecute în folosința obștii satului (451 ha arabil, 200 ha fâneată, 81 ha imaș). Împroprietăririle s-au făcut în cele două trupuri de pământ ale moșiei. Din trupul I au fost expropriate 28 ha fânaț, 72 ha imaș și 442 ha teren arabil. Pe acest trup se aflau vetrele iazului, dealul Vasluiului, râpele Costișa, podișul Morii (vecin cu satul Miclești), conacul moșiei și sălașele Țiganilor care lucrau pe moșie („Țigănimia”), având ca hotar: colțul gardului de sârmă al conacului, podul de peste gârla Valea Seacă, drumul până la hotarul moșiei Chircești, șoseaua națională, moșia Popești și delimitarea loturilor țăranilor de la 1864. Din trupul II, care se întindea din șesul Vasluiului, vecin cu șoseaua națională Iași-Vaslui și hotarele moșiilor Chircești, Codăești, Șerbești și Popești, au fost expropriate 172 ha fânaț și 9 ha de arătură. Pământul supus exproprierii era evaluat la prețul de 800 lei ha, teren arabil și 1.344 lei ha, fâneată. Contestația proprietarului din 1920, cu privire la preț, a fost respinsă de Comisia Centrală de Expropriere a județului Vaslui. În 1921 erau împroprietăriți 195 de locuitori pe 471 ha (1-4 ha/ locuitor)¹⁴⁶. În 1949, moșia deținută de Paul Suci (profesor la Universitatea din București, ginerele lui Petre Antonescu, căsătorit cu Eliza, fiica acestuia)¹⁴⁷, ultimul proprietar, a fost expropriată în întregime, inclusiv,

¹³⁸ *Documentele familiei Miclescu*, doc. 349, p. 380 (1829); doc. 354, p. 383 (1830); doc. 358, p. 390 (1832); C. Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, Iași, 2009, p. 141; www.ghika.net: Ralu Canano, + 5 mai 1840.

¹³⁹ Costin Clit, *Vidomostia bisericilor și slujitorilor din ocoalele Crasna, Mijlocul și Racova, ținutul Vasluiului din 1852*, în *Documente hușene*, vol. III, Iași, 2014, doc. 508, p. 495.

¹⁴⁰ Muzeul Județean „Ștefan cel Mare”, Vaslui: *Planul părții de pământ dat clăcașilor la 1864, din trupul moșiei Miclești, a d-lui Costache Miclescu*, din 24 martie 1865.

¹⁴¹ www.ghika.net: căsătorit cu Zoe Scarlat Miclescu, prima soție.

¹⁴² D.J.A.N. Vaslui, fond *Episcopia Hușilor*, dos. 3/ 1889, f. 116 (Anexa).

¹⁴³ www.ghika.net: Elena Ioan Lambrino, a doua soție.

¹⁴⁴ www.primariamiclesti.ro

¹⁴⁵ Radu Sc. Greceanu, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice 1908-1945. Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice 1914-1915, 1942-1943*, București, 1992, p. 16.

¹⁴⁶ *Ibidem*, fond *Prefectura jud. Vaslui. Comitetul Provizoriu*, dos. 38/ 1919-1921, f. 8-9, 5-14, 20.

¹⁴⁷ www.primariamiclesti.ro

conacul¹⁴⁸, aflat la sud-vest de biserică (c. 200 m), în suprafață de 1.867 m², folosit ca sediu G.A.C., depozit și grajd, demolat în anul 1967, păstrându-se doar beciul și grajdul din piatră și cărămidă, construit în anii 1941-1943. Pe locul lui s-a construit o clădire nouă cu destinația de casă de naștere și dispensar uman, azi cabinet medical¹⁴⁹.

Existența unor lăcașe de cult în satul Miclești este semnalată documentar încă din secolul al XVII-lea, prin menționarea unor clerici. Astfel, în 1618, este consemnat diacul Trifan Crasnăș, fiul preotesei Maria din Berindești¹⁵⁰, nume legate de vechea biserică a satului sau poate a vornicului Ștefan Drăguș, a cărei curte este pomenită în același document. Pentru cumpărăturile de terenuri făcute de păhărniceasa răposatului Grigore și de fiii lor, Vasile și Gavril, sunt nominalizați ca martori: „preutul Tănăsie ot Miclești”(1680)¹⁵¹, „preutul Mardarie de Miclești și preutul Ilie de acoloa”(1686)¹⁵², „popa Ilie ot Miclești și preutul Tănăsie ot tam”(1687)¹⁵³, ceea ce dovedește că urmașii marelui paharnic Grigore Miclescu sunt ctitorii primului locaș de cult al acestei familii, în Miclești, refăcut în secolul al XVIII-lea, probabil, de lemn, ca și cel de la Popești „Sf. Ioan Botezătorul” (existent și astăzi), ctitorie a stolnicului Dumitrache Miclescu, și a soției sale, Ileana, din 1793¹⁵⁴. Faptul că biserica era deservită de doi preoți la un moment dat dovedește o creștere numerică a locuitorilor moșiei, și, în același timp, a potențialului economic al ctitorilor, implicit al atenției acordate de aceștia vieții spirituale.

Dacă pentru secolul al XVIII-lea nu deținem informații despre biserica familiei Miclescu, continuitatea ei este ilustrată în secolul al XIX-lea prin cataografiile fiscale și bisericesti. În 1809, aceasta avea hramul *Sf. Nicolae*¹⁵⁵. În anul 1820 era deservită de 3 preoți și 1 dascăl, iar în anul 1831 de 3 preoți, 2 diaconi și 2 dascăli, care asigurau servicii religioase celor 35 de capi de familie (liude) în 1803, 75 în 1816, 63 în 1820 și 125 în 1831¹⁵⁶, situație ce reflectă o creștere treptată a populației.

Pe locul vechii biserici de lemn, în secolul al XIX-lea a fost zidită biserica actuală, cu același hram: *Sf. Mare Ierarh Nicolae*, de către vorniceasa Ralu Miclescu, prin anii 1830-1833, potrivit consemnărilor ulterioare¹⁵⁷ și a inscripțiilor de pe unele bunurile de cult donate de ea, prezentate mai jos (discul, 1831, și clopotul, 1833). Prin reforma agrară din 1864, parohia a fost împrăștiată cu 8 fâlcii și 30 prăjini de

¹⁴⁸ *Ibidem*, dos. 104/ 1949, f. 15-16, 43.

¹⁴⁹ www.primariamiclesti.ro

¹⁵⁰ *Documentele familiei Miclescu*, doc. 18, p. 76.

¹⁵¹ *Ibidem*, doc. 51, p. 105.

¹⁵² Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. V, doc. 330.

¹⁵³ *Documentele familiei Miclescu*, doc. 60, p. 11; C.D.M., vol. IV, București, 1970, p. 246: „preutul Ilie din Miclești”, martor pentru cumpărarea unei părți din Știoborâni.

¹⁵⁴ Vezi Dorinel Ichim, *Biserici de lemn din Eparhia Hușilor, județul Vaslui*, Huși, 2001, p. 171.

¹⁵⁵ C. Tomescu, *Știri catagrafice din biserica Moldovei în anul 1809*, în „Arhivele Basarabiei”, nr. 3, Chișinău, 1931, p. 203.

¹⁵⁶ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. XV, p. 24; C. Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei...1803*, p. 167; *Condica Visteriei Moldovei ... 1816; Catagrafia fiscală ...1820; Catagrafia fiscală a Moldovei ... 1831*.

¹⁵⁷ A.E.H., 1934, p. 79; 1936, p. 105/ 1830; 1938, p. 186/ 1831-1832; N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al Moldovei*, p. 558; refăcută în 1830 de vorniceasa Ralu; Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*: biserică finalizată în 1833 de Ralu Miclescu (născută Costandache).

pământ în câmp și 12,5 prăjini în sat, din moșia lui Costache Miclescu, în timpul preotului Th. Pandealea¹⁵⁸. Din cataografiile întocmite de preotul Th. Petru în anii 1884 și 1889, reiese că biserica era înzestrată cu toate bunurile de cult necesare desfășurării serviciului religios, printre care menționăm: argintăria de cult (potirul, discul, 2 cruci de masă, 4 candelă, 1 ferecătură de Evanghelie), iconostasul, cu icoanele împărătești și prăznicare, 2 clopote și cărțile de ritual, care făceau parte din dota inițială a bisericii¹⁵⁹. Preotul paroh Th. Petru, mort la 17 ianuarie 1895¹⁶⁰, a fost înlocuit de preotul Th. Pandealea¹⁶¹, care a funcționat până în anul 1929, conform inscripției de pe mormânt. În 1905, biserica era „în stare rea”, fiind „închisă din cauza stării de ruină în care se afla”¹⁶². Sub păstorirea acestuia, a fost reparată radical în anii 1910 – 1916, cf. Ordinului episcopului Hușilor, Conon Arămescu Donici, nr. 837/13 iunie 1909: consolidată zidăria (temelia, pereții), înlocuită învelitoarea de șindrilă cu tablă¹⁶³. În 1931, a fost tencuită la exterior și reparat acoperișul¹⁶⁴. În anii 1934-1938, din parohia Miclești făcea parte și filiala din Popești (devenită parohie în 1996). În această perioadă, biserica era în stare bună, avea cor religios, condus de învățătorul I. Țiglea, bibliotecă cu 225 volume și 22 ha de pământ din 1864¹⁶⁵.

După cutremurul din 1940, când a fost grav avariata (prăbușit turnul-clopotniță, fisuri mari în pereți și boltă)¹⁶⁶, a fost supusă lucrărilor de consolidare - restaurare în anii 1942-1943, fiind consolidată bolta, refăcut turnul clopotniță de pe pronaos și pridvorul, după planurile și devizele întocmite de Serviciul tehnic al județului Vaslui, verificate, completate și aprobate de C.M.I. la 17 iulie 1942¹⁶⁷. Lucrările, demarate din inițiativa preotului paroh I. Dimitriu, cu cheltuiala enoriașilor, au fost finalizate și recepționate în 1943 de Serviciul tehnic județean¹⁶⁸. În 1947, parohia deținea 10 prăjini teren în jurul bisericii din Miclești și cele 22,70 ha teren arabil, provenit din donații și împroprietăririle din 1864 și 1945 (17 ha ale personalului ecleziastic și 5 ha ale bisericii din Popești). În timpul bombardamentului din 23 august 1944, a fost distrusă biblioteca, inclusiv arhiva parohiei¹⁶⁹. După cutremurile din 1977 și 1986, a fost consolidată cu tiranți din țevă de fier (40 x 4 cm), în dreptul fiecărui arc de naștere. Afectată, apoi, de cutremurul din 1990, a fost reparată din nou, fiind consolidată și renovată în anii 1996-2000, pe baza Proiectului nr. 270/ 1995, întocmit de S.C. General Proiect S.A. Bacău (arh. V. Dimitriu, R. Burnea), avizat de M.L.P.A.T. (nr. 1441/ 1996), Secretariatul de Stat pentru Culte/ Comisia de avizare a lăcașelor de cult și Consiliul județean Vaslui (Autorizațiile de construcție nr. 13/ 1996

¹⁵⁸ D.J.A.N. Vaslui, fond: *Prefectura jud. Vaslui*, dos. 2/ 1864, f. 72.

¹⁵⁹ *Ibidem*, fond *Episcopia Hușilor*, dos. 8/ 1884, f. 131-132; dos. 3/ 1889, Anexa.

¹⁶⁰ *Ibidem*, dos. 3/ 1895, f. 21.

¹⁶¹ *Ibidem*, dos. 8/ 1902, f. 141.

¹⁶² *Ibidem*, dos. 34/ 1905, f. 56; 23/ 1907-1908, f. 119.

¹⁶³ *Ibidem*, dos. 19/ 1910-1916, f. 84.

¹⁶⁴ www.protoieriaivaslui.ro/parohia-miclesti

¹⁶⁵ A.E.H., 1934-1938.

¹⁶⁶ „Cronica Hușilor”, 1947, p. 133.

¹⁶⁷ A.C.M.I., București, 1943, p. 41-43, 61; vezi și: Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, *Indici bibliografici*, București, 1990, p. 126.

¹⁶⁸ D.J.C. Vaslui, fond *O.P.C.N.*, dos. 1/ 1961, vol. I, f. 149.

¹⁶⁹ D.J.A.N. Vaslui, fond *cit.*, dos. 1/ 1947, f. 89-90.

și 112/ 1998, Certificatul de urbanism nr. 32/ 1996). Totodată, a fost învelită din nou cu tablă zincată și pictată la interior, în tehnica frescă, de pictorul Nechita A. Laurențiu¹⁷⁰ (anterior văruiță)¹⁷¹.

Biserica, aflată în partea centrală a satului, înconjurată de cimitir, ce ilustrează evoluția arhitecturii ecleziastice de factură rurală - amestec de tradiție (plan, distribuție spațială) și inovație (asimilarea unor elemente neoclasiche), comparabilă cu alte ctitorii boierești din zonă (Pribești, Solești, Tăcuta), a fost înscrisă în Lista Monumentelor Istorice din anii 1991-1992¹⁷². Este construită din cărămidă (arsă), pe fundații de piatră de carieră (cioplită și legată cu liant din var hidraulic), acoperiș de lemn în patru ape, coamă scurtă, învelitori din tablă zincată (inițial, șindrilă), planșee de cărămidă, tâmplărie de lemn, feronerie de epocă la uși și ferestre, pardoseli de granit și mozaic (inițial, piatră), finisaje exterioare executate cu praf de piatră (inițial, var și nisip). Are plan de navă dreptunghiulară, cu absida altarului nedecroșată, turn-clopotniță pe pronaos, pridvor adăugat, intrare vest. La interior, a fost pictată, recent, în tehnica frescă¹⁷³. Boltile se sprijină pe arcuri dublou, prezentând o boltă teșită pe pronaos, cupolă pe naos și semi-calotă pe altar. Fațadele sobre, de factură neoclasică, sunt decorate cu panouri duble adâncite în zidărie, profiluri simple la cornișă și soclu, ferestre și ferestre oarbe cu deschideri în arc în plin cintru (ancadrame de cărămidă aparentă, adăugate). Turnul clopotniță, de secțiune pătrată, cu patru niveluri, acoperiș în patru ape (anterior, bulbat), are același decor ca și biserica (Fig. 2-7).

Locașul păstrează unele bunuri de cult, cu inscripții chirilice, care certifică hramul, numele ctitorului, și, în mod implicit, datarea construirii și înzestrarea ei de către acesta: *discul* donat de vorniceasa Ralu Miclescu în 1831 (alamă argintată, dim. 9 x 13,5 x 20,5 cm, atelier românesc), conform inscripției de pe buza interioară: „Roaba lui Dumnezeu Ralu Miclescu. Anul 1831 marti<e> 4”; *clopotul de bronz*: „† Acest clopot iaste făcut cu cheltuiala dumisalii Ralu Micleasca vorniceasa la bisărica de la moșia Miclești, cu hr(a)mul Sfantului Iera(r)h Necolai, la anul 1833”¹⁷⁴ (Fig. 8). Mai păstrează catapeteasma de secol XIX, ulei pe lemn, amvonul, scaunul arhieresc tetrapodul și analogul, lemn sculptat, pictat în aceeași manieră (Fig. 9). *Piatra funerară* din pridvor (165 x 53 cm), cu o lungă inscripție chirilică, un epitaf, sec. XVIII-XIX (Fig. 10), și *însemnele funerare* de la sud de biserică ale urmașilor ctitorilor, sec. XIX-XX (grilajul de fier, soclul și crucea de piatră, ruinate de cutremure), au devenit martori fără identitate ale vremurilor de altă dată (Fig. 11). La căpătâiul plăcii din pridvor se află *însemnul funerar de piatră*, 85 x 47 cm, secol XIX, al *Ecaterinei Cristescu*, fiica lui Costache și a Zoei Miclescu, sora lui Mihai Miclescu, căsătorită cu Nicolae Carionfil Cristescu¹⁷⁵ (așezat pe lespede scrisă în chirilică, obturând descifrarea numelui defunctului), cu următoarea inscripție: „Sub această

¹⁷⁰ Arhiva Parohiei Miclești.

¹⁷¹ D.J.C. Vaslui, dos. 2/ 1961-1962, vol. I, f. 149.

¹⁷² Publicată în M.O., Partea I, nr. 646 bis/ 2004, republicată în M.O. nr. 113 bis/ 2015: cod: VS-II-m-B-06857.

¹⁷³ În timpul lucrărilor de consolidare din anii 1996-1998, sub pardoseala din pronaos, la c. 20 cm adâncime, s-u găsit fragmente de frescă, poate de la pictura interioară inițială.

¹⁷⁴ Vezi: Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*

¹⁷⁵ www.ghika.net, *op. cit.*: Catina (1850-1.03.1875), fiica lui Costache și a Zoei Miclescu, sora lui Mihai Miclescu, căsătorită cu Nicolae Carionfil Cristescu.

piatră odihnește roaba lui Dumnezeu Ecaterina Cristescu, născută la 24 noiembrie 1850 și săvârșită din viață la 1-iulie Martie 1875” (Fig. 12). Mai deține o *Evangelie*, tipărită la Râmnic în anul 1756, care, potrivit însemnării de pe ea, aparține bisericii din Popești, dăruită de ctitorii ei în secolul al XVIII-lea, stolnicul Dumitrache Miclescu și soția sa, Ileana: „Această Sfântă Evanghelie este cumpărată de stolnicul Dumitrachi și de mine soția Dumisali Ileana. Și cini a fura-o să fie blestemat de Dumnezeu și de mine păcătoasa”.

Colecția de carte veche, destul de consistentă (67 exemplare), aflată la Muzeul Eparhial din Huși, cuprinde cărți de ritual ortodox, editate în secolele XVII-XIX, ce ilustrează vechimea și continuitatea activității religioase din această localitate, etapele de refacere sau renovare a lăcașelor, precum și înzestrarea lor: *Octoih* (slavon), Kiev, 1699; *Evangelie*, Râmnic, 1746¹⁷⁶; *Apostol*, Iași, 1756; *Evangelie*, Iași, 1762; *Mineie*, Râmnic: Octombrie, 1776, Noiembrie, 1778, Ianuarie - Martie, Decembrie, 1779, Aprilie - Septembrie, 1780; *Penticostar*, București, 1782; *Triod*, Râmnic, 1782; *Octoih*, Blaj, 1783; *Ceaslov*, *Octoih* și *Psaltire* (2 vol.), fără foaie de titlu (sec. XVIII?), *Chiriadodromion*, București, 1801 (2 vol.), *Octoih*, Râmnic, 1811; *Tipicon*, Neamț, 1816 (2 vol.); *Ceaslov*, Iași, 1817; *Evangelie*, Neamț, 1821 (2 vol.); *Liturghier*, Iași, 1818 (2 vol.); *Apostol*, București, 1820; *Triod*, Neamț, 1833; *Penticostar*, Neamț, 1834; *Ceaslov*, Iași, 1846; *Prolog* pe Ianuarie - Februarie, Decembrie, Neamț, 1854; *Prolog* pe Martie, Neamț, 1855; *Octoih*, București, 1859; *Psaltire*, Neamț, 1859; *Viețile Sfinților*: Februarie, Neamț, 1812 (2 vol.); Martie, Aprilie (2 vol.), Neamț, 1816; Iunie, Neamț, 1813; Iulie, Neamț, 1814 (2 vol.); August, Neamț, 1815; Septembrie, Neamț, 1807; Octombrie, Neamț, 1809; Noiembrie, Neamț, 1811/ 1813 (2 vol.); Decembrie, Neamț, 1811; *Mineie*, Neamț: Ianuarie, 1830; Februarie - Octombrie, 1831; Noiembrie - Decembrie, 1832.

Personal bisericesc și număr de enoriași: diacul Trifan Crasnăș, fiul preotesei Maria (1618); preoții: Tănase (1680-1787), Mardarie (1686) și Ilie (1686-1687), menționați mai sus; Alexa Mardari, Grigore Tobă, Alexandru, ierodiacon (1831-1846), Gh. Ionașcu (1846-1854), Gh. Olteanu (1854-1859), Gh. Ioachim (1852¹⁷⁷-1860), pr. Neculai (1860-1861), Gh. Sârghi (1861-1862)¹⁷⁸, Th. Pandelea (1864)¹⁷⁹; Th. Petru, sachelar (1876-1893)¹⁸⁰, pr. paroh (1894-1895)¹⁸¹; preoți parohi: Th. Pandelea (1895-

¹⁷⁶ Costin Clit, *Însemnări de pe carte veche (1691-1900)*, în *AMM*, XXXV, 2014, p. 100: „Popa Constantin ot metohul episcopiei. 1794, februarie 24”.

¹⁷⁷ Idem, *Vidomostia bisericilor și slujitorilor ... 1852*: Mihai Burgele, dascăl; 120 locuitori.

¹⁷⁸ www.protoieriasvaslui.ro

¹⁷⁹ D.J.A.N. Vaslui, fond *Prefectura Vaslui*, dos. 2/ 1864, f. 72.

¹⁸⁰ *Ibidem*, dos. 10/ 1876, f. 25-26: pr. Teodor Petru, 36 ani, 5 clase seminar, Costache Istrati și V. Gașpar, cântăreți; 8,5 fălci pământ, 85 familii, 355 suflete; Costin Clit, *Preoți slujitori din județul Vaslui, 1880*, în „Elanul”, nr. 61, p. 14: Gr. Sboiu, pr. supranumerar, C. Istrati, V. Gașpar, V. Mihai, Gav. Mihai, M. Onofrei, Gav. Broden, cântăreți; D.J.A.N. Vaslui, fond cit., dos. 8/ 1884, f. 131-132; dos.3/ 1889, f. 116 v.: Nicu Sandu, Adam Dârțu, epitropi.

¹⁸¹ D.J.A.N. Vaslui, fond cit., dos. 3/ 1895, f. 20-21.

1929)¹⁸², N. Dimitriu (1929-1951) - Fig. 13¹⁸³, Al Dandeuș, N. Popescu (1951-1968)¹⁸⁴, N. Mehedinu (1975¹⁸⁵-1982), Vasea Dădănoșu (1982-1990), Petru Horduna (1990 - azi)¹⁸⁶.

Biserica din Miclești, mărturie de arhitectură din secolul al XIX-lea, ce amintește de renumita familie Miclescu, strâns legată de istoria satului, merită a fi introdusă în circuitul turistic al județului Vaslui, aflată pe același traseu cu ansamblurile conacelor de la Solești și Pribești (aflate astăzi în paragină).

Anexa

Fila 116

Inventariu

De lucrurile ce posedă biserica din cotuna Micleșcii, acia comună, Pl. Crasna - Mijlocu, Jud. Vaslui cu hramul Sf. Ierarh Nicolae

Nr.	Numerul și felul obiectelor
1	1 Unu Potiru de argint, stare bună
2	1. Unu Discu de argint, stare bună
3	1 Una Dsvesdă de argint, stare bună
4	1 Una Linguriță de argint, stare bună
5	1 Una Copie de oțel, stare bună
6	1 Unu Potiru de plumb, stare de mijloc
7	1 Unu Disc mic de alamă, stare mijloc
8	1 Unu Disc de plumb pentru anaforă, stare de mijloc

¹⁸² *Ibidem*, dos. 8/ 1895-1896, f. 521: Gh. Andriuță, pr. supranumerar, V. Gașpar și C. Istrati, cântăreți; 430 familii, 1684 suflete, cu fil. Popești și Chircești: V. Gașpar, cântăreț, N. Dârțu și I. Bahrim, epitropi; dos. 7/ 1897, f. 246-247, personal ajutător idem, 408 familii, 1560 suflete/ parohie; dos. 5/ 1898, f. 177-178, 158, 245: Gh. Andriuță, pr. supranumerar; V. Gașpar și Manolachi Onofrei, cântăreți; N. Dârțu și I. Bahrim, epitropi, 431 f., 1528 s./ parohie; dos. / 1900-1901: Gh. Andriuță, pr. supranumerar; V. Gașpar și Manolache Onofrei, cântăreți, I. Brahim, N. Dârțu, epitropi; 429 familii, 1731 suflete/ parohie; dos. 8/ 1902, f. 141: Gh. Andriuță, pr. supranumerar, V. Gașpar și Manolache Onofrei, cântăreți, I. Brahim, I. Vântu, epitropi, 455 familii, 1786 suflete/ parohie; inscripția de pe placa funerară: „Preot Teodor Pandelea, d. 15.08.1929 în etate de 73 ani”.

¹⁸³ Fost deținut politic, 1951-1954 (Vaslui, Pitești, Poarta Albă, canalul Dunărea - Marea Neagră), mort la 2 august 1954; A.E.H., *op. cit.*, 1934: I. Gașpar, cântăreț (transferat, 1923), 340 f., 1.438 s.; 1935: N. Gașpar (1923) și V. Sandu (1935), cântăreți, 270 f., 1.053 s.; 1938: N. Gașpar, cântăreț, 240 f., 1.060 s. Miclești, 100 f., 440 s. Popești; D.J.A.N. Vaslui, dos. 1/ 1947, f. 89-90: N. Gașpar, cântăreț, 275 f., 1.223 s. Miclești; inscripții de pe însemnele funerare din cimitirul aflat în jurul bisericii, la est de altar: „Preot Nicolae I. Dimitriu, * 1904 - + 1954”; „Am păstorit cu credință-n viitorul poporului meu, aducând în minte și în suflete lumina. Năzuit-am spre dreptate. Propovăduit-am adevărul și pacea pe pământ. Sprijinit-am spiritul divin. Amin; Nicolae V. Sabadac (1917-2004), cântăreț; „C-tin N. Sabadac, N. 2.XI.1944, D. 2.III.1996, cântăreț”.

¹⁸⁴ D.J.C. Vaslui, *fond cit.*, dos. 2/ 1961-1962, vol. I, f. 149; www.protoieriasvaslui.ro

¹⁸⁵ *Ibidem*, dos. 2/ 1975, vol. III, f. 87; dos. 2/ 1977, vol. 23, f. 128.

¹⁸⁶ www.protoieriasvaslui.ro/parohia-miclesti; www.primariamiclesti.ro: 1992: 2.644 loc., 2002: 2.974 loc., 2011: 2.545 loc.

9	3 Trei Evanghelii, una ferecată cu argint și două simple, stare bună
10	2 Două Cruci pe sf. masă, una mai mică ferecată cu argint și una de metal argintat, stare bună
11	1 Unu Chivot de compoziție de metale, stare de mijloc
12	1 Una Cruce mare de lemn, Răstignirea Mântuitorului, stare bună
13	2 două Sfeșnice de alamă pe sf. Masă, stare bună
14	1 Unu Sfeșnicu de alamă la Proscomidie, stare bună
15	2 Două Lăzi, în una se păstrează veșmintele preoțești și în una lumânările, stare bună
16	1 Una Cutie de tinichea cu trebuitoarele botezului, stare bună
17	67 Șaizeci și șapte Icoane mici din care patru la catapiteazmă și celelalte în altariu, stare bună
18	2 două Sfeșnice de bronz la amvon, stare bună
19	2 Două Aere a(le) Mântuitorului și Maicii Domnului
20	1 Unu Așternut de damasc pentru sf. masă de sărbători mari
21	1 Unu Prostire de mătasă de așternut sub sf. Aer
22	3 Trei Rânduri Veșmintes din care un felon un epitr(ahir) și nar(aclițe) cu fir, stare bună
23	3 Trei Stihare și un orar diaconești, stare bună
24	9 Nouă Feloane și nouă stihare, parte stare de mijloc, parte a nu se întrebuința
25	7 Șapte Epitrahire, patru stare proastă și trei stare de mijloc
26	15 Cincisprezece Văsdhuri din care cinci în stare proastă
27	11 Unusprezece Procovițe, șase bune și cinci proaste
28	8 Opt Procovițe în forma crucei, cinci bune și trei rele
29	8 Opt perechi Naracliță, cinci bune și trei rele
30	6 Șase Dsvezuri, două bune și patru de mijloc
31	2 Două Cadelnițe, una de argint, stare bună și una de alamă, stare de mijloc
32	1 Două Lingurițe, stare de mijloc
33	1 Unu Tipicu, stare bună
34	2 Două Ciasloave, stare de mijloc

Fila 116 v.

35	2 Două Psaltiri, stare de mijloc
36	2 Două Penticostare, stare bună
37	2 Două Trioade, stare bună
38	1 Unu Octoiu, stare bună
39	1 Unu Molitfelnic, stare de mijloc
40	12 Douăsprezece Mineie lunare, stare bună
41	12 Douăsprezece Proloage (Viețile Sf.), stare bună
42	1 Unu Minei cuprinzător pe toate lunile, stare de mijloc
43	2 Două Apostole, stare de mijloc
44	1 Una Broșură Acatistului și Sf. Pantilimon, stare bună
45	4 Patru Candele de argint, una în Sf. altar și trei la Maica Domnului, stare bună
46	4 Patru Candele de de bacfon la catapiteasmă, stare bună

47	4 Patru Candel de bacfon mici de alamă la serafimi, una în tinda bisericii, două în pridvor
48	7 Șapte Sfeșnice mari de alamă din care două purtătoare și două stătătoare, stare bună
49	1 Unu Sfeșnic de lemn, portativ, bun
50	2 Două Policandre, unul de bacfon de 14 lumânări și unu de alamă de 6 lumânări
51	3 Prapure (steaguri), stare bună
52	2 Două Fanare, stare de mijloc
53	1 Una Cristelniță de aramă, stare de mijloc
54	7 Șapte Icoane mari în tinda și pridvorul bisericii, stare bună
55	2 Două Clopote, unul mare, stare bună și unul mic stare de mijloc
56	8 Opt și jumătate fălci pământ după legea rurală care dau venit anual de 12 până la 15 galbeni

Acestea fiind lucrurile ce posedă aciașă biserică. Se semnează inventarul de față de către noi ctitorii bisericeii, episcopii și parohul învestindu și cu sigilul bisericeii pentru exactitate.

1889 Dechemvrie în 8 zile.

Ctitori: M.K. Miclescu (Mihai Costache Miclescu).

Epitropi: Nicu Sandu, Dârtzu. Preotulu: Th. Petru; ștampila parohiei¹⁸⁷ (legendă ilizibilă).

ABREVIERI

Acta M.M. - Acta Moldaviae, Meridionalis. Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

A.B. - Arhivele Basarabiei

A.C.M.I - Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice

B.C.M.I. - Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice

B.C.I.R. - Buletinul Comisiei istorice a României

C.D.M. - Catalogul Documentelor Moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale

C.M.I. - Comisia Monumentelor Istorice

D.I.R. - Documente privind istoria României, A, Moldova

D.R.H. - Documenta Romaniae Historica. A. Moldova

G.A.C. - Gospodăria Agricolă Colectivă

¹⁸⁷ D.J.A.N. Vaslui, fond: *Episcopia Hușilor*, dos.3/ 1889, f. 116-116 v.



Fig. 1

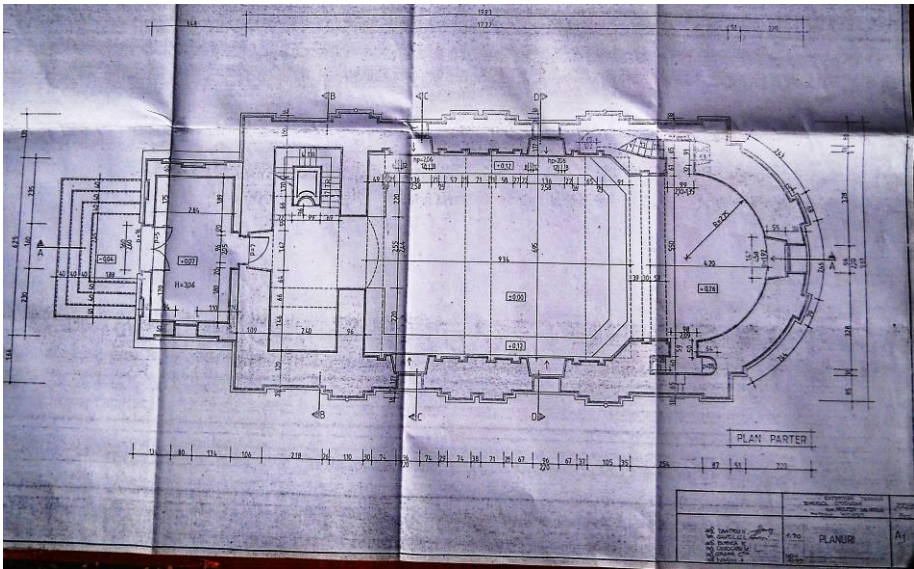


Fig. 2



Fig. 3



Fig. 4



Fig. 5



Fig. 6



Fig. 7



Fig. 8



Fig. 9

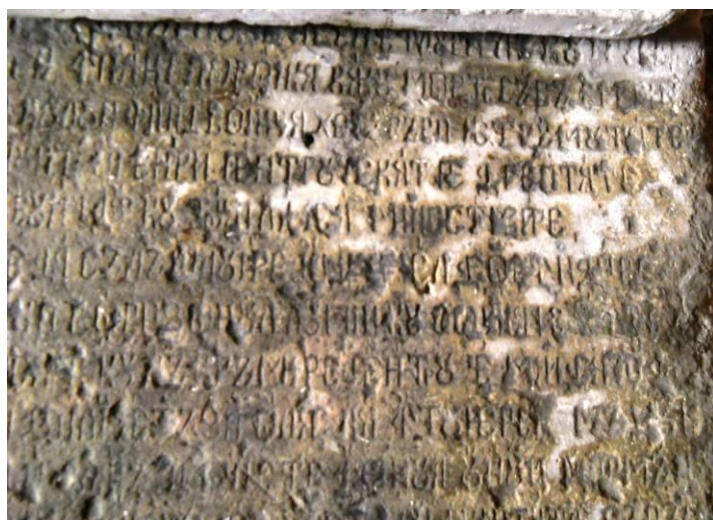


Fig. 10



Fig. 11

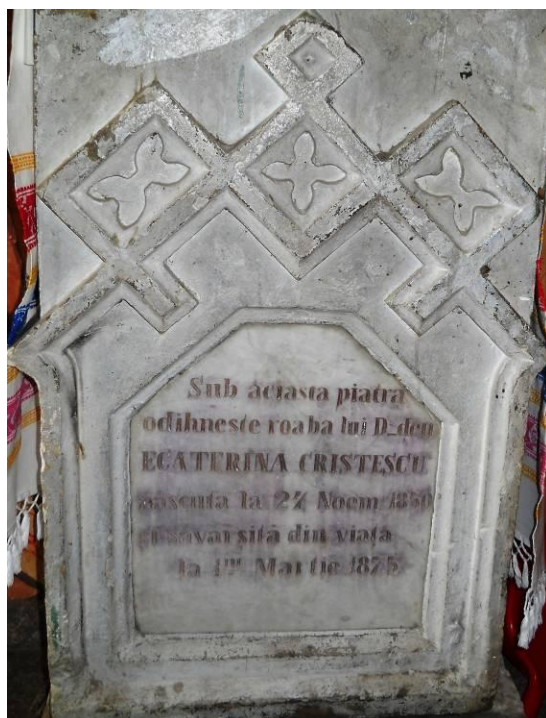


Fig. 12



Fig. 13

Lista figurilor:

- Fig. 1. Planul părții de pământ dat clăcașilor în 1864 din trupul moșiei Miclești.
Fig. 2. Planul bisericii.
Fig. 3. Biserică - vedere N-V (foto, 2017).
Fig. 4. Biserică - vedere S-E (foto, 1996).
Fig. 5. Biserică - detaliu cornișă.
Fig. 6. Ușă de lemn cu ferecătură de tablă, sec. XIX (pronaos).
Fig. 7. Fereastră cu feronerie, sec. XIX.
Fig. 8. Clopot, bronz, 1833 (detaliu).
Fig. 9. Icoana de hram Sf. Nicolae, ulei pe lemn, sec. XIX.
Fig. 10. Lespede funerară –sec. XVIII-XIX (?) - epitaf (fragment).
Fig. 11. Monumente funerare de piatră, sec. XIX.
Fig. 12. Însemnul funerar de piatră al Ecaterinei Cristescu, 1875.
Fig. 13. Fotografia pr. N. Dimitriu de pe piatra funerară.

ICOANA FĂCĂTOARE DE MINUNI A MAICII DOMNULUI DE LA MĂNĂSTIREA FLOREȘTI

Andrei CREȚU*

Cuvinte cheie: icoană, mănăstire, pelerinaj, procesiune, biserică, ofrandă.

Key-words: icon, monastery, pilgrimage, procession, church, donation.

Abstract:

1863, the moment of Impropriation found Florești Monastery with three structures under construction: the Church, the Prior Palace and the Spire. The relegation of the Greeks meant the „freezing” of investments and at the same time the danger of downfall. The Palace was taken under the management of Minister of Internal Affairs and was turned into rural Hospital. The Church and the Spire, even though they belong to the State after the process of Impropriation, were under the spiritual guidance of Bishopric of Huși. The State did not have any more material interests in this place. The lack of engagement of the State would have led to collapse. This is why the Bishopric needed to be active and take measures. To catch up with all the works, it was necessary to use the donations received at the wonder making icon of the Virgin Mary.

Known as „The Holy”, the icon of Virgin Mary from Florești Monastery was taken to countless cortege. Organized by the Church, the cortege were of great importance for the Christians. The donations offered to „The Holy” gathered a great deal of money, which could financially support the finalization of the construction and the rendering of the priests' activities.

În cadrul cultului ortodox, Sfânta Fecioara Maria se bucură de o venerare aparte, fiind cea dintâi și mai mare decât toți sfinții, „mai cinstită decât heruvimii și mai preamărită fără de asemănare decât serafimii”. Respectul arătat față de cea care l-a născut pe Mântuitorul lumii s-a concretizat în cultul public al Bisericii prin modalități de expresie diferite. Astfel au fost instituite zile speciale de sărbătoare, care amintesc de Nașterea Sf. Fecioare, Intrarea în biserică, Buna-Vestire, Adormirea Maicii Domnului; au fost compuse cântări și rugăciuni și i s-a zugrăvit chipul pe icoane și pe pereții bisericilor. Cele mai vechi imagini cu chipul Fecioarei se găsesc în catacombele din jurul Romei, ca de exemplu: în catacomba Domitillei este reprezentată Fecioara cu Pruncul având alături pe proorocul Isaia (secolul al III-lea), în catacomba Sf. Petru și Marcellin, Fecioara cu Pruncul este încadrată de doi magi (secolul al III-lea), iar în Cimitirul Ostrian avem Fecioara Oranta cu Pruncul (secolul al IV-lea)¹⁸⁸.

După o veche tradiție, primele icoane cu chipul Maicii Domnului ar fi fost făcute de către Sfântul Evanghelist Luca. Una dintre acestea a fost trimisă din

*Preot la Parohia Sauca, comuna Laza, județul Vaslui.

¹⁸⁸ Leonid Uspenski, *Teologia icoanei în Biserica Ortodoxă*, Studiu introductiv și traducere de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, 1994, p.43-44.

Ierusalim, de împărăteasa Eudoxia, văduva lui Teodosie al II-lea, împărătesei Pulheria la Constantinopol, unde s-a păstrat în biserica Maicii Domnului din cartierul Vlahernelor (icoana s-a numit Vlacheritissa), până la distrugerea ei de către împăratul iconoclast Constantin Copronimul (secolul al VIII-lea). Alta (probabil din secolul al V-lea) se păstrează în biserica Santa Maria Maggiore din Roma. În Marea bazilică a Patimilor (Martyrion sau Martyrium), construită de Constantin cel Mare pe Golgota, pelerinii din secolele IV-VI vedeau și admirau, printre alte relicve sfinte, și o frumoasă icoană a Sfintei Fecioare, devenită celebră prin rolul determinant pe care l-a avut în convertirea Sfintei Maria Egipteanca¹⁸⁹.

Lumea creștină – atât cea ortodoxă, cât și catolică – deține nenumărate icoane ale Maicii Domnului care se bucură de un pios respect în cadrul cultului public și particular. Unele icoane au devenit celebre, atribuindu-li-se puteri harice deosebite, fiind cunoscute ca făcătoare de minuni. Astfel de icoane se găsesc în Biserica rusă¹⁹⁰, icoana Maicii Domnului de la Novgorod, icoana de la Iaroslav, icoana Uspenia de la Lavra Pecerska –Kiev din Ucraina. La polonezi aflăm icoana Maicii Domnului din Mănăstirea Czestochowa, numită și „Fecioara cea Neagră” sau „Madona Neagră” datorită culorilor închise cu care a fost pictată. La greci se păstrează diferite reprezentări ale Maicii Domnului cu denumiri diverse: Hodighitria (Călăuzitoarea), Glicofilusa (Dulcea-sărutare), Oranta (Rugătoare), Panakranta (Milostiva); nenumărate sunt și vestitele icoane ale Maicii Domnului din mănăstirile atonite¹⁹¹.

Și în mănăstirile românești, ca și în unele biserici parohiale, se păstrează icoane ale Maicii Domnului cunoscute ca „făcătoare de minuni”. Între cele mai cunoscute, amintim pe cea de la Mănăstirea Neamț, numită „Închinătoarea”, primită de domnitorul Alexandru cel Bun de la împăratul bizantin Ioan Paleologu, la 1424, pe cea de la Mănăstirea Agapia, care-i tot de proveniență bizantină, din veacul al XIV-lea, icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Curtea de Argeș, de la Mănăstirea Dintr-un Lemn, de la Biserica Olari din București și multe altele¹⁹².

Dacă din punct de vedere teologic, problema icoanelor a provocat interesul a numeroși specialiști care au dezbătut-o pe larg și aprofundat-o în amănunt prin numeroase studii¹⁹³, credincioșii care merg în pelerinaj și cer sprijin prin rugăciune, nu-și pun prea multe întrebări. Întâlnirea cu icoana reprezintă întâlnirea cu sfinții,

¹⁸⁹ Ene Braniște, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 283.

¹⁹⁰ www.ortodoxvichi.org. *Icoanele Maicii Domnului*. Calendarul Bisericii Rusiei, unde iconografia Maicii Domnului este deosebit de dezvoltată, menționează 260 de icoane ale Fecioarei Maria care sunt cunoscute pentru minuni și care sunt celebrate liturgic. Mineiul lui Serghie de Radonej prezintă 700 de icoane ale Maicii Domnului.

¹⁹¹ Ene Braniște, *op.cit.*, p. 243.

¹⁹² *Ibidem*, p. 244.

¹⁹³ *Învățătura despre sfintele icoane reflectată în teologia ortodoxă românească, Studii și articole*, vol. 1, 495 p., și vol.2, 463p., Editura Basilica, București, 2017: sunt cuprinse 45 de studii semnate de teologi de marcă.

prezența vie a celui înfățișat¹⁹⁴. Mai nou, icoana este și în atenția celor care analizează și prezintă icoana și din perspectivă istorică și artistică¹⁹⁵.

*

Cunoscută în Eparhia Hușilor cu numele de „Sfânta”, icoana de la Mănăstirea Florești este renumită prin faptul că, în perioadele de secetă este scoasă în procesiune și este aducătoare de ploaie¹⁹⁶. Este considerată singura icoană făcătoare de minuni din județul Vaslui¹⁹⁷.

Icoana, având dimensiunea de 97/80 cm., este pictată în tehnica tempera pe suport de lemn. Imaginea o înfățișează pe Maica Domnului cu Pruncul Iisus în brațe, poziționat pe brațul stâng; cu mâna dreaptă arată spre Prunc. Este o icoană de tip Hodighitria (Călăuzitoarea), întrucât indică drumul mântuirii prin Iisus.

Deși nu se cunoaște autorul acestei icoane și nici locul sau timpul când a fost pictată preotul Ioan Antonovici susținea că vechimea ei nu poate să coboare mai jos de prima jumătate a veacului al XVIII-lea¹⁹⁸, ipoteză susținută și de cercetătorii actuali¹⁹⁹. Icoana a fost ferecată în argint și poleită cu aur pe cheltuiala doamnei Ecaterina, soția lui Constantin Mavrocordat, la sfârșitul celei de a treia domnii a acestuia în Moldova, pe 2 septembrie 1749. Lucrarea s-a făcut sub supravegherea mitropolitului Daniil al Sidei, după cum menționează inscripția în limba greacă, aflată în partea de jos a rizei: „Întrebi să afli cine, apropiindu-se, a auzit această icoană. Doamna Domnitorului Constantin, Ecaterina,...copil al lui Ruset Constantin... din Moldova. Supraveghind Daniil, mitropolitul Sidei, din ... 1749, septembrie, 2”²⁰⁰.

Inițial, icoana a aparținut catedralei mitropolitane din Iași. În anul 1805 mitropolitul Veniamin Costache a făcut un schimb de icoane. A luat icoana Maicii Domnului din catedrala mitropolitană și a dus-o la Florești, iar la Iași a dus tot o icoana Maicii Domnului care se afla în Mănăstirea Florești și care era recunoscută - și aceea – ca făcătoare de minuni²⁰¹.

Încă de la aducerea ei în Florești, așa cum menționează Antonovici, icoana a fost venerată nu numai de membrii comunității, dar și de credincioșii din întreaga Episcopie a Hușilor. În momentele dramatice, atunci când primejdia războiului era iminentă, când apăreau molime și mai ales în vreme de secetă, icoana era cerută de credincioși, fiind dusă atât prin satele din județul Vaslui, cât și în județele Fălciu și Tutova. De asemenea, a fost dusă și în satele de dincolo de Prut, atunci când teritoriul s-a aflat sub jurisdicția Episcopiei Hușilor.

¹⁹⁴ Doru Radosav, *Sentimentul religios la români*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 286.

¹⁹⁵ Laurențiu Cosmoiu, *Icoane făcătoare de minuni din România*, Editura Lumea credinței, București, 2016; sunt prezentate un număr de 64 de icoane făcătoare de minuni, aflate pe teritoriul țării noastre, dintre care 56 de icoane sunt reprezentări ale Maicii Domnului.

¹⁹⁶ *Ibidem*, p. 113.

¹⁹⁷ Ioanichie Bălan, *Sfintele Icoane făcătoare de minuni*, Editura Episcopiei Romanului, 1999, p.87.

¹⁹⁸ Preot Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești din Plasa Simila, Județul Tutova*, Atelierele Grafice Socec & Comp. Societate Anonimă, București, 1916, p.XX.

¹⁹⁹ Maria Popa, Doina Rotaru, *Contribuții la istoria Mănăstirii „Sfântul Ilie de la Florești – Vaslui, Catagrafia averii secularizate la 1863*, în „Monumentul XV”, volum coordonat de Mircea Ciubotaru, Aurica Ichim și Lucian-Valeriu Lefter, Editura Doxologia, Iași, 2014, p. 54.

²⁰⁰ Preot Ioan Antonovici, *op. cit.*, p. XXI:

²⁰¹ *Ibidem*, vezi și Laurențiu Cosmoiu, *op. cit.*, p. 107.

Ceremonialul procesiunilor

Procesiunile cu icoana se bucurau de atenția populației, întreaga suflare creștină participând la slujbele care se oficiau. Alături de preoți și de credincioșii de rând, în localitățile mai importante, participau oficialitățile însoțite de armată și fanfară. Erau manifestări fastuoase, prin care era onorată nu doar simpla prezență a unei icoane, ci chiar se trăia sentimentul prezenței reale a celei reprezentate pe icoană. Erau momente de emulație spirituală deosebite, copleșitoare, momente care duceau la arderea intensă a credinței. Drept consecință a unor astfel de clipe, credincioșii deveneau mai generoși și ofereau diverse ofrande Maicii Domnului.

Procesiunile cu icoana nu erau reglementate de un ceremonial anume. Lucrul acesta s-a rezolvat ceva mai târziu – în 1884 – printr-un regulament creat special în acest sens. Deși apărut după o perioadă în care avuseseră loc nenumărate procesiuni, credem că regulamentul nu a dus la schimbări majore. Normele instituite acum nu erau noi, se stabilea de fapt un ceremonial cunoscut, se jalonau reperele care trebuiau respectate pentru ca asemenea manifestări să poată avea loc.

Pe 4 mai 1884, protoiereul județului Tutova, Hristodor Buzescu semnală ierarhului de la Huși, Calinic Dima, că icoana făcătoare de minuni de la Mănăstirea Adam era cerută de unii credincioși fără să mai solicite încuviințare de la episcopie și nici de la protoierie. Mai mult chiar, necunoscându-se niște reguli stricte care să se respecte în privința procesiunilor cu icoana, apăreau discuții și nemulțumiri în rândul credincioșilor. În acest context, preotul Buzescu propunea episcopului Calinic să conceapă un regulament care să fie aplicat atunci când icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului era scoasă în procesiune²⁰².

Pentru soluționarea problemei apărute a fost invitat directorul episcopiei C. Ciudin; acestuia i s-a solicitat realizarea a două regulamente: unul pentru icoana Maicii Domnului din Mănăstirea Adam și unul pentru icoana Maicii Domnului din fosta Mănăstire Florești²⁰³.

Deși cadrul general era același pentru ambele regulamente, cel referitor la icoana din Mănăstirea Adam avea 16 articole, cu mențiuni specifice cadrului monahal, pe când regulamentul privitor la icoana de la Florești avea 12 articole și se adresa clericilor mireni care administrau icoana. Episcopul a analizat normele impuse de regulamente, a făcut mici rectificări și le-a trimis în teritoriu, atât la cele două biserici unde se aflau icoanele cât și la cele trei protoierii din Vaslui, Bârlad și Huși²⁰⁴.

Regulamentul pentru scoaterea sfintei icoane făcătoare de minuni a Maicii Domnului din sfânta Mănăstire Florești prevedea la articolul 1 că icoana poate fi solicitată de credincioși la vreme de secetă sau epidemii cu avizul protoiereului județului Tutova. Credincioșii aveau obligația, pe tot parcursul procesiunii, să asigure paza icoanei, pentru „a nu se întâmpla vreo necuviință” și tot „pe contul lor să o ducă la mănăstire”. Pentru județul Fălciu era necesar acordul episcopului, conform articolului 2. Protoierii aveau obligația de a informa episcopia și preotul bisericii din Florești de solicitările făcute de credincioși²⁰⁵. Regulamentul stabilea și problema

²⁰² Arhivele Naționale Vaslui, Fond Episcopie Hușilor, dosar nr. 7/1885-1926, f. 2.

²⁰³ *Ibidem*, f. 2v.

²⁰⁴ *Ibidem*, f. 8.

²⁰⁵ *Ibidem*, f. 6.

ofrandelor: banii urmau a fi puși într-o casetă specială cu două încuietori separate, o cheie urmând a fi ținută de preotul de la Florești și una de preotul protoiereu de la Bârlad; împărțirea banilor urma vechiul regulament, o parte pentru preotul însoțitor și trei părți în beneficiul bisericii; ofrandele de pânză, lăvicere, ceară, tămâie și untdelemn urmau să fie folosite la biserica din Florești; ofrandele de prisos urmau să fie comercializate cu acordul episcopului, banii rezultați urmând a fi capitalizați în folosul bisericii²⁰⁶. Deschiderea cutiei cu bani o făcea protoiereul în prezența preotului însoțitor, de față trebuind să fie, ca martori, alți trei preoți. Se încerca, în acest fel, evitarea oricăror fraude cu ofrandele credincioșilor.

Preotul însoțitor trebuia să solicite autorităților locale unde ajungea cu icoana, asigurarea pazei cu gardieni. La citirea de acatiste trebuia să aprindă o candelă în fața icoanei. Primirea icoanei în orașele reședință de județ trebuia să se facă în conformitate cu articolul 13. Protoiereul județului împreună cu autoritățile locale și membrii comunității aveau obligația să întâmpine icoana la bariera orașului cu onoruri deosebite, cu armată și fanfară militară care să intoneze imnuri de rugăciune. Regulamentul menționa, la această ceremonie de întâmpinare a icoanei, prezența tuturor preoților din oraș, îmbrăcați în veșminte și însoțiți de credincioși cu prapuri și fanare. Icoana urma să fie dusă pe brațe de preoți până la biserica destinată, cu cântări religioase, în timp ce clopotele de la toate bisericile din oraș trebuiau să bată fără întrerupere. Plecarea icoanei trebuia să se facă după același ceremonial²⁰⁷.

Procesiunile cu icoana de la Florești erau manifestări publice care erau cunoscute și de autoritățile statului. Într-o adresă a Episcopiei Hușilor către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, din 21 septembrie 1887, se dădeau detalii despre scoaterea icoanei, se făceau referiri la regulamentul care se respectă și la normele de împărțire a ofrandelor²⁰⁸.

Regulament privind ofrandele

Procesiunile făcute cu icoana Maicii Domnului erau aducătoare de ofrande, ofrande care constau în șervete, lăvicere, pânză, ceară, bani și diverse obiecte de podoabă confecționate din metale prețioase, aur sau argint. Activitatea servitorilor bisericești era răsplătită cu o parte din ofrande, de obicei ei luau a patra parte din bani. Banii erau împărțiți între cei care însoțeau icoana în funcție de rangul avut în ierarhia ecleziastică. Cuantumul comisionului din aceste daruri nu era clar reglementat, ceea ce a dus la discuții contradictorii care s-au făcut auzite până la guvern. Pentru lămurirea situației, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice solicita, la 23 martie 1874, Episcopiei Hușilor să statueze prin norme specifice modul de împărțire a banilor strânși cu icoana Maicii Domnului între slujitorii deservenți de la fosta Mănăstire Florești²⁰⁹. Episcopia nu cunoștea detalii, de aceea a cerut lămuriri de la Protoieria Județului Vaslui²¹⁰. Răspunsul îl aflăm însă de la Prefectura Județului Vaslui care

²⁰⁶ *Ibidem*, f. 6v.

²⁰⁷ *Ibidem*, f. 6-7.

²⁰⁸ *Ibidem*, dosar nr. 25/1865-1890, f. 484.

²⁰⁹ *Ibidem*, f. 25.

²¹⁰ *Ibidem*, f. 26

informa ministerul că preoții primeau în mod egal, psaltul și eclesiarhul mai puțin, deși aceștia nu aveau lefi precum preoții. Pentru rezolvarea problemei, prefectura propunea ca, pe viitor, plata sumelor să fie înscrisă într-un stat de plată²¹¹. Chestiunea fusese, oarecum, aranjată printr-un ordin al Ministerului Cultelor încă din 1867, când prefectul de Vaslui primise dreptul de a distribui banii adunați cu icoana Maicii Domnului²¹². Situația părea destul de limpede. Într-un raport al subprotoiereului de Racova din 10 aprilie 1874 aflăm cum se desfășura acțiunea de împărțire a recompenselor pentru slujitori. Cutia cu bani era adusă de către preotul îngrijitor la prefectură unde directorul împărțea la toți servitorii partea care li se cuvenea. Eclesiarhul și psaltul primeau jumătate din cât primea preotul îngrijitor. Raportul menționa și faptul că nu se semnalaseră nici un fel de reclamații, așa cum se susținea²¹³. Ca urmare a acestor discuții iscate în jurul drepturilor pe care trebuiau să le primească servitorii bisericii, episcopia propunea ca preoții să nu mai primească nici un ban, întrucât erau retribuiți de stat. Banii ar fi trebuit să rămână în beneficiul bisericii și – după adunarea unei sume considerabile – să se întrebuițeze pentru continuarea lucrărilor de construcție²¹⁴. Opinia episcopului Iosif Gheorghian era că la Florești era necesară o biserică unde să poată fi ținută icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, nu într-o casă – și aceea aflată într-o stare avansată de ruinare.

În adresa din 12 aprilie 1874 trimisă de Episcopia Hușilor către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice se propunea împărțirea banilor strânși cu icoana de la Florești în trei părți: „o parte destinată în beneficiul bisericii, o parte în beneficiul bisericășilor și a treia parte să fie împărțită săracilor”. Deși făcea această propunere, episcopia își exprima rezerva cu privire la recompensa acordată servitorilor bisericii, întrucât aceștia primeau salarii de la stat. De asemenea, ministrul era înștiințat că icoana era scoasă în procesiuni și purtată în mai multe localități, adunându-se „bani frumoși” care ar fi trebuit folosiți pentru finalizarea lucrărilor de la biserică începută de greci. În acest sens, episcopul solicita ministrului să abroge ordinul din 1867 și propunea continuarea lucrărilor de la biserică, fără ca statul să mai cheltuiască vreun ban, „numai prin mijlocirea sfintei”²¹⁵.

În urma acestui demers al Episcopiei Hușilor, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a revocat Ordinul nr. 7386 din 1867 privind distribuirea banilor colectați cu icoana Maicii Domnului de la Florești și a solicitat episcopiei să ia măsurile cuvenite în conformitate cu regulamentul pentru disciplina clerului²¹⁶. Luând act de dispoziția ministerului, episcopia a hotărât ca banii de la cutia milei, adunați cu icoana Maicii Domnului, să fie folosiți pentru construirea bisericii, biserică necesară comunității din Florești. Pentru îndeplinirea scopului propus a inițiat un regulament și a organizat un comitet care să se ocupe de veniturile bisericii. Obiectivul pentru care trebuia să militeze comitetul era finalizarea lucrărilor de construire a bisericii și a clopotniței care rămăseseră neterminate de vechea conducere greacă a fostei Mănăstiri

²¹¹ *Ibidem*, f. 27.

²¹² *Ibidem*, f. 29.

²¹³ *Ibidem*, f. 32.

²¹⁴ *Ibidem*, f. 28.

²¹⁵ *Ibidem*, f. 30.

²¹⁶ *Ibidem*, f. 34.

Florești. În acest context, Episcopia Hușilor trimitea o adresă Prefecturii Județului Vaslui, prin care îi solicita să contribuie cu sprijinul moral la realizarea scopului propus în „afacerea sacră” de la Florești²¹⁷. De asemenea, era înștiințat protoiereul județului Vaslui, care urma să instituie și să instruiască amintitul comitet, din care făcea și el parte, alături de preotul îngrijitor al bisericii de la Florești și primarul comunei Florești²¹⁸.

Regulamentul creat de episcopul Iosif Gheorghian având titlul complet: *Regulament pentru ofrandele ce se adună cu icoana Maicii Domnului din fosta Mănăstire Florești* avea patru capitole cu un număr total de 22 articole și în final un articol adițional, cu numărul 23. Primul capitol se referea la natura ofrandelor și avea patru articole. Ofrandele erau împărțite în ordinare și extraordinare²¹⁹. Capitolul al doilea format din articolele 5-8 făcea precizări privind destinația ofrandelor. Ofrandele ordinare urmau să fie folosite în beneficiul servitorilor bisericești. Ofrandele extraordinare formate din obiecte, precum pânzeturi, scoarțe, lăvicere urmau a se vinde și transforma în bani pentru biserică. Conform articolului 7, servitorul care însoțea icoana beneficia, pentru osteneala sa, de a patra parte din banii care se vor aduna cu icoana. Se preciza faptul că servitorii nu primesc nimic din obiecte, acestea fiind numai pentru beneficiul bisericii²²⁰. Capitolul al treilea, cu articolele 9-18, reglementa administrarea capitalului. Pentru păstrarea și administrarea capitalului se institua un comitet compus din epitropia bisericii și protoiereul județului.

Icoana, purtată în procesiune, urma să fie însoțită de o cutie specială, încredințată preotului îngrijitor, având sigiliul epitropiei și protoieriei. Deschiderea cutiei trebuia să se facă în prezența tuturor membrilor din comitet, iar banii înscriși într-o condică specială care să aibă sigiliul episcopiei²²¹. Banii rezultați din vinderea obiectelor urmau a fi înscriși în condică. O situație aparte o aveau monedele din metal prețios „și alte giuvaeruri” care erau donate cu scopul de a forma salba icoanei; acestea nu puteau fi vândute și deturnate de la destinația lor. Condica urma să conțină un capitol aparte pentru înregistrarea acestor odoare²²².

Capitolul al patrulea cu articolele 19-22 aducea lămuriri privitoare la capitalizarea ofrandelor. Banii adunați urmau să se depună la Curtea de Consemnațiuni. Se prevedea realizarea de rapoarte și dări de seamă periodice pentru informarea episcopiei. Tot periodic se solicita și prezentarea condicii pentru evaluarea activității comitetului. Folosirea banilor se putea face doar cu acordul protoiereului. Articolul adițional menționa pe cei trei membri care formau comitetul: preotul protoiereu, preotul îngrijitor și primarul²²³.

La 15 iulie 1874 condica pentru ofrande, legalizată de episcopie și având binecuvântarea episcopului, era trimisă epitropiei din Florești²²⁴. Având cadrul legal

²¹⁷ *Ibidem*, f. 35.

²¹⁸ *Ibidem*, f. 36.

²¹⁹ *Ibidem*, f. 37.

²²⁰ *Ibidem*, f. 37 v.

²²¹ *Ibidem*, f. 38.

²²² *Ibidem*, f. 38 v.

²²³ *Ibidem*, f. 39.

²²⁴ *Ibidem*, f. 41.

necesar, pe 20 iulie 1874, adică de ziua Sf. Ilie, hramul bisericii din Florești, era constituit și comitetul.

Întrucât biserica nu era finalizată, slujbele se oficiau într-un paraclis; în fapt era o „odaie” aflată într-o stare de ruină avansată. Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului era ținută în acest paraclis. Credincioșii care aveau diverse probleme, veneau în pelerinaj să se roage „Sfintei” și, pentru împlinirea rugii, ofereau diverse ofrande. Odată cu trecerea timpului, precum și prin purtarea icoanei în diverse procesiuni – mai ales în perioadele de secetă – se adunaseră nenumărate monede, dar și alte obiecte realizate din metale de mare valoare. Aceste icoane aranjate în două salbe, erau agățate de icoană, constituind averea bisericii din Florești. Cum spațiul era impropriu și nesigur, comitetul a propus transferarea icoanei cu întregul tezaur, fie la Episcopia Huși, fie la Biserica „Sf. Ioan” din Vaslui. Soluția mutării nu era definitivă, ci provizorie, până la terminarea lucrărilor de construire a bisericii²²⁵. Cum Episcopia Hușilor nu mai putea să ia decizii în privința bunurilor din mănăstirile secularizate, întrucât se aflau în administrarea statului, s-a cerut acordul ministerului de resort²²⁶. Pe 25 aprilie 1875 venea și răspunsul ministerului: icoana și salbele urmau să fie transferate la Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din Vaslui²²⁷. Odată cu răspunsul primit de la autoritățile statului, episcopia atrăgea atenția protoiereului din Vaslui pentru a lua măsuri sporite de securitate în privința icoanelor sfintei icoane, ca nu cumva să se sustragă sau pierdă ceva²²⁸.

Deși se făcuseră toate demersurile și se primiseră autorizațiile necesare strămutării icoanei de la Florești la Vaslui, lucrul acesta nu s-a întâmplat imediat.

În cursul anului 1874 icoana fusese purtată prin satele din jur, adunându-se noi ofrande. Documentele vremii n-au reținut numele localităților și nici dacă icoana a peregrinat ca urmare a unor cereri făcute din partea credincioșilor. În raportul întocmit la 20 aprilie 1875 de protoiereul Constantin Focșa se consemna faptul că „în cursul anului expirat s-au adunat cu cutia milei de la icoana Maicii Domnului patru sute șaptezeci și doi lei și cincizeci și șapte bani”. Bani fuseseră depuși la Casa de Consemnațiuni, iar suma înscrisă în condica de ofrande²²⁹. Era primul pas făcut pentru strângerea de fonduri cu scopul continuării lucrărilor de la biserică.

Episcopia Hușilor a verificat și avizat condica – la 7 iunie 1875 – și a trimis-o protoiereului Constantin Focșa. Totodată, i-a solicitat acestuia, ca odată cu aducerea icoanei la Vaslui, să-l invite și pe primarul urbei să facă parte din comitet, alături de primarul de Florești²³⁰.

Pe 27 august 1875 icoana Maicii Domnului de la Florești a fost strămutată la Biserica „Sf. Ioan” din Vaslui²³¹. Odată cu icoana, era transferat și tezaurul format din 488 de piese de aur și argint, care formau cele două salbe, „care s-au prețluit și constatat că compun suma de douăsprezece mii șase sute patruzeci și patru lei vechi

²²⁵ *Ibidem*, f. 42.

²²⁶ *Ibidem*, f. 43.

²²⁷ *Ibidem*, f. 45.

²²⁸ *Ibidem*, f. 45 v.

²²⁹ *Ibidem*, f. 46.

²³⁰ *Ibidem*, f. 47.

²³¹ *Ibidem*, f. 52.

douăzeci și cinci parale” precum și o candelă de argint²³² (vezi anexa nr. 1). Evaluarea tezaurului a fost făcută de o comisie formată din protoiereul Vasluiului, preotul C. Focșa, primarul comunei Florești, P. Mihăilescu și îngrijitorul bisericii, preotul I. Bulboacă.

Este posibil ca în perioada de după verificarea condicii din 5 iunie și până la aducerea icoanei la Vaslui, pe 27 august, „Sfânta” să fi fost purtată din nou în procesiune. Fără să indice perioada, raportul preotului Focșa din 5 septembrie menționează faptul că în cursul anului se adunaseră bani cu icoana, care trecuse prin satele din județele Fălciu și Cahul. Conform art. 7 din regulament, din totalul de 715 lei, suma ofrandelor în bani, preotului Ioan Bulboacă, ostenitorul care însoțise icoana, îi reveneau 178,75 lei²³³. Dorința preotului Bulboacă de a vedea cât mai repede adunate fondurile necesare pentru construirea bisericii în care dorea să slujească, l-au determinat să-și doneze partea care i se cuvenea. Fapta sa, raportată de protoiereul Focșa, l-au făcut pe episcopul Iosif Gheorghian să-i transmită mulțumiri pentru această „lăudabilă și creștinească faptă” și, totodată, „binecuvântările lui Dumnezeu să se reverse asupra casei și familiei”²³⁴.

Tezaurul icoanei

La mai puțin de jumătate de an de la aducerea icoanei de la Florești la Vaslui, pe 13 ianuarie 1876, Episcopia Hușilor solicită Protoieriei Vaslui să trimită tezaurul icoanei la catedrala episcopală. În documentul remis se invocau numeroasele cazuri de furturi care avuseseră loc din biserici și se menționa faptul că obiectele de preț ale icoanei ar avea „o mai bună pază întrucât biserica episcopiei este mai vizitată și mai în siguranță”²³⁵.

Drept urmare, protoiereul a inventariat întregul tezaur și – pe 19 ianuarie 1876 – l-a trimis la Huși. Cele două salbe cu diverse monede și obiecte de podoabă, la care s-a adăugat și una din cele două coroane de pe icoană, au fost depuse într-o bisactea de lemn îmbrăcată în piele verde. Din cele două inventare ale tezaurului, unul a rămas la episcopie și unul, vizat de episcop a revenit la protoieria Vaslui²³⁶.

În contextul reformei administrative, comuna Florești a trecut la județul Tutova. Conform regulamentului, în cadrul comitetului care se ocupa de administrarea ofrandelor primite în timpul procesiunilor cu icoana va intra și protoiereul județului Tutova. Pentru o perioadă scurtă a fost preotul Iorgu Chiru²³⁷ din ianuarie până în noiembrie 1876, după care a urmat preotul Hristodor Buzescu²³⁸. Președinte al comitetului a rămas în continuare preotul Constantin Focșa, pe care îl găsim redactând dările de seamă privind administrarea fondurilor²³⁹.

²³² *Ibidem*, f. 59, 59v.. 60, 60v.

²³³ *Ibidem*, f. 54.

²³⁴ *Ibidem*, f. 55.

²³⁵ *Ibidem*, f. 67.

²³⁶ *Ibidem*, f. 68..

²³⁷ *Ibidem*, f. 72.

²³⁸ *Ibidem*, f. 88.

²³⁹ *Ibidem*, f. 75 și f. 98, 98v, 99, 99v.

Pe 24 martie 1879 episcopul Iosif Gheorghian a fost ales episcop al Dunării de Jos, cu sediul la Galați. Pe 3 aprilie, în prezența protoiereului Focșa, episcopul Iosif preda tezaurul icoanei de la Florești arhimandritului de scaun, Nectarie Tomescu. Predarea s-a făcut pe baza unui proces verbal, verificându-se sigiliile care, după cum menționează documentul, erau intacte²⁴⁰. Responsabilitatea pentru odoarele din bisactea vor trece apoi în seama noului episcop Calinic Dima²⁴¹.

Procesiunile desfășurate cu icoana Maicii Domnului au adus un aport de capital important în contul bisericii din Florești. Totodată, s-a apelat la sprijinul enoriașilor, care s-au arătat solidari cu susținerea lucrărilor de la biserică. Deși se strânseseră aproape jumătate din banii necesari, protoiereul Focșa înclina pentru amânarea începerii lucrărilor, considerând că „numai prin grija creștinilor, în situația crizei aflată într-un grad înspăimântător”, nu poate fi terminată biserica²⁴². Cu toate acestea, episcopul aproba începerea lucrărilor de la biserica din Florești pe 12 aprilie 1876, în limita sumei adunate în acest scop. Devizul lucrărilor a fost întocmit de arhitectul urbei Bârlad, Ignat Lorentz iar lucrările s-au desfășurat sub conducerea antreprenorilor Leon Rosemblum și Bercu Șeimberg din Iași²⁴³. Lucrările au început efectiv în primăvara anului 1879 și în scurt timp au consumat toate resursele financiare existente. Pentru a strânge noi fonduri, preotul Ioan Bulboacă stăruia pe lângă episcopul Calinic pentru trimiterea icoanei la Florești pentru a-i încuraja pe poporâni, dar și pe cei din satele megieșe pentru donații în favoarea bisericii²⁴⁴. Icoana se afla la Bârlad din 1878, și fusese purtată prin satele județului Tutova în urma epizootiei ce bântuise gospodăriile sătenilor²⁴⁵. Pe 4 iunie 1879, icoana Maicii Domnului era adusă la Florești de preotul Ioan Bulboacă, după o perioadă de aproape patru ani de absență. Cu toate stăruințele, de la locuitorii Floreștilor nu s-a obținut nici un ban din cauza „timpului greu și a sărăciei”²⁴⁶. Situația de la Florești începea să fie tensionată. Antreprenorii realizaseră lucrări pentru care nu primiseră nici un ban; era normal să solicite plata în conformitate cu lucrările efectuate și reglementările din contractul încheiat. Cum timpul trecea au amenințat cu darea în judecată²⁴⁷.

Pentru detensionarea situației, Episcopia Hușilor solicita sprijinul financiar al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Deși repetată solicitarea, ministerul a dat răspunsuri evazive și a refuzat ajutorul cerut²⁴⁸. S-a recurs și la sprijinul Episcopiei Dunării de Jos, unde a fost trimisă o condică de milostenii prin Zaharia Sachelaride²⁴⁹. Episcopul de acolo se arătase favorabil, însă un asemenea demers – purtarea unei condici de milostenii – implica timp și nesiguranță. Cum banii trebuiau plătiți cât mai repede antreprenorilor, s-a apelat la o soluție de avarie: au fost împrumutați bani cu camătă de la un anume Leon Leff din Vaslui. Acum trebuia achitat și acestuia

²⁴⁰ *Ibidem*, f. 121.

²⁴¹ *Ibidem*, f. 126.

²⁴² *Ibidem*, f. 82.

²⁴³ *Ibidem*, f. 143.

²⁴⁴ *Ibidem*, f. 146.

²⁴⁵ *Ibidem*, f. 147.

²⁴⁶ *Ibidem*, f. 159.

²⁴⁷ *Ibidem*, f. 160.

²⁴⁸ *Ibidem*, f. 161, 162, 163.

²⁴⁹ *Ibidem*, f. 166.

împrumutul și neavând alte resurse, s-a recurs la ultima șansă posibilă: tezaurul icoanei aflat în bisacteaua de la episcopie.

Pe 29 decembrie 1879 protoiereul Vasluiului, preotul Focșa împreună cu îngrijitorul bisericii Florești, preotul Bulboacă și protoiereul de la Bârlad, preotul Buzescu s-au deplasat la episcopie unde, în prezența episcopului Calinic au întocmit următorul proces verbal: „Membrii comitetului pentru pregătirea bisericii Florești, având în vedere că la 31 decembrie urmează a se plăti 200 # galbeni, cu a lor procente, domnului Leon Leff din Vaslui, bani împrumutați pentru plata antreprenorilor de la Florești; având în vedere că plata nu poate fi amânată, căci în acest caz, creditorul – în temeiul obligațiunii – ar face pretenții care ar fi în defavoarea Bisericii, considerând că Comitetul nu are nici un mijloc pentru achitarea datoriei, au decis, în unanimitate, a se desface, cât s-ar putea mai în grabă, monedele de aur de la salba nouă a sfintei icoane a Maicii Domnului, precum și cele adunate în urma purtării sfintei prin județul Fălciu de către sachelarul N. Vereanu, după cum prevede procesul verbal din 12 iunie 1878 și, cu prețul ce s-ar lua pe aceste monede, să se achite domnului Leon Leff”. Documentul era semnat de cei trei preoți²⁵⁰.

Deși hotărârea fusese luată la sfârșitul lui decembrie, scoaterea monedelor a avut loc mai târziu, pe 8 ianuarie 1880. De față erau preoții C. Focșa și I. Bulboacă sub stricta supraveghere a episcopului Calinic. Așa cum menționează documentul care s-a redactat atunci, au fost scoase din inventarul icoanei următoarele obiecte: „19 lefți trecuți în catagrafie la no. 1; 14 monede trecute la no. 2; 51 monede trecute la no. 3; 71 monede trecute la no. 4; 32 monede trecute la no. 5; 3 monede trecute la no. 6; 9 monede trecute la no. 7; una monedă din 1769 trecută la no. 35 și una monedă de argint de cinci franci trecută la no. 42; pentru care s-a încheiat cuvenitul prescript verbal”²⁵¹, totalizând un număr de 201 piese.

Deși era mare grabă în achitarea datoriilor, monedele au fost preluate de la Huși și aduse la Vaslui pentru a fi determinată greutatea, pe 12 ianuarie 1880. Cântărirea a fost făcută de farmacistul Alex Zeilincă, constatându-se o greutate de 197 de dramuri. Cum însă, doi lefți aveau câte o mică verigă și o pietricică, iar unul din irlilici s-a dovedit a fi de aramă, pondul lor micșora valoarea inițială cu câteva dramuri. Pentru cumpărarea monedelor s-a arătat interesat un bancher din Vaslui, care a oferit 26 lei vechi pe dram. În măsura în care nu s-a găsit un alt concurent iar prețul nu era tocmai avantajos vânzătorilor, tranzacția nu s-a făcut²⁵².

Episcopul Calinic l-a îndemnat pe protoiereul din Vaslui să mai aștepte până găsește un client cu un preț mai bun; în același timp, îi cerea protoiereului din Bârlad să caute și el un cumpărător. În caz de negăsire a unui alt concurent, sfătuia pe protoiereul Focșa ca monedele să fie vândute la prețul oferit²⁵³. La Bârlad au fost găsiți mai mulți ofertanți evrei, dintre care unul a oferit 32 lei pe dram, cu plata în hârtii sau argint²⁵⁴. Cum prețul obținut era mai avantajos, episcopul a aprobat

²⁵⁰ *Ibidem*, f. 174.

²⁵¹ *Ibidem*, f. 172.

²⁵² *Ibidem*, f. 175.

²⁵³ *Ibidem*, f. 176.

²⁵⁴ *Ibidem*, f. 177.

tranzacția²⁵⁵. Astfel, la începutul primăverii, pe 1 martie 1880, monedele luau drumul Bârladului. Aici au fost cântărite din nou și s-a descoperit o lipsă de 24 dramuri din cele 197 găsite la Vaslui. Situația era incertă. Neștiind unde s-a greșit, după o săptămână, tezaurul se întorcea la Vaslui, la farmacia lui Zeilina pentru a fi din nou cântărit. S-au găsit $193\frac{1}{3}$ dramuri, cu $3\frac{2}{3}$ dramuri mai puțin. Unde se greșise de fapt? Eroarea s-a dovedit din calculul transformării gramelor în dramuri, cântărirea făcându-se în grame. Făcându-se cântărirea și în greutate de galbeni, după cum a dorit cumpărătorul, s-a descoperit lipsa de la Bârlad și aceasta pentru că greutatea în galbeni este mai mare cu câteva puncte decât a dramului²⁵⁶. În consecință, valorile donate icoanei din Florești erau duse din nou la Bârlad pentru a-și găsi un nou proprietar. Au mai fost odată cântărite și s-a constatat o cantitate de 180 dramuri de aur, la care s-au adăugat și 7 dramuri cuprinse într-un left și 6 rubiele, ofrande colectate pe când icoana se afla la Bârlad. Pe 26 martie 1880, cea mai mare parte din bunurile patrimoniale care aparțineau icoanei Maicii Domnului din Florești au fost vândute. S-a oferit 32 lei pe dram, în greutatea galbenilor, obținându-se 5760 lei vechi, bani care au plecat la Vaslui, unde protoiereul Focșa a achitat creditul făcut pentru plata lucrărilor de la biserica din Florești²⁵⁷.

La mai bine de un an distanță, pe 22 mai Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice aproba pentru biserica din Florești suma de 10 000 lei, bani care erau necesari în măsura în care se făcuseră lucrări suplimentare față de planul inițial²⁵⁸. Sigur că banii au venit după intervenții repetate ale episcopiei. Probabil că, dacă ministerul ar fi arătat mai multă sollicitudine, și ar fi oferit suma respectivă după primele demersuri ale episcopiei, partea din tezaurul icoanei din Florești, scos la mezat, n-ar mai fi fost înstrăinat.

O nouă procesiune cu icoana a avut loc prin satele din județele Vaslui, Tutova și Fălciu, de la 12 aprilie și până la 5 mai 1882. Și de data aceasta creștinii și-au exprimat devotamentul față de Maica Domnului oferind daruri în bani și obiecte. Din cei 1 353 lei noi care se colectaseră, 1 014,75 lei au fost capitalizați în favoarea bisericii Florești, iar a patra parte din sumă, 338, 25 lei au revenit – conform art. 7 din regulament – ostenitorilor care au însoțit icoana, preotului Bulboacă și unui diacon, precum și celorlalți servitori bisericești²⁵⁹. Și de data aceasta au fost primite obiecte din aur și argint²⁶⁰ și diferite alte materiale (vezi lista din anexa nr. 2) – șervete, pânză, ceară, lăvicere – ce au fost puse la vânzare prin licitație, în favoarea bisericii²⁶¹. Obiectele de aur și argint, au fost cerute de Episcopia Hușilor pentru a le păstra; se pare însă că, până la sfârșitul lunii decembrie 1882, au rămas la Bârlad. Un document din 13 ianuarie 1883 consemna faptul că obiectele de aur și argint ajunseră la episcopie prin intermediul unui seminarist, Enache Tufă²⁶².

²⁵⁵ *Ibidem*, f. 178.

²⁵⁶ *Ibidem*, f. 182.

²⁵⁷ *Ibidem*, f. 186.

²⁵⁸ *Ibidem*, f. 207.

²⁵⁹ *Ibidem*, f. 258.

²⁶⁰ *Ibidem*, f. 260.

²⁶¹ *Ibidem*, f. 259.

²⁶² *Ibidem*, f. 267.

La 20 iulie 1883, biserica din Florești a fost sfințită de arhimandritul Nectarie Tomescu, delegatul episcopului Calinic Dima²⁶³. Pentru finalizarea lucrărilor, precum și pentru dotarea bisericii cu strane, catapeteasmă, icoane se cheltuiseră foarte mulți bani. Pe lângă banii donați prin condicile de milostenii, a celor obținuți din vânzarea unor materiale sau din arenze, o mare parte din fonduri proveneau din ofrandele dobândite în urma procesiunilor cu icoana Maicii Domnului. În noua biserică se lucrase și pentru o strană specială în care să fie așezată icoana. Pentru realizarea acesteia s-a încheiat un contract cu meșterii bârlădeni Ioan Constantin și Dumitru Constantin, care realizaseră și strana arhierească, proschinitarul, amvonul, serafimii, analoagele; tot ei pictaseră icoanele și făcuseră modificările necesare catapetesmei²⁶⁴ care fusese adusă de la Lipova²⁶⁵. Strana, în care urma să fie așezată icoana, a fost lucrată după modelul stranei Maicii Domnului de la biserică „Sf. Ioan” din Bârlad, iar suma contractată a fost de 50 #²⁶⁶. Conform contractului, pe 1 octombrie 1882, totul trebuia să fie gata. Protopopul Focșa propunea episcopului sfințirea pe 17 octombrie. Îmbolnăvirea unuia dintre meșteri a dus la întârzierea lucrărilor de la strana Maicii Domnului. A fost motivul pentru care episcopul Calinic a amânat sfințirea bisericii „până când totul va fi gata”²⁶⁷.

În primăvara anului 1884 icoana a fost în procesiune prin județele Tutova și Fălciu. Pe 6 iunie era trimis episcopiei raportul care consemna suma colectată: 1445 lei, din care 361,25 lei au fost încredințați preotului Bulboacă spre a-i împărți cu ceilalți slujitori. Se strânseseră 401 coți pânză, 596 șervete mari și mici, 3 lăvicere, 3 saci cânepă, una prostire de bumbac, una perdea de atlas roșu brodată cu alb, 37 oca lumânări ceară. Dintre acestea, 10 șervete mari, perdeaua de atlas și prostirea au fost oprite pentru trebuința bisericii iar celelalte au fost scoase la vânzare prin licitație, banii rezultați urmând să fie folosiți pentru finalizarea lucrărilor de la clopotniță²⁶⁸.

În cursul lunii mai 1885 s-a mers cu icoana prin județul Fălciu. Adresa protoiereului evidențiază faptul că pe lângă șervete și pânză, între ofrandele primite se numărau două piese turcești din aur, o mahmudea și un icosar, precum și o cruciuliță mică de aur²⁶⁹.

Pe 23 mai 1885, membrii comitetului s-au întrunit la Florești. Având în vedere că biserica era rezidită și sfințită, că se afla în stare bună și serviciul divin se efectua regulat, comitetul a dispus ca, pentru păstrarea obiectelor de valoare pe care le posedă icoana Maicii Domnului, să se cumpere o ladă de fier. În asemenea situație nu mai putea fi nesiguranța din trecut și de aceea comitetul își exprima părerea ca obiectele de valoare „să fie înapoiate bisericii spre a servi la timp și ocaziuni ca podoabe sfintei icoane, după scopul pentru care au fost donate de pioșii creștini”. Episcopul era rugat să aprobe dorința exprimată de membrii comitetului și să încredințeze protoiereului

²⁶³ *Ibidem*, f. 284.

²⁶⁴ *Ibidem*, f. 251.

²⁶⁵ *Ibidem*, f. 224.

²⁶⁶ *Ibidem*, f. 252.

²⁶⁷ *Ibidem*, f. 265.

²⁶⁸ *Ibidem*, f. 401.

²⁶⁹ *Ibidem*, f. 430.

județului Tutova tezaurul, pe baza inventarului depus, iar acesta, urmând să-l predea îngrijitorului bisericii din Florești, preotului Ioan Bulboacă²⁷⁰.

Episcopul aproba, în principiu, cererea comitetului, pe 29 mai, însă transferul obiectelor de valoare nu putea să aibă loc decât după achiziționarea lăzii de fier²⁷¹. Pe 11 iulie a fost achiziționată și lada de fier, cu suma de 246 lei²⁷², așa încât pe 19 iulie episcopul invita pe preoții Buzescu și Bulboacă să meargă la Huși spre a li se încredința „dota sfintei icoane”. Totodată, le cerea celor doi să aducă lada spre a fi verificată²⁷³. Situația însă a căpătat o altă turnură. Preotul Bulboacă se îmbolnăvise și nu putea să se deplaseze la episcopie. De asemenea, lada de fier era de dimensiuni mari, cântărind 320 oca și ar fi fost destul de dificil transportul ei de la Florești la Huși. Pentru aceasta ar fi trebuit o trăsură și cheltuieli de peste 100 franci pe un drum anevoios²⁷⁴. Pus în fața unor asemenea argumente, episcopul renunța la verificarea lăzii, însă tezaurul nu-l putea încredința dacă nu se prezentau măcar doi membri din comitet²⁷⁵. În acest context lucrurile au trenat încă un an de zile și abia la 1 iulie 1886, comitetul s-a prezentat la episcopie pentru a primi odoarele icoanei de la Florești. Procesul verbal încheiat cu acest prilej a evidențiat faptul că predarea s-a făcut de episcopul Calinic, asistând ca martori Nectarie Tomescu, arhimandritul de scaun și Ioan Cogean, protoiereul județului Fălciu. Cu aprobarea episcopului se luaseră de către membrii comitetului din tezaurul icoanei cele 10 monede, galbeni, donația Acriviței Herescu, bani întrebuințați la restaurarea bisericii, precum și monedele înscrise în raportul 1049 din 29 decembrie 1879 și primite la 8 ianuarie 1880. Celelalte odoare înscrise în inventar, la care se adăugau cele primite pe 5 mai 1882, se aflau în bisacteaua de lemn îmbrăcată în piele verde. Membrii comitetului, Nicolae Vereanu, noul protoiereu de Vaslui și H. Buzescu au semnat de primire. Martorii și-au pus și ei semnătura, arătând că „am fost de față la predarea bisactelei cu toate odoarele prevăzute”²⁷⁶.

Odată cu trecerea timpului icoana a început să prezinte semne de uzură, datorate faptului că era purtată în procesiuni îndelungate pe drumuri care nu erau întotdeauna facile, era mănuită de către diverși slujitori care nu erau foarte atenți precum și faptului că era expusă la intemperii. Toate acestea au dus la degradarea și pierderea strălucirii inițiale și i-au făcut pe membrii comitetului să ia măsuri pentru restaurare. Întruniți la Florești, au luat în discuție starea icoanei, constatând deteriorarea și turtirea, în mai multe locuri, a ferecăturii de argint. Drept urmare au hotărât că „repararea și aducerea în stare bună și apoi poleirea cu aur” sunt lucruri absolut necesare. Pentru rezolvarea problemei a fost însărcinat protoiereul Tutovei, care trebuia să găsească un meșter argintar, plata urmând să se facă din banii care-i poseda biserica din Florești²⁷⁷. Având aprobarea episcopului²⁷⁸, icoana a fost dusă la Bârlad și

²⁷⁰ *Ibidem*, f. 436.

²⁷¹ *Ibidem*, f. 437.

²⁷² *Ibidem*, f. 442.

²⁷³ *Ibidem*, f. 443.

²⁷⁴ *Ibidem*, f. 444.

²⁷⁵ *Ibidem*, f. 445.

²⁷⁶ *Ibidem*, f. 457.

²⁷⁷ *Ibidem*, f. 452.

²⁷⁸ *Ibidem*, f. 454.

lucrarea de restaurarea a fost încredințată meșterului Nicolae Petcu pentru suma de 640 lei²⁷⁹. Pe 19 iulie 1886 icoana a fost dusă la Florești, unde s-a oficiat ceremonia de sfințire conform rânduielilor tipiconale²⁸⁰.

*

În declarația dată de preotul Ioan Vrânceanu Oficiului de Patrimoniu Vaslui, la 28 ianuarie 1975, între obiectele de valoare patrimonială era trecută, pe lângă alte obiecte de cult, și icoana Maicii Domnului „cu două coroane de argint aurit, din care una cu pietre prețioase și o salbă cu obiecte din aur, argint și pietre prețioase și unele din materiale comune”²⁸¹. Seismul din 30 august 1986 a dus la deteriorarea structurii de rezistență a bisericii. Pentru asigurarea securității, până la repararea bisericii, Muzeul Județean Vaslui lua în custodie salba compusă din obiecte de aur, argint, perle, diamante și pietre semiprețioase, între care 88 piese de aur, în greutate de 198 grame, precum și coroana de argint aurit a Maicii Domnului. În 17 ianuarie 1987, obiectele preluate erau revendicate, în mod imperios, de Banca Națională, Sucursala Vaslui²⁸². Știind că odată preluate de bancă, piesele vor fi topite, directorul muzeului, Constantin Popescu și muzeograful Maria Popa au știut să le apere: „piesele în discuție nu fac obiectul solicitării dumneavoastră, întrucât, acestea sunt piese de cult, folosite în practica religioasă”. Pentru a fi mai convingători, îi invitau pe cei de la bancă să studieze documentele și monografia din biblioteca de specialitate²⁸³. Informat de situație, episcopul Eftimie al Romanului și Hușilor mulțumea celor de la muzeu pentru „competența cu care apreciază și stăruința cu care apără aceste bunuri naționale aflate în patrimoniul Bisericii”²⁸⁴. Tezaurul de la Florești, aflat și astăzi în colecția Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, a fost expus în cadrul Expoziției de numismatică, 2013²⁸⁵.

Cunoscută de toți credincioșii din zona Vasluiului, icoana Maicii Domnului de la Florești este admirată și venerată și astăzi cu aceeași evlavie ca acum două veacuri. Prin intermediul icoanei s-au colectat ofrande care au ajutat substanțial terminarea lucrărilor de construire, atât a bisericii cât și a clopotniței. Faptul că ridicarea acestor edificii eclesiastice s-a realizat în perioade vitrege, au fost considerate adevărate minuni și au fost puse pe seama Maicii Domnului. Deși în perioada regimului comunist nu s-a mai permis scoaterea ei, după 1990 s-a revenit la vechile practici și icoana este cerută de creștini în zonele secetoase. Dacă se întâmplă ca uneori să și plouă după asemenea procesiuni, fervoarea credincioșilor atinge cote maxime. Desigur, procesiunile de astăzi nu mai cunosc fastul și onorurile de altă dată și ofrandele nu mai sunt de aur și argint.

Reînființarea mănăstirii Florești, restaurarea întregului ansamblu, biserică, clopotniță, palat egumenesc s-au făcut, după 1991, prin osteneala arhimandritului

²⁷⁹ *Ibidem*, f. 453.

²⁸⁰ *Ibidem*, f. 459.

²⁸¹ Direcția pentru Cultură Vaslui, dosar nr2/1975, vol.2, f.

²⁸² *Ibidem*, dosar nr. 2/1987, vol. 1, f. 2.

²⁸³ *Ibidem*, f. 3.

²⁸⁴ *Ibidem*, dosar nr. 2/1988, vol. 1, f. 150.

²⁸⁵ Maria Popa, Doina Rotaru, *op. cit.* p. 52.

Iezechiel Ariton, prin fonduri atrase de la Ministerul Culturii și de la Episcopia Hușilor. Dar toate acestea sunt puse tot pe seama icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Procesionile organizate prin comunitățile din jur, în ultimii ani, dar și la Vaslui, Bârlad sau tocmai la Slobozia (în 2012) evidențiază harul lucrător al icoanei și sentimentele de pietate ale creștinilor noștri.

Anexa nr. 1:

Inventar²⁸⁶

Pentru avere(a) Sfintei Icoane Maica Domnului din Monastirea Florești, Plasa Racova, Județul Vaslui, compusă din monede de aur și argint, asemenea, din cruciulițe, cercei, inele și broșe, toate de aur și argint, cu mai multe pietre pe ele, precum se vor arăta mai jos; (s-a) format acest inventar cu ocazia strămutării sfintei icoane la biserica catedrală din Vaslui, conform ordinului Prea Sfințitului Episcop Eparhiot, No. 379 din 4 iunie anul 1875.

No. cur ent	No. obiect	Arătarea obiectelor	Suma	
			lei	ba ni
1		Sfânta icoană Maica Domnului, îmbrăcată cu argint și marginile suflate cu aur, având două coroane de argint suflate cu aur și mai multe pietre de topaz pe ele.		
		Salba veche rămasă de la egumenii greci		
2	140	Una sută patruzeci monede de aur, în valoare una de un leu 30 parale.	245	
3	30	Treizeci monede de aur în valoare una 3 lei vechi 20 parale.	105	
4	2	Două monede aur în valoare una de 7 lei vechi.	14	
5	8	Opt monede aur în valoare una de 14 lei vechi.	112	
6	2	Doi lefti aur în valoare unul de 4 # galbeni.	296	
7	5	Cinci monede aur în valoare una de 37 lei vechi.	185	
8	1	Una broșă aur cu piatră verde în valoare de 14 lei.	14	
9	1	Una broșă aur cu piatră vișinie în valoare de 24 lei.	24	
10	1	Una broșă legată cu aur și cu o piatră albastră și în jurul ei mai multe pietricele albe în valoare de 28 lei.	28	
11	1	Una broșă aur cu un lănuțel aur, mic, rupt și cu 7 pietricele roșii, în valoare de 24 lei vechi.	24	
12	1	Una broșă de o piatră neagră de Gal, legată cu un fel de metal galben cu patru stelute de aur și cu lănuțel în valoare de 14 lei.	14	

²⁸⁶ Arhivele Naționale Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, dosar nr. 25/1865-1890, f. 59, 59v., 60, 60v.

13	2	Două steluțe de aur, pătrate, în valoare de 3 lei 20 parale una.	7
14	5	Cinci cruciulițe aur, din care una cu o pietricică, în valoare de 3#.	111
15	1	Una cruciuliță de argint cu 11 pietricele, în valoare de 24 lei.	24
16	6	Șase cercei buni în valoare de 24 # galbeni.	74
17	16	Șaisprezece inele, de aur, dintre care unul de argint, cu mai multe feluri de pietre pe ele, toate în valoare de 12 #.	444
18	1	Un cercei aur cu o pietricică mică în valoare de 18 lei.	18
19	1	Un bold aur cu 13 pietricele verzi și roșii în valoare de 14 lei.	14
20	1	Un lanț aur cu 47 pietre diamante, la mijlocul lui cu o piatră albastră de safir și împrejurul ei 12 pietricele diamant, în valoare total de 50 #.	1850
21	1	Un lanț de metal galben cu pietricele, în valoare de 14 lei.	14
		Salba nouă adunată în timpul actualului îngrijitor, preot econom Ioan Bulboacă	
22	19	Nouăsprezece lești aur, a patru galbeni unul.	2912
23	14	Paisprezece monede turcești, aur, a 2 # una.	1036
24	51	Cincizeci și una bucăți diferite monede aur, în valoare de 14 lei.	714
25	71	Șaptezeci și una rubiele aur, de diferite mărimi, în valoare ...	247
26	32	Treizeci și doi irmilici aur, două jumătăți și două sferturi de irmilici, toate în valoare de 468 lei vechi.	468
27	3	Trei mahmudele de aur, în valoare toate de 174 lei vechi.	174
28	9	Nouă monede aur, mai mici decât mahmudelele, în valoare toate de 211 lei vechi	211
29	10	Zece cruciulițe de diferite mărimi, unele cu jumalt, altele cu mărgăritare și altele cu pietre roșii și albastre, în valoare toate de 21 # galbeni.	777
30	1	Una cruciuliță aur cu pietricele albe și roșii, două lipsesc, în valoare de 37 lei.	37
31	4	Patru cercei de aur, din care 2 cu email, în valoare de 2 # toți.	74
32	1	Una păreche cercei mărgean cu verigile de aur, valoare 2 #.	74
33	1	Una păreche cercei argint cu pietre roșii și verzi în	9,10

		valoare	
34	1	Una păreche cercei aur cu email verde, alb și roșu în valoare	37
35	2	Doi cercei de aur franțuzesc, cu stâlpi email albastru în valoare	37
36	1	Un cercei de aur în valoare de 25 lei vechi.	25
37	2	Doi cercei de aur, cu câte o piatră neagră în mijlocul căruia au câte un fir mărgăritar și patru pietricele în valoare de 1 #.	37
38	5	Cinci inele de aur, din care unul cu mărgean și celelalte cu diferite pietre, în valoare, toate, de 12 #.	444
39	1	Una broșă aur cu diamantele și 5 pietre colorate în valoare 3 #.	111
40	1	Una broșă aur cu email negru și cu 10 fire de mărgăritare în valoare de 3 #.	111
41	1	Una broșă aur cu email verde și cu 10 diamanțele, valoare 3 #.	111
42	1	Una broșă aur cu email verde și albastru, cu două fire mărgăritare și un diamant mic în valoare de 2 #.	74
43	1	Una broșă aur cu 7 pietre albastre în valoare de 2 #.	74
44	1	Una broșă cu piatră verde în valoare de 9 lei 10 parale.	9,10
45	1	Una broșă aur cu o figură de os lucrată, valoare 3 #.	111
46	2	Două bratele, una de aur și una de mărgean, legate cu aur, în valoare, ambele, 7 #.	259
47	1	Una broșă de argint cu pietre de diamant în valoare 3 #.	111
48	1	Una broșă de bronz cu o piatră roșie în valoare de 12 lei vechi.	12
49	1	Una broșă de bronz cu o piatră verde în valoare de 9 lei vechi.	9
50	1	Una broșă de metal galben cu o piatră figurală, valoare 8 lei	8
51	1	Una broșă de bronz cu email negru și alb, cu o figură pe el, având și 8 pietricele pe el, albastre, în valoare de 12 lei vechi.,	12
52	2	Două părechi metanii de chihlimbar în valoare de 5 #.	185
53	1	Un lanț de aur franțuzesc în valoare de 4 #.	148
54	3	Trei șiraguri mărgean, din care două mai mărunte, valoare 2 #.	74
55	1	Una monedă de argint, Leopold.	4
56	1	Una monedă aur antică datată cu no. 1769, valoare 1 #.	37

57	1	Un șfanț austriac.	2
58	1	Una monedă de argint, turcească.	2
59	1	Una monedă de argint, turcească.	2
60	3	Trei picioare de argint în valoare de 21 lei vechi.	21
61	5	Cinci ochi argint, din care doi suflați cu aur.	27,20
62	1	Optzeci dramuri peteală bună în valoare de 2 #.	74
63	1	Un lănuțel de aur cu cruciulițe și cu optsprezece fire mărgear, înșirate pe el și pe cruce, valoare 3 #.	111
64	1	Una monedă franceză, de argint, de la anul 1849 în sumă de	15,25

488

Suma totală

12644,25

Adică, patru sute optzeci și opt obiecte de aur și argint, precum și alte lucruri de valoare aflate la sfânta icoană Maica Domnului de la biserica din Florești, plasa Racova, județul Vaslui, care s-au prețluit și constatat că compun suma de douăsprezece mii șase sute patruzeci și patru lei vechi douăzeci și cinci parale, pentru care se avizează, lămurindu-se că, pe lângă obiectele mai sus arătate, se mai află și o candelă de argint, în greutate de 80 dramuri, cu numele „Vasile și Ileana”, însemnate pe ea; se notează și aceasta spre știință.

1875, august, în 2 zile

Membri: C. Focșa, econom, primar P. Mihăilescu, pr. I. Bulboacă

România²⁸⁷

Comitetul Bisericii Florești

Subscrișii, observând Inventarul de față, care se cuprinde din două salbe a sfintei icoane Maica Domnului, de la biserica din Florești și găsindu-l întocmai cu acel trecut în condica trimisă de către Prea Sfințitul Episcop Eparhiot cu Ordinul No. 447 din anul 1874, iulie, 15; aceste toate s-au încredințat în păstrarea sfinției sale, economului Constantin Focșa, protoiereul celui județ.

1875, septembrie în 15 zile

Membri:

Toate odoarele cuprinse prin Inventarul de față le-am primit în păstrarea mea, pentru care adeveresc:

Constantin Focșa, econom

²⁸⁷ *Ibidem*, f. 61.

Anexa nr. 2:**Inventar²⁸⁸**

De obiectele adunate cu sfânta icoană din Florești în timpul umblării prin județele Vaslui, Fălciu și Tutova de la 12 aprilie și până la 2 mai 1882

1. Una păreche paftale de argint prost suflate cu aur.
2. Una păreche paftale argint mai bun dar subțiri.
3. Una broșă de aur stricat și dres cu ceară roșie.
4. Cinci irmilici de aur.
5. Doi cercei din părechi, unul de aur și altul de argint suflat cu aur.
6. Unu lăvicer.
7. Una bucată adamască.
8. Una sută șaizeci și șase șervete mari.
9. Patru sute cincisprezece șervete mici.
10. Patru prostiri, din care, trei mătase și una bumbac.
11. Un prosop cu inițialele A. G.
12. Șase sute cincizeci și trei coți pânză bumbac și cânepă.
13. Patru coți pânză de câlți.
14. Cinci și giumătate oca ceară.
15. Optzeci și șase oca lumânări.
16. Una păreche sfeșnice.
17. Cinci saci.
18. Unu covoraș mic de canava.

Acestate sunt obiectele adunate cu sfânta icoană care s-au și încredințat de subsemnatul iconomului Ioan Bulboacă, îngrijitorul bisericii (din) Florești spre păstrare.

Protoiereu,
H. Buzescu, iconom

²⁸⁸ *Ibidem*, f. 260.



Fig. 1 – Icoana făcătoare de minuni de la Mănăstirea Florești



Fig. 2 – Podoabe din tezaurul de la Mănăstirea Florești

ROLUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN BUCOVINA ÎN POLITICA AUSTRIACĂ

Ciprian-Petru POPOVICI*

Cuvinte cheie: *Daniil Vlahovici, ortodoxism internațional, convertire, Eugenie Hacman, ruteni*

Key words: *Daniil Vlahovici, international orthodoxy, conversion, Eugenie Hacman, Ruthenian*

Abstract: *This article reminds us some of the problems that has faced Romanian Orthodox Church in Bukovina during the Austrian occupation. By measures taken by the authorities between 1774-1918 in Vienna was followed eliminate any national feeling and slavonic this territory to create citizens docile and without national identity.*

Un rol foarte important în existența și evoluția poporului român l-a avut și biserica ortodoxă. Evident că acest lucru s-a întâmplat și pe acest teritoriu care, începând cu anul 1774, s-a numit Bucovina.

După alipirea acestui teritoriu din nordul Moldovei Imperiului Habsburgic, autoritățile austriece au încercat prin orice mijloace să discrediteze biserica ortodoxă care avea o înrâurire deosebită asupra locuitorilor acestei zone, unde „preoții nu trebuiau să se îngrijească numai de fidelitatea bisericească a enoriașilor încredințați, ci și de o atitudine de cetățeni-patrioți de nădejde a acestor enoriași.”²⁸⁹

Chiar din primii ani după anexare cercurile politice de la Viena au încercat să introducă forțat cultul catolic în Bucovina. Astfel, la 9 martie 1780, nunțiul papal la Viena, Joseph Garampi, îi scria baronului Puchler: „De la un timp oarecare s-a anunțat de la Leopold că un mare număr de țărani greco-catolici emigrează continuu din Galiția și trec în Bucovina, unde, nefiind decât biserici schismatice, ei toți apelează în cele divine la preoții țării, și prin aceasta devin în realitate schismatici, fără să-și dea seama.”²⁹⁰

Conferința de la Viena din 4-17 aprilie 1780 a dezbătut problema religioasă din Bucovina și a propus ridicarea unor biserici greco-catolice la Suceava, Siret, Cernăuți, Sadagura, Vijnița și Câmpulung Moldovenesc.

Toate aceste evenimente se petreceau în timpul domniei Mariei Theresa (1740-1780) când Consiliul Aulic de Război din Viena a apreciat aceste planuri ca fiind irealizabile, atât din punct de vedere al realităților interne, cât și internaționale, la care s-ar fi opus cu siguranță Rusia.

* Doctor în istorie.

²⁸⁹ E. Zollner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, ed. a VIII-a, traducere de A. Armbruster, vol. I, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 400-401.

²⁹⁰ D. Onciulescu, *O încercare de catolicizare a Bucovinei (cu anexe documentare)*, Editura Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1939, p. 61.

Odată cu Iosif al II-lea, pozițiile Vienei s-au modificat în legătură cu problema religioasă: „Libertatea religioasă o înțeleg eu astfel că aş primi serviciile fiecăruia, fără privire la credința religioasă.”²⁹¹

În primii ani după preluarea coroanei imperial de către Iosif al II-lea, situația bisericii ortodoxe din Bucovina era următoarea: număr de parohii 239, familii enoriași 26731, număr de biserici 247, număr de preoți 296.²⁹²

Au fost luate măsuri de autoritățile de la Viena pentru desfacerea legăturilor bisericii ortodoxe din Bucovina față de cea din Moldova prin ordin împărătesc. Pentru a împiedica orice relație cu frații de la est de Carpați, le-a fost interzis bucovinenilor de a mai aduce cărți bisericești de dincolo de Cordon, astfel că Dosoftei Herescu a fost nevoit să aducă cele necesare de la Orăștie.²⁹³

Pentru că biserica ortodoxă nu accepta ca o biserică să fie smulsă din vechile sale legături mitropolitane, guvernul imperial, prin diploma din 5 iulie 1783, obliga noua dieceză bucovineană să se supună în cele dogmatice și spiritual mitropolitului sârbesc de la Karlowitz²⁹⁴, Moise Putnic.

În acel moment, în țară se găseau 10 mănăstiri și 13 schituri. Mai ales ctitoriile domnești aveau în stăpânirea lor numeroase moșii, păduri și munți, care cuprindeau mai bine de jumătate din arealul Bucovinei.

Această bogăție a bisericii de pe meleagurile noastre a atras atenția autorităților austriece care, prin decretul din 29 aprilie 1786, a hotărât constituirea fondului religios prin secularizarea averilor mănăstirești. Pentru a reduce numărul mănăstirilor și schiturilor se instituie, sub conducerea vicarului Meletie și a baronului Vasile Balș, comisii însărcinate cu întocmirea de inventare pentru fiecare obiectiv bisericesc.

Astfel a fost redus numărul parohiilor de la 239 la 186, iar 49 de preoți ajunseseră supranumerari, în timp ce alții 36 au fost trecuți la pensie ca improprii pentru slujba bisericească.

Chiar dacă unii au contestat această reformă, alții au considerat-o necesară având în vedere și persoanele care populau mănăstirile până la acea dată. Astfel, 80% din călugări erau greci, ruși, bulgari, sârbi, slovaci, oameni fără nici o cultură teologică, care duceau o viață destrăbălată.²⁹⁵

În urma schimbărilor produse, preotul a fost obligat să îndeplinească și funcțiile ofițerului stării civile, la fel ca în Austria: el avea grijă de condica nou-născuților, morților, ținea evidența asupra căsătoriilor și divorțurilor, evidența copiilor buni de școală și tinerilor ajunși la vârsta de recrutare, etc. Deoarece nu erau salariați pentru aceste servicii, au primit 44 iugăre sau 24 fâlcii de pământ, scutite de contribuții, dări și prestații de orice natură.²⁹⁶ Cei aflați în parohie erau obligați să presteze 2 zile de clacă

²⁹¹ Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Editura Hurmuzachi, Suceava, 1998, p. 84.

²⁹² Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993, p. 41.

²⁹³ Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2003, p. 5.

²⁹⁴ *Ibidem*, p. 6.

²⁹⁵ *Ibidem*, p. 12.

²⁹⁶ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 45.

pe an și să plătescă 20 de cruceri creștari. Frunzașii plăteau suma de 1 florin și 8 cruceri, mijlocașii 34 cruceri iar codașii 17 cruceri. Dascălii și pălimarii erau scutiți.

Generalul Enzenberg, guvernatorul Bucovinei, dorea o reformă radicală a bisericii de aici. După numeroase discuții în contradictoriu și după intervenția împăratului Iosif al II-lea, au mai rămas numai mănăstirile Putna, Sucevița și Dragomirna cu câte un sobor de maxim 25 de călugări. A fost instituită și o leafă anuală pentru fiecare călugăr de 210 florini, pentru egumeni de 460 de florini, iar pentru că era insuficientă a fost sporită progresiv până în 1905.

Unii dintre egumeni au fugit în Moldova împreună cu o parte din averile mișcătoare ale mănăstirilor. Astfel a fost cazul fostului stareț al Dragomirnei, eruditul Paisie Veliciovski, care s-a retras încă din 1775 cu școala sa la mănăstirea Neamț. Pe lângă acesta au plecat mulți reprezentanți ai bisericii, dintre care amintim pe fiul preotului din Vicovul de Sus, Gherasim Clipa, refugiat la mănăstirea Slatina; un alt caz a fost cel al lui Meletie Brandaburul, ajuns apoi episcop de Roman, iar în 1844 mitropolit al Moldovei și Sucevei.²⁹⁷

După aceste reforme bisericești înfăptuite de austrieci, un izvod consemnează că un număr de 6937 bărbați, femei și copii au fugit în Moldova și numai 111 au făcut drumul invers.²⁹⁸

Un episod concludent în ceea ce privește modul în care înțelegeau autoritățile austriece să pună în aplicare planul de secularizare îl reprezintă și domeniul episcopal de la Cozmeni. Pentru a menaja bănuielele episcopului Dosoftei, generalul Enzenberg l-a făcut să creadă că dorește să arendeze acest domeniu contra unei sume anuale de 8000 de florini. Chiar dacă a fost încheiat un hrisov, domeniul Cozmeni a trecut sub administrarea statului austriac, care a înființat acolo o stațiune de remontă.

Regulamentul din 1786 mai prevedea și întreținerea școlilor din banii fondului bisericesc, promițându-se că învățământul se va face „numai în limbile română și germană”,²⁹⁹ dar „vor mai fi necesare și limbile latină și greacă, a căror introducere este în legătură cu un liceu, care să exercite asupra sentimentelor locuitorilor provinciei o impresie foarte bună și mai ales asupra tuturor moldovenilor”.³⁰⁰

O lovitură puternică au primit românismul și ortodoxismul în Bucovina în anul 1815 când, prin ordonanță imperială, școlile din localitățile în care funcționau biserici catolice au fost declarate școli confesionale romano-catolice și au fost trecute sub autoritatea Consistoriului romano-catolic din Lemberg. Tot acum, ca o reacție împotriva elementului românesc, Anton de Marki a fost înlocuit de ungurul Aloisiu de Beothy în funcția de inspector al școlilor din Bucovina.

Toate aceste evenimente se petreceau în vremea când episcop era Daniil Vlahovici, care inițial fusese chemat aici și investit conducător al școlii clericale de la Sf. Ilie de lângă Suceava. Ioan Budai-Deleanu îl caracterizează astfel pe înlocuitorul fostului episcop Dosoftei Herescu: „Cunoștințele lui nu erau deloc mai largi decât ale

²⁹⁷ Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, vol. II, Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, București, 1908, p. 246.

²⁹⁸ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 44.

²⁹⁹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 239.

³⁰⁰ Isidor Onciul, *Fondul Religionar Ortodox Român*, Cernăuți, 1891, p. 132-135.

unui popă de sat, fiindcă demnitatea de episcop l-a făcut numai mai îngâmfat, nu însă și mai cuminte”.³⁰¹

Doar în perioada conducerii sale a reușit iosefinismul să pună stăpânire deplină pe biserica din Bucovina, atrăgând de partea sa preoțimea de aici, dezvoltându-se principiul funcționarismului în rândurile clerului autohton.

Cât timp a ocupat această demnitate în conducerea eparhiei a domnit corupția, făcându-se negoț cu demnitățile și beneficiile bisericești. Chiar și cei fără pregătirea cerută puteau complete cu bani calificarea care li se cerea, astfel că Ioan Budai-Deleanu exclamă: „O, tu, nenorocită Bucovină! În general se poate susține cu mâna pe conștiință că legile cele mai bune și mai blânde ale guvernului austriac nu servesc în țară la promovarea binelui, ci la obșteasca prăpădenie și apăsare a locuitorilor”.³⁰²

Din momentul în care Bucovina a fost alipită Imperiului Habsburgic, acest teritoriu a început să se confrunte cu o problemă, și anume cea ruteană. A devenit un fenomen periculos începând cu perioada în care destinele credincioșilor de aici au fost conduse de Daniil Vlahovici. Pentru noul episcop nu limba, ci legea era dătătoare de ton. După vederile sale ortodoxismul era lucrul principal, iar limba, în care se propovăduia credința, era irelevantă. Clerul avea meritul de a spori numărul credincioșilor, fie și prin adoptarea limbii pribegilor galițieni. Sporul acesta îmbogățește veniturile preotului și-l ridică în ochii șefului său duhovnicesc, mai ales că primea și decorații.

De la începutul noii situații a țării clerul romano-catolic și cel greco-catolic a fost pus într-o situație privilegiată față de cel ortodox, căpătând o amplasare deosebită sub noua conducere bisericească. Pentru a reliefa mai bine acest fapt amintim că pentru bisericile catolice au fost luate clopotele de la unele biserici ortodoxe de pe lângă mănăstirile desființate, așa cum a fost cazul la Voroneț și Moldovița în anul 1811.

Chiar și preoții ortodocși erau stimulați spre convertirea la unire cu biserica romano-catolică. Această stare a fost consemnată într-o scrisoare a lui Ioniță Botezat, învățător în Suceava, adresată episcopului ortodox al Bucovinei. Sperând în obținerea unui post de dascăl în oricare parohie, fiul său, Samuil, a abordat chestiunea într-o discuție cu pedagogul său, Panchievici, încercând să clarifice perspectivele pe care le putea avea. Profesorul l-a sfătuit astfel: „De vei lua lege catolică, apoi degrabă vei fi așezat (...). Văzând el atâta gonire asupra legii grecești și înțelegând de unii și alții aceasta cum că, care nu s-a face catolic, nu să pute așeza în slujba dascălească”³⁰³, a plecat în Moldova.

Această situație gravă în care se afla comunitatea ortodoxă din Bucovina este cel mai bine scoasă în evidență de o statistic realizată de guvernul austriac. Astfel, dacă în 1774 nu era nici un locuitor de religie catolică, în 1816 numărul lor ajunge la 10284, pentru ca în 1842 să urce la 27645 romano-catolici și 7717 greco-catolici.

³⁰¹ Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2003, p. 30.

³⁰² Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 67.

³⁰³ *Suceava. File de istorie. Documente privitoare la istoria orașului. 1388-1918*, vol. I, București, 1989, p. 636.

Dacă în perioada lui Daniil Vlahovici învățământul subordonat bisericii a înregistrat un recul evident, urmașul acestuia, Isaia Baloșescu, a încercat, pe cât posibil, să remedieze situația.

Astfel, dintr-o circulară a episcopului Bucovinei din anul 1823 aflăm că erau „vreo 27 prefiehnice școli în țară” care erau întreținute din banii fondului bisericesc și care funcționau pe lângă biserici. Învățătorii care predau în aceste școli erau preoți. Isaia Baloșescu considera, pe drept cuvânt, că numărul școlilor era prea mic, astfel că porunea: „cu puterea slujbei se cere să se aducă aminte poporanilor noștri, cum că ei, după sfintele porunci și după emonie, sunt îndatorați să-și trimită copiii la școală”.³⁰⁴

Una dintre cele mai mari realizări ale românilor bucovineni a fost înființarea Seminarului și Institutului Teologic din Cernăuți, în 1827 și 1828. Institutul preconizat era conceput de episcopie după modelul academiei putnene, la care autorul își făcuse studiile.

Seminarul și Institutul Teologic din Cernăuți au exercitat o mare influență în cadrul eforturilor generale pentru emanciparea culturală a românilor din Bucovina. La fel ca în majoritatea universităților europene și aici studiile se făceau în limbile latină, greacă, ebraică și germană. Doar profesorii patrioți au propagat limba română în cadrul orelor de cântare bisericească și a slujbelor din biserică.

Institutul Teologic din Cernăuți a luat ființă în locul fostei școli clericale din oraș. În legătură cu fosta școală, aceasta era frecventată de 30 de bursieri. În fiecare an se primeau câte zece candidați cu o bursă anuală de 66 de florini. La primirea în acea școală se ținea cont de contribuțiile pe care le puteau face candidații. Astfel, cine putea da un cal sau vreo 20 de galbeni, devenea bursier chiar dacă nu știa a citi și a scrie³⁰⁵. În momentul în care trebuiau să susțină examene publice în fiecare semestru în prezența unui comisar desemnat de guvern, pentru câțiva florini, elevii primeau de la profesori, înainte de examen, toate întrebările.

Treptat, după înființarea institutului, prestigiul acestuia a crescut, încât orașul Cernăuți a devenit un important centru de întâlnire și pregătire a viitorilor preoți și pentru numeroși tineri din Moldova și Transilvania.

În scopul colaborării tot mai bune, mitropolitul Moldovei Veniamin Costache a înființat în 1828, cu cheltuiala Mitropoliei de la Iași, la mănăstirea Sfântul Gheorghe din Suceava prima școală de cântăreți bisericești din Bucovina³⁰⁶.

În cadrul acestor școli, dar și a societății bucovinene în general, domnea o atmosferă apăsătoare. Despre această stare aflăm de la I. G. Sbiera: „...era o amorțeală întreagă printre români: oamenii deveneau sfioși și fricoși; nimeni, în afară de câteva abateri onorabile, nu cuteza să riște să spună sau să scrie ceva ce simțea și ceea ce i se sbătea în inimă. Tăceau chitic, atât de tare îi apăsa și îi teroriza despotismul politic și ultramandatar de pe atunci”³⁰⁷.

La jumătatea secolului al XIX-lea, din veniturile fondului bisericesc se întreținea o școală de dascăli, seminarul și institutul teologic, gimnaziile din Cernăuți

³⁰⁴ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București, 1993, p. 331.

³⁰⁵ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 77.

³⁰⁶ Ion Caproșu, *Vechea catedrală mitropolitană din Suceava-Biserica Sf. Ioan cel Nou*, Iași, 1980, p. 46.

³⁰⁷ I. G. Sbiera, *Mișcări literare la românii din Bucovina*, Oradea Mare, 1890, p. 5.

și Suceava, școlile normale din capitala Bucovinei și Siret, salariile pentru profesorii Aron Pumnul și Vasile Ianovici, 3 catiheți, 55 de învățători de la școlile trivial și se întreținea un pension pentru profesorii săraci sau vădulele fără nici un mijloc de existență³⁰⁸.

În privința acestui fond bisericesc exista o mare problemă în acele timpuri, legată de administrarea acestuia, care căzuse în mâini străine de interesul național. Alături de alte probleme care trebuiau rezolvate de reprezentanții românilor, proprietățile și veniturile rezultate de aici se doreau a fi folosite în folosul emancipării culturale a populației.

Tot pe tărâm religios, alături de clericii ortodocși români, frații Hurmuzachi, Aron Pumnul și alți intelectuali au formulat dezideratul unirii religioase a tuturor românilor din imperiu încă din 1848. Deși în timpul revoluției episcopul Bucovinei Eugenie Hacman a fost nevoit să accepte unele idei contrare părerilor sale, după suspendarea Constituției din 4 martie 1849 a urmat o perioadă foarte dificilă pentru pașoptiști.

Ca măsuri de represalii, episcopul a îndepărtat din capitală pe unii preoți patrioți, „gonind toate capacitățile bisericești, prin munți”³⁰⁹. A devenit „marele agent al politicii austriece”³¹⁰ și s-a declarat „proprietar și cel puțin unicul reprezentant al fondului religios”³¹¹.

Până în 1860, Eugenie Hacman a condus ca un despot absolut încercând „să readucă sub jug o nație, care credea că se eliberase de el pentru totdeauna”³¹². El considera biserica o instituție numai a clerului și nu voia să îngăduie mirenilor nici o ingerință asupra treburilor bisericești sub pretextul că amestecul laicilor în cele presupuse divine ar fi contra canoanelor bisericii ortodoxe³¹³.

Hacman slujea cu fidelitate ortodoxismul internațional și funcționarismul clerical habsburgic, abandonând idealurile naționale ale propriilor săi credincioși, făcând pact de înțelegere cu coloniștii și imigranții străini: „Noi, bucovinenii, nu sîntem cu toții români, ci o parte a confracțiilor noștri religioși sînt ruteni. De am voi să alegem între Carlowitz și Alba Iulia nu ne-am putea învoi între noi; unii s-ar trage incolo, alții înapoi”³¹⁴.

Chiar dacă a recurs la multe măsuri îndreptate împotriva clerului autohton, episcopul a răspândit și zvonul că preoțimea română din Bucovina ar nutria idei iredentiste și că trimite adrese omagiale principelui Carol de Hohenzollern.

De la Ion Nistor avem informația că în 1866, când Austria era în război cu Prusia, jurnalul „Wiener Abendpost” primea mereu corespondențe tendențioase din

³⁰⁸ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București, 1993, p. 459.

³⁰⁹ *Ibidem*, p. 460.

³¹⁰ Nicolae Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, Publicațiile Mitropoliei Bucovinei, București, 1938, p. 90.

³¹¹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București, 1993, p. 460.

³¹² *Ibidem*, p. 460.

³¹³ Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2003, p. 67.

³¹⁴ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București, 1993, p. 461.

Bucovina, în care preoții români erau bănuți că întrețin legături suspecte cu Principatele Unite și că așteaptă chiar o invazie din această parte³¹⁵.

Tot din același an 1866 avem mărturia uni călător, de la care aflăm că „cea mai mare parte din cler și învățători umblau smeriți, cu fața în jos, obosiți de nedreptățile suferite și cuprinși de o disperare nespusă”³¹⁶.

Toată această situație nu putea trece neobservată și de mitropolitul ortodox al Ardealului, Andrei Șaguna. El critică politica lui Hacman, spunând că bucovinenii dacă vor urma calea acestuia „atunci biserica bucovineană, în loc să iasă din starea abnormă de până atunci, tot mai afund se va încurca într-o stare și mai abnormă și va da hrană inamicilor ortodoxiei, care se bucură de abnormitatea ce vine din partea ierarhică”³¹⁷.

După ce Hacman a împiedicat unirea religioasă cu Ardealul a reușit subordonarea episcopilor sârbești din Dalmația mitropoliei din Cernăuți, ceea ce însemna un mare sprijin moral pentru rutenii din arhidieceza bucovineană. Între alte măsuri luate de Eugenie Hacman se numără și oprirea preoților de a merge la teatrul românesc, dezaprobarea preoților „care turbură și amăgesc poporul prin nesocotite planuri naționale”³¹⁸; dușmănia sa față de literele latine, pe care le socotea „papistașe” și „daco-române” și prin urmare pierzătoare de suflet³¹⁹; favorizarea limbii rutene în catedrală, care la 1866 și 1867 condusesse la proteste și demonstrații din partea românilor³²⁰.

De la George Sion aflăm de atmosfera care domnea în a doua jumătate a secolului XIX în cadrul institutului teologic din Cernăuți, de care nu era străin și Eugenie Hacman: „Dar paralizia sau regresul culturii românești provine mai cu seamă de la apatia sau lipsa de energie și de lipsa de educație a corpului didactic de acolo. Într-adevăr se observa că profesorii, deși în majoritatea sunt Români, totuși cu atât de puțină mândrie națională sau sunt atât de circumspecți și fricoși de a se afișa că sunt Români, încât adeseori evită a vorbi românește chiar în familiile lor; (...) De aceea foarte des se observă că profesorii și studenții români în convorbirile lor familiale, vorbesc mai mult limba germană, ca și cum s-ar teme sau s-ar rușina a vorbi limba strămoșilor lor”³²¹.

Această perioadă extrem de dificilă pe care a traversat-o Bucovina cât timp a fost păstorită de Eugenie Hacman până la moartea acestuia, survenită în anul 1873, a însemnat izolarea populației locale față de confrății săi, slăbirea capacității lor de rezistență și lupta împotriva politicii imperiale de deznaționalizare, fapt agravat și prin instituirea dualismului austro-ungar în 1867. Nici în perioada de după Hacman nu au încetat acțiunile cu iz antinațional din partea autorităților, iar una dintre probleme a cunoscut chiar o acutizare, și anume cea ruteană. Succesele noilor veniți pe teritoriul Bucovinei, sprijinite de stăpânire și de slăbiciunea oamenilor noștri, cresc

³¹⁵ Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2003, p. 79.

³¹⁶ *Ibidem*, p. 91.

³¹⁷ I. Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna*, ediția a II-a, Sibiu, 1911, p. 265.

³¹⁸ Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2003, p. 99.

³¹⁹ *Ibidem*, p. 99.

³²⁰ *Ibidem*, p. 100.

³²¹ George Sion, *Notițe despre Bucovina*, București, 1882, p. 35-36.

mereu. Vrând să fie pe placul autorităților austriece, clericii ortodocși sunt concilianți, astfel că rutenii ajung să-și folosească limba în biserică acolo unde au ajuns să fie majoritari.

Și, pentru că o dată cu trecerea timpului ambițiile lor devin tot mai pregnante, în 1891 apare broșura de propagandă a lui S. Daskiewicz, intitulată „Situația rutenilor greco-orientali din arhiepiscopia Bucovinei”. Aici se găseau înșirate doleanțele ucrainenilor pe terenul bisericesc, culminând cu admiterea clericilor proprii la administrarea arhiepiscopiei pe picior de egalitate cu clericii români și cu folosirea limbii ucrainene deopotrivă cu cea română în corespondența oficială. Ca și cu alte ocazii, și în această broșură propagandiștii ucraineni nu se sfiau a-i denunța pe români ca iredentiști și dușmani declarați ai statului austriac.

Ofensiva elementului rutean în Bucovina a continuat și prin aducerea de icoane străine de acest teritoriu, care au ajuns să inunde iarmaroacele. Înștiințat de acest fenomen, mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici l-a însărcinat pe pictorul Bucevschi să execute peste 10000 de exemplare de icoane cu chipurile Maicii Domnului și lui Iisus Hristos.

După moartea acestui mitropolit, lupta a continuat sub conducerea urmașului său, Arcadie Ciupercovici, cu conducătorul ucrainenilor Ștefan Smal-Stocki, susținut de guvernatorul Bucovinei. Noul conducător al bisericii din Bucovina era un om slab care a făcut numeroase concesii elementului rutean. Un exemplu în acest sens îl constituie decretul din 19 ianuarie 1899 când au fost numiți asesori consistoriali Gheorghe Hanicki și Artemon Manastyrski.

Deoarece pretențiile ucrainenilor creșteau exponențial, românii au încercat să se opună prin convocarea congresului bisericesc întrerupt în 1892 de guvernatorul Pace, dar, urmașul acestuia, Bourguignon, se grăbi să obțină abrogarea lui prin decretul imperial din 5 iulie 1899. Cu ocazia recepției din 18 august 1899, acest guvernator i-a acuzat pe români de iredentism și neloialitate, încercând astfel să discrediteze clerul român în fața cercurilor conducătoare de la Viena.

În timpul ultimului mitropolit al Bucovinei și Dalmației, Vladimir Repta, guvernatorul Alesani i-a cerut acestuia un referat asupra broșurilor de propagandă ucraineană care se răspândeau în Ducat de către societatea „Prosvita” din Liov. Aceste broșuri cuprindeau exagerări și inexactități precum că ucrainenii ar fi cel mai numeros popor din Bucovina.

În sprijinul unor astfel de afirmații aveau recensământul realizat de autorități în anul 1910. Astfel, din 794924 de locuitori, 273924 erau români, 305101 ucraineni, iar 216474 evrei, germani și maghiari. Recensământul nu a fost făcut după originea etnică ci după limba de conversație. În acest caz, mase compacte de români, care în comunele mixte se înțelegeau cu vecinii lor în limba ucraineană, erau trecuți în tabele ca ucraineni³²².

Singurii care ar fi putut stăvili asaltul rutenilor asupra Bucovinei ar fi fost deputații români din Dietă și din Parlament, dar aceștia se dușmăneau prea tare unii pe alții pentru a putea face front comun.

³²² Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 352.

Chiar și în presa românească din acele timpuri nu existau vederi comune în ceea ce privește această luptă. Un exemplu edificator îl reprezintă Aurel Onciul, adept al curentului țărănist-democrat, care susținea în organul său de presă „Privitorul” pretențiile ucrainenilor.

Ca o concluzie la cele prezentate, trebuie remarcat că autoritățile austriece urmăreau ca prin slavizarea Bucovinei să înlăture orice năzuință de gravitare înspre Moldova și, mai apoi spre România, iar prin catolicizare, populația ruteană trebuia scoasă de sub influența Rusiei.

BISERICA „SFÂNTUL DUMITRU” DIN HUȘI

Costin CLIT*

Cuvinte cheie: *municipiul Huși, bulgari, ortodoxie, secolul al XVIII-lea, biserică, casă parohială, școală, manuscrise, cărți vechi, cor bisericesc, slujitori bisericești, oameni de cultură, însemnări, pomelnice, inscripții, Sfinte antimise.*

Keywords: *The city of Husi, Bulgarians, Orthodoxy, eighteenth century, church, parish house, school, manuscripts, old books, churches, church choir, church servants, culture people, notes, diptych, inscriptions, holy antimise.*

Abstract

The „St. Dumitru” church, located in the Bulgarian district of Huși, is mentioned through documents from the notes made by the ministers of the time on a slavonic Molitvenic and a Psalter, printed in Iași in 1743. The construction of the present structure dates from 1834 to 1836, knowing some changes over time. In addition to the natural place of salvation of souls and the manifestation of christian mercy, the church of „St. Dumitru” also has a cultural role. The church's servants remarked themselves by copying manuscripts, taking care of books in the library, organizing a church school for the childrens in the slum/ neighborhood, a church choir, publishing christian-related publications, printing books, fighting for national reunification after territorial resignation from the summer of 1940 and the Bolshevik atheism taken over from the USSR.



Pr. Ilie Iliescu, diaconul Stefan Gheorghiu si dascalii (1910)

* Profesor de istorie, Colegiul Național “Cuza Vodă” Huși

Așezarea bisericii

Biserica cu hramul „Sfântul Dumitru” din Huși este amplasată pe strada Ștefan cel Mare, cunoscută în vechime sub numele de Ulița Mare. Lista binalelor construite în anul 1851 în târgul Huși, modestă, de altfel, menționează și două dughene sub un acoperiș a lui Pavăl Neculau „în Ulița Mare, ci mergi de la episcopi(e) până la Sf(ântul) Dimitrie, cu un rând, făcui di piatră și cărămidă, acoperite cu oale”³²³.

Sofronie Miclescu, Episcopul Hușului, adevărește la 22 iulie 1826 ocuparea în timpul răzvrătirii de la 1821 de către duchiul Episcopiei a unei bucăți de pământ a văduvei Stoiana din mahalaua Sfântul Dumitru, pentru deschiderea unei căsăpii în lipsa ei, plecată probabil în refugiu în Basarabia³²⁴.

Hagi Petcu mărturisește la 22 martie 1832 primirea unui loc sterp în mahalaua Sfântul Dumitru „dispre poștă di aicea din Huși pe locul târgului”, având ca vecini pe Petre Bulgar și Pascal Telar³²⁵.

Toader Nicolae solicită înainte de 17 mai 1851 demolarea „dughenițelor” învechite de pe „ulița ce mergi spre Sf(ântul) Demitrie” și ridicarea uneia din piatră și cărămidă, cu acoperământ de „oale” „fiind că ulița în acel locu esti largă di șasă stânjini din colon în colon”³²⁶.

Prin testamentul întocmit la 12 februarie 1864, Penciu Kisacof lasă fiicei sale Ivcinca, soția lui Nicolae sin Toader Argintaru, peste zestre, casele sale cu toată ograda, alăturate cu cele de zestre, din mahalaua Sfântul Dumitru, iar fiului său Vasile casele dănuite de la Alexa Petrovici, vărul său, altui fiu, Costachi dugheana megieșită cu cea a bisericii Sfânta Înălțare de pe Ulița Mare. Dugheana de pe ulița Sfântul Dumitru urma să fie închiriată de epitropi, din a cărei chirie urma să se plătească 30 de galbeni pensie Teodorei, fiica lui Alexa Petrov³²⁷.

Biserica este legată de „cartierul Bulgarilor” din Huși, așezați în mai multe etape, începând cu sfârșitul secolului al XII-lea³²⁸, amestecați, se pare, cu găgăuzi, din cauza ororilor războaielor ruso-otomane³²⁹. Bulgarii s-au așezat în Răești, Plopeni, Broșteni, mai ales în partea de sud-est a târgului Huși pe platoul Dric, prima atestare sigură fiind din 1771, conform opiniei geografului Ion Gugiuman, care identifică existența a cinci grupuri de bulgari. Așezarea masivă a acestora s-a petrecut după războaiele ruso-otomane dintre 1806-1812 și 1828-1829³³⁰, iar aducerea lor de către ruși în Moldova în timpul războiului dintre 1806-1812 este considerată drept o nenorocire pentru Divanul Moldovei, datorită statutului de națiune privilegiată pe care

323 Costin Clit, Documente hușene, Iași, Editura PIM, 2013, vol. II, p. 421-422, nr. 396.

324 Idem, Documente hușene, Iași, Editura PIM, 2011, vol. I, p. 114, nr. 127.

325 Idem, Documente hușene, Iași, Editura PIM, IV, 2016, p. 282, nr. 305.

326 Idem, op. cit., II, p. 419, nr. 392.

327 Idem, op. cit., IV, p. 478-479, nr. 557.

328 I. Gugiuman, Carte ethnographique de la ville de Huși, în „Archives pour la science et la réforme sociales”, XVI-e année, 1943, nr. 1-4, p.73.

329 Ibidem, p. 67.

330 Ibidem, p. 73; a se vedea și Idem, Migrațiunea sezonala a bulgarilor hușeni, în „Sociologie românească”, IV, nr. 1-3, ianuarie-martie 1939, p. 72-76; republicat în Costin Clit, Ion Gugiuman, In memoriam Ion Gugiuman 100 de ani de la naștere, Iași, Editura PIM, 2010, p. 67-73.

și l-au asumat, în perspectiva scutirii de la dajdii³³¹. Numeroși bulgari, refugiați peste Dunăre în țările române, așezați pe moșiile slobode mănăstirești și boierești, sunt scutiți de dijmă³³². Dintre familiile bulgărești cu nume găgăuze din Huși amintim: Garaglac, Ciolpan, Turcu, Găgăuță, Calmuc, etc³³³.

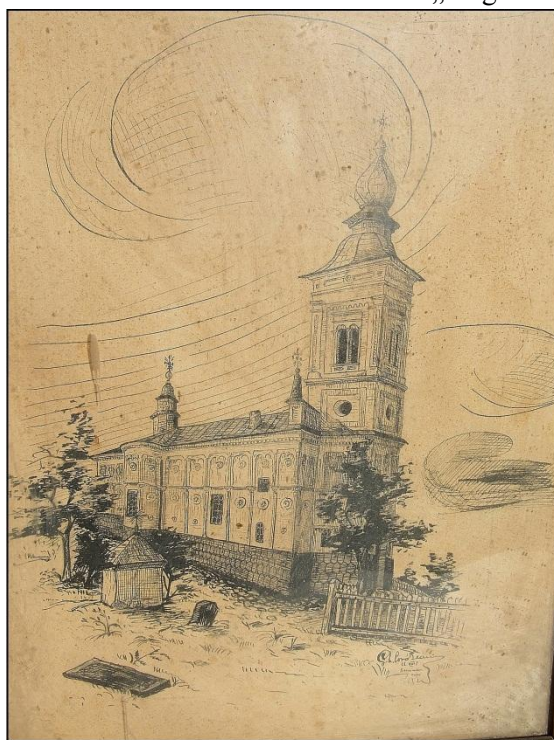
Bulgarii sosiți după 1828 sunt numiți de autohtoni „sopi”, cultivatorii de zarzavaturi, pentru a fi distinși cei care vorbeau curat bulgărește și cei care vorbeau stricat turcește. La 1887 bucătăria și portul sopilor era deosebite de cele ale autohtonilor, dintre ocupațiile lor fiind amintite prelucrarea aramei, argintului, grădinaritul și croitoria. Remarcăm interzicerea căsătoriilor mixte dintre bulgari și moldoveni. La 1887 în Huși ar fi trăit circa 2000 de bulgari, iar în județul Fălciu în jur de 3000. Tradițiile bulgărești erau respectate cu tristețe³³⁴.

Din cele 70 de familii de „bulgari hrisoveliți” așezate la 1813 pe moșia

Plotonești, intrate în conflict cu proprietara Bălașa Catargiu și moștenitorii ei, marea majoritate se vor stabili la Huși din cauza lipsei locurilor de hrană și apei pentru adăparea vitelor³³⁵.

Începuturile bisericii

Marco Bandini (Bandulovici), bosniac de origine, născut în 1593 la Scoplje, cu studii la Roma, călugăr în Ordinul Franciscanilor Minoriti Observanți, arhiepiscop începând cu 21 august 1644, aflat în misiune apostolică în Moldova din 3 septembrie 1644 până la 1650, anul morții, a redactat în 1648, la Bacău, lucrarea *Visitatio generalis omnium ecclesiarum catholcarum romani ritus in Provincia Moldaviae*, în care face referire și la situația bisericilor ortodoxe din Huși: „*Schismaticii au trei biserici, două de lemn, una de*



Biserica „Sfântul Dumitru” din Huși – Desen în peniță de Gheorghe Corodeanu, elev al Seminarului teologic din Huși – anterior anului 1932

331 T. G. Bulat, Divanul Moldovei și bulgarii din Basarabia 1810-1812 în „Arhivele Basarabiei” nr. 2, aprilie-iunie 1929, p. 8.

332 Constantin N. Tomescu, Diferite știri din arhiva Consiliului eparhial Chișinău în „Arhivele Basarabiei”, An IV, nr. 3, iulie-septembrie 1932, p. 243.

333 Ion Gugiuman, Migrațiunea sezonală a bulgarilor hușeni, p. 69-70.

334 George Aramă, Timpul așezării coloniștilor bulgari în Huși și județul Fălciu precum și moarecare moravuri străvechi bulgărești, culese din spusele bătrânești, în „România liberă”, din 20 mai / 1 iunie 1887 și din 23 mai / 4 iunie 1887.

335 Costin Clit, Comuna Dimitrie Cantemir – Studiu monografic -, Iași, Editura PIM, 2016, p. 142-143.

piatră; <cea din urmă>, la care se cascadează o crăpătură și e aproape de ruină, este episcopie”³³⁶. Biserica din piatră este catedrala episcopală cu hramul Sfinții Apostoli Petru și Pavel. Care sunt celelalte două biserici?

Vlas Koicevic (1622 sau 1625 - 1677), observant bulgar, în *Vizitația apostolică în Moldova din anul 1661* găsește la Huși în 19 iulie 1661: „Episcopie schismatică cu 2 biserici, una de piatră”³³⁷. Prin excluderea bisericii catedrale episcopale nu ne rămâne decât constatarea existenței unei singure biserici ortodoxe la Huși. Hușul medieval era văzut de Antonio Angelini din Campi (? – după 1682), minorit conventual, ca „oraș de schismatici” (ortodocși)³³⁸.

La biserica Sfântul Dumitru din Huși ar fi slujit un Popa Toader, căsătorit cu Maria, fiica lui Ilie Kogălniceanu, atestată la 1 august 1654³³⁹.

Istoriografia locală identifică un preot „de la Broșteni”, martor, semnatarul testamentului preotesei Irina din 8 iulie 1681, ca slujitor al bisericii Sfântul Dimitrie din Huși. Martorii din testament sunt: „un preot de la Broștiani, altul <<de la besiarică de Măji>>, al treile <<de la bisiaricî de la Sf(ântul) Dimitrie, și Isaiia călugărul de la mănăstiri din Huși și Sârghie ficiorul Burghialii, și frate-său, Marco, și Paraschiva fata lui Dumitrașco Apemanul din Iași>> și Radul simanul”. Irina, fiica preotesei „popei lui Dumitraș, fata lui Cotărlă” lasă moșia Cotărlești preotului Mihail de la biserica domnească de la Curte și preotesei sale, Tofana, cu fii lor³⁴⁰. Moșia Cotărlești a fost un sat la nord de satul Măcrești, ținutul Vaslui, situat la confluența pâraielor Rebricea și Rebricioara³⁴¹.

Considerăm aceste informații ca fiind incerte. La 1681 avem de a face cu satul Broșteni, proprietatea Episcopiei Hușilor. Biserica schitului Vovidenia, în preajma căruia a funcționat și un cimitir, aparținea de satul, apoi mahalaua Broșteni, după integrarea sa în târgul Huși. Nu trebuie omisă existența satului Broșteni și a schitului

336 Marco Bandini, *Codex Vizitarea generală a tuturor Bisericilor Catolice de rit roman din Provincia Moldova 1646 – 1648*, Ediție bilingvă, Introducere, text latin stabilit, traducere, glosar: prof. univ. dr. Traian Diaconescu, Editura Presa Bună, Iași, 2006, p.92.

337 Călători străini despre țările române, vol. VII, volum îngrijit de Maria Holban, M.M.Alexandrescu, Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, p.140

338 Ibidem, f. 339.

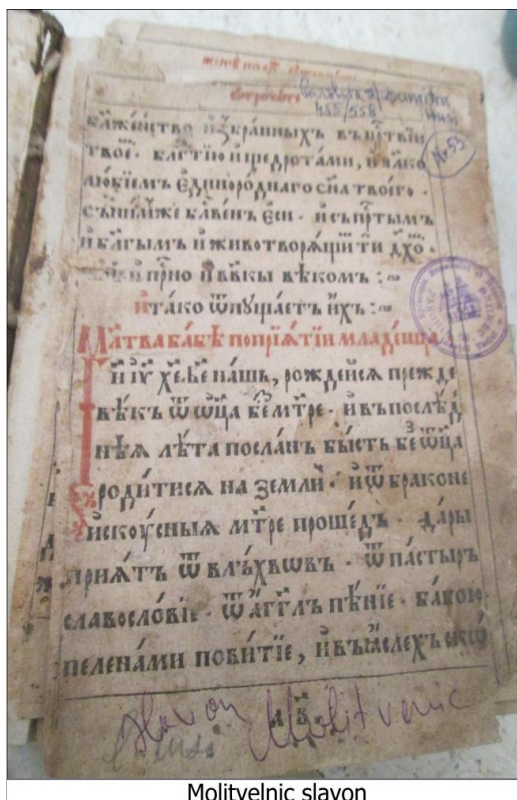
339 Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente Kogălnicești între 1528-1878)*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, vol. XXV 1933, p. LXXXV și LXXXVII; Idem, *Neamul Kogălnicenilor (schiță genealogică)*, Tipografia „Presa Bună”, 1933, p. LXXXV și LXXXVII.

340 Ioan Caproșu, *Documente privind istoria orașului Iași*, Iași, Editura „Dosoftei”, 2000, vol. II, p. 498, doc. nr. 559; revista „Ioan Neculce”, 1933, p. 314; Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI, *Cărți domnești, zapise și răvașe – Partea II -*, București, Stabilimentul grafic I.V. Socec, 1904, p.144-145, nr. 17, Extrase; Theodor Codreanu (coordonator), *Istoria Hușilor*, Galați, Editura Porto-Franco, 1995, p. 168; Pr. Constantin Gălușcă, *Istoricul bisericii „Sf. Dumitru” Huși*, Huși, fără editură, 2002; Mihai Rotariu, *O catagrafie inedită a bisericii „Sf. Dumitru” din Huși din 1879 în Studii și articole privind istoria orașului Huși*, vol. I, Volum coordonat de Costin Clit și Mihai Rotariu, Editura Sfera, Bârlad, 2005, p. 263.

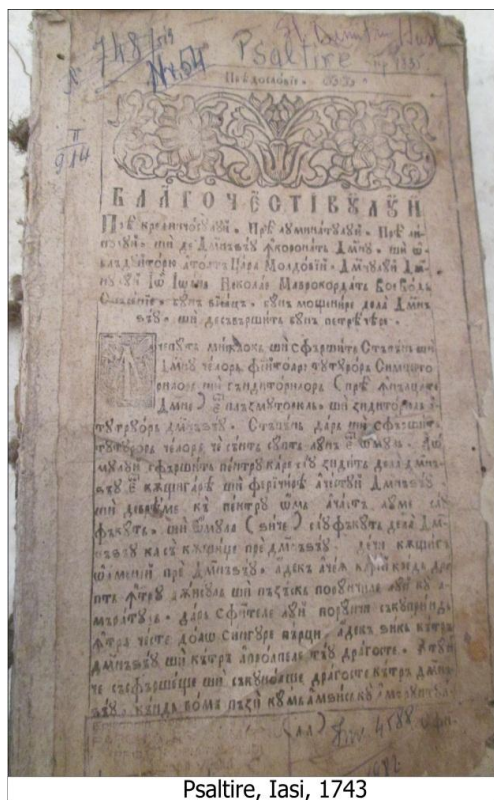
341 Dragoș Moldovanu (coordonator), *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988, Partea 1, A. Unități simple (Localități și moșii) A-O, București, Editura Academiei Române, București, 1991, p. 296; Despre sat a se vede Nicole Iorga, op. cit., p. 164-167, 172-174, 177.

Gologofta, numit și Hușeni, din fostul ținut Tutova, astăzi în comuna Ivănești, județul Vaslui³⁴², ori satul Huși, ținutul Tutova³⁴³.

O însemnare din 10 februarie 1711 atestă vânzarea unui *Molitvenic* în limba slavonă de Ion, fiul preotului Radu din Focșani, diaconului Feodor, a cărui nume este inserat și în pomelnicele consemnate în paginile cărții amintite (a se vedea anexa). *Molitvenicul* respectiv a fost al bisericii Sfântul Dumitru din Huși, iar astăzi se găsește la Muzeul Eparhial. Poate fi considerat Feodor primul slujitor atestat al bisericii din Huși? O întrebare la care cercetările viitoare ar trebui să dea răspuns. Pe scoarțele *Molitvenicului* a fost lipit un zăpis din aprilie 1813, care din păcate a fost distrus în parte și nu poate fi utilizat. Totuși, descifrăm încredințarea zăpisului la mâna lui Ioniță Frimu, suma de o sută de lei, un martor Ion Dinereanu și pe un Ilie pr(eot) (?), deci este vorba despre un împrumut.



Molitvenic slavon



Psaltire, Iași, 1743

De o importanță deosebită în demersul nostru putem considera *Psaltirea*, tipărită la Iași în 1743, care a aparținut bisericii Sfântul Dumitru din Huși, iar astăzi se găsește în depozitul Muzeului Eparhial (lipsește pagina de titlu). Inventarul Muzeului

342 Costin Clit, Documente inedite privind istoria schitului Gologofta și a moșiilor din jur, în „Acta Moldaviae Meridionalis” Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Iași, Editura PIM, 2012, XXXIII, p. 41-91.

343 Idem, Documente hușene, vol. III, p. 180-181, nr. 199 și p. 285-286, nr. 317.

o înregistrează sub anul 1835 (cota II 914). Pentru a face lumină în privința datei tipăririi *Psaltirei* spicuim primele rânduri din *Predoslovie*: „*Blagoceștivului, pré credinciosului, pré luminatului, pré linului și de D(u)mnăzău încoronat D(o)mnu și oblăduitoriu a toată țara Moldovii, D(o)mnului, D(o)mnului Io Ioan Necolae Mavrocordat Voevod*”. *Psaltirea* în cauză a fost tipărită la Iași în 1743 în timpul domnului Ioan Mavrocordat (1743 iulie 20-1747 mai)³⁴⁴.

Între paginile *Psaltirii* avem însemnarea preotului din luna decembrie 1743. Veleatul ridică unele probleme. În însemnare este redat Let = **zIsn <7250-1741>**. Redăm și conținutul însemnării în forma pe care am reușit să o transcriem: „*Această sfântă Psaltiri am cumpărat eu popa Vas(i)lii (...) Teofil în 4 lei pol, dar cin(e) s-ar ispiti a o fura sau a o înstriina făr(ă) de voe me(a), să fii afurisit și li(...) de la (...) Nechie și să aibă trecletul Arii, și să fii părtaș cu Iuda vânzătorul lui H(r)i(sto)s și în toat(ă) viața lui pricopsal(ă) să n-aibă, nici (i)ertar(e) să n(u) dobânde(a)scă în vici netre(...) și (...) verșit. Amin*” (a se vedea și anexa). Preotul Vasilii Răzmirița a cumpărat *Psaltirea*, după aprecierea noastră, de la episcopul Teofil al Hușului (1735-a doua jumătate a anului 1743)³⁴⁵, ajuns episcop al Romanului (1743 - † 1 septembrie 1747)³⁴⁶. Însemnarea, nu poate fi datată decât pentru anii 1743-1747. O altă însemnare nedată din aceeași *Psaltire* ne indică cumpărarea cărții de un Nistor „*de la tătar(i) drepte 71, drep(t) șas(e) orți în zilele preînălțatului domnu Ion Grigo(re) vod(ă)*”. Amintim domnii cu numele celui din însemnare: Grigore al II-lea Ghica (1747 mai-1748 aprilie), Grigore Callimachi (1761 mai, înainte de 26 – 1764 martie 18; 1767 ianuarie 23 – 1769 iunie 3), Grigore al III-lea Alexandru Ghica (1764 martie 18 – 1767 ianuarie 25; 1774 septembrie 28 – 1777 octombrie 1)³⁴⁷.

Discuții aparte se impun asupra unui clopot, care prin forma sa elaborată pare a fi din secolul al XIX-lea și are scrijelat anul 1724 (?). Redăm conținutul inscripției: h 3 R|jov.

Catagrafia din 1820 înregistrează 3 liudi ai mănăstirii „Sfântul Dimitrii”, anume Stoian sârbul, Nedele sârbul și Lupul brat Toader³⁴⁸. Stadiul actual al cercetării nu ne permite emiterea unei supoziții ce vizează identitatea dintre amintita mănăstire și biserica ce constituie subiectul studiului de față, deși în aceeași catagrafie cei trei liudi sunt trecuți și ca ai bisericii „Sfântul Dimitri” din Huși³⁴⁹. Probabil a fost o eroare a scriitorului catagrafiei.

344 A se vedea Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Bibliografia românească veche 1508-1830, București, Atelierele Socec & Co., 1910, tomul II, p. 76-79, nr. 234.

345 Preot Scarlat Porcescu, Episcopia Hușilor Pagini de istorie, tipărită cu binecuvântarea și sprijinul Prea Sfințitului Eftimie episcopul Romanului și Hușilor, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, 1990, p. 67-68.

346 Idem, Episcopia Romanului, tipărită cu binecuvântarea P.S. Eftimie, Episcopul Romanului, Ediția a II-a, îngrijită și prefațată de P.S. Ioachim Băcăuanul, Arhiepiscop Vicar al Episcopiei Romanului, Editura Filocalia, Roman, 2008, p. 227.

347 Istoria românilor, vol. VI, Editura enciclopedică, București, 2002, p. 976-977.

348 Mihai-Cristian Amărieș, Mircea Ciobotaru (editori), Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845) X. Ținutul Fălciului, Partea 1 (1820), Iași, Casa Editorială Demiurg Plus, 2016, p. 120, 411.

349 Ibidem, p. 520.

Construcția bisericii. Zidiri și rezidiri

După unele opinii o biserică din lemn a fost ridicată pe la 1802-1803, „pe locul unde dăinuiește micuța clădire care amintește că acolo a fost Sf. Masă, la 8 m. (în lucrările mai noi se apreciază a fi 7 metri) Nord de actuala biserică”³⁵⁰. Inscricția de pe un disc dovedește existența bisericii la 1806: „Acest disc este a bisericii Sf. Dimitrie. 1806 mart. 20”³⁵¹. Locul unde se afla Sfânta Masă este marcat astăzi printr-un mic spațiu zidit cu o cruce amplasată deasupra.

Preotul Mihai Bejenariu atribuie construirea bisericii preotului bulgar Ignat, căruia i-a urmat pr. Nedelcu. Cei doi preoți au slujit anterior anului 1820. Se pare că o biserică a fost zidită pe la 1800 și acoperită cu șindrilă și durează până pe la 1840. Preotul Ilie Ștefănescu, bulgar, slujitor din 1820, depune eforturi pentru facerea din nou a bisericii cu ajutorul familiei Dăniliciu (Daniil) Hristodor, care o înzestrează cu odoare numeroase, alături de membrii familiilor Țolea, Dobre, Marinciu, Petrache. La 1840 prin stăruința enoriașilor și a preoților Ilie Ștefănescu, Neculai Băraru, Vasile Ghețu, Neculai Darie, Gavriil Andrian s-a ridicat noua biserică din zid, sfințită la 1846³⁵², dată indicată și în documentele din 1904-1905³⁵³. Unii datează începutul lucrărilor de construcție la 1834 și finalizarea lor în 1846. Biserica nou construită este încăpătoare cu lungimea de 37 de metri, cu ziduri groase de doi metri, cu cinci turnuri din lemn, acoperită cu șindrilă³⁵⁴. Folosindu-se de lucrările semnate de Theodor Codreanu, Ioan Neamțu și pr. Constantin Gălușcă, fără a ști să le citească și a aduce vreo noutate, doctorul în istorie Vicu Merlan, cunoscut prin practica plagiatului, amatorism și scrierea istoriei după „ureche”, susține construirea bisericii din piatră între 1802 și 1803 și suportarea de „îmbunătățiri între anii 1834-1836”³⁵⁵.

O lucrare publicată în 1909 reține pentru biserica Sfântul Dumitru următoarele date: construirea din zid între anii 1840-1846 și lucrări de reparație în 1895 (sau 1894) și 1903³⁵⁶, urmate de cele din 1914-1915 și 1935³⁵⁷.

Din 1875 începe construirea din zid a clopotniței și sunt înlăturate două turnuri de lemn din cele cinci³⁵⁸.

Epitropia bisericii depune la 14 iunie 1876 o petiție prin care solicită avizarea de Episcopie a unei condici de milă în vederea strângerii sumei de 120 de galbeni necesară „pentru isprăvitul reparațiunei ce se face la acea biserică”, clopotnița fiind în stadiul tencuirii, iar ierarhul solicită protoieriei cercetarea și referarea „în ce anume

350 Theodor Codreanu (coordonator), *Istoria Hușilor*, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 4-5.

351 Arhiva Bisericii Sfântul Dumitru din Huși, Dosar nr. 5, cuprinzând inventarierea bunurilor de valoare istorică, artistică și documentară a bisericii parohiale Sfântul Dumitru-Huși, f.14.

352 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 24 /1925,f. 2, pachet 151.

353 Ibidem, dosar 42 / 1904-1905, f. 84, pachet 108.

354 Theodor Codreanu (coordonator), *Istoria Hușilor*, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 5.

355 Vicu Merlan, *Contribuții monografice asupra Depresiunii Hușilor*, Iași, Editura Lumen, f. a., <2008>, p. 482.

356 „Anuar”, *Administrațiunea Casei Bisericii*, 1909, p.417.

357 „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1935”, Huși, Atelierele Zanet Corlăteanu, 1935, p. 54; „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938”, Huși, Tipografia și Librăria George Cerchez, p. 61.

358 Theodor Codreanu (coordonator), *Istoria Hușilor*, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 6.

condițiune și cu ce formă s-a dat facerea clopotniței acelei biserici"³⁵⁹. Raportul protoieriei adresat Episcopului Iosif Gheorghian la 13 iulie 1876 subliniază darea construirii clopotniței antreprenorului Costache Stănilescu de către primărie prin contractul încheiat în 1875, valoarea lucrărilor ridicându-se la 9400 de lei noi. Capitalul bisericii era de 5789 lei și 14 bani, la care se adaugă 2392 de lei și 50 de bani, obținuți prin vânzarea unui loc de dugheană lui hagi Hriste, posedat prin testamentul primei soții. Dugheana dănuită a sfârșit printr-un incendiu, iar biserica urma să se folosească de locul respectiv după decesul lui hagi Hriste. Zidirea clopotniței a necesitat vânzarea locului. Se mai adaugă 316 lei și 25 bani dați bisericii de către defunctul Petru Liuliu. Totalul capitalului se ridica la 8497 de lei și 89 de bani. Diferența de plată se ridica la 912 lei și 11 bani. Capitalul bisericii includea și cele două sinete, primul în valoare de 60 de galbeni împrumutați de preotul Pavel Nicolau de la epitropie în 1857, iar al doilea de 10 galbeni ai iconomului I. Râșcanu³⁶⁰. Condica de milă va fi eliberată la 21 iulie 1876 pentru adunarea de ofrande în profitul bisericii Sfântul Dumitru din Huși³⁶¹.

Clopotnița este zidită la 1877 prin stăruința economului Ioan Donea, epitropului Ivan Bârzăitu, desființându-se cele două turnuri, din cele 5 existente, în 1894 sunt desființate în timpul reparațiilor alte 2 turnuri³⁶².

Odată cu schimbarea acoperișului bisericii din 1894 / 1895 sunt înlăturate alte două turnuri din lemn, rămânând unul singur din cele cinci³⁶³.

Preotul Anton Popescu ridică casa parohială între 1931-1932, execută reparații exterioare ale bisericii, iar în 1939 erau în curs strângerea fondurilor necesare reparării bisericii³⁶⁴.

Cutremurul din 9 / 10 noiembrie 1940 are ca efect dărâmarea clopotniței, iar bombardamentul din 1944 afectarea acoperișului bisericii și a clopotniței refăcute din lemn. Reparații radicale interioare și exterioare sunt executate în cursul anului 1945³⁶⁵. Cutremurul din 1940 „a azvârlit la pământ o parte din mărșul turn-clopotniță de la intrarea în biserică”³⁶⁶.

Parohul Arhidiade Popescu și membrii consiliului parohial (Șt. Florea, M. Pârvan, C. Hristea, Trofin Petru, Gh. Buhăescu, P. Buzincu, I. Gh. Darie, P. Neculce și P. Murguleț) inițiază reparațiile interioare și exterioare ale lăcașului la 15 iulie 1944, recepționate la 24 octombrie 1945³⁶⁷. Turnul clopotniță „a fost cu greu făcut, trebuind dată jos partea rămasă în picioare după ce, mai întâi i s-au sprijinit pe stâlpi acoperișul și grinzele de care sunt fixate clopotele. Pe lângă aceasta lipseau și fondurile. De aceea a fost terminat tocmai în 1945; s-a săvârșit însă o lucrare solidă și frumoasă, artistică chiar. / După sfatul tehnicienilor, această parte de sus a

359 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 57 / 1876, f. 3, pachet 52.

360 Ibidem, f. 4.

361 Ibidem, f. 5.

362 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 24 / 1925, f. 2, pachet 151.

363 Theodor Codreanu (coordonator), Istoria Hușilor, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 6.

364 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 260 / 1939, pachet 293; Theodor Codreanu (coordonator), Istoria Hușilor, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 8.

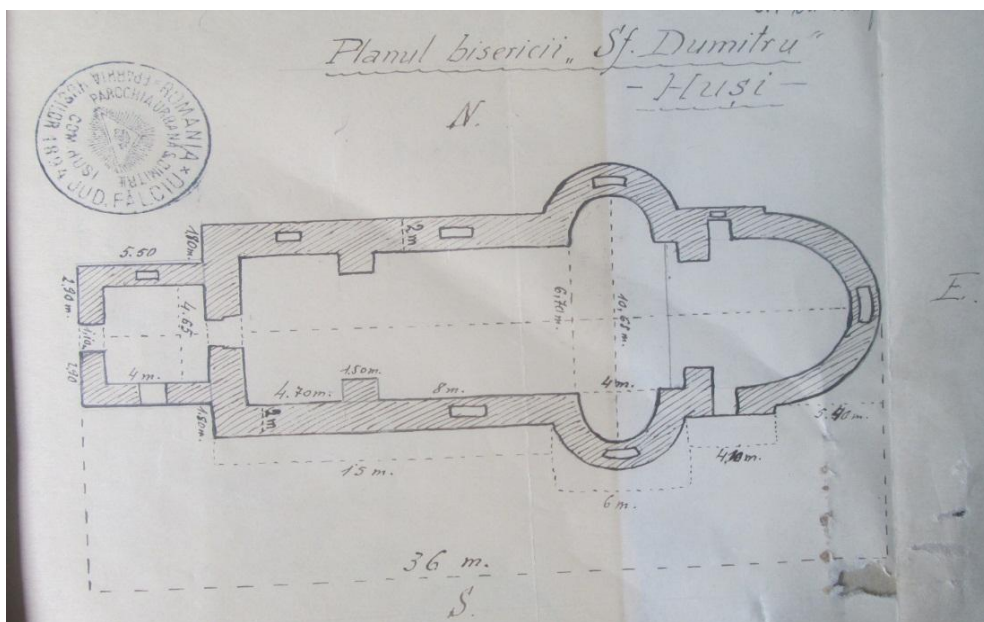
365 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Protoieria Huși, dosar 1 / 1949-1953, pachet 1.

366 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 10.

367 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 167 / 1944, pachet 344.

clopotniței, anume etajul ultim, al clopotelor, a fost refăcută din lemn solid ancorat în grinzi de beton armat, apoi și din tablă zincată, toate multele și migăloasele înflorituri ce aveau zidăria". Merite deosebite în finalizarea edificiului îl au preotul Arhidiade Teodorescu, cel care a adunat în timpuri grele de război și comunizare a țării, aflată sub ocupația Armatei Roșii, fondurile și materialele de construcție necesare, meșterul lemnar Constantin Bejan și a tinichigiul Ion Godinac, care „au lucrat cu conștiinciozitate, executând întocmai planul și imitând cu fidelitate formele și amănunțitele înflorituri ale turnului zid”³⁶⁸.

Redeschiderea bisericii Sfântul Dumitru restaurate se realizează la 26 octombrie 1945, cu prilejul hramului³⁶⁹.



Planul bisericii Sfântul Dumitru, întocmit în 1945.

În 1949 începe „tăbluirea” pereților și acoperișului clopotniței bisericii, situată deasupra pridvorului, reparându-se și partea zidăriei de sub partea lemnoasă a acesteia. Trei clopote sunt returnate în 1950 la fabrica Oituz din București. O parte a acoperișului bisericii va fi reparată în cursul anului 1951 prin înlocuirea materialului lemnos putred³⁷⁰. În 1953 era considerată monument istoric, fără a fi primit vreo confirmare oficială. Turnul de lemn, acoperit cu tablă, va fi refăcut în actuala formă la anul 1960³⁷¹.

368 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 11.

369 „Cronica Hușilor”, an XIII, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 1946, p. 13.

370 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Protoieria Huși, dosar 1 / 1949-1953, pachet 1.

371 Theodor Codreanu (coordonator), Istoria Hușilor, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 6.

Cutremurele din 4 martie 1977 și 30 august 1986 au provocat mari distrugeri interioare și exterioare ale lăcașului religios și casei parohiale³⁷².

Situația din Huși este reflectată într-o însemnare a preotului Constantin Gălușcă din 4 martie 1977 de pe *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, tipărită la București în 1895: „În orașul Huși au fost distrugeri materiale, fără pierderi omenești. Biserica „Sf(ântul) Dimitrie” a avut de suferit mari distrugeri la boltă și pereți” (a se vedea anexa). O altă însemnare din aceeași carte face lumină la efectele cutremurului din 31 august 1986: „A durat 55 secunde, care a făcut mari distrugeri materiale la clădiri în orașul Huși. Biserica „Sf(ântul) Dumitru” a fost zguduită din temelie. S-au format mari fisuri la arcada de lângă cafas, căzând multă cărămidă, peretele dinspre nord-est al Sf(ântului) Altar s-a deplasat câțiva centimetri, bolțile și pereții au fost forfecați destul de bine. S-a făcut curățenie, de unde s-a scos mult moloz. Dumnezeu ne va ajuta să separăm cum trebuie acest sf(ânt) Locaș”. „În afară de bis(ERICA) „Sf(ântul) Dumitru” în orașul Huși au mai avut de suferit următoarele biserici: Sf(ântul) Toma – forfecați toți pereții, Sf(ântul) Gheorghe – căzut parte din bolți, Bis(ERICA) Sf(intei) Episcopii, forfecați toți pereții în proporție de 40 % - Palatul, distrugere în proporție de 50 %, Bis(ERICA) Înălțarea, unde a căzut frontonul de deasupra pridvorului, Bis(ERICA) Sf(ântul) Neculai, fisurător grav la Sf(ântul) Altar și turn”(a se vedea anexa).



Documentația de consolidare necesară a fost întocmită de către prof. univ. Alexandru Cișmigiu din București, lucrările fiind executate sub supravegherea și cu asistența sa. Lucrările finalizate în 1991 au durat doi ani și jumătate. „S-au făcut 13

372 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 11-12.

*stâlpi exteriori 0,80 x 0,60 m legați cu grinzi de beton în podul bisericii. În interior cele 3 arcade, cafasul, căptușeala pereților și a bolților s-au executat din beton armat, asigurând rezistența bisericii*³⁷³. Finalizarea lucrărilor este surprinsă și prin „glasul” pisaniei ce străjuiește intrarea în naosul bisericii: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sf(ântului) Duh. / Acest Sfânt Lăcaș, construit între anii 1835-1846, în urma cutremurelor din anii 1977-și 1986, a fost reparat radical atât interior cât și exterior în timpul P.S. Eftimie, Episcop al Romanului și Hușilor, prin marea stăruință a preotului paroh Gălușcă Constantin și cu aportul membrilor consiliului și comite(tu)lui parohial, precum și cu contribuția substanțială a enoriașilor. / Lucrările de consolidare și pictură au fost terminate la 8 noiembrie 1991 spre veșnica pomenire”.

Biserica se impune prin dimensiunile sale: lungimea de 36 metri, înălțimea de 12 metri (la clopotniță 37 de metri), zidurile din cărămidă cu o grosime de doi metri, acoperișul din tablă, la care se adaugă cele trei arcade interioare, patru calote semisferice, una deasupra altarului și trei deasupra naosului, forma catapetesmei (sculptura aplicată, pictura și aranjamentul icoanelor, poziția înclinată)³⁷⁴.

În cursul anului 1996 s-a construit și montat gardul de fier ce împrejmuește biserica și casa parohială³⁷⁵.

Preotul Constantin Gălușcă și profesorul de istorie Boris Gorceag inițiază reclădirea cișmelei din fața lăcașului religios, datorată domnului moldovean Grigore Alexandru Ghica (1849-1856), sfințită la 21 mai 1995 de preotul paroh de la biserica Sfântul Dumitru. „În amintirea memorabilei zile de 4 august 1851 când alteța sa Grigore Alexandru Ghica Domnul Moldovei, vizitând orașul Huși, din lista sa civilă a hărăzit 35000 lei pentru facerea apeductului spre drept transport s-a compus această inscripție”³⁷⁶. Construirea celor opt cișmele din Huși era finalizată anterior datei de 13 ianuarie 1852, așa cum reiese din raportul Sfatului orașenesc³⁷⁷. Toate cișmelele construite sunt împodobite cu plăci de bronz și inscripții cu conținutul de mai sus³⁷⁸. Cu prilejul reamenajării cișmelei din fața bisericii „Sfântul Dumitru” a fost pusă o copie a inscripției de la 1851-1852, redactată în grafie chirilică, cea originală aflându-se în custodia Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui. Preotul Constantin Gălușcă crede că a fost așezată inscripția originală³⁷⁹.

Pardosirea pridvorului și scării de la intrare cu marmură de Moneasa, iar a scărilor cu marmură albă, în valoare de 12000000 de lei s-a executat în 1998, odată cu sculptarea ușilor din lemn de la intrare, operație urmată în 1999 de lustruirea policandrelor și a tuturor candelelor. Crucea de pe turnul bisericii a fost îndreptată în

373 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 11-12.

374 Ioan Neamțu, Pioasa închinare, tipărită cu binecuvântarea preasfințitului Eftimie, episcopul Romanului și Hușilor, 1995, p. 109.

375 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 13.

376 Ibidem, p. 13-14.

377 Costin Clit, Știri privitoare la aprovizionarea orașului Huși cu apă, în Costin Clit, Mihai Rotariu (coordonatori), Studii și articole privind istoria orașului Huși, Bârlad, Editura Sfera, 2009, vol. II, p. 253.

378 Gh. Ghibănescu, P.S. Iacov, elev în Seminarul din Huși, în Econom stavrofor Vasile Ursăcescu, Sărbătorirea P.S. Iacov Antonovici Episcopul Hușilor cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani la 18 noiembrie 1926, Huși, 1929, p. 95.

379 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 13.

anul 2000, când s-a vopsit și tabla de pe acoperiș cu vopsea verde, lucrări care au costat 10000000 de lei și au fost suportate de enoriași³⁸⁰.

Preotul Tudorică Marin obține prin acțiunea intentată în justiție în 2013 actele de atestare a dreptului de proprietate asupra bisericii, casei parohiale și terenului aferent, precum și intabularea. Schimbă tâmplăria bisericii în 2011, realizează lucrări interioare de igienizare și restaurarea obiectelor de cult – Sfântul Chivot, Sfintele Vase, icoana Maica Domnului, argintată și aurită, apoi reabilitarea integrală interioară a casei parohiale – aducțiunea la canalizare, sistemul de încălzire centrală, tâmplăria -, execută în 2013 înlocuirea integrală a acoperișului bisericii parohiale și zidește o porțiune a turnului clopotniță, inițiază lucrările exterioare de reabilitare și igienizare a lăcașului sfânt în perioada 2013 și 2015. A fost și este preocupat de amenajarea curții interioare.



Biserica Sfântul Dumitru (foto: 2017)

Casa parohială

Biserica Sfântul Dumitru nu deținea în 1902 bunuri imobiliare. În curtea bisericii se afla o chilie ce servea drept locuință a paraclisierului și a unei femei ce vindea lumânări³⁸¹.

380 Ibidem, p. 15.

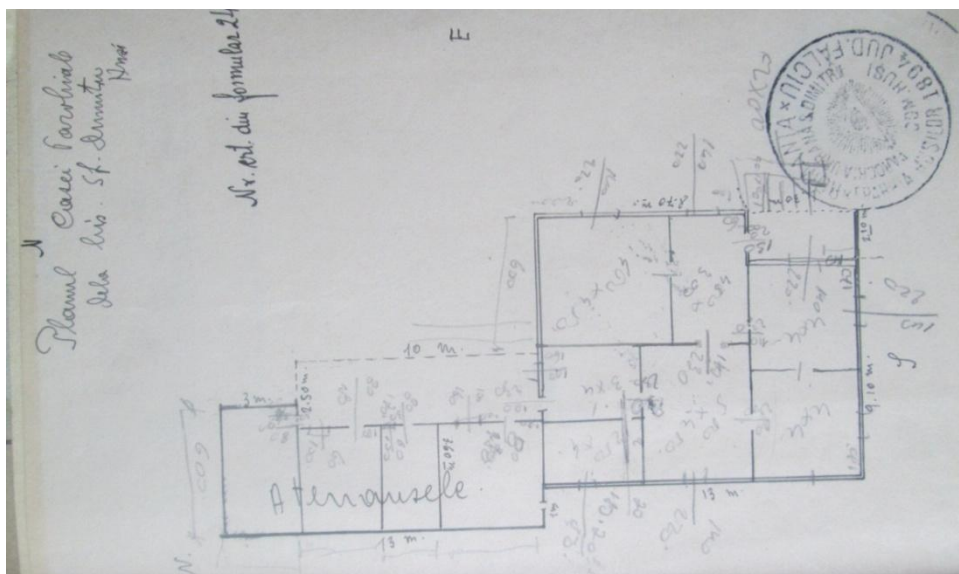
381 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 45 / 1902, pachet 101.

La 15 septembrie 1930 preotul Anton Popescu se adresează președintelui delegației permanente a consiliului județean al județului Fălciu, arătând hotărârea consiliului parohial pentru construirea unei case parohiale, parohia Sfântul Dumitru fiind singura din orașul Huși lipsită de asemenea edificiu și de executarea reparațiilor necesare bisericii³⁸².

Casa parohială, construită în 1931-1932³⁸³, se găsea în stare bună în perioada 1949-1953. A fost supusă reparațiilor după cutremurul din 9 / 10 noiembrie 1940, dar mai ales după bombardamentul din 1944, când a fost lovită din plin de un obuz³⁸⁴.

Ilie Diaconescu, șeful secției tehnice, C. Spiridon, avocatul Vasile Antonovici, șeful contenciosului primăriei orașului Huși și Constantin Tulească, secretarul comisiei pentru strângerea datelor relative la inventarierea averilor publice, conform deciziei cu nr. 2 din 10 ianuarie 1945, s-au deplasat la biserica Sfântul Dumitru pentru a culege informațiile cerute de lege. Biserica Sfântul Dumitru aparținea Ministerului Cultelor. Situată pe strada Ștefan cel Mare, nr. 155, se învecina cu proprietatea N. Baltă și D. Pamfil (est), proprietatea A. Herșcovici (vest), H. Herșcovici și Gh. Balțatu (nord) și strada Ștefan cel Mare (sud). Suprafața clădită este apreciată la 545 m², iar a terenului la 3800 m². Anul reconstruirii bisericii din piatră și cărămidă este apreciat a fi 1834, iar a casei parohiale 1931, ultimul imobil fiind format din șase încăperi, iar întreținerea lor revenea parohiei³⁸⁵.

Reabilitarea integrală interioară a casei parohiale - aducțiunea la canalizare, sistemul de încălzire centrală, tâmplăria - va fi realizată de actualul paroh Tudorică Marin.



Planul casei parohiale (1945).

382 Arhivele Naționale Vaslui Fond Prefectura Județului Fălciu, dosar 11 / 1930, f.14.

383 Theodor Codreanu (coordonator), Istoria Hușilor, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 8.

384 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Protoieria Huși, dosar 1 / 1949-1953, pachet 1.

385 Cazierul imobilului Biserica Sf. Dumitru, proprietatea Ministerului Cultelor.

Era compusă din patru camere, bucatărie, cămară, antret și atenanse, locuite la 4 mai 1956 de familia preotului paroh și o familie de chiriași, repartizată de Oficiul Spațiului Locativ din Huși.

Cutremurele din 4 martie 1977 și 30 august 1986 au provocat mari distrugeri interioare și exterioare ale lăcașului religios și casei parohiale³⁸⁶, ale cărei lucrări de consolidare s-au executat în cursul anului 1996³⁸⁷.



Casa parohială la 1945 (în față, probabil preotul Arhidiade Teodorescu).

Zestrea bisericii

Biserica „Sfântul Dumitru” deținea la 24 septembrie 1830 o dugheană, închiriată pentru suma anuală de 50 de lei, și 5 scutelnici³⁸⁸.

Iconomului T. Gavriliță și epitropiei sfântului lăcaș li se trimite în copie la 27 octombrie 1855 de pe „testamentul făcut de d(um)ne(a)ei Catinca, soție negușitorului Hriste sin hagi Panaite din târgul Huși (acum severșită din viață) prin carele deruește toată averea sa mișcătoare și nemișcătoare numitului bărbat, ear după moarte dughe(a)na împreună cu osebite acarete de pe locul ei o lasă bisericeii cu prăznuirea Sf. Dimitrie din această politie”³⁸⁹. La 27 august 1856 biserica deținea o dugheană³⁹⁰.

386 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 10.

387 Ibidem, p. 13.

388 Costin Clit, Documente hușene, vol. I, p. 114, nr. 127.

389 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 50 / 1856, f. 4, pachetul 10.

390 Ibidem, dosar 50 / 1856, f. 19, pachet 10

Veniturile bisericii Sfântul Dumitru din anul 1863 proveneau din: 3209, 24 lei, suma anului 1862, 1805 lei din vânzarea lumânărilor, 320 lei din cutia bisericii, 41 de lei de pe untdelemn și alți 40 de lei. Veniturile se ridicau la 5389, 24 lei iar cheltuielile la 2072, 12 lei³⁹¹.

Condica de zestre a bisericii Sfântul Dumitru era înregistrată în opusul general la 1864³⁹².

Negustorul hușean Mihai Jomir, primarul orașului Huși în 1864, a donat „o icoană mare (1, 95 x 0, 65 m) pe care pânză reprezintă scene din prinderea și judecarea Mântuitorului; iar în partea dreaptă, iadul”, „făcută cu cheltuiala și spre paza casei „lui Danilciu Hristodur, care se pare a fi fost socrul lui Jomir”, cu următoarea inscripție: „Această icoană s-a zugrăvit de smerenia, cel mai mic între zugravi, Vasile sin lui Gheorghe Chhitescul din Soceova, în anul smereniei 1840 iulie în 6”. Icoana este amplasată sub amvon³⁹³.

O catagrafie a bisericii din 1879 a fost publicată recent³⁹⁴.

În 1894 zestrea bisericii cuprindea: o *Evangelhie* legată cu catifea vișinie pe mucava de scânduri și îmbrăcată peste tot cu argint, două potire de argint suflate cu aur, două discosuri de argint suflate cu aur, două stelute din argint, două lingurițe din argint, trei lingurițe mai mici de argint, șase cruci din argint amplasate pe Sfânta Masă, (două suflate cu aur), o cutie din plumb cu iconiță din argint și două părțile din Sfintele Moaște al Sfinților Haralambie și Mina, două bedernițe din argint, șapte pafale de argint „cu coloanele lor de stof(ă) din care parte suflate cu aur și parte argint curat”, o căldărușă de argint (teplată), o candelă mare de argint, șase rame împrejur tot din argint la icoana Sfânta Ana, patru candelă de argint cu trei ramuri pentru pus lumânări la serafim și la Maica Domnului, nouă candelă de argint la icoanele din biserică, cinci icoane de argint, din care una mare Maica Domnului, una mijlocie Maica Domnului (la iconostas), Sfântul Arhidiacon Ștefan, Adormirea Maicii Domnului, Sfânta Ana, Sfântul Mucenic Mina, 70 „bucățele” din argint (coroane, mâini, picioare) lipite de icoanele din biserică, unele poleite cu aur, trei miruitoare din argint, o salbă la icoana Maica Domnului (128 bucăți de aur, din care 12 lefți mari, restul mahmudele, irmilici, nisfiele și o cruce de aur cu smalțul albastru în valoare de 1099 lei și 50 de bani), patru clopote (unul mare, unul mijlociu și două mici). În ceea ce privește obiectele din alamă și aramă sunt înregistrate: două policandre din alamă, unul cu 16 ramuri, celălalt cu opt ramuri, un policandru cu opt ramuri, „bronzat”, amplasat în Altar deasupra Sfintei Mese, opt sfeșnice mari de alamă la icoane, (șase mari și două mai mici pentru „vehod”), opt sfeșnice mici din alamă pentru lumânări, parte pe Sfânta Masă și parte în amvon, o cadelniță veche din alamă, o cristelniță din aramă, un ibric mic de încălzit apa (din aramă), o căldare de o cofă și jumătate din aramă. Redăm și icoanele: patru icoane mari împărătești la catapeteasma bisericii, patru icoane mari – Sfânta Ana, Maica Domnului, Sfântul Arhidiacon Ștefan, Sfântul Mucenic Mina – cu stranele lor săpate și poleite cu aur, două icoane cu stranele lor

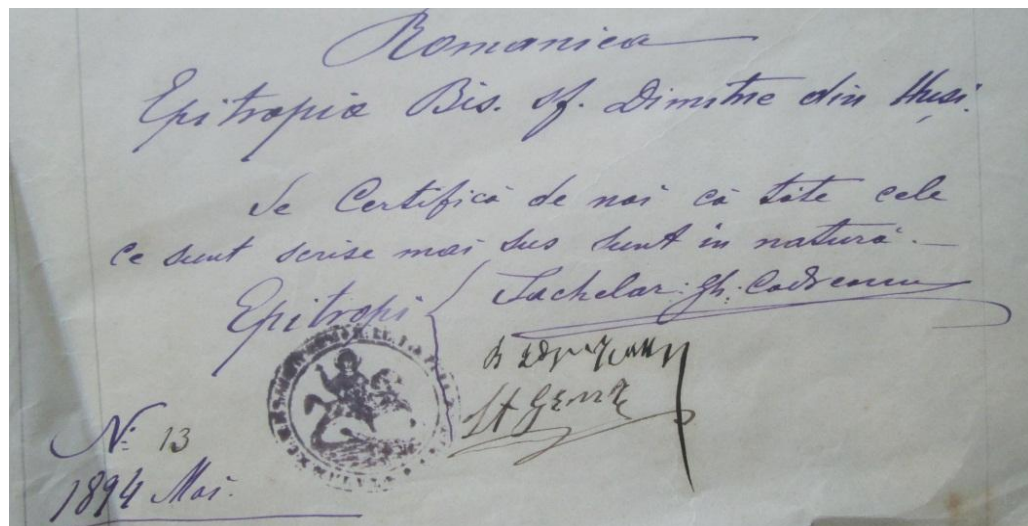
391 Ibidem, dosar 45 / 1863, pachet 27.

392 Ibidem, dosar 72 / 1864, pachet 31.

393 Theodor Codreanu (coordonator), Istoria Hușilor, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 9.

394 Mihai Rotariu, O catagrafie inedită a bisericii „Sf. Dumitru” din Huși, în Costin Clit, Mihai Rotariu (coordonatori), Studii și articole privind istoria orașului Huși, vol. I, Bârlad, Editura Sfera, p. 263-270.

mai vechi – Sfântul Dimitrie și Sfinții Nicolae, Sava și Varvara-38 icoane a praznicelor împărătești și altor sfinți de peste an, unele mai mari, altele mai mici, din care 13 cu bucăți mici de argint, coroane, picioare și mâini, toate în Sfântul Altar, o icoană mare Judecata Mântuitorului, amplasată pe zid între Sfânta Ana și Răstignirea Domnului, o cruce de lemn – Răstignirea Domnului pentru săptămâna patimilor, două sfinte cruci din lemn pentru morți, un steag de postav de culoare roșie cu chipul Sfintei Adormiri și a Sfântului Mucenic Dimitrie, Sfântul Aer (vechi), patru steaguri (prapure) de mușama uzate, patru felinare, din care două cu „giamurile de sticlă” și două de tinichea cu „mici borticele”³⁹⁵. Inventarul din luna mai 1894 înregistrează și 14 feloane cu epitrahirele lor (stofe de calitate I-a), 16 feloane cu epitrahirele (stofe de calitate a II-a), nouă feloane vechi cu epitrahirele lor (stofe de calitate a III-a), 20 stihare preotești, parte din mătase, culori diferite, parte din lână, culori diferite, 8 stihare diaconești din mătase și stofă, 50 perechi naraclițe, zece nebedernițe, zece perechi văzduhuri cu procovețele lor cu canafuri și fără, patru perdele, din care trei din mătase și una din adamască, pentru ușile împărătești, patru poale din mătase și adamască, trei poale „împletite de ață”, două poale pentru analog, două stofe căptușite, un șal de lână pentru Sfântul Pristol, două șaluri de mătase neagră, o bucată de catifea neagră care „se pune la nasalii pe la morți”, o față de masă de mătase cu inițialele „d(oam)nei Ecaterinei Rale, căptușită tot cu mătase”, opt levicere de lână, din care patru bune și patru mai vechi, șapte prostiri mari din borangic și hasa, trei fețe de masă, 30 șervete în dulap, patru canapele în Sfântul Altar, un dulap mare în cafas pentru veșminte, pânzeturi și lumânări, patru lăzi de Brașov, două ciubere pentru făcut aghiazma, o masă nouă pentru Sfântul Aer, două sfeșnicare, trei mese din lemn de tei, două scaune din lemn, un analog, o toacă de fier cu lanț și ciocan, un castron d efăcut aghiazma și trei sfeșnice din lemn³⁹⁶.



395 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopie Hușilor, dosar 17 /1894, f. 1-2v.

396 Ibidem, f. 4-5.

Petru și Tudora Harabagiu dăruiesc un Sfânt Aer, „*de rară frumusețe și de mare valoare artistică și materială, adus din Rusia în 1899*”³⁹⁷. Redăm și inscripția de pe el: „1899 / Dăruit de Petru și Tudora Harabagiu”.



Tot din aceeași perioadă datează un vitrou donat de P. Cordun și Ivan Gh. Stoian, „*care înfățișează Coborârea Duhului Sfânt*”³⁹⁸.

Redăm situația veniturilor și cheltuielilor bisericii Sfântul Dumitru din perioada 1894-1900³⁹⁹:

Anul	Venituri	Cheltuieli
1894-1895	4464 de lei	4425 de lei și 85 de bani
1895-1896	4327 d lei	4299 de lei
1896-1897	4263 de lei și 55 de bani	4255 de lei
1897-1898	4273 de lei și 50 de bani	4267 de lei și 10 bani
1899-1900	4256 de lei și 65 de bani	4242 de lei și 45 de bani

Ion Râmbeanu, cântărețul bisericii și soția sa dăruiesc în 1903 o candelă foarte frumoasă, confecționată din bronz aurit cu trei lumini, în valoare de 170 de lei⁴⁰⁰. În același an Teodor Turcu Masdrag dăruia un rând complet de veșminte în valoare de 230 de lei⁴⁰¹.

397 Theodor Codreanu (coordonator), *Istoria Hușilor*, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 9.

398 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 10.

399 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 14 / 1895, pachet 91.

400 Ibidem, dosar 27 / 1903, pachet 105.

401 Ibidem, pachet 105.

Ghe. și Elena Argentoianu dăruiesc în 1932 un vitrou cu Botezul Domnului, amplasat la strana dreaptă, în valoare de 32000 de lei⁴⁰².

Ruxanda Georgescu donează în 1939 un „vitrou” (Învierea Domnului) în valoare de 35000 de lei și execută pe cont propriu instalația electrică în valoare de 30000 de lei, executată de Uzina Electrică din Huși. Donatoarea cere ca dania sa să nu fie publicată⁴⁰³. Potrivit altor surse donația ar fi din 1934 și împreună cu instalarea curentului electric ar fi costat 75000 de lei⁴⁰⁴.

Parohia Sfântul Dumitru deține suprafața de două hectare de pământ cu titlul de donație, pe care în 1950 le cedează colectivului din comuna Epurenii, fără a se obține aprobarea autorităților. Pământul era folosit în 1952 de Cooperativa „23 August” din Huși, iar în 1953 trecut „definitiv” în patrimoniul de stat (cf. raportului din 30 noiembrie 1954)⁴⁰⁵.

La 23 octombrie 1967 comisia alcătuită din protoiereul Nechifor Barcaru, președinte, preoții Vasile Popa, Arhidiade Teodorescu, Gheorghe Penișoară și Iorgu Petrișor alcătuiesc un inventar al bunurilor cu valoare istorică, artistică și spirituală. Lucrările de inventariere sunt întocmite conform dispozițiilor Departamentului Cultelor și instructajului detaliat primit de la Mircea Neicov, director la Departament. La capitolul „*Obiecte din aur*” comisia înregistrează o salbă pentru icoana Maica Domnului, cu 129 monede diferite aplicate pe catifea neagră (13 monede austriece din anii 1811, 1841, 1843, 1848, 1854, 1855, 1856, 1856, 1857, 1863, 1863; o monedă din 1767; 113 monede turcești subțiri de diferite mărimi, unele înnegrite; o mărturie botez, cu Botezul Domnului, pe o parte și Nașterea pe cealaltă parte; o cruciuliță mică din aur sau aurită cu email albastru la mijloc). La 17 august 1960 s-a predat Băncii R.P.R., filiala Huși, o monedă jubiliară de 25 lei emisă cu prilejul a 40 de ani de domnie a regelui Carol I (1866-1906), dar și 14 monede în greutate de 193 de grame. Monedele turcești cântăresc 140 de grame, mărturia și cruciulița 21 de grame, deci un total de 345,9355 de grame⁴⁰⁶.

Capitolul „*Obiecte din argint*” înregistrează: chivot, înalt cu 5 turnulețe cu cruci, două porțițe, un sertar, din argint de China, de la Casa Bloch; chivot, cu trei turnulețe și cruci, porțițe dantelate, sertar interior, din argint de China, de la Casa Bloch; cruce cu un picior, din argint de China și fier, la mijloc lemn sculptat; cruce mică cu picior, de argint sau alt metal alb, la mijloc lemn fin sculptat; potir cu picior, probabil din argint, cu patru iconițe, Răstignirea, Maica Domnului „între ele dantelă, bobite metalice aplicate; disc cu picior care are gravat în mijloc Pruncul Iisus și doi îngeri; steluță cu iconiță în mijloc și îngeri gravați pe brațe; litier, cu postament, cruce, sfesnic cu trei lumini, din argint de China sau alt metal; patru candelari mari la icoanele împărați, 13 candelari mici, o pereche cununii, două lingurițe și un cordonaș în

402 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 10.

403 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 260 / 1939, pachet 293.

404 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 10.

405 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Protoieria Huși, dosar 1 / 1949-1953, pachet 1.

406 Arhiva Bisericii Sfântul Dumitru din Huși, Dosar nr. 5, cuprinzând inventarierea bunurilor de valoare istorică, artistică și documentară a bisericii parohiale Sfântul Dumitru-Huși, f. 6.

filigran din 17 bucăți⁴⁰⁷. Biserica deține și șapte paftale confecționate dintr-un metal comun: trei aurite, trei de culoare albă și una de culoare alb-galben-albastru⁴⁰⁸.

Lista nr III de inventariere înregistrează o cadelniță din metal comun achiziționată la 1852, o candelă din metal argintat, două cruci din lemn, o cruce din lemn având pictată Răstignirea situată pe catapeteasmă, achiziționată la 1846, având aplicate 20 de becuri din 1939, altă cruce cu postament utilizată la Joia Patimilor, achiziționată la 1890, cutia Sfințelor Moaște în greutate de 750 de grame, confecționată dintr-un aliaj cu plumb, de culoare cenușie, care adăpostește părțile din moaștele Sfinților Mina și Haralambie, datând din secolul al XIX-lea⁴⁰⁹.

Icoane: *Sfântul Mina pe cal* (0,90 x 0,57m, pictură pe lemn, cu 5 bucăți argint, sec. XIX, cu un pomelnic scris cu caractere chirilice pe spate (a se vedea anexa), culoarea galben – roșu -verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sf. Onofrei și Petru al Atonului* (0,65 x 0,54 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare galbenă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Izvorul Tămăduirii* (0,68 x 0,45 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie – aurie - verde, pictor necunoscut, achiziționată la 1809, stare mediocră, inscripție în limba greacă), *Maica Domnului* (0,39 x 0,30 m, pictură pe lemn, îmbrăcată cu metal argintat, sec. XIX, pictor necunoscut, stare mediocră), *Buna Vestire* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-albastră-albă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Schimbarea la Față* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-albastră, pictor necunoscut, stare mediocră), *Nașterea Maicii Domnului* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare albă-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Înălțarea Domnului* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoarea roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Pogorârea Sfântului Duh* (0,26 x 0,20m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare galbenă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfinții Constantin și Elena* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare maro, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfinții Constantin și Elena* (0,25x0,19m, pictură pe lemn, cu trei bucăți argint, sec. XIX, achiziționată la 1826, culoare roșie-albastră-marou-albă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Tăierea Capului Sfântului Ioan* (0,26 x 0,20m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfânta Ecaterina* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfinții Mihail și Gavril* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie- verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Întâmpinarea Domnului* (0,25 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec., XIX, culoare roșie-galbenă-albă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfântul Nicolaie* (0,27 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-albă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Adormirea Maicii Domnului* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde-albastră-albă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Intrarea Maicii Domnului în Biserică* (0,27 x 0,19 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare galbenă-roșie, pictor necunoscut, stare mediocră), *Nașterea Domnului* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-albă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Intrarea în Ierusalim* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, pictor

407 Ibidem, f.5-6.

408 Ibidem, f. 8.

409 Ibidem, f.15.

necunoscut, stare mediocră), *Botezul Domnului* (0,27 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare albă-mar-roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfântul Gheorghe* (0,27 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfinții 40 de Mucenici* (0,26 x 0,19 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare albă-mar, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfinții Trei Ierarhi* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde-albă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Cuvioasa Paraschiva* (0,26 x 0,20m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Buna Vestire* (culoare roșie-verde) și *Intrarea în Ierusalim* (culoare roșie albastră), (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, pictor necunoscut, stare mediocră), *Tăierea Împrejur* (culoare roșie-mar) și *Botezul Domnului* (culoare maro-albastră), (0,25 x 0,21 m, pictură pe lemn, sec. XIX, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfântul Gheorghe* (0,38 x 0,33 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare maro-roșie, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (0,31 x 0,26 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-galbenă, pictor necunoscut, stare mediocră)⁴¹⁰, *Sfântul Ilie*, (0,30 x 0,23m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-galbenă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfântul Dumitru*, (0,30 x 0,25 m. pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-aurie, pictor necunoscut, stare mediocră), *Învierea Domnului* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare albă-roșie, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfântul Ieremie* (0,23 x 0,17m, pictură pe tablă, sec. XIX, culoare roșie-galbenă, pictor necunoscut, stare rea), *Sfântul Ștefan* (0,21 x 0,16 m, plăci de sidef aplicate pe lemn, sec. XIX, culoare albă, pictor necunoscut, stare rea, lipsă bucăți de sidef de pe margine), *Nașterea Domnului* (0,22 x 0,18, pictură pe lemn cu plăci de sidef pe margini, sec. XIX, culoare albă-verde-galbenă, pictor necunoscut, stare rea), *Sfântul Nicolaie* (0,50 x 0,40 m, pictură pe lemn, sec. XVIII, culoare galbenă-aurie, stare rea, pictor necunoscut), o *Aghiois Teodoros*, (0,18 x 0,13 m, pictură pe lemn cu șase bucăți de argint, achiziționată probabil la 1843, pictor necunoscut, stare mediocră, culoare roșie-albă-verde), *Sfinții Sava, Nicolaie și Apostolul Andrei* (0,36 x 0,27 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-albă-verde, pictor necunoscut, stare mediocră), *Sfântul Spiridon* (0,22 x 0,17 m, litografie, achiziționată la 1887, culoare albă, pictor necunoscut, stare rea, cu ramă și sticlă), *Sfântul Pantelimon*- cu trei călăreți situați în partea inferioară (0,29 x 0,22 m, plăci de sidef aplicate pe lemn, sec. XIX, dăruită la 18 noiembrie 1878, pictor necunoscut, stare rea), *Sfânta Sofia cu cele trei fiice* (0,27 x 0,22 m, pictură pe lemn, sec. XVIII, culoare galbenă-roză, achiziționată la 1869, pictor necunoscut, stare rea), *Îngroparea Domnului* (0,20 x 0,13 m, sidef aplicat pe lemn, sec. XIX, dăruită la 1934 de Vasilca Costin, culoare albă, pictor necunoscut, stare mediocră), *Adormirea Maicii Domnului* (1,15 x 0,80 m, pictură pe lemn cu 7 bucăți de argint, achiziționată la 1846, culoare roșie-mar-albă-verde, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Mântuitorul Iisus Hristos* (1,10 x 0,80 m, pictură pe lemn cu 3 bucăți de argint, achiziționată la 1846, culoare roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Maica Domnului* (1,10 x 0,80, pictură pe lemn cu 7 bucăți de argint,

410 Ibidem, f.15-16.

achiziționată la 1846, culoare roșie-albă-verde, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Sfântul Dumitru* (1,15 x 0,80 m, pictură pe lemn cu 4 bucăți de argint, achiziționată la 1846, culoare roșie, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Mahrma* (0,50 x 0,50 m, pictură pe lemn, achiziționată la 1846, culoare albă-maronie, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Cina cea de Taină* (0,70 x 0,45 m, pictură pe lemn, achiziționată la 1846, culoare roșie-albastră, achiziționată la 1846, culoare roșie, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Buna Vestire*, (0,40 x 0,31 m, pictură pe lemn, achiziționată la 1846, formă ovală, culoare roșie-verde-albă, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Nașterea Domnului* (0,40 x 0,31 m, pictură pe lemn, achiziționată la 1846, culoare roșie-verde, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Botezul Domnului* (0,40 x 0,31 m, pictură pe lemn, achiziționată la 1846, culoare roșie-verde-albă, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă)⁴¹¹, icoanele *Sâmbăta lui Lazăr* (culoare roșie-verde), *Întâmpinarea Domnului* (culoare albă-roșie-verde), *Intrarea în Ierusalim* (culoare albă-roșie-verde), *Învierea Domnului*, (culoare albă-roșie-albastră), *Duminica Tomii* (culoare roșie-albastră), *Înălțarea Domnului* (culoare roșie albastră), *Pogorârea Sfântului Duh* (culoare roșie albastră), *Schimbarea la Față* (culoare roșie albastră), *Adormirea Maicii Domnului* (culoare roșie albastră), (toate cu dimensiunile 0,40 x 0,31m, pictură pe lemn, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Iisus Hristos, Maica Domnului și Sfântul Ioan Evanghelistul* (1,20 x 0,75m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Sfinții Apostoli Filip și Simion* (1,00 x 0,75 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Sfinții Apostoli Iacov și Marcu* (1,00 x 0,75 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Sfinții Apostoli Matei și Pavel, Sfinții Apostoli Petru și Ioan, Sfinții Apostoli Luca și Andrei, Sfinții Apostoli Vartolomei și Toma* (toate cu dimensiunile 1,00 x 0,75 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde-albă, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Doi Prooroci* (șase icoane, 0,70 x 0,70 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde-albă, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Sfântul Evanghelist Ioan, Maica Domnului* (ambele 0,63 x 0,25 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde-albă, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Îngerul Mihail, Îngerul Gavriil* (ambele 0,63 x 0,20 m, pictură pe lemn, sec. XIX, culoare roșie-verde-albă, achiziționată la 1846, pictor necunoscut, stare mediocră, la catapeteasmă), *Catapeteasma* (9,50 m. înălțime, 7,40 m lățime, culoare albastră și bronz galben, rama confecționată din lemn de tei cu sculptură aplicată, achiziționată la 1846, stil baroc), icoana *Maica Domnului cu Pruncul* (0,60 x 0,43 m, pictură pe lemn, îmbrăcată cu metal argintat, sec. XIX, culoare albă, pictor necunoscut, stare mediocră, achiziționată la 1846, așezată pe ușile diaconești refăcute la 1899, lipsește coroana Pruncului Iisus)⁴¹², icoana *Sfânta Ana cu Fecioara în brațe* (1,04 x 0,70 m, pictură pe

411 Ibidem, f.17.

412 Ibidem, f.18.

lemn cu 8 bucăți argint, sec. XIX, culoare roșie, achiziționată la 1846, în naos), icoana *Sfânta Ana* (0,25 x 0,19 m, pictură pe lemn îmbrăcată cu metal argintat, culoare albă, achiziționată la 1846, în naos), icoana *Sfântul Ștefan* (1,06 x 0,73 m, pictură pe lemn cu 6 bucăți argint, culoare roșie, sec. XIX, achiziționată în sec. XIX, în naos), icoana *Sfântul Ștefan* (0,26 x 0,20 m, pictură pe lemn îmbrăcată cu metal argintat, culoare albă, sec. XIX, achiziționată la 1854, stare mediocră, în naos).



Sfesnic 1849



Sfantul Chivot





Slujitorii bisericii „Sfântul Dumitru”

O bucată de pământ este dată la 1 august 1654 de popa Toader din Huși, fără a fi specificată biserica în care slujește, căsătorit cu Maria, fiica lui Ilie Kogălniceanu, unei rude Hăbășescu⁴¹³. Documentul din 1 august 1654 (7162) atestă pe Maria, preoteasa lui popa Toader din târgul Huși, fiica lui Ioan Kogălniceanu, care dă

413 Istoria Hușilor, p. 168; pr. stavrofor Constantin Gălușcă, op. cit., p. 3.

Pietrosul, rudei sale Hăbășescu „*vel orujnic*”⁴¹⁴. Un document din 17 august 1483 îl atestă pe Gavril Habăș, căsătorit cu Nastea, fiica Marușcăi, fiind ginerele lui Mănăilă Șerbescu, care a viețuit în timpul domnitorului Alexandru cel Bun (1400-1432). Logofătul Tăutu a cumpărat seliștea Leucăuții, la Gotăuți pe Botne, și Prisaca numită Vrabia cu poienile ei, cu 80 de zloți tătăraști de la Lazor Piscu, fiul Anușei, sora lui Manoil Șerbescul, de la un Lazor, fiul Marușcăi și frații acestuia, Mihul, Mircea, Marco, Cozma Bușteanul și Anușca, soția sa, Albul și Neagșa, soția sa, Gavril Habăș și Nastea soția sa, și de la Mărina, Șandrea, Vasco, fiii lui Iurie Șerbescul, nepoți și nepoate ale lui Mănăilă Șerbescul, vechiul proprietar⁴¹⁵.

Preuteasa Irina prin testamentul din 8 iulie 1681 menționează ca martor un preot „*de la Broșteni*”, identificat ca aparținând bisericii Sfântul Dumitru din Huși⁴¹⁶.

Însemnările din 10 februarie 1711, de pe *Molitvenicul* slavon și cea din 1743-1747 de pe *Psaltirea* din 1743, atestă pe preotul Feodor (a se vedea și pomelnicele), respectiv Vasilii Răzmeriță. Putem vorbi, cu probabilitate, despre primii slujitori cunoscuți de la biserica Sfântul Dumitru din Huși.

Paharnicul Costandin Sion, în amintirile sale, face referire la familia Mardare, „*moldoveni, țărani din târgul Huși, curgători din preutul Mardare Căciulă, carele au avut un fciior, Ioan, dascal la biserica sfântului Dimitrie, unde și tată-său era slujitor. În vremea domnului Călimah, dascalul Ioan s-au făcut postelnicel, pentru ca să-și scutească viile de vădrărit*”. Fiul său Gheorghe, este dat ca slugă la Episcopul de Huși Meletie Lefter Brandaburul (martie 1803 – mai 1826), devine scriitor la cancelaria episcopală, apoi este „*însurat încă tânăr fiind cu o fată cam nepoată a vlădicăi și l-au făcut gramatic a episcopiei, i-a dat și o moșie pe câțiva ani, de au stăpânit-o, și pe la 1827, după ce au trecut la la episcopia Romanului, l-au făcut paharnic și pe tatăl său clucer*”. Devine agă în timpul domnitorului Mihai Sturza (1834-1849) „*și pe toți frații săi i-au boierit: pe Costachi spatar, pe Grigorie spatar și pe Dimitrachii comis, carii toți pe lângă episcopie au făcut mari stări. Norocire Moldovei că au capatat așa magnați din popa Mardare*”⁴¹⁷.

Observăm că dascălul Ioan ajunge postelnicel în timpul domnitorului „Călimah”. În Moldova întâlnim ca domni din această familie pe: Ioan Teodor Callimachi (1758-1761), Grigore Callimachi (1761-1764; 1767-1769), Alexandru Callimachi (1795-1799), Scarlat Callimachi (1806, caimacam; 1807-1810; 1812-1819)⁴¹⁸. Gheorghe și-a desfășurat activitatea pe lângă Episcopul Meletie, probabil după 1803.

414 Gheorghe Ghibănescu, Neamul Kogălnicenilor (schiță genealogică), Tipografia „Presa Bună”, 1933, p. LXXXV și LXXXVII.

415 Ioan Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, vol. I, Atelierele Grafice Socec&Co., București, 1913, p. 269-270, doc., CXLIX, vezi și p.270-271.

416 Istoria Hușilor, p. 168; pr. stavrofor Constantin Gălușcă, op.cit., p. 2; Ioan Caproșu, Documente privind istoria orașului Iași, vol. II, p. 498, doc. nr. 559; revista „Ioan Neculce”, 1933, p. 314; Nicolae Iorga, Studii și documente, vol. VI, p.144-145, nr. 17, Extrase.

417 Costandin Sion, Arhondologia Moldovei Amintiri și note contemporane Boierii moldoveni, Editura Minerva, București, 1973, p. 170.

418 Istoria românilor, vol. VI, Editura Enciclopedică, București, 2002, p.976 – 978.

Biserica era slujită la 1812 de „*pr. Ilie, pr. Hristea, ipodiaconi cu țârcovnici: Iancul, Pavăl, Hariton, Vasăle, Vasăle*”⁴¹⁹. Preotul Mardare Căciulă și dascălul Ioan nu mai apar ca slujitori. Credem că sosirea preotului Mardare Căciulă este anterioară domniei lui Scarlat Callimachi.

Dascălul Dimitrie însemna pe o *Evanghelie*, tipărită la Buucrești în 1775 și păstrată astăzi la biserica din Huși, cumpărată în 1793 de preotul Simion din Tăurele, spre știință la 9 martie 1819: (Ace)astă *Evanghelie* este drept a me(a), cumpărată de la un preut (ce) este scris aice în *Ivanghelie*, în preț 28 lei (a se vedea anexa). Să fi fost cumpărată de dascălul bisericii Sfântul Dumitru din Huși?

Biserica era deservită la 1831 de preoții Neculai și Constandin⁴²⁰, diaconul Georgi sin preotului Vasile, dascălii Vasile sin preotului Cornian, Sava sin Ștefan⁴²¹, țârcovnicii dascăli Gavril Zăcinică, Anton Diaconul, Ioan Apostol și Gheorghe Caosia⁴²².

La 3 februarie 1849, iconomul Ilie Ștefănescu, diaconul Gavril Andrean, iconomul Neculai Donia, alt iconom și un alt slujitor dau mărturie pentru Magdalina, soția răposatului de 13 ani (aproximativ din 1836) Râșcu Neculau, pentru îndeplinirea datoriilor, căsătoria fiicelor, grija pentru fiii săi, arătând bunele purtări și dorința de a merge la o mănăstire⁴²³.

Cererea Mariei Brânză de trecere de la confesiunea catolică la cea ortodoxă va fi urmată de decizia Duhovniceștii Consistorii a Episcopiei prin care iconomul Vasile Călmășache este rânduit cu cercetarea și catehisarea solicitantei⁴²⁴.

În noiembrie 1849 sunt atestați preoții iconomi: Ilie Ștefănescu, Neculai Ioan și Vasile Călmăzachi, care la 12 noiembrie sunt amintiți într-un raport pentru efectuarea cercetării în cazul „*Catinca, soția lui Costachi sân Palcu din Huși*”⁴²⁵.

La 8 august 1851 se solicită iconomilor Ilie Ștefănescu, Vasile Gețu și Gavril Andriian să cerceteze jalba Ecaterinei, fiica lui Tudorachi Argiri, care vor prezenta raportul la 12 august 1851⁴²⁶.

Iconomul Neculae Done înscrie la 14 ianuarie 1852 la seminarul din Huși pe Necolae, fiul răposatului Teodor Darii, pe care îl are sub ocrotire⁴²⁷.

Preoții și epitropii bisericii Sfântul Dumitru din Huși prin mărturia încredințată în 1854 lui Ștefan, fiul iconomului Ilie Ștefănescu și al Mariei, căsătorit cu Sultana, având ca naș de botez pe Nicolae Coste, solicită hirotonia acestuia ca diacon. Printre semnături am descifrat numele iconomului Neculai Donie, iconomului Nicolai Ioan

419 Const. N. Tomescu, Despre înmulțirea clericilor hirotonisiți în Valahia la 1812: Isvod nominal al clericilor din eparhia Hușului, în „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău”, vol. XXIII, 1933; Vezi și „Prutul”, Huși, an III, nr. 2-3 (21-22), februarie – martie 2003, p. 8.

420 Arhivele Naționale Iași, Fond Visteria Moldovei, dosar 195/1831, f. 7v.

421 Ibidem, f. 4v.

422 Ibidem, f. 7v.

423 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episopia Hușilor, pachet 3, dosar 2/1849, f. 3.

424 Costin Clit, Documente hușene, vol. I, p. 166, nr. 170.

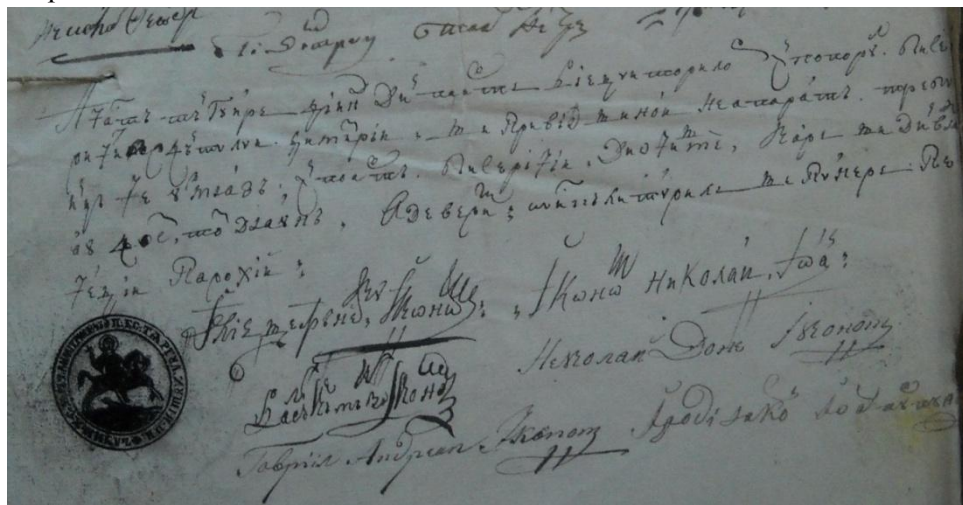
425 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episopia Hușilor, pachet 3, dosar 2/1849, f. 39.

426 Ibidem, pachet 5, dosar 47/1852-1859, f. 69v.

427 Ibidem, dosar 7 / 1851 - 1853, f. 23.

(?), iconomului Gavriil Andriian, ierodiaconului Ioan Purpulină, alt iconom și alte 3 semnături⁴²⁸.

Identificarea izvorului „numit al Mocanului de la Ochi” încă din 1842 va fi urmată de discuții prelungite din cauza lipsei fondurilor financiare pentru realizarea aducțiunii cu apă⁴²⁹. Prin jurnalul Sfatului orașenesc din 1 iunie 1851, autoritățile decid construirea a șase cișmele din piatră, dintre care una amplasată la biserica Sfântul Dumitru „unde și astăzi este mai mult nelucrătoare”. Vizita domnului Grigore Alexandru Ghica (1849-1856) din august 1851 și acordarea sumei de 35000 de lei urmează să rezolve problema alimentării cu apă a târgului Huși⁴³⁰. Locuitorii din mahalaua Sfântul Dumitru în jalba din 6 august 1852 fac referire la momentele descrise sumar mai sus, dar și la punctul 5 al jurnalului Sfatului orașenesc ce prevedea „a să face o cișmea dreptu bisărica Sfântului Dimitrie, unde esti cișme mai mult nelucrătoare, adică de mai înainte ... Privim că în locul cișmelii acii di la punctul al cincile ar vroi a să faci alta în mahalaoa Sf(ântul) Gheorghii. Oari cu dreptati esti a să lăsa piața ulițai fără cișme, unde este iarmaroc și unde au cutunecațat (?) atât ulița ocolului vitil(o)r, cât și a târgului făinii, fără a eczista măcar fântână”. Totodată este amintit numărul mare de fântâni, aproape la fiecare locuință, din mahalua Sfântul Gheorghe, dar și două cișmele „de mai înainte, clar în capul mahalalii lor din gios ci să numescu lângă feredeuul lui Holoboschi și una să faci din nou ci să arată la punctul al 4^{lea} din țitatul jurnal lângă havra evreiască”. Tânguirea „viețuitorilor în poporul bisericii a Sfântului Dimitrii”, precum și „trebuiță ce urmiază în poartă bisericii di o cișme, care și din viac au fost totdeauna”, reprezintă motivele adevărate de către slujitorii bisericești ai sfântului lăcaș amintit, anume: iconomii Ilie Ștefănescu, Vasăli Cărmăzachi, Gavriil Andrean, Nicolai Ioan, Necolai Done și ierodiaconul Ioan Purpulină⁴³¹.



428 Ibidem, pachet 7, dosar 24 / 1854, f. 350.

429 Costin Clit, Știri privitoare la aprovizionarea orașului Huși cu apă, în Costin Clit, Mihai Rotariu (coordonatori), Studii și articole privind istoria orașului Huși, Bârlad, Editura Sfera, 2009, vol. II, p. 251.

430 Ibidem, p. 252-253.

431 ANI, Fond Ministerul Lucrărilor Publice-Moldova, dosar 542 / 1850, f. 45-46.

Antrepenorul băuturilor spirtoase din Huși se plânga Episcopului la 30 ianuarie 1856 de nesupunerea la plata obișnuitului drept de dijmă a 4 preoți din oraș, printre care și preotul Vasile Ghețu de la biserica Sfântul Dumitru⁴³².

Ștefan Iliescu este hirotonit ierodiacon la 13 ianuarie 1854, solicită paucenia la 1 iunie 1864, eliberată la 18 iunie 1864⁴³³.

Preotul Ilie Ștefănescu este atestat documentar în 1858⁴³⁴. Slujitorii bisericii au în îngrijirea lor la 1859 un număr de 263 de familii. Biserica este slujită de: iconomii Ilie Ștefănescu, Vasilie Călmăzachi (Călmășachi), Neculai Done, Gavriil Andrian, Niță sin preotul Medelciu, diaconul Ștefanachi sin iconom Ilie, dascălii Tudorachi sin preotul Vasili și Constantin sin Ștefan⁴³⁵.

I. Mârza, prefectul de Fălciu intervine la 28 august 1861 pe lângă Ministerul lucrărilor publice în vederea închirierii caselor iconomului Ilie Ștefănescu spitalului jandarmilor și arestațiilor din Huși⁴³⁶, pentru care solicită banii necesari chiriei în noiembrie 1861⁴³⁷.

Preoții Ilie Ștefănescu și Neculai Donia dau la 30 octombrie 1861 mărturie pentru Stana, fiica Domnicăi, părăsită de soțul său, Gheorghe Amocancii de 13 ani⁴³⁸.

Paraclisiarhul Ștefan Darie a fost numit la biserică prin decretul din 10 septembrie 1863, fiind permutat la biserica catedrală, episcopală, la 1 martie 1869⁴³⁹.

În anul 1864 sunt atestați iconomii Ilie Ștefănescu în vârstă de 65 ani, hirotonit la 6 decembrie 1819, Vasile Hurmusachi, în vârstă de 56 ani, hirotonit la 15 februarie 1839, Neculai Donea, în vârstă de 48 de ani, hirotonit la 19 februarie 1841, Gavril Andrian, în vârstă de 50 de ani, hirotonit la 21 ianuarie 1850, Ioan Purpulină, 37 de ani, hirotonit la 8 aprilie 1854, diaconul Ștefan Iliescu, 32 ani, hirotonit la 13 ianuarie 1854, paraclisiarhii Ștefan Vasiliu, 30 de ani, Ioan Donea, 22 de ani și cântărețul bisericesc Theodor Donea, 22 de ani, care aveau în grija sufletească 269 de familii⁴⁴⁰.

Ierodiaconul Ștefan Iliescu adresa la 27 februarie 1870 Episcopiei rugămintea de a se accepta permutarea de la biserica Sfântul Dumitru și hirotonirea sa ca preot la biserica Sfinții Voievozi din „*cotuna Răducăanii, comuna Săratu Răzăși, Plasa Cotu Morii, județul Cahul, fiindcă la acea biserică nu este preot și va fi mare pomenire*”⁴⁴¹. Din cererea adresată protoiereului județului Fălciu reiese încheierea angajamentului cu locuitorii din satul Săratu Răzăși adresând rugămintea ca „*mai cu grăbire să trimiteti raportul cuvenit Pre o Sfințitului Stapân de a mă hirotonosi preot la numita biserică fiind mare nevoie de preot, la care și mărturia o prezint totodata*”⁴⁴². Iconomul Ioan Ferlat, protoiereul județului Cahul, prin raportul cu nr 23 din 3 martie 1870, înștiințează pe Episcopul Iosif Gheorghian al Hușului despre locul vacant de la Sfinții

432 Costin Clit, Documente hușene, I, p. 214, nr. 227.

433 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episopia Hușilor, dosar 64 / 1864, f. 107 – 108, Pachet 31.

434 Ibidem, dosar 62 / 1863, f. 23, Pachet 28.

435 Ibidem, dosar 60 / 1859, pachet 15.

436 Costin Clit, op. cit., IV, p. 465, nr. 538.

437 Ibidem, p. 466-467, nr. 539; vezi și p. 468-469, nr. 542-545.

438 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episopia Hușilor, pachet 20, dosar 65 / 1861, f. 3.

439 Ibidem, dosar 24 / 1879, f. 20v-21.

440 Ibidem, Dosarul hirotoniilor pe anul 1864, Pachet 31.

441 Ibidem, pachet 43, dosar 26 / 1870, f. 24.

442 Ibidem, f. 23.

Voievozi din satul Răducăni, comuna Sărata Răzăși, plasa Cotul Morii, biserică nou zidită, și despre mărturia locuitorilor în favoarea ierodiaconului Ștefan Iliescu, slujitor la biserica Sfântul Dumitru din Huși, intervenind în favoarea hirotonirii acestuia la menționata biserică⁴⁴³.

Același protoiereu de Cahul înștiința Episcopia despre schimbările din rândurile clerului în lunile aprilie-iunie 1870, amintind și prohirisirea diaconului Ștefan Iliescu în preot pentru biserica din satul Răducăni, comuna Sărata Răzăși, plasa Cotul Morii⁴⁴⁴. Se păstrează cartea de hirotonie a diaconului Ștefan Iliescu în preot, cu nr.102, nedată⁴⁴⁵. În arhiva Episcopiei se păstrează cererea locuitorilor din Sărata Răzăși, județul Cahul. Este hirotonit pe seama bisericii din Sărata la 14 martie 1870, cartea de hirotonie va fi eliberată la 27 martie 1870⁴⁴⁶.

La 29 iunie 1870 iconomul Ioan Ferlat realiza raportul despre schimbările din cadrul protopopiatului⁴⁴⁷. În 1870 biserica era deservită de iconomii Ilie Ștefănescu, Vasile Hurmusachi, Neculae Donea, Gavril Andrian și Ioan Purpulină⁴⁴⁸.

Diaconul Neculai Thomescu, din „chiriaria Iașilor” este recomandat la 11 decembrie 1871⁴⁴⁹.

La 1872 sunt atestați preoții Ilie Ștefănescu, Nicolae Donea și Vasile Hurmusachi⁴⁵⁰.

La 1876 slujeau iconomii Ilie Ștefănescu, Vasile Hurmusachi, Neculae Donea, Gavril Andrian, Niță Purpulină (să fie Ioan de la 1870!) și diaconul Gheorghe Codreanu⁴⁵¹.

Diaconul Gheorghe Codreanu (1874-1921) ne lasă o însemnare pe un *Penticostarion*, tipărit în 1800: „*Slujitori Sf(ântului) Dimitrie din anul 1874, iunie 2, și spre adeverire am subscris. / Diaconul Gh. Codreanu*”⁴⁵². Cliricul Gheorghe Codreanu, absolvent al Seminarului din Huși, cu atestatul din 29 iunie 1874, semnat de arhimandritul Policarp Popescu, rectorul instituției de învățământ teologic și secretarul I. M. Orzescu, se bucură de mărturia primarului J. Atanasiu, P. Neculau, Iane Petrov, I. Pavlov, Panaite Teodor, I. Theodoru, N. Neculau și alții, este recomandat pentru hirotonirea în diacon la 16 decembrie 1874⁴⁵³. Prin contractual încheiat la 15 noiembrie 1874 cu epitropul P. N. Donea, Gheorghe Codreanu a fost angajat ca diacon, retribuit cu 12 galbeni austrieci din bugetul bisericii, revenindu-i discul la proscomidiile împărătești, participarea la prohoade, cununii, botezuri și panahide. Va fi hirotonisit diacon la 6 iunie 1875⁴⁵⁴. În arhiva Episcopiei se găsea

443 Ibidem, f. 21; vezi și Costin Clit, op. cit., I, p. 449-450, nr. 568.

444 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 30 / 1870, f. 16, pachet 43.

445 Ibidem, dosar 26 / 1870, f. 30.

446 Ibidem, dosar 26 / 1870, pachet 44.

447 Ibidem, dosar 30 / 1870, f. 16.

448 Ibidem, dosar 22 / 1870, pachet 44.

449 Ibidem, dosar 22 / 1871, pachet 46.

450 Ibidem, dosar 33 / 1872, f. 2, pachet 47.

451 Ibidem, dosar 55 / 1876, pachet 52.

452 *Penticostarion*, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1800, pagina a 2-a albă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși (III 274).

453 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 60 / 1874, pachet 50, f. 214-216.

454 Ibidem, f. 217-218v.

dosarul intitulat „*nestat(ornica) Dumitra și soțul ei Mihalache Codreanu*”⁴⁵⁵, fără a putea face vreo legătură cu preotul Gheorghe Codreanu.

Devine preot la 1885 și slujește până în martie 1921 când este înlocuit de preotul Mihai Bejenariu⁴⁵⁶. Născut la 1 mai 1857, absolvent al Seminarului inferior, este numit la 27 mai 1882, la 1909 slujește cu diaconul Ioan Gheorghiu, născut la 11 iunie 1861, absolvent al Seminarului inferior și numit la 25 martie 1884. La 1909 parohia numără 365 familii cu 1235 de suflete⁴⁵⁷. În 1895 biserica este slujită de parohul Gheorghe Codreanu, preoții supranumerari Ion Purpulină și Vasile Mitru, diaconul Ion Gheorghiu, cântăreții bisericești Ion Râmbeanu și Ion Ionescu, eclesiarhul Gheorghe Bulgaru. Ca epitropi avem pe Vasile Idriceanu (ales) și Ștefan Ghenciu (numit). Parohia număra 310 familii cu 1008 suflete.

Preotul Gheorghe Codreanu este preocupat de achiziționarea cărților de cult, așa cum reiese și dintr-o însemnare de pe un *Apostol*, tipărit în 1851 la Mănăstirea Neamțului: „*Acestu Apostulu este cumpărat de Preotul Gh(eorghe) Codreanu la anul 1885, luna Iunie, 15 zile, pentru biserica Sfântului Dimitrie din Hussy. S-au legat cu cheltuiala Dlui Ghiță Harnagea*”⁴⁵⁸. *Apostolul* a fost „reparat” la 6 martie 1907 de Chiriac Mihu⁴⁵⁹.

Preotul Gheorghe Codreanu era etichetat în presa politică a vremii ca „*agent electoral bizantin din localitate*”⁴⁶⁰. Supranumit popa Sardică este înaintat Parchetului pentru jurământ fals. Este acuzat de liberali de participarea alături de pr. Vasile Mitru, la banchetul organizat de conservatorii hușeni, unde ar fi „*mâncat carne în zi de post, au benchetuit într-o locanță evreiască*”. Jurnaliștii fac apel la vechii ierarhi adormiți de veci: „*Scoală-te din mormânt fericitul și întocmai ca sfinții prea Sfințite Episcop Silvestru, de vezi, halul în care a ajuns Eparhia Hușilor, pe care ai lăsat-o mărită și împodobită de toate virtuțile Evanghelice*”⁴⁶¹.

Ierodiaconul Gh. Codreanu informa Ministerul la 14 iulie 1877 despre suplینirea catedrei clasei a III-a de la Școala nr. I de băieți, în locul institutorului Alecu Simionescu, între 1 – 17 mai 1877, care nu-i plătise suma de 87 de lei⁴⁶².

În 1878 sunt atestați următorii slujitori: iconomul Ilie Ștefănescu, N. Done, Gavril Andriescu, I. Purpulină, Gheorghe Codreanu și D. Vasiliu⁴⁶³.

Biserica era deservită în 1880 de iconomii Neculai Donea, Gavril Andriescu, Ioan Purpulină, diaconul Gheorghe Codreanu, cântăreții Zamfir Busnea și Ioan Râmbeanu⁴⁶⁴.

455 Ibidem, 72 / 1864, pachet 31.

456 Ibidem, dosar 24 / 1925, f. 2, pachet 151.

457 „Anuar”, Administrațiunea Casei Bisericii, 1909, p. 417.

458 Costin Clit, Însemnări pe cărți (I), în „Prutul” Revistă de cultură, Huși, Serie nouă, Anul IV (XIII), nr. 1 (53) / 2014, p. 95.

459 Ibidem, p. 103.

460 „Gazeta Fălciului”, Organ Național-Liberal și al intereselor locale, an II, nr. 2, din 8 ianuarie 1906, p. 3.

461 Ibidem, an II, nr. 28, din 9 iulie 1906, p. 2.

462 Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 99 / 1877, f. 23.

463 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 8 / 1878.

464 Ibidem, dosar 54 / 1880-1881, f. 22v, pachet 62.

Necesitatea celui de-al doilea cântăreț bisericesc în locul lui Vasile Anastasiu este făcută cunoscută de protoierie Episcopiei la 9 octombrie 1880, fiind propus Ion Râmbianu, fost eclesiarh, care a solicitat postul printr-o petiție. Eclesiarhul este recomandat la 22 iulie 1880 de iconomii Ilie Ștefănescu, Neculai Donea, Gavriil Andrian, Ion Purpulină și diaconul Gheorghe Codreanu. Contractul era semnat din 1 iulie 1880, când sunt atestați ca epitropi iconomul Neculai Donea și V(asile) Idriceanu⁴⁶⁵.

Preotul Gheorghe Codreanu este considerat unul din inițiatorii înființării și conducătorii băncii „Grădina” din Huși⁴⁶⁶. Potrivit informațiilor pe care le deținem, președintele băncii „Grădina” din Huși la 1917 era iconomul C. Vasilescu, președinte delegat Sim. Bălțatu⁴⁶⁷, la 1920 era economul Gh. Codreanu de la biserica Sfântul Dumitru, iar contabil Constantin Bujeniță⁴⁶⁸, la 1923-1924 avem președinte pe pr. Ieremia Hagiu de la Sfântul Nicolae, contabil pe Petru V. Popescu⁴⁶⁹, la 1933 președinte pe un Gheorghiu⁴⁷⁰. A murit în anul 1921⁴⁷¹.

Zamfir Busnea, născut la 10 martie 1856 la Căpotești, fiul lui Ioniță Busnea și al Marghioalei, absolvent al Seminarului din Huși (1871-1876), cu atestatul seminarial semnat de arhimandritul Inochentie, căsătorit la 26 ianuarie 1879 cu Safta Purpulină, domiciliat în comuna Rusca (potrivit atestatului eliberat de Costache Gh. Busnea, ajutor de primar), instalat cântăreț la 13 august 1879, prin decretul nr. 730, ocupa postul de cântăreț la Sfântul Dumitru în 24 aprilie 1882, cere printr-o suplică hirotonirea ca diacon în locul rămas vacant prin hirotonirea ca preot a diaconului Gheorghe Codreanu. Ministerul recunoaște hirotonirea sa la 23 iunie 1882. Cartea de diacon i-a fost eliberată la 22 iulie 1889⁴⁷².

La 3 martie 1896 sunt atestați: sachelarul Gheorghe Codreanu, parohul bisericii, economul I. Purpulină, preot supranumerar, diaconul I. Gheorghiu, cântăreții Ioan Râmbeanu și Ioan Ionescu⁴⁷³, iar în 1896-1897 sachelarul Gheorghe Codreanu, paroh, sachelarul Ioan Purpulină, preot supranumerar, diaconul Ioan Gheorghiu, cântăreții Ioan Rîmbeanu și Ioan Ionescu, paraclisierul Petru Manolache⁴⁷⁴, care își nota numele pe un *Tipicon* (1816) la 29 mai 1898 (a se vedea anexa). La rândul său Ion D. Ionescu nota în aceeași carte la 28 aprilie 1894: „Ca cel ce am fost și eu ca cântăreț în biserica sfântului Dimitrie din Huși m-am subscris” și făcea o însemnare țî într-un *Tipicon* la 4 mai 1903 (a se vedea anexa).

Preotul supranumerar **Ion Gaiță** a decedat la 26 octombrie 1904⁴⁷⁵.

465 Ibidem, dosar 58 / 1880, f. 30-32

466 Theodor Codreanu (coordonator), Istoria Hușilor, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 8.

467 Arhiva bisericii Sf. Gheorghe din Huși, dosar 246 / 1917.

468 Ibidem, dosar 265 / 1920.

469 Ibidem, dosar 283 / 1923; Ibidem, dosar 350/1924.

470 Ibidem, dosar 305/1933.

471 Theodor Codreanu (coordonator), Istoria Hușilor, p. 169; Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 8.

472 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 39 / 1882, pachet 66.

473 Ibidem, dosar 16 / 1895, pachet 91.

474 Ibidem, dosar 11-33 1896, pachet 93.

475 Ibidem, dosar 38 / 1904, f. 23, pachet 108.

În 1904-1905 întâlnim pe economul Gheorghe Codreanu, paroh, diaconul Ion Gheorghiu, cântăreții Ion D. Ionescu și Mihai Pălimar, eclesiarhul Alixandrescu Alecu⁴⁷⁶.

Preotul Gheorghe Codreanu va fi reintegrat și instalat la 26 decembrie 1906 în toate drepturile sale de preot și paroh al bisericii Sfântul Dumitru, interimatul fiind asigurat de economul V. Mitru (suplینitori din 17 iulie 1906), cărora la 23 decembrie 1906 li s-a cerut să predea titularului inventarul lăcașului⁴⁷⁷.

Economul stavrofor Ioan Andreescu, preot ajutător la Sfântul Dumitru din Huși, va fi permutat la Mitropolia Moldovei și Sucevei în urma petiției din 8 septembrie 1907⁴⁷⁸.

În 1909 slujitorii bisericii erau: economul Gheorghe Codreanu, paroh, diaconul Ion Gheorghiu, cântăreții Ion D. Ionescu și Mihail Palimar, paraclisierul Alix. Alixandrescu⁴⁷⁹.

La 1 aprilie 1910 a fost transferat preotul V. Mitru de la biserica Înălțarea Domnului din Huși la Sfântul Dumitru, fără a se prezenta până la 29 decembrie 1910, după care este mutat la capela spitalului din Bârlad. Se solicită detașarea preotului supranumerar Ieremia Radu de la biserica Sfântul Ioan de la 1 ianuarie 1910, aprobată de forurile superioare eclesiastice⁴⁸⁰.

Preotul Vasile Mitru a deservit biserica cu hramul „Înălțarea Domnului” din Huși între 1895 și 1 aprilie 1910⁴⁸¹. Ministerul Cultelor recunoștea la 1 aprilie 1894 ca subprotoiereu de reședință la Huși pe preotul Vasile Mitru, funcție din care i se aprobă demisia la 4 ianuarie 1895⁴⁸².

Preotul Ieremia Radu (1910-18 decembrie 1915), născut la 1 mai 1860 la Huși, absolvent al Seminarului teologic în 1879, hirotonit diacon la 29 septembrie 1881 pe seama bisericii cu hramul „Sfântul Ioan” din Huși, preot (supranumerar) în 1894 la aceeași biserică, trece la „Sfântul Dumitru” în 1910, iar la 18 decembrie 1915 la „Sfinții Voievozi”, unde slujește până la pensionarea sa din 1 iulie 1935. A fost confesor al garnizoanei, al arestului, suplینitor în învățământ. Preotul Ieremia Radu, *„bătrânul duhovnic, cu figură senină, totdeauna cu voe bună și cu graiu prietenesc”*, moare în anul 1938⁴⁸³. La 3 noiembrie 1914, Ieremia Radu, preot supranumerar la Sfântul Dumitru cerea trecerea la biserica Sfântul Toma din Huși, la rugămintea adresată de Toma Chisacov, ctitorul lăcașului, însă va renunța la 5 noiembrie⁴⁸⁴.

476 Ibidem, dosar 42 / 1904-1905, f. 84.

477 Ibidem, dosar 39 / 1907, pachet 113.

478 Ibidem, dosar 38 / 1907, pachet 113.

479 Ibidem, dosar 32 / 1909, pachet 117.

480 Ibidem, dosar 24 / 1910, pachet 120.

481 Costin Clit, *Istoricul bisericii „Înălțarea Domnului” din Huși*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VIII, 2002, realizată și redactată prin osteneala P.S. Părinte Ioachim Episcop al Hușilor, p. 587, respectiv 578-579.

482 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 29 / 1879, f. 104 și 107, pachet 58.

483 Necrolog, în „Cronica Hușilor”, anul V, nr. 11, noiembrie 1938, p. 53; a se vedea și Costin Clit, *Istoricul bisericii „Sf. Ioan” din Huși*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VI, 2000, Editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului Ț Episcop Ioachim, p. 401-404.

484 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 16 / 1924, pachet 128.

Redăm o însemnare făcută pe *Dumnezeieștile Liturghii*: „Preotul Ieremia Radu / din anul 1915 decembr(i)e 18, când am venit la bis(erică) Sf(în)ții Voievozi / Pr. Ier(emia) Radu / 1931 septembrie 27, când am împlinit 50 ani de preoție / Pr. Ier(emia) Radu”⁴⁸⁵.

Preotul Petru Vasiliu, hirotonit diacon la 8 noiembrie 1879 pe seama bisericii Sfântul Dumitru, când avea vârsta de 22 de ani, unde deservește timp de 6 ani, apoi la Sfântul Gheorghe (9 ani) și Sfinții Voievozi (21 de ani), de unde este transferat la 1 decembrie 1915 la Sfântul Dumitru, locul său fiind luat de preotul supranumerar Ieremia Radu⁴⁸⁶. Economul Petru Vasiliu, supranumerar la Sfântul Dumitru, cere la 30 octombrie 1924 și 3 noiembrie 1924 permutarea la biserica Sfântul Gheorghe unde mai servise între 1879 și 1892 (ca diacon 6 ani, iar ca preot 7 ani). La 4 noiembrie 1924 se plângea Episcopiei de preotul econom Mihail Bejenaru, parohul bisericii⁴⁸⁷. Moare la 6 martie 1929 și este înmormântat la cimitirul Eternitatea (Sfântul Toma) din Huși⁴⁸⁸. A publicat în presa bisericească articolul *Biserica Sf. Voievozi din Huși*⁴⁸⁹.

Diaconul Nicolae Munteanu este transferat la 1 iunie 1916 de la Sfinții Voievozi⁴⁹⁰, atestat de o cerere din 14 decembrie 1920⁴⁹¹ și de jalba cântăreților bisericești din 1921, când paroh era Petru Vasiliu⁴⁹². Petru Vasiliu este atestat în 1926⁴⁹³.



Mihail Bejenariu, preot profesor, doctor docent (1921-1 septembrie 1928)⁴⁹⁴, născut la 18 iunie 1891 la Negrești, județul Vaslui, într-o familie de preoți (tatăl său, Gheorghe, a slujit la biserica „Sfinții Voievozi” din Negrești), urmează cursurile Seminarului „Veniamin” din Iași și ale Facultății de Teologie din București (licența în 1916). A fost absolvent al Seminarului pedagogic universitar din București. Susține examenul de capacitate la disciplina religie în 1919, publicat în „Monitorul oficial”, nr. 100 din 1919. Concomitent studiază limba și literatura română la Facultatea de Litere și Filosofie. Obține titlul de doctor în teologie al Universității din București în 1933. În

timpul Războiului de Reîntregire este „considerat cas mobilizat pe loc, la Divizia a X-a”, pe care o servește fără grad și salariu. S-a căsătorit cu Emma Naum, absolventa școlii „Reuniunea Femeilor Române” din Iași (au o fetiță Maria, născută la 15 august

485 Însemnare de pe Dumnezeieștile Liturghii, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, p. 144; proveniența: parohia Sfinții Voievozi din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

486 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 31 / 1915, pachet 132.

487 Ibidem, dosar 12 / 1924, pachet 147.

488 Necrolog, în „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an VI, nr. 4, 1 aprilie 1929, p. 66.

489 „Viitorul” Revistă bisericească și didactică, Anul VII, nr. 21-22, Iași, 1 iulie -15 iulie 1905, p. 11-12; republicat în revista „Prutul”, An III, nr. 7 (26), iulie 2003, p. 1 și 12; în Costin Clit, Mihai Rotariu (coordonatori), Studii și articole privind istoria orașului Huși, vol. I, p. 271-272.

490 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 34 / 1916, pachet 133.

491 Ibidem, dosar 23 / 1921.

492 Ibidem, dosar 109 / 1922, pachet 144.

493 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an II, nr. 8, august 1926, p. 68.

494 A se vedea și Ioan Neamțu, Ploasa închinare, p. 171.

1917), și a fost hirotonit preot pe seama bisericii „Sfinții Voievozi” din Negrești la 26 august 1916, profesor în aceeași localitate, apoi în Huși din 1919, la Seminarul teologic (din 1922, director între 1928 și 1929)⁴⁹⁵, profesor de religie la Liceul de băieți „Cuza Vodă” din Huși (din 1920), preot și paroh la biserica „Sfântul Dumitru” (1919-1 septembrie 1928), preot la Catedrala Episcopală din Huși (din 1 septembrie 1928), președinte al Consistoriului spiritual al Eparhiei Hușului (1924-1936), inspector al învățământului religios țară (15 septembrie 1936-15 ianuarie 1938), deputat PNL (ianuarie-noiembrie 1937), președintele Asociației profesorilor secundari din Huși (1931-1942), director al Liceului de băieți „Cuza Vodă” din Huși (1 septembrie 1941-aprilie 1945), președintele Consiliului Interșcolar (1 septembrie 1941-aprilie 1945), a înființat Societatea de acțiune creștină în 1930, face parte din Comitetul orășenesc de conducere a Frontului Renașterii Naționale / Partidul Națiunii (1938-1940). A predat religia și la alte școli din Huși: Școala Normală și Școala Profesională de Fete. În 1945 i se conferă semnul onorific „Răsplata Muncii” pentru 25 de ani de activitate în serviciul statului. În condițiile comunizării României, este arestat de Siguranța Poliției locale la 3 aprilie 1945, fiind acuzat de apartenență la mișcarea legionară. Va fi pensionat în 1947 (?) sau 1952, iar la 15 octombrie 1947 este detașat la Seminarul Central din București⁴⁹⁶. Duce o muncă asiduă pe tărâm cultural, organizează o „Universitate populară” la Huși, unde sunt antrenate elementele valoroase locale și perosnalități din afara orașului, organizează numeroase festivaluri și spectacole. Contribuie la construcția localului Liceului de fete „Elena Doamna” din Huși. Se stinge la București în urma unei grele suferințe în 1962 (conform mărturiei fiicei sale, Maria Mărăndescu). Lasă în manuscris câteva lucrări cu caracter filozofic sau retoric.

Opera: *De sărbători: (datini străbune), piesă într-un act*, Huși, Tipografia Corlăteanu, 1921, 35 p.; *O viață la frații din Transilvania: cinci zile la închisoare*, Huși, Tipografia Lețcae-George Jorică, 1922, 93 p.; *Problema vieții viitoare în religii comparate*, teză de doctorat, București, Institutul de Arte Grafice Bucovina - I. E. Torouțiu, 1933, 219 p.; *De sărbători: (datini străbune), piesă într-un act*, Huși, Tipografia Corlăteanu, Ediția a 2-a, Huși, Atelierele Zanet Corlăteanu, 1934, 30 p.; *Cultul eroilor*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1938, 14 p. (extras din revista „Misionarul”, 1938, nr. 5-6); *Școala și străjeria*, Chișinău, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1938, 12 p. (extras din revista „Misionarul”, 1938, nr. 1-2); *De sărbători. Piesă în 2 acte și 10 tablouri cuprinzând datinile noastre de Crăciun și Anul Nou*, ediția a III-a, Huși, Editura Autorului, 1942, 40 p.; *Culegeri de cântece de stea, colinde și urături pentru Crăciun și Anul Nou*, Huși, Editura autorului, 1944, 46 p.

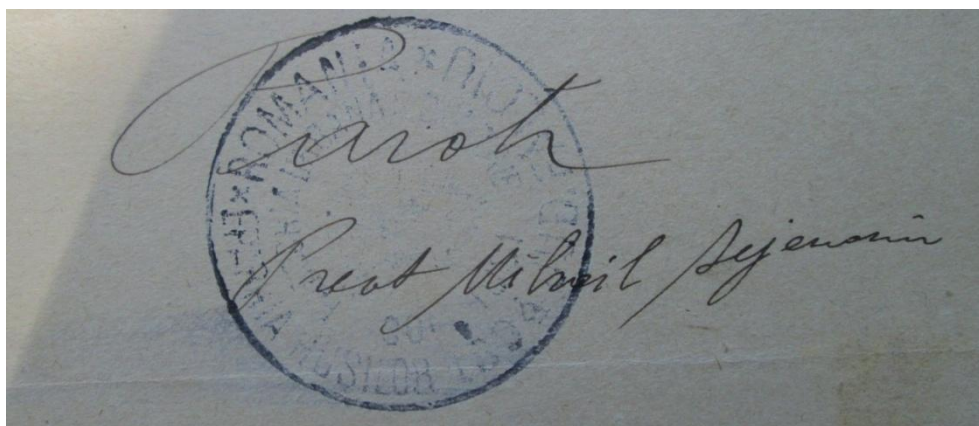
Manuale: *Explicarea Evangheliilor*, pentru clasa a II-a a școalelor secundare de băieți și fete, București, Editura Cartea Românească, 1926, 90 p.; *Credința*

495 Pentru funcția de director a se vedea Costin Clit, Seminarul „Sf. Ioan Gură de Aur” Huși, în Pr. Lect. Dr. Mihai Vizitiu, Pr. Dragoș Bahrim, Adrian Timoftei (coordonatori), Două secole de învățământ teologic seminarial (1803-2003) – volum aniversar -, Iași, Editura Trinitas, 2003, volum tipărit din inițiativa I.P.S. DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, p. 268.

496 Preot prof. univ. Dr. Mircea Păcurariu, Dicționarul teologilor români, p. 43; Costin Clit, Dr. Pr. Mihail Bejenariu-contribuții biografice, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VIII, 2002, p. 517-540.

strămoșească, carte de religie pentru cursul superior primar, clasa a V-a, Huși, Editura Zanet Corlăteanu, 1926, 47 p.; *Apologetica*, București, 1928; *Credința strămoșească*, manual de religie pentru clasa a V-a a cursului superior primar, București, Editura Cartea Românească, 1929, 37 p.; *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos*, manual pentru clasa a II-a a școalelor secundare de băieți și fete, București, Editura Cartea Românească, 1929, 147 p.; *Istoria bisericească universală (cu elemente de catehism și liturgică)*, manual pentru clasa a III-a a școalelor de băieți și fete, Huși, Atelierele Zanet Corlăteanu, 1930, 142 p.; *Istoria sfântă a Vechiului Testament*, manual de religie pentru clasa a I-a a școalelor de viticultură, horticultură și profesionale în genere, Huși, 1936, 52 p.; *Istoria sfântă a Vechiului Testament*, manual de religie pentru clasa a II-a a școalelor de viticultură, horticultură și profesionale în genere, Huși, 1936, 60 p.; *Învățătura Domnului*, parabolele pentru clasa a III-a a școalelor de agricultură, viticultură, horticultură, industriale, comerciale și profesionale de băieți și fete, Huși, 1936, 112 p.; *Învățăături morale*, manual de religie pentru clasa a IV-a a școalelor de agricultură, viticultură, horticultură, industriale, comerciale și profesionale de băieți și fete, București, 1936, 72 p.

A publicat în diverse ziare și reviste: „Universul”, „Misionarul”.



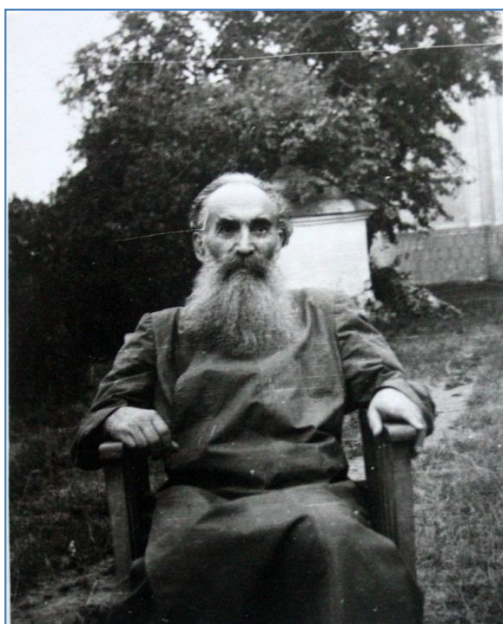
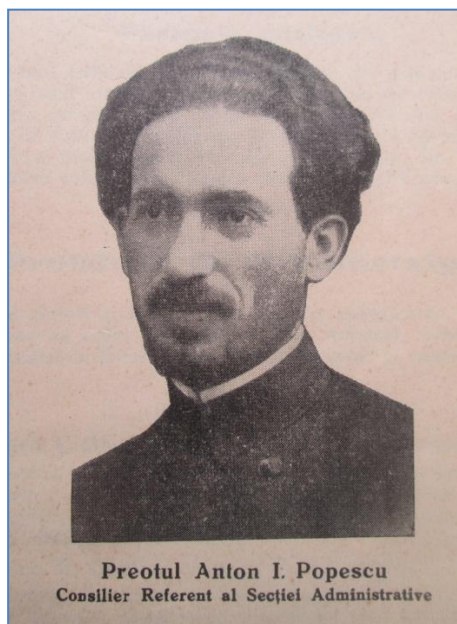
Semnătura preotului Mihail Bejenariu și ștampila bisericii

Devine preot în martie 1921. La 1925 parohia Sf. Dumitru numără 262 parohieni, alături de care conviețuiesc 4 catolici și 100 evrei. O singură persoană de sex feminin a îmbrățișat credința adventistă însă a revenit din rătăcirea sa. Numărul divorțurilor este redus. Marea majoritate a creștinilor se mărturisesc și împărtășesc. Preotul paroh organizează întruniri în parohie, în special în timpul iernii (lunile decembrie-februarie). Principala ocupație a enoriașilor o constituie grădinăritul. Preotul M. Bejenariu repară gardul cu bani colectați în 1921 și 1924. Cumpără table pentru lumânări, două rânduri de veșminte, sfeșnice, icoana Sfântului Mina, 6 scaune (până în 1925)⁴⁹⁷.

497 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 24 /1925, f. 2, pachet 151.

Parohia Sfântul Dumitru număra în 1927: 289 familii ortodoxe cu 1180 suflete alături de care conviețuiesc 152 de familii evreiești cu 656 suflete și 16 familii de catolici cu 52 de suflete. Remarcăm lipsa sectelor⁴⁹⁸.

Preotul econom Mihail Bejenaru a fost transferat la 1 septembrie 1928 de la biserica Sfântul Dumitru la Catedrala episcopală⁴⁹⁹.



Preotul Anton Popescu, născut la 27 iunie 1896 în comuna Buda, județul Râmnicu Sărat, absolvent al Seminarului, gradul II, în 1916, obține diploma Școlii Normale în 1919 și este hirotonit preot la 6 decembrie 1917, pe seama bisericii din Pâhnești, unde slujește până la 1 octombrie 1923, așa cum reiese dintr-o însemnare făcută în *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, 1911, ce se găsește la Pâhnești⁵⁰⁰. A fost căsătorit cu Paraschiva⁵⁰¹. Activează ca profesor al Școlii de cântăreți bisericești din Huși, profesor și director al Seminarului teologic din Huși între 1931 și 1932⁵⁰², profesor de religie la școlile din oraș, referent al Episcopiei Hușului (1 august 1935-1 aprilie 1948)⁵⁰³.

La 1 septembrie 1928 va fi numit provizoriu preot la Sfântul Dumitru din Huși⁵⁰⁴.

498 Ibidem, dosar 13 / 1928, f. 123.

499 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an V, nr. 19-20, 1-15 octombrie 1928, p. 180.

500 Pentru perioada de slujire la Pâhnești a se vedea Costin Clit, Însemnări de pe cărți (II), în „Prutul”, serie nouă, anul IV (XIII), nr. 2 (54) / 2014, p. 94 (începuturile slujirii sunt fixate la 15 decembrie 1917).

501 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 109 / 1922, pachet 144.

502 Pentru seminar a se vedea Costin Clit, Seminarul „Sf. Ioan Gură de Aur” Huși, p. 268.

503 A se vedea introducerea făcută de Costin Clit la articolul Acțiunea progresistă a clerului din Huși în lupta pentru unirea Principatelor de Anton Popescu (un capitol din manuscrisul Episcopia Hușilor), în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VI, 2000, p. 27-29.

504 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an V, nr. 21-22, 1-15 noiembrie 1928, p. 193.

Preotul Anton Popescu este atestat ca membru al Adunării Eparhiale în martie 1932⁵⁰⁵, va fi numit revizor clasa a I-a a județului Fălciu în 1934 în urma demisiei pr. dr. Mihail Bejenaru⁵⁰⁶, este ales consilier referent la Secția Administrativă Bisericească cu 21 de voturi la 1 august 1935, în urma pensionării preotului Vasile Ursăcescu⁵⁰⁷.

Prăznuirea Sfinților Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur din 30 ianuarie 1931, patronul Seminarului teologic din Huși, prin oficierea slujbei religioase la biserica Sfântul Dumitru, constituie momentul prielnic întâlnirii elevilor, profesorilor și susținătorilor instituției de învățământ teologic. Slujba este oficiată de arhierul Veniamin Pocitan Bârlădeanu, înconjurat de directorul Seminarului, spiritual și alți preoți. Agapa a fost organizată în casa parohului Anton Popescu, directorul Seminarului, unde participă arhierul Veniamin Pocitan, preoții slujitori, prefectul județului Fălciu și profesorii⁵⁰⁸.

Și-a dat demisia din postul de director al Seminarului teologic în 1932⁵⁰⁹. În presa vremii se constată: „S-a mântuit și cu Seminarul din Huși, care de multe ori a fost un ghimpe în ochii altora. N-am înțeles niciodată de ce lovea această școală de carte bisericească. Se spune că trebuie desființat ca în locul lui să vină un batalion de soldați”. Problema desființării seminarului s-a radicalizat începând cu anul 1931. Seminarul se confruntă cu lipsa de mijloace și reaua credință care „vine chiar din partea Episcopiei”. Episcopia s-a îndatorat cu suma de două milioane oferite seminarului și cu cele 3,5 ha. de pământ date (rășluite) pentru Seminar. Biblioteca seminarului, foarte bogată, a beneficiat de donații, precum cele ale Mitropolitului Atanasie și ale lui Vântu. Se sugerează conlucrarea și unirea eforturilor Episcopiei cu ale Comitetului școlar în vederea revendicării bibliotecii seminarului⁵¹⁰.

Odată cu înființarea căminului cultural „Lumina vieții” din Huși din 1 decembrie 1934, preotul Anton Popescu participă la constituirea sfatului Căminului cultural la 1 martie 1935, în calitate de președinte, adestat documentar și în 1943⁵¹¹.

Ca referent al Episcopiei și paroh, preotul Anton Popescu, însoțit de cor și credincioși, împarte în a treia zi de Paște a anului 1936 alimente la spital și penitenciarul din Huși, unde oficiază și slujba bisericească⁵¹². În același an însoțit de preotul Lunțaru și 130 de persoane merge la spital și închisoare cu daruri, unde este așteptat de cei 140 de deținuți⁵¹³.

Parohia Sfântul Dumitru, formată din 300 familii, cu biserică și casă parohială în stare bună era declarată vacantă în 1939⁵¹⁴.

505 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an VIII, nr. 3-4, martie-aprilie 1932, p. 19.

506 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an II, nr. 2, februarie 1935, p. 63.

507 „Cronica Hușilor”, an II, nr. 7, iulie 1935, p. 248; „Cronica Hușilor”, an II, nr. 7, iulie 1935, p. 262.

508 Patronul „Seminarului Teologic” din Huși, în „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an VIII, nr. 2, februarie 1932, p. 15.

509 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an VIII, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1932, p. 76.

510 „Credința”, Huși, An I, nr. 9-10, august – septembrie 1933, p. 6

511 Costin Clit, Căminul cultural „Lumina vieții” din Huși, în „Cercetări istorice”, Revista profesorilor de istorie din județul Vaslui, Anul VI, nr. 6 (12), martie 2012, p. 35-38.

512 Diacon P. F. Alexandru, Fapte, în „Cronica Hușilor”, an III, nr. 6, iunie 1936, p. 238.

513 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 260 / 1939, pachet 293.

514 „Cronica Hușilor”, an VI, nr. 5, mai 1939, p. 275.

La biserica Sfântul Dumitru este transferat la 1 octombrie 1939 preotul Paul Potorac de la Zăpodenii de Jos-Vaslui⁵¹⁵, care nu s-a prezentat la postul său și va pleca la 1 decembrie 1939 la parohia Sfântul Ioan din Vaslui, locul său fiind luat la Huși de pr. Arhidiade Teodorescu⁵¹⁶. Pr. Paul Potorac era protoiereu al județului Vaslui în 1940⁵¹⁷.

Preotul Anton Popescu, consilier referent și preot onorific la Sfântul Dumitru, cere și obține în noiembrie 1939 renumirea ca paroh, funcție la care renunțase la 1 aprilie 1939, devenind preot onorific la 3 noiembrie 1939. Ridicase casa parohială, execută reparații exterioare ale bisericii, iar în 1939 erau în curs strângerea fondurilor necesare reparării bisericii⁵¹⁸.

Apropiat al Episcopului Grigorie Leu, preotul Anton Popescu face parte din prima echipă de preoți ce trece Nistrul la 18 septembrie 1941 în frunte cu ierarhul hușean, iar ginerele său, preotul Arhidiade Teodorescu de la biserica Sfântul Dumitru îi va urma la începutul lui octombrie 1941⁵¹⁹.

Într-o notă a Direcției Generale a Securității Poporului (denumirea uzuală: Securitatea), cu nr. 131, din 22 aprilie 1949, Anton Popescu este prezentat drept „*preot pensionar din Huși, în trecut a dus o propagandă antimuncitorească și antidemocratică în cadrul unei publicații religioase scoasă de el în 1933 la care a adăugat mai târziu o vie propagandă antisovietică în „Cronica Hușilor” și alte publicații. În timpul războiului a fost trimis ca misionar în Transnistria, unde și-a continuat propaganda sa. În 1945 este trimis în lagăr, făcându-se vinovat de dezastrul țării, iar după eliberare reușește să obțină reintegrarea în postul de consilier referent, calitate care îi dă dreptul să se deplaseze pe mai multe județe și să facă numiri de preoți. De asemenea, este reintegrat din oficiu în funcția de director al căminelor culturale din jud. Fălciu. Preotul Popescu poartă corespondență cu arestații din lagărul „Galata” din Iași, prin diverși curieri și prin intermediul Dnei Papanaga*”⁵²⁰. A fost deținut la închisoarea din Aiud între anii 1950 și 1951⁵²¹, sau conform altor surse între 1950 și 1954⁵²².

A avut un băiat, Anton (avocat), căsătorit cu Fluturaș (fiica lor, Raluca Luminița s-a căsătorit cu George Idriceanu, fiul medicului hușean dr. George V. Idriceanu, fiind stabiliți în 1994 în SUA), cărora le dedică la 5 aprilie 1968 manuscrisul intitulat *Episcopia Hușilor*⁵²³.

515 „Cronica Hușilor”, an VI, nr. 6, iunie 1939, p. 325.

516 „Cronica Hușilor”, an VI, nr. 12, decembrie 1939, p. 687.

517 „Cronica Hușilor”, an VII, nr. 8, august 1940, p. 256.

518 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 260 / 1939, pachet 293.

519 Costin Clit, Un document inedit privind activitatea din eparhia Hușilor (1925-1943), în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXII-XXIV, 2001-2003, p. 417-418.

520 Adrian Nicolae Petcu, Preoții basarabeni și bucovineni în atenția Securității, în „Caietele CNSAS”, Anul II, nr. 1 (3) / 2009, p. 172-173.

521 http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/ortodoxa/preoti_ortodocsi_8/preoti_ortodocsi_8.pdf

522 Vasile Manea, Preoți ortodocși în închisorile comuniste, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2004, p. 230.

523 „Cronica Episcopiei Hușilor”, VI, 2000, p. 28.

Anton Popescu a fost un model pentru numeroși preoți, așa cum este cazul pr. Constantin Burduja, care mărturisea aceasta într-un interviu despre el: „*A fost director la seminar și profesor. Am fost mulți ani prieteni. L-am avut ca model. Era un om înalt, cu barbă mare, cuminte și cinstit. Mi-am dorit tot timpul să fiu ca el. M-am împrietenit cu el și în timpul cât am fost preot, până să fiu arestat, purtam corespondență cu ei. Îmi dădea sfaturi. Din închisoare, i-am scris, când am putut, o carte poștală: „Nu mai scrieți acasă, eu sunt deținut”. A făcut și el închisoare, apoi. Ne-am întâlnit după ce a ieșit. A fost un model de preot ortodox și modelul meu de preot*”⁵²⁴. Biblioteca sa, considerată „extraordinară”, a fost frecventată și de fotograful hușean Ioan Agapi⁵²⁵. Protodiaconul prof. dr. Dragoș Alexandrescu (16 ianuarie 1924-7 martie 2004)⁵²⁶, hirotonit diacon în Catedrala Episcopală din Huși la 6 august 1947 de Episcopul Grigorie Leu, își amintește în timpul hirotonisirii cuvintele preotului Anton Popescu, duhovnicul său de la biserica Sfântul Dumitru: „*Nu uita că diaconii sunt mai presus de îngeri*”⁵²⁷.

Opera:

Puterea lacrimilor ..., Huși, Tipografia și Librăria George Cerchez, 1934, Ediția I-a, 40 p.; *Graiul crucii*, Huși, Tipografia Z. Corlăteanu, 1937, 32 p.; *Viața și nevoița Prea Cuviosului Nifon*, Huși, 1938; *Ce se poate vedea la Sfânta Liturghie*, Bârlad, Atelierele Grafice N. Peiu, 1939, Ediția a III-a, 72 p.; *Spre parohia model*, Bârlad, 1939, 32 p., o conferință ținută în biserica catedrală din Huși în cadrul conferințelor generale preotești ținută în toamna anului 1938 sub patronajul lui Nifon Criveanu, Episcopul Hușului, „*un prea frumos îndrumător pastoral, care-ți indică, în liniamente generale, tot ce trebuie să faci pentru a înfăptui o parohie model*”⁵²⁸; *Viața, pătimirea și minunile Sfântului Mucenic Ioan cel Nou ce s-a zis și de la Suceava*, Craiova, Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, 1943; *Episcopia Hușului*, manuscris, 1965, 274 p., cu 13 capitole; *Hușii. Contribuție la cunoașterea istoriei orașului Huși*; publică *Inochentie episcopul Hușilor* în în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 1967, nr. 3-4; *Acțiunea progresistă a clerului din Huși în lupta pentru unirea Principatelor* (un capitol din manuscrisul *Episcopia Hușilor*), în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VI, 2000, p. 27-29 (îngrijit de Costin Clit).

Publică articole în diverse ziare și reviste: „Buletinul Episcopiei Hușilor”, „Cronica Hușilor”, „Păstorul Tutovei”, „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anuarele Eparhiei Hușilor.

La biserica Sfântul Dumitru a îngrijit editarea a două publicații, anume „Credința, foaie religioasă și culturală” (25 decembrie 1932-decembrie / ianuarie 1935), Tipografia Gh. Cerchez și „Credința strămoșească” (cu un tiraj de 9200 de exemplare în 1943). Foaie de zidire sufletească pentru popor (20 mai 1934-1944),

524 <http://www.cuvantul-ortodox.ro/recomandari/parintele-constantin-burduja-adormit-intru-domnul/>

525 <http://www.ziarulevenimentul.ro/stiri/interviu/fotograf-ul-ioan-agapi-a-norocul-meu-este-ca-am-invatat-pe-de-rost-piata-unirii-a-220459.html>

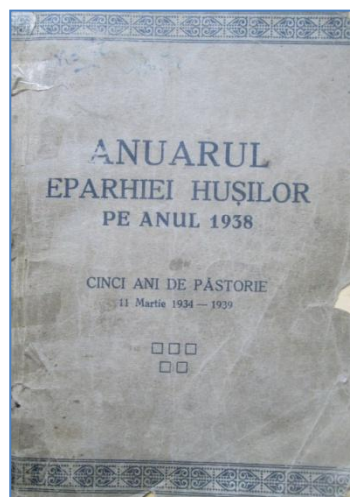
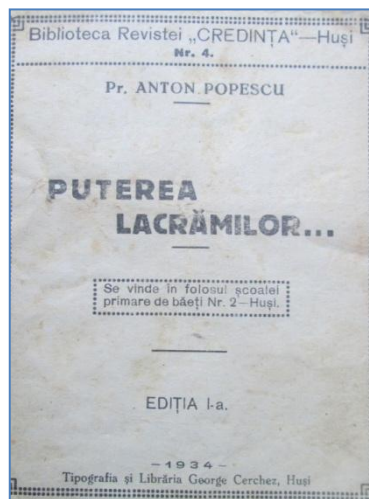
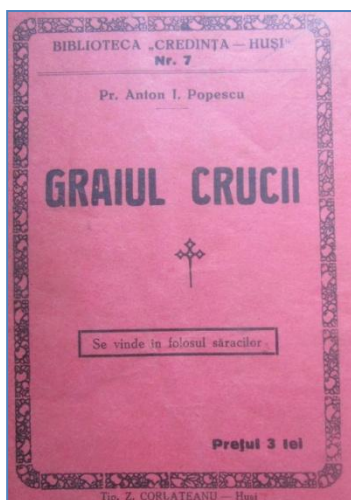
526 Absolvent al Conservatorului din București, autor a peste o sută de solfegii, peste 400 dictate muzicale, articole, referate și lucrări didactice, de referință fiind Elemente constitutive al muzicii, Teoria muzicii, vol. I și II, sau Cântările Sfintei Liturghii, București, Editura Muzicală, 2001.

527 <http://ziarullumina.ro/o-viata-inchinata-muzicii-bisericesti-89483.html>

528 A se vedea „Biserica și școala”, Arad, anul LXIII, nr. 32, din 6 august 1939, p. 269.

Huși, Tipografia Gh. Cerchez, iar din 23 iunie 1935 la Tipografia Ion Grigoriu⁵²⁹. S-a implicat în redactarea și tipărirea Anuarelor Eparhiei Hușilor.

Simțind „cum se scutură floarea credinții din unele suflete, cum se răcesc ... și se rătăcesc de adevăr și dreptate”, „în fața atâtor curente și gânduri streine de Hristos, care sdruncină sufletul și distramă unitatea unui neam ca al nostru, creștin ortodox dela nașterea lui”, preotul Anton Popescu simte nevoia „de a face cunoscut tuturor iubirea lui Dumnezeu”, să umple sufletele pustii și goale cu credința strămoșească, purcede la drum cu „Credința”, unde încă de la primul număr publică articolul „Un Crăciun roșu”, cu referire la Rusia bolșevică⁵³⁰.



529 Costin Clit, Repertoriul presei din municipiul Huși, în „Prutul”, serie nouă, anul III (XII), nr. 1-2 (51-52) / 2013, p. 173.

530 „Credința”. Foare religioasă și culturală, Anul I, nr. 1, din 25 decembrie 1932.



Casa în care a trăit pr. Anton Popescu - str. Ștefan cel Mare (foto: 2017)

Preotul Arhidiade Teodorescu, fiul lui Ioan Teodorescu și al Saftei din comuna Vintilă Vodă, județul Buzău⁵³¹, (după alte surse în comuna Sărulești, regiunea Ploiești, la 20 august 1920), hirotonit la 20 august 1939⁵³², vine la 1 decembrie 1939 de la parohia Sfântul Ioan din Vaslui, unde fusese numit diacon la 1 ianuarie 1939. Avea un copil cu numele Alexandru⁵³³. A fost absolvent al Seminarului din Buzău și Facultății de teologie din Chișinău și s-a căsătorit cu Eugenia Maria, fiica preotului Anton Popescu și a Paraschivei din Huși. La 16 octombrie 1938 este hirotonit diacon, iar la 22 martie 1942 hirotosit duhovnic⁵³⁴. Primește rangul de sachelar la 15 martie 1950⁵³⁵. Familia preotului era formată din doi copii: Alexandru și Andrei⁵³⁶.

Ministerul Cultelor informa pe Episcopul Grigore Leu de anularea zilei de 15 februarie 1945, fixată pentru transferul preotului Arhidiade Teodorescu de la parohia Sfântul Ioan din Vaslui la Sfântul Dumitru din Huși, revizuindu-se numirea sa la Huși pentru a fi reîncadrat la Bârzești-Vaslui. Prin rezoluția din 19 februarie 1945 Episcopul Grigore Leu consemna: *„Este o răzbunare așa de păgână încât ne îngrijim de viitorul neamului îndeosebi al Bisericii noastre strămoșești cu altfel de procedee de conducere. După ce fiul ofițer își viața pe front pentru neam și lege, după ce tatăl este epurat (pr. Anton Popescu), acum ginerele este degradat, transferat nelegal. Se va face cunoscut această mare răzbunare și nedreptate”*⁵³⁷.

531 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 235 / 1940, pachet 302.

532 Idem, Fond Protopopiatul Huși, dosar 1 / 1959-1960, pachetul 6.

533 Idem, Fond Episcopia Hușilor, dosar 260 / 1939, pachet 293.

534 Ibidem, dosar 235 / 1940, pachet 302.

535 Idem, Fond Protopopiatul Huși, dosar 1 / 1959-1960, pachetul 6.

536 Ibidem, dosar 1 / 1949-1953, pachet 1.

537 Idem, Fond Episcopia Hușilor, dosar 167 / 1944, pachet 344.

Preotul Arhidiade Teodorescu este trimis la 18 februarie 1945 în interes de serviciu în orașele Râmnicu Sărat, Buzău și București pentru a se interesa de soarta arhivei și inventarului Episcopiei Hușului, dispersate în aceste localități⁵³⁸.

În urma raportului ministrului secretar de stat de la Departamentul cultelor cu nr. 51378 din 1947, preotul Arhidiade Teodorescu este răsplătit de regele Mihai I cu „Medalia Meritul Cultural pentru Biserică, clasa I-a” pentru „*activitatea depusă intens pe ororul Bisericii*”⁵³⁹.

Raportul pentru perioada 1 ianuarie 1949 și 31 decembrie 1953 evidențiază raporturile bune dintre preotul Arhidiade Teodorescu și autoritățile locale, activitatea de pe tărâmul cultural (sic!) prin susținerea comunicărilor *Tovarășul Stalin, steag al păcii și dezrobitor al oamenilor muncii, Despre personalitatea Tovarășului Stalin, Despre prietenia româno-sovietică, cuvântările din cadrul Comitetului de luptă pentru pace*, participarea la ședințele Comitetului pentru pace de la Protoierie, organizarea Comitetului pentru pace în sectorul Plopeni la 10 iunie 1952, activitatea ca secretar al circumscripției Plopeni, plasarea timbrelor pentru ajutorul Coreei, sprijinirea secțiunii de alfabetizare, ținerea cursurilor de de la Școala nr. 2 din Huși, activitatea ca membru ARLUS, sprijinul acordat oamenilor nevoiași și celor săraci din parohie, ofrandele de la Azilul de bătrâni, oferirea în 1952 a cantității de 174 kg. de fructe Căminului de orfani „23 August” din Huși, achitarea costului biletelor de la Cinematograf pentru 36 persoane, participarea la campaniile de înșămânțare, recoltare și colectare, la combaterea febrei aftoase din vara și toamna anului 1953 (la postul principal de dezinfectare situat la bariera Filimon Sârbu) și altele⁵⁴⁰.

Slujea împreună cu pr. Anton Popescu (onorific) și la 4 mai 1956, când întocmea o fișă parohială. De la 1 ianuarie 1955 a fost angajată Petra Chirica ca vânzătoare la pangar, fiind atestată și la 4 mai 1956.

Preotul Arhidiade Teodorescu va fi pensionat în 1982 la vârsta de 72 de ani.



Pr. Constantin Gălușcă (1 noiembrie 1982-octombrie 2009). Născut la 23 august 1936 în comuna Lucăcești, județul Bacău, fiul preotului Constantin - cu o familie numeroasă (patru băieți și cinci fete), urmează cursurile școlii primare în satul natal, ale Seminarului teologic ortodox de la Mănăstirea Neamț (1950-1954), Facultății de teologie din București (1954-1958). Familia sa este una cu vocație preoțească, tatăl și doi băieți și-au dedicat viața slujirii bisericii lui Domnului Iisus Hristos. Tatăl său a construit cinci biserici. Deservește parohiile Arsura între 1960 și 1975, Stăniliești (1975-1977), Sfinții Voievozi din Huși (1977-1982). Coordonează activitatea Protopopiatului Huși ca protopop între 1977 și 1990⁵⁴¹. A slujit și la parohia

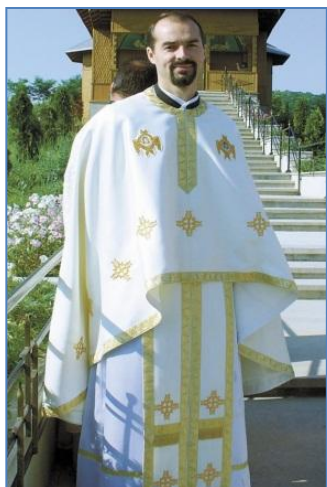
538 Ibidem, dosar 167 / 1944, pachet 344.

539 „Monitorul oficial”, Anul CXV, nr. 256, din 5 noiembrie 1947, p. 9846

540 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Protoieria Huși, dosar 1 / 1949-1953, pachet 1.

541 Constantin Partene, *Arsura-vatră de istorie*, Bârlad, Editura Sfera, 2008, p. 351; Ștefan Plugaru, *Stăniliești Trecut și prezent pe valea Prutului Mijlociu*, Buzău, Editura Rafet, 2011, p. 329.

Păhnești între 1 decembrie 1971 și 23 iunie 1974⁵⁴². De la 1 noiembrie 1982 și până în octombrie 2009 deservește biserica Sfântul Dumitru din Huși până la pensionarea sa din octombrie 2009. Ca preot pensionar slujește cu râvnă, până la decesul său din 18 martie 2016, alături de preotul Ioan Radu, la biserica cu hramul Sfântul Gheorghe din Huși. Își doarme somnul de veci în cimitirul Sfântul Toma din Huși. Este autorul broșurii *Istoricul bisericii „Sf. Dumitru” din Huși*, Huși, 2000, 16 pagini, ale cărei informații le-am utilizat în studiul de față.



Pr. Vasile Silviu Maftai (1 aprilie 2002-), născut la 7 august 1972 în orașul Vaslui, fiul lui Vasile și Elena Maftai, domiciliați în localitatea Deleni, comuna Deleni, județul Vaslui, urmează cursurile școlii primare și gimnaziale din satul natal, treapta I-a a Liceului Industrial din Vaslui, Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț (susține examenul de admitere în 1989 și este declarat admis în ianuarie 1990), Seminarului teologic „Sfântul Gheorghe” din Roman (trei ani, din cei cinci), absolvit în 1994, și a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași. S-a căsătorit cu Ionela Carmen Curcă în vara anului 1994. Este hirotonit diacon la 8 octombrie 1994 și preot la 16 octombrie 1994 pe seama parohiei Boușori, comuna Solești, județul Vaslui, slujește ca preot îmbisericit la

biserica Rosetti din Botoșani (1994-1995, șase luni), preot suplinitor la parohia Joldești, comuna Vorona, județul Botoșani (1995, patru luni), preot suplinitor la parohia Huțani, comuna Vlădeni, județul Botoșani (1995-1996, nouă luni), preot paroh la parohia Podu Hagiului, comuna Gorban, județul Iași (1996-2002), perioadă când a supliniit și filiile Gorban și Podolenii de Jos, comuna Cozmești, județul Iași.

A predat cursuri de muzică psaltică și cântare practică la clasele de cântăreți bisericești și spiritualitate creștină, limbi clasice (greacă și latină), coordonează practica liturgică în calitate de preot duhovnic al Seminarului Teologic „Sfântul Ioan Gură de Aur” din Huși în perioada 2001-2008, cu binecuvântarea Preasfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei și a Preasfințitului Ioachim Vasluiuanul, Episcopul Hușului.

Este numit preot paroh II la biserica „Sfântul Dumitru” din Huși la 1 aprilie 2002, unde slujește până la 29 octombrie 2015 când este suspendat din cauza divorțului încheiat de „comun acord”. În prezent își desfășoară activitatea ca profesor de religie ortodoxă în cadrul Colegiului Național „Cuza Vodă” din Huși.

Pr. Tudorică Marin, fiul lui Iulie și Ioana, născut la 5 noiembrie 1982 în orașul Filiași, județul Dolj, într-o familie formată din patru frați, urmează cursurile Școlii primare din satul Bâlta (orașul Filiași) între 1989 și 1995, clasele a VII-a și a VIII-a la Școala generală din Filiași între 1995 și 1997, ale Seminarului Teologic „Sfântul Grigore Teologul” din Craiova între 1997 și 2002, apoi ale Facultății de Teologie din

542 Costin Clit, Însemnări de pe cărți (II), p. 94.

Craiova, secția Teologie pastorală (2002-2006). Își desfășoară activitatea la Sectorul social filantropic al Arhiepiscopiei Craiovei (2004-2007), apoi ca inspector pentru asistența socială din cadrul Episcopiei Hușului (1 ianuarie 2008-septembrie 2009). Va fi hirotonit în Catedrala Episcopală de Prea Sfințitul Corneliu, Episcopul Hușului, ca diacon la 14 septembrie 2009, iar ca preot și duhovnic la 18 octombrie 2009. Slujește la biserica Sfântul Dumitru din Huși de la 25 octombrie 2009 și în momentul redactării materialului de față, dar și în viitor cu ajutorul lui Dumnezeu. Desfășoară o activitate filantropică deosebită. Este căsătorit cu presvitera Mihaela Darie, născută la 20 iunie 1980 în satul Lipovăț, județul Vaslui, cadru didactic la Școala din satul Berezeni, iar de la 1 septembrie 2017 la Școala nr. 1 din municipiul Huși. Împreună au trei copii: Teodora (născută în 2008), Irina (născută în 2010) și Matei (născut în 2015).

Cântăreți

Dimitrie Țabără este recomandat la 27 octombrie 1872 și i se hotărăște eliberarea cărții de cântăreț bisericesc la 31 octombrie 1872, fapt concretizat la 2 noiembrie. Cererea data din 26 octombrie 1872⁵⁴³.

Vasile Anastasiu, fostul psalt de la Catedrala episcopală va fi numit cântăreț la 29 decembrie 1875 la strana mare cu un salariu anual de 30 de galbeni⁵⁴⁴.

Neculai Dăscălescu, demisionat la 13 august 1879, locul său fiind luat de Zamfir Busnea⁵⁴⁵.

Zamfir Busnea, instalat prin decretul 730 din 13 august 1879, ocupa postul de cântăreț în 1882, când va fi hirotonit diacon⁵⁴⁶.

Alexandru Grigoriu

Se „subscrie” la 5 ianuarie 1889 într-un *Penticostar* din 1808⁵⁴⁷.

M. Pălimar, demisionează la 1 septembrie 1925⁵⁴⁸.

Dimitrie Mihordea, numit la 1 septembrie 1925⁵⁴⁹, pensionat prin demisia din 1 octombrie 1939⁵⁵⁰. Numit paraclisier la biserica Înălțarea Domnului din Huși la 17 noiembrie 1901, se transferă la Duda (1 ianuarie 1904), Cârliğați (1 octombrie 1907), Sfântul Toma din Huși (1 mai 1912), Înălțarea din Huși (1 septembrie 1913) și Sfântul Dumitru (de la 1 septembrie 1925)⁵⁵¹.

Gh. Matran, numit la 1 octombrie 1925⁵⁵², semnat pe un *Tipic* (fără pagină de gardă, grafie chirilică) în 1926 (a se vedea anexa).

Gh. Cosmei / Cozmei, demisionat la 1 aprilie 1927⁵⁵³, reintegrat la 1 ianuarie 1931⁵⁵⁴, atestat în 1942⁵⁵⁵.

543 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 30 / 1872, f. 184-189.

544 Ibidem, dosar 36 / 1875, f. 160-161, pachet 50.

545 Ibidem, dosar 25 / 1879, f. 102, pachet 58.

546 Ibidem, dosar 39 / 1882, pachet 66.

547 Penticostarion, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1800, pagina a 2-a albă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși (III 274).

548 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an I, nr. 12, octombrie 1925, p. 90.

549 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an I, nr. 12, octombrie 1925, p. 90.

550 „Cronica Hușilor”, an VI, nr. 10, octombrie 1939, p. 575.

551 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 260 / 1939, pachet 293.

552 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an I, nr. 13, noiembrie 1925, p. 98.

553 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an III, nr. 5, mai 1927, p. 45.

Vasile Lupu, numit la 1 aprilie 1927⁵⁵⁶, disponibilizat la 1 ianuarie 1931⁵⁵⁷.

Ioan Andronache, transferat de la parohia Bazga în 1939⁵⁵⁸, atestat în 1942⁵⁵⁹, decedat la 2 mai 1946⁵⁶⁰.

Vasile Ciomaga, transferat de la Parohia Fălcium I la 15 octombrie 1946⁵⁶¹, prezent la 4 mai 1956.

Dumitru Pamfil, angajat la 1 februarie 1953 ca extrabugetar⁵⁶² sau 1 ianuarie 1954, atestat la 4 mai 1956.

Ion Teleman, amintit într-o însemnare din august 1961 (a se vedea anexa).

Dumitru Marcu.

Toma Costel, cântăreț, atestat în 2000⁵⁶³. A funcționat între 1996 și octombrie 2009.

Costică-Florin Șarban, cântăreț din noiembrie 2009 și astăzi.

Ecleseriahi

Ion Alexandrescu, însemnat la 1894 într-un *Tipicon* (1816).

Pe **Alex. Alixandrescu** îl găsim însemnat la 1900 într-un *Penticostarion*⁵⁶⁴, apoi la 4 iunie 1916⁵⁶⁵. Documentele îl atestă și în 1914, alături de pr. Gheorghe Codreanu⁵⁶⁶.

I. Panaite, paraclisier, disponibilizat la 1 aprilie 1925⁵⁶⁷.

Ioan Huminic, numit paraclisier la 1 aprilie 1925⁵⁶⁸.

I. Panaite, numit la 1 noiembrie 1925⁵⁶⁹.

Vasile Petrea, numit la 15 ianuarie 1926⁵⁷⁰, demisionat la 1 septembrie 1927⁵⁷¹.

Th. Alistar, numit la 1 septembrie 1927⁵⁷², demisionat la 1 martie 1929⁵⁷³. A servit ca paraclisier la Sfântul Dumitru din Huși (1 septembrie 1927-1 martie 1929), Sfântul Ioan din Vaslui (1 martie 1929-15 august 1929), Catedrala din Huși (1

554 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an VII, nr. 3, aprilie 1931, p. 5.

555 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 11 / 1942-1943.

556 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an III, nr. 5, mai 1927, p. 45.

557 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an VII, nr. 3, aprilie 1931, p. 5.

558 „Cronica Hușilor”, an VI, nr. 10, octombrie 1939, p. 575.

559 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 11 / 1942-1943.

560 „Cronica Hușilor”, an XIII, nr. 9-12, septembrie-decembrie 1946, p. 46; Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 167 / 1944, pachet 344.

561 „Cronica Hușilor”, an XIII, nr. 9-12, septembrie-decembrie 1946, p. 34; Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 167 / 1944, pachet 344.

562 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Protopopiatul Huși, dosar 61 / 1953.

563 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 15.

564 Penticostarion, București, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1800, pagina a 2-a albă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși (III 274).

565 Ibidem, p. 63.

566 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 19 / 1914, pachet 128.

567 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an I, nr. 7, mai 1925, p. 51.

568 Ibidem, p. 51.

569 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an I, nr. 3, ianuarie 1925, p. 18.

570 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an II, nr. 3, martie 1926, p. 20.

571 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an III, nr. 10, octombrie 1927, p. 130.

572 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an III, nr. 10, octombrie 1927, p. 130.

573 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an VI, nr. 4, 1 aprilie 1929, p. 59.

noiembrie 1930-1 ianuarie 1931), Valea Grecului (1 octombrie 1934-1 aprilie 1937) și Stănilești II (1 aprilie 1937-4 decembrie 1942)⁵⁷⁴.

Vasile Popa, numit la 1 martie 1929⁵⁷⁵.

Nicolae Chirica, de la 20 martie 1949⁵⁷⁶, atestat la 4 mai 1956.

Epitropi

Demisia iconomului Ilie Ștefănescu din funcția de epitrop al bisericii, din cauza „bătrâneților” este urmată de raportul protoiereului Ioan Râșcanu către Episcop de informare despre alegerea noilor epitropi: Petre Dobrea și iconomul Neculai Donea⁵⁷⁷, atestați și în octombrie 1872⁵⁷⁸.

Epitropii bisericii în 1904-1905 erau Ionescu Colceag (ales de enoriași) și Petru V. Calciu (desemnat de guvern)⁵⁷⁹, iar în 1906 este atestat M. Darie⁵⁸⁰.

Între anii 1914 și 1919 epitropia era formată din Gh. Colceag (reprezentantul enoriașilor) și I. Constantinescu (reprezentantul guvernului)⁵⁸¹.

Consiliul parohial era compus în anul 2000 din: pr. Constantin Gălușcă, cântărețul bisericesc Constantin Toma, epitropul Constantin Filimon, Vasile Mihai, Grigore Bugeag și Neculai Alistar⁵⁸².

Biserică, cultură și școală

Pe lângă locul firesc de mântuire a sufletelor și de manifestare a milei creștine, biserica Sfântul Dumitru are și un rol cultural. Slujitorii bisericii s-au remarcat prin copierea de manuscrise, îngrijirea cărților din bibliotecă, organizarea unei școli bisericești pentru copiii din mahala / cartier, a unui cor bisericesc, editarea de publicații cu conținut creștin, tipărirea de cărți, lupta pentru reîntregirea națională după raptul teritorial din vara anului 1940 și a ateismului bolșevic preluat din URSS.

Copiști de manuscrise

Slujitorii bisericii erau știutori de carte. În anexă sunt publicate însemnările pe care le-am identificat în paginile unui *Molitvenic* slavon din zestrea bisericii. Cel care le-a scris era un cunoscător al limbii slavone. În tinda bisericii a fost copiat un *Hronograf*, legat în piele, cu 315 file, dintre care lipsesc cele de la început și sfârșit. Hronograful de la Huși conține câteva capitole adăugate după data de 1636, la care de obicei se terminau „*hronografele care au circulat în manuscris*” în spațiul românesc⁵⁸³. Astăzi, *Hronograful* se află în custodia Muzeului Eparhial din Huși. O

574 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 167 / 1944, pachet 344.

575 „Buletinul Episcopiei Hușilor”, an VI, nr. 4, 1 aprilie 1929, p. 53.

576 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Protopopiatul Huși, dosar 61 / 1953.

577 Costin Clit, Documente hușene, Iași, Editura PIM, 2011, I, p. 376, nr. 447.

578 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 30 / 1872, f. 185.

579 Ibidem, dosar 42 / 1904-1905, f. 84.

580 Ibidem, dosar 39 / 1907, pachet 113.

581 Ibidem, dosar 19 / 1914.

582 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 15.

583 Ștefan Bujoreanu, Un hronograf manuscris, la Huși, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 1972, nr. 7-8, p. 627-634.

cercetare a manuscriselor cu originea în Huși ar fi indicată. Istoricului și omului politic Mihail Kogălniceanu (1817-1891), atât de legat de orașul Huși și satul Râpi unde își avea moșia părintească, îi aparține tipărirea lucrării *Letopisețele țării Moldovii, publicate pentru întâia dată de...*, Iași, vol.I-III. Tomul II este editat în 1845, iar notițele referitoare la „*manuscriptele ce s-au întrebuințat la vol. II*” ne indică și „*manuscrisul Gh. Tulbure, banul din Huși*”⁵⁸⁴.

Biblioteca

Bibliotecile hușene au deținut manuscrise prețioase culturii românești și cărți de slujbă bisericească, pe care se săvârșeau serviciile liturgice în biserică și casele creștinilor arondați parohiei. De pe ele au învățat înaintașii cititul și scrisul românesc.

Biserica deținea la 1894 următoarele cărți de slujbă: trei *Evangelii*, opt *Liturghiere*, îmbrăcate cu piele, două *Liturghiere* în limba rusă, 24 *Minee*, trei *Octoihuri*, două mari și unul mic, două *Trioade*, unul bun și unul vechi, rupt, un *Octoih* rusesc, două *Penticostare*, unul vechi și unul nou, o *Carte pastorală* dată bisericii de Episcopul Silvestru Bălănescu, două *Tipicoane (Tipic)*, unul mare și altul mic, trei *Apostoli*, unul în limba rusă, șase *Psaltiri*, trei în limba rusă, jurnalul „Preotul”, două *Te-Deum*, *Slujba Cuvioase Paraschiva* (un exemplar), *Slujba Sfântului Stelian* (un exemplar), *Slujba Sfântului Pantelimon* (un exemplar), *Slujba Sfântului Haralambie* (un exemplar), *Prohodul Mântuitorului* (patru exemplare), trei *Ceasloave*, două mari și unul mic, *Slujba Sfântului Modest* (un exemplar), *Tâlcul Sfintei Evanghelii*, *Tâlcul Apostolilor*, două *Ideomelare*, tomurile I și II, *Utrinier*, *Herovicar*, *Viețile Sfinților* pe lunile ianuarie, martie, august, octombrie, decembrie și iar octombrie, patru *Molitfelnice*, trei vechi și unul nou, trei *Aghiasmatare*, unul nou și două vechi, *Noul Testament*, o *Panahidă*, un „*Evangelistar*”, *Cântările lui Moise*, *Tesalonic*, *Omiliar*, *Cuvântul lui Th. Studitul*, *Ismail*, *Manoil* și *Savelie*, *Carte de predici* de Andrievice Suceveanu, revista „*Biserica Ortodoxă Română*” (40 exemplare), o carte „*numai pentru prasnice dată de Episcopul actual*” (Silvestru Bălănescu)⁵⁸⁵.

Inventarul bibliotecii era format la 4 mai 1956 din 171 de volume și 93 de reviste.

La 23 octombrie 1967 în inventarul bibliotecii întâlnim: *Antologhion-Floarea Cuv.* (legat în piele și lemn, tipărită la 1705 de Antim Ivireanu, cedată Muzeului din Huși), *Carte grecescă* groasă, fără mențiunea titlului, 1709, cedată Muzeului din Huși, *Octoihos* (1726, cedat Muzeului de Istorie din București), *Omiliai-Cuvintele părintelui Macarie* (1775, cedată Muzeului din Huși), *Evanghelie* (1775, în Sfântul Altar), *Psaltire* (1779, în timpul împărătesei Ecaterina Alexievna și arh. Zosima, cedată Muzeului din Huși), *Cuvintele Sfântului Părintele Teodor Studitul* (1784, cedată Muzeului din Huși), *Liturghier* (1785, în timpul împărătesei Ecaterina Alexievna), *Penticostarion* (1800), *Evanghelie* (1803, în timpul împărătesei Alexandra Pavlovicia), *Apostol* (1804, în timpul împărătesei Alexandra Pavlovicia), *Tâlcuire la cele 4 Evanghelii* (1805), *Minei* pe februarie (1805), *Viețile Sfinților*, decembrie

584 Gheorghe Ghibănescu, Neamul Kogălnicenilor, p. CCLVII.

585 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 17 /1894, f. 3-4.

(1811), *Viețile Sfinților*, martie, (1813, două exemplare), august (1815), *Adunare cuprinzătoare în scurt din cărțile Împărăteștilor Pravile* (1814, de domnul Scarlat Alexandru Calimah), *Tipicon-Slujba de peste tot anul* (1816), *Tipicon-Rânduiala Triod și Penticostarului* (1816), *Molevnic* (1828), *Chiriadodromion*, *Tâlcuirea Evangheliei* (1830), *Minei*, ianuarie (1830), februarie (1831), martie (1831), aprilie (1831), mai (1831), iunie (1831), iulie (1831), august (1831), septembrie (1831), octombrie (1831), noiembrie (1832), decembrie (1832), *Psaltire* (1835), *Psaltire* (1835), *Slujba cea Dumnezeiască a Sf. Manuel, Savel și Ismail* (1836), *Octoih ce se zice elinește Parakliti* (1836), *Antologie, tom III, pe note* (1840), *Slujba Cuvioasei Maicii Paraschiva* (1841), *Pidalion* (1844), *Dumnezeieștile Liturghii* (1845), *Noul bogat Aghiazmatar* (1845), *Prohodul Domnului* (1847, trei exemplare) *Triodion* (1847), *Irmologhion sau Catavasier* (1848), *Slujba Sfântului Mucenic Mucenic Modest* (1848), *Apostol* (1851), *Penticostar* (1854), *Ideomelar* (1856, partea a II-a), *Ideomelar* (1857, partea a III-a), *Acatistul Sfântului Mucenic Haralambie* (1856), *Acatistul Sfântului Pantelimon* (1865), *Dumnezeieștile Liturghii* (1868), *Prohodul Domnului* (1868), *Cântarea Vecerniei și Utreniei* (sec. XIX), *Carte cu polilee* (sec. XIX), *Cronograf* (sec XIX), *Manuscris care cuprinde note bisericești* (achiziționat la 1838), *Anastasimatar bisericesc*, *Psaltire*, *Liturghier*, *Rânduiala pogribaniei mirenilor*, (sec. XIX), *Liturghier* (sec. XVIII, în limba greacă), *Psaltire*, *Molitvelnic*, (sec XIX), *Apostol* (1869), *Dumnezeieștile Liturghii* (1887), *Evhologiu* (1888), *Octoih* (1890), *Carte pastorală-Eparhia Hușilor-căsătorie* (1890, broșată, Episcopul Silvestru Bălănescu), *Câteva cugetări alese* (1891, două exemplare), *Triodiu* (1891), *Minei*, septembrie (1891), octombrie, noiembrie, decembrie (1892), ianuarie, februarie, martie, aprilie, mai, iunie, iulie, august (1893), *Evanghelie* (1895), *Acatistul Sfântului Mina* (1897), *Paraclisul, acatistul și viața Sfântului Mucenic Dimitrie* (1897), *Viața și Activitatea Arhiereului Scriban* (1898), *Mărturisirea Ortodoxă* (1899)⁵⁸⁶.

Școala

Copiii învățau primele „buchii” în tinda bisericii de la preoți și dascălii de strănă (cuvântul dascăl se referă la țârcovnici sau cântăreții bisericești, dar și învățătorii poporului).

Pe lângă biserica Sfântul Dumitru funcționa la 1839 o școală a cărei efectiv de 15 elevi era instruit de către dascălul Gheorghe Manole⁵⁸⁷, care învăța 15 elevi anterior datei de 20 octombrie 1839⁵⁸⁸. O școală privată a dascălului Niță H., de la biserica Sfântul Dumitru, dar și cele ale dascălilor de la Sfinții Voievozi (Teodor Clisiarchu) și Înălțarea Domnului (Mihail Donis) funcționa la 10 mai 1850 fără autorizație, realitate subliniată de comitetul de inspecție a școalelor publice din Huși⁵⁸⁹.

586 Arhiva Bisericii Sfântul Dumitru din Huși, Dosar nr. 5, cuprinzând inventarierea bunurilor de valoare istorică, artistică și documentară a bisericii parohiale Sfântul Dumitru-Huși, f. 8-13.

587 V. A. Urechea, *Istoria școalelor*, II, p. 375; Anton Popescu, *Episcopia Hușilor*, manuscris, p. 229; Traian Ichim, *Documente*, în „Ioan Neculce”, Fascicula 6, 1926-1927, nr. CLXXXIV, 1839-1842-1846, p. 228-229.

588 V. A. Urechea, op. cit., p. 123.

589 Costin Clit, *Învățământul particular din Huși (1836-1854)*, în „Elanul”, Giurcani, nr. 55, septembrie 2006, p. 8.

În orașul Huși „încă din vechime există un obicei, ca la ceremonia aducerii stâlpărilor de la Sf(ântul) Dumitru la biserica Episcopiei se ia parte și institutorii cu elevii sco(a)lelor primare”, documentele dintre 29 martie 1882 și 24 martie 1904 dovedind această realitate. La ceremonia stâlpărilor au participat în această perioadă întreg clerul urban, elevii și institutorii școlilor, anume de la Seminarul teologic, școlilor primare nr 1, 2, 3, 4 și a Gimnaziului, după înființare. La 5 aprilie 1883 este invocată „conducerea stâlpărilor după regula stabilită” și „vechiul uz”. Ceremonia religioasă începea la biserica Sfântul Dumitru și se desfășura în „Sâmbăta lui Lazăr”. Ceremonia atrage intervenția Ministerului din 13 mai 1886, așa cum reiese din adresa din martie 1887 a lui I. Semaca, directorul Școlii primare nr. 1 de băieți din Huși, trimisă primarului: „În anul 1886 când a trebuit să se justifice absența făcută de la clase a d. institutorii în ziua de 5 aprilie când a picat zioa ducerii stâlpărilor Domnul Ministru al Instrucțiunii prin ordinul N. 5142 din 13 mai 1886 a zis „Asupra raportului Dv. N. 34 auzind pe Consiliu(l) Permanent de instrucțiune, Subsemnatul ve respunde că pentru aciasta singura dată se consideră ca motivată absența făcută de la clasă în ziua de 5 Aprilie trecut de către institutorii acelei sco(a)le. Vi se atrage însă luaria aminte ca pe viitor se nu mai țineți decât serbătorile zilelor anume prevăzute în regulament”. Institutorii erau puși „în imposibilitate(a) de a urma invitațiunei ce faceți”, cerând prin I. Semaca intervenția pe lângă Episcopul Hușului „spre a nu se lua neparticiparea Institutorilor la ceremonia stâlpărilor ca o nesubordonare autorităților”. La aceasta se adaugă și adresa lui M. Constantinescu, directorul Școlii primare nr. 2 de băieți din Huși. În intervenția din 13 aprilie 1888 de pe lângă ministrul instrucțiunii publice, autoritățile eclesiastice hușene considerau participarea la ceremonia stâlpărilor drept una ce poate „aduce mai mult folos moralității publice”. Neparticiparea elevilor la ceremonia din 1887 atrage „un murmur de nemulțămiri între cetățenii locali”. La 17 aprilie 1894 Episcopia Hușului amintea și organizarea unui bal de către corpul profesoral în folosul elevilor săraci, pentru a li se confecționa haine „și a le împărți cu ocaziunea acestei solemnități religioase”⁵⁹⁰.

Corul bisericesc

Manuscrisele și documentele arhivistice păstrate reflectă prezența la Huși a unui important centru muzical în secolul al XIX-lea și arată activitatea unor compozitori sau copiști. În școala Episcopului Sofronie Miclescu s-a format ilustrul reprezentant al muzicii psaltice Nectarie Frimu, născut la Huși, care ajunge arhieru sub numele Tripoleos⁵⁹¹. În Seminarul teologic s-a format Gavriil Musicescu (20 martie 1847, Ismail -21 decembrie 1903, Iași), care a urmat cursurile Seminarului din Huși între 1860 și 1864, având ca profesori de muzică pe iconomii Nicolae Roiu și Vasile Mandinescu, bucurându-se de aprecierea și sprijinul de către ierarhul cărturar Melchisedc Ștefănescu. La Episcopia Hușului își desfășoară activitatea protopsaltul

590 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episopia Hușilor, dosar 23 / 1882.

591 Vasile Vasile, Nectarie Frimu figură reprezentativă a muzicii psaltice românești, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VI, 2000, p. 486-533.

Manolache Hristea (decedat înainte de 1892), identificat cu Manoil Nicolau, autorul unor triadice și a unui polileu⁵⁹².

Documentele atestă activitatea corală de la Catedrală episcopală din Huși încă din aprilie-mai 1862, când cheltuielile pentru întreținerea corului de muzică vocală însumau 1999 lei și 21 parale⁵⁹³. Melchisedec Ștefănescu, Locotenent de Episcop, reamintea Ministerului la 12 octombrie 1864, adresa din 6 octombrie 1864 prin care expune necesitățile „*ce sânt în această casă din cauza restrângerii câtorva condeie din budgetul actual al aceste Episcopii*”, revenind asupra punctului III „*asupra condeiului de 3600 lei asemănător pentru întreținerea a 20 băieți orfani, care întrețin corul vocal*”. Melchisedec Ștefănescu apreciază prin telegrama din 27 și adresa din 31 octombrie 1864, trimise Ministerului Justiției necesitatea sumei de 3362 lei „*cursul tezaurului*” pentru perioada de timp rămasă până la sfârșitul anului. Înaintează lista cu membrii corului și cărțile necesare studiului în valoare de 270,34 lei, precum și cu îmbrăcămintea trebuitoare⁵⁹⁴.

Corul Căminului cultural „Lumina vieții” din Huși, instituție condusă de preotul Anton Popescu de la biserica Sfântul Dumitru, este răsplătit de Episcopul Grigorie Leu la 1942 cu suma de 5000 lei și se va deplasa la Radio Iași în condiții de război în 1943⁵⁹⁵, unde este programat în 16 decembrie 1943 pentru a susține un recital. Căminul Cultural face parte din „familia” Căminului Orășenesc⁵⁹⁶. Credem că în realitate este vorba despre corul de la biserica Sfântul Dumitru.

Biserica avea în 1946 un cor vocal, iar în urma decesului cântărețului Ioan Andronache din 2 mai 1946 se cere numirea unuia „cu aptitudini și cunoștințe muzicale”⁵⁹⁷.

Din 1991, când Episcopia Romanului și Hușului nu a mai asigurat susținerea financiară, corul Catedralei Episcopale din Huși a fost mutat la biserica „Sfântul Dumitru” în urma insistențelor preotului paroh Constantin Gălușcă, unde și în 2000 „*sunt prezenți la toate slujbele dând răspunsul la Sf. Liturghie, participând mulți credincioși din oraș*”⁵⁹⁸.

În cadrul corului și-au desfășurat activitatea și s-au impus prin ținuta lor morală: Maria Popa, Ileana Hariton, Elena Paraschiv, Elena Bailicenco, Emilia Escu, Mirela Nicuță, Ioana Bârlădeanu (sofrane), Maria Panainte, Florentina Furtună, Elena Ungureanu, Gabriela Nechifor, Maria Gherasim (altiste), Mihail Moleavin, Valeriu Acioabăniței, Eugen Sălăvăstru (tenori), Mihail Atasiei, Ioan Vrâncianu (bași). Dirijarea corului a fost asigurată de profesorul de muzică Mihai I. Balan, colonel în retragere, veteran de război, președinte al Asociației Naționale a Veteranilor de Război, subfiliala Huși, distins cu Ordinul „Virtutea Militară”, în grad de cavaler, decedat la 19 aprilie 2013, căruia îi urmează dascălul bisericesc Costel Toma. Din

592 Arhid. Nicușor Lăzărică, Compozitori de polielee din secolul al XIX-lea, în ziarul „Lumina”

(<http://ziarullumina.ro/compozitori-de-polielee-din-secolul-al-xix-lea-112971.html>)

593 Arhiva Episcopiei Hușilor, F.E.H., dosar 69/1862, f.2, pachet 24.

594 Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 927 / 1864, f. 1-11.

595 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 12/1943, pachet 332.

596 Arhivele Naționale Vaslui, Fond Primăria Orașului Huși, dosar 34 / 1943, f. 449.

597 „Cronica Hușilor”, an XIII, nr. 5-8, mai-august 1946, p. 46.

598 Pr. Constantin Gălușcă, op. cit., p. 12.

octombrie 2009 corul bisericesc s-a mutat la biserica Sfântul Gheorghe din Huși și poartă numele compozitorului Gavriil Musicescu.



Corul bisericii Sfântul Dumitru din Huși (ianuarie 2008)

Alte confesiuni

Între 1949 și 1953 este atestată existența Casei de rugăciuni adventiste, singura oficială din raionul Huși. Preotul Arhidiade subliniază lipsa sectanților din parohia Sfântul Dumitru pentru această perioadă și împiedicarea încercărilor de prozelitism la timp⁵⁹⁹.

În 1953 parohia Sfântul Dumitru cuprindea 377 capi de familie cu 1299 suflete. Sunt prezente în parohie 25 de familii romano-catolice și 112 familii de evrei⁶⁰⁰.

Preotul Arhidiade Teodorescu redă la 4 mai 1956 în fișa parohială întocmită următoarea situație a celorlalte confesiuni sau culte protestante: 36 de familii romano-catolice cu 123 suflete și 105 familii de evrei cu peste 300 de suflete.

Eroii parohiei

Enoriașii parohiei „Sfântul Dumitru” din orașul Huși au participat la războiul nemului românesc pentru reîntregirea patriei. Sunt cinstiți ca eroi ai neamului și urbei hușene lt. Ianculescu Neculai, Tomescu Gheorghe și lt. Octav Hagiu care și-au pierdut viața în primul război mondial.

Tributul de sânge este dat de parohieni în timpul celui De-al Doilea Război Mondial la care participă și armata română alături de Germania nazistă după declanșarea atacului împotriva sovieticilor la 22 iunie 1941. Își pierd viața: plutonier

599 Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Protopopiatul Huși, dosar 1 / 1949-1953, pachet 1.

600 Ibidem, dosar 61 / 1953.

T.R. Alexandrescu Gh.Adrian, sergent T.R. Bolea Gh. Gheorghe, soldat T.R.Bănici Ștefan, Ghercu Toader(10 Grăniceri), sublocotenent T.R. Hlubă Șt. Iosif, sergent T.R. Marinov Victor, sublocotenent Popescu A.Eugen, plutonier T.R. Teodoru Gh.Ardealul, sublocotenent T.R.Teodoru Lucian, soldat Lucan Dumitru și caporal Vălul Gh.Dumitru.

ANEXE

Documente

1681 (7189) iulie. *Irina, soția preotului Dumitraș, lasă la moartea ei partea sa din satul Cotârlești, ținutul Vaslui, preotului Mihail de la biserica domnească din Curte.*

Iași, 8 iulie 7189 <1681>

<<Irina, preuteasa popei lui Dumitraș, fata lui Cotărlă>>, arată <<singură pre meni, cându au fostu la sfârșitul vieții mialî și la darea sufletului meu, să ies dintr-această lume de gios, cu multe valuri pementești, am avut feciori din păcatele miale, feți și fiate, și neputându-mă ținia cu ficiorii miei, și nesocotindu-mă ei, și, cându fu acmu la boala mea și sfârșeniia vieții miale, am fostu la casa preutului Mihail de la bisiarica mării sale do(mnul)¹, din Curte, și m-am dat lui la darea sufletului meu, ca s(ă) aibă molifta sa a mă griji și a ma comânda de ce trebui dup(ă)² moarte, căci că ficiorii mei nu m-au socotit, neci m-au căutat de nemicî>>. Are moșie, în ținutul Vaslui, <<lângă Hiliia, din gios, ce să chiimă satul Cotârlești>>. O lasă preotului <<și preutiasii lui, Tofanii, și cuconilor lui ce-i va da Dumne(e)dzău>>.

Martori: un preut de la Broștiani, altul <<de la besiarică din Măji>>, al treile <<de la bisiarică de la Sf(ântul) Dimitrie, și Isaiia călugărul de la mănăstiri din Huși, și Sârghie ficiorul Burghialii, și frate-său, Marco, și Paraschiva fata lui Dumitrașco Apemanul din Iași>> și Radul simanul.

EDIȚII: Ioan Caproșu, *Documente privind Istoria orașului Iași*, Iași, Editura „Dosofteri”, 2000, vol. II, p. 498, doc. nr. 559; revista „Ioan Neculce”, 1933, p. 314; Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI, *Cărți domnești, zapise și răvașe – Partea II* -, București, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, 1904, p.144-145, nr. 17, Extrase.

^{1,2} Parantezele lui Nicolae Iorga.

1848 noiembrie 15. – *Maria Brânză solicită trecerea de la catolicism la ortodoxie.*

Înalt Preo Sfințiți și mult milostivi stăpâni

Maria Brânză
Cucernică cerere

Eu mă găăsescu de religii catolică, pe care de la naștere cu curata feciorii am purtat-o până astăzi vârsta 18 ani. Acum cunoscând că legia pravoslavnică a creștinilor este mai bună și mai cinstită și de iai Ț și mai favorată de fiecare naștere.

Am venit în plecari a priimi sfântul botăz și a mă numi și eu creștină pe lângă care nădăjduescu și căsătoria de bună religii. De aceea dar îndemnată de pravoslavni(ca) și între(a)ga creștinătați dorită de fiecare rătăcit – precum eu o cunosc pe aceea ci până astăzi am purtat,

Plecată și întrutot supusă cadu la mila Înalt preo Sfințiilor Voastri, cu milostivire să binevoiți ca prin sfântul botez să-mi câștig dorita pravoslavnic(ă) încreștinare și prin urmar(e) mai departe. Pentru care pomenire preo sfințiilor voastre înpotriva doritii de mine fericită în creștinătate nici odată va fi uitată.

Al Preo sfințiilr Vo(a)stre
Pre plecată și supusă slugă
<ss> Marienia Brânză
1848 noiembrie 15

Duhovniceasca Consistorii a Sfintii Episcopii Hușii

Cătră sfinție sa iconomul Vasile Călmășachi de la biserica Sfântului Dumitrii

Aciastă jalba înregistrată cu rezoluția Pria Sfințitului; în priciaz vi să recomnduește din care vă ve-ți pliroforisi pentru cerire(a) ce face iscălita jăluitoare; Deci vi să scrie ca să urmați în totul, după cuprindere(a) stăpâneștii rezoluții cu cercetare și catihisare precum să poruncește și apoi ve-ți raportui urmare(a) și râvna ce va arăta jăluitoare(a); După care ve-ți lua povățueri spre înaintare lucraria.

Nº 215 anul 1849 Genarie 3

<ss>

AEH, FEH, dosar 135 / 1864, f. 1, Original, Pachet 34.

<anterior datei de 27 februarie 1870>.-Cererea Ierodiaconului Ștefan Iliescu către protoiereul județului Cahul.

Subsemnatul ierodiaconul Ștefan Iliescu, domiciliat în orașul Huși, servitor la biserica Sf. Dumitru, face cerere Onorabilei protoerii să binevoiască am reporta pre o sfințitului Stăpân al Eparhiei acestui județ de a mă hirotonisi preot la biserica Sfinților Voievozi din cotuna Răducanii, comuna Săratu Răzăși, plasa Cotul Morii, județul Cahul, după angajamentul ce am cu numiții locuitori și vă rog cât mai cu grăbire să trimiteți raportul convenit Pre o Sfințitului Stăpân de a mă hirotonisi preot la numita biserică, fiind mare nevoie de preot, la care și mărturia o prezint totodată.

Cu aceasta
<ss> Ierodiacon Ștefan Iliescu
Sf. Sale
Protoiereului de județul Cahul

AEH, FEH, Fond Episopia Hușilor, pachet 43, dosar 26 / 1870, f. 23.

1870, februarie 27.- *Ierodiaconul Ștefan Iliescu solicită Episcopiei Hușilor permutarea la biserica Sfinții Voievozi din satul Răducanii, comuna Săratu Răzăși, plasa Cotu Morii, județul Cahul*

Pre o Sfințite Stăpâne

Subsemnatul Ierodiaconul Ștefan Iliescu, domiciliat în Huși, servitor la biserica Sf. Dimitrie, facem mare rugămintă Preosfinților Voastre să binevoiți a mă permuta de la această biserică și a mă hirotonisi preot la biserica Sf. Voievozi, din cotuna Răducanii, comuna Săratu Răzăși, plasa Cotu Morii, județul Cahul, fiind că la acea biserică nu este preot și va fi mare pomenire.

Preosfinților Voastre asupra mea.

<ss>Ierodiacon Ștefan Iliescu

Pre osfinției sale

Episcopul Eparhiei de Huși

AEH, FEH, Fond Episopia Hușilor, pachet 43, dosar 26 / 1870, f. 24.

1870 martie 3. *Cererea locuitorilor din satul Săratu-Răzeși.*

1870 martie 3.

Prea Sfințite Stăpâne,

Subsemnații locuitori din cotuna Reducanii, comuna Seratu-Rezeși, plasa Cotu Morii, judeciul Cahul, facem rugămintă prea Sfinției Vo(a)stre ca să aveți misericordie asupra-ne spre a ne hirotonisi preut pe sf(inția) sa ierodiaconul Ștefan Iliescu, ce este servitoriu la biserica Sf(ântul) Dimitrie din orașul Huși, fiind că este chiar și angajat de noi; Cauza ce ne-a forsat de l-am angajat a fost că n-am găsit preut, încât din așa motive Biserica no(a)stră stă și până astăzi închisă, iară noi ne aflăm în cele mai grele suferințe.

Apelăm la prea Sfinția Vo(a)stră având totodată cea mai mare siguranță că veți benevoi a ne hirotonisi de preut, duple cum s-a zis pe sf(inția) sa Ierodiaconul Ștefan Iliescu, că în așa mod să putem scăpa noi și fii noștri de pericolele în care suntem amenințați.

Eu Iordache Ceobanu.

Eu Ion Neagu.

Eu Theodoru Chinacu.

Eu Ion Vrancea.

Eu Vasile Dodoici.

Eu To(a)der Codiță.

Eu Melinte Ceobanu.

Eu Neculai Casapu.

Eu Vasile Dorofteiu.

Eu Ion Lazăr.

Eu Andronachi Huștiucă.

Eu Grigore Chircu.
 Eu Gheorghe Ceobanu.
 Eu Ion Ceobanu.
 Eu Gheorghe David.
 Eu Vasile Chircu.
 Eu Vasile Huștiuc.
 Eu Ion Pricop.
 Eu Lupu Măță.
 Eu Eni Codiță.
 Eu Todoru Briceag.
 Eu Neculai Tușcă.
 Eu Vasile Codiță.
 Eu Macare Deliu.
 Eu To(a)der Vicol.
 <ss> Gh. Chircu.

România

Primăria comunei Săratu Răzeși în conformitate cerirei locuitorilor din cotuna Reducanii se legaliză petiția prezentă, încât privește intenditate sub semnăturile de (...)

1870 martie 18
 Președinte <ss>
 N. 103

Prea Sfinției Selle
 Prea sfințitului Episcop al judeciului Fălciu, Cahul, et. – cu reședința la Huși.

AEH, FEH, dosar 26 / 1870, f. 25, pachet 43.

1876 iunie 14. *Epitropii bisericii Sfântul Dumitru din Huși solicită eliberarea unei condici de milă necesară zidirii clopotniței.*

1876 iunie 14 zile.

Înaltu Prea Sântite și mult milostive Stăpâne,

Epitropia bisericii Sfântului Demitrie ocupându-se în to(a)te zilele cu afacerea clădirii clopotniței acelei biserici au ajuns acuma a se tencui, ște văzând mai departe că la efectuarea ei avem o lipsă de 120 #, una sută douezeci galbeni, n-a mai găsit alt mijloc decât a alerga la Prea Sfinția Vo(a)stră, rugându-Ve ca să binevoiți a ne viza o condică sub sigiliul cuvenit, cu care vom putea alerga pe la îndurători și binefăcători ca să putem sco(a)te la capăt asemenea lucrare.

Primiți Ve rugăm Preosfințite Stăpâne încredințarea pre(a) osebitei no(a)stre considerații.

Epitropi

<Urmează 3 semnături>

Prea Sântiei sale Episcopului de Huși.

Rezoluție: Se va scrie protoiereului local ca să cerceteze și să refereze în ce anume condițiuni și cu ce ce formă s-a dat reparația bisericii S(fântu)lui Dimitrie din acest oraș? Ce sumă s-a prevăzut de la început pentru efectuarea ei și dacă biserica dispunea de această sumă.

<ss> Iosif

AEH, FEH, dosar 57 / 1876, pachet 52, original.

1876 iulie 13. *Iconomul I. Cogean, protoiereul județului Fălciu, referență și supune spre aprobarea Episcopului Iosif Gheorghian condica de milă solicitată de epitropia bisericii Sfântul Dumitru din Huși necesară zidirii clopotniței.*

Anul 1876. Iulie în 13 zile.

România

Protoieria județului Fălciu

Eparchia Huși

No. 1290

Prea Sântite,

Consecvent conținutului din officia Pre(a) S(f)inției Vo(a)stre sub No. 385, vin cu cel mai profund respect a Ve supune: că facerea clopotniței de la biserica cu hramul Sf(ântul) Dimitrie din ace(a)stă urbe s-a dat de cătră primăria locală cu forma licitativă antreprenorului D. Costache Stănilescu, posedând contractul ci datează din 1875. Valo(a)re(a) antreprizei e de lei noi 9400. Capitalu(l) de care a dispune biserica la formarea condițiunilor antreprizei a fost de lei noi 5789, bani 14, plus încă suma de lei 2392, bani 50, ci s-au prins în urmă din vânzarea unui loc de dugheană către d(umnealui) Hagi Hriste, ce-l posedă biserica prin testament de la fosta 1^a soție d(umnea)lui Hagi Hriste, a căruia condițiuni stipulau (î)ntre altele ca de acest loc pe care a fost și dugheana care s-a consumat de foc, biserica va beneficia tocma după săvârșirea din viață și a amintitului ei soț d(umnealui) Hagi; Cu ocazia acestei zidiri (î)nsă necesitatea pecuniară reclamând vânzarea acestui loc, căci capitalul bisericii nu este suficient cu valo(a)re(a) antreprizei, epitropia amintitei biserici a convenit la vânzare(a) particulară cu suma indicată mai sus, pre care cumpărătorul Hagi a și răspuns-o, luându-și asupra încă și to(a)te sarcinile testatarei.

Pe lângă acest capital se mai adaugă încă suma de lei 316, bani 25, dată bisericii de către defunctul Petru Liuliu. Astfel dară, totalul capital al bisericii Sf(ântul) Dimitrie compunând suma de lei 8497, bani 89, iară antrepriza zidirei clopotniței de lei 9400, diferența de lei 912, bani 11, rămâne a se mai plăti încă de acuma, dar (î)nsă fiind că-n capitalul indicat întră și două sinete, unul (î)n valo(a)re de 60 #, cu carii preotul Pavel Nicolau s-a împrumutat de la epitropia menționatei biserici ca din anul 1857, și altul (î)n valo(a)re de 10 # a iconomului I. Râșcanu, ambii din

Hussi, de aceea epitropia a cerut a se acorda pantahusa pentru adunare(a) de ofrande benevole până la valoarea de 120 #.

Acestea fiind informațiunile relative la avutul bisericii Sf(ântul) Dimitrie și cererea epitropiei pentru acoperirea sumei de lei 9400, necesari antreprizei contractate, respectuos vin a ve comunica; Și vă rog Pre(a) S(f)ințite Stăpâne, ca dacă veți găsi justă ace(a)stă cerere să binevoiți a semnala pantahusa cerută de menționata epitropie, care pentru acoperirea totalei sume a făcut un împrumut provizoriu.

Sunt Pre(a) S(f)ințite Stăpâne

Al Pre(a) S(f)inției Vo(a)stre întru tot plecat și supus servitor,

Protoieru <ss> I. Cogean iconom

Prea Sântiei Sale

D.D. Iosif, Episcop Eparhiei Hussilor.

Rezoluție: 1876 iulie 21 / Din cele expuse prin prezentul raport văzându-se necesitatea ce are biserica S(f)ântului Dimitrie de ajutorul particularilor spre a-și isprăvi clopotnița începută, aprob a se viza condica ce mi se trimite, spre a se strânge cu ea ofrande benevole numai din acest județ și pentru un termen de jumătate de an.

AEH, FEH, dosar 57 / 1876, pachet 52, original.

1876 iulie 21. *Condica de milă avizată de Episcopul Iosig Gheorghian pentru strângerea ofrandelor necesare finalizării lucrărilor clopotniței bisericii Sfântul Dumitru din Huși.*

Condica pentru adunare(a) de ofrande în profitul bisericii Sf(ântul) Dimitrie din Huși

1876 iulie 21

N. 404

Tuturor binecredincioșilor creștini din Eparhia Hușilor fac cunoscut prin aceasta că în urma raportului Prea cucernicului Protoieru al județului Fălciu N. 290, prin care arată că biserica cu hramul Sf(ântul) Dimitrie din acest oraș având necesitate pentru isprăvirea în totul a clopotniței ce se face la numita biserică, mijlocește vizarea unei condici pentru adunarea de ofrande în profitul acestei lucrări care nu se po(a)te isprăvi numai prin mijlo(a)cele Bisericeii.

În fața unor asemenea împrejurări consimțind la cele expuse de prea Cucernicul Protoieru, am aprobat și binecuvântat umblarea cu această condică numai în județul Fălciu pe un timp de jumătate an, spre a strânge cu ea ofrande benevole pentru scopu(l) indicat, cu condiția ca Epitropia Bisericeii să dea sama Episcopiei de întrebuințarea sumelor ce s-ar aduna.

Deci, Iubiților mei fii spirituali Ve îndemn și părintește vă propun ca, prezentându-se purtătorii acestei condici să binevoiți a veni în ajutorul bisericeii cu ceea ce puțința vă va înlesni; Iară D(umne)zeul milostivirii să fie, pentru aceasta religioasă binefacere, totdeauna cu ajutorul Ortodoxiei Vo(a)stre. Amin.

AEH, FEH, dosar 57 / 1876, pachet 52.

1935 septembrie 9, Huși. *Testamentul lui Toader Luca din Huși.*

TESTAMENT

Prin care subscrisul Toader Luca, proprietar domiciliat în Huși, str. I. G. Duca, Nr. 17, fiind în deplinătatea facultăților mele mintale și din libera mea voință, dispun de averea mea porțiunea disponibilă, după moartea mea, cum urmează:

Las bisericilor din Huși cu hramul Sf(inții) Voevozi Mihail și Gavril și Bisericei cu Hramul Sf(ântul) Dumitru în proprietatea și folosința lor următoarele imobile:

Nr. 1. Trupul de pământ de 140 prăjini sau 2 hectare, 50 arii, 60 ct.arii, situat la „Galbena”, zis Donea, din Comuna Epureni, Jud. Fălciu, cu tot ce se găsește pe el în întinderea și megieșirile prevăzute în actul de vânzare-cumpărare aut(entificat) (de) Trib(unalul) Fălciu la Nr. 1359 / 1932 și transcris la Nr. 2072 din 8 Decembrie 1932.

Nr. 2. Un teren situat pe teritoriul Comunei Epureni, satul Valea-Grecului, Jud(ețul) Fălciu, în suprafață de 40 prăjini sau 71 arii, 60 ct.arii, întinderea și megieșirile prevăzute în actul de cumpărare aut(entificat) de Trib(unalul) Fălciu la Nr. 653 / 1925, transcris la Nr. 1180 din 17 Februarie 1925 și actul de donațiune a soției(i) mele Elena Th. Luca, autenticat de Trib(unalul) Fălciu la Nr. 347 / 1931, transcris la Nr. 530 din 6 Martie 1931.

Nr. 3. Un teren situat pe teritoriul comunei Pogănești, Jud(ețul) Fălciu, în suprafață de 60 prăjini sau un hectar, 7 arii, 40 ct.arii, porțiune indiviză cuvenită lui Irina D. Horeică din Stăniliești, Jud(ețul) Fălciu și pe care eu o stăpânesc de la cumpărătură cu vecinătățile R(ăsărit), Gh. Horeică și Vasile Ștefan Dobă, apus Constantin Pară, N(ord) Th. Luca și S(ud) Irimia D. Horeică cu o casă, circa 2500 butuci vie, producătoare direct și americană, o fântână și luncă după actul de vindere cumpărare aut(entificat) (de) Trib(unalul) Fălciu, Nr. 1896 / 1926, transcris la Nr. 3069, din 22 decembrie 1926.

Nr. 4. Un loc de casă în Huși de aproximativ 4 prăjini sau 7 arii, 16 ct.arii, cu o casă pe el, situată în Huși, str. Chisacov, cumpărat de la Primăria Huși, cu actul transcris la Trib(unalul) Fălciu, Nr. 737, din 6 Martie 1935.

Nr. 5. Un teren în suprafață de 250 metri pătrați situat în Huși, în dosul străzii Toma Chisacov dinspre imașul comunal, cumpărat de la Cana și Petru Gugiuman cu actul aut(entificat) (de) Trib(unalul) Fălciu Nr. 641 / 1935, transcris Nr. 1368 din 3 Aprilie 1935.

Toate aceste bunuri imobile specificate mai sus, Parohiile numitelor Biserici va folosi veniturile lor anuale pe din două (în jumătate) fără a avea nicun una dreptul de înstrăinare a imobilelor testate, dar putându-se diviza fondul testat fie binevol fie judecătorește.

În caz de moarte terenul fiind cultivat de mine, folosința aceluia an rămâne familiei mele pentru înmormântare și îndeplinirea celor creștinești.

Venitul anual cules atât de Parohia Bisericei Sf(inții) Voevozi din Huși, cât și Parohia Bisericei Sf(ântul) Dumitru din Huși îl vor întrebuința pentru cele necesare Bisericilor respective.

Pun îndatorirea ca în ziua de Sf(ântul) Toader (ziua numelui meu de botez) să mi să facă panachidă în fiecare an la ambele biserici, iar la hramul respectiv a fiecărei biserici, deasemenea să mi să facă panachidă.

Rog pe fiica mea Elena Th. Luca, să respecte întocmai această a mea ultimă voință, întrucât am căutat să-i asigur existența prin tot ceea ce i-amd at cu acte aparte fiind în viață, cât și fără acte succesiune pe urma mea.

Valoarea averi testate o evaluez la suma de 10000 lei.

Făcut în Huși azi 9 Septembrie 1935.

ss. Th. Luca

Scriș și redactat de mine, care cunosc părțile.

ss. E. Costin, avocat Huși.

Acest act este autentificat de Trib(unalul) Fălciu sub Nr. 1237 din 9 Septembrie 1935.

Pentru conformitatea și exactitate.

Cazierul imobilului Biserica Sf. Dumitru, proprietatea Ministerului Cultelor.

Inscripții

„Sf(â)n(tul) Haralambie / Sf(ântul) Mina”, cutia Sfintelor Moaște.



„Dobre / Hristina / Stoian / Vasilca” / (pe ușile metalice de la intrarea în naos, grafie chirilică).



„Acest disc este a bisericii Sf. Dimitrie. 1806 mart. 20”, inscripție de pe disc⁶⁰¹.

„1829 Gh. Filip”, pe o candelă mică din argint⁶⁰².

„Ghenadie Ieromo. 1830 Noem. 27”, stare mediocră, pe crucea mică din argint⁶⁰³.

„Acest văzduh este hărăzit Sfântului Dimitrie de Mihail Vasilca și fii săi: Alexandru, Antonie, Anastasia pentru răposata soția sa.....ce s-au săvârșit la anul 1831 iulie în ...zile”, de pe Acoperământul mare a Sfintelor Vase⁶⁰⁴.

„Acest Policandru este făcut de opștie în anul 1848 april 5 la biserica cu hramul Sf. M-rele Mucenic Dimitrie din târgul Hușului în poporul bulgarilor”, inscripție de pe policandru⁶⁰⁵.

„Dimitrie Bele răposat 1848 decembrie 31”, inscripție ce se află pe două sfeșnice⁶⁰⁶.

„Acestu sfeșnic este făcut cu cheltuiala d(u)m(ealui) șătrariului Daniil Hrestodor și a soției sale d(u)m(nealui) Zamfira. Pentru 1849 maiu 10”, inscripție de pe un sfeșnic (transcriere Costin Clit).

„1853”, pe o candelă mică din argint⁶⁰⁷.

„1857”, pe trei candelari mari din argint⁶⁰⁸.

„1868”, pe o candelă mică din argint⁶⁰⁹.

„Făcut de Daniilu Hristodor pentru fiica sa Anna spre pomenire în biserica Sf. Mart(ir) Dimitrie 1868”, pe un sfeșnic de la icoana Sfânta Ana⁶¹⁰.

„C.Frimu 1877”, pe o candelă mică din argint⁶¹¹.

„Maria 1894”, pe o candelă mică din argint⁶¹².

601 ABSDH, Dosar nr.5, cuprinzând inventarierea bunurilor de valoare istorică, artistică și documentară a bisericii parohiale Sfântul Dumitru-Huși, f.14.

602 Ibidem, f. 6.

603 Ibidem, f. 5.

604 Ibidem, f. 14.

605 Ibidem, f. 14.

606 Ibidem, f. 14.

607 Ibidem, f. 6.

608 Ibidem, f. 6.

609 Ibidem, f. 6.

610 Ibidem, f. 14.

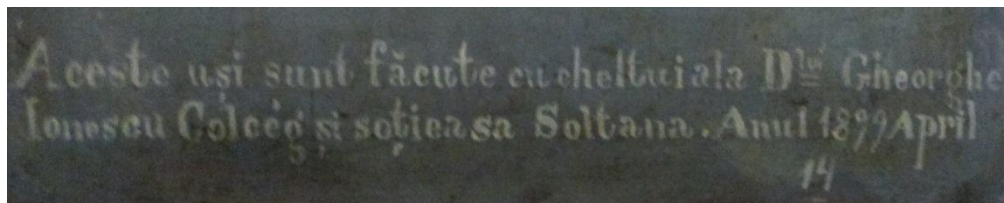
611 Ibidem, f. 6.

612 Ibidem, f. 6.

„*Raperat de Gheorghe Ionescu Colceag (l)a 1898 februar(ie) 24*” (culeasă de Costin Clit).

„БЛАГООБРАЗНЫЙ ЮСИФЪ СЪ ДРЕВА СЧЕМЪ ПРЕЧИСТОЕ / ТЪЛО ТВОЕ ПЛАША/НИЦЕЮ ЧИСТОЮ ОБВИВЪ И ВОНАМИ ВО ГРОБЪ НОВЪ / ПОКРЫВЪ ПОЛОЖИ” (inscripția în limba rusă de pe epitaf). / *Traducerea inscripției*: „Nobile Iosif ridică de pe lemn preacuratul trup al Tău cu acest acopermânt curat îl înfășoară și cu el în sicriu nou, acoperindu-L să-L pui”; „1899 / Dăruit de Petru și Tudora Harabagiu”; (de pe un epitaf adus din Rusia).

„*Aceste uși sunt făcute cu cheltuiala D(omnu)lui Gheorghe Ionescu Colceag și soției sa Soltana. Anul 1899 april(ie) 14*” (ușile diaconești).



„*Donat de Țana Ivanciu (Huși) la 5-II-1904*”, pe o pereche de cununii din argint⁶¹³.

„*Donat de Gh.și Soltana Ionescu Colceag-1904*”, pe chivotul din argint cu cinci turnulețe. Inscripția este în realitate: „*Hărăzit bisericii Sfântului Dumi(t)ru din Huși de robii lui Dumnezeu Gheorghe și Soltana Ionescu Colceag, prin stăruința iconomului Gheorghe Codreianu 1904 ienuari 30*”.

„*Ioan Constantinescu 3 martie 1929*”, pe o candelă mică din argint⁶¹⁴.

„*Donat Familia Vericeanu 1934.*”, pe cordonașul în filigran din argint⁶¹⁵.

„*Donația familiei Argentoianu / 1932*”, pe un vitraliu.

„*Olga Frimu. Donat 1935.*”, pe o candelă mică din argint⁶¹⁶.

„*Acesta este mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele a toată lumea*”, în limba rusă, pe discul de argint cu picior⁶¹⁷.

„*În numele Tatălui și al Fiului și al Sf(ântului) Duh. / Acest Sfânt Lăcaș, construit între anii 1835-1846, în urma cutremurelor din anii 1977-și 1986, a fost reparat radical atât interior cât și exterior în timpul P.S. Eftimie, Episcop al Romanului și Hușilor, prin marea stăruință a preotului paroh Gălușcă Constantin și cu aportul membrilor consiliului și comite(tu)lui parohial, precum și cu contribuția substanțială a enoriașilor. / Lucrările de consolidare și pictură au fost terminate la 8 noiembrie 1991 spre veșnica pomenire*” (pisană bisericii).

613 Ibidem, f. 6.

614 Ibidem, f. 6.

615 Ibidem, f. 6.

616 Ibidem, f. 6.

617 Ibidem, f. 5.

Pomelnice

VII

Er(e)i Ioan, prezvetira și tot ne(a)mul lor; Vasilca și¹ (?) tot ne(a)mu(l) lor; Vasile, Ile(a)na și tot ne(a)mul lor; Panaite, Zamfira și tot ne(a)mul lor; Ștefan, Sofiia și tot ne(a)mul; Petre, Icatirina și tot ne(a)mul lor; Petru, Icatirina și tot ne(a)mul lor; Hărălambii, Ile(a)na, Maria și tot ne(a)mul lor; Gheorghei, Mareia și tot ne(a)mul lor; Danil, Costachi, Ana și tot ne(a)mul lor; Pavil, Paraschiva și tot ne(a)mul lor; Zoița și tot ne(a)mul lor; Ghiorghii, Soltana și tot ne(a)mul lor; Vasile, Stoica și tot ne(a)mul lor; Necolai, Ivgheniia și tot ne(a)mul lor; Teodor, Icatirina și tot ne(a)mul lor; Ioan, Ielena și tot ne(a)mul lor; Gheorghii, Vasălca și tot ne(a)mul; Ștefan, Inorie și tot ne(a)mul lor; Gheorghe, Ivghenia și tot ne(a)mu(l); Țole, Magdalina și tot ne(a)mu(l); Ilii, Ioana și tot ne(a)mu(l); Hristachi, Prohira și tot ne(a)mu(l); Gheorghe, Ana și tot ne(a)mu(l); Dimitrii, Rusanda și tot ne(a)mu(l); Ioan, Cherecoaia și tot ne(a)mu(l); Costache, Paraschiva și tot ne(a)mu(l); Petru, Marie și tot ne(a)mu(l); Toma, Nastasiia și tot ne(a)mu(l); Ioan, Rusanda și tot ne(a)mu(l); Ioan, (So)²Itana și tot ne(a)mu(l); Ioan, Safta și tot ne(a)mu(l); Dobrică, (S)³oltana și tot ne(a)mu(l); Necolai, Vărvara și tot ne(a)mu(l); Costachi, Ileana și tot ne(a)mu(l); (Ilie)⁴ (?), Icatirina și tot ne(a)mu(l).

Biserica Sfântul Dumitru, Pomelnice pe spatele icoanei Sfântul Marele Mucenic Mina, grafie chirilică.

^{1, 2, 3, 4} Ilizibil.

Pomelnicul ctitorilor și ajutătorilor bisericii „Sf. Dimitrie”

Pr. Ignat, presv. Velica, Daniil, Zamfira, Țole, Vasilca.

Ec. Nedelcu, presv. Luchia, Ec. Ilie, presv. Maria, Ec. Neculai, presv. Maranda, Marin, Dena, Vasile, Maria, Ec. Gavril, presv. Maria, Bociu, Ghena, Ilinca, Ștefan, Sava, Teodora, Marița, Costache, Ioan, Maria, Ecaterina, Soltana, Ec. Ioan, presv. Vasilca, Crăciun, Cătu, Ioan, Ioana, Parascheva, Iordache, Ilie, Parascheva, Neculai, Ioana, Sotira, Floarea, Ștefan, Matei, Iftinca, Ioan, Safta, Gheorghe, Ilie, Paraschiva, Ghețu, Maria, Matei, Agafia, Costache, Paraschiva, Sandu, Ștefan, Stoian, Pena, Gheorghe, Ștefan, Rădoi, Marghioala, Dimitrie, Stoiana, Ioan, Elena, Elena, Ivanciu, Maria, Niță, Floarea, Ivan, Luța, Petrache, Anica, Costache, Ghiță, Vasile, Maria, Marin, Nenca, Toader, Nică, Petrache, Alistar, Petru, Vasilca, Ioan, Ecaterina, Toader, Teodora, Neculai, Pena, Ghiță, Tudorița, Dena, Vasile, Tudorița, Marin, Stoiana, Ioana, Andrei, Raica, Dimitrie, Paraschiva, Ioan, Anița, Stoian, Mina, Mihail, Paraschiva, Bacu, Dimitra, Penu, Maria, Petre, Rux., Tasia, Țenu, Tudora, Iancu, Safta, Ioana, Ivan, Maria, Vasile, Zoița, Ecat., Maria, Petrache, Zoița, Ilie, Maria, Gheorghe, Anton, Țanu, Maria, Gh., Anica, Ștefan, Cana, Ghena, Soltana, Vasile, Gh., Ștefan, Marița, Nec., Paraschiva, Ioan, Anița, Vasilca, Dimitrie, Teodor, Ștefan, Elena, Săftica, Vasile, Mihalache, Nenca, Pericle, Ioana, Radu, Saftica, Niculina, Marghioala, Nec., Dimitra.

Pr. Gh., pr. Ieremia, Ioan, Dumitra, Maria, Gr., Zamfira, Rux., Teodora, Nec., Dumitra, Niculina, Ghenă, Niculina, Ioan, Vasilca, Const., Gh., Nastasia, Marinciu, Săftica, Dobrică, Ilie, Rux., Teodor, Vasilca, Maria, Ioan, Ioan, Ana, Iorgu, Maria, Gh., Elena, Maria, Ruxanda, D-tru, V-le, Elisabeta, D-tru, Alecu, Șt., Șt., Par., Ioana, Cristina, Maria, Marin, Gh., Elena, Ioan, Petrache, Costache, pr. Mihai, pr. Anton, Maria, Tasia, D-tru, Grigore.

Biserica Sfântul Dumitru, Pomelnic, grafie latină.

Pomelnicul fam(iliei) Gh. Argentoianu și fam(iliei) Gh. Alexandrescu

Gheorghe, Maria, Elena, Patrache, Vasilca, Ioan, Ecaterina, Anibal, Paulina, Tinca, Chiriachia, Nastasă, Petru, Elena, Paraschiva, Ștefan, Panainte, Gheorghe, Ioan, Catinca, Maria, Gheorghe, Ioan, Constantin, Elena, Anastasia, Mihai, Pintilie, Gheorghe, Victoria, Natalia, Adrian, Teodora.

Huși

1934 martie

Toți slujitorii de la Bis(erică) Sf(ântul) Dumitru-Huși să pomenească pururea acest pomelnic al ctitorilor care au dăruit Bisericii vitroul de la strana dreaptă. / pr. Anton I. Popescu.

Biserica Sfântul Dumitru, Pomelnic, grafie latină.

Pomelnicul familiei Ruxanda J. Georgescu

Maria	Natalia
Marin	Ioană
Dumitru	Paraschiva
Dumitra	Petru
Ioan	Mihai
Eugenia	Gheorghe
Petru	Maria

1934 august 15

Toți slujitorii bis(ericii) Sf(ântul) Dumitru să pomenească todeauna acest pomelnic al D(oam)nei R. Georgescu, care a dăruit bisericii vitroul „Înălțarea Domnului” de la strana stângă. / pr. Anton I. Popescu.

Biserica Sfântul Dumitru, Pomelnic, grafie latină.

Pomelnicul familiei Theodoru

Viii:	Morții:	
Agripina	Ștefan	Maria
Nicuță	Neculai	Elena

Petruță	Ioana	Sterea
Lenuța	Zaharia	Vasile
Costică	Elena	Ionica
Grigore	Maricica	Toderică
	Ilenuța	Mihai
	Aurica	Mitică
	Constanța	Constanța
	Teodor	Ileana
	Maria	
	Ilie	
	și tot neamul lor.	

Însemnări

7191¹

Să-s(e) știi din cil al Ducăi vod(ă) cel bătrân înbla Velet =**zĭrka** <7191>

Pe o *Psaltire*, <Iași, 1743>, p. 30-31, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

¹ Ulterioară anului 1743.

<ante 7129 (1711) februarie 10>

Să-s(e) știi, acest *Molitvinic* că ia(s)t(e) a popii Radului ot Focș(a)ni.

Pe un *Molitvenic*, slavon, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

7129 (1711) februarie 10

† Adec(ă), Ion sân popi(i) Radului ot Focșani, precum să-s(e) știi că am vândut diiacunului Ftoodrî¹ un *Molitvânic* ca să-i fii dumisale ace(a)stă carte de ocină, lui și ficior(ilor) lui, nepoț(i)lor și strenepoților, și pentru credința me-(a)m pos și degitul să-s(e) cre(a)z(ă).

† Eu Ion sân popi(i) Radului, vânzător.

† **Let** =**zĭsoĭ** <7219> fever<uarie> dn0 AEĭ <10>

Pe un *Molitvenic*, slavon, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

¹ Feodor.

<sec. XVIII>¹**Pom™niti Pelagi6 i raba Bojia Varfolomea.**

Pomeniți pe Pelaghia și roaba lui Dumnezeu Varfolomea.

**As\ pis Ioann. Pom™niti Fewdora, Mariā, Nastasiā, İoana, Matrōna, Agafia, Ștefana, Annî, Tatïanî, Mihaila, Petra, Vasilisî.**

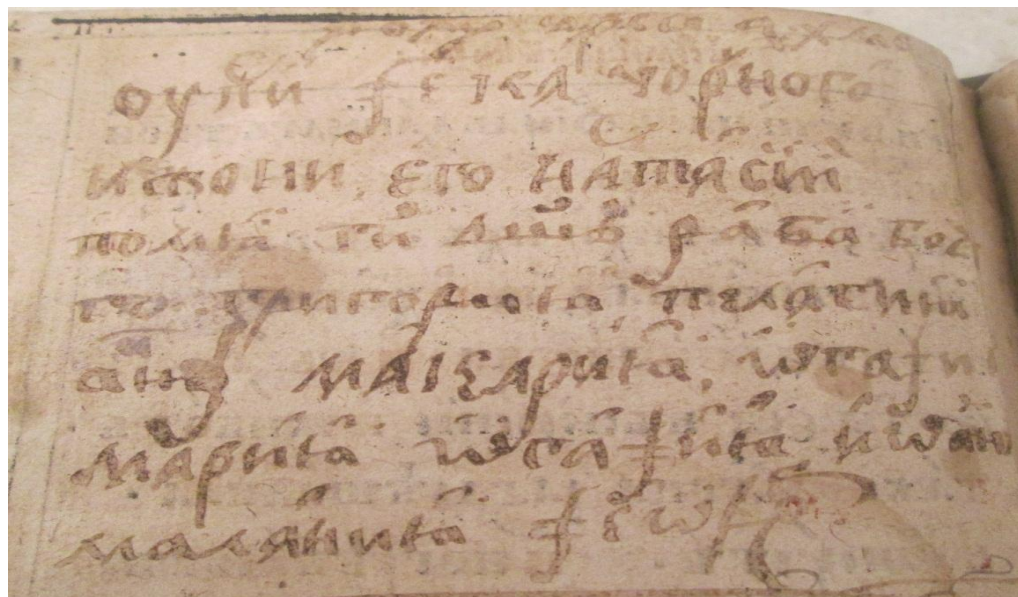
Eu am scris Ioann. Pomeniți pe Feodor, Maria, Nastasia, Ioana, Matrōna, Agafia, Ștefan, Anna, Tatiana, Mihail, Petru, Vasilisa.

Pom™niti rabu Boji6 Mari6 i raba ego Semiwna. Pom™niti Cujcu i jenu ego Mari6 i Evdoci6. Pom™niti raba bojia Øtomu.

Pomeniți pe roaba lui Dumnezeu Maria și robul lui Simeon. Pomeniți pe Cujc și soția lui Maria și Evdochia. Pomeniți pe robul lui Dumnezeu Thoma.

Oupis Fec2 Kornogo i joni ego Nastasiî. Pom2niti du\ raba Bojiego. Grigori2, Pelagi2, Annu, Macari2, Agafi2, İwana, Malani2, Fewdor.

(Pomeniti pe) Ciornâi și soția lui Nastasiia. Pomeniți sufletele robul lui Dumnezeu Grigorie, Pelaghia, Anna, Macarie, Agafia, Ioana, Melaniia, Feodor.



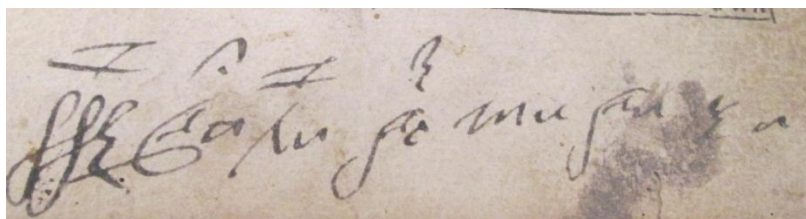
Pe un *Molitvenic*, slavon, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

Transcrierea și traducerea realizate de domnul Igor Cereteu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

¹ După 10 februarie 1711.

1743 (7252) decembrie

Această sfântă *Psaltiri* am cumpărat eu popa Vas(i)lii (...) ¹ Teofil² în 4 lei pol, dar cin(e) s-ar ispiti a o fura sau a o înstriina fără de voe me(a), să fii afurisit și li(...) ³ de la (...) Nechie și să aibă trecetul Ariei, și să fii părtaș cu Iuda vânzătorul lui H(r)i(sto)s și în toat(ă) viața lui pricopsal(ă) să n-aibă, nici (i)ertar(e) să n(u) dobânde(a)scă în vici netre(...) și (...) ⁴ verșit. Amin. **Let =zlsn<v> <7252> (?) di<cemvrîe>.** Irei Vas(i)lii Răzmirița.



Pe o *Psaltire*, <Iași, 1743>, p. 1-16, fără pagină de titlu; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

^{1, 3, 4} Rupt.

² Probabil, episcopul Hușului Teofil (1735 primăvara-1743 a doua jumătate).

<1743>

Să-s(e) știie (a)ce(a)stă sfântă *Pisaltir(e)* am cumpărat-o de la tătar(i) dreptu zloți 2, și am cumpărat-o c(a) (să) ¹ fiie de poman(ă) und(e) la ce bisărică s-ar citi să fii driptu sufletul miu. Eu Nistor (p. 131v.-133).

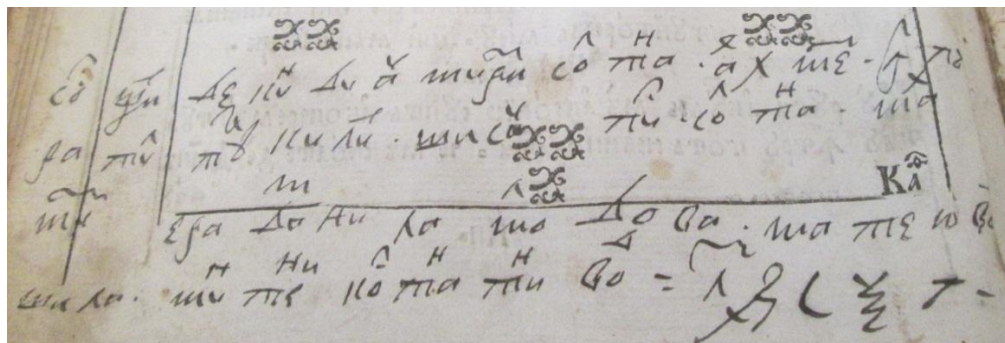
† Să-s(e) știe de cându am cumpărat această *Psaltir(e)* de la tătar(i) drepte 71, drep(t) șas(e) orți în zilele preînălțatului domnu Ion Grigo(re) vod(ă) (p. 56).

Pe o *Psaltire*, <Iași, 1743>, p. 131v.-133, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

¹ Rupt.

1753-1754 (7263) <f. l. z.>

Să-s(e) știi de cundu au murit soltan(ul) Arhmet împăratul turcului și s-au pus soltan Mahmut. Era domni la Moldova Mateiu vo(dă) și la munteni Costantin vod(ă). **=zlsxg <7263>.**



Pe o *Psaltire*, <Iași, 1743>, fără pagină de gardă, p. 42v.; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

1758 (7256) martie

Să-s(e) știi de când s-au născut fiul nostru Efrem **Let = zlsnq <7256> mart<ie>** (...)¹.

Pe o *Psaltire*, <Iași, 1743>, fără pagină de gardă, p. 167v.; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

¹ Rupt.

1793 <f. l. z.>

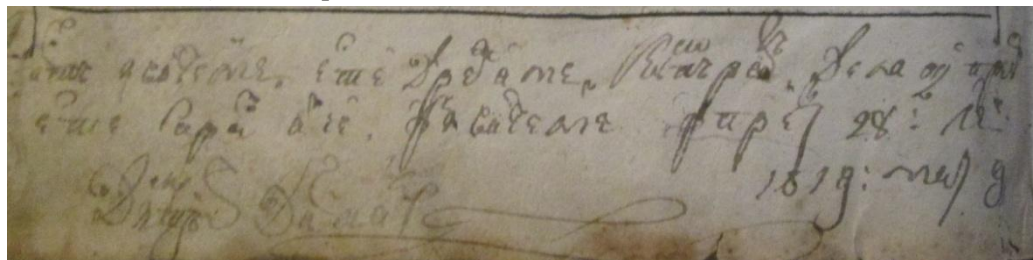
Să-s(e) știe că această sfântă *Ivanghelie* este a preutului Simion ot Tăurele¹ cumpărată pe bani drepti a lui, cine s-a scula s-o înstrein(e)zi să fie sup blestemul Maicăi Precista și a sfinților părinți așlkg <1793>.

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia Mitropoliei, 1775, f. 2-9; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

¹ A se vedea com. Chișcăreni, județul Bălți, satele Tăura Veche și Tăura Nouă, formate pe moșia Tăurele, cu numele de la un loc, probabil cu multe tăuri (băltoace) mici; Mulțumesc domnului prof. univ. Dr. Mircea Ciubotaru pentru ajutorul oferit.

1819 martie 9

(Ace)¹astă *Evanghelie* este drept a me(a), cumpărată de la un preut² (ce)³ este scris aice în *Ivanghelie*, în preț 28 lei. / 1819 ma(r)t(ie) 9 / Dimitrii Dascal.



Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia Mitropoliei, 1775, ultima pagină; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

¹ Rupt.

² Simion ot Tăurele.

³ rupt.

1832 aprilie 24

Ace(a)stă carte ce să numești *Tălc(uirea)*¹ *Evăngheli(ei)* esti cu(m)părată (...) ² bani drepti 35 lei și am afierosit-o Sfentul(ui) Mucenic Dimitrie spre a me(a) și a soțul(ui) meu și a tot niam(ul) nostru (...) pomenire, și cine a o înstreina din sfântă biserică să fii afurisit di Sfinți(i) Apostoli, și-(a)m dat sfin(...) spre a me(a) preutu(l) Ilie și tot ne(a)mul nostru. / 1832 april(ie) în 24 z(ile).

Pe o *Cazanie*, 1801, p. 1-4; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși; Alte însemnări: „I(e)rodiacul Gh. Codreanu / 1874”; „Diaconul Gh. Codreanu / 1874, sept(embrie) 8”; „Ir. Radu”; „Tiron Dimiriu”; „Dimitrache Vasiliu” (p. 39);

^{1,2} Rupt.

1843 mai 13

Cercat-am condeiul de bun, condeiul este bun, dară mâna este ră. / 1843 mai 13 / Ioan sin preutu(l) Vasile.

Pe o *Cazanie*, 1801, coperta 3; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1845 aprilie 13

Și eu am cetit ace(a)stă svânt(ă) *Psaltire* din scară în scară la april(ie) 13 zili și anul 1845. / <ss> Cuzlince (?) / Me-au dat-o sfinție sa iconomu(l) Ioan Bosiiuc. <ss> Cuzlince (?)

Pe o *Psaltire*, <Iași, 1743>, p. 133v.-134, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

1845 aprilie 13

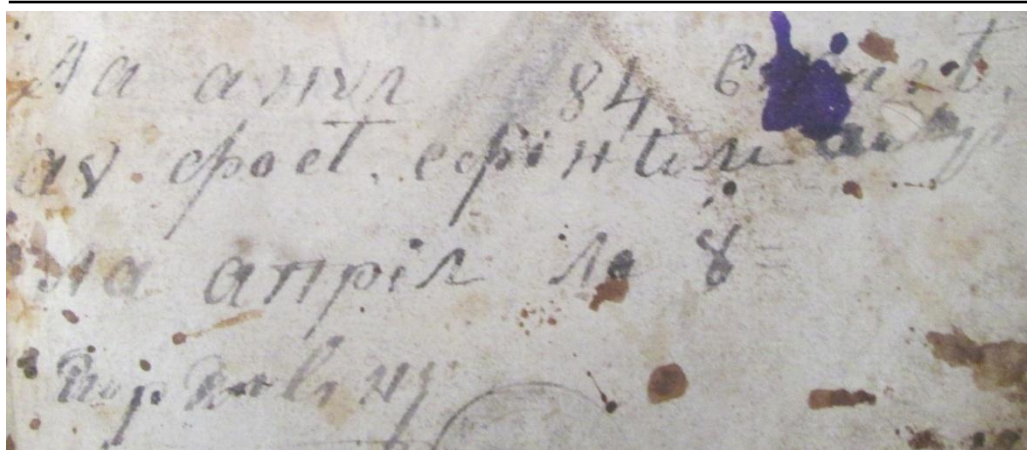
Prin pocăință poate să (...) prin ea, D(u)mn(e)zău lasă și iartă păcatile muritoril(o)r. Amin. / 1845 în zioa Răstignirii D(o)mn(ului) I(isu)s H(risto)s apr(ilie) 13.

Numai nu poati cunoaști folosul ce aduc faptili buni, pân(ă) nu va ceti *Psaltire(a)*.

Pe o *Psaltire*, <Iași, 1743>, ultima pagină albă, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

1846 aprilie 8

La anul (1)846 (?) (...) au fost Sfintele Paști la april(ie) la 8. / Purpulina.



Pe o *Dumnezeeștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, prima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși; Altă însemnare: „Diacon I. G. Gheorghiu”, coperta a treia, grafie latină.

1849 februarie 18

Acești ciuboti a meli sânt di patru săptămâni în postul cel mari, să știe cât ori trăi di multu. / 1849 februar 18.

Pe o *Psaltire*, <Iași, 1743>, ultima pagină albă, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

<ante 7129 (1711) februarie 10>

Să-s(e) știi, acest *Molitvinic* că ia(s)t(e) a popii Radului ot Focș(a)ni.

Pe un *Molitvenic*, slavon, fără pagină de gardă; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

1865 aprilie 4

La anul 1865 Paștile au fost la april(ie) 4.

Pe o *Dumnezeeștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, coperta a doua; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1865 iulie 17

Arhiereulu Iosifu Gheorghiu <Gheorghian – N.A.> au venit la Huși la anul 1865, april(ie) 17. / G. Andrean.

Pe o *Dumnezeeștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, p. 144; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1871 mai 17

Să se știe că am învățat și eu pe carte(a) asta numită *Chiriadromion*. / 1871 mai 17 / Ion Reșcanu.

Pe o *Cazanie*, 1801, la sfârșitu *Precuvântării*; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

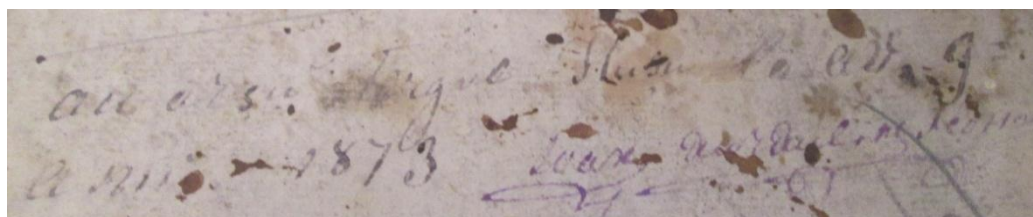
1873 august 9

Știut să fie de când au ars târgu(l) Hușului la anii 1873, la avgust la 9, s-au aprins la 2 după amieză și spre știință am scris. Ioan Purpulină, iconom.

Pe un *Tipicon*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1816, la *Înainte cuvântare către cetitori*; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1873 august 9

Au arsu târgul Hușii la av(gust) 9, anu(l) 1873.



Pe o *Dumnezeștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, prima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși; Alte însemnări: „Ioan Purpulină, iconom”; „i(e)rodiacón Ghiorghie Codrianu”.

1874 <f. l. z.>

La anul 1874 au fostu mare secită din partea neplo(u)ării.

Pe o *Dumnezeștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, ultima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1874 ianuarie 8

Fiind că am citit și eu pe acest *Tipic* tare de multe ori, apoi m-am subscris spre știință. / 1874 ianuar(ie) 8 / I(e)rodiacón Gh. Codreanu.

Pe un *Tipic*, fără pagină de gardă și început, grafie chirilică, prima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1875 ianuarie 6

Spre eterna memorie pentru că am slujit bisericii m-am subsemnatu. / 1875 ian(uarie) 6 / I(e)rodiacónul Ghiorghie Codrianu.

Pe o *Dumnezeștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, a doua pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1875 aprilie 13

Au fost Paștile la april(ie) 13 zile 1875. / Ioan Purpulină.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, ultima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1877 ianuarie 16

La anul 1877 am citit *Triodul* duminică la șaisprăzeci ghenari. / Ioan Purpulină, iconom.

Pe un *Tipic*, fără pagină de gardă și început, grafie chirilică, coperta a doua; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Altă însemnare: „Manolache Petru”, coperta a doua.

1877 aprilie 8

Rușii au venit în Moldova la anii 1877, april(ie) pi la 8 zile.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, ultima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1877 mai 20

1877 mai / Am sămnat că la 20 mai, vineri, după to(a)că au plouat plo(ai)e mari cu pîiatră mare, vîntu n-au fost. / Ioan Purpulină, iconom.

Pe un *Tipicon*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1816, prima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Altă însemnare: „Dimitrie Andriescu”.

1877 iulie 6

La anul 1877, iulie la 6, au bătutu peatra. Peatra au fostu mare, cu vîntu mare foarte. Ioan Purpulină, iconom. Viile au stricat. I. Purpulină, iconom.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, ultima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1878 <f. l. z.>

La anul 1878 la intrare(a) în biserică au ploaat, au fost negară.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, ultima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1879 iulie 19

Citind pe această carte și folosindu-mă las să fie pomenire ca suvenir al meu nume și pronume. / Ir. Radu / 1879 iulie 19 / absolvent din cl(asa) IV Seminar.

Pe o *Cazanie*, 1801, ultima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși; Altă însemnare: „Preotul Dimitrie”.

1881 februarie 6

Eu cel ce am cetit pe această carte și folosindu-mă mă subscriu. / Ir(imia) Radu / 1881 februarie în 6.

Pe o *Viețile sfinților din luna lui martie*, Tipografia Sfintei Mănăstiri Neamțul, 1814, fără pagină de gardă, p. 120; proveniența: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși (IV 1618); Alte însemnări: „Ion Popescu”; „Dimitrie Lazăr”, p. 171v., 172, grafie latină; „Spre eterna memorie m-am scris Dimitrie Lazăr că am cetit la viața sfântului Vasilie și fo(a)rte frumos spune”, p. 191v.; „Dimitrie Popa / Puiu”, p. 192; „La 23 aprilie m-amu (?) cântări și am venit 39 ocă / Dimitrie Lazăr”, p. 206.

1881 aprilie 12

Să să știe că la anul 1881 au fost Paștile la 12 april(ie).

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, ultima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1881 iulie 5

La ciasurile 8 diminița 1881 s-au cutremurat tare pământul. / 1881 iulie 5 / Diaconul Gh. Codreanu.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, a doua pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1883 decembrie 22

1883 decembrie 22. S-au cutremurat tare pământul având și huetu pe la orele șapte (7) fără un sfert fiind dimineață. / Preotu G. Codreanu.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, p. 144; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1884 decembrie 8

Vasile Popov s-au săvârșit din viață în anul 1884 de(cembrie) 8.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, ultima pagină albă; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1887 aprilie 5

La anul 1887 au fost Sfintele Paști la april(ie) la 5. / I. Purpulină iconom.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, pagina de gardă; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși; Altă însemnare: „I. Gheorghiu”, grafie latină.

1888 aprilie 23

Am însemnat că Sfintele Paște au fost la 23 april(ie) la anul 1888. / I. Purpulină, iconom.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, a doua pagină albă; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1888 august 7

La orele 7 ½ dimineața la 7 august 1888, ziua Duminică, s-au cutremurat tare pământul având huet mare, eram chiar eu de serviciu. / 1888 august 7 zile / Sachelar Gh. Codreanu.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, a treia pagină albă; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1894 <f. l. z.>

Alexandrescu Ion, eclesiarh. 1894.

Pe un *Tipicon*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1816; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1894 aprilie 28

Ca cel ce am fost și eu ca cântăreț în biserica sfântului Dimitrie din Huși m-am scris. / Ion D. Ionescu / 1894, april(ie) 29.

Pe un *Tipicon*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1816, ultima pagină albă; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1894 august 19

La 19 august 1894, orele 2 și 22 după masă s-a cutremurat fo(a)rte tare pământul, eram în Bârlad, s-au dărâmat (ân) Bârlad multe case. / Pr. Gh. Codreanu.

Pe o *Dumnezeiește Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, p. 104 v.; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1898 mai 29

Manolache Petru / 1898 maiu 29.

Pe un *Tipicon*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1816, la *Înainte cuvântare către cetitori*; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1898 aprilie 23

Proprietariul acestei Sf(inte) Liturghii / M. Igescu Preot / 1898 april(ie) 23.

M. Igescu, preot 1899 (pagina de gardă).

Proprietariu al acestei cărți, M. Igescu Preot (p. 8).

Să se știe că în anul 1905, luna Martie, 9 zile, în ziua Sf(inții) 40 Mucenici au încetat din viața ace(a)sta trecăto(a)re și s-au mutat la D(omnu)l soția mea Elena Igescu presvitera la orele 12 amezăzi. / 1905 martie 9 / M. Igescu Preot. <† mort în ziua de 15 decembrie 1931, ora 2 ½ noaptea. / Ec. (...) Dumitru (?)>¹ (p. 13v.-14).

Ion, Paraschiva, Romeu. / Am primit 100 lei pentru biserică. / 1931, iulie 20 / M. Igescu (coperta a doua).

Pe o *Dumnezeiește Liturghii*, Tipografia Sf. Monastiri Atotțiitorul (Neamțul), 1860, pagina de gardă; Proveniență: parohia Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial Huși.

¹ Scris de altă mână și cerneală diferită.

1904 ianuarie 1

Aciastă *Sfântă Evanghelie* s-au cumpărat pentru biserica cu hramul Sf(ân)t(ul) mare Mucenic Dimitrie din Huși de către d(om)nii Ștefan Moldoveanu cu soția sa Cristina și Teodor Costin cu soția sa Maria, amândoi din Huși. Aciasta va fi spre veșnica pomenire a lor și a părinților lor. Prețul cumpărării acestei *Sfinte Evanghelii* este de una sută două zeci și cinci lei, cumpărată în anul 1904 ianaurie I.

Vii

1) Ștefan, C(r)istina, Maria, Gh., Ecaterina, Ștefan.

2) To(a)der, Maria, Ghena, Ion, Ștefan, Cana, Mitiu, Soltana.

Morți

Ghiorghie, Vasilca, Costin, Țenca.

Aciasta s-a făcut prin stăruința economului Gh(eorghe) Codreanu.

1904 ianaur(ie) 1

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1904 ianuarie 24.

În anul 1904, ianuarie 24, s-a cutremurat pământul de trei ori pe la orele 5 fără 10 minute dimineața, a treia oară s-a cutremurat tare; ace(a)sta spre amintire. Preot I. Gaiță.

Pe o *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1845, p. 104v.; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși; Muzeul Eparhial din Huși.

1926 <f. l. z.>

P. Matran / 1926.

Pe un *Tipic*, fără pagină de gardă și început, grafie chirilică, prima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși

1928 septembrie 1

Pr. Anton I. Popescu / 1 sept(embrie) 1928.

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1956 februarie 6

Însemnare / Astăzi 6 februarie 1956, am vizitat pentru a doua o(a)ră biserica sf(ântul) Dumitru unde slujesc cu mare demnitate și aleasă ținută preoțască preoții Anton Popescu și ginerele său Arhidiade Teodorescu. Am găsit sf(ântul) locaș foarte curat și bine înzestrat. / Teofil, Episcop al Romanului și Hușilor (1949-).

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1961 august <f. z.>

Dăruit Bisericii Sf(ântul) Dumitru din Huși de Elena și Ion Teleman, fost cântăreț bisericesc prin fiii lor Aneta și Aurel Cehan. / 1961, august.

Pe un Orologiu, București, Tipografia „Cărților Bisericești”, 1896, prima pagină albă; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1962 iunie 29

29 iunie 1962 / Dr. Partenie Ciopron, Episcop al Romanului și Hușilor.

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1977 martie 4

Însemnare / Azi, 4 martie 1977, orele 21³⁰, a fost cutremur mare care a cuprins toată Europa. În România au fost mari distrugerii și pierderi de vieți omenești în special

în București și Zimnicea. În orașul Huși au fost distrugerii materiale, fără pierderi omenești. Biserica „Sfântul) Dimitrie” a avut de suferit mari distrugerii la boltă și pereți. Puterea cutremurului a fost de 7,20 grade pe scara Richter.

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1986 august 31

După nouă ani și șase luni a avut loc un nou cutremur de 6,40 grade pe scara Richter și anume la 31 august 1986, orele 12 și 28 minute (noaptea). A durat 55 secunde, care a făcut mari distrugerii materiale la clădiri în orașul Huși. Biserica „Sfântul) Dumitru” a fost zguduită din temelie. S-au format mari fisuri la arcada de lângă cafas, căzând multă cărămidă, peretele dinspre nord-est al Sfântului) Altar s-a deplasat câțiva centimetri, bolțile și pereții au fost forfecați destul de bine. S-a făcut curățenie, de unde s-a scos mult moloz. Dumnezeu ne va ajuta să separăm cum trebuie acest sfânt) Locaș. Acest cutremur a fost simțit în Polonia, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, Italia, Grecia și R.S.S. Moldovenească, unde s-a înregistrat cele mai mari distrugerii și umane și materiale, în special în orașul Kișinău. / În afară de bis(erica) „Sfântul) Dumitru” în orașul Huși au mai avut de suferit următoarele biserici: Sfântul) Toma – forfecați toți pereții, Sfântul) Gheorghe – căzut parte din bolți, Bis(erica) Sf(intei) Episcopii, forfecați toți pereții în proporție de 40 % - Palatul, distrugere în proporție de 50 %, Bis(erica) Înălțarea, unde a căzut frontonul de deasupra pridvorului, Bis(erica) Sfântul) Neculai, fisurător grav la Sfântul) Altar și turn. La radio s-a anunțat că nu sunt pagube materiale și omenești!!!

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1987 martie 6

6 martie 1987 = Geruri puternice - 30° la Miercurea Ciuc și – 23° Bacău și - 18° Iași.

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1990 mai 31

1990, 30 mai, orele 13⁴⁰, - cutremur de 6,8 grade, iar noaptea 31 mai, ora 3, 18, din nou cutremur de aproape 5 grade - fără distrugerii în Huși. În țară – 9 morți și aproape 300 răniți grav.

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniența: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1991 octombrie 20

Astăzi, 20 octombrie 1991, am săvârșit, cu mare durere și jale, slujba înmormântării iubitului nostru student teolog Adrian-Mihai Nechifor din Huși, decedat în urma unui accident de circulație. / Bunul Dumnezeu, Hristos cel răstignit și înviat din morți să așeze cu dreptii săi sufletul robului Său Adrian-Mihai și să mângâie îndurerata familie și pe toți cei care l-au prețuit! / † Daniel al Moldovei și Bucovinei / Pr. prof. dr. Viorel Ioniță, decanul Facultății de teologie-Iași.

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

1991 noiembrie 23

Astăzi, 23 noiemb(rie) 1991, când iubitorul de Dumnezeu Mihai Adrian a împlinit 40 zile de la plecarea sa din tumultul acestei lumi – zăbovit-am într-un popas de rugăciune cerând ca să afle milă de la Hristos – viața noastră în fața căruia se află deschizându-i ușile împărăției bucuriei și făcându-l părtaș al unui colțișor de rai. Episcop vicar † Calinic Botoșoneanu / Arhiepiscopia Iașilor.

Pe o *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, București, Tipografia „Cărților bisericești”, 1895; proveniență: biserica Sfântul Dumitru din Huși.

Sfinte Antimise păstrate la biserica Sfântul Dumitru din Huși⁶¹⁸

Antimisul (gr. Αντιμυσιον, preluat din latinescul antemensa - „în loc de masă”) este o bucată de pânză de in sau mătase, și este de formă pătrată sau dreptunghiulară (circa 50/60 cm) pe care este imprimată icoana Punerii în mormânt a Mântuitorului. Se numea și jertfelnic, deoarece pe el se pun și se sfințesc Cinstitele Daruri, adică se săvârșește Sfânta Jertfă, la Liturghie. În Sfântul Antimis se găsesc cusute părțile de sfinte Moaște. În timpul Liturghiei pe Sfântul Antimis se așează Sfântul Potir și Sfântul Disc și numai pe el se realizează sfințirera Darurilor. Sfântul Antimis este un obiect de cult indispensabil pentru celebrarea Sfintei Liturghii. Fără Sfântul Antimis nu se poate săvârși Sfânta Liturghie. Sfântul Antimis se păstrează în Altarul bisericii, pe Sfânta Masă, învelit cu o pânză numită iliton, sub Sfânta Evanghelie și ține locul Sfintei Mese în cazul ofierii Sfintei Liturghii în aer liber. Sfântul Antimis folosește și la sfârâmarea și uscarea agnețului din care se face Sfânta Împărtășanie pentru cei bolnavi, în marțea săptămânii luminate, punându – se pe el discul și agnețul sfârâmat și vasul cu cărbuni pentru uscarea lui. Pe antimis sunt pictate scene din patimile Mântuitorului Iisus Hristos, tema reprezentativă fiind punerea în mormânt a Domnului. În colțuri sunt pictați cei patru Evangheliști. În partea de sus, în mijloc, într-o cusătură, se află o părticică din moaștele unui sfânt mucenic. Sfântul antimis simbolizează giulgiul în care a fost înfășurat trupul Mântuitorului când a fost pus în mormânt. Sfântul Antimis este sfințit semnat și dat de Episcopul locului în dar,

618 Costin Clit, Sfinte antimise păstrate la biserica Sfântul Dumitru din Huși, în „Prutul”, anul IX, nr. 1 (46), iulie 2010, p. 24-28.

indicându – se parohia sau biserica unde a fost dat spre slujire, cu hramul ei. Atunci când episcopul se schimbă, antimisele vechi (semnate de episcopul precedent) sunt retrase și noi antimise sunt sfințite și distribuite parohiile de noul episcop⁶¹⁹.

Redăm în continuare textele imprimate pe antimise.

1. „Dmnezăescul și Sfntul Oltariu pre carele să săvârșesc Sfintele și Dmnezăeștile Taine, s-au sfințit de Preo Sfințitul Kiriu Kir Gerasim, Episcopul Hușului. Anul 1798 noiembrie 29”.

2. „Antimis / Adică Sfințita Masă, spre aducerea jărtfii celi fără de sânge, la Sfânta și Dmnezăeasca Liturgie , s-au sfințit cu darul cu darul și putere a Pria Sfintului Dh, de Preao Sfinția sa Kirio Kirio Sofronie, Episcop Hușului. Pentru aciea s-au dat voi și putere , a să săvârși ceale Sfinte pe dânsa în bisrica din satul târgul Hușii, unde este hramul, Sfânt. Marele Mucenic Sf. Dimitrie / 1846 / Sofronie Episcop Hușului”.

3. „Antemis / Adecă Sfințita Masă spre aducere jărtfei ce fără de sânge la Sfânta și Dumnezăiasca Liturgii, s-au sfințit cu darul și puterea Sfântului Duh de Preosfinția sa Kirio Kir Meletii Istrati Episcop de Huși. Pentru aceia s-au dat voi și putere a să săvârși cele sfinte pe dânsa în biserica cu hramul / 1856 luna / zile ...”.

4. „Antimisu / Adică sfințita masă spre aducerea jertfei cei fără sânge la sfânta și Dumnezeiasca liturgie , s-au sfințit cu darul și puterea Prea sfântului Duhu de Prea sfințitul IOSIF Episcopu Hușilor, pentru aceia s-au dat voe și putere a se săvârși cele sfinte pe dânsa în biserica cu patronulu Sf. Mare. M. Dimitrie din com. Huși. / Anul 1870 Mai 2 / <ss> Iosif Hușiu”.

5. „Antimis / Adică sfințita masă spre aducere jertfei cei fără sînge la Sfânta și Dumnezeiasca liturghie s-au sfințit cu darul și puterea Prea sfântului Duh de către prea sfințitul D. D. CALLINIC DIMA Episcopul Hușului, pentru aceasta dau voe și putere a se săvârși cele sfinte pe ea în Biserica cu Hramulu / din anul 188 / luna .../ <ss> Calinic Episcop Hușului”

6. Antimis / Adică sfințita masă spre aducere jertfei cei fără sânge la sfânta și Dumnezeiasca Liturghie, s-au sfințit cu darul și puterea Prea sfântului Duh, de către prea sfințitul D. D. CALLINIC DIMA Episcop Hușului, pentru aceia s-au dat voe și putere a se săvârși cele sfinte pe ea în Biserica cu Hramul / / din anul 1880 luna iunie 24 / Schitul Cetatea Mică / <ss> Calinic Episcop Hușului /.

7. „Antemisu / Adică Sfințita masă spre aducerea jertfei cei fără sânge la Sfânta și Dumnezeiasca liturgie , s-au sfințit cu darul și puterea Prea Sfântului Duh de Prea Sfințitul Calinic Episcop Hușilor, pentru aceia s-au dat voe și putere a se sevârși cele sfinte pe dânsa în biserica cu patronul Sf. Marele Martir Dimitrie din Comuna Urbană Huși, Județul Fălciu / Anul 1880 luna iunie 22 / <ss> Calinic Hușiu”.

8. „Antimis / Adică sfințita masă spre aducere jertfei cei fără sânge la sfânta și Dumnezeiasca liturghie s-au sfințit cu darul și puterea Prea sfântului Duh de către prea sfințitul D.D.CALLINIC DIMA Episcop Hușului, pentru aceia s-au dat voe și putere a

619 Preot profesor doctor Vasile Răducă, Ghidul creștinului ortodox de azi, Editura Humanitas, București, 2000; Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Arhim. Prof. Ghenadie Nițoiu, Pr. Prof. Gheorghe Neda, Liturgia teoretică; Nica M. Tuță, Sfântul antimis. Studiu istoric, liturgic și simbolic, București, 1943; Vezi și recenzia semnată de Ene Braniște în „Biserica Ortodoxă Română”, Anul LXI, nr. 10 – 12, 1943, p. 587 – 591.

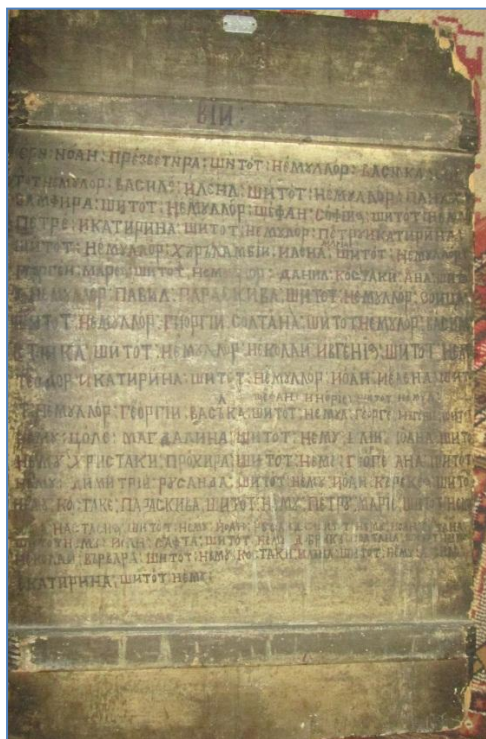
se săvârși cele sfinte pe ea în Biserica cu Hramul Sf. M. M. Dimitrie / din anul 1884 luna octombr. 26/ / <ss> Calinic Episcop Huși”.

9. „Antimis / Pentru aducerea jertfei de sânge la Sânta și Dumnezeasca Liturghie, sântit cu darul și puterea Preasântului și de viață Făcătorului Duh, de către smeritul Episcop al Eparchiei Hușilor Silvestru Bălănescu și dat bisericii cu hramul Sf. M. M. Dimidrie din parochial Sf. Dimitrie, județul Fălciu, orașul Huși în al 8 lea an al păstoriei sale. / <ss> Silvestru / România / Huși”.

10. „Antimis / Pentru aducerea jertfei de sânge la Sânta și Dumnezeasca Liturghie, sântit cu darul și puterea Preasântului și de viață Făcătorului Duh, de către smeritul Episcop al Eparchiei Hușilor Silvestru Bălănescu și dat bisericii cu hramul Sf. M. M. Dimitrie din parochia Sf. Dimitrie, județul Fălciu, orașul Huși, în al 8 lea an al păstoriei sale. / <ss> Silvestru / România / Huși / 1894 noiembrieT.

11. „Sfântul Antimis dat de Episcopul Conon Arănescu Donici bisericii Sfântul Dumitru la 1902 / Dumnezeiescul Antimis sau Jertfelnic / Pentru aducerea D-zeeștei Jertfe, care fără de sânge al D- lui D – zeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos St – tele și D- zeeștile Liturghii carile s-au sfințit cu darul și puterea Sfântului și de viață Făcătorul Duh, de către Noi Dr. Konon N. Donici prin (...)”.

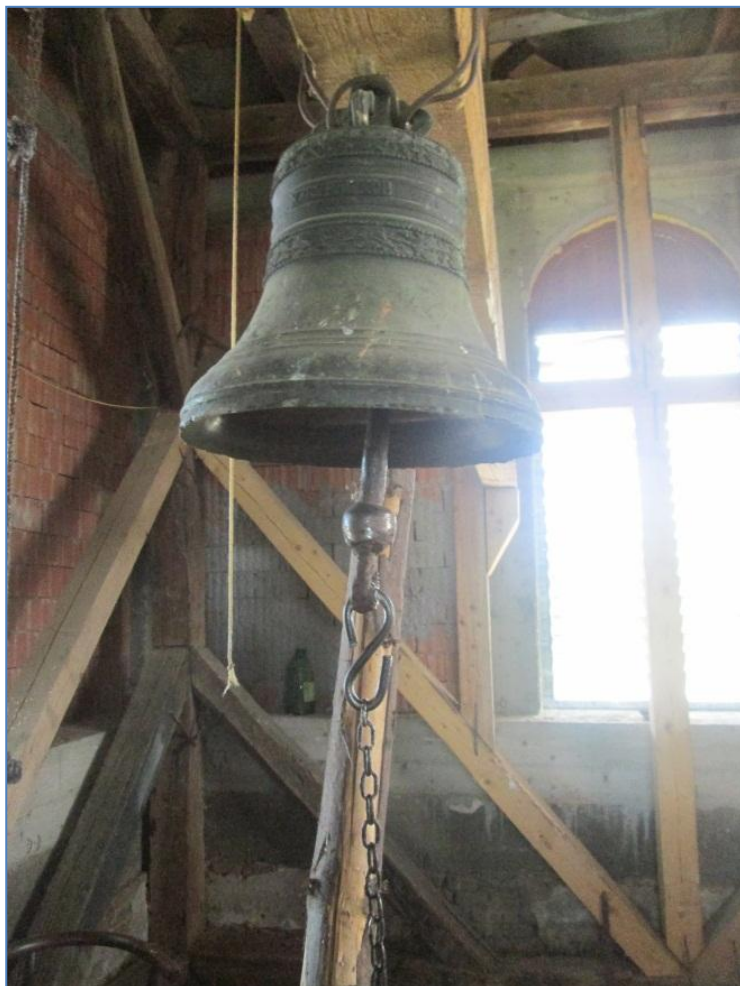
12. „Acest Sfânt Antimis cu care se săvârșește Dumnezeiasca Jertfă, cea fără de sânge s-a sfințit de Smeritul Episcop al Hușilor Nifon și s-a dat bisericii cu Hramul Sf. Dumitru din Huși, județul / 1938 / Episcop <ss> Nifon”.





Evanghelie 1775





**TESTAMENTUL IEROMONAHULUI DRĂGHICI, NACEALNICUL
SCHITULUI GOLGOFTA ȘI ALTE DOCUMENTE INEDITE**

Costin CLIT*

Cuvinte cheie: *schitul Gologofta, biserică de lemn, 1774, testament, corespondență, genealogia familiei Cazimir.*

Keywords: *Gologofta hermitage, wooden church, 1774, testament, correspondence, genealogy of the Cazimir family.*

Summary:

The Golgotha (Gologofta) hermitage has come to the attention of researchers over time with studies accompanied by numerous documents, which make us not to resume the past of the monastic place, but to point out a few aspects, starting from the will of the hieromonk Ghenadie Cazimir, one of founders and natives of the monastic settlement, document which also provides genealogical information about the Cazimir family. The will is accompanied by other unusual documents from 1851-1861.

Schitul Golgofta (Gologofta) a intrat în atenția cercetătorilor de-a lungul timpului cu studii însoțite de numeroase documente⁶²⁰, fapt care ne determină să nu reluăm trecutul lăcașului monahal, ci doar să punctăm câteva aspecte.

În studiul său, Lucian-Valeriu Lefter publică o copie a „testamentului” (așezământul) ieromonahului Ghenadie Cazimir, redactat la 18 noiembrie 1828 și întărit la 22 decembrie 1828 de Mitropolitul Veniamin Costachi și Meletie, Episcopul Romanului, catagrafia Schitului Golgofta din 18 martie 1858 și alte documente, de un interes deosebit pentru cercetătorul vieții monahale din acest colț de țară.

Recent am identificat într-un alt fond arhivistic testamentul ieromonahului amintit mai sus, mult mai detaliat decât cel publicat de Lucian-Valeriu Lefter, cu date importante despre ctitori. Testamentul întărește datarea fondării bisericii schitului la 1774 de către membrii familiilor Cazimir și Hușanul. Ghenadie Cazimir a fost fiul lui Iordache Cazimir și al Mariei, fiica lui Gavriil Hușanul. Iordache Cazimir era frate cu Grigoraș Cazimir, tatăl spătarilor Panaite și Petrachi Cazimir, verișorii ieromonahului Ghenadie Cazimir. Din testament reiese că Gavriil Hușanul a avut trei copii: Maria, o fiică măritată cu medelnicerul Ilie Herescu și Vasilie Hușanul. Constandin Băltag și sora sa Nataliaea monahia erau unchiu Mariei Hușanul. Testamentul îl pomenește și pe Iorest monahul.

* Profesor de istorie, Colegiul Național “Cuza Vodă” Huși.

620 † Veniamin Pocitan, Schitul de maici Golgota (Vaslui), în „Buletinul Episcopiei Hușilor”, Huși, Anul IX, nr. 12, decembrie 1933, p. 90-93; Prof. dr. Dorinel Ichim, Biserici de lemn din eparhia Hușilor, Episcopia Hușilor, 2001, p. 53-61; Lucian-Valeriu Lefter, Schitul Gol(o)fta din ținutul Vaslui, în anii de dinaintea secularizării averilor mănăstirești, în „Monumentul”, XI, Partea I, Iași, 2009, p. 99-128; Costin Clit, Documente inedite privind istoria Schitului Gologofta și a moșiilor din jur, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXXIII, 2012, p. 40-91.

Schitul s-a ridicat pe partea de moșie a Mariei Hușanu și a medelnicerului Ilie Herescul de către Iordache Cazimir și cei din familia sa. Lucrările de construcție s-au executat sub supravegherea monahului Iorest Hușanul, cu ajutorul financiar al medelnicerului Ilie Herescul. Finalizarea construcției bisericii a fost urmată de moartea ctitorilor, când viitorul ieromonah Ghenadie era „nevârstnicu”, moștenitor al părților de moșie lăsate de mama sa și medelnicerul Ilie Herescul. Stăpânirea schitului revine lui Ghenadie și fraților săi, decedați înainte de căsătorie, o singură soră a primit moșie cazimirească la încheierea căsătoriei, moartă însă fără moștenitori. Tunderea în monahism a lui Ghenadie s-a petrecut în 1798, cu acordul Cazimireștilor și blagoslovenia lui Veniamin Costachi, Episcopul Romanului, urmată de hirotoniserea ca preot la 1799 și numirea ca egumen. Realizările materiale ale ieromonahului Ghenadie și înaintașilor săi sunt trecute în testament, izvor de primă mână pentru evaluarea prefacerilor suferite și înnoirilor.

Ieromonahul Ghenadie Cazimir desemnează epitrop prin testament (așezământ) pe Răducanu Cazimir, nepotul său, fiul lui Petrachi Cazimir.

Documentele de față reflectă înlocuirea stareței Csenia Donici cu Zanaida Hâncul la 18 martie 1858, data primirii averii schitului, și revenirea în aceeași calitate la 16 ianuarie 1859 (a se vedea catagrafia în anexă).

Marin Drăghici, vechilul Schitului Gologofta, face cunoscută Ministerului Averilor Bisericești la 31 mai 1858 „fățișa rășluire” a averii schitului datorată amestecului autorităților eclesiastice prin preluarea socotelilor lăcașului de la Csenia Donici, fosta stareță⁶²¹. Vechilul s-a adresat în acest sens și Episcopiei Hușului, dar și Departamentului bisericesc și al instrucției publice la 11 iulie 1858⁶²².

Slugerul Marin Drăghici se judeca „*pentru contestația unui contract și altele*” cu Schitul Gologofta, „*a căruie stăriță prin mijlocul Preosfințitului Mitropolit au fost pornit pretenții*” (a se vedea adresa tribunalului din Vaslui de la 20 mai 1859)⁶²³. Ministerul Dreptății cere Ministerului Cultelor la 16 iulie 1860 lămuriri privitoare la administrarea schitului de către epitrop sau minister, necesare în procesul intentat de Marin Drăghici împotriva Cseniei Donici din 1859 pentru „niște pogo(a)ne vie”. În răspunsul din 20 iulie 1860 se precizează că „*după votul camerei din 7 a curentei Golgotla sau Huscheni are a se administra pe viitor de către acest ministeriu*” și se propune suspendarea procesului⁶²⁴. În cursul anului 1860 Csenia Donici se judeca cu Marin Drăghici pentru suma de 30 de galbeni ce aparținea schitului⁶²⁵.

Începând cu 20 mai 1860, Costache Cazimir solicită intervenția ministerului pentru înapoierea testamentului ieromonahului Ghenadie Cazimir din 18 noiembrie 1828 de către mitropolitul Moldovei⁶²⁶, act prin care „*s-ar fi lăsându repozatului părinte a numitului petionar nemijlocita administrare a averii schitului Golgota*”⁶²⁷. Costache a fost fiul lui Răducanu Cazimir.

621 ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 4-6.

622 Ibidem, f. 8-9.

623 Ibidem, f. 19.

624 Ibidem, f. 38 și 40.

625 Ibidem, f. 57.

626 Ibidem, f. 60.

627 Ibidem, f. 62.

DOCUMENTE

1. 1828 noiembrie 18. Testamentul ieromonahului Ghenadie Cazimir, nacealnicul schitului Gologofta, ținutul Tutova.

În numele sfintei cei de o ființă și de viață făcătoarei și nedespărțitei Treimi a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duhu. Aminu.

Schitul Gologofta de la ținut(ul) Tutovii s-au făcut la anul de la mântuirea lumii 1774 de lemn durat pre temelie de piatră precum să vede până astăzi, întru cinstea prăznuirii și lauda sfântului) marelui făcătoriu de minuni Ierarhu(l) Nicolae de adormiții întru vecinica pomenire răpos. tatălui meu Iordachi Cazimir, ce au fost frate cu Grigoraș Cazimir, tatăl verilor mei, spatar(ul) Panaite și spatar(ul) Petrachi Cazimir, pe dreaptă partea de moșie a odihnitei întru fericire maicei mele Maria, fiica răposat(ului) Gavriil Hușanul și pe partea medelnicer(ului) Ilie Herescul, carele au avut legiuită soție pe o soră a maicei mele și carele pe lângă părțile de moșie au făcut agiutor și cu bani la zidirea și facerea schitului; asemenea și pre Vasilie Hușanul, fratele maicei mele și pre Costachi Băltagu, unchiul maicei mele și pre Nataliea monahiea, sora lui Constandin Băltagu și toată cheltu(i)eala fiind dată în mâna monahului Iorest Hușanul, s-au isprăvit de săvârșit facerea sf(intei) biserici, dar cu nimică din alte lucruri trebuitoare nu au înzestrat-o, pentru că nezăbovind tatăl meu împreună cu numiții ctitori unul după altul în scurtă vreme către Domnul s-au dus, nevârșnicu rămâind eu, însă cu deplină clironomie asupra acei părți de moșie ce am avut-o de pe Maică mea și acea de la medelnicer(ul) Herescu, pe care este întemiet și schitul și pre care le-am stăpânit în pace, că frații mei cei mai mari și mai mici mai (î)nainte de a să căsători au răposat, decât o soră căriea la însoțire i s-au fost dat o moșie cazimirească, dar și aceasta mai (î)nainte de a ave(a) fii au răposat, rămânindu eu singur pe acele părți și stăpânindu-le în pace atât despre răzăși, cât și despre megieși, pre acolisitori înfrânându-i cu glăsuirea vechilor scrisori și a împărțelilor cele între neamul maicei mele.

Și așa în vârstă desăvârșit viind, din D(umne)zeiasca îndemânare ce au răsăritu în sufletul meu și cu bună priimirea și învoierea d(umnea)lor bo(i)erilor Cazemirești, având și îndatorire părintească, m-am dăruit lui D(umne)zeu ai sluji în chipul monahicescu pentru că la anul 1798 prin blagoslovenia Preosfințitului Veniamin, mitropolitului Moldavei, iară întru acea vreme episcop Romanului, m-am tuns monah. Așijderea la alt an 1799, tot de preosf(intia) sa am fost hirotonisit preot și știind că schitul este făcut de tatăl meu și cu împreună agiutoriu a unora din rudeniile maicei mele și că acele părți de moșie arătate mai sus sânt a mele, m-au rânduit și egumen, îndatorindu-mă a avea purtare de grijă ca pentru însuși casa Sfântului) Marelui Ierarh Nicolae și a me(a), și după ce am priimit asupra-mi această sarcină am văzut sfântul) schit cu totul lipsit de cele de nevo(i)e și afară de toată purtarea de grijă și înpilat întru cea desăvârșită sărăcie am luat râvnă și mai întâi afierosindu-mă însumi spre sinemi Sfântului) Marelui Ierarhu Nicolae, precum și avere(a) me(a) și părțile de moșie schitului, cu căldură din inimă rugându-mă sfinției sale ca se-mi ajute ai înzăstra casa

precum dorescu și voi dori până ce voi fi între cei vii și ca să-mi fii îndreptătoriu și povățuitoriu căilor mele întru această viață trecătoare până la ceasul sfârșitului meu, iară în cea viitoare să-mi mijlocească (i)ertarea păcatelor mele celuia mai păcătos decât toți spre vecinică și nemuritoare pomenirea me(a) și a neamului meu.

Iată și cele ce am făcut înlăuntrul bisericei și cele pe afară acareturi și altele precum în gios să va arăta.

N ^o	<i>Cele ale bisericei. Argintăriile.</i>
1	Unu potiri de argint cu discosul, cu steaoa, cu lingurița lui, tot de argint
1	Unu potir cu discosul, cu steaoa și lingurița lui de madem.
1	Una copie.
1	Una candelă de argint.
1	Una cadelniță de argint, cumpănitura ei trei sute dramuri.
2	Două coroane argint, una la Maica Domnului cea împărătească și alta la Pruncu.
1	Una coroană mare de argint în chip de raze la Sf(ântul) Nicolae, poleită cu aur.
1	Una icoană mică Maica Domnului preste tot ferecată cu argint și și poleită cu aur.
1	Una cruce mare de argint pe Sf(ântul) Pristol.
2	Două părechi paftale de argint, una poleită cu aur.
1	Unu colan sau poias de șărăt lat de argint.
3	Trei sfeșnice de alamă pe Sf(ântul) Prestol.
1	Una cadelniță de alamă.
1	Unu polecandru de alamă cu șese fofeze .
<i>Sfântul Pristol cu:</i>	
1	Un antimis nou.
1	Unu chivoțelu de argint pentru Sf(intele) Taine, cumpănitura lui una sută douăzeci dramuri.
2	Două cruci de lemn, una mare zugrăvită și alta mai mică săpată pe Sf(ântul) Pristol.
2	Două îmbrăcămînți la Sf(ântul) Pristol, una de adamască roșie cu poalele de catife(a) mohorâtă cu flori, nouă și alta de bumbac cu câmpul albastru cu florile albe.
1	Una cămașă nouă la Sf(ânta) Masă.
1	Una prostire suptire, nouă.
<i>Veșmintele</i>	
1	Un felon cu stiharul, cu epetrahilul și anaraclețele de ștofă nouă.
2	Două feloane de o materie de matasă, unul roș și altul verde cu flori de fir.
1	Un stihariu preoțescu de canavață albă cu flori de matasă.
1	Un stihariu preoțescu de canavață verde cu flori de matasă cusute.
1	Un epetrahil de aceeași materie cu trei canafuri.
1	Una pereche anaraclețe de canavață verde, încă și altă pereche anaraclețe.
3	Trei stihare preoțești de cit, însă două nouă și al triele ponosit.

3	Trei feloane de cit nouă și un poiasu de lână cusut cu fir și împodobit cu fluturași.
2	Două epetrahile de cit.
4	Patru văzduhuri de materie de mătăsă în feliuri de flori, însă două nouă și două mai ponosite.
4	Patru pocrovețe, două de materie de mătăsă nouă și două de cit mai ponosite.
1	Un scul de peteală.
1	Una perde(a) roșie de o materie de Rosiea cusută foarte cu meșteșug la icoana Maicei Domnului.
1	Un epetrahel alb de o materie de mătăsă.
1	Una cevre cusută cu mătăsă.
2	Două poale mari de cit la proshimatarium.
3	Trei perdele mari nouă de cit alb cu flori, la cele trei uși ale altariului.
3	Trei alte perdele iarăș de cit mai ponosite.
1	Un aer mare / sau plaștenițe / zugrăvit pe pânză și do(u)ă prosoape.
1	Una prostire de inu cusută cu flori de mătăsă de acoperit Sf(ânta) Masă.
4	Patru coți de corde lată de cea bună.
2	Două lăzi, una mare și alta mică, pentru veșminte, 2 strane în altar.
1	Un dulap proscomedie, cu balamale și încuietoare de fier.
<i>Cărțile</i>	
2	Două Evanghelii de Râmnic și două Liturghii.
13	Treisprezece Menee slujba sfinților pentru tot anul, do(u)ă luni no(i)em(brie).
12	Douăsprezece cărți Viețile sfinților preste tot anul.
1	Un Tipicon mare ce îi dăruit de pre(a) sf(inția) sa Mitropolitul.
3	Trei cărți, un Octoih mare, un Triod, un Penticostariu.
1	Una Psaltire de la M(ă)n(ăști)rea Neamțului.
1	Un Apostol de Râmnic.
1	Una carte ce să numește Cazanieriu.
1	Unu Osmoglasnic.
1	Un Ceaslov mare de Râmnic, unu Moletvnic.
2	Două Felade, una Paraclisurile împărătești și a doua Panahidă.
1	Una Evanghelie rusască, un Trifolon rusăscu.
1	Una Psaltire isledovana rusască.
1	Una Evanghelie grecească.

Biserica de lemn durat / însă acoperită cu draniță, pardosită cu dulapi de stejari de mine pre cummai gios să va arăta / înlăuntrul bisericii catapeteasma întreagă săpată în flori, zugrăvită peste tot, deschisurile și florile avându-le cu aur. Patru icoane, acele împărătești, iarăși zugrăvite și deschisurile cu aur, un serafim de lemn preste tot cu aur, proshimatarium preste tot săpat și zugrăvit, florile avându-le cu aur. Aceste sânt care le-am găsit de la numiții răposați ctitori.

Iară cele iarăș arătate în gios de la vremea mea au sporit:

Nº	
30	Treizeci strane în biserică.
4	Patru sfeșnice mari de lemn cu dousprezece făclii mari de ciară înaintea icoanelor împărătești și patru sfeșnice paraclisierhești zugrăvite.
1	Una pereche mucăr mare de stâns policandru(I). 1 Analoghion.
1	Un prapur mare zugrăvit.
1	Una cruce mare zugrăvită pentru litanie.
4	Patru icoane mari nouă în pridvor.
4	Patru sfeșnice mari de lemn înaintea icoanelor.
1	Un policandru de lemn zugrăvit în pridvor.
14	Patrusprezece icoane mari de preste tot anul.
2	Două clopote, unul mare și altul mai mic, cântăritura lor una sută cincizeci ocă.

Scrisorile răzășiei maicei mele după care am moșia pre care este întemeiat schitul sânt la feciorii răpos(atului) Teodor Mircea, sardariul Ștefan și la frații d(umi)sale, acolisint și împărțelele între neamuri.

Iară aceste ce în gios să arată scrisori, danii și zapise de cumpărături prin sirguința mea sânt câștigate acestui schit.

Aceste:

Nº	Veletu	
1	7266 mai 29	Copie hotarnică, iară cea adevărată să află la neamul Mircescu, pentru moșia Stângacii de Gios, hotărâtă din poronca Măriei sale Ioan Scarlat Grigorie Ghica v(oie)v(od) de vornicul porții Nicolai Tiron și de Lefter Dorobățu, din hotărătura arătată trag una sută stânjini.
2	7283 decem(vrie) 5	Danie de la Calistru monahul Hușanul întru care este iscălită și Nastasia Hușanca, sora lui, întru care arată că fac danie neștrămutată schitului Gologofta toate părțile de moșie a răpos(atului) tatălui lor, adecă din Stângacii de Gios, din Vlădești, din Digiugaș, din Ibănești, din Stoenesti, din Broșteni, cu cuprindere că pentru două pricini fac această danie. Întâi pentru ca să se scrie între ctitori, iară a doua ca să ușureze pre răpos(atul) tatăl lor de un păcat de apucare ce făcuse.
3	1823 mai 21	Danie a d(umi)sale postelnicului Toaderu Mircea întru care arată că din partea lor de moșie ce au în Stângacii de Gios fac danie schitului patruzeci stânjeni, întru această danie este iscălită și soția d(umi)sale și fiei d(umi)sale.
4	1799 martie 23	Danie a lui Ichim diaconul, feciorul lui Gavriil Gâfeiu,

		<p>întru care arată că în afară din hotarul Ibăneștilor partea despre monastire, câmpul și codrul cât să va alege partea lui ce au avut-o de pe Măriuța, strămoașa lui, o face danie schitului.</p> <p>Întru aceeași scrisoare danie și întru aceeași zi mai face danie Ilinca diaconița o a tria parte din câmpul și codru(l) Ștefăniei moașei ei, ce o stăpâne(a) numita diaconiță, întru care sânt iscăliți și feciorii ei. Întru aceeași hârtie danie la anul 1801 mai 3 diaconul Gavriil Doroș și cu fratele său Ioan Doroș, feciorii lui Tanasă Doroș din satul Albeștii, mai iscălesc că și ei fac danie partea de moșea lor ce să va alege din hotarul Ibăneștilor, câmp și codru.</p>
5	1799 april(ie) 28	Danie a lui Ioniță Toderășcu și a lui Mihălache Leurdă și acelor împreună cu dânșii, întru care arată că facu danie schitului toată partea de moșie ce o au avut de pe Ștefăniea, moașa lor, pe Valea Monastirii, siliștea Ibăneștii.
6	1822 august 20	Danie a Paraschivei, soția răpos(atului) Ioan Luca și a fiici ei Aniții, întru care arată că părțile de moșie din sat(ul) Ibăneștii și din Poeana Chiliilor și din alte hotară ce Parascheva le-au avut de pe bărbatul ei și Anița de pe tatăl ei cumpărături, le fac danie schitului, iar scrisorile cumpărăturii sânt la preotul Vasile Naciiu, fiind că și preotul cele mai multe părți ale numitei moșii le-au cumpărat împreună cu răposatul și cuprinzându-să pentru amândouă cumpărăturile întru o hârtie, pentru aceea să și află la dânsul. Această danie este întărită de isprăvnicia ținutului și de preaosfinția sa Arhiereul Meletie cel Nou și de alții.
7	1823 fevr(uarie) 7	Danie a lui Antohie și a lui Constantin și a Saftei, feciori răpos(atului) Gheorghe Hușanul, întru care arată că după poronca cea cu blestăm a tatălui lor fac danie schitului un pogon de vie, cât și pometul ce este acolo și locul.
8	1820 decem(vrie) 6	Danie a sardarului Gheorghe Daghe întru care arată că partea lui ce să va cuveni din codru(l) Ibăneștilor o face danie schitului, întărită de mulți oameni marturi ce au fost față.
9	1823 iulie 1	Danie a lui Ștefan Mustereț întru care arată că partea lui care să va alege din Ibănești, câmp și codru, o face danie schitului.
10	1821 no(i)emvrie 20	Zapis de la Gavriil Moșiemultă și de la frații lui, iscălit și de alții mulți, pentru treisprezece stânjini, 5 palme de moșie ce am cumpărat de la el.

11-12	1818 fevr(uarie) 7 și din 1818 octomv(rie) 2	Danie a lui Mihai Ichim întru care arată că părțile de moșie frățâni-său Ioniță Ichim pe care le clironimisi el, cât și a lui, ce să vor alege din toate hotarele, le dă danie schitului.
13	1824 octom(vrie) 6	Danie a monahului Iraclie Huiban întru care arată că cincizeci stânjini ce are în obârșie pe apa Ezărului baștină îi face danie schitului, întărită fiind și de isprăvnicia ținutului.
14	1813	Scrisoarea schimbului ce am făcut cu soră-mea Zoița.
15	1826	Hrisov de miluire de la domnul Ioniță Sturza v(oie)v(o)d ca pentru cât vin va (i)eși din drepte viile schitului și ca pentru câte oi, stupi și mascuri va ave(a) schitul, să fie slobode despre toată darea de plată, asemine(a) și pentru cinsprezece oameni.

Aceste scrisori, încă și altele pentru mai mici pricini, s-au dat la mâna d(umi)sale epitropului numit, iar cele arătătoare pentru răzășia me(a) când vor fi trebuitoare să se caute la locul unde am arătat mai sus.

Acareturile și meremeturile ce am făcut.

La anul 1800 am făcut o pivniță durată de dulapi de stejar întregi.

La anul 1803 am făcut două chilioi cu cămările lor, cu șală prin mijlocu, cele despre poartă.

La anul 1807 am acoperit biserica cu draniță de brad ce o am cumpărat din orașul Iași.

În anul 1812 am făcut două chilioi cu cămări pentru eclisierhie.

La anul 1815 din gios de poartă am făcut patru chilioi cu sală prin mijloc, cu prispe din două părți, cu cerdac, pardosite cu scânduri pe gios, pe trei rânduri de tâlpi, acoperite cu draniță de stejar, bătute cu piroane de fier, ferestele de stecă, la toate ușile balamale și încuietori nemțești, din dos un beciu de cărămidă, deasupra iară cămară de cărămidă.

La anul 1817 am făcut altă pivniță mai mică tot durată și deasupra șopron acoperit cu draniță de stajar.

La anul 1818 am făcut ograda schitului în cuprindere de una sută cincizeci racle și stânjini gospod, 160, una sută șese zeci de scânduri de stejar. Întru acelaș(i) an am mai făcut un zemnic în pământ foarte mare, pentru păstratul murăturilor și ale altor legume ce (i)es din pământ, și trei coșere pentru popușoi și o altă chilie mai mică prescurărie. Deasupra porții am mai făcut o clopotniță în care stau clopotele, acoperită cu draniță de stejar și înprejur cu parmaclăcuri frimoasă.

La anul 1822 am făcut un hambar de la pământ sus în care să se pu(i)e tot feliul de pâine și alte roduri ce (i)es din țarină și alătore(a) casaoa(i)e pentru paza celor de nevo(i)ea casii, acoperit cu draniță de stejar.

Aceste toate sânt în ograda schitului.

La anul 1823 s-au pardosit biserica cu dulapi întregi de stejar în patru muchi. Întru același an din deal de schit din afară alături de ograda am făcut alte două chilii cu cămările lor și o pivniță durată de dulapi de stejar, deasupra acoperită cu șopron drăniț cu draniță de stejar, acestea îngrădite cu gard acoperit cu spini, întru care este și leavă. Osebit de ograda schitului am făcut și altă ogradă îngrădită în care am făcut încă două chilii osăbite una de alta și bucătărie și tot întru această ogradă am făcut și un grajd de cai de scânduri de stejar și acoperit cu draniță de stejar, și tot aici am făcut un șopron acoperit cu draniță de stejar pentru care și căruțe. Tot în acea ogradă am mai făcut o fântână zidită cu piatră. Împrejurul schitului aproape este o leavă cu pomi în care este și temnicul stupilor, îngrădită cu gard și acoperit cu spini, cu porțițe și încuietore.

Din deal, în partea apusului am întemeet o leavă cu 2000, două mii perji și alți pomi, îngrădită toată cu gard tare și acoperit cu spini.

De la deal de acea leavă este întemeetă o vie cu nouă pogoane roditoare și altă leavă de perji foarte frumoasă, iară împrejurul a toată viea nuci, la care am făcut și crămă acoperită cu draniță de stejar, în care sânt opt căzi mari pentru trebuința viei și cincizeci și cinci poloboace pentru vin și altele la aceste pentru trebuința strângerei vinului, împrejurul acestia am făcut un gard foarte tare, acoperit cu spini, poartă și porțiță și încuietore avându.

Afară de aceste am mai făcut o crâșmă cu două case, acoperită cu draniță de stejar cu pivniță de dulapi.

Aceste toate le-am făcut și le-am întemeiat pe dreaptă partea de moșie ce o am de pe maică-me(a).

Nº	<i>Vitele</i>
50	Cincizeci matce stupi.
60	Şezzeci oi mari şi mici.
12	Doisprezece boi de jugu.
6	Şese vaci cu viţei şi patru gonitori.
3	Trei cai.
60	Şezzeci masculi rămători mari.

Aceste toate și încă multe trecute cu vederea înșămării prin sporirea blagosloveniei Sf(ântului) marelui Ierarh Nicolae și prin smerite și nevrednice ostinele mele le-am câștigat zestre casei sfinții sale schitului Golgofta în curgere de 30 ani, cât am egumenit eu aici la pomenitul schit.

După toate aceste vrâsta bătrânețelor agiungându-mă și glasul Domnului auzindu-l ca în toată vremea să fim gata că nu știm ceasul, și știind că datoria această strămoșască este netrecută, prin D(umne)zeasca îndemnare s-au rădicat în sufletul meu și această purtare de grijă ca încă în viață fiind să rându(i)escu și să facu așezământ pentru acest schit cum să se urmeze în vremea viitoare, ca nu în nevrednice mâini căzând, cu vreme(a) să vie întru râsipire și pustiire, și cu aceasta și pomenirea noastră să se strângă și ostenelele și cheltu(i)elele să rămâ(i)e zadarnice, am privit și am alergat cu socotința în toate părțile și n-am găsit unde să-mi razem scopurile mele și să pun temelie de credință că vor fi cu purtare de grijă precum am fost și eu spre a

întemeea, iară nu a râsi. În neodihna cugetărilor acestora fiind, din D(umne)zeeasca luminare povătuire luând, am făcut acest așezământ cu cuprinderea ce mai gios să va arăta, căruia de la voința me(a) întru numele lui D(umne)zeu îi dau vecinicie, pre carele îl dau în mâinele prea iubitului meu întru Domnul și rudeniei, d(umi)sale spatariului Răducanu Cazemer, nepotului meu, prin carele îl adeverez după bună priimirea d(umi)sale ce me-au arătat și îl facu cunoscut prin acest așezământ de epitropu luotoriu de seamă asupra întemeerii acestui sf(ânt) schit, precum am fost și eu, și această epitropie o va clironomisi d(umnea)lui și urmașii d(umi)sale din neam în neam, apărând cuprinderile acestea pentru nemuritoarea pomenire cu a d(umi)sale spre a să păzi întocmai.

Cea întâi, ca schitul acesta să nu se închine necăierea, ce să rămâ(i)e în privigherea epitropului arătat de a pururea, că cu socotința me(a) i-am cunoscut mai mult folos așa: Dar dacă Monastirea Sigmenului ce este la Sf(ântul) Munte al Aftonului în vreo vreme să va arăta cu vreo scrisoare danie și va voi a trage pe schit supt stăpânirea sa să nu să ție în samă, că prin măestria sfinției sale părintelui Luca, arhimandritului M(ă)n(ăsti)rei Floreștilor în vremea oarecăria slăbăciuni de boală am slobozit o așa greșită scrisoare și în urmă cunoscându-i-să scoposul unde atârână, am lepădat acea părere a mea, și de acum hotărăscu a să numi greșală îndreptată.

Al doilea, ca niciodinioară să nu să poată da în vânzare schitul sau să se ea de cătră cineva embatic pentru părțile de moșie ce are.

Al treilea, pre schitul acesta îl hotărăscu și îl las spre a fi de-a pururea petrecere și locuință de maice călugărițe, căroră le și las toată voea de a-și le-l ținea cu cuvânt pentru locuința lor, la care vor fi datoare a urma rândueala Monastirei Varaticului, carele întemeindu-să și din chiemare D(umne)zeească, venind vreuna din rudeniile mele zicând de partea femeescă, din neamul meu cel Cazemirescu să fie priimită cu toată bucuria și dacă să va arăta în bune purtări și cu vieață plăcută lui D(umne)zeu și va voi și stăpânirea cea duhovnicească, apoi neapărat să fie rădăcată la începătoria de nacealniță și egumenie, că afară de protemisirea rudeniei, dar acest sf(ânt) locașu mult s-au ajutat de bo(i)erii Cazemirești și de tot neamul lor, însă fără de toată înpercherea și neunirea de care milostivul D(umne)zeu să le apere și să le acopere.

Acesta este așezământul carele am făcut cum să se urmeze în vremele cele mai de pe urmă, în carele rugându-mă înalt preo sfințitului mitropolit și celorlalți preo sfințiți arhieriei, s-au întărit prin iscăliturile preaosfințiților sale, iscălind și alți boeri spre a rămâne nestrămutat până în veac duple cum să cuprind.

Iară orișicare din rudeni(i)le mele cele după maică me(a), că cei de pre neamul tatălui meu departe stau de la aceasta sau orișicarele, în urma me(a) rădicându-să și voind a se acolisi de vreun lucru a schitului mișcătoriu sau nemishcătoriu, și voind a strica vreunu punct a așezământului acestuia, asupra unuia ca acela să se pogoare înfricoșată urgia lui D(umne)zeu, având blestemurile Preacuratei Născătoarei de D(umne)zeu și pururea Fecioarei Maria și ale Sf(ântului) Marelui Ierarhu Nicolae și ale tuturor sfinților celor din veac, cu o haină cu care să înbracă și ca un brâu cu carele pururea să încinge, câștigurile și dobânzele lui Ananie și a Zapfirei, ca niște furi de cele sfinte moștenindu-le și asupra caselor lor și a agonesei lor să fie pedeapsa averilor dreptului Iovu, și nici o zi fericită să nu-i întâmpine ca pre niște urători de D(umne)zeu și bântuitori celor sfinte și lacomi fără de D(umne)zeu, și înaintea

cinstiților judecători să fie rușinați. Iară asupra căroră vor ajutora și vor apara așezământul acesta spre a să păzi, nestrămutat să fie blagoslovenia lui D(umne)zeu și a Preacuratei sale Maice și a Sf(ântului) Marelui Ierarh Nicolae și a tuturor sfinților și a pre(a)sfințiților păstori ce sânt iscăliți aicea și a nevredniciei mele. Amin.

1828 noemvrie 18 zile

/ subscris / Ghenadie Casemir ieromonah, nacealnic Schitului Golgofta.

Înfățișându-să și nouă acest așezământ și hotărâre(a) cuvioșiei sale Ieromonahului Ghenadie, dupre cerirea sa spre întocmai urmare cu nestrămutare, s-au întărit și cu ale noastre iscălituri.

1828 decemvrie 22

/ subscris / Veniamin Mitropolit Moldovei.

Meletie Episcop Romanului.

Principatele Unitr

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 87 - 92v., copie.

2. 1851 <f. 1. z.>. Catagrafia Schitului Golgofta, ținutul Tutova.

Catagrafia de averea mișcăto(a)re și nemișcăto(a)re ce are Schitul Golgofta, aflătoriu pe moșia tot cu asăminea numire, hotarul Ivăneștii. 1851, ținut(ul) Vaslui.

N. următor	No.	
1	1	Bisărică de lemn pe temelie de piatră cu hramul Sv(ântul) (I)er(ar)h Necolae, 32 chilii în 16 apartamente, cu N° de 35 monahie petricătoare neatârinate. Epitrop Costachi Cazimir.
2	3	Fălci pădure mare de codru brăcuită, în care se află și imașu.
	27	Fălci de fagi (?) a schitului.
	6	- fânața, asăminia.
	30	- imaș la locu(l) cu arăturile.
	6	Pogoane vie mărginită în 3 fălci.
	60	Fălci locu de arătură a lăcuitorilor.
	12	- imaș.
<i>Acareturile</i>		
	1	Coșări mic vechiu de 3 stânj(en) lungul.
	1	Crâșmă în sat de bârne cu 3 dispărături.
	1	Hampariu nou de scânduri.
	1	Cramă de bârne durată la vie.
	40	Lăcuitori aflători pe moșia schitului.

<ss>

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 1, original.

3. 1859 ianuarie 16. *Catagrafia Schitului Gologofta, districtul Vasluiului, predate de monahia Zanaida Hâncul monahiei Csenia Donici.*

1859 ianuarie 16

Copie

Catagrafie de toată averea mișcătoare și nemișcătoare a schitului Golgota ce să găsește astăzi față și care s-au trădat în dispoziție cuvioșiei sale monahiei Csăniea Donici, nacealnica acestui schit.

N°	
1	Bisărica schitului durată de lemn cu catapiteazma săpată înlăuntrul ei, acoperită cu draniță și cu trei turnuri de lemn.
1	Sfânt(ul) Antimis.
3	Cruci de lemn pe Sfânt(ul) Pristol, din care una este înbrăcată cu argint.
5	Sfeșnice mici de alamă pe Sfânt(ul) Pristol și la proscodie cu tăblăluțele lor.
1	Chivot de argint pentru păstrarea Sfintelor Taine.
1	Un pahar de argint poliit cu aur pentru sfânta caldară.
1	Cuțitu cu plăsălele de argint pentru tă(i)et anafora.
4	Îmbrăcămînți a Sfântului Pristol, însă una de adamască și trii de cit.
2	Sfinte potire, însă unul de argint și unul de cositoriu.
1	Discosu, una linguriță și steaoa de argint și o copie bună.
1	Una linguriță de argint poliită cu aur.
22	Văzduhuri și propoveță de feliurite materii de matasă, cit și două de ștofiță.
14	Stihare preoțâști de lână ră, cit și unul de matasă albu.
4	Stihare diaconești de cit, ștofă și de dimie.
22	Părechi rucaviță de feliurite materii.
12	Epitrahile de feliurite materii vechi și nouă.
5	Părechi poeasuri cu paftalele lor, însă una de argint poliită cu auru, una de matastat, una sirbască și două de argint..
2	Cadelniță, însă una de argint și una de alamă.
2	Cățui de alamă paraclisiercești.
3	Granituri, însă una proastă.
6	Bucăți cordele.
10	Flori de materie.
5	Cevrele cusute cu peteală bună.
8	Perdele de crep și tiul cu garniturile lor.
1	Barizu cu marginile roșii.
2	Perdele fludo de mătăsa cu garniturile lor.
1	Un barizu cu marginile roșii.

2	Perdele fludo de matasă, cu garniturile lor.
2	Baidere de matasă.
17	Cordele de matasă cu felurite coloruri.
1	Un coafor de catife stracoșiu de aur.
1	Una salbă la Maica Domnului ce să alcătu(i)ește de nouă irmilici de aur, câte 14 lei, trei galbeni și o mahnude.
1	Una alăsidă de aur cu pietre ce să alcătu(i)ește din două brățale.
4	Bulduri, două de aur cu pietre și două de bronz.
2	Păftăluță de tunzuf legate cu argint și poliite cu aur.
1	Una mână de argint la Maica Domnului.
2	Pambrie galbine, unul pentru sfânta masă și unul la prochinătar.
2	Poale, una adamsă și una taclit.
2	Înbrăcămînți de masă la prochinătar, una de dimie și una de atlas.
3	Poale de pus deasupra tot de matasă.
3	Prostiri, una de matasă, una hilaliu și una de pânză.
2	Prostiri.
11	Prosoape cu bune cu vechi.
4	Perdele de cit pentru ușile altariului.
2	Perdele adamsă de ață.
7	Perdele de cit.
1	Un Aeru bun zugrăvit pe mușama.
8	Icoane mari înpărești, 4 în catapiteaz(m)ă și 4 în pridvor.
12	Icoane mici a praznicelor înpărești.
1	Icoană mica a Maicii Domnului înbrăcată cu argint.
1	Iconiță mica a Sfânt(ului) Necolae.
1	Iconiță mica a Maicii Domnului.
6	Candele, însă 4 de argint și 2 madem.
2	Fanare de sticlă cu cozi lungi.
1	Prapor bun nou.
3	Coro(a)ne de argint pe la icoane.
2	Tablale, însă una mai mică.
1	Craston mare de porțelan cu capacul lui pentru agheazmă.
<i>Cărțile bisăricești</i>	
3	<i>Evanghelii</i> , 2 întregi și al treile(a) numai săptămâna patimilor.
1	<i>Testament</i> .
4	<i>Liturghii</i> , din care una nouă și una mica.
1	Un <i>Apostol</i> .
13	<i>Minee</i> , slujbele sfinților.
2	<i>Ceasloave</i> mari, unul de la mitropolitul Iacov.
1	<i>Psaltire</i> , tipărită M(ănăstirea) Neamțului.
1	<i>Pavicernie</i> .
1	<i>Triod</i> .
2	<i>Pendicostare</i> .

1	<i>Catavasier.</i>
1	<i>Molidvelnic.</i>
1	<i>Tipicon mare.</i>
12	<i>Luni Viețile sfinților.</i>
2	<i>Chiriadodromion, unul al Evangheliei și unul al Apostolului.</i>
1	<i>Împărțirea de grâu a Sfântului Ioan Gură de Aur.</i>
1	Sfânt(ul) Ioan Scărarul.
1	Sfânt(ul) Efrem Sirul.
1	Teodor Studitul.
1	<i>Ușa pocăinței.</i>
1	<i>12 Psalmi.</i>
6	<i>Cărți Istoriei f(i)lozofice.</i>
1	<i>Cărtică a Învierii.</i>
1	<i>Pidalion.</i>
1	Ilie Mineat.
1	<i>Pravilă mică</i>
1	Carte a tunderii.
5	<i>Cărți rusești, însă 2 Evanghelii, 2 Psaltiri, și un Canonic.</i>
1	Clopotniță proastă și alte heiuri în ființa lor de mai (î)nainte. Viile și livezile în bună stare, iar îngrăditurile acestora cu totul în ră stare fiind gardurile putrede.
<i>Lucrurile ce să află în chiliile stăreției</i>	
3	Icoane mici.
1	Lăvicer cu lațuri.
1	Scoarță.
4	Perini de părete umplute cu lână.
4	- // - umplute cu pa(i)e.
1	- // - umplută cu puf – toate acestecua feta de cit.
4	Chili sub un acoperământ cu beciu de peatră dedesupt, încăpătoriu de 16 vasă, cu șopron la gârliciu, acoperit cu șindiră de brad și cue de fier, în care acum să află cincizăci vedre vin. Chiliile acoperite cu draniță de fagu și cu(i)e de lemn, acesta osăbit de chiliile cele vechi a stăreției.
5	Perini umplute cu puf cu cu 12 feță de hasa.
1	Fanariu mare de sticlă pentru șală.
9	Perdele de cit la ferești.
1	Ogheal vechiu.
1	Salte(a) cu fața de cit pe amândouă părțile.
2	Mindire în chip de saltele.
2	Bucăți postaf mici și vechi.
1	Un hrisovu de miluire de la domnul de mai înainte, care se află la d(umnea)lui sluger(ul) Marin Drăghici.
1	Față de masă veche.
5	Șărvite și 4 prosoape vechi.

14	Talgere, însă 10 de farfurii și 4 de cos(i)tor stricate.
3	Linguri de cositoriu.
5	Cuțite și șasă furculiță.
1	Ceașcă de café(a) cu farfurioara ei.
6	Garafe cu paharile lor.
2	Pahară mari de sticlă pentru dulceți.
1	Sticlă de băut apă.
2	Păhăruță pentru rachiu.
1	Ibric de sticlă.
2	Farfurioare mici, una de marmură și una de sticlă.
1	Garafă de cristal.
1	Craston de farfurie pentru ciorbă.
1	Farfurie mare pentru colivă.
1	Duzină farfurii de masă.
6	Ceșcuțe de cafe(a).
4	F(a)rfurioare de cește.
4	Garafe de cristal.
16	Pahară de masă de sticlă îndoită.
3	Mese de lemn din care una mare ca de opt personae.
3	Scaune, însă două cu jilțu.
2	Sfeșnice de alamă cu o păreche tălăluță cu mucuri.
2	Tablale vechi.
1	Scatolcă cu șipuri.
2	Lăzi, una biota și alta sade.
1	Tabla pentru dulceți.
<i>La chelărie</i>	
2	Părechi fier de plugu care sânt date de maica Zănaeda Hăngu d(umi)sale sluger(ului) Marin Drăghici.
2	Ciocane de scos peatră.
2	Topo(a)ră.
2	Cantare, unu(l) micu față și altul mare la d(umnea)lui slugger(ul) Marin Drăghici.
2	Căldări de aramă de prifăcut rachiu, una vechi și spartă ce este față și alta este la d(umnea)lui sluger(ul) Marin Drăghici care trebu(i)e a o răspunde înapoi schitului.
1	Căldare ca de trei cofe apă, aceasta fiind furată de la schit, s-au înlocuit de cătră maica Csăniea Donici la darea de samă maicei Zănaida Hăncu când au fost stăriță, cu un capac de căldare de aramă mult mai mare decât căldare(a) furată, care acum la primirea iarăș pe samă nu s-au aflat.
4	Ceaune, însă unul ca de două cofe apă și trei mici.
2	Tigăi de schijă.
2	Chiupuri de lut.
2	Vătrare, însă unul rupt, din care s-au făcut o vargă în bisărică la perde(a).

1	Tavă de aramă, fundul cârpit, dar bună.	
	Măsurî pentru vin, ocă, giurădate de ocă, litră și leică de tiniche(a) toate.	
1	Păreche clăște de vatră.	
1	Păreche fieră obuz mici și o danga ce este la d(umnealui) Marin.	
1	Păreche hamuri de doi cai fără hățuri și numai o o căpețală.	
1	Țol de cânepă.	vechi și rupți.
3	Saci, vechi de pânză	
1	Căruță de doi cai, stricată și veche, care în catagrafie din anu(l) 1858, mart(ie) 18, este trecută nouă și legată bine.	
1	Haraba înfundată, aceasta la d(umnea)lui Marin.	
2	Cară, câte de doi boi, aceste luate tot de d(umnea)lui Marin.	
40	Poloboace vechi și nouă pentru vin, curechi și var, osăbit sluger(ul) Marin Drăghici, posăsorul moșiei schitului, ca la vreme să le răspundă întocmai schitului.	
8	Căzi, 3 ciubere, 2 dejă și 2 călcătoare.	
1	Te(a)sca a cramei făcut de maica Csăniea Donici.	
1	Albie de spălat grâu.	
1	Chiuă cu chilugul ei.	
20	Știubee deșarte.	
6	Boi de plug.	
2	Vaci cu un vital.	
2	Vaci sterpe.	
2	Mânzate.	
2	Gonitoare.	
2	Piei de bou.	
1	Vacă cu vital dănuită schitului în anul 1858, mai 20, de o călugăriță ce s-au îngropat la schit.	
2	Pietre de moară câte de cinci palme și giurădate date lui Costantin Sion care după adeverința ce au dat au fost a le înapoi schitului încă de la 4 avgust 1853.	
1	Crâșmă în sat cu trei odăi, una mare pentru adunare, una pentru musafiri și alta pentru orândariu cu toate ferestrele de sticlă și ușile cu încustari de fier, acoperită cu draniță de brad cu beciu de piatră încăpătoriu de 15 vasă, cu grajdu și ogradă înpregiur, care toate aceste sânt date prin contract către d(umnea)lui sluger(ul) Marin Drăghici ca la împlinirea anilor să le deie în această stare.	
1	Moaară de cai la poarta schitului lucrătoare și bună, acoperită cu stuh.	
1	Grajdu de lemn de stejar acoperit cu draniță de brad și cu(i)e de f(i)er încăpătoriu de 16 cai.	
1	Hambariu de dulachi de brad acoperit cu draniță de brad cu cu(i)e de f(i)er încăpătoriu de 22 chile.	
1	Hambar vechi prifăcut cu lemn de stejar și acoperit cu draniță de brad și cu cu(i)e de f(i)er.	

1	Hambaraș mic prifăcut cu lemnu tot de stejar și acoperit cu șindilă de brad și cu(i)e de fier.
1	Un șopron la pivnița veche pentru murături șindilit cu draniță de brad și cu(i)e de f(i)er.
1	Putină ca de opt vedre pentru oțăt la d(umnea)lui sluger(ul) Drăghici
<i>Opisul pentru hârțiile schitului care s-au dat în primirea d(umi)sale sluger(ului) Marin Drăghici în anul 1837 no(i)emvrie 19.</i>	
1	Adeverința sfintei mitropolii pentru primirea testamentului Golgota în a sa pastrare din 27 fevr(uarie) 1858, No. 298, ce s-au fost dat în catagrafia din 1858, mart(ie) 18, în sama foastei nacealnice Zanaida Hâncu, cuvioșia sa la darea de samă au înfătoșat adeverința d(umi)sale sluger(ului) Marin Drăghici pentru primirea acei adeverințe din 1858, săptemvrie 15, pe care adeverință cerându-să de la d(umnea)lui sluger(ul) Marin n-au voit a o da, ce au rămasu a să păstra la schit numai adeverința sa.
30	# Adică treizăci galbeni ce sint prevăzuți în catagrafie din 1858, mart(ie) 18, ce să văd primiți de maica Zanaida Hâncu rânduită atuncea nacealnică, fiind că acești bani apucasă ai da cu dobândă, s-au dat sânet ca la 10 avgust anul current să-i răspundă.
1	Condică cu catagrafie pentru averea schitului Golgota mișcătoare și nemișcătoare dinlăuntru, cât și din afară ce s-au dat pe sama maicii Csăniei Donici la 10 iulie 1837, când s-au rânduit nacealnică schitului.
1	Catagrafie din 1858, mart(ie) 18, cu care cuvioșie sa monahie Csănie Donici au tradat averea acestui schit maicii Zănaida Hăngu (?), ce s-au fost rânduit(ă) nacealnică.

Această catagrafie împreună cu toate lucrurile cuprinsă în ea s-au dat în sama cuvioșiei sale maicei Csănia Donici, nacealnicii de astăzi a schitului Golgota.

Pentru întocmai cu originala.

<ss> G. Brădeanu.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 52-54, copie.

4. 1859 martie 30. *Tribunalul districtului Vaslui se adresează Ministerului Cultelor și Instrucției Publice în privința contestației unui contract între Schitul Gologofta și slugerul Marin Drăghici.*

Onoratului Minist(er) a Cultului și a Instrucțiilor Publice

Minist(erul) Iuștiției cu oficia N° 1662 au triimes acestui Treb(unal) giud(e)c(ătoresc) a distr(ictului) Vasluiu o actă priimită de la Depart(amentul) din Năuntru dintre schitul Gologofta cu d(umnea)l(ui) slug(e)r(ul) Marin Drăghici pentru contestație unui contract și altele, spre a i să da cuvenita hotărâre. În care priivire subscrisul conform închierii seansiei face pofire Onorat(ului) Minist(er) că dacă schitul să cunoaște îndrituit a urmări procesul, apoi în termin de cinsprezăce zile de la

priimirea aceştie să să reguleză a să trăda Treb(unalului) reclamaţie formală în aplicaţia art(icolului) 304 şi 306 din reglement sprijinită de legale dovezi după care să să poată înainta cea mai departe cuvenită lucrare, căci la din contra acta să va închide pentru arhiva statului.

<ss> Rosetti

M(a)s(a) II

Nº 965

1859 martie 30

Rezoluţie: Primit la 1 april(ie). / S. 2. Va refera despre împrejurările privitoare pe acest schit.

ANI, Fond Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 14, original.

5. 1859 aprilie 3. *Referatul întocmit la adresa din 30 martie 1859 în privinţa contestaţiei unui contract între Schitul Gologofta şi slugerul Marin Drăghici.*

Referat Secţiei a II ^a

1859 aprilie 3 zile

Spre îndeplinirea rezoluţiei onorabilei camere însămnată pe referatul de faţă, subscrisul cu respect referiază onorabilei camere următoarele:

La anul conţinut 1858, d(umnealui) slugeriul Marin Drăghici, obştescul vechil a Schitului Golgofta din district(ul) Vaslui, prin înscrisul din 31 mai acel an, au adus la cunoştinţă fâţişa răsluire ce să face averei schitului prin amestecarea autorităţilor ecliziastice în luarea socotelilor de la foasta stariţă a zisului schit, în urmarea căriia s-au făcut mijlocire locotenentului de Episcop Huşului a comunica pe de o parte ştiinţă despre înpregiurări, iar pe de alta ca socotelele arătate după ce la va cerceta să le triimiată ministerul(ui), spre a nu rămâne nimăruia cuvântu de tânguire că s-au făcut vreun fel de strămbătate schitului. În urma acestei lucrări, la 11 iulie, tot acel an, priimindu-se un altu înscris a pomenitului vechil prin care cere rânduirea şi din partea acestui ministeriu a unui delegat spre a asista la cercetarea ce urmiază a se face de către comisia însărcinată de Episcopia competentă socotelilor desfiinţatei stariţe a zisului schit, la care lucrare s-au însărcinat ca delegate pe Prefectura de Vaslui, însă acestie mărginindu-se înpregiurările privitoare pe pomenitul schit, subscrisul cu respect le aduce la cunoştinţa Onorabilei Camere spre regularisire.

Şef secţiei <ss> C. Cristodulo Cerchez.

ANI, Fond Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 14v.-17, original; Răspunsul către Tribunalul Vaslui va fi dat la 3 mai 1859.

6. 1859 septembrie 24. *Raportul Tribunalului Vaslui în procesul dintre slugerul Marin Drăghici, episcopul Schitului Gologofta şi Csenia Donici, stareţa lăcaşului monahal.*

Copie de pe raportul Tribunal(ului) de Vaslui din 24 sept(em)v(rie) 1859 sub N° 3350 urmatu cătră Departamentul Justiției.

Deși acestu Tribunalu la 23 a curentei urma a proceda întru căutarea procesului înființatu dupe reclamația sluger(ului) Marin Drăghici, vechilu(l) epitropiei schitului Golgofta, asupra monahiei Cseniei Donici, stăriția acelu Schitu, pentru doue pogo(a)ne și jumătate vie, pe priivire că acta era îndeplinită cu adeverințele trebuito(a)re, însă luându aminte că pricina priivește personalu pe schitu și domnulu Drăghiciu îi reprezentiază drepturile pe temeiulu vechilimelii ce are de la epitrop. Iaru din adresa a Pre(a) sfințitulu Mitropolitu N° 1338 din 1858, sept(em)v(rie) 22, publicată prin foaea buletinulu oficialu N° 32 văzindu-se că se refuzia reprezentarea pricinilor Schitulu de D(omnu)lu Drăghici subu cuvinte de pagube cășunate în administrare(a) averii lui de către numitulu și epitropulu dovedită prin cercetările locale urmate în Minist(erul) Interioru, însercinându încă Pre(a) sfinția Sa cu ace(a)sta pe vechilulu Mitropoliei, D(umnea)lui Dimitrie Zamfirescu; și D(umnea)lui Drăghici pe lângă suplica ce au dat la acestu termen înfățișându în camera Trib(unalulu) în originalu adeverinția Prea Sfințitulu Mitropolitu din 27 fevr(uarie) 1858, N° 298, pentru priimirea testamentulu de la stăriția zisulu Schitu și păstrarea lui în Mitropolie au declarat necompetenția Pre(a) Sfinției Sale și a însuși Departa(men)t(ulu) Bissericescu întru a se amesteca la administrarea acelu schitu pe temeiu că elu ar aterna numai de la fondatorulu familia Caziamic(a)scă a căroru drituri se posedezia de firesculu epitropu, d(omnu)lu Costachi Cazimir, care este și competentu a privighea, a îngrija și a lua socoteli și de la care d(umnea)lui Drăghici are plenipotenție. Apoi în priivire(a) descrieloru împrejurări, Trib(unalul) pe o parte au suspendatu procesulu, iar pe de alta iscălitul conformu încheierei ședinției, cu respectu refereția onor(atulu) Minist(er) niște așa împregi(u)rări cerându dezlegare de urmarea ce aru trebui a se păzi în demarșia procesulu.

Conform cu originalul <ss> A. Buznea.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 39, copie.

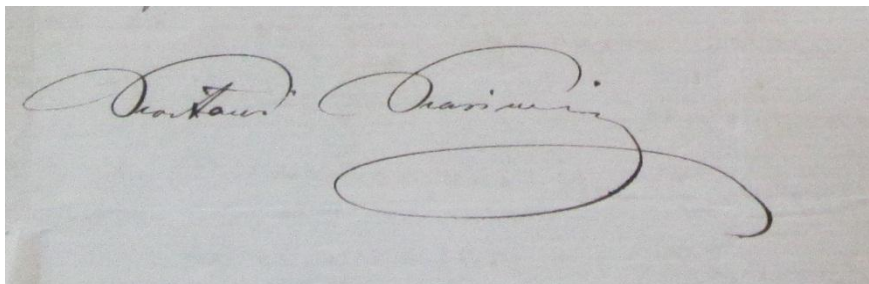
7. 1860 mai 20. *Costachi Cazimir, epitropul Schitului Golgofta solicită Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice mijlocirea în vederea înapoierii testamentulu original al ieromonahulu Ghenadie Cazimir.*

Onoratului Minister a Cultulu și al Enstru(c)ți(i)l(o)r Publici

Schitul Golgofta de la țin(utul) Vasluiulu, fondatu de bunul meu Ghenadii Cazimir pi proprietăoa Cazimirească în hotarul Ivăneștii și alti administrati de însuș(ii) fondatoru(l) până la 1828, prin testament s-au lăsat sub epitropia răposatulu meu părinti Răducan(u) Cazimir și a clironomilor săi din niam în niam, fără vreun control a autorității bisăricești în administrare(a) averii, încredințat fiind acest testament după formili păziti atuncea de episcopu(l) Romanulu și acel a Hușulu. Administrându-să această puțină averi a schitulu sub epitropia părintelu meu până la anu(l) (1)843,

când săvârșindu-să din viață și urmașii săi fiind nevârsnici au trecut această îndatorire la epitropia casăi noastre până la emancipare(a) fratelui meu Petrachi Cazimir, cari au și figurat ca epitrop până la moarte(a) sa. La 1851 emancipându-mă eu am fost recunoscut de epitrop. Pentru toată aceste(a) înfătoșaz spre dovadă chiemările ci din vremi în vremi s-au făcut de cătră enstanțiile giudecătorești în proțasurile schitului și plinnepotențele dati d(umnealui) Marin Drăghiciu precum și contractul de posăsâi formasl legalizat de giudecătoria cumpitentă cari și astăzi esti lucrătoru. Întri alti documenturi lăsați de cătră epitropii spre păstrari la starița schitului să afla și originalnic(ul) testament a răposatului Ghenadii Cazimir, pentru alu avea vechilu(l) epitropii la cazu de trebuință în proțasăle schitului, mai ales că în el să prevăd părțile ce ari a tragi schit(ul). Urmând acum a să faci definitiva hotărâtură a părților cuvinite schitului și cerând testament (...) de cătră starița o adeverință a înalt prea sfințitului mitropolit din anu(l) 1858, fevr(uarie) 27, prin cari să zice că testamentul s-au luat spre păstrare la mitropolie. Ceririle meli cătră înalt prea sfinția sa au fost zadarnici. Rog dar pi onorabilul ministeru ca să binivoiască prin chipurile ce va găsi de cuviință a mijloci înapoiere(a) acestui ducoment foarti inportant pentru mini, căci prin el să lămurești dritul hărăzit mie și familii mele, pe care eu sânt datoriu menținea în toată întregime(a) sa.

<ss> Costachi Cazimir.



1860 maiu 20

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 34-34v., original.

8. 1860 iulie 27. *Ministerul din Lăuntru solicită informații Ministerului Cultelor despre proveniența sumei de 30 de galbeni reclamată de Csenia Donici, stareța Schitului Gologofta, de la Costachi Cazimir, epitropul lăcașului monahal.*

Principatele-Unite
 MOLDOVA ȘI VALAHIA
 MINISTERIUL TREBILOR DIN NĂUNTRU
 a
 MOLDOVII
 Secția a II^a
 No. 18128

Jassi în 27 Iulie 1860

Onorat(ului) Ministeriu de Culturi

Domnul ~~Panaite~~ Costachi Cazimiru, epitropul Schitului Golgofta, prin suplica arătându ca Starița acelu Schitu Csenia Donici, folosindu-se de neființa sa în țeară, au relematu la Prefectura de Vaslui pe numele seu personalu suma de 30 # de la Domnul Marinu Draghici, în vreme când prin catagrafia Schitului se cunoscie acei bani zestre a bisericeii.

Se-au făcutu cunoscutu Prefecturei ca dacă Domnul Cazimir este Epitropu – și acei 30 # sunt avere a Schitului, ear nu personală a Stariței, apoi relemanta este lipsită de dritul personalu a urmări împlinirea lor.

Și de la ia, se-au priimitu raportul No. 4244, prin care arată că deși sinetul / de pe care se comunică copie / este pe numele Stariței Csenia Donici, înse, au observatu că totu acești bani au fostu relemati mai înainte de numita Stariță ca avere a Schitului de la fosta Starițe Zanaida Hâncul, că la cererile ei de ai înfățoșa catagrafia averei Schitului se-au apusu, precum și că au priimitu mărturie a cinci fețe adevărto(a)re că acești bani sintu a bisericeii.

În priivire dar, a unoru asemenea înprejurări.

În priivire că, numita prin suplica dată cere a i se face îndestulare ca bani ai sei personali, și,

În priivire ca, și avere(a) numitului Schitu au intratu sub depozitia acelu onorabil Ministeriu.

Cu ono(a)re i se face pofire a da sciinte dacă această summă este trecută în catagrafia Schitului ca avere a sa.

<ss> D. M. D. Grigoriu.

Șeful secțiunei <ss> Boia.

Rezoluție: Secția / Spre regula în vederea lucrărilor de desființare a schiturilor / <ss>.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 44-44v., original.

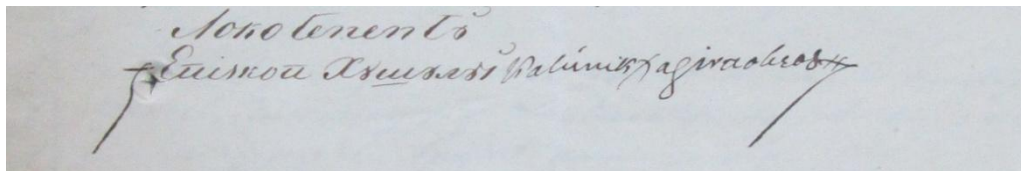
9. 1860 august <f. z>. *Calinic Hariupoleos, Locotenentul de Episcop al Eparhiei Hușului, transmite Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice catagrafia Schitului Gologofta întocmită la 16 ianuarie 1859.*

Onorabilului Ministeriu de Culte și de Instrucțiuni Publice

Potrivit cererei făcute de acel Onor(at) Minister prin adresa No. 8248, se trimite alăturat aice întocmai copie de pe catagrafia cu care s-au încredințat superioarei actuale a Schitului Golgota de la Districtul Vaslui, zestrea acelu Schit.

Locotenent

† Episcop Huşului <ss> Calinic Hariupoleos.



D(i)r(ector) Episcopiei <ss>.

No. 867

1860 avgust

Huşii

Referat

Secția Clerului

No. 2544

1860 August 16 zile

Asemine catagrafie s-au cerut spre a se ave(a) în privire la aplicarea legii pentru desființare(a) acestor schituri.

Cap secției <ss>

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 50, original.

10. 1860 noiembrie 1. *Lista schiturilor și mănăstirilor din Moldova pentru care s-au înaintat lucrările de desființare.*

N. 6662

Epistola

La secțiunea contencio(a)să

Nº 14262

1860 noiembrie I^{iu}

Spre îndeplinirea epistolei ce mi-ați adresatu sub Nº 13688, amu ono(a)re a ve comunica Domnului meu lista de to(a)te schiturile pentru a căroră desființare, duple lege, s-a înaintitu cuvenitele lucrări, precum și de acelea ce duple rezoluția domnului ministru însemnată pre referatul acestei secțiuni Nº3740, urme(a)ză a se desființa la primavera viitoare.

Primiți ...,

Lista de monastirile și schiturile desființate după legea / ~~pentru a căroră desființare s-a înaintitu cuvenitele lucrări.~~

1	Monastirea Doljeștii.	distr(ictul) Roman.
2	Monastirea Zagavia.	District(ul) Iași.
3	Lipova.	Schituri din districtul

4	Mera.	Vasluiu.
5	Cetatea Mică.	
6	Porcărețulu.	
7	Malineștii.	
8	Delenii.	
9	Golgota sau Husienii.	Schituri din districtul Tutova.
10	Orgoieștii.	
11	Crucéna (Cruceanu – N.A.)	
12	Pârveștii.	
13	Bogdăniția.	
14	Cârțișii.	Schituri din distr(ictul) Covurlui.
15	Gherésca.	
16	Zimbrulu.	
17	Pănușeștii	Distr(ictul) Bacăulu.
18	Tisa	
19	Buciumenii.	Distr(ictul) Tecuciu.
20	Venătorii.	<Districtul> Niamțulu.
21	Preoteștii	<Districtul> Sucéva
22	Brădicești.	Schituri din districtulu Putna.
23	Zgura.	
24	Grumezóa.	
25	Bradiu.	Schituri din districtul Putna.
26	Trotușanulu.	
27	Moinóele	
28	Scânteia.	
29	Unsa	Distr(ictul) Botoșanii.
30	Goroveiulu.	Dorohoiulu.
31	Giurgeniei.	Romanu.

Schiturile ce urmează a se desființa la prima-vară venitoare, sunt doue, și anume: Runcu, distr(ictul) ~~Roman~~-Neamțul și Rafaila, distr(ictul) Vaslui.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 67-68v., concept.

11. 1861 februarie 25. *Mitropolitul Sofronie Miclescu răspunde în privința testamentului ieromonahului Ghenadie Cazimir.*

La adresa N° 1745 în cazul testamentului schitului Golgofta di la districtul Vasluiului, am onoare a răspunde că acel testament în adivăr l-am priimit, numai în păstrare di la nacealnică zisului schit sub adiverința noastră, iar acum să află rămas între hârtiile casii mitropoliei. Onorabilu(l) ministeriu binevoiască a regula slobozire(a) lui păstrătorul(u)i adiverinții ca un act particulari ci nu faci nici o parte la

intereseli casii mitropoliei și a ne înapoi adiverința ci am dat di primire(a) testamentului.

<ss> Sofronie mitropolit.

1861 fecr(uarie) 25

Rezoluție: Se va cere neîntârzietu de la locotenentul de mitropolit <ss>.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 76, original.

12. 1861 februarie 28. *Chesarie Sinadon, locotenentul de mitropolit, comunică Ministerului Cultelor testamentul ieromonahului Ghenadie Cazimir.*

Mitropolia Moldavei și Sucevei

Secția administrativă

N° 364

1861 februarie 28 zile

Domnule Ministru

Conform mijlocirei domniei voastre cuprinse în adresa N° 1819, am onoare a vă cumunica pe lângă aceasta condica în care să află în original testamentul răposatului ieromonah Ghenadie Cazimir și a vă invita să binevoiți a-mi răspunde de a lui primire. Primiți vă rog Domnule Ministru încredințarea osăbitei mele considerații.

Locot(enent) de Mitropolit

<ss> Chesarie Sinadon

Direct(or) mitropoliei

<ss>

Șef secției

<ss>

Domniei sale Domnului ministru al cultelor.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 114 / 1851, f. 81, original.

**PRIMELE 12 NUMERE ALE ZIARULUI ADEVERUL APĂRUT LA IAȘI
DECEMBRIE 1871 – MARTIE 1872**

Sorin CRISTESCU***Cuvinte cheie :** *prinț străin monarhie, guvern, Constituțional;***Keywords:** *foreign prince, monarchy, government, Constitution.***Abstract:**

At the end of 1871 Alexandru Beldiman published first numbers of Adeverul, a newspaper against the foreign prince Carol of Romania. The analysis of the politics in that time is coherent and argumentative but did not convinced and in March 1872, the newspaper is forbidden. Even if Beldiman won the trial which was intended against him the apparition of the new Adeverul will wait 16 years.

Alexandru Beldiman (1831 -1898) a rămas celebru în peisajul jurnalistic tumultuos al domniei principelui și regelui Carol I prin vehemența cu care a atacat principiul dinastiei străine în general, apoi pe regele Carol I personal și pe sfetnicii săi fiin în ultimi ani ai vieții un susținător declarat al ideii de republică.

Era unul din boierii cultivați ai epocii, fiul boierului moldovean Vasile Beldiman, nepot al vornicului Al. Beldiman autorul poemului „Eteria sau jalnica tragedie a Moldovei”. A urmat studii în liceale și universitare în Elveția și la Paris. Întors în țară s-a căsătorit cu smaranda Calimachi, fiica unuia din foștii domnitori fanarioți, cu care a avut doi fii: Edmond și Alexandru. Ironia soartei a făcut ca ambii să fie devotați regelui Carol I - Edmond a fost la un moment dat prefect de Dâmbovița, iar Alexandru (1858 – 1925) a rămas celebru prin faptul că a fost vreme de 20 de ani ministrul plenipotențiar al României la Berlin (februarie 1896 – august 1916).

Dacă despre ziarul *Adeverul* întemeiat de Al. Beldiman la 15 august 1888 și pe care l-a condus până în ultima zi a vieții s-au scris lucrări pe cât de interesante pe atât de ample⁶²⁸ despre prima sa încercare de a edita un ziar antimonarhic la Iași se știe mult mai puțin.

Am considerat necesar să reproducem mai jos conținutul articolelor de fond ale celor 12 numere din acel *Adeverul*. La acesta trebuie să precizăm câteva lucruri. Mai întâi că acest ziar apare în contextul politic al stabilizării vieții guvernamentale românești după venirea la putere la 11/23 martie 1871 a guvernului condus de Lascăr Catargiu după evenimentele tumultuoase de la sala Slătineanu din București, când Domnitorul Carol I a amenințat cu abdicarea. Din acest punct de vedere este explicabil succesul redus al ziarului în rândurile publicului care au fost adevărata cauză a încetării apariției ziarului. Apoi este interesant de urmărit raționamentul politic al lui Beldiman

* Lector univ. dr., Universitatea „Spiru Haret” București

⁶²⁸Tiberiu Avramescu, *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*, Editura Politică, București 1973 și același autor „*Adevărul*” mișcarea democratică și socialistă 1895 -1920, Editura Politică, București 1982.

care condamnă de pildă celebra maxima a lui Thiers: *Regele domnește, dar nu guvernează*, spunând că a făcut mult rău. Este interesantă argumentația lui Beldiman, dar este o argumentație sterilă care nu convinge pe nimeni. Beldiman nu putea sau nu voia să înțeleagă nevoia clasei politice românești de a fi condusă de un domnitor străin, singurul care putea să-i legitimizeze actele de guvernare, sau nevoia aceleiași clase politice de a conduce în baza unei constituții al cărei art. 19 de definire a proprietății împiedica repetarea reformelor de genul celor făcute de Alexandru Ioan Cuza și impusese cea mai cenzitară lege electorală din Europa, după cum va spune Constantin Stere, adică cu censul cel mai înalt care limita participarea maselor la vot. În plus, în toată clasa politică de atunci - și nici în cea din anii 1888 -1898 - Beldiman nu va găsi niciun singur reper moral care să coaguleze simpatiile celor care ar fi putut să gândească la fel ca el. Din acest motive ziarul nu poate avea succes. Ziarul este interzis și Beldiman ajunge în fața justiției cu jurați – unul dintre ei fiind poetul Vasile Alecsandri. Chiar dacă jurații îl declară nevinovat, așa cum fusese declarat nevinovat cu un an înainte, la Târgoviște, Al. Candiano Popescu – conducătorul loviturii de stat de la Ploiești - ziarul nu va mai apare. Procesul demonstrează o dată în plus imensa libertate a presei din vremea lui Carol I, libertate a presei care nu se va mai vedea în România decât după revoluția din decembrie 1989.

ADEVERULU

APARE ÎN TOATE MERCURII

Un numeru 10 bani

N 1 IAȘI, MERCURI 15 DECEMBRIE 1871 ANULU 1

CĂTRE CETITORI

Încă o nouă foiță!

Da, pentru că o necesitate se simte în publicismul român: și această necesitate este cea care o proclamă însuși numele ei; adevărul golu, adevărul desbrăcatu de ori crutiare pentru oameni și lucruri.

Ne vomu încerca pe câtă omenește se poate să ne ținem de cuventu spuind pe fație cea ce simțim și se comunicăm publicului, fără sfială, impresiunile pe care ne desceptă în noi mersul afacerilor politice ale Romaniei. Nu aparținemu nici unui partitu și nici unui grupu politic: fiindu că suntemu conști ca adevărul nu este apanagiul nimerui.

Grea este sarcina noastră, și dacă cuventul nostru va putea să jicnească partite sau oameni politici, ținem să o declarăm de pe acum că nici o dată nu vom căuta a lovi pe nimeni – ci numai de a împlini datoria sacră a cultului ce profesăm.

N-avem nici amici și nici inamici; vom judeca oamenii după faptele lor, și faptele după rezultate.

Această foiță nu este tocmai ce se chiama obicinuitu un organu politic, este o voce a unui observatoru isolat care n-are nici interese particulare de sustienut și nici individualități de aparat.

DINASTIA ROMÂNĂ

Dinastiile care numără câteva veacuri în existența lor, continuă și azi a se rezema pe dreptul divin. Acele mai tinere au preferat a se sprijini pe votul poporului.

Dreptul divin ca temelie dinastică a devenit în veacul în care trăim un ce ridicol la care nimeni nu mai crede.

Unele din dinastii nu au rezistat zguduirilor revoluționare decât numai făcând concesiuni, care dovedesc că chiar ele nu cred acestei misterioase puteri, care transformă dumnezeirea în fondatoare de dinastii.

Altele care, disprețuind cererile poporului, au voit cu o oarbă îndărătnicie, a se pune ca o stavilă la mersul timpului și al progresului, au fost răsturnate, fără ca *mila lui Dumnezeu* să le poată salva.

Votul poporului este o forță incontestabilă pentru capul statului, care se reazemă pe el; dar nu poate niciodată servi de temelie fondatoare unei dinastii.

Ereditatea bazată pe votul popular este o monstruoasă nedreptate.

O generațiune este în drept de a dispune de soarta sa; dar nu poate, sub niciun cuvânt, să anticipeze pe drepturile generațiunilor viitoare. O generațiune este în drept a face chiar sacrificiul unei părți din libertățile sale, generațiunea viitoare poate, tot cu același drept, a le revendica. Cine va cuteza să susțină că generațiunile viitoare sunt datoare a respecta și a se supune voturilor generațiunii de la 1866?

Generațiunea de la 1866 a uzat de un drept al ei alegând de Domnitor pe Prințul Carol de Hohenzollern: dar putut-a ea oare să transmită Tronul României în veșnică proprietate a întregii familii Hohenzollern? Cu o asemenea teorie ce ar deveni voința națiunii? Ce ar deveni România decât o țară locuită de robi?

Singura temelie pe care se reazemă domnia Prințului Carol este voința națiunii exprimată prin plebiscitul de la April 1866.

Ori Prințul Carol recunoscând puterea votului popular voiește a se rezema numai pe el: ori disprețuindu-l voiește a se impune națiunii.

Ori Prințul Carol prin afecțiunea ce a știut a insufla poporului român se reazemă pe o puternică majoritate: ori sprijinindu-se numai pe prestigiul ce și-a câștigat în anii din urmă familia de Hohenzollern, găsește o mai mare siguranță pentru păstrarea tronului său în puterea Prusiei⁶²⁹ decât în plebiscitul din 1866.

Dacă Prințul Carol ar cunoaște și ar simți că puterea sa nu emană decât de la voința poporului; dacă ar fi convins că majoritatea țării este pentru dânsul, pentru ce în anul trecut s-a făcut instigatorul și sprijinitorul unei suplice, prin care partidul reacționar a cerut corpurilor legiuitoare desființarea celei mai mari părți din libertățile de care ne bucurăm astăzi – libertăți pe care Măria Sa a jurat că le va respecta?

Dacă precum am arătat mai sus, nici mila lui Dumnezeu, nici votul poporului nu mai pot astăzi fonda dinastii; putea-va Domnitorul nostru spera că despotismul său va servi de temelie fondării sale? Va veni momentul, și nădăjduiesc că nu este departe, unde poporul român va arăta că voiește să fie liber; și că prin chemarea la tron a prințului de Hohenzollern nu a înțeles a transforma România într-o provincie prusiană.

⁶²⁹ La 18 ianuarie 1871 se proclamase imperiul german - Deutsches Reich, în românește Germania - în Sala Oglinzilor din Palatul Versailles.

Nu este aici locul a discuta alegerea făcută în persoana Prințului Carol. Singurul fapt ce nimeni nu va contesta este că iluziunile alegătorilor de la 1866 sunt demult disipate. Decepțiunea este amară!

Unde-i afecțiunea ce trebuia să unească pe capul statului cu poporul în capul căruia a fost chemat? Unde-i dragostea ce Măria Sa a afișat pentru această țară ce l-a adoptat? Unde-i inima aceea care trebuie să nu mai bată decât pentru România? Unde sunt, în fine, faptele Domnitorului nostru care să ne arate recunoștința sa către poporul Român, care l-a chemat la o pozițiune pe care nu a putut-o niciodată spera?

Voi cita faptele Măriei Sale care au atras asupra persoanei sale dezafețiunea poporului Român.

Cine a citit scrisoarea ce Prințul Carol a adresat unui amic al său din Germania⁶³⁰ și nu a fost cuprins de o legitimă indignațiune? Cât despre mine cel dintâi țipăt al meu a fost: *Iată fructele ce culege un popor care, într-un moment de neiertată ușurință, a mers până a ceșetori un principe în cazarmele prusiene!*⁶³¹

Putut-a acest amic necunoscut a da publicității asemenea epistolă fără autorizarea prințului Carol? Nimeni nu o va crede.

Care a fost mobilul care a împins pe Domnitor a da această autorizare? Incapacitatea niciodată nu se recunoaște pe sine, ea caută împrejurul ei motivele sterilității sale; ea caută a ponegi și a discredita tot ce o înconjoară, crezând a se ascunde prin acest joc. Iată adevăratul motiv al publicării acestei scrisori.

Apelez la puținii amici ai Prințului și îi desfid să-mi arate un asemenea precedent: *Un domnitor întrebuițând, cu iscălitura sa, calea ziaristică pentru a arăta închipuite dificultăți ce simte în administrarea țării în capul căreia a fost chemat și pentru a se justifica de nulitatea rezultatelor produse în cinci ani de guvernare.*

Prin publicarea epistolei sale, Prințul Carol a voit a ne discredita și chiar a ne umili în ochii Europei. Prin darea concesiunii Strousberg a voit a da cea de pe urmă lovitură finanțelor noastre.

N-a uitat nimeni stăruințele Măriei Sale pe lângă Miniștri, deputați, senatori pentru a obține această concesiune ruinătoare pentru țară și care n-a avut alt rezultat decât a îmbogăți pe doctorul Strousberg și de a compromite pentru multă vreme creditul României. Cine a adus pe Strousberg în București? Cine a numit pe Ambron în Berlin? Prințul Carol de Hohenzollern, care astăzi aruncă un blam asupra Camerei care a votat acea concesiune și asupra ministrului care a subscris-o⁶³².

În momentul chiar în care scriu aceste rânduri, Domnitorul nostru nu se sfiește a întrebuița rugăminți și amenințări pentru a obține de la corpurile legiuitoare un vot

⁶³⁰ Scrisoarea către Auerbach, 10/22 decembrie 1870, vezi *Memoriile Regelui Carol I al României de un mator ocular*, ediție Stelian Neagoe, Editura Scripta, București, 1993, vol. II, pag. 140.

⁶³¹ În realitate Ion C. Brătianu și adepții lui ceruseră împăratului Napoleon al III-lea una dintre rudele sale sau un general sau un amiral francez, și cum nimeni nu acceptase, doamna Hortense Cornu, prietena din copilărie a împăratului, i-a recomandat lui Brătianu pe ruda împăratului Napoleon al III-lea de la Düsseldorf, Carl von Hohenzollern-Sigmaringen, care a acceptat imediat oferta românească la 31 martie 1866.

⁶³² Concesiunea Strousberg a fost impusă de domnitor guvernului de orientare radical liberală condus de Nicolae Goleșcu (1/13 mai – 16/28 noiembrie 1868), în care Ion C. Brătianu era ministru de Interne și ad-int. la Finanțe, iar ministru al Lucrărilor Publice era Panait Donici.

care va ruina finanțele țării – dar care va servi ca un atestat de onestitate domnilor Strousberg și Ambron.

Discredit și umilire în politica exterioară, ruină completă înlăuntrul țării: iată rezultatele alegerii unui Principe străin. Dacă asemenea fapte pot servi de temelie fondării dinastiei de Hohenzollern în România, atunci sunt silit a crede că România este moartă și într-un tipăt plin de durere voi striga ca Jean Jaques Rousseau: *Chaque peuple n'a que le gouvernement qu'il mérite!* Unde sunteți voi bărbați de la 1857, care ați proclamat Prințul străin ca o salvare pentru România, și voi alegători de la 1866, care ați ales acel Prinț străin? Veniți cu toții să vedeți ce tristă stare în care se află această țară după șase de guvernare a Prințului Carol de Hohenzollern!...

Generațiunea de la 1866 a comis o neiertată greșală; generațiunea viitoare este datoare a o repara.

A.B.

N 2 IASI, MERCURI 22 DECEMBRE 1871
LEGITIMITATEA REVOLUȚIUNILOR

Ce este o revoluțiune?

Silințele unui popor de a revendica, într-un mod mai mult sau mai puțin violent, drepturile sale deja câștigate, și de a deschide o cale sigură pentru realizarea aspirațiilor sale de viitor.

Un popor care nu are drepturi de apărat, care nu are aspirațiuni, este un popor fără viață.

Un popor fără viață nu merită a face parte din familia națiunilor.

Când bărbați, chemați a governa, se vor pătrunde că ei nu sunt decât mandatar, a căror putere este limitată; când interesele poporului vor trece înaintea ambițiunii lor personale; când, în fine, ei vor abandona rolul de stăpân, pentru a lua pe acela de părinte, atunci dar, numai atunci, revoluțiuni nu vor mai fi.

Astăzi însă când popoarele nu văd în guvernanți decât inamici care le speculează credulitatea: într-adevăr ce promisiuni pompoase am văzut și văd în toate zilele ieșind din gura acestor oameni care, în orbirea lor, sfârșesc a crede că o națiune nu există decât pentru satisfacerea vanității lor!

De aceea eu voi zice pururea, vorbind despre nenorocirile care rezultă negreșit din aceste violente comotțiuni sociale, că nu sunt atât culpabili cei ce le comit, pre cât cei care provoacă necesitatea vindictei poporului.

Care este culpabilul în revoluțiunea engleză din veacul al XVII-lea: revoluționarul Cromwell sau regele Carol I [Stuart]? Cel dintâi aclamat de parlament și de popor, are curajul a lua asupra-i salvarea patriei sale; cel de-al doilea, fără respect pentru credințele religioase ale poporului, voiește a impune noi dogme; fără respect pentru voturile a patru parlamente, reprezentațiune legală a națiunii, voiește, cu o despotică îndărătnicie, a continua nenorocite resbeluri care nu puteau avea alt rezultat decât completa pieire a Angliei.

Care este culpabilul în revoluțiunea franceză de la finele ultimului veac: poporul francez sau Ludovic al XVI-lea? Cel dintâi, după câteva veacuri de robie, nu cere decât să fie liber; cel de-al doilea depărtează toți oamenii care se bucură de stima publică, se înconjoară de partidul odiosului trecut, și lipsindu-i curajul necesar în

momente atât de grave, în loc de a intra francamente pe calea reformelor cerute de popor, preferă a fugi⁶³³ și a căuta salvarea tronului în armatele socrului său⁶³⁴.

Sunt momente în viața unui popor unde el este silit și chiar dator a se pune în stare de revoluțiune. Când finanțele sale sunt compromise, când arbitrariul înlocuiește dreptul, când se vede amenințat în întreg viitorul său politic, **nepăsarea este o crimă.**

Cine va putea spune ce ar fi astăzi Anglia și Franția fără aceste două revoluții de care am vorbit mai sus?

Ce ar fi astăzi Statele Unite americane fără revoluțiunea de la 1776, decât niște colonii engleze?

Ce ar fi Grecia fără revoluțiunea de la 1821 decât o provincie turcească?

Care ar fi astăzi soarta României fără revoluțiunea de la 1848? Triumful acelei revoluții a fost venirea la tronul Moldovei a Principelui Grigore Ghica, sincer propagator al ideilor liberale și din inima căruia a ieșit această idee salvatrice: Unirea Principatelor.

În acele fericite timpuri era frăție. Astăzi România este împărțită în două tabere:

Partidul reacționar⁶³⁵ în capul căruia se află Domnitorul nostru.

Partidul liberal compus de toți românii care voiesc a fi liberi, și care sunt hotărâți a lupta până vor smulge patria lor din ghearele reacțiunii.

Românii nu posedă virtuțile cetățenești indispensabile unei constituțiuni liberale, a zis Domnitorul nostru în nemuritoarea scrisoare adresată amicului său din Germania, și partidul reacționar, plecând capul înaintea acestor cuvinte ieșite din pana Măriei Sale, voiește a anula libertățile de care ne bucurăm astăzi, libertăți pe care Principele Carol de Hohenzollern a jurat că le va respecta.

Voiesc un parlament supus voinței miniștrilor și miniștri supuși voinței mele, a zis Domnitorul nostru președintelui Senatului în anul 1868⁶³⁶; și partidul reacționar, plecând capul înaintea acestor cuvinte ieșite din gura Măriei Sale, se va grăbi a vota noua concesiune Strousberg-Bleichroeder et Cie. Și cum nu s-ar vota această concesiune, când Principele de Bismarck amenință pe Marele Vizir al Turciei, Vizirul amenință pe Domnitorul României și Domnitorul nostru amenință pe miniștri și pe corpurile legiuitoare?

Libertățile noastre amenințate, finanțele noastre ruinate, viitorul nostru politic compromis.

Să nu ne facem iluziuni: România merge spre pieire.

Departa de mine ideea de a face un apel la revoluțiune.

Dar dacă poporul român, într-un moment de disperare ar năvăli ca un torent și ar răsturna pe acești oameni, care nu reprezintă majoritatea țării, care prin surprindere

⁶³³ Fuga de la Varennes, iunie 1791.

⁶³⁴ Eroare a lui Beldiman : Leopold al II-lea, (n. 1747) împărat al Austriei (1790 -1792) nu era socrul regelui Ludovic al XVI-lea, ci cumnatul său.

⁶³⁵ Din 11/23 martie 1871 România era condusă de un guvern conservator prezidat de Lascăr Catargiu. Oficial, Partidul Conservator se va întemeia în februarie 1880.

⁶³⁶ Concesiunea Strousberg a fost acordată de Parlament prin legea din 21 octombrie/2 noiembrie 1868. Beldiman va relua această afirmație a principelui Carol I în *Adevărul* nr. 12 din 28 august 1888.

au pus mâna pe guvern, și a căror forță nu este decât sprijinul ce găsesc în Domnitorul nostru; care ar fi oare culpabilul în această revoluțiune?

Voi lăsa pe Prințul Carol de Hohenzollern să mediteze asupra acestei întrebări, și aruncând o ochire asupra istoriei veacului nostru, să vadă câte dinastii au fost răsturnate numai pentru apărarea libertății!...

N 3 IAȘI, MERCURI 29 DECEMBRE 1871

1849-1859-1866

Ce reprezintă aceste trei date pentru România?

1849 reprezintă pe Grigore Alexandru Ghica, Domnitor român, sprijinitorul tuturor aspirațiilor ce România a manifestat la 1848.

1859 reprezintă pe Alexandru Ioan Cuza, Domnitor român, Domnitor al întregului popor român⁶³⁷.

1866 reprezintă pe Carol de Hohenzollern, Domnitor străin, străin întregului popor român, Domnitor numai al unei caste care plânge asupra vechilor privilegii pierdute⁶³⁸.

La 10 Iulie 1849 Grigore Ghica s-a suit pe Tronul Moldovei, și țara întreagă a fost cuprinsă de o mare bucurie.

Numirea unui Domn român nu era de fapt atât de extraordinară. Românii care au luptat contra Fanarioților, dobândiră în urma tratatului de la Adrianopol, dreptul de a fi guvernați de principii pămâneni⁶³⁹; și de atunci până la 1866, Tronul a fost ocupat numai de Domni Români.

Adevărata cauză a acestei bucurii a fost dar că poporul a văzut în Principele Grigore Ghica triumful revoluțiunii de la 1848, căci el deschide o cale sigură tuturor reformelor ce națiunea română a dobândit, tuturor libertăților de care ea ar trebui să se bucure astăzi.

La 24 Ianuar 1859 s-a ales Alexandru Ioan Cuza, primul Domn al României, în mijlocul unui imens entuziasm care era sancțiunea populară⁶⁴⁰ a votului ambelor Parlamente.

Să fi fost oare pentru că la 24 Ianuar s-a realizat prin noua Domnie Unirea ambelor provincii române? Negreșit faptul unirii au contribuit mult la deșteptarea bucuriei care s-a manifestat în popor; dar era o altă cauză mai puternică care era motorul acestor sentimente.

În alesul de la 24 Ianuar, poporul privea inaugurarea primei Domnii democratice; căci Țara nu e mulțumea numai cu faptul Domniilor pămâtenene; ea

⁶³⁷ Afirmatie exagerată a lui Beldiman, România unită la 1859 nu cuprindea pe românii din Transilvania și din Basarabia.

⁶³⁸ Afirmatia lui Beldiman nu poate fi înțeleasă decât analizând art. 19 al Constituției din 1866 care definea proprietatea și principiile limitative în baza cărora se mai puteau face exproprieri, ceea ce convenea în egală măsură atât moșierilor conservatori cât și moșierilor liberali.

⁶³⁹ Confuzie a lui Beldiman : tratatul de pace la Adrianopol a fost încheiat între Rusia și Imperiul Otoman la 2/14 septembrie 1829, domniile pămâtenene au fost instituite în Principate după înfrângerea revoluției lui Tudor Vladimirescu, mai precis din iunie 1822.

⁶⁴⁰ Pentru cei care participaseră la evenimentele de la București era foarte clar că alegerea domnitorului Al. I. Cuza la 24 ianuarie fusese impusă de partidul unionist prin presiunea maselor populare.

începuse de la 1848 lupta pentru dobândirea libertăților și desființarea privilegiilor de clasă.

Domnia lui Alexandru Ioan Cuza însemna dar pentru națiunea română o Domnie democratică, însemna desființarea privilegiilor, egalitatea de drepturi și datori pentru toți⁶⁴¹.

La 8 Aprilie 1866 un plebiscit a chemat la Tronul României pe Prințul Carol de Hohenzollern. Românii s-au luptat două sute de ani contra Domniilor străine și anul 1866 a fost menit să vadă reînființarea lor⁶⁴².

Mă voi opri puțin asupra acestui mare fapt, prin care o națiune se condamnă pe sine, renunțând la dreptul de a se guverna.

Nu voi fi niciodată unul dintre cei care contestă legitimitatea plebiscitelor, dar susțin (și cred că nimeni nu mă va contrazice), că la April 1866 poporul român a fost indus în eroare. Dacă el a sancționat prin votul său principiul Domniei străine, a fost numai pentru că a văzut această idee patronată de oameni liberali, care se bucurau de încrederea lui, și a căror viață a fost o luptă neîncetată pentru apărarea drepturilor și libertăților lui.

Argumentarea mea ar putea fi calificată de falsă, numai dacă domniile lui Ghica și a lui Cuza nu ar fi realizat aspirațiunile poporului român:

Desființarea robiei.

Îmbunătățirea soartei locuitorilor plugari.

Ideea unirii principatelor de la care s-a inspirat întreg poporul român.

Iată faptele Principelui Ghica, de care posteritatea nu va vorbi decât cu dragoste și recunoștință.

Introducerea poporului la participarea drepturilor politice prin votul universal.

Împroprietărirea poporului rural și emanciparea lui de sub jugul proprietarilor.

Proclamarea egalității în fața legii.

Introducerea codicelor române.

Secularizarea averilor mănăstirești.

Iată principalele fapte ale Domniei Prințului Cuza.

Dar în mijlocul edificării acestor instituțiuni, clasa privilegiată și nemulțumită, profitând de greșelile ce neapărat întovărășesc introducerea unor reforme atât de mari, au surpat prin intrigi în afară și conspirațiuni înăuntru această Domnie democratică. Dar ceea ce astăzi încă deșteaptă mirarea mea, este că oameni liberali, a căror viață a fost o luptă perpetuă pentru realizarea democrației în România, orbiți de aceste mici greșeli, s-au amăgit până a conspira contra lor înșiși.

Într-o noapte, la 11 Februar 1866, s-a prăbușit ca prin farmec Domnia democratică română.

⁶⁴¹ În sensul că prin art. 46 al Convenției de la Paris din 19 august 1858 se aboleau toate titlurile și rangurile boierești, iar Convenția în sine transpunea pentru prima dată în practica noastră constituțională principiul separației puterilor în stat, ele urmând să fie exercitate, în fiecare Principat, de către Domn și Adunarea Electivă, ambele lucrând și cu participarea unui organ comun, Comisia centrală de la Focșani, menită a elabora legile de interes general.

⁶⁴² Domnitorul străin fusese una din revendicările Divanurilor ad-hoc din cotoambrie 1857 din ambele Principate.

Eu voi pune astăzi, după șase ani de domnie a Principelui Carol de Hohenzollern, această interogațiune: Ce a câștigat națiunea română abandonând principiul domniilor pământene, pentru a introduce pe acela al domniilor străine?

În politica exterioară, România a ajuns astăzi mai umilită decât sub regimul Domnitorilor vasali, căci atunci cel puțin ea nu avea a-și pleca capul decât înaintea suzeranului pre când astăzi este nevoită a se închina înaintea tuturor speculatorilor favoriți ai curților pruso-germane.

Înăuntru s-a făcut o constituțiune pe care Prințul Carol de Hohenzollern a jurat că o va respecta și această constituțiune există numai ca să servească de contrast între libertățile ce ea ne promite și arbitrariul sub care gemem în realitate.

Unde sunt libertatea alegerilor și libertatea votului, baze fundamentale a regimului reprezentativ?

Libertatea alegerii este o minciună nu s-a sfiit a zice în Cameră Domnul Manolachi Costache, unul din sfetnicii Măriei Sale.

Opiniunea publică este o femeie de uliță nu s-a sfiit a zice domnul George Costaforu⁶⁴³, ministru al Măriei Sale.

Aceste cuvinte rostite de acești doi bărbați puternici ai zilei, caracterizează realitatea situațiunii regimului actual.

Ce vor reprezenta dar aceste trei date în istoria României?

1849 – Deșteptarea conștiinței publice, primul avânt al liberalismului.

1859 – Înăuntru, emanciparea poporului român.

1866 – Înăuntru, arendarea Țării și a poporului pe 99 de ani în exploatarea germanilor.

În afară, decadență umilire.

N 4 IAȘI, MERCURI 5 IANUARIE 1872 REQUISITIUNE

Noi Primul procuror pe lângă tribunalul Județului Iași, cităm pe d. Gheorghe Constantinescu, gerantele responsabile al ziarului „*Adeverul*” să binevoiască a se prezenta Luni, 3 Ianuar, înaintea parchetului nostru într-o afacere ce-l privește, pe la orele 12 meridiane. Dat la parchet în 2 Ianuar 1872.

N. 10 Prim Procuror (subscris) Buicliu.

CONSECINȚELE DINASTIEI

În anul 1857 România în ambele sale provincii prin divanurile ad-hoc, au proclamat necesitatea Unirii țărilor [române] sub domnia unui principe străin, *de viță latină*.

Poate că niciodată cugetătorul și ziaristul nu a fost într-o situațiune mai propice decât cea de astăzi pentru a cerceta semnificația acestui vot și consecințele lui asupra destinului României.

⁶⁴³ Costaforu, George (1820 -1876) om politic, conservator, ministru al Afacerilor Străine și de Justiție în perioada 11/23 martie 1871 - 27 aprilie/7 mai 1873.

Care a fost deci preocuparea adunărilor din 1857?

În urma unui rezel al Crimeii care amenințase așa de tare existența Moldo-României, în fața apetențelor continue ale Austriei și Rusiei asupra țărilor dunărene, românii nu se mai credeau destul de asigurați numai cu protecțiunea suzeranității Înaltei Porți; ei priveau în slăbirea Turciei periclitarea a însăși existenței lor ca stat autonom.

Patrioți Români din adunările ad-hoc, mișcați de temerile ce le inspirau această situațiune au fost nevoiți să caute o combinare politică care să micșoreze pericolele de care se vedeau înconjurați.

Astfel se nascu în mintea lor dintâi ideea unirii – prin care se concentra într-un singur stat mai tare resursele ambelor Principate. Ei au împlinit atunci dorința istorică a marilor Principi români⁶⁴⁴.

Dar li se păru că atâta nu era suficient, ei înțelegeau că adevărata noastră forță stă în legăturile ce aveam cu latinii din Occident și atunci s-au gândit să înnoiască aceste legături prin înființarea unei *dinastii latine* în România nouă.

Așadar Unirea țărilor [române] și aducerea unui *principe de viță latină* nu era decât o manifestare vie a sentimentului național care își recăuta elementele sale de viață în sine și în consângenii săi.

N-a trecut prin mintea nimănui la 1857 să înființeze aici o Domnie *străină* pentru dragostea principiului dinastic; din contră, se admitea dinastia ca o necesitate pentru ca să servească de legătură între latinii Orientului și cei ai Occidentului.

Oamenii care au condus mișcarea de la 1866 au trebuit să se reazeme și ei pe votul adunărilor ad hoc și s-au încercat să le realizeze chemând pe tronul României pe Comitele de Flandra, nepotul Bourbonilor din Francia.

După refuzul acestuia, oamenii din februar au aruncat ochii asupra Prințului Carol de Hohenzollern – pe care niciun român nu-l cunoștea – și pentru a justifica fapta lor, Consiliul de Miniștri de atunci în proclamarea cu care chema poporul la plebiscit îl recomanda ca principe latin.

Aceasta este o mare culpă politică pe care au comis-o acești oameni pentru că au abuzat de credulitatea poporului.

Voi întreba însă acum dacă însuși Măria Sa Carol de Hohenzollern se amăgește a crede că a împlinit condițiunile votului adunărilor ad-hoc; dacă crede că este principe latin!...

Departa de aceasta!

Poporul român a văzut pe pretinsul urmaș al lui Napoleon cel Mare prefăcut în urmaș exclusiv al lui Frederic cel Mare; pe Principele latin al al României transformat în Principe pur german.

Când națiunea română, prin plebiscitul de la 8 April 1866, a dat consimțământul său, ea a crezut că noul Domn aduce patriei sale adoptive nu numai protecțiunea națiunilor latine, dar încă și sprijinul propriei sale familii.

Ce amară decepțiune!

⁶⁴⁴ Explicații fanteziste ale lui Beldiman.

Noi ne-am alienat pe de o parte, prin faptul acesta, simpatiile tuturor puterilor occidentale, și mai mult încă, sub presiunea politicii germane, am robit România pe 99 de ani.

Voi întreba și acum de la care familie domnitoare Țara Românească a primit umiliri și amenințări, dacă nu de la familia Măriei Sale, de la familia de Hohenzollern?

Cine nu știe că ministrul Costaforu în sesiunea actuală a Camerei a citit depeșa Agentului român de la Constantinopol⁶⁴⁵, în care se zice în termen categorici că *Împăratul Germaniei* – capul familiei Hohenzollern din care se trage Domnitorul nostru – *consideră afacerea Strousberg ca o chestiune personală*?

Să mai vorbesc oare acum de ipoteca făcută în moșia Poieni? De prisos, Măria Sa a robit moșia cea mică familiei sale de Hohenzollern, precum a robit *moșia cea mare* patriei sale germane.

Iată binele, iată gloria ce dinastia aceasta a revărsat asupra României, din patria sa germană, din familia sa de Hohenzollern!!

Prințul Carol a jurat că devine român și sentimentele lui de iubire pentru noi s-au manifestat prin faimoasa scrisoare adresată *amicului său* din Germania.

Prințul Carol a jurat că va păzi Constituțiunea Țării și din ea a rămas astăzi doar un cuvânt deșart.

Prințul Carol a dăruit singur temelia dinastiei sale, căci Constituțiunea se transformă cu pași mari în odiosul regulament organic; Domnul Constituțional demult s-a prefăcut în Șef al partidului reacționar.

Cum Prințul Carol nu se gândește că Constituțiunea fiind ruptă pentru națiune, este ruptă și pentru Măria Sa, și că Poporul român cu tot dreptul poate zice:

„Nicio legătură nu mai există între mine și Prințul Carol de Hohenzollern.”

„Măria Sa a nesocotit toate făgăduințele și a călcat toate jurămintele.”

„Nu mai sunt legat cu nimic către Prințul Carol de Hohenzollern.”

N 5 IAȘI, MERCURI 12 IANUARIE 1872

IAȘI – 9 IANUAR 1872

Adeverul a dispăcut bărbaților care se află la putere.

Îndată după sosirea în București a numerelor 1 și 2 ale acestui ziar, domnul Ministru de Justiție⁶⁴⁶ a dat prin telegraf ordin parchetului tribunalului județului Iași ca să dea în judecată pe redactorul ziarului *Adeverul*.

Nu trecură două zile și girantul responsabil a primit următorul mandat de comparațiune:

„Noi Primul procuror pe lângă tribunalul Județului Iași, cităm pe d. Gheorghe Constantinescu, girantul responsabil al ziarului „*Adeverul*” să binevoiască a se prezenta Luni, 3 Ianuar, înaintea parchetului nostru într-o afacere ce-l privește, pe la orele 12 meridiane. Dat la parchet în 2 Ianuar 1872.

⁶⁴⁵ Ion Strat (1835 -1879)

⁶⁴⁶ Nicolae Kretzulescu (1812 -1900), medic, om politic, diplomat, a fost prim-ministru în anii 1862 – 1863, 1865 – 1866 și 1867.

N. 10 Prim Procuror (subscris) Buicliu”.

În 3 Ianuar girantul responsabil a compărut înaintea parchetului și după o convorbire de vreo 20 de minute, în care a făcut cunoscut numele și prenumele redactorului acestui ziar, a fost învoit a se reîntoarce acasă.

Lectorii noștri își pot lesne închipui neplăcerea cu care redactorul a aflat neașteptata indiscrețiune a girantului responsabil. Gata a părăsi orașul pentru oarecare interese particulare, redactorul fu silit a renunța la voiajul său și a aștepta mandatul ce comparațiune ce perchetul trebuia să decerne în contra sa.

Opt zile sunt deja trecute și parchetul nu a manifestat dorința de a interoga pe autorul articolelor incriminate⁶⁴⁷.

Cum rămâne oare acum ordinul categoric dat de Domnul Ministru de Justiție?

Rămâne, nu ne îndoim, fără efect, ca un ordin dat cu o inexplicabilă ușurință, într-un moment de primă furie.

Perspiciacitatea parchetului tribunalului județului Iași este demnă de toată lauda. El a prevăzut că acțiunea ordonată de șeful său nu putea avea alt rezultat decât achitarea autorului acestor articole condamnate de domnul Ministru de Justiție.

Juriul, instituțiunea ce o datorăm unui domnitor Român și pe care voiește a ne o răpi un Domnitor străin, **Juriul** este singurul chemat a judeca delictele de presă.

Juriul este expresiunea opiniunii publice a Țării și Țara este convinsă că redactorul acestui ziar nu a spus decât adevărul, când în articolul intitulat *Legitimitatea Revoluțiunilor* a zis că dacă „**Poporul român într-un moment de disperare ar năvăli ca un torent și ar răsturna pe acești oameni care nu reprezintă majoritatea Țării, care prin surprindere au pus mâna pe guvern și a căror forță nu este decât sprijinul ce găsesc în Domnitorul nostru. Culpabilul acestei revoluțiuni nu ar fi Poporul român, dar numai Principele Carol de Hohenzollern.**”

Juriul este expresiunea opiniunii publice a Țării și Țara este convinsă că redactorul acestui ziar nu a spus decât adevărul, când în articolul intitulat *1849-1859-1866* a zis că **în istoria României data de 1866 va reprezenta înăuntru: arendarea Țării și a Poporului pe 99 de ani în exploatarea Germanilor și în afară: decadență și umilire.**

Juriul este expresiunea opiniunii publice a Țării și Țara este convinsă că redactorul acestui ziar nu a spus decât adevărul, când în articolul intitulat *Consecințele Dinastiei* a zis că „**nicio legătură nu mai există între Poporul român și Principele Carol de Hohenzollern, Măria Sa a nesocotit toate făgăduințele a călcat toate jurămintele. Poporul român nu mai este legat cu nimic către Principele Carol de Hohenzollern.**”

Autorul acestor articole așteaptă fără îngrijorare verdictul Juriului.

Departe de noi ideea de a pune în suspiciune independența magistraturii, dar să ne fie permis a declara că redactorul acestui ziar preferă a fi judecat de Curtea cu jurați decât de tribunalul județului Iași Secțiunea 4.

⁶⁴⁷ Pe când acest articol se afla deja sub presă, Luni la orele 10 dimineața, domnul judecător de instrucție Em. Christodulo a chemat înaintea sa atât pe redactorul acestui ziar cât și pe girantul responsabil cu mandatele de comparațiune N. 70 și 71.

Nu e departe vremea unde tribunalele vor fi chemate a judeca delictele de presă. Partidul reacționar o cere, o pretinde și pretențiunile sale vor trebui satisfăcute.

Românii nu posedă virtuțile cetățenești indispensabile unei constituțiuni liberale, a zis Domnitorul străin, și libertățile câștigate de popor sub un Domnitor român, vor rămâne nu chiar târziu ca suvenir în istoria României.

N 6 IAȘI, MERCURI 19 IANUARIE 1872

APĂRARE

În ziua de 10 Ianuar, redactorul acestui ziar a compărut înaintea Domnului Em. Christodulo, judecător de instrucțiune pe lângă tribunalul județului Iași.

Insulte și calomnie în contra persoanei Domnitorului.

Apel la revoluțiune.

Iată punctele principale ale acuzațiunii formulate contra autorului acelor patru articole inserate în primele numere ale acestui ziar și condamnate de Domnul Ministru de Justiție.

Avem sub ochii noștri acele patru articole, le-am citit și recitit, și nu putem găsi cuvintele care au putut fi considerate ca insultătoare pentru Domnitor.

Ni s-a spus că cuvântul „*Incapacitate*” întrebuințat în întâiul articol ar fi o insultă pentru Capul Statului.

Numai un lector cu rea credință, sau care nu cunoaște adevărata valoare a cuvintelor au putut da o semnificație injurioasă acestui cuvânt.

Incapacitatea este relativă instrucțiunii ce fiecare om a dobândit, este relativă pozițiunii ce fiecare om și-a creat în societate.

Un medic capabil care ar voi a ridica planul unei zidiri ar deveni un arhitect incapabil.

Un militar capabil care ar voi a lua asupra-i apărarea unui proces ar deveni un avocat incapabil.

Căpitan la 1866, în una din cele mai frumoase armate ale Europei, Principele Carol de Hohenzollern, din mica sa copilărie, a fost destinat de Augustii săi Părinți a îmbrăca haina Preuției⁶⁴⁸. În urmă a îmbrățișat cariera militară.

Chemat la o pozițiune pentru care nu a fost crescut, chemat în mijlocul unui popor ale cărui obiceiuri și moravuri sunt diametral opuse obiceiurilor și moravurilor germane, în completă ignoranță de oamenii și de lucrurile acestei țări, Principele Carol, în nemuritoarea scrisoare adresată amicului său din Bavaria, recunoaște el însuși că a fost o cutezare din partea Măriei Sale **de a lua în mâna sa destinele României**.

Pentru a putea fonda o stare de lucruri inebranlabilă, Principele Carol trebui, ca condițiune *sine qua non*, să poată deveni român. După cinci ani de ședere în mijlocul nostru, Măria Sa, tot în acea scrisoare de care am vorbit mai sus recunoaște el însuși că Germania este **scumpa sa patrie, al cărei magnet puternic nu a încetat niciodată de a-l atrage spre sânul ei**.

⁶⁴⁸ Afirmație fantezistă a lui Beldiman.

Să trecem acum la calomniile ce ni se impută că am aruncat asupra Domnitorului.

Calomnie este oare când am zis că concesiunea Strousberg, ruinătoare pentru țară, o datorăm numai Principelui Carol? Camera și Senatul în anul 1868 au promis, în răspunsurile lor la discursul Tronului, o eternă recunoștință Măriei Sale pentru **puternicul și energicul sprijin ce au dat votării concesiunii Strousberg, fără care sprijin Țara ar fi rămas încă mult timp în așteptarea acestei binefaceri.** (*Monitorul Oficial* din 1868 Nr. 258 și 275).

Calomnie este oare când am zis că Principele Carol s-au pus în capul reacțiunii, care voiește a anula toate libertățile ce ne garantează Constituțiunea? Măria Sa, la gara drumului de fier, înconjurat de doi miniștri au spus Primarului de Iași că **frumoasa și călduroasa primire ce a doua Capitală a României i-au făcut, l-au convins că Adunarea trecută n-a fost expresiunea sinceră a Țării și că sentimentele Națiunii sunt cu totul altele.** (*Curierul de Iași* din 1871, Nr. 47, care nu a fost dezmințit)

Calomnie este oare când am zis că Domnitorul Constituțional s-a transformat în șef de partid? Măria Sa, la Octombrie trecut, în mesajul de deschidere al Camerei, a cărei majoritate a fost numită, iar nu aleasă⁶⁴⁹, a spus că **este fericit a se afla în mijlocul unei reprezentățiuni care a știut a rupe cu tristele tradițiuni de mai înainte, și care va ști să înlăture întotdeauna cu bărbăție orice insinuațiune contrară.** (*Monitorul Oficial* din 1871 Nr. 230).

Să venim în fine și la ultima acuzațiune.

Ni s-au zis că voim revoluțiune, că voim răsturnare și dezordine. Pe ce se întemeiază această această acuzare? Pe articolul intitulat *Legitimitatea Revoluțiunilor* în care facem istoricul principalelor revoluțiuni care au zguduit Europa și în care dovedim că aceste comoțiuni sociale au fost pururea provocate de faptele guvernanților și ale consilierilor lor.

Care sunt revoluționarii? Noi care apărăm libertățile ce am dobândit sau guvernanții noștri care voiesc a ni le răpi.

Care sunt revoluționarii? Noi apărători ai dignității și ai drepturilor patriei noastre sau guvernanții noștri care au îngenunchiat Țara înaintea unui capitalist prusian, care nu a scăpat de faliment decât furând un depozit de câteva milioane de franci?

Care sunt revoluționarii și răsturnătorii? Noi care arătăm prăpastia spre care Țara este condusă sau guvernanții noștri care o împing în acea prăpastie?

Fără revoluțiune, fără conspirațiune, Dinastia noastră merge singură, cu pași mari, spre cădere. Principele Carol de Hohenzollern și-a alienat chiar simpatiiile compatrioților săi. Meargă Măria Sa în Germania și va auzi (precum am auzit-o noi) poporul german strigând cu indignațiune, că a trebuit să vină un Hohenzollern pe tronul României pentru ca să se nască între aceste două națiuni o ură neîmpăcată⁶⁵⁰.

⁶⁴⁹ Afirmatie fără acoperire a lui Beldiman, care chiar dacă este o aluzie la influențarea bine știută alegerilor de către guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu, nu poate justifica acuzația că « a fost numită, iar nu aleasă ».

⁶⁵⁰ Aluzie la faptul cunoscut de toată lumea că mulți oameni simpli din Germania își investiseră economiile în acțiunile concernului falimentar Strousberg.

Revoluționarii și conspiratorii sunt la putere. Vom întreba pe Principele Carol de Hohenzollern dacă știe câți conspiratori are între consilierii săi transformați pentru moment în reprezentanți ai stabilității și ordinii?

N 7 IAȘI, MERCURI 26 IANUARIE 1872

VIABILITATEA DINASTIILOR

Este un fapt politic important și care merită toată serioasa noastră atențiune, fiindcă el caracterizează era modernă a secolului în care viețuim. Poate că nu s-a concentrat încă îndestul cugetarea oamenilor de stat asupra acestui însemnat fenomen care domină tot timpul nostru. Noi trebuie să căutăm caracteristica fiecărei perioade istorice într-un fapt, într-o idee culminantă care predomină totul.

Dacă considerăm cu nepărtinire timpul care curge de la 1789, suntem izbiți de faptul că **dreptul divin**, pe care se rezema principiul de stat în societăți, a fost nimicit prin suflarea libertății care a dat naștere unui puternic element politic: **Democrația**.

În această perioadă de timp contemporanii au asistat la distrugerea celor mai vechi și mai puternice dinastii feudale. Cu toată forța reacțiunilor care s-au succedat și care au încercat să opună o stavilă nebiruită progreselor libertății, nu se poate nega însă că principiul **dreptului divin** s-a spulberat pentru totdeauna de către **dreptul popoarelor**.

Așadar **dreptul tradițiunii și al forței** a fost înlocuit prin emanațiunea liberului arbitru și a libertății individuale, care se cheamă **Dreptul și Justiția**.

Aceasta e atât de adevărat că chiar dinastiile feudale care au rezistat izbirilor populare nu au putut face să mențină autoritatea lor absolută fără a face concesii însemnate spiritului timpului și fără a recunoaște prin urmare forța dreptului nou și fragilitatea autorității lor seculare.

Dar pentru ca să dăm o probă vie vorbelor noastre, să cercetăm puțin care sunt dinastiile feudale în veacul de față și care supunându-se cu lealitate exigențelor liberale ale popoarelor au putut să se întemeieze.

Noi nu vedem decât două: Casa regală a Suediei și Casa regală a Belgiei. Ambele aceste dinastii s-au pătruns de necesitatea nu a unui stat feudal, ci a unui stat național rezemat pe voința populară.

Șefii acestor dinastii, ilustrul Leopold⁶⁵¹, adevăratul tip al Regelui onest, și gloriosul Bernadotte⁶⁵², care suindu-se pe tronul Suedo-Norvegiei a adoptat deviza: **Amorul poporului meu este răsplătirea mea**, sunt singurii care au înțeles că spre a fonda o dinastie, ce dintâi condițiune este de **a se identifica cu interesele, cu ideile și cu aspirațiunile națiunii care i-a chemat pe tron**.

⁶⁵¹ Regele Leopold I al Belgiei.

⁶⁵² Bernadotte, Jean Baptiste (1763 - 1844), soldat (1780), general de divizie (1794) colaborator al lui Napoleon I, mareșal al Franței (1804) duce de Pontecorvo (1806) proclamat ca regent al Suediei în 1810 și ca rege sub numele de Carol Ioan al XIV-lea, a domnit până la sfârșitul vieții sale în 1844, întemeind dinastia Bernadotte care domnește și azi în Suedia. Prima sa biografie a fost scrisă de jurnalistul Touchard-Lafosse, 3 vol. (1838).

Memoria bătrânului Rege Leopold este prea recentă în suvenirea tuturor pentru a ne încerca să arătăm cu câtă virtute civică, cu cât devotament și cu ce sfânt respect de constituțiune și de lege a guvernat el poporul belgian.

Cine nu știe cultul pe care acest mare om a știut să-l insufle nu numai poporului său, dar și întregii Europe?

Bernadotte - fiu al unui mic avocat de la Pau – înrolat la 1789 ca simplu soldat la vârsta de 17 ani, printr-o mare bravură, printr-o neobosită activitate și printr-o inteligență superioară ajunge la cele mai înalte grade militare și politice - atât în timpul republicii cât și în timpul primului imperiu. Ca militar și ca administrator acest brav bărbat a rivalizat chiar cu Napoleon I, care, în fine, îl lovise cu disgrația sa.

Bernadotte la 1810 fu ales Principe ereditar al tronului de Suedia și adoptat de către Regele Carol al XIII-lea sub numele de Carol Ioan. Om superior, el a înțeles de îndată că nu trebuie să mai aibă niciun alt Dumnezeu, nici altă patrie decât aceea a poporului în capul căruia a fost chemat.

De îndată el părăsi Catolicismul și îmbrățișă Luteranismul. Ceva mai mult încă: la 1812, văzând că sfătuirile sale către Napoleon sunt nesocotite și că acest potentat amenință viitorul noii sale patrii, n-a ezitat un moment spre a se pune în capul unei armate cu care a apărât victorios interesele Suediei. Trebuie însă să menționăm că în momentul când armatele Europei colabau năvăleau în Franța, Bernadotte, după deșarte încercări de a împăca pe Napoleon cu Europa, a refuzat de a trece Rinul și s-a reîntors în Suedia.

La 1819, murind Regele Carol al XIII-lea⁶⁵³, Bernadotte se suie pe tron, făcând unirea definitivă a Norvegiei și a Suediei⁶⁵⁴ – lăsând fiecăruia din ambele popoare constituțiunea sa proprie – dezvoltând instrucțiunea publică, întemeind comerțul, agricultura și industria.

Afară de aceste două Case regale noi nu mai cunoaștem alte dinastii, înființate în zilele noastre, care să dea semne de viabilitate – nici chiar dinastia noastră.

Noi nu voim să aruncăm discredit asupra acestei june instituțiuni; dar suntem datori ca ziariști și mai mult încă, ca români, să studiem împrejurările împrejurările în mijlocul cărora s-a produs această instituțiune, și adevărul ei caracter.

La 1866 Poporul român, ca și Poporul belgian la 1831, ca și Poporul suedez la 1810, a chemat pe tronul strămoșilor săi un principe străin, pe Principele Carol de Hohenzollern.

Dar câtă deosebire de rezultate într-această identitate de împrejurări!!

Românii n-au avut nici norocul Belgianilor, care au ales pe un fiu de familie regală⁶⁵⁵, și nici fericirea Suedezilor care au oferit coroana lor unui fiu al poporului.

Depart de a voi să pătrundă în moravurile tradițiunilor noastre democratice, Principele Carol de Hohenzollern a venit aici cu ideile familiei și cu deprinderile patriei sale germane.

⁶⁵³ Regele Carol al XIII-lea a murit la 5 februarie 1818.

⁶⁵⁴ Norvegia s-a separat pașnic de Suedia la 7 iunie 1905.

⁶⁵⁵ Regele Leopold I s-a născut în familia ducilor de Saxa-Coburg-Gotha; tatăl său nu a fost rege.

În loc de a se contopi în sânul poporului care l-a ridicat atât de sus, el a încercat să abată acest popor de la tradițiunile sale de rasă, încât noi l-am văzut cu mirare din primul moment al sosirii sale aici, punându-se în luptă cu Poporul român.

Astfel vom cita faptul puțin cunoscut al primei sale amenințări de abdicare prin care a apăsas asupra Constituanței spre a obține instituțiunea Senatului.

Acest sistem de amenințare s-a repetat de mai multe ori, și pururea în momente critice, care ne puneau în dureroasa alternativă de a ne supune fără voie sau de a incurge aventurile necunoscutei.

Când Turcii amenințau hotarele noastre; când Prusienii dobândeau neașteptate victorii asupra poporului protectorului nostru, când Prusienii îngâmfați de victoriile lor dezmembrau pe Frania martiră... Măria Sa, pare că printr-o premeditare a hazardului, se simțea atunci mișcat de **puternicul magnet al patriei sale germane**.

Principele Carol de Hohenzollern în decontra [spre deosebire de] lui Bernadotte a înțeles că, deși domn al Românilor, nu trebuie să aibă niciun Dumnezeu, nicio patrie comună cu el.

Bernadotte, fondatorul unei dinastii iubită și susținută de Poporul Suedezonorvegian a adoptat această sublimă deviză: **Amorul poporului meu este răsplătirea mea**.

Întrebăm acum pe Măria Sa Principele Carol de Hohenzollern, care ne-a impus deviza familiei și a patriei sale germane: **Nihil sine Deo**... dacă este convins că a fondat în România o dinastie viabilă?

N 8 IAȘI, MERCURI 2 FEBRUARIE 1872 IZRAELIȚII ȘI DINASTIA

Nu fără cuvânt Congresul Presei a zis că consideră jidovismul ca strâns legat de germanism.

Unul din cele două mari scopuri ale dinastiei, cu o nestrămutată persistență, s-a realizat în toate funestele sale consecințe: Arendarea economică a României pe 99 de ani în exploatarea Judeo-germanilor, prin convențiunea Bleichröder; celălalt care se promite a se realiza cu grăbire este *încarea elementului Român sub cel ebreic*, prin introducerea lui în cetățenia românească.

Este demn de notat că chestiunea evreiască, ca chestiune politică a apărut pentru întâia oară în România în nefastul an 1866, și că odată cu venirea Măriei Sale Carol I aici, Românii au avut a lupta pentru apărarea Țării și a drepturilor lor.

Când la 1866, Poporul român a văzut dauna națională ce se voia a se comite sub influența curentului străin care se introdusese atunci în patria lui Mircea și Ștefan – Poporul ca un singur om s-a mișcat de la mare până la mic, și cu toată opresiunea unei quasi stări de asediu, a trimis Constituanței petițiuni acoperite cu 30 de mii de iscălituri, din toate unghiurile României.

Poporul bucureștean a făcut mai mult, el s-a opus la trădarea ce voia a se comite.

Dar se vede că acum a sosit timpul oportun pentru a realiza și această a doua nenorocire care însă, dacă va izbuti, va fi lovitura de grație a [dată] Românismului întreg!

Prin urmare Românii se pot convinge pe deplin că toate frământările, toate luptele violente de până acum aveau o menire fixă: Ministerul venit la cârmă în noaptea de 10 spre 11 Martie – *Ministerul așa zis al Oamenilor Ordinii*.

Drept probă de zisele noastre să binevoiască lectorii noștri a citi cu atențiune corespondența de mai jos:

București, 20 ianuarie 1872

Poșta română (*Rumänische Post*) este un ziar ce apare la București în limba germană, fondat și întreținut de Domnul Peixotto⁶⁵⁶, Consul general al Statelor Unite Americane. Scopul său este pregătirea emancipării politice a Izraeliților din România. Domnul Consul este el însuși izraelit și atât onorariul său cât și mijloacele ce întrebuințează pentru propaganda izraelită nu-i provin din visteria marii Republici americane, ci din fondurile bancherilor coreligionari din New York, care cred și astăzi că în România izraeliții sunt atât de persecutați încât se ard de vii.

În contra dreptului ginților, Domnul Peixotto s-a constituit în apărător al evreilor, prin urmare el nu reprezintă Statele Unite americane. Dacă am avea un guvern pentru care cuvintele „**demnitate națională și autonomii**” ar avea un preț oarecare, demult Domnul Peixotto ar fi fost pus în poziți ade rezervă neintervenitoare, în care se țin ceilalți agenți ai marilor puteri acreditate în România.

Să mulțumim însă Domnului Costaforu, pe care l-am văzut de multe ori pledând la Cameră cauza izraelită, dacă Domnul Peixotto s-au încurajat așa de mult în propaganda sa, încât astăzi nu mai ezită de a se adresa în această chestiune chiar către Capul Statului, și de a da publicității conversațiunile intime ce are cu Măria Sa.

Aceasta ne-o dovedește numărul ziarului *Rumänische Post* din 18/30 Ianuarie 1872.

Acest ziar reproduce o corespondență din București, pe care pretinde că o are împrumutată din unul din ziarele cele mai importante din New York.

Această corespondență reproduce o conversațiune pe care scriitorul ei asigură că a avut-o cu Înălțimea Sa Principele Carol I în ființa generalului Consul american, și din cuprinderea ei rezultă că acea convorbire a avut loc îndată după votarea și sancțiune a legii reglatoare a chestiunii căilor ferate Strousberg.

Conversațiunea a trebuit să fie urmată în cele din urmă zile ale lui Decembrie. Aceasta se dovedește, căci de la 28 Decembrie când s-a dat sancțiunea legii Bleichröder și până la 18 Ianuar când a apărut acea conversațiune în *Rumänische Post* fiind numai 20 de zile, timpul material a lipsit ca corespondența să ajungă la New York, să se publice acolo în ziare, să revină apoi tipărită la București, spre a se putea în urmă reproduce în *Rumänische Post*.

Suntem dar în tot dreptul a susține că pretinsa corespondență a ziarului din New York nu este decât un articol destinat pentru *Rumänische Post*, și scris de domnul Peixotto înadins pentru publicul din București.

Negreșit că poporul roman cunoscând această reproducțiune a cugetărilor românești ale Măriei Sale Principele Carol I, Miniștrii se vor grăbi a da o dezmințire, precum s-a dat o dezmințire și la 1869 în privința conversațiunii ce Măria Sa a avut în

⁶⁵⁶ Peixotto, Benjamin Franklin (1834 -1890) lider al organizației evreiești mondialr Bnai Bright, consul la București

Paris⁶⁵⁷ cu izraelitul Franck, tot în chestiunea evreiască; precum s-a dat o dezmințire și în privința făgăduințelor ce tot atunci Domnul Ministru Boerescu⁶⁵⁸ le-a dat la Londra Lordului Clarendon⁶⁵⁹.

Afară numai dacă nu s-a socotit că precum zice francezul *Para este coaptă* și că prin urmare a sosit timpul ca din înălțimea Tronului Măriei Sa, chiar în Capitala României, să-și exprime fără rezerve româneștile sale cugetări în favoarea burghezimii evreiești, cu care voiește a spori numărul cetățenilor patriei sale adoptive.

Într-adevăr corespondența reprodușă de *Rumänische Post* este instructivă pentru Români din mai multe puncte de vedere.

Ea ne reproduce aceleași idei politice și economice pe care Măria Sa le-a dezvăluit în scrisoarea sa către Auerbach și în conversațiunea sa cu Franck. Departe de a refuta aceste două acte care au sulevat [ridicat, stârnit] atât de mari furtuni în Români, dezvăluind într-un chip atât de negru intimele cugetări ale Măriei Sale asupra incapacității politice a națiunii române și asupra înzestrării ei cu această capacitate, prin transformarea populațiunii izraelite în burghezie românească, corespondența nu face decât a continua același șir de idei, și chiar a le justifica prin expresiuni (o recunoaștem) mai blânde decât acele ce le-am citit în scrisoarea către Auerbach.

Acesta este singurul progres ce s-a făcut în cugetările Domnitorului nostru.

Spațiul foaiei D-voastră nu vă permite a reproduce în întreg toată corespondența din *Rumänische Post*, de aceea mă mărginesc a vă transmite acum pasajul ce privește emanciparea izraeliților, în favoarea căreia Consulul ziarist nu se sfiește deloc a declara că mulțumită guvernului actual care [nu] este deloc dușman izraeliților, ocaziunea a sosit de a interveni pe cale diplomatică : *Die gegenwärtige Regierung ist den Israeliten nicht abgeneigt... es scheint uns dass die Gelegenheit gekommen ist, um auf diplomatischen Weg zu gunsten der Gleichstellung der rumänischen Israeliten zu interveniren.*

Dar să începem acum textuala traducțiune a corespondenței care eset făcută în formă de dialog între Domnitorul nostru, Consulul general Peixotto, și corespondentul ziarului american :

« **Correspondentul** : Care este cauza antipatiei ce există în contra străinilor, și îndeosebi contra germanilor ?

Domnitorul nostru : Neiubirea germanilor provine din două motive și anume : șiretlicul lui Strousberg și adâncile simpatii ce națiunea română are pentru Franția.

C : Dar în ceea ce privește prigonirea contra evreilor ?

D : Aceste prigoniri n-au provenit din fanatism religios, dar sunt stârnite numai într-un chip artificial de către demagogi pentru înjositoare planuri politice.

⁶⁵⁷ Principele Carol I a vizitat Parisul în perioada 24 septembrie/6 octombrie – 2/15 octombrie 1869, cf. *Memoriile Regelui Carol I de un martor ocular*, ediție Stelian Neagoe, Editura Scripta, București, 1993, vol. II, pp. 36 - 44.

⁶⁵⁸ Boerescu, Vasile (1830 -1883) om politic, diplomat, jurnalist, ministru de Justiție (16 noiembrie 1868 – 20 ianuarie 1870).

⁶⁵⁹ George William Frederick Villiers, 4th Earl of Clarendon (12 ianuarie 1800 – 27 iunie 1870), om politic și diplomat britanic, ministru de Externe (3 noiembrie 1865 – 6 iulie 1866 și 9 decembrie 1868 – 27 iunie 1870).

Când principiile economice vor fi mai bine înțelese aici, atunci falsele doctrine vor pierde influența fatală pe care au exercitat-o până astăzi. **Este dorința mea ca egale drepturi să se dea la toți românii, fără deosebire de confesiune religioasă.** Constituțiunea garantează deplina libertate de conștiință. Noi am avut a susține multe lupte. Din primăvara trecută (10 Martie) un nou spirit a străbătut în țară. Cabinetul meu este compus din bărbați care nu numai sunt însuflețiți de cea mai mare iubire a patriei (!!), dar încă posedă inteligența și spiritul de dreptate, ceea ce promite mult în favoarea viitorului, restatornicind deja liniștea în țară. Membrii cei mai capabili din Camerele legiuitoare și încrederea poporului sprijină Ministerul meu.

C : În Statele Unite izraeliții fac parte din cetățenii cei mai stimați și mai cu înrâurire. Fiecare funcție le este deschisă și nu este deloc cu neputință ca mai curând sau mai târziu un izraelit să ajungă a fi cel mai în alt magistrat al unui popor compus din 40 de milioane din cei mai liberi și mai neatârnați cetățeni (adică Președintele Statelor Unite Americane).

D : Nu există cel mai mic motiv pentru ca toți oamenii, fără deosebire de religie, să fie chemați la exercițiul drepturilor politice și civile ; negreșit cu aceleași mărginiri pe care fiecare Stat le sokoate de cuviință a le face în privința dreptului electoral. **Toată atențiunea dar ce merită a se da acestei chestiuni ; și poporul meu, văzând înțelepciunea și dreptatea acestui mod de procedare, nu se va refuza a da altora aceleași privilegii în puterea căroră și noi reclamăm autonomia noastră și libertatea afacerilor noastre din lăuntru. Aceasta corespunde învățăturilor celor mai înalte ale civilizațiunii și ale progresului. »**

Noi ne oprim aici și lăsăm ca lectorii să aprecieze singuri gravitatea înspăimântătoare a acestor cuvinte ieșite din gura unui Domn care se numește **încă** Domn al Românilor...

N. 9 IAȘI, MIERCURI 9 FEVRUARIE 1872 CRUCEA LUI 2 MAI

Românul publică în numărul său din 22 Ianuar un articol care se începe cu această frază : « *Jurăm... pe ce să jurăm ca să ne creadă majoritatea cabinetul actual ? .. jurăm pe crucea lui 2 Mai.* » Socotim să ne oprim la această dată, și să întrebăm pe *Românul* ce voiește cu ea ? Un moment am crezut că acest ziar voiește a face onoare de a califica majoritatea membrilor Ministerului actual de autori ai lui 2 Mai, de preoți necredincioși ai reformelor democratice pe care 2 Mai, cu violență, o va mărturisi-o chiar Domnul Kogălniceanu, le-au introdus în România, spre sfărâmarea oligarhiei și emanciparea politică și economică a poporului român.

Însă redactorul principal al acestui ziar⁶⁶⁰ nu poate ignora că niciunul din membrii cabinetului actual nu au făcut parte nici în conceperea, nici în aplicarea principiilor și reformelor de la 2 Mai.

Domnul Nicolae Kretzulescu⁶⁶¹ a ajuns la putere [la] un an după 2 Mai 1864. Acest bărbat de stat, în loc de a dezvolta principiile democratice cuprinse în Statut⁶⁶² și

⁶⁶⁰ C.A. Rosetti (1816 – 1885), cunoscut pentru rolul decisiv jucat în organizarea detronării domnitorului Alexandru Ioan Cuza la 11 februarie 1866.

în legile reformatrice care s-au dat țării în timpul dictaturii⁶⁶³, a denaturat acele legi în aplicarea lor, a păstrat din Statut numai autoritarismul, a dat articolelor adiționale numai un simț de autocratism pe care în gând nu l-a avut nici Vodă Cuza, nici Domnul Kogălniceanu, și sub pretextul urgenței și în afară de corpurile legiuitoare, a decretat toate acele concesiuni sub nămolul cărora a căzut tronul lui Cuza.

Ei bine ! Noi întrebăm pe *Românul* în ce 2 Mai este răspunzător cu greșelile ce s-au făcut în aplicarea principiilor și legilor sale ?

Nu gândește *Românul* că făcând pe 2 Mai și Statutul său solidar cu ultimul minister al lui Vădă Cuza, el prin însuși aceasta face solidar pe 11 Februar și Constituțiunea sa⁶⁶⁴ cu miniștrii actuali ai lui Vodă Carol.

De multe ori am auzit acest ziar strigând că acest minister ucide pe 11 Februar. Dacă este așa, și așa este, pentru ce și noi nu am fi cu atât mai mult în drept de a zice că unii din miniștrii actuali, preoți necredincioși ai lui 11 Februar, cu atât mai mult au fost preoți necredincioși ai lui 2 Mai ; și că dacă ei astăzi devin cioclii Domniei lui Vodă Carol, cu atât mai mult au fost cioclii Domniei lui Vodă Cuza. Rugăm dar pe *Românul* a lăsa pe 2 Mai pur de orice solidaritate cu Domnii Kretzulescu și Tell⁶⁶⁵, precum și noi lășăm Constituția din 1866 pură de orice solidaritate cu faptele ucigătoare de naționalitate și libertate ale Domnilor Catargiu și Mavrogheni⁶⁶⁶.

Acestea odată zise ne permitem a întreba pe *Românul* dacă este patriotic, înțelept și practic de a repune pe tapet chestiunea lui 2 Mai ? Nu gândește principalul redactor al acestui ziar că prin aceasta îndreptățește și pe alții de a intra la rândul lor în cercetarea lui 11 Februar. Precum 2 Mai are astăzi după sine opt ani, 11 Februar are deja după sine șase ani, și ambele aceste date au un trecut destul de lung pentru ca să

⁶⁶¹ Kretzulescu, Nicolae (1812 - 1900), om politic conservator și diplomat. Ministru de Justiție și al Lucrărilor Publice în primii doi ani ai guvernului Lascăr Catargiu. De două ori prim-ministru în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (24 iunie 1862 – 11 octombrie 1863 și 14 iunie 1865 – 11 februarie 1866) și la începutul domniei lui Carol I (13 martie – 26 noiembrie 1867).

⁶⁶² *Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris* a fost un act cu caracter pur constituțional, adoptat la 2 mai 1864 după „lovitura de stat” a lui Alexandru Ioan Cuza. A fost în fapt prima Constituție a României. În ciuda numelui, actul nu mai urmărea prevederile Convenției din 19 august 1858, ci mai degrabă îi schimba radical sensul. Domnitorul dispunea de puteri sporite, iar Corpul legiuitor devenea bicameral. Odată cu noua constituție a fost adoptată și o nouă lege electorală, mult mai largă. Pentru aprobarea Statutului s-a organizat un plebiscit între 10 și 26 mai. Pentru „da” au fost exprimate 682.621 de voturi, 1.307 voturi pentru „nu” și 70.220 abțineri. Statutul a fost publicat în „Monitorul oficial” nr. 146, din 3 iulie 1864. Această reformă constituțională a permis înfăptuirea reformei agrare din 14 august 1864 prin care țăranii clăcași erau eliberați de obligațiile față de boieri și erau împroprietăriți cu pământ. A fost o reformă fundamentală pentru modernizarea tânărului stat român și, cu toate că a avut numeroase lipsuri, a rupt legăturile cu economia și societatea de tip feudal.

⁶⁶³ Perioada domniei lui Cuza de la lovitura de stat de la 2 Mai 1864 și abdicarea sa silită este denumită *dictatură* atât de către detractorii cât și, iată exemplul lui Al. V. Beldiman, de către admiratorii Domnului Unirii.

⁶⁶⁴ Constituția din iunie 1866, rămasă în vigoare pînă în 1923.

⁶⁶⁵ Tell, Christian (1808 - 1884), general, revoluționar pașoptist și om politic conservator, membru al Locotenenței Domnești de la 1848, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1862 -1866) și în guvernul Lascăr Catargiu (14 martie 1871 – 9 ianuarie 1874).

⁶⁶⁶ Mavrogheni, Petre (1819 - 1887) om politic conservator, ministru de Finanțe în guvernul Lascăr Catargiu (11 martie 1871 – 7 ianuarie 1875).

putem judeca valoarea fiecăruia din aceste două acte prin consecințele sale, prin binele și răul ce au făcut acestei țări. Si de vreme ce *Românul* nu vede în 2 Mai decât moarte, apoi fie-ne permis a-i susține că *moartea*, adică ziua de 2 Mai, au lăsat acestei țări singura viață ce mai există în ea.

Legea comunală - Legea județeană - Unificarea codurilor – Juriul - Maritajul civil - Sistemul metric -Dezrobirea pământului românesc de călugării greci – Votul universal – și mai presus de toate, Legea legilor, legea care a făcut trei milioane de Români cetățeni și proprietari !

Dar 11 Februar ce a făcut și ca lasă după sine ?

Lăsăm colecția ziarului *Românul* de la 1866 încoace ca însuși ea să ne-o spună.

O dinastie germană în capul Țării în locul dinastiei latine precum au cerut-o adunările mume din 1857 – O domnie străină pusă în condițiuni înjositoare de care nu au voit Domnii pământeni – Vinderea Țării la Germani pe 99 de ani – Pregătirea de a da, de nu astăzi dar mâine, izraeliților drepturi politice spre desăvârșita germanizare a patriei lui Ștefan și Mihai – Autonomia țării îngenuncheată înaintea firmanelor Vizirului, a rescriptelor Principelui de Bismarck și a bătăii din picior a Domnului Radowitz⁶⁶⁷ – Înăuntru oligarhia ridicată mai obraznică și mai murdară decât în timpurile când odată erau boieri, căci astăzi slugile boierești sunt în capul oligarhiei – Finanțele, armata, instrucțiunea publică, tot îngenuncheat, tot pierdut – Clasele de jos lăsate în prada abuzurilor, țărani zdrobiți sub împilări ne mai având altă speranță decât în Dumnezeu – Patriotismul și inteligența lipsesc și pe Tron și în Minister, și în pretinsa Reprezentațiune Națională, și prin urmare o țară fără cârmă și fără cârmaci.

Si când vasul statului este într-un așa pericol expus tuturor valurilor unei mări furtunoase, când prin urmare este nevoie de concordie, de curașul și de abnegațiunea tuturor corăbierilor, *Românul* vine cu flacăra discordiei și strigă : **Crucea lui 2 Mai !!**

Ah ! Domnilor de la *Românul*, dacă ar fi să ne uităm numai la noi, oamenii de la 2 Mai, cu recunoștință v-am zice : Bucurii și onoare ne faceți că ridicați data de la 2 Mai, căci când ne uităm la consecințele lui 11 Februar, numai de 2 Mai nu ne putem roși !

Care sunt acele legi pe care voi înșivă le priviți ca legiure liberală, în dosul cărora stați ca în dosul unei fortărețe, dacă nu legile de la 2 Mai ?

Care sunt legile în contra cărora reacțiunea se azvârle cu toată puterea pentru a le sfărâma, dacă nu legile de la 2 Mai ?

Legea comunală - Legea județeană - Legea juriului – Legea oborătoare pedepsei morții – Sufragiul universal deja ciuntit prin Constituția din 1866 – și în fine chiar Legea rurală.

⁶⁶⁷ Radowitz, Josef Maria von (1839 - 1912) diplomat german, în serviciul diplomatic la Constantinopol, în China și Japonia (1861 - 1865), apoi la Paris (1865 - 1870), la München (1871 - 1872), agent diplomatic și consul general la București (martie 1870 - 1872), însărcinat cu afaceri la Constantinopol (1872 - 1874), în misiune la St. Petersburg (1875), participant la Congresul de pace de la Berlin (13 iunie - 13 iulie 1878), secretar de Stat la Ministerul de Externe (6 noiembrie 1879 - 17 aprilie 1880), în misiune la Paris (1880) ambasador la Constantinopol (1882 - 1892), la Madrid (1892 - 1908). A reprezentat Germania – împreună cu ministrul plenipotențiar german de la Lisabona, contele Christian von Tattenbach (1897 - 1908) - la conferința de la Algeciras (16 ianuarie – 7 aprilie 1906).

Si apoi unde este folosul pentru *Românul* de a ataca pe 2 Mai ? Sau adevărații Maiști sunt în rândurile impiegaților guvernului actual ?

Din contră, Țara întreagă o știe că în amorteala generală în care a căzut națiunea – mulțumită greșelilor radicale comise de partidul Românului, și acestea nu numai de la 11 Februar 1866, ci de la 24 Ianuar 1862 – mulțumită coalițiunilor monstruoase ale roșilor cu boierii, și la 1863 când au refuzat impozitele unui Domn care cu câteva luni mai înainte făcuse Unirea⁶⁶⁸ ; și la 11 Februar 1866, când iarăși în unire cu boierii, au răsturnat un Domn care cu puțin mai înainte dăduse unui popor pușcă, vot și pământ. Țara, o mai repetăm, știe că Maiștii figurau în cele dintâi rânduri ale partidului liberal întrunit în luptă pentru naționalitate și libertate.

Uită Românul că numai prin întrunirea grupurilor liberale Ministerul Golescu – Brătianu au ajuns la putere în 1867, și că dacă acel minister a căzut este că abia la putere au rupt alianța cu Maiștii⁶⁶⁹ și cu Frațiunea⁶⁷⁰.

Uită Românul că după 10 Martie⁶⁷¹ când, mulțumită nebuniilor⁶⁷² de la Sala Slătineanu, au revenit la putere reacțiunea, o nouă uniune liberală s-a format și că atât în alegeri cât și în Cameră energii au arătat numai Maiștii și Frațiunea ?

Pentru ce azi *Românul* atacă de crucea lui 2 Mai ? crede că prin aceasta va izbuti a înmulți și a întări rândurile partidului liberal ? Crede că prin aceasta va ajunge mai degrabă a salva România de reacțiunea din afară și din lăuntru care îi sugrumă tot prezentul și tot viitorul ?

Dacă crede că este așa atunci *Românul* să ne-o spună curat. Noi, Maiștii, primim discuțiunea și primim răspunderea chiar a actelor noastre ; dar atunci și noi ne vom permite de a examina și actele oamenilor de stat ai partidului susținut de *Românul*, și într-aceasta nu credem a ne înșela susținând că nu noi vom fi găsiți cei mai greșiți.

Dar pentru ca să intrăm în această discuțiune așteptăm mai întâi explicările *Românului*.

N. 10 IAȘI, MIERCURI 16 FEVRUARIE 1872 CONVORBIRE DOMNEASCĂ (Urmare din No. 8)

⁶⁶⁸ Al. Beldiman se referă la unirea efectivă a Principatelor, proclamată la 24 ianuarie 1862 când la București, proclamat Capitală, s-a reunit primul guvern unic, prezidat de Barbu Catargiu, și prima adunare legislativă unică a României Unite.

⁶⁶⁹ Grupare liberală condusă de Mihail Kogălniceanu supranumit „omul de la 2 Mai”, motiv pentru care nu putea fi agreat de noul guvern

⁶⁷⁰ Frațiunea liberală și independentă, grupare libeară cu tentă antisemită, condusă de profesorul universitar de la Iași Nicolae Ionescu, motiv pentru care nu putea fi agreat de noul guvern.

⁶⁷¹ Al. Beldiman se referă la manifestația antigermană de la sala Slătineanu (Capșa) din noaptea de 10/22 – 11/23 martie 1871, care a determinat căderea guvernului condus de Ion Ghica, tentativa de abdicare a lui Carol I, împiedicată prin instaurarea guvernului conservator condus de Lascăr Catargiu.

⁶⁷² Al. Beldiman sugerează aici faptul că ar fi fost o manifestație liberală prost organizată; răspunsul pe care Ion C. Brătianu îl va da în Camera Deputaților lui Titu Maiorescu la 13/25 ianuarie 1887 indică faptul că a fost vorba de o manifestație conservatorilor care urmăreau, și au reușit, compromiterea guvernului Ion Ghica, vezi Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. III, nota 2, pag. 96.

Nu putem a nu reveni asupra vestitului dialog între Măria Sa Carol I, Domnul Consul general american Peixotto și pretinsul corespondent al unui ziar din New York.

Cetitorii noștri se vor convinge că, deși cu un limbaj mai moderat și sub forme mai blânde, Măria Sa și astăzi se hrănește în aceleași idei care i-au servit de bază în scrisoarea către Auerbach. Măria Sa nu găsește de laudat în această țară decât munții, apele, minele sale, și productivitatea sa agricolă. Când are de laudat altceva, atunci este spre a vorbi cu entuziasm de actele guvernului său ; și aici trebuie să recunoaștem că este de o modestie rară, de vreme ce se îmbracă cu îmbunătățirile făcute de predecesorii săi. De exemplu, școala de agricultură de lângă București, fondată de Știrbei Vodă, și pe care Măria Sa nu a făcut decât a o strămuta lângă șoseaua Kiseleff, negreșit pentru ca elevii să studieze mai bine agricultura admirând eleganța echipajelor din București. De exemplu atribuindu-și asemenea legea instrucțiunii gratuite și obligatorii datorită lui Cuza Vodă și care astăzi a ajuns o literă moartă. Principele Carol a lăsat mai mulți ani Ministerul Instrucțiunii Publice ocupat numai ad interim, și când, în fine, a numit un ministru titular, a ales pe Domnul General Tell, flagelul instrucțiunii publice.

Dar să revenim a reproduce însuși dialogul :

« **Correspondentul** : N-am fost puțin surprins de a găsi în această Capitală o mișcare atât de vie ; eu credeam că sunteți atât de cumplit sub înrâurirea Orientului, încât viața ar semăna mai mult cu aceea din Damasc sau Teheran. Eu găsesc însă orașul București mult mai înaintat decât Constantinopol și posedând mai multe trăsături comune cu orașele cele mai mari ale Europei occidentale.

Domnitorul nostru : Cu toate înrâuririle împiedecătoare, Țara mea, în cei din urmă șase ani a făcut pași repezi spre înaintare, și acest progres se arată mai ales în Capitală sa, care nu într-un mic grad reproduce îmbunătățirile țării întregi. Mai mulți secolii sub presiunea a două despotisme care fiecare la rândul său își împărțeau comorile ei, înjoseau și demoralizau poporul. Țara întreagă s-a emancipat numai în anii din urmă de legăturile ei de supunere și, cu ajutorul spiritului timpurilor moderne, a luat un avânt îmbucurător. »

A trebuit ca Principele Carol să aibă în fața sa un american atât de naiv care a crezut că București este Damasc sau Teheran, pentru a putea spune cu sânge rece că sub Domnia Măriei Sale România a făcut progrese - că sub Domnia Măriei Sale România s-a emancipat de legăturile de supunere !

Unde e progresul ? Unde e mândria națională ?

Găsi-vom progresul în monstruoasele modificări ce guvernul Măriei Sale voiește a face legilor liberale de care ne bucurăm astăzi ?

Găsi-vom mândria națională în înjositele umiliri la care guvernul Măriei Sale a fost supus de către un staroste austro-ungar din Turnu Severin ?

Dar să continuăm domneasca conversațiune :

« **C** : Ați avut serioase greutăți cu căile ferate. Eu cunosc pe Strousberg. El a jucat în Statele Unite Americane un rol tot atât de neonest ca și în această Țară. El îmi aduce aminte pe un alt asemenea caracter ce exista în America, un oarecare James Fisk de care Înălțimea Voastră poate că ați auzit vorbindu-se cu ocaziunea căii ferate a

Erinului⁶⁷³. El era un aventurier care nu avea alt capital decât nerușinarea sa, și era în stare să ia asupra sa chiar și clădirea unui pod între New York și Liverpool.

D: Am avut nenorocirea de a fi înșelați, ceea ce s-a întâmplat mai înainte și în alte țări mai mari și mai înaintate.”

Chiar în Statele Unite Americane Strousberg avea deja făcută reputația sa de coțcar. Domnul P. Carp a întrebuințat această calificățiune în corespondența sa oficială. Singur Principele Carol nu l-a cunoscut și l-a impus țării ca un model de onestitate. România se va mângâia știind că și alte țări mai mari și mai înaintate au fost ca și ea înșelate.

„**C:** Se pare că asemenea ispite sunt trebuitoare pentru experiența națiunilor ca și pentru a ceea a indivizilor. Însă împotriva înlăturării greutăților este tocmai acea partidă care a dat concesiunea la 1868; și prin urmare tocmai *ea este și răspunzătoare* pentru nenorocirile ce au rezultat din acea concesiune.

D: Așa este. Însă într-o țară jună în individualitatea sa politică asemenea contraziceri nu trebuie să ne surprindă. O națiune este ca și un individ; junețea nu posedă calitățile vârstei bărbătești.”

Și aici suntem datori a ne face respectuoasele noastre rezerve. Într-adevăr Ministerul Goleșcu-Brătianu, susținut de partidul său, a dat acea concesiune. Însă moralicește cine este răspunzător? Nu oare Acela care a recomandat și Țării și Miniștrilor și Camerelor pe Strousberg? Nu oare Acela care a bătut din picior Domnilor Plagino și Costaforu, amândoi atunci senatori, care se opuneau la darea acelei concesiuni? Nu oare Acela căruia Camera și Senatul i-au promis o eternă recunoștință la 1868 pentru puternicul și energicul sprijin ce au dat votării concesiunii Strousberg, fără care sprijin Țara ar fi rămas încă mult timp în așteptarea acestei binefaceri. (*Monitorul Oficial* din 1868 Nr. 258 și 275).

„**C:** Dar țărani?”

D: Nu există în lume un popor mai blând și mai bun. **Căutăm a îmbunătăți soarta lor cât se poate mai grabnic.** Noi am întemeiat și o școală de agricultură despre al cărei succes vă poate vorbi Domnul Consul care a vizitat-o.”

Țărani! - Căutăm a îmbunătăți soarta lor! O dacă nu am avea să criticăm vorbele unui Principe Domnitor am ști să calificăm cum se cuvine aceste pretențioase cuvinte. Se caută a se îmbunătăți soarta țăranilor sub Domnia Principelui Carol: ce derâdere!! Niciun Domnitor nu a arătat mai multă nepăsare pentru populațiunea rurală. Dar ce zicem? Sub nicio domnie nu s-a apăsă mai mult clasa muncitorilor decât sub Domnia Măriei Sale:

Reintroducerea birurilor și a sarcinilor de sub Regulamentul Organic.

Reînființarea belicurilor pentru drumuri.

Sarcinile poliției rurale.

Sarcinile perceperii dărilor.

Neaplicarea legii rurale pentru însurăței⁶⁷⁴.

Reintroducerea prin fapt a biciului.

⁶⁷³ James Fisk, Jr. (April 1, 1835 – January 7, 1872) – known variously as "Big Jim", "Diamond Jim", and "Jubilee Jim" – was an American stockbroker and corporate executive who has been referred to as one of the "robber barons" of the Gilded Age.

⁶⁷⁴ Se va aplica abia după războiul de independență din 1877 – 1878.

Ducerea țăranilor la disperata hotărâre de a-și face singuri dreptate ca la Dolj, Romanați și Mehedinți. Au doar mai este trebuință să pomenim despre torturile și jafurile de la Cuca Măcăii, Botoșani și Dorohoi⁶⁷⁵?

„**Consulul General:** (după ce laudă mult acea școală, sfârșește zicând): Am vizitat tot cu aceeași plăcere Universitatea din București împreună cu un senator american care a vizitat atunci Bucureștiul.

D: Instrucțiunea publică propășește într-un mod mulțumitor. Statistica din urmă ne arată că 100 de mii de școlari frecventează școlile; înaintea rezelului din Crimeea exista în țară abia a zecea parte din acest număr. Legea a introdus învățământ gratuit și obligatoriu, și **a fost stăruința mea cea mai serioasă de a aplica în toată putința prescripțiunile legii.** Noi posedăm două Universități, una în București și alta în Iași; numărul învățătorilor care astăzi sunt întrebuințați în școli se suie la patru mii.”

Măria Sa cu finețe, a introdus conversația pe un teren unde i-a fost ușor să lase a se subînțelege de [către] convorbitorii săi, că toate progresele făcute în România de la 1848 la 1866, se datoresc regimului ce s-a inaugurat prin întronarea sa. El încheie spunând că va face pentru instrucțiunea publică *să se aplice legea obligativității în toată puterea ei.*

Astfel Principele Carol, prin apropierea aceasta - fiindcă obligativitatea în instrucțiune la noi este bazată pe aceleași principii ca în Prusia – Principele, zicem, are aerul de a lăsa să se înțeleagă că Măria Sa a introdus legea și o va aplica; și că toate îmbunătățirile celelalte sunt datorite numai Măriei Sale.

Țara mea, zice Principele, în cei de pe urmă șase ani a făcut pași repezi spre înaintare...

Istoria, acest aspru și imparțial judecător al faptelor, va arăta posterității ceea ce datorăm noi Principelui Carol și dinastiei sale, și ceea ce am făcut noi înșine având în capul nostru Domni pământeni!!

N. 11 IAȘI, MIERCURI 23 FEVRUARIE 1872 DOMNUL ȚĂRII

Redactorul acestei mici foițe se vede nevoit a ridica mănua aruncată întregii prese române.

*Trompeta Carpaților*⁶⁷⁶ publică în numărul său din 2/14 Fevruar un articol care începe cu această frază: „*Domn mai constituțional decât Domnitorul României nu poate să fie și sfidăm pe oricine să vină să ne probeze contrariul.*”

⁶⁷⁵ Despre răzcoalele țăărănești din anii 1864 – 1867, determinate de modul în care a fost aplicată legea rurală, vezi pe larg în *Istoria României*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, vol. IV, pp. 503 – 513. despre evenimentele de la Cuca Măcăii (jud. Argeș) se spune la pag. 509 că: „Alungat, moșierul a revenit în sat cu prefectul județului, însoțit de 254 de dorobanți, care au jefuit gospodăriile a 21 de țărani socotiți instigatori. Toți răsculații au fost bătuți cumplit și liniștea moșierului a fost asigurată.” Din textul anterior se poate înțelege că ar fi vorba de anul 1868.

⁶⁷⁶ *Trompeta Carpaților* (ortografiat : Trompetta) a fost o gazetă politică și literară, apărută între 1 martie 1865 și 18 ianuarie 1877, la București, sub conducerea lui Cezar Bolliac (1813 – 1881). A apărut în locul suprimatului ziar „Buciumul” (1862 - 1864), a cărui numerotație a continuat-o. În cea mai mare parte a existenței sale, redactorul ziarului a fost Nicolae Basarabescu (august 1866 - august 1871), urmat de

Ne vom încerca a convinge pe unul din veteranii presei române, pe venerabilul redactor al *Trompetei* că *Domn mai neconstituțional decât Domnitorul României nu poate să fie*.

După teoria dreptului constituțional, după principiile profesate de oameni de stat sincer constituționali și după practica chiar a constituționalismului în țările acelea und eînflorește acest sistem de guvernământ, Principele trebui esă respecte cu sfințenie Constituțiunea pe care a jurat și să vegheze ca niciodată consilierii de care el se înconjoară să nu cuteze a face acte care ar lovi prescripțiunile ei sau care ar micșora prestigiul ei în ochii poporului.

Sistemul de guvernământ constituțional, înainte de toate, cere imperios ca Principele să fie un om de conștiință și de o bună credință nebanuită, **căci pe caracterul onest al Principelui se întemeiază constituțiunile (s. S.C.)** Astfel în Europa continentală caracterul tipic al Principelui onest constituțional a fost personificat în veneratul Rege Leopold al Belgiei.

Este o mare erezie constituțională care s-a propagat prin aceste cuvinte ale unui celebru ministru al lui Ludovic Filip⁶⁷⁷ al Franciei: *Regele trebuie să domnească, iar nu să guverneze*. (Thiers⁶⁷⁸) Această fatală definițiune a avut rele consecințe pentru Franția, fiindcă a discreditat acolo principiul constituțional și a introdus în spiritul public dezordinea ideilor politice.

Nu este exact că Principele nu are voință și nu guvernează indirect prin miniștrii săi și că prin urmare nu este responsabil moralmente în fața poporului pentru buna sau reaua credință cu care se aplică Constituțiunea. Ce ar însemna atunci prerogativele legislative și partea de autoritate ce Constituțiunea acordă Principelui în Stat? Cine nu are răspundere nu are drepturi. Dacă Constituția a dat Principelui dreptul de a schimba și de a alege miniștrii săi (din majoritate se înțelege)⁶⁷⁹, de a opune veto-ul său la sancționarea unei măsuri, de a acorda autorizațiunea sa la dizolvarea Corpurilor legiuitoare, de a face apel la Țară – nu poate nega că atunci când alege răi consilieri, când nu opune veto-ul său unei măsuri anticonstituționale, când frământă Țara cu dizolvări continue și fără motiv⁶⁸⁰, că el este responsabil pentru răul ce comite.

Principele constituțional nu este o fixiune [ficțiune] politică, nu este un ideal abstract în mecanismul practic al unui stat; el este pentru națiune gajul viu al

Theodor Augustin (1872 - 1873). Când Cezar Bolliac pleca vara la săpături arheologice, redacția era asigurată de Dimitrie Bolintineanu, care semna cu numele său de naștere, Cosmat.

⁶⁷⁷ Ludovic Filip de Orléans (1773 - 1850) ultimul rege al Franței (1830 -1848). Domnia sa a fost numită « monarhia din iulie » pentru că a fost instaurată în urma revoluției desfășurate în cele » trei zile glorioase » 27, 28, 29 iulie 1830. A fost detronat de revoluția din 22 - 24 februarie 1848.

⁶⁷⁸ Thiers, Adolphe (1797 - 1877) om politic, jurnalist și istoric francez, ministru de Interne și prim-ministru al « monarhiei din iulie » (în anii 1836 și 1840), președinte al Franței (31 august 1871 – 24 mai 1873). Citatul celebru respectiv în vizează pe regele Carol al X-lea (1824 - 1830) cunoscut pentru tendințele sale absolutiste care au dus la declanșarea revoluției din iulie 1830, ce a înlăturat definitiv dinastia de Bourbon, și sună așa : « Le roi n'administre pas, ne gouverne pas, il règne. » (« Du gouvernement par les chambres », *Le National* - 4 februarie 1830).

⁶⁷⁹ Această precizare nu există formulată în Constituția belgiană din 1831 și, desigur, nici în cea românească din 1866.

⁶⁸⁰ Aluzie la instabilitatea guvernamentală din primii cinci ani de domnie ai principelui Carol I.

legalității, este mai mult încă (dacă putem zice) arbitru între consilierii săi pentru sincera păzire a pactului politic pe care se întemeiază însăși ființa sa în Stat: această logică rațiune justifică dreptul de veto ce toate constituțiunile acordă Principilor.

Acum nu suntem noi oare în drept, ca răspuns la această frază a Trompetei: „*Am dori să ne amintească cineva un singur veto al Domnitorului nostru la o propunere a miniștrilor săi*”, nu suntem în drept să-i zicem: „*Arătați-ne un singur veto al Principelui*” contra măsurilor ilegale și anticonstituționale ale consilierilor Măriei Sale de la 1866 și până astăzi, la 1872.

Cum! *Trompeta Carpaților* face ea presei întregi această desfidere? Ea, care în anii 1868 și 1869 arunca alarma în societate denunțând călcările de Constituțiune și de legi ale Ministerului Golescu-Brătianu?

Ar trebui să consemnăm mai bine memoria faptelor când ele sunt mai cu seamă de un trecut atât de recent. Au doar chiar astăzi acest organ important la publicismului nostru nu aruncă asupra acelei epoci politice toate nenorocirile prezente?

Ce să mai zicem apoi acestor cuvinte ale *Trompetei* ?

„*Domnitorul nu lasă să se dea instrucțiune poporului? Să armeze Țara? Să se facă respectată în afară prin seriozitatea ei, măcar ca Serbia?*”

Domnitorul a încurcat finanțele Țării și a făcut aceste legi ce se trag de păr una pe alta? Domnitorul a tăiat pădurile Statului? Domnitorul nu lasă să se reglementeze Statul, să se respecte legile?”

Dar arătați-ne d-voastră ce a făcut Principele Carol ca să împiedice aceste rele de a se comite și ce silinți și-a dat pentru ca să se realizeze bunele și naționalele măsuri?

Să nu zică nimeni că Principele Carol nu are voință: El are paciența și tenacitatea, două arme puternice cu care urmărește ideile sale prin căile și mijloacele cele mai contrarii, până ce realizează ceea ce dorește.

Astfel chiar la 1866 și-a manifestat voința sa și a dovedit că știe să o facă să triumfe. În politică a obținut instituțiunea Senatului amenințând în momente critice cu abdicarea.

Astfel pentru marea nenorocire a României a dovedit forța voinței sale în chestiunea economică a drumurilor de fier Strousberg-Bleichröder.

În zadar *Trompeta Carpaților* se încearcă a arunca răspunderea relilor de care suferim numai asupra partidelor. Este evident pentru orice om de bună credință că nu partidele s-au servit de Principele Carol pentru realizarea programelor lor politice, dar că Principele Carol s-a servit pe rând pe rând de toate partidele spre a realiza scopurile sale personale.

Scopurile acestea sunt atât de vădite astăzi încât niciun român nu-și mai poate face iluziune: germanizarea Țării pe calea economică, prin concesiuni de drum de fier care s-au acordat și se acordă, prin concesiunea vămilor și a ocnelor, și, în fine, încoronarea acestei opere prin promisiunea ce a dat **izraeliților** că le va da în curând **drepturi politice** - adică acel privilegiu cu puterea căruia să ne poată sugruma cu desăvârșire.

Pentru ca să ajungă la aceste fericite rezultate pentru sine și Patria sa germană, Principele Carol a avut paciența să exploateze pe rând toate partidele din Țară. L-am

văzut, sub Ministerul Golescu-Brătianu, plimbându-se cu capul gol, pe câmpul libertății, în mijlocul tabacilor și al mitocancelor, ospătând cu țărani și împărțind mărgelile pe la fete; și cu prețul acestei vulgare comedii a obținut votarea concesiunii Strousberg. Îl vedem acum transformat în sprijinitorul și restauratorul unei oligarhii care nu are rațiune de a fi și nici elemente reale de vitalitate. Îl vedem tolerând cele mai strigătoare abuzuri și arbitrariul cel mai brutal, lăsând facțiunii de la putere câmp nemărginit pentru a-și exercita răzbunările sale, numai și numai pentru a obține concesiunea Strousberg-Bleichröder în care erau compromiși principii prusieni, numai și numai pentru a obține darea încă a altor concesiuni, numai și numai pentru ca, în fine să ajungă a realiza visul de aur al Măriei Sale: *De a nu mai fi Domnitor al Românilor, ci Domn Judo-German în România.*

Domn mai constituțional ca Domnitorul Carol nu poate să fie! Ce flagrantă contradicție cu adevărul faptelor!

De șase ani de când domnește aici Măria Sa, nicio Cameră nu și-a împlinit mandatul său legal; niciun minister, afară de cel din 1867 al lui Ion Ghica, nu a căzut prin lovirea majorităților; niciun Guvern, afară de cel din 1868 al lui Ioan Brătianu, nu a luat în mână cârma afacerilor Țării prin voința majorităților parlamentare; din contra toate ministerele au fost luate din minoritate. Dar guvernul de astăzi nu este el produsul unei loviri politice de noapte, nu este el impus numai prin voința Principelui Carol?

Pentru a avea majoritatea supusă a Camerei nu s-a făcut însuși Măria Sa agent electoral, cutreierând Țara în ajunul alegerilor, încurajând pe partizanii săi și amenințând pe opozanții miniștrilor săi favoriți?

Dacă Constituțiunea a dat Principelui prerogativa de a dizolva Camerele, tot aceea Constituțiune a pus și termenul de patru ani pentru durata lor legală. Prin urmare dreptul de a dizolva este subordonat termenului de patru ani, dreptul de a dizolva este un caz excepțional și extraordinar; iar cazul normal și ordinar este de a împlini Camerele termenul lor legal. Principele Carol a răsturnat această lege naturală a lucrurilor politice, încât ceea ce era extraordinar a devenit normal, și ceea ce era normal a ajuns azi un mit politic. Măria Sa a scris zece decrete de dizolvare a Camerelor în mai puțin de șase ani⁶⁸¹.

Măria Sa penru a-și realiza voința a călcat neconținut Constituțiunea, împiedicând libera și sincera ei funcționare, și apoi în urmă tot Măria Sa se plânge de Țară, acuză partidele și poporul Român ca ne guvernabili cu instituțiunile liberale ale Constituțiunii de astăzi, prin nemuritoarea scrisoare pe care noi Românii n-ar trebui să o uităm niciodată.

Cât despre noi declarăm *Trompetei Carpaților* că suntem sinceramente convinși că Principele Carol prin purtarea sa anticonstituțională și nesinceră este responsabil de nenorocirile ce apasă Țara și care a întunecat tot viitorul ei.

⁶⁸¹ De la 1859 niciun Parlament al României nu-și dusese mandatul până la capăt. Primul corp legiuitor care va realiza această performanță a fost Camera Deputaților aleasă în mai 1871 sub guvernul Lascăr Catargiu.

N. 12 IAȘI, MIERCURI 1 MART 1872
AVIZ

Redactorul acestui ziar fiind nevoit pentru interese de familie să părăsească Iașiul pentru câteva zile, numărul de Miercuri 8 Martie nu va putea apărea.

IZRAELIȚII ȘI DINASTIA
(Urmare din No. 8)

Citim în *Trompeta Carpaților* din 10/22 Fevruarie următoarele:

„Cerem și cerem imperios, în numele Dinastiei române, ca guvernul actual să ia act din jurnalul *Adeverul* din Iași de la 2 luna curentă; să închidă imediat jurnalul jidovesc *Rumänische Post* și să dea peste graniță pe toți redactorii lui. Altfel suntem siliți, obligați de simțământul național și de demnitatea Patriei noastre să zicem că *guvernul actual este complice cu acei jidovi nerușinați care insultă într-un mod scandalos pre însuși Suveranul României!*

Facem apel chiar la dl Costaforu și îl întrebăm pe dumnealui dacă toate caricaturile câte s-au făcut asupra tronului României, dacă toate insultele ce s-au adus de câțiva destrăbălați jurnaliști Augustei Persoane a Domnitorului Țării pot avea vreo comparațiune cu scandalurile ce afișează acest infam jurnal jidovesc pe care înțelege fiecare că noi nu le putem reproduce, dar pe care jurnalul din Iași *Adeverul* a făcut serviciul cel mai mare guvernului actual, publicându-le.

Negreșit că dl Costaforu n-a citit jurnalul jidovesc *Rumänische Post*, căci până acum s-ar fi și făcut cele de cuviință pe care nu suntem la îndoială că le-ar fi reproduș însuși jurnalul *Adeverul*.

Noi nu suntem în schimb cu gazetele ce dau jidovii în România, și care sunt contrare Constituțiunii care rezervă drepturile politice exclusiv Românilor, *depărtând pe străini și mai ales pe jidovi de la participarea lor*. Guvernului însă nu îi este permis să nu citească toate gazetele pe care străinii mai ales, și mai ales jidovii, publică în România contra legilor, contra Constituțiunii, contra simțămintelor naționale, contra intereselor Statului Român.”

Apelul ce face *Trompeta Carpaților* Domnului Ministru Costaforu este zadarnic. A trecut mai bine de o lună de când *Rumänische Post* a publicat domneasca conversațiune și *Monitorul oficial* nu a dat nicio dezmințire, căci nu o poate da.

Și cum poate fi altmiterea?

Noi susținem că Măria Sa Principele Domnitor a avut acea conversațiune și că a autorizat publicarea sa. Să fim înainte de toate drepti: Ce poate face Domnul Costaforu? Ce poate face Ministerul întreg?

Trompeta Carpaților, într-un moment de legitimă indignațiune, cere închiderea imediată a jurnalului *Rumänische Post* și darea peste graniță a tuturor redactorilor lui.

Indignațiunea noastră la citirea acelei conversațiuni a fost tot așa de mare, însă neavând iluziile în care se leagănă *Trompeta Carpaților*, ne-am mărginit a face cunoscut lecorilor româneștile cugetări ale Domnitorului, adăugând observațiunile noastre personale.

Ziarul *Rumänische Post* și redactorii săi pot fi liniștiți. Când un jurnal se bucură de o înaltă protecțiune, când acel jurnal are onoarea de a reproduce Auguste Cuvinte, țipetele întregii României nu pot avea ascultare.

Principele Carol de Hohenzollern, idealul Domnului constituțional al *Trompetei Carpaților*, precum a autorizat, este acum mai bine de un an, publicare în *Gazeta de Augsburg* a scrisorii către Auerbach, asemeni astăzi autorizează publicarea conversațiunii sale cu Domnul Peixotto, într-un jurnal oficios al Camarilei, care se publică ad-hoc în limba germană în București. Măria Sa voiește ca întreaga România să știe că cât mai curând Izraeliții vor obține drepturile civile și politice!!...

Așadar jurnalul *Rumänische Post* a profitat de autorizațiunea dată de Domnitorul nostru și s-a grăbit a publica întreaga conversațiune ce Măria Sa a avut. Nimic mai natural din partea unui ziar care susține aici interesele germane, și care pledează cauza emancipării Izraeliților.

Trompeta Carpaților s-a indignat în contra ziarului *Rumänische Post* și în contra redactorilor săi.

Adeverul este indignat în contra înspăimântătoarelor cuvinte ieșite din gura unui Domn care se numește încă Domn al Românilor.

Trebuie să fim logici în toate: dar unde este logica *Trompetei Carpaților* ?

Acest organ important al publicității noastre după ce așează baze false trage naturalmente deduceri și mai false când zice că *guvernul actual este complice cu acei jidovi nerușinați care insultă pe Suveranul României !!*

Dar unde vede venerabilul redactore al *Trompetei* insultă pentru *Suveranul României*? Este oare faptul reproducerii conversațiunii Măriei Sale, în care Domnul promite să se dea Țara jidovilor? Dar apoi aici numai dinasticii orbi se pot amăgi: Acesta nu este primul caz în asemenea materii, ci din contra este o îndărărtnică din partea Măriei Sale.

La 1867, August în 18/30 zile, de la Cotroceni, Măria Sa a scris această condamnabilă epistolă Baronului Montefiore⁶⁸², și pe care Alianța Izraelită s-a grăbit a o reproduce în toate ziarele europene:

Domnule Baron,

Am primit scrisoarea Domniei Voastre din 24 august trecut și am citit-o cu viu interes. Conform celor ce am avut ocaziunea să vi le spun prin viu grai, dorințele ce formați pentru coreligionarii Domniei-Voastre, sunt deja realizate. Izraeliții sunt obiectul întregii mele dragoste și întregii dragoste a guvernământului meu și simt o vie plăcere că ați venit în România pentru ca să vă convingeți că persecuțiunea religioasă de care reaua voință a făcut atât vuiet, nu există. Dacă din întâmplare câțiva izraeliți au fost puțin supărați, acestea sunt niște fapte izolate, a căror responsabilitate guvernul meu nici nu se gândește să o primească.

⁶⁸² Sir Moses Haim Montefiore, 1st Baronet (1784 - 1885) a fost un om de afaceri britanic de origine italiană, broker, bancher, filantrop și activist pe tărâm obștesc și de asemenea a îndeplinit în 1845 - 46 și funcția de High Sheriff of Kent. El a fost unul dintre cele mai faimoase personalități evreiești din Marea Britanie și din lume în secolul al XIX-lea. Moses Montefiore a vizitat România, împreună cu Adolphe Crémieux (1796 - 1880), în anii 1866 - 1867 și a obținut promisiunea guvernului român să anuleze persecuția evreilor, dar această promisiune n-a fost respectată. Vezi *Memoriile...*, vol. I, pag.

Voi ține totdeauna la onoare de a face ca libertatea religioasă să fie respectată și voi priveghea neîncetat execuțiunea legilor care ocrotesc pe israeliți în persoanele și în averile lor, în tocmai ca și pe ceilalți Români.

Binevoiți a primi, Domnule Baron, asigurarea foarte distinctei mele considerațiuni.

Carol I

În urmă Măria Sa a dat în Paris cele mai categorice făgăduințe Domnului Franck, asigurându-l că nu târziu Israeliții din România se vor *emancipa*, adică vor obține toate drepturile civile și politice.

Iată faptele personale ale Domniorului, care nu poate să lase în îndoială pe nimeni; și atunci când stimatul nostru confrate de la *Trompeta* aruncă toată răspunderea asupra Guvernului, noi zicem că este nedrept.

Este nedrept pentru că Guvernul actual este Cabinetul Camarilei Palatului, Guvernul personal al Măriei Sale; pentru că spre a ajunge să aibă un asemenea Guvern, Măria Sa a dizolvat pe rând, în mai puțin de șase ani, de zece ori Corpurile Legiuitoare.

Astăzi domnește în țară idealul de Guvern pe care îl dorea Măria Sa: **Je veux des Ministres soumis à ma volonté, et des Chambres soumises à la volonté de mes Ministres.**

De ce se plânge dar acum *Trompeta Carpaților*?

Pentru noi este o convicțiune nestrămutată că **Măria Sa voiește să dea drepturi civile și politice Israeliților.** Dar mirarea noastră nu este aici, căci pentru noi Principele Carol de Hohenzollern a rămas precum a venit: **UN STRĂIN PENTRU ȚARA.** Mirarea noastră însă este mare când vedem că acest Principe a găsit între noi oameni care au voit să primească rolul de de instrumente oarbe întru realizarea planurilor sale germane!!

N. 13 IAȘI, MIERCURI 5 APRILIE 1872

Marele Logofăt al Dreptății, Domnul George Costaforu, sub Domnia Măriei Sale Carol de Hohenzollern, a zis în Senat că opiniunea publică este o femeie de uliță.

Cu altă ocaziune tot acest Ministru a zis în Senat: Ziariștii vor fi arestați preventiv și trimiși înaintea Juraților; dacă vor fi achitați, noi iarăși îi vom aresta și vom vedea cine va osteni. Și apoi a adăugat: Vom da pe tulburători în judecata tribunalelor și dacă ele îi vor achita vom scoate tribunalele pentru ca să pilduim, precum am mai făcut, căci eu sunt răspunzător despre Justiție.

CĂTRE LECTORI

Un proces de presă intentat de puterea publică este o mortală greșeală din partea acelor care guvernează Statele. Darea în judecată a unui ziarist este întotdeauna semnul cel mai pozitiv despre neputința și incapacitatea oamenilor de la putere; căci departe de a augmenta astfel respectul și autoritatea guvernului lor, ei îl discreditează și îl slăbesc în opiniunea Țării.

Istoria ne probează destul - și învățămintele ei ar trebui să fie pururea călăuza celor ce se însărcinează de a conduce popoarele – că adevărul nu se înăbușă prin sentința unui tribunal; că o opiniune sinceră și convinsă, în loc de a se comprima între zidurile întunecoase ale temnițelor, se călește, se coace și propășește mai repede prin persecuțiune.

Cât pentru neadevăr, pentru calomnie, de asemenea nu este nevoie de rigoarea tribunalelor și de asprimea pedepselor. Opiniunea publică este supremul tribunal care face curând justiție și reduce la neputință, fără pedepse aflictive, pe oamenii neleali care întrebuințează aceste mizerabile arme și care în loc de a lumina speculează credulitatea publică.

Noi am zis-o cu altă ocaziune: excesele presei se îndreaptă prin presa însăși.

Leacul relelor cărora ea poate da naștere este numai libertatea.

Comprimarea opiniunilor, a liberei cugetări, cenzura presei și judecățile n-au oprit în lume nici perturbațiunile sociale, nici dezordinile politice. Și câte guverne și câte Dinastii întemeiate și puternice nu am văzut noi dărâmându-se tocmai din cauza absolutismului și a violențelor contra libertății!!!

Din contra, de câte ori prin libertate și numai prin libertate, guvernele înțelepte și inspirate de adevăratul sentiment al ordinii și al binelui public n-au înconjurat grele crize sociale și teribile comoțiuni politice?

Anglia întru aceasta este un exemplu viu pentru cei ce vor să-și dea seama cu nepărtinire despre rațiunea lucrurilor politice.

În Anglia deputatului Dilke⁶⁸³ îi este permis să declare în plin Parlament că este *Republican*, îi este permis să provoace mitinguri publice în care să se încerece a proba superioritatea sistemului republican asupra sistemului dinastic constituțional și să afirme că poporul englez nu poate prospera decât sub Republică. Ba încă la cererea sa poliția engleză vine și protejează pe orator în contra celor ce provoacă scandal la mitingurile sale și care îl opreau de a vorbi în liniște.

Atât este de respectat la Englezi dreptul de a exprima în libertate convicțiunile sale!!

Ce îngrijorare, ce agitațiune nu ar fi provocat în cetele agenților guvernului nostru cuvintele Baronetului Dilke!!

Au doar guvernanții noștri de astăzi se socotesc ei mai credincioși Dinastiei lui Carol de Hohenzollern decât miniștrii fideli ai reginei Marii Britanii? Au doar aceștia sunt mai zeloși și mai sinceri apărători ai ordinii în stat și ai respectului autorităților constituite, decât bărbații consumați în politica engleză, care au știut să întemeieze o dianstie seculară, durabilă, și să alcătuiască în principiul dinastic elementele cele mai întinse și mai pozitive ale libertății individuale, ale liberei cugetări și ale liberului cuvânt.

Acest bătrân imperiu care domnește asupra mărilor este el atât de căzut astăzi și de lipsit de înțelepciune politică încât numai poate să se opună furtunii pasiunilor și

⁶⁸³ Sir Charles Wentworth Dilke, 2nd Baronet (1843 – 1911) politician britanic de orientare liberală și radicală ce a susținut că Marea Britanie trebuie să adopte forma de guvernare republicană.

exceselor violente? Cum, acolo, în țara adevăratei aristocrații conservatoare să fi dispărut oare cultul ordinii și la legalității?

Nu. Dar Englezii știu bine că puterea lor politică stă în libertate, și că a obține ceea ce spiritele vulgare numesc *ordinea în stat* prin opresiune și puterea brutală este cea mai mare dezordine ce poate aflige societățile omenești.

Iată pentru ce nu se fac procese cugetării în Anglia; iată pentru ce nu sunt târâți acolo ziaristi înaintea justiției tribunalelor.

Însă pricepuții noștri guvernanți nu procedează tot astfel; ei ar fi în stare, dacă nu s-ar teme de supremul ridicol, a se erija ca Papa de la Roma, printr-un edict, sistemul lor de guvernământ în dogmă infailibilă de Stat, și regimul sub care gemem l-ar impune ca perfecțiune ideală a organizațiilor sociale.

Acesta este pururea păcatul original al oamenilor de rând, fără credință și fără principii sincere. Ei sunt inamici determinați ai progresului și ai ideilor oneste; ei întrebuițează intrigi și mașinațiuni tenebroase când sunt jos, și violența brutală când, pentru nenorocirea popoarelor, hazardul i-a aruncat la înălțime.

În asemenea triste epoci de doliu pentru națiune, moralitatea publică și conștiința adevărului trebui esă-și învelescă fruntea.

Noi petrecem acum prin acest stadiu fatal și de aceea ne credem datori astăzi mai mult decât oricând de a lumina opiniunea poporului nostru, pentru a-l pregăti la tradițiunea unui viitor mai fericit.

Cu acest scop Domnul Alexandru Beldiman a fondat foița *Adeverul* în care publica rezultatul convingerilor intime, prețuind faptele și lucrurile noastre politice după impresiunile sale personale.

Domnia Sa, precum a declarat solemn în fața Juraților, nu a fondat ziarul său *pentru a ataca* persoana Domnitorului, ci pentru a apăra drepturile și libertățile noastre înscrise în Constituțiune contra invaziunilor violente ale ministerului regimului personal.

Convingerile sincere ale redactorului și critica sa n-au plăcut miniștrilor care s-au impus prin surprindere la putere. Dezvăluirea adevărului despre situațiunea ce au creat țării nu le putea place.

Era o gură indiscretă care propaga adevăruri supărătoare; era o pană convinsă care dezvăluia fapte publice pe care autorii lor ar fi vrut să le acopere cu vâlul neștiinței.

Deci s-a ordonat și s-a înfăptuit încarcerarea arbitrară a Domnului Alexandru Beldimano, care s-a sustras de la judecata Juraților de la Iași și s-a trimis înaintea Juraților de la Roman sub acuzare de calomnie și insulte aduse Domnitorului și de atac contra prerogativelor lui constituționale. Jurații de Roman au achitat pe dl Beldimano. Guvernul a voit să primească în față o mai eclatantă izbire și așa s-a întâmplat.

Aici trebuie să ne oprim un moment asupra acestui fapt important căci el este de mare însemnătate.

Cine au fost oare acești Jurați? Fost-au ei un tribunal ordinar de Jurați contra căruia să poată fi permis unor cutezători Miniștri să arunce disprețuitoare cuvinte, și bazându-se pe pe faptul achitării să vină ei să ceară de la Corpurile Legislative desființarea acestei instituțiuni populare, sub cuvânt că *Poporul Român nu merită instituțiunile liberale ce i s-au dat?*

Nu. Juriul de la Roman era compus din oameni adevărați, conservatori a tot ce iubim și respectăm; unii din ei erau fii de boieri, mari proprietari, fști miniștri și deputați ai Țării în diferite timpuri, între care se afla și reprezentantul ilustru și cel mai iubit al literelor române.

Așadar tribunalul era demn de marea cauză ce avea a o judeca; el impune un respect involuntar tuturor căci se compune din Domnii Vasăli Alexandri, Președintele Juraților, Dimitri A. Sturdza, Alecu Miculescu, Dimitri Hotineanu, Grigore Tulbure, Ilie Pisoschi, Dimitrie Filipescu, Solomon Toderashk, Costachi Preda, Teodor Racovitza, Iancu Borș și Ion Iancu Teodoru.

Aceștia au fost judecătorii *Adeverului* și ei au zis în verdictul lor că presa este liberă în România, și că bine a făcut redactorele său că a arătat Românilor pericolele politicii personale a Domnitorului și dezordinile care pot amenința societatea când El se lasă a se atrage pe povârnișul funest al absolutismului, dezbrăcându-se de inviolabilitatea pe care Constituțiunea i-o acordă, numai cu condițiunea expresă de a nu face acte de autoritate personală și de a respecta legile și sentimentul național al poporului.

Verdictul Juraților din Roman în condițiunile particulare în care s-a dat este verdictul națiunii întregi contra fărădelegilor regimului; este nu atât achitarea *Adeverului* cât condamnarea regimului personal în care se îmbrânțește țara.

El însemnează încă un avertisment dat Dinastiei Principelui Carol de Hohenzollern pentru a face să reintrăm în legalitatea prescrisă de Constituțiune.

Ascultase-va vocea poporului? Noi avem ferma convingere că nu. Din contra, pe povârnișul lunecos pe care a apucat acest regim, vedem bine că el nu poate să revină în sus, ci are să alunece neconținut mai în afund, în abisul unde s-a aventurat, fără ca nici noi, nici nimeni să poată opri ce este scris să se întâmple. Aceasta este credința noastră; se poate să ne înșelăm, și chiar am dori-o pentru ca să scutim Țara de noi zguduiri.

Cu această vedere ziarul *Adeverul* a trebuit să-și reia zborul, dezbrăcându-se de caracterul său de organ personal și punându-se în regula comună a ziarelor, sub direcțiunea unui comitet compus din persoane care împărtășesc același vederi și în scop de a propaga în popor principiile sănătoase ale tradițiunilor noastre naționale pe care le-a abandonat la 1866.

Un popor nu poate să piară pentru menținerea unei instituțiuni [căreia îi este] imposibil de a se susține. Viața lui este trebuitoare progresului omenirii întregi și libertatea lui importă civilizațiunii lumii.

RELAȚIILE POLITICE ROMÂNNO-BULGARE DE LA TRATATUL DE PACE DE LA BUCUREȘTI DIN 1913 LA INTRAREA BULGARIEI ȘI ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1913-1914)

Daniel Silviu NICULAE*

Cuvinte cheie: *Bulgaria, Austro-Ungaria, Peninsula Balcanică, Pacea de la București 1913, Al Doilea Război Balcanic*

Keywords: *Bulgaria, Austrian-Hungary, Balkan Peninsula, Bucharest Peace Conference, Second Balkan War*

Abstract:

Once the Peace from Bucharest was signed, in the Balkan Peninsula the weapons were silenced and replaced by diplomatic negotiations in order to maintain the fragile guarantee of respecting, mainly, the borders agreed by the parties that participated at the Second Balkan War. It should be noted that the Great Powers have patronized the works of the Bucharest Peace Conference from August 1913, but they did not sign the final act. The non-implication from the legally point of view of the great international actors has questioned the durability of the political understandings assumed by the former belligerent states.

For Romania, Serbia, Greece and Montenegro, maintaining the status quo established in the summer of 1913 in Bucharest has become a defining purpose of the foreign policy in an attempt to defend their own interests and their own security policy. But the equilibrium of power balance, established after a special human sacrifice from the combatant states, was threatened by the revisionist voice of the Austrian-Hungary, the Ottoman Empire and Bulgaria

Neimplicarea juridică a Marilor Puteri la semnarea Tratatului de la București semnat pe 10 august 1913 între Bulgaria pe de-o parte și România, Serbia, Muntenegru și Grecia pe de alta, pune sub semnul întrebării soliditatea înțelegerilor bilaterale, însă pentru România, stat a cărui contribuție la încheierea păcii a fost esențială, păstrarea status-quo-lui sud-est european însemna respectarea reglementărilor agreate de părțile semnatare ale Tratatului de Pace de la București și normalizarea relațiilor bilaterale româno-bulgare.

Noul context internațional cristalizat și de Tratatul de la Constantinopol încheiat între Bulgaria și Turcia la 16/29 septembrie 1913 și Tratatul de la Atena dintre Grecia și Turcia la 1/13 noiembrie 1913, rezultat ca o consecință a puternicii voințe a popoarelor balcanice de a-și face cunoscută dorința de afirmare națională, determina o confruntare între interesele exprimate de micile state sud-est europene și

*Drd., Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Marile Puteri cărora, pentru puțin timp, le scăpase de sub control politica balcanică și astfel realizarea propriilor interese politice și strategice.

Politica promovată de statul bulgar în plan internațional, în special în relația cu statul român caracterizată de o aroganță provocatoare cu pretenții teritoriale, devenea o amenințare certă pentru România și pentru fragilul echilibru stabilit după încheierea conflictului balcanic.

Având ca punct de reper atitudinea Bulgariei și rolul ei în declanșarea celui de-Al Doilea Război Balcanic prin atacarea foștilor aliați, dar și prin forța militară de care a dat dovadă prin apropierea strategică de Constantinopol, opinia publică internațională privea cu interes către politica unui stat care devenise un factor de instabilitate în regiune.

Cu atât mai mult cu cât Bulgaria și-a declarat nemulțumirea cu privire la Tratatul de Pace de la București dând semnale clare cu privire la revizuirea acestuia, prin intervenții militare. Însă situația economică după război nu îi permitea o acțiune militară de avengură fără ajutor extern, ceea ce o determina să revină la vechea politică de apropiere de Austro-Ungaria, mai deschisă pretențiilor teritoriale bulgare în dauna vecinilor.

Austro-Ungaria a cărei dorință de a revizui Tratatul de Pace de la București nu a fost realizată, fiind lipsită de sprijin german, nu agreea faptul că prin crearea unei Serbii Mari, aceasta devenea un stat de referință pentru slavii din imperiul dualist și o punte de legătura cu Rusia, rivala sa în Balcani.

Din acest punct de vedere, Bulgaria reprezenta statul prin care politica austro-ungară în sud-estul european și Peninsula Balcanică putea fi continuată, bazându-se atât pe nemulțumirea clasei politice bulgare cu privire la rezultatele păcii încheiate la sfârșitul războiului pe care l-a declanșat, cât și pe dorința nestrămutată a Țarului Ferdinand de a-și vedea visul efemer al unei Bulgarii Marii, care la scurt timp după succesul diplomatic de la București devenise un coșmar.

Aflată în plin dezastru economic și izolată în plan internațional, Bulgaria, prin reprezentanții ei politici conștienți de poziția strategică a acesteia, înțelegea influența sa în perturbarea echilibrului de forțe stabilit la încheierea păcii, devenind astfel o țintă a celor două alianțe politico-militare opuse.

Dacă Austro-Ungaria vedea în Bulgaria, stat cu pretenții teritoriale în Macedonia, un sprijin real împotriva Serbiei și eventual a României, Germania nu privea cu ochii buni situația în care se afla Turcia. Înfrângerea și eliminarea controlului exercitat de Imperiul Otoman în Balcani punea în pericol interesele economice ale marilor oameni de afaceri germani amenințați de prezența tot mai activă a capitalului francez și englez pe piața turcă.

Poziția strategică a Bulgariei, aflată în imediata apropiere a Constantinopolului, zonă de interes pentru Germania, a cărei politică economico-militară viza controlul Strâmtorilor Bosfor și Dardanele, nu putea să lase indiferentă Rusia țaristă. Pe deoparte interesele Rusiei se intersectau în Europa și Peninsula Balcanică cu cele ale Austro-Ungariei, pe de altă parte Germania era conștientă că Rusia nu va rămâne pasivă la posibilitatea unui colaps economic în partea sud-vestică a teritoriului imperial cauzat de un eventual control german al Strâmtorilor.

Prestigiul României câștigat printr-o politică echilibrată a regelui Carol I într-un context internațional tulbure și alunecos, impunea o altă atitudine în relațiile cu vecinul imperial de la vest, care nu dorea o întărire a statului român, ci din contră slăbirea lui prin pierderi teritoriale în beneficiul statelor vecine României.

Odată pacea încheiată, raportul de forțe în sud-estul Europei s-a schimbat radical, o realitate pe care Marile Puteri nu o agreau, dar, de pe urma căreia, vroiau să profite cât mai mult. Pe fondul nemulțumirilor exprimate de Turcia și Bulgaria cu privire la efecte juridice ale Tratatului de la București, susținând astfel revizuirea lui prin declanșarea unor acțiuni militare, cele două alianțe politico-militare⁶⁸⁴ aflate în contradicție de interese, prindeau din ce în ce mai bine contur.

Însă noua ordine stabilită în sud-estul Europei trebuia respectată conform actului internațional semnat în luna august a anului 1913 la București, ordine pe care România înțelegea să o mențină cu orice preț. România nu dorea altceva decât să-și apere frontierele țării așa cum erau reglementate de tratat.

Apropierea bulgară de politica austro-ungară în Balcani, includea și un interes deosebit referitor la atitudinea României, zugrăvită în funcție de datele culese și transmise de vecinul de la sud. Asaltată informativ atât la frontiera de vest, cât și la cea de la sud, granițe care se conturau a fi în contact cu state al căror potențial amenințător se profila tot mai accentuat, România își mobiliza toate formele de protecție pentru o evaluare corectă a politicii pe care urma să o aplice în raport cu aceste state.

Într-un raport al Direcției Generale a Poliției era descrisă atitudinea oamenilor politici și starea de spirit a bulgarilor cu privire la relațiile cu statele vecine. Pentru ei, *azvârlind cu insulte peste tot la adresa României și a Greciei, sârbi sunt niște lași, grecii niște mișei care trebuie pedepsiți cu toți. Întreaga Bulgarie este un vulcan de ură, gata să izbucnească să verse sânge pentru a-și potoli lava incandescentă a patimei și a răzbunării*⁶⁸⁵.

În vederea destabilizării zonei macedonene *bulgarii în unire și cu turcii au organizat puternice bande albano-bulgărești care vor căuta să hărțuiască nordul Epirului păstrând vechea stare de lucruri*⁶⁸⁶.

Politicieni bulgari adresau injurii atât României, cât și Macedoniei. Se aprecia că *la Rusciuc și la Varna, unde s-au refugiat cei mai mulți dintre intelectualii de la Dobrici și Silistra, se pregătește o vie campanie culturală, pentru a nu amorți conștiința națională la frații subjugați de România. În acest scop prin Societatea „Dobrogea”⁶⁸⁷ și filialele sale se urmărea întreținerea curentului irendentist în*

⁶⁸⁴ *Puterile Centrale* – denumire adoptată în Primul Război Mondial, mai exact în mai 1915 (de când Italia a părăsit Tripla Alianță), de către coaliția militară constituită din Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia. *Antanta* sau *Tripla Înțelegere* formată din Marea Britanie (din anul 1707 Regatul Angliei prin Decretul de unificare cu Regatul Scoției devine Regatul Unit al Marii Britanii), Franța și Rusia.

⁶⁸⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond Direcția Generală a Poliției (în continuare DGP), dosar nr. crt. 4/1914, vol. I, f. 101.

⁶⁸⁶ *Ibidem*

⁶⁸⁷ Știrea privind înființarea Societății „Dobrogea” este confirmată și de ziarul „Universul” care publică la 14 martie 1914 un articol cu titlul *Scopul Societății Dobrogea din Bulgaria*. Conform acestui articol, *comitetul sub denumirea de „Dobrogea” s-a înființat la Sofia cu scopul de a păstra legăturile culturale și*

*Cadrilater [...] organizarea în orașele Dobrici și Silistra de comitete secrete ce vor distribui pe ascuns broșuri incendiare și patriotice care au ca țință întreținerea conștiinței naționale la bulgari, supuși români. În acest scop oricare dintre bulgari care va îndrăzni să trimită pe fii lor la școala românească va fi persecutat pe toată linia. Se intenționa formarea unor echipe permanente sub formă de cerșetori sau de negustori care să treacă prin granițele mai puțin păzite ale Dobrogei noastre pentru a introduce cărțile patriotice trimise de comitetul din Rusciuc. Chiar se vor trimite câte 5-6 oameni înarmați ca la fiecare încercare de trecere a graniței să surprindă o patrulă mică de a noastră, deschizând foc asupra ei. Pe când se va produce această diversiune, emisarii să poată trece granița dându-se acestei întâmplări caracterul unui incident de frontieră*⁶⁸⁸.

În ceea ce privește România devenea clar că Bulgaria – conform informărilor transmise de agenții români care acționau pe teritoriul vecinului de la sud – își asumase rolul statului care urma să aprindă scânteia pustietoare a unui eventual război, căci nu-i așa, *butoiul de pulbere al Balcanilor* trebuia aprins pentru a lumina visul efemer al unei Bulgarii Mari, aproape de Constantinopol, incluzând Dobrogea românească.

Evident o asemenea politică agreată de clasa conducătoare de la Sofia a vizat revizuirea Tratatului de la București din anul 1913, transformând statul bulgar într-un important factor destabilizator a ordinii impuse prin înțelegerea internațională, pe care, de altfel, o trata cu indiferență.

Cu atât mai mult cu cât în *Instrucțiunile pentru bandele de comitagii*, parte integrantă din doctrina militară a Bulgariei din anul 1914, *bandele au ca misiune: a organiza moralmente și a înarma locuitorii în vederea luptei sfinte pentru liberarea patriei noastre Macedonia și pentru anexarea ei integrală la Marea Bulgarie; a lua informații asupra efectivelor, mijloacelor, scopurilor și mișcărilor inamicului și a trimite direct știrile culese prin căile administrative legale comandanților posturilor vecine de frontieră. În ceea ce privește organizarea acestora voievozii (șefi de bande) și voluntari comitagii sunt înscrși în matricolele armatei teritoriale. Ei au aceleași drepturi și datorii ca soldații și sunt supuși justiției militare*⁶⁸⁹.

Implicarea unor oameni politici bulgari de vază la conducerea Societății „Dobrogea” înființată cu scopul de a păstra legăturile culturale și solidaritatea națională bulgară a acestei provincii cu frații lor din Bulgaria, precum și pentru

solidaritatea națională bulgară a acestei provincii cu frații lor din Bulgaria, precum și pentru menținerea tuturor instituțiilor culturale bulgare în Dobrogea, ca școli, săli de citire, societăți de binefacere și la reconstituirea societăților de acest fel care au fost silite să-și suspende activitatea lor; în fine să creeze instituții noi unde trebuința ar fi; se va observa libertatea religioasă în Dobrogea și recunoașterea independenței bisericii bulgare de către România. Mijloacele de acțiune ale comitetului spre a atinge scopurile pe care și-le propune nu trebuie să iasă din limitele unei stricte legalități. Comitetul are ca membri diriguitori niște personalități de seamă, ca avocați, publiciști, scriitori și bancheri. (ANIC, Fond DPSG, dosar nr. crt. 53/1914, f. 2).

⁶⁸⁸ ANIC, Fond Direcția Poliției și Siguranței Generale (în continuare D.P.S.G.), dosar nr. crt. 53/1914, ff. 67-70.

⁶⁸⁹ *** Ministerul de Război, Marele Stat Major, Biroul Informațiilor, *Armata Bulgară – 1914*, Institutul de Arte Grafice GOBL., S-sor Ioan St. Rasidescu 16, Strada Paris (fostă Doamnei), București, 1915, pp. 333-335.

menținerea tuturor instituțiilor culturale bulgare în Dobrogea, ca școli, săli de citire, societăți de binefacere și la reconstituirea societăților de acest fel care au fost silite să-și suspende activitatea lor; în fine să creeze instituții noi⁶⁹⁰, al căror statut de demnitar ai statului le dădea o anumită autoritate, nu putea să fie decât benefică pentru o societate al cărei obiect de activitate declarată era propășirea culturală a poporului bulgar.

Însă, conform informărilor D.P.S.G. în momentul în care această societate culturală a desemnat câțiva comitagi bulgari să-l asasineze pe conducătorul statului român, Carol I, era greu de crezut că factorul politic, prezent la nivelele superioare de conducere ale acesteia, era străin de această inițiativă.

Alarmarea autorităților române a pornit de la o informare venită din Sofia potrivit căreia la 16 iunie 1914 la Sofia, Societatea „Dobrogea” a hotărât uciderea regelui Carol I⁶⁹¹. Existența unei amenințări reale a fost verificată de D.P.S.G. – Brigăzile Silistra și Bazargic, confirmându-se faptul că B.L. din Balcic deține o informație de la bulgarii din acest oraș, după care cei din fruntea Societății „Dobrogea” intenționează să pună la cale în București, o serie de atentate în contra tuturor celor care într-un fel sau altul s-au manifestat până în prezent ca dușmani ai unei Bulgarii Mari. Aceste atentate sugerate de asasinatul de la Sarajevo au ca scop răspândirea unei terori adânci în România⁶⁹².

Planurile unor acțiuni menite să creeze situații de criză care să ducă la declanșarea ostilităților în Peninsula Balcanică ca punct de pornire a unui război general menit a clarifica contradicțiile nerezolvate în cele două războaie balcanice, au fost zădărnicate de asasinarea moștenitorului tronului austro-ungar, arhiducele Franz Ferdinand, nepotul împăratului Franz Iosif. Asasinatul a avut loc pe fundalul unei neliniști generale cauzată de înarmările statelor care doreau să-și susțină revendicările și pretențiile politice cu astfel de argumente, determinând o realiniere a priorităților marilor puteri. Austria și-a revizuit politica față de Serbia, solicitând ajutor german pentru atacarea acesteia, în timp ce Imperiul Țarist a luat în calcul o prezență rusească la Strâmțori.

Urmărind cu orice preț să-și asigure concursul Germaniei, diplomația habsburgică a informat Berlinul despre intenția de a ataca Serbia, fără o declarație prealabilă de război, amintind că ar dori chiar să ajungă la desființarea ei ca stat. După o serie de convorbiri între Szögyénz (ambasadorul austro-ungar la Berlin) și contele Hoyos (șeful de cabinet al lui Berchtold), acesta din urmă a fost trimis special în Germania, la 22 iunie/5 iulie 1914, cu scopul de a prezenta planurile Vienei. Kaiserul și principalii săi colaboratori (cancelarul Theobaldt von Bethmann-Holweg, ministrul de externe, Gottlieb von Jagow, ministrul de război, generalul Erich von Falkenhayn)

⁶⁹⁰ ANIC, Fond DPSG, dosar nr. crt. 53/1914, f. 2.

⁶⁹¹ Conform raportului trimis de acesta mai mulți comitagi sunt însărcinați de comitetul Societății „Dobrogea” să comită o serie de atentate în România ca să provoace încurcături. Atentate se vor face în Serbia și Grecia. Numele celor însărcinați cu atentatele sunt: 1) Gh. Mihaloff, fost sublocotenent în armată, 33 ani, mustață mică, blondă, ochii câprui, statură înaltă; 2) Arsenoff, 26 ani, statură potrivită, oacheș, mustața mică, robust, păr mare dat pe spate (chică); 3) Miloș Petcoff, gras, mustață căruntă, 40 de ani, sprâncene stufoase, căutătură fioroasă, vorbește gros; 4) Milan Ștefanoff și Pavloff.

⁶⁹² ANIC, Fond DPSG, dosar nr. crt. 53/1914, ff. 3-4.

și-au dat asentimentul ca Austro-Ungaria să atace Serbia, considerând că o acțiune rapidă și radicală este potrivită momentului. În plus, cancelarul Bethmann-Holweg a fost de acord cu primirea Bulgariei în Tripla Alianță, Germania angajându-se să exercite presiuni asupra României în vederea stopării agitației antiaustro-ungare⁶⁹³.

Intervenția armată în Serbia urma să determine o reacție din partea țărilor membre ale Triplei Alianțe. Italia nu privea cu ochi buni prezența austro-ungară ca urmare a unei posibile înfrângeri a sârbilor în proiectatul conflict la granița Albaniei, stat în care italienii aveau interese. Cerând compensații, care evident nu ar fi putut fi acceptate, Italia și-a declarat, la 22 iunie/3 august 1914, neutralitatea.

Nu întâmplător Regele Carol I a convocat în aceeași zi Consiliul de Coroană la Peleş, în care s-a hotărât starea de neutralitate, apreciată ca fiind atitudinea politică agreată atât de Rusia țaristă care va respecta hotărârea luată de oameni politici români, cât și de imperiul dualist care considera că cel puțin din punct de vedere militar nu necesita o grupare de forțe la granița cu România atât de utile pe frontul deja existent.

În momentul declarării oficiale a stării de neutralitate, ministrul plenipotențiar bulgar la București, Simeon Radev, îi declara prim-ministrului român că țara sa dorea prietenia României, asigurându-l pe acesta din urmă de respectarea frontierei stabilite în anul 1913. Și aceasta în condițiile în care avea intenția să intre în Macedonia ca o confirmare a credinței purtată Austriei și politicii balcanice a acesteia. Cu alte cuvinte, Bulgaria urmărea să-și asigure frontiera de nord testând intențiile României pe care le transmitea celor cu care se afla în negocieri.

Despre existența unor discuții între bulgari și germani amintește Alexandru Marghiloman⁶⁹⁴ în notele sale politice. Conform acestuia, la 24 iulie 1914, ministrul plenipotențiar la Petersburg, Constantin Diamandy⁶⁹⁵, aflat la București pentru a transmite personal lui Brătianu propunerile venite din partea Imperiului Țarist, menționa despre un tratat deja existent la acea dată între Bulgaria și Germania⁶⁹⁶.

Cu toate aceste asigurări venite din partea unui diplomat cu multă experiență, impresia generală a oamenilor politici români era că o asemenea înțelegere între Bulgaria și Puterile Centrale nu exista la acea dată. Desigur, decidenții politici de la

⁶⁹³ Vezi pe larg Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 460.

⁶⁹⁴ Alexandru Marghiloman (n. 26 ianuarie 1854, Buzău – d. 10 mai 1925, Buzău) ministru al Justiției (23 martie-12 noiembrie 1888, 18 decembrie 1891-3 octombrie 1895), al Lucrărilor Publice (ad-interim 12 noiembrie 1888-26 martie 1889, 5 noiembrie 1889-15 noiembrie 1890), al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor (16 noiembrie 1890-15 februarie 1891), al Afacerilor Străine (7 iulie 1900-13 februarie 1901), de Interne (29 decembrie 1910-28 martie 1912, 5 martie-24 octombrie 1918), al Agriculturii și Domeniilor (ad-interim 6 martie-4 iunie 1918) prim-ministrul României (5 martie-24 octombrie 1918). Președintele Partidului Conservator (1914-1918) și Conservator-Progresist (1918-1925), deputat în 1884 și senator în 1914.

⁶⁹⁵ Constantin Diamandy (n. 1868 – d. 1931, Idrici, județul Vaslui) atașat de Legație la Sofia între 1910-1912 și la Roma în 1913; ministru plenipotențiar la ambasada de la Petrograd, a contribuit la realizarea Acordului ruso-român (Convenția Sazonov-Diamandy) care a făcut posibilă alianța României cu Antanta, în anul 1916; după terminarea Primului Război Mondial a fost numit ca al doilea delegat al României la Conferința de Pace de la Paris în 1919; în luna august 1919, după ocuparea Budapestei de armata română, a fost numit Înalt Comisar al guvernului român în Ungaria; între anii 1924-1930 a fost ministru plenipotențiar al României la Paris, semnând în această calitate, în anul 1926 Tratatul de alianță cu Franța.

⁶⁹⁶ Alexandru Marghiloman, *Note Politice*, volumul I, Editura Scripca, București, 1993, p. 164.

București erau conștienți că vecinul de la sud era curtat de ambele grupări de forțe opuse aflate la începutul Primului Război Mondial. Era evident că nu va mai dura mult până când România și Bulgaria se vor alătura războiului, însă era clar că o vor face în momentul în care erau agreeate condițiile puse conform propriilor interese naționale. Pentru atingerea acestora se impunea o apropiere româno-bulgară fie din considerente strategice pornite din inițiativă comună, fie sub imboldul și presiunea atât a Puterilor Centrale, cât și a Antantei care depuneau un efort diplomatic remarcabil, fie pentru atragerea celor două țări de partea unei alianțe, fie pentru o înțelegere directă între cele două state menită a clarifica poziția lor în războiul aflat în plină desfășurare.

Istoriografia bulgară este bogată în informații referitoare la negocierile purtate de marile puteri privind atragerea Bulgariei în alianțe politico-militare, precum și la atitudinea acesteia din urmă față de România.

Reputatul istoric Constantin Iordan a adus la cunoștiința publicului român în paginile cărții *Dobrogea (1878-1940) în istoriografia bulgară postcomunistă*⁶⁹⁷, atmosfera politică pe parcursul negocierilor dintre marile puteri cu oameni politici de la Sofia în timpul neutralității bulgare (iulie 1914-septembrie 1915).

În *Memoriile sale*, Petăr Peșev⁶⁹⁸ amintea despre negocierile Antantei cu autoritățile de la Sofia în vederea atragerii în război și la evoluția relațiilor româno-bulgare. La 29 iulie/11 august 1914, autorul nota că *ministrul Angliei, Ironside, declară lui Radoslavov*⁶⁹⁹ *că Sir Edward Grey propune crearea unui bloc al statelor creștine din Balcani, astfel ca Bulgariei să i se restituie teritoriile: de la Grecia – Kavala cu hinterlandul, de la Serbia – Bitolia și Prilep, iar de la România – ceva din Dobrogea. La 7/20 octombrie, prim-ministrul Vasil Radoslavov a fost invitat la Legația rusă din Sofia unde Savinski (ministrul plenipotențiar țarist) i-a spus acestuia că era timpul ca Bulgaria să se declare pentru Tripla Înțelegere, pentru care după război va primi din Macedonia zona necontestată, de la România – Dobrogea, iar de la Turcia – până la Midia – Enos. Savinski a declarat chiar că ministrul francez de externe s-a chinuit să-i înduplece pe sârbi la concesii în favoarea Bulgariei. Brătianu,*

⁶⁹⁷ Constantin Iordan, *Dobrogea (1878-1940) în istoriografia bulgară postcomunistă*, Editura Academiei Române, București, 2013.

⁶⁹⁸ Petăr Peșev (n. 1858, Sevlievo – d. ianuarie 1931, Sofia). A început să studieze la școala de la mănăstirea Liaskovet (1874-1876), devenind învățător în localitate (1877-1878). A continuat gimnaziul la Nikolaev (1878-1880) și dreptul la Universitatea din Moscova (1880-1884). A lucrat în Ministerul Justiției (1884-1887) și a fost avocat la Sevlievo (1887-1889) și la Sofia (1901-1919). Membru al Partidului Liberal (radoslavist), a fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai liderului acestei formațiuni politice. Fost ministru al Justiției în patru guverne (1894-1913) și al Educației în cabinetele Vasil Radoslavov (1913-1918).

⁶⁹⁹ Vasil Radoslavov (n. 1854, Loveci – 1929, Berlin). A început școala în orașul natal și a absolvit gimnaziul la Praga, în 1874. La revenirea în țară, a lucrat în Ministerul Justiției și a practicat avocatura. A devenit membru al Partidului Liberal (1883), iar din 1887 a fost lider al Partidului Liberal (radoslaviști). Deputat în mai multe legislaturi, începând cu anul 1886. În iunie 1903 a fost condamnat la opt luni de închisoare pentru încălcarea Constituției și pentru daune provocate Principatului în timpul guvernării sale. A fost amnistiat în același an. Ca premier (1915) a contribuit la angajarea Bulgariei în Primul Război Mondial de partea Puterilor Centrale, fiind decorat (în anul 1918) cu cel mai important ordin bulgar „Sfinții Kiril și Metodiu”. După Armistițiul de la Salonic (29 septembrie 1918) s-a refugiat în Germania, fiind condamnat în anul 1923 la închisoare pe viață.

în egală măsură, ar intra în negocieri cu Bulgaria relative la un acord privind acțiuni comune⁷⁰⁰.

Referitor la începutul unor discuții amintește și premierul bulgar Vasil Radoslavov în *Notele zinice* – carte apărută la Sofia în anul 1993. Conform acestuia la 16/29 august 1914 guvernul german considera drept garanție suficientă că România va păstra o neutralitate binevoitoare în cazul unei ciocniri între Bulgaria și Serbia, dar pentru aceasta, Brătianu dorea printre altele o declarație scrisă că acea parte din *Tratatul de la București privind România (Dobrogea)*, Bulgaria o recunoaște drept definitivă⁷⁰¹.

În cadrul negocierilor demarate pe scena politică internațională fiecare actor statal își urmărea propriul scenariu. Într-un balans alunecos ascuns sub limbajul diplomatic se întrevădeau adevăratele intenții reflectate în pretenții teritoriale puse pe masa discuțiilor în momentele cheie ale evoluției războiului.

Memoriile lui Petăr Peșev au scos în evidență preocupările statului român de a găsi soluția corectă contextului internațional care să-i aducă stabilitate la frontiera de sud amenințată de instabilitatea oamenilor politici bulgari influențați de un rege filo austro-german.

La scurt timp de la declarația ministrului Vasil Radev referitoare la prietenia bulgară, la 27 august/8 septembrie 1914, ministrul României la Sofia, dl. Derussi i-a declarat lui Radoslavov că pleacă la București și a adăugat că România, probabil, va intra în Austria. Dl. Radoslavov l-a rugat pe Derussi să declare lui Brătianu că, în atare situație, Bulgaria va cere să i se restituie ceea ce i-au luat anul trecut. La 10/23 noiembrie 1914 i s-a propus Bulgariei în schimbul aderării la Antantă, zona necontestată din Macedonia, fără Ohrida, Castoria, de asemenea Midia – Enos și Dobrogea fără Silistra. În același timp, i s-a cerut să lupte alături de aliați, idee agreată de Grecia, România și Serbia. Mai mult decât atât, la 14/27 noiembrie 1914, Derussi îi declara lui Radoslavov că, la propunerea unor puteri, România ar urma să atace Bulgaria dacă ultima intră în Serbia, Brătianu a răspuns negativ⁷⁰².

În timp ce diplomația căuta soluția optimă pentru gestionarea corectă a problemelor internaționale, de la punctele de frontieră cu Dobrogea Nouă veneau rapoarte care informau despre o serie de incidente cu grăniceri bulgari. Confruntările au determinat autoritățile celor două state să semneze un Acord româno-bulgar în privința graniței.

Ziarul „Universul” nr. 200 din 10/23 iulie 1914 a publicat *Comunicatul oficial al Acordului româno-bulgar* care prevedea o serie de măsuri menite să îmbunătățească situația de la frontiera comună. Deși delimitarea acesteia fusese descrisă în *Protocolul* semnat la sfârșitul anului 1913, la jumătatea anului 1914 încă nu se stabilise definitiv linia de demarcație, așa cum reieșea din acordul amintit. Conform acestuia, *până la stabilirea definitivă a liniei de graniță, să se mențină și să se aplice pe toată linia de graniță măsura consistând în retragerea, de ambele părți, cu 100 de metri de la linia de graniță a staționării grănicerilor, interzicându-se intrarea sau staționarea*

⁷⁰⁰ Constantin Iordan, *Op. cit.*, p.157.

⁷⁰¹ *Ibidem*, p.163.

⁷⁰² *Ibidem*, p. 157.

*soldăților pe această zonă neutră de 200 metri. Pe lângă aceste măsuri s-a hotărât de către cele două guverne reînnoirea instrucțiunilor militare și administrative spre a evita orice pretext de incident și să le prescrie a se inspira în orice împrejurare de spiritul de împăciuire și prietenie care animă cele doua guverne*⁷⁰³.

Acordul avea ca scop calmarea situației tensionate de la frontiera de sud a României, în condițiile în care concluziile unei anchete efectuate de o comisie româno-bulgară arătau foarte clar că în toate incidentele anterioare – deci și incidentul din luna iulie 1914 care făcea obiectul concluziilor – *agresiunea a început de la grăniceri bulgari*⁷⁰⁴.

În același ton, Brigada Poliției și Siguranței Silistra, prin *Nota informativă* din 7 septembrie 1914, raporta că *ministrul Radoslavov a chemat pe fruntașii Societății „Dobrogea” din Bulgaria care trebuiau să deschidă activitatea luna aceasta și i-a rugat ca să renunțe la orice activitate a societății ca nu cumva societatea să provoace guvernului bulgar dificultăți cum societatea „Liga Culturală Română” a provocat dificultăți guvernului român zădărniciindu-i planul. Guvernul le-a spus: „Vă rog în interesul națiunii păstrați discreția ca inamicii noștri să nu le afle cu o oră mai înainte”*⁷⁰⁵.

Strategia bulgară era bine pusă la punct. În timp ce opinia publică internațională era învăluită cu mesaje bine dirijate, în secret a fost semnată o înțelegere între Austro-Ungaria și Bulgaria, la începutul lui septembrie 1914. Și aceasta în condițiile în care guvernul habsburgic (după transmiterea prin telegraf a declarației de război guvernului sârb) începuse acțiunile militare împotriva Serbiei la 16/29 iulie 1914. Prin declanșarea ostilităților se urmărea înfrângerea Serbiei și dezmembrarea teritoriului său prin cedarea unor părți Bulgariei, Greciei și Albaniei⁷⁰⁶.

Conform *Tratatului* din septembrie 1914 *Austro-Ungaria și Bulgaria se obligă să urmeze o politică amicală și a-și împrumuta reciproc un sprijin statornic. Prima din cele două puteri garantează celelalte independența ei politică și integritatea teritorială; cea de-a doua promite a pune în acțiune toate forțele ei în favoarea celei dintâi în cazul când aceasta ar fi atacată de un stat limitrof Bulgariei. Statul astfel ținut era România. În continuare se arăta că prin acest mijloc a fost împiedicată România a intra în război până în august 1916. Se putea ușor prevedea aceasta. Puterile Înțelegerii ar fi trebuit să încerce a zădărnici această lovitură pregătind o acțiune combinată contra Bulgariei. A preferat să se încerce negocieri cu cei de la Sofia, ca și cum guvernul bulgar ar mai fi fost liber. Ziaristul francez Auguste Gauvain⁷⁰⁷ concluziona: în zadar protestam noi că aceste negocieri nu aveau din partea Bulgariei decât un singur scop, acela de a ne învrăjbi cu sârbii și grecii în dauna cărora negociatorii noștri tratau condiții cerute de Radoslavov erau astfel*

⁷⁰³ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare AMAE), Fond Problema 52, vol. XII/1914-1947, „Incidente la frontieră”, f.f.

⁷⁰⁴ Ibidem.

⁷⁰⁵ ANIC, Fond DPSG, dosar nr. crt. 53/1914, f. 224.

⁷⁰⁶ Vicențiu Cojan, *Primul Război Mondial. Repere de cronologie militară*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1997, p. 14.

⁷⁰⁷ Auguste Gauvain (n.6 octombrie 1861 – d.18 aprilie 1931) jurnalist și diplomat francez; secretar general al Comsiei Dunării în anul 1893.

*combinate pentru a le face inacceptabile, asemănător ultimatumului lui Berchtold către sârbi, astfel redactat ca niciun guvern sârbesc să nu se poată resemna a îl accepta*⁷⁰⁸.

La sfârșitul anului 1914 negocierile demarate trasau liniile directoare a politicii externe ale României și Bulgariei. Cea din urmă își condiționa păstrarea neutralității și o eventuală participare la război prin revizuirea Tratatului de la București din 1913 care stabilea frontierele ce păreau atât de înguste pentru regele Ferdinand I de Saxa Coburg.

Încheierea, la 19 noiembrie/1 octombrie 1914, a *Convenției secrete ruso-română*, act cunoscut și sub denumirea de *Acordul Sazonov-Diamandy*, prin care Rusia se angaja să garanteze și să apere integritatea teritorială a României, recunoscându-i drepturile acesteia asupra teritoriilor locuite de români în Austro-Ungaria, obliga România să păstreze o *neutralitate binevoitoare*⁷⁰⁹.

Intenția României de a negocia cu Bulgaria a fost menționată și de premierul bulgar Radoslavov în *Notele sale zilnice* amintite mai sus. La 17/30 ianuarie 1915 acesta era informat că *România dorea să cadă de acord cu Bulgaria, totuși nu are depline puteri pentru a negocia cu noi. Guvernul român ar fi comunicat celorlate state balcanice să facă Bulgariei concesi și că România ar dori să cedeze fără a menționa dimensiunile*⁷¹⁰.

La 8/21 aprilie 1915, Antanta, prin vocea ministrului acreditat la Sofia, îl informa pe prim-ministrul Radoslavov că alianța nu poate să dea o promisiune scrisă Bulgariei cu privire la teritoriile care ar urma să fie cedate, adică *Macedonia împreună cu Kavala, Drama și Serres, Dobrogea bulgărească și Tracia până la linia Midia – Enos*. În schimb, la 3/16 mai 1915 miniștrii Angliei, Franței, Rusiei și Italiei prezenți la Sofia îi comunicau șefului cabinetului bulgar că *cele patru state vor saluta negocierile pe care Bulgaria și România le-ar începe pentru a se ajunge la un acord în problema dobrogeană*. Răspunsul autorităților bulgare la propunerile aliaților cerea explicații cu privire la cum înțeleg aceștia achizițiile teritoriale din Dobrogea⁷¹¹.

La 16/29 aprilie 1915, Ion I.C. Brătianu îi comunica ministrului bulgar la București, Simeon Radev, că *este gata să înceapă negocieri pentru o acțiune comună a celor două țări*. Partea bulgară a condiționat începerea tratativelor în vederea încheierii unei alianțe defensive plecând de la prevederile Protocolului de la Petersburg, fapt care îngreuna începerea discuțiilor, așa cum sublinia istoricul Constantin Iordan⁷¹².

Cu toate acestea ostilitatea Bulgariei față de România devenea evidentă și, în același timp, o amenințare directă asupra integrității teritoriale a statului român. Această atitudine se baza pe un sprijin exterior.

Bulgaria dornică de a-și îndeplini visul de anexare a Macedoniei, aproape că uitase de Dobrogea, fiind preocupată de realizarea unei alianțe benefice pentru ea. La

⁷⁰⁸ Arhivele Militare Române (în continuare AMR), Fond Marele Cartier General (în continuare MCG), dosar nr. crt. 2185/1916, ff. 315-316.

⁷⁰⁹ Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p. 17.

⁷¹⁰ Constantin Iordan, *op. cit.*, p. 164.

⁷¹¹ *Ibidem*, p. 158.

⁷¹² Constantin Iordan, *op. cit.*, p. 250.

11/24 august 1915 a semnat o *Convenție militară* secretă cu Germania. Conform acesteia, dacă România ataca neprovocat Bulgaria sau pe aliații ei, atunci Bulgariei i se restituia Dobrogea de Sud cu o extindere până la linia Tratatului de la San Stefano⁷¹³.

În septembrie 1915, Bulgaria a încheiat un *Tratat de prietenie și alianță*, completat de o *Convenție* secretă cu Austro-Ungaria. Conform acesteia *Austro-Ungaria și Bulgaria căzând de acord să întreprindă în comun o acțiune militară contra Serbiei au convenit cele ce urmează: [...] în cazul când România, în timpul acestui conflict fără nicio provocare din partea guvernului bulgar ar ataca Bulgaria pe aliații ei sau Turcia, Austro-Ungaria va consimți ca Bulgaria să anexeze teritoriile cedate României prin tratatul de la București, după cum și o rectificare a frontierei bulgaro-române trasată prin tratatul de la Berlin*⁷¹⁴.

Un alt important om politic bulgar contemporan evenimentelor a fost Mihail Madjarov⁷¹⁵, care în opera sa face referire la relațiile româno-bulgare prin prisma negocierilor purtate cu Antanta. Poziția aliaților cu privire la pretențiile teritoriale bulgare reflectă modul în care marile puteri se raportau la nevoile țărilor mici așa cum era România și Bulgaria. Conform acestui autor, după intrarea Turciei în război alături de Puterile Centrale, ofensiva diplomatică a Antantei pentru atragerea Bulgariei s-a intensificat, exemplificată fiind de dialogul purtat de aceasta cu ambasadorul Franței în Rusia, Maurice Paléologue. Acesta din urmă i-a mărturisit că *dacă Bulgaria declară că va merge cu Tripla Alianță până la o anumită dată, eu vă garantez ca veți avea și linia Midia – Enos. Și tratatul din 1912, și Kavalla, și Protocolul de la Petersburg privind Dobrogea, și toate facilitățile financiare*⁷¹⁶.

Diplomatul bulgar amintește despre discuția avută la 2/15 august 1915 cu ministrul român la Petrograd, Constantin Diamandy, care îl asigură că România este gata să se înțeleagă cu vecinul de la sud, fapt confirmat și de Serghei Sazonov care i-a mărturisit ad litteram că *dl Brătianu declară că este gata să se înțeleagă cu dvs. în ceea ce privește Dobrogea și noi ne-am grăbit să-i exprimăm recunoștința noastră*⁷¹⁷.

Cu toate acestea la 4/17 septembrie 1915, Ion I.C. Brătianu nu a acceptat propunerea venită din partea ministrului Franței în România, Camille Blondel⁷¹⁸, când acesta intervine în favoarea încheierii unei alianțe greco-sârbo-române îndreptată

⁷¹³ *Ibidem*, p. 251.

⁷¹⁴ AMR, Fond MCG, dosar nr. crt. 2185/1916, ff. 315-316.

⁷¹⁵ Mihail Madjaro (n. 31 ianuarie 1854, Kop.rivștica – d. 23 ianuarie 1944 ca urmare a rănilor primite în timpul bombardamentului din 10 ianuarie 1944) a urmat studiile primare în țară, ca apoi în anul 1873 să fie cursant al Colegiului american „Robert” din Constantinopol; deputat în anul 1894; ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor (1894-1899); vicepreședinte al Parlamentului din partea Partidului Liberal (1911); ministru la Londra și Petersburg (1912-1915); ministru de Război și ministru de Externe (după 1919) în cabinetele de coaliție ale lui Teodor Teodorov.

⁷¹⁶ Constantin Iordan, *op. cit.*, p. 158.

⁷¹⁷ *Ibidem.*, p.181.

⁷¹⁸ Camille Blondel (1 noiembrie 1853-20 iunie 1935, Oltenița), ministrul Franței la București în timpul Primului Război Mondial.

împotriva Bulgariei. În schimb dă asigurări că armata română va intra până la urma în acțiune, dar nu în Sudul Dunării, ci peste Carpați unde se afla interesele țării⁷¹⁹.

Alianța a fost întărită și de Tratatul secret încheiat între Bulgaria, Puterile Centrale și Imperiul Otoman la 24 august/6 septembrie 1915, prin care Bulgaria se angaja să intre în război în cel mult 35 de zile. Semnarea tratatului a deschis seria negocierilor teritoriale dintre Bulgaria și Turcia. Între 27 august/9 septembrie - 3/16 septembrie 1915 a avut loc Conferința de la Demotika în care s-a hotărât ca Bulgaria să primească o porțiune de teritoriu de pe malul stâng al fluviului Marița în schimbul intrării în război de partea Puterilor Centrale. Bulgaria a declarat mobilizarea la 10/23 septembrie 1915, iar la 12/25 septembrie 1915 a încheiat un Acord militar cu Turcia privind intrarea în război. Fără a-i declara război, Bulgaria a atacat Serbia la 29 septembrie/11 octombrie 1915, după ce la 27 august/9 septembrie forțele austro-germane au recucerit Belgradul. Declarația a fost transmisă Serbiei la 1/14 octombrie 1915, după 3 zile de la începerea acțiunilor militare⁷²⁰.

Reușita diplomatică a Puterilor Centrale de a atrage Bulgaria în alianță reprezenta un avantaj strategic foarte important, reușind astfel să transforme teritoriul bulgar într-un centru de comandă din care erau proiectate să pornească atacuri împotriva României la nord, Serbiei la vest și Greciei la sud, modificându-se raportul de forțe în apropierea Strâmtoarelor și în Peninsula Balcanică.

Prețul unui asemenea succes avea în vedere pe lângă resurse financiare venite din partea Puterilor Centrale și teritorii în dauna statelor aflate în imediata vecinătate a Bulgariei. Pe lângă împrumutul de 500.000.000 leva acordat de grupul financiar german „Disconto Gesellschaft” era prevăzut și un ajutor militar conform convențiilor încheiate.

Insuccesul Antantei s-a contabilizat printr-o abordare inconsecventă datorată divergențelor privind atingerea unei direcții comune a statelor care formau alianța. Franța și cu precădere Rusia nu au reușit să găsească soluția de compromis care să concorde cu interesele lor pentru statele țintă politicii proprii promovată în Balcani. În ceea ce privește Bulgaria oferta aliaților nu era clară cel puțin în privința Macedoniei pentru care bulgarii sacrificaseră atâtea resurse umane și materiale.

Neputința Antantei de a găsi un punct comun a influențat și relațiile româno-bulgare. Evident scopurile politice ale celor două state erau diferite și în ciuda încercărilor de a găsi o soluție agreeată de ambele părți în cele din urmă s-a ajuns la conflict și poziționarea în tabere adverse.

Cu atât mai mult trebuie apreciată politica externă dusă de guvernul român condus de Ion I.C. Brătianu în timpul neutralității, o politică care s-a impus încet sub o constantă presiune din exterior și din interior. Opinia publică românească se manifesta puternic pentru intrarea României în război pentru eliberarea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei ceea ce impunea României desfășurarea forțelor pe două fronturi în cazul în care Bulgaria îi declara război.

⁷¹⁹ *** *Istoria Politicii Externe, Românești*, coordonator Ion Calafeteanu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 215.

⁷²⁰ Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p. 37.

Inevitabilul atac bulgar avea să se producă chiar în ziua de 14/27 august 1916 prin asaltul declanșat asupra pichetelor de grăniceri situate pe frontiera Dobrogei de sud, fără o declarație oficială de război fapt relatat de prefectul de Caliacra, George Georgescu⁷²¹.

În aceeași zi România declara război imperiului dualist, iar trupele române treceau Carpați pentru împlinirea dezideratului național, desăvârșirea unității statale și unirea tuturor românilor aflați sub stăpânirea austro-ungară.

Odată cu declanșarea operațiilor militare în Dobrogea de sud, vocile diplomaților erau înlocuite cu zgomotul armelor. Deși România declarase război doar Austro-Ungariei, miniștrii plenipotențieri de la Sofia și București părăseau capitalele de reședință diplomatică fiind înlocuiți de reprezentanți ai unor țări străine. Apărarea drepturilor cetățenilor români a fost încredințată ministrului plenipotențiar al Spaniei în Bulgaria, Diego Saavedra, iar Legația elvețiană din București era desemnată cu apărarea intereselor bulgare în România⁷²².

Evenimentele militare ale anului 1916 avea să pună față în față pe câmpul de luptă două popoare care până la începutul anilor 1900 au scris o istorie comună în Peninsula Balcanică și Europa Centrală și de Est. Atacul Bulgariei asupra României a declanșat o ură reciprocă greu de înțeles pentru două popoare creștine. Este sarcina noastră, a istoricilor de astăzi, de a scoate la iveală prin cercetarea documentelor de arhivă a adevărul istoric pentru a învăța din greșeli și de a nu le mai repeta.

⁷²¹ George Georgescu, *Fapte, împrejurări și amintiri în timpul neutralității și războiului 1914-1919 în România și Odessa*, Editura Cartea Românească, București, p. 25.

⁷²² Nicoleta Ciachir, *Relațiile politico-diplomatice româno-bulgare în istoriografia bulgară (1912-1940)*, Editura UNWE Publishing Komplex, Sofia, 2013, p.103

STAREA ARMATEI ROMÂNIEI LA DECLANȘAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL. CAUZE ȘI DETERMINĂRI PENTRU ADOPTAREA NEUTRALITĂȚII ARMATE ÎN PERIOADA 21 IULIE/3 AUGUST 1914 - 4/17 AUGUST 1916

Dan PRISĂCARU*

Cuvinte cheie: *Atentatul de la a Sarajevo, declanșarea Primului Război Mondial, neutralitatea armată a României, starea precară de înzestrare și instruire a Armatei Române*

Keywords: *Sarajevo's assassination, the outbreak of the First World War, Romania's armed neutrality, the poor state of supply and training of the Romanian Armed Forces*

Abstract

The Sarajevo attack on June 15/28, 1914, which led to assassination of the Archduke Franz Ferdinand, the heir to the Austria-Hungary throne, would blow up peace in Europe.

During the Crown Council held in Sinaia on July 21 / August 3, 1914, a decent political confrontation took place between Carol I, supported by Petre P. Carp, who called for the country to enter the war with the Central Powers and the other representatives of the political parties attending the meeting, headed by Prime Minister Ion IC Bratianu, adherents of Romania's neutrality. It will win the position supported by Premier Bratianu.

Developments will show that the Crown Council decision of 21 July / August 3, 1914 was correct and in the interest of the country.

One of the essential reasons for the adoption of neutrality was the precarious state of supply and training of the Romanian Army, which, without any military and political support from the Entente, was not able to successfully carry out military actions on two fronts for achieving the strategic goal of completing national unity.

1. Atentatul de la Sarajevo – pretext și declanșator al unei conflagrații cu final neprevăzut

La sfârșitul primului deceniu al secolului al XX-lea, Concertul European care asigurase pacea timp de o sută de ani încetase să mai funcționeze⁷²³.

* Cadru didactic asociat la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” Sibiu.

⁷²³ La începutul anului 1914, sistemul diplomatic european tradițional a suferit, în doar câteva zile, cea mai completă prăbușire din istoria sa. Tensiuni au existat și în perioada anterioară, dar sistemul diplomatic european a funcționat, iar diplomația a reușit să evite calea confruntării militare. În iulie 1914, europenii aveau deja experiența unor crize mult mai direct legate de interesele fundamentale ale Marilor Puteri, dar care au fost rezolvate prin intermediul diplomației. Concertul European a cunoscut între 1815 și 1914, în general, mai multe izbânzii decât înfrângeri. Uneori această diplomație a transformat inamici în prieteni, cum a fost cazul Antantei Cordiale între Franța și Marea Britanie în 1904. De asemenea, a adus

Marile Puteri se aruncaseră cu inconștiență într-o luptă bipolară, care a avut ca rezultat consolidarea a două blocuri de putere, anticipând astfel modelul Războiului Rece ce avea să survină cincizeci de ani mai târziu. A existat o deosebire importantă însă. În era războiului nuclear, evitarea războiului constituia obiectivul prioritar al politicii externe. La începutul secolului al XX-lea însă, războaiele puteau fi declanșate cu o mare doză de ușurință. Mai mult decât atât, existau și gânditori europeni care susțineau că vărsările de sânge periodice aveau un efect purificator, o ipoteză naivă ce s-a văzut torpilată brutal de ororile Primului Război Mondial⁷²⁴.

Pe parcursul deceniilor care au urmat Marelui Război, preocupările istoricilor de a stabili responsabilitatea izbucnirii primei conflagrații mondiale au evidențiat, în general, că niciuna dintre părți nu poate fi declarată unică vinovată pentru acea iresponsabilă „*aruncare cu capul înainte spre dezastru*”. (subl.n.) Probabil că Marile Puteri uitaseră sau ignoraseră total avertismentul formulat în *Pensées* de Blaise Pascal: „*Gonim cu nesăbuiță spre prăpastie, după ce am avut grijă să așezăm în fața ochilor ceva care să ne împiedice să vedem*”⁷²⁵. (subl.n.)

În acest context, Henry Kissinger consideră că națiunile europene au transformat echilibrul de forțe și putere într-o cursă a înarmărilor fără să înțeleagă că tehnologia modernă și recrutările în masă au determinat ca ideea de război extins să constituie cea mai mare amenințare nu doar la adresa securității lor, ci și împotriva civilizației europene în general. De asemenea, celebrul diplomat american apreciază că, prin modul cum și-au formulat politica, deși, în opinia sa, toate națiunile din Europa au contribuit la producerea dezastrului, „*Germania și Rusia au fost cele care, prin însăși natura lor, au subminat orice tentativă de diminuare a consecințelor*”. (subl.n.)⁷²⁶

Pe de altă parte, Margaret MacMillan în celebra lucrare Războiul care a pus capăt păcii. Drumul spre 1914 susține ideea că de izbucnirea Marelui Război „unele puteri și liderii lor au fost mai vinovate decât altele” (subl.n.). Și adaugă: „Ambiția nebună a Austro-Ungariei de a distruge Serbia în 1914, decizia Germaniei de a o susține până în pânzele albe, nerăbdarea Rusiei de a se mobiliza militar, toate acestea îmi par să fie principalele motive care au stat la temelia izbucnirii războiului. Nici

împreună sisteme divergente de guvernare, precum cele ale Franței republicane și Rusiei autocratice. Toate aceste realizări creau europenilor în 1914 impresia că s-ar fi constituit un sistem de securitate care ajută la menținerea păcii și la încurajarea soluțiilor diplomatice în defavoarea confruntării militare. Conflicte de mică amploare precum criza marocană din 1911, războiul italo-turc din același an, războaiele balcanice din 1912 și 1913 au fost gestionate eficient și nu s-a ajuns la o criză generală. În perioada premergătoare Primului Război Mondial, exista percepția că prin soluții diplomatice și negocieri se poate evita războiul. Se va dovedi a fi o mare iluzie. Evoluția evenimentelor în Europa după 15/28 iunie 1914 va lua un alt curs decât cel estimat. Alianțele care se constituiseră înainte de Primul Război Mondial, Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria și Italia) și Tripla Antantă (Rusia, Franța și Anglia), deși destinate inițial să prevină agresiunea militară, vor fi cele care, în fapt, vor direcționa națiunile spre catastrofa europeană din 1914.

⁷²⁴ Henry Kissinger, *Diplomația*, Traducere: Mircea Ștefancu, Radu Paraschivescu, Ediția a II-a, Editura All, București, 2002, p. 142.

⁷²⁵ *Ibidem*, p. 143

⁷²⁶ *Ibidem*.

Franța, nici Marea Britanie nu doreau să intre în război, deși se poate afirma că ar fi putut face mai mult pentru a preveni declanșarea războiului”⁷²⁷. (subl.n.)

Pe acest fond, în vara anului 1914, asasinarea, la 15/28 iunie 1914, la Sarajevo, capitala Bosniei, a moștenitorului tronului Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand, a constituit detonatorul ce avea să arunce în aer pacea în Europa⁷²⁸.



Franz Ferdinand, arhiducele Austriei, moștenitorul tronului
Imperiului Austro-Ungar

Îngrijorată de perspectiva unei Serbii care să încorporeze în granițele sale pe slavii de sud, aflați sub dominația Imperiului Austro-Ungar, diplomația de la Viena va decide că a sosit, în sfârșit, momentul pentru a lichida, odată pentru totdeauna, această problemă².

⁷²⁷ Margaret MacMillan, *Războiul care a pus capăt păcii. Drumul spre 1914*, Traducere din engleză de Smaranda Câmpeanu, București, Editura Trei, 2015, p. 3.

⁷²⁸ Deși atentatul de la Sarajevo a fost considerat detonatorul direct al Primului Război Mondial, acest asasinat a fost doar pretextul războiului. Cauzele primei conflagrații mondiale au fost mult mai complexe: concurența economică, imperialismul și naționalismul, disputele anterioare nerezolvate precum lipsa surselor de materii prime și piețe de desfacere pentru industria central-europeană, sistemul de alianțe, guvernarea fragmentară, întârzieri și neînțelegeri în comunicarea diplomatică, cursa înarmărilor. De asemenea, tendința Germaniei de a deveni cea mai mare putere militară a Europei și de a înlătura supremația navală a Marii Britanii a produs tensiuni între cele două țări. La rândul său, Imperiul Austro-Ungar se confrunta cu nemulțumirea și agitația naționalităților, care solicitau, cu îndreptățire, dreptul la autodeterminare.



Momentul asasinării arhiducelui Franz Ferdinand,
la Sarajevo, la 15/28 iunie 1914

Guvernul austro-ungar va remite, la 10/23 iulie 1914, un ultimatum extrem de dur Belgradului care afecta profund independența Serbiei. Cu toate acestea, răspunsul guvernului sârb se caracteriza printr-un ton moderat și spirit de conciliere care putea servi drept bază de discuții pentru identificarea unei „soluții pașnice și acceptabile”⁷²⁹. Contrar poziției adoptate de autoritățile de la Belgrad, la 15/28 iulie 1914, Austro-Ungaria, asigurată de concursul Germaniei⁷²⁹, avea să declare război Serbiei.

Atacul armatei austro-ungare, declanșat la 16/29 iulie asupra Serbiei, a fost urmat de cascada declarațiilor de război: la 19 iulie/1 august, Germania a declarat război Rusiei, la 21 iulie/3 august Franței, iar a doua zi Belgiei; la 23 iulie/5 august Marea Britanie declară război Germaniei, iar la 30 iulie/12 august, Austro-Ungariei; la 24 iulie/6 august, Austro-Ungaria avea să declare război Rusiei, pentru ca la 29 iulie/11 august, Franța să declare război Austro-Ungariei. Interesată de coloniile germane din Asia, Japonia va intra în conflict, declarând război Germaniei la 10/23 august 1914.

⁷²⁹ Când Belgradul a răspuns ultimatumului austriac, la 25 iulie 1914, într-o manieră neașteptat de conciliantă, acceptând toate revendicările Vienei, cu o singură excepție, Kaiserul Wilhelm al II-lea, care tocmai se întorsese dintr-o croazieră, a crezut că a încetat criza. El nu a luat în calcul hotărârea Vienei de a exploata sprijinul pe care Berlinul îl oferise atât de imprudent. Mai presus de toate, Wilhelm al II-lea nu a luat în calcul faptul că, în condițiile în care Marile Puteri erau foarte aproape de declanșarea războiului, programele de mobilizare aveau câștig de cauză în fața diplomației. Potrivit lui Henry Kissinger, în 1914, Marile Puteri aveau construit în plan diplomatic un așa-zis „mecanism al Judecății de Apoi” din cauza căruia crizele erau din ce în ce mai greu de rezolvat. Conducătorii militari reduseseșă masiv șansele soluționării pașnice prin elaborarea unor planuri strategice care comprimau timpul destinat luării deciziilor. Planurile militare depindeau însă de viteza lor de execuție, iar mecanismele diplomatice funcționau comod, în ritmul lor tradițional, astfel încât soluționarea crizei în condițiile unei acute presiuni a timpului devenea imposibilă (*Apud* Henry Kissinger, *op. cit.*, p. 173, 185).

Lumea se aștepta ca Marele Război care a început în august 1914 să nu dureze mai mult de trei sau patru luni, urmând a se încheia înainte de Crăciun. Estimările experților susțineau că războiul modern va fi mai puternic decât cel din trecut, dar și mai decisiv și că, indiferent care ar fi fost partea care obținea un avantaj în primele etape, ea era aceea ce avea și mijloacele necesare unei victorii rapide. În realitate, luptele au durat nu patru luni, ci mai bine de patru ani. Chiar și după aceasta perioadă, ele nu au ajuns la o tranșare definitivă a disputelor. Potrivit istoricului britanic Norman Davies, „Marele Triumf” al blocurilor reprezentând puterile politico-militare nu a fost rezolvat decât în 1945, iar unele aspecte au trenat soluționarea până în anul 1991⁷³⁰.

2. România sub presiunea solicitărilor Puterilor Centrale și Antantei de a intra în război și imperativul apărării intereselor naționale

După declanșarea conflagrației, România și Italia, ca state membre ale Triplei Alianțe, care aveau tratate și convenții militare încheiate cu Austro-Ungaria, la care aderase și Germania, se aflau în fața unei situații dificile, fiind supuse presiunilor din partea guvernului de la Viena, dar mai ales a celui de la Berlin, care le solicita imediat intrarea în război, invocând îndeplinirea obligațiilor asumate⁷³¹.

Evenimentele derulate imediat după atentatul de la Sarajevo au generat îngrijorări și în România⁷³². La Sinaia regele Carol I se afla într-un contact permanent cu liderii partidelor politice, în special cu Ion I.C. Brătianu, care, conform relatărilor lui I.G. Duca, „[...] venea și ieșea. Stătea ceasuri întregi jos cu regele Carol, apoi se urca sus la noi, era frământat cum cred că nu l-am mai văzut niciodată de atunci.

⁷³⁰ Norman Davies, *O istorie a Europei*, Traducere din limba engleză Graal Soft, Editura RAO, 2015, p. 776.

⁷³¹ În anul 1879, cancelarul german Otto von Bismarck a reușit să realizeze o apropiere de Austro-Ungaria, încheind cu aceasta o alianță defensivă secretă îndreptată împotriva Rusiei. Dacă armata țaristă ar fi atacat una dintre aceste țări, atunci ele s-ar fi ajutat în lupta împotriva Rusiei. La această alianță a aderat, tot în secret, și Italia, în anul 1882, nemulțumită de faptul că Franța se extinsese în Tunisia. Abilul cancelar german a reușit astfel să-și îndeplinească două obiective: pe de o parte, avea un aliat puternic în eventualitatea în care Rusia ar fi declanșat vreo acțiune militară împotriva țării sale, iar pe de altă parte a reușit să izoleze Franța pe continent. Ținând cont de faptul că cea mai mare amenințare la adresa României era reprezentată de Rusia, care răpise din nou sudul Basarabiei și ale cărei armate se retrăseseră cu greu de pe teritoriul românesc după Războiul din 1877-1878, se punea problema ca România să se alieze cu o mare putere, astfel încât să nu rămână izolată și să nu fie luată prin surprindere de vreo altă tendință expansionistă țaristă. De aceea, în secret, la Viena, România a încheiat, la 18 octombrie 1883, Tratatul cu Austro-Ungaria, prin care țara noastră adera la Tripla Alianță. În aceeași zi, Germania adera și ea la Tratatul româno-austro-ungar. Aderarea României la Tripla Alianță a fost secretă și de acest lucru opinia publică românească a aflat abia după declanșarea Primului Război Mondial. Prin aderarea la Tripla Alianță, România obținea un important sprijin împotriva vreunui atac străin la adresa sa. Trebuie avut în vedere că, deși statul român cu cel dualist deveneau aliați și își acordau sprijin în cazul în care unul dintre ele ar fi fost atacat, România nu i-a abandonat pe frații noștri aflați sub stăpânire austro-ungară, pe care i-a susținut și după 1883 în lupta lor pentru obținerea de drepturi. Tratatul româno-austro-ungar a fost reînnoit de mai multe ori până în anul 1913.

⁷³² Detalii privind situația Armatei Române la izbucnirea Primului Război Mondial în Ion Giurcă, *România și pregătirile pentru intrarea în Primul Război Mondial*, comunicare prezentată la Fundația Europeană Titulescu, București, 10 decembrie 2015.

Treceam prin alternative de speranță și descurajare. Brătianu era convins că mergem cu pași siguri și repezi spre războiul general”⁷³³.



Regele Carol I al României la Castelul Peleş, Sinaia, 1914

Cu certitudine, în cadrul întâlnirilor dintre Carol I și premierul Brătianu s-au discutat și prevederile tratatului pe care România îl încheiase cu Puterile Centrale în anul 1883, care fusese reînnoit ultima dată în 1913. Același I.G. Duca relatează în memoriile sale discreția lui Ion I.C. Brătianu în privința tratatului cu Puterile Centrale, care, în pofida cererilor liderilor liberali, a evitat un răspuns în legătură cu prevederile acestuia: „Nu știu, presupuneți că pentru moment n-am avea nicio alianță cu Puterile Centrale ?”⁷³⁴

⁷³³ I.G. Duca, *Memorii*, vol. I, Editura Expres, București, 1992, p. 39

⁷³⁴ *Ibidem*, p. 43



Președintele Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu

Exista o nemulțumire în rândurile oamenilor politici asupra faptului că prevederile Tratatului cu Austro-Ungaria și Germania erau necunoscute, chiar unor foști miniștri de Externe, ceea ce îl îndreptățea pe I.G. Duca să afirme următoarele: *„Alianțele adevărate sunt cele care au pătruns în conștiința publică, acelea al căror reciproc folos apare limpede în ochii tuturor interesaților. Alianțele secrete, întemeiate numai pe combinații de cancelarii, pe simpatii de monarhi sau pe angajamente de oameni politici sunt alianțe izbite de caducitate”*⁷³⁵. (subl.n.)



I.G. Duca, colaborator apropiat al premierului Ion. I. C. Brătianu

⁷³⁵ *Ibidem*, p. 44.

Aprecierea este plină de realism, întrucât alianțele trebuie să fie în acord cu interesele naționale, privite în evoluție istorică. Ori în anul 1913, când tratatul cu Austro-Ungaria a fost reînnoit, situația geopolitică a României era total schimbată față de anul 1883⁷³⁶.

Alexandru Marghiloman a detaliat întâlnirea sa din 16/29 iulie cu regele Carol I și ne oferă amănunte despre atitudinea suveranului: „Regele examinează trei chestiuni: 1) Starea opiniei publice și armatei: antiaustriacă. 2) Să mergem alături de Austria? Rusia este în stare să răstoarne guvernul bulgar și să atragă Bulgaria de partea ei. Prinși între două focuri, coasta maritimă deschisă și Constanța pierdută. 3) Să mergem în contra ei? Onoarea ne oprește; semnătura noastră pe tratatul de la 1883, încă minim trei ani în vigoare”⁷³⁷. Ca urmare, la acel moment Carol I lua în considerare onoarea, nicidecum obligațiile care ne reveneau prin tratatul cu Puterile Centrale⁷³⁸.



Alexandru Marghiloman, germanofil, adept al unei neutralități a României favorabile Puterilor Centrale

La 18/31 iulie 1914, Kaiserul Wilhelm al II-lea i-a transmis regelui Carol I un mesaj prin care îi solicita angajarea țării în război alături de Puterile Centrale: „Eu contez pe tine, ca rege și Hohenzollern, că vei rămâne fidel amicilor tăi și că îți vei ține angajamentele”⁷³⁹.

⁷³⁶ Apud Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 2.

⁷³⁷ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. 1, Editura Scripta, București, 1993, p. 158.

⁷³⁸ Apud Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 3.

⁷³⁹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 113

Supus presiunilor reprezentanților Austro-Ungariei și Germaniei la București, Ottokar Czernin și Wolfegg Valdese conte de Waldburg, cât și din partea cancelarului german Theobald von Bethmann Hollveg, care la 19 iulie/1 august 1914 îi cerea ultimativ intrarea în război alături de Puterile Centrale, Carol I a decis să convoace un Consiliu de Coroană în cadrul căruia să fie luată o decizie în privința atitudinii României față de evenimentele în curs de desfășurare.

Desfășurat la Sinaia în după amiaza zilei de 21 iulie/3 august 1914, Consiliul de Coroană a fost o confruntare politică decentă între Carol I, susținut de către Petre P. Carp, și ceilalți reprezentanți ai partidelor politice participante la ședință, în frunte cu președintele Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu⁷⁴⁰.



Petre P. Carp, germanofil, adept al intrării României în război de partea Puterilor Centrale

După dezbateri aprinse, a învins punctul de vedere al premierului Brătianu, care și-a argumentat poziția, potrivit însemnărilor lui I.G. Duca, în următoarele cuvinte: „Noi cerem ca România să rămână neutră. Tratatul precum s-a arătat nu ne obligă, dar, chiar dacă ne-ar obliga, România nu poate admite ca aliații ei să dispună de soarta ei fără ca măcar să-și dea oboseala de a o vesti. Austria și Germania au pregătit războiul și l-au declarat. Nu ne-au făcut cinstea să ne comunice măcar

⁷⁴⁰ Detalii în Ion Mamina, *Consiliul de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 27-52; I.G. Duca, *op.cit.*, p. 49-67.

*intențiile lor. După ce războiul a fost un fapt împlinit, ne-au cerut să luăm armele alături de ele. Un stat ca al nostru, care în alianță a intrat ca stat suveran și pe picior de egalitate, nu poate fi tratat în așa chip. Acesta n-a fost gândul nici al celor ce acum 30 de ani au legat soarta noastră externă de Tripla Alianță și nici nu poate fi gândul celor răspunzători azi de destinele regatului. Pe de altă parte, România nu ar putea admite să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei națiuni mici*⁷⁴¹. (subl.n.)

Dezamăgit de cursul dezbaterilor și pozițiile majoritare exprimate, Carol I a încheiat ședința rostind ultimul cuvânt în cadrul acesteia: „Constat că reprezentanții țării, aproape în unanimitate, au cerut neutralitatea României. Ca rege constituțional mă supun votului d-voastră. Mi-e frică însă că prestigiul țării va ieși micșorat din ședința de azi și mă tem că ați luat o hotărâre de care România se va căi în viitor”⁷⁴².

Evoluția evenimentelor va confirma ca decizia Consiliului de Coroană din 21 iulie/3 august 1914 a fost una corectă și în acord cu interesele țării. Soluția adoptată a fost apreciată ca fiind cea mai bună, singura care putea salvagarda interesele de viitor ale țării și a fost confirmată printr-o hotărâre a Guvernului din aceeași zi. Decizia României a fost primită cu bucurie e liderii mișcării de emnăcipare națională, ca și de românii din Transilvania, Banat și Bucovina, care nu ar fi putut înțelege vreodată o alianță militară cu stăpânitorii lor vremelnici⁷⁴³.

Comunicatul în legătură cu ședința de la Sinaia, elaborat de către regele Carol I, Ion I.C. Brătianu, Alexandru Marghiloman și Take Ionescu, are o formulare care a avut ca scop scoaterea regelui și a Casei Regale dintr-o situație delicată, cât și exprimarea unei atitudini oarecum echivoce în plan internațional. Nu a fost utilizată formula Consiliul de Coroană, fiind preferată cea de Consiliul de Miniștri prezidat de către suveran, perfect constituțională, nici termenul de neutralitate, atât de utilizat în literatura istorică, precizându-se doar că în acea zi „Cu aproape unanimitate, consiliul a decis ca România să ia toate măsurile, spre a păzi fruntariile sale”⁷⁴⁴. (subl.n.)



Take Ionescu, militant activ al intrării cât mai rapide a României în război alături de puterile Antantei

⁷⁴¹ I.G. Duca, *op.cit.*, p. 59-60

⁷⁴² *Ibidem*, p. 65

⁷⁴³ *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii documentare. Vol. 1 1914-1916*, Coordonatori: Dumitru Preda, dr. Ștefan Păslaru, Comisia Română de Istorie Militară, Editura Militară, București, 1996, p. 6.

⁷⁴⁴ *Conservatorul*, Anul XIV, nr. 161 din 23 iulie 1914

3. Insuficienta pregătire și înzestrare a Armatei Române - motiv esențial în adoptarea neutralității în anii 1914-1916

În cadrul Consiliului de Coroană din 21 iulie/3 august 1914 nu s-a abordat în mod direct starea Armatei Române și capacitatea sa de luptă.

Regele Carol I a insistat pentru intrarea României în război alături de Puterile Centrale considerând că statele membre ale alianței vor ieși învingătoare datorită forței militare de care dispuneau, având convingerea că „*Orice război depinde în mod firesc de soarta armelor, dar este aproape sigur că noi ne vom găsi de partea victoriei și că hotărârea noastră va avea recompensa meritată*”⁷⁴⁵. (subl.n.) Nu era o referire la capacitatea de luptă a Armatei Române, ci doar o apreciere ce se dorea a impresiona participanții la Consiliu. În același timp, Carol I nu a menționat niciun aspect referitor la condițiile politice în care țara să fie angajată în război, la obligațiile părților în caz de victorie. Simplitatea abordării monarhului era deconcertantă dacă avem în vedere modul cum fusese tratată România, stat în tabăra învingătoare în Războiul antiotoman din anii 1877-1878, atât la San Stefano, cât și la Congresul de la Berlin din 1878, în lipsa unor tratate internaționale care să consemneze clauzele angajării într-o conflagrație, în cadrul unei alianțe sau coaliții militare⁷⁴⁶.

Alexandru Marghiloman a susținut ideea neutralității, afirmând următoarele: „*Să ne armăm spre a ne păzi granițele și atâta tot pentru moment*”⁷⁴⁷, iar Ion I.C. Brătianu a subliniat, între altele: „*Să ne armăm, să preparăm opinia publică, să nu ne declarăm neutri, dar în stare de apărare a granițelor noastre*”⁷⁴⁸. Este posibil ca cerințele exprimate să nu fi fost întâmplătoare în condițiile în care ambii oameni politici erau la curent cu starea capacității de luptă a armatei, conștienți de riscurile angajării țării în război într-un moment în care sistemul militar nu era pregătit pentru o intrare imediată în acțiune.

Cel mai realist în abordarea problemei armatei s-a dovedit a fi Mihail Pherekyde, care a apreciat corect că „*Războiul va fi lung, să ne pregătim armata și când vom avea o armată mai puternică, cuvântul nostru va fi mai ascultat decât este astăzi. Neutralitatea sau, mai bine zis, expectativă armată*”⁷⁴⁹ (subl.n.)

Întreaga desfășurare a ședinței Consiliului de Coroană a scos în evidență că decizia adoptată a fost eminentamente politică, marcată de poziții care exprimau o preocupare profundă pentru apărarea intereselor naționale. Ion I.C. Brătianu a dominat categoric ședința Consiliului de Coroană de la Sinaia, atât prin pregătirea oamenilor politici din partidul său și discuțiile preliminare cu cei care îi împărtășeau ideile, cât mai ales prin argumentele aduse la toate problemele ridicate. În acest sens, suntem pe deplin de acord cu aprecierile celor care au evaluat prestația premierului român la acea ședință istorică și care susțin că „*El (Ion I.C. Brătianu - n.n.) nu se putea aventura într-un război, căci armata se afla lipsită de*

⁷⁴⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *Casa Regală*, dosar nr. 41/1914, f. 1.

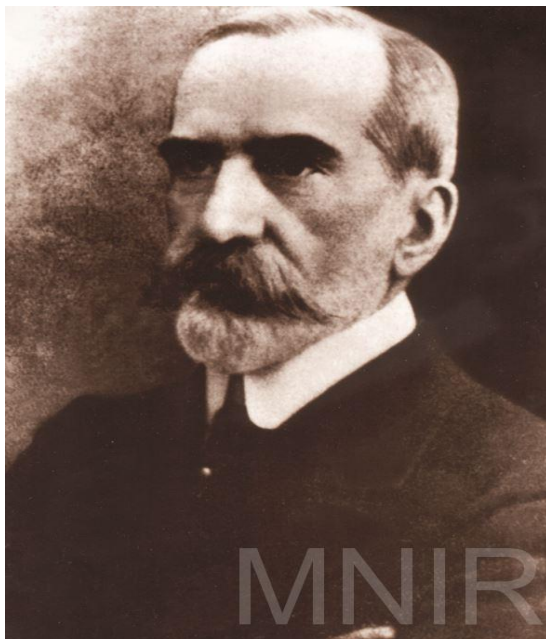
⁷⁴⁶ *Apud* Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 4.

⁷⁴⁷ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 34

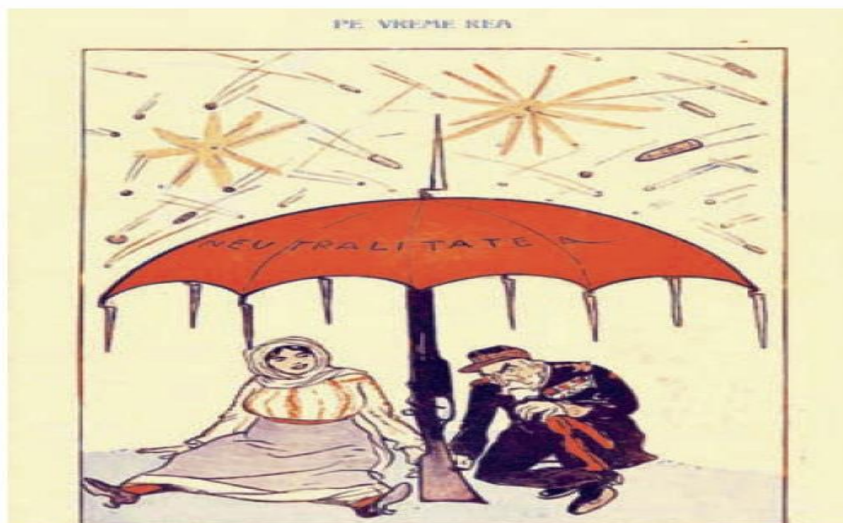
⁷⁴⁸ Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 161

⁷⁴⁹ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 47

*pregătire. Armata Română nu putea face față unei campanii militare de lungă durată. Ca atare, șeful guvernului român a căutat să câștige timp, pentru a pregăti armata spre a obține pe cale diplomatică acceptarea revendicărilor românești*⁷⁵⁰.
(subl. n.)



Mihail Pherekyde, adept al neutralității Românie



DESEN din „Furnica”, 9 septembrie 1914: România (femeia în costum popular) și Regele Carol I, sub umbrela neutralității

⁷⁵⁰ Atanase Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, Editura Albatros, București, 1994, 222

Analiza desfășurării Consiliului de Coroană de la Sinaia supune atenției o întrebare legitimă: De ce nu au fost chemați la ședință reprezentanții armatei ? S-ar putea răspunde că armata era reprezentată de însuși Ion I.C. Brătianu care deținea și portofoliul Ministerului de Război. De ce nu a fost invitat atunci șeful Marelui Stat Major, generalul Vasile Zottu, cel mai în măsură să dea, la nevoie, un răspuns la eventuale probleme ridicate în legătură cu capacitatea de acțiune a armatei la acea data, care putea fi folosit ca argument împotriva celor care se pronunțau pentru intrarea României în război alături de Puterile Centrale. Istoricul militar Ion Giurcă consideră, pe bună dreptate, că o asemenea prezență nu era necesară atâta timp cât lucrurile fusesse pregătite de președintele Consiliului de Miniștri de o manieră care să dea un curs politic discuțiilor . Nu capacitatea combativă a armatei trebuia să fie argumentul pro sau contra intrării în război, ci cel exclusiv politic. Cu toate acestea, apreciem că Ion I.C. Brătianu, fără a exprima clar și explicit, avea în vedere și capacitatea combativă a armatei la data izbucnirii războiului⁷⁵¹.

Ca participant direct la cel de-al Doilea Război Balcanic, fiind mobilizat cu gradul de căpitan la statul major al Corpului 2 armată, Ion I.C. Brătianu a sesizat numeroase disfuncții în organizarea, dotarea și conducerea armatei într-un război care nu a ridicat probleme din punctul de vedere al ducerii unor acțiuni militare efective. Aspectele negative în organizarea și acțiunea armatei în 1913 au fost prezentate și de către generalul Alexandru Averescu în *Raportul general asupra operațiunilor armatei de la decretarea mobilizării și până la retragerea Dunării*, definitivat la 23 august/5 septembrie 1913, din care rezulta necesitatea luării unor măsuri urgente în privința organizării, încadrării, dotării și pregătirii cadrelor și trupe⁷⁵².

La rândul său, Gheorghe Tătărescu, viitorul premier al României, participant și el la război în sudul Dunării, a elaborat studiul denumit *Relele organice ale armatei noastre*, în care a atras atenția asupra lipsurilor ce se manifestau în Armata Română și a cauzelor acestora, considerând că întărirea oștirii constituia o necesitate stringentă⁷⁵³. Din tabăra conservatorilor, Constantin Argetoianu nu s-a sfiit să scoată în evidență lipsa de preocupare a fruntașilor partidului său în privința pregătirii armatei pentru război. Toate aceste semnale au rămas, din păcate, acum ca și în alte situații ulterioare, doar simple abordări retorice a problemelor severe cu care se confrunta Armata Română.

Participarea României la cel de al Doilea Război Balcanic a fost analizată de experții militari care au elaborat o serie de constatări și concluzii ce evidențiau probleme grave în ceea ce privește starea organismului militar la începutul anului 1914.

Astfel, la nivelul comandamentelor de unități și mari unități, în special la diviziile de rezervă (cinci divizii și trei brigăzi de infanterie, două divizii de cavalerie), cât și la regimentele de rezervă, create la mobilizare, s-a constatat o slabă coeziune și un nivel scăzut de pregătire al cadrelor care genera temeri în privința capacității de

⁷⁵¹ *Apud* Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 5.

⁷⁵² Arhivele Militare Române (în continuare se va cita AMR), fond *Marele Cartier General*, dosar nr.61/1913, f. 1-24

⁷⁵³ Detalii în, Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu, miltarul, omul politic, legenda*, Editura Militară, București, 2005, p. 106.

conducere acțiunilor în timp de război. Numărul cadrelor și trupei active era redus (doi ofițeri, cel mult 10 trupă la batalion), predominau ofițerii și subofițerii de rezervă cu o slabă pregătire și calități moral-volitive reduse. Cele 27 regimente de rezervă existente aveau o organizare, încadrare și nivel de pregătire care nu permiteau introducerea lor în luptă imediat după mobilizare. O eventuală angajare imediată în luptă a acestora reprezenta un factor de risc major, cu consecințe grave pentru ansamblul operațiilor planificate sau în curs de desfășurare⁷⁵⁴.

Lipsa mare de cadre necesare armatei a fost prezentată și de către generalul Alexandru Averescu în raportul sus-menționat, din care rezulta că armata mobilizată în anul 1913 a dispus de 10.600 ofițeri, din care doar 3920 erau activi, ceea ce reprezenta 36,98% din total. Comandamentele marilor unități erau slab și insuficient încadrate, brigăzile de infanterie, artilerie și cavalerie nu aveau în organică stat-major, la infanterie companiile din regimentele active aveau de regulă doi ofițeri, din care unul de rezervă, în timp ce la regimentele de rezervă toți ofițerii erau rezerviști și în număr insuficient. Se aprecia că la regimentele de rezervă era un deficit de 112 ofițeri pentru funcțiile de comandant de pluton și companie⁷⁵⁵, situația fiind în mare măsură asemănătoare și la regimentele de artilerie.

O situație asemănătoare se înregistrase și la structurile logistice, la unitățile constituite și dispuse în fortificațiile de pe aliniamentul Focșani, Nămolosa, Galați și Cetatea Bucureștiului.

Consecințelor negative generate de deficitul la ofițeri și subofițeri i se adăuga slaba pregătire a cadrelor provenite din rezervă, majoritatea ofițerilor obținând acest statut după un stagiul la trupă de șase luni, urmat de un examen ale cărui cerințe erau departe de a satisface exigențele necesare garanției unei pregătiri care să fie adecvate nevoilor câmpului de luptă. Școlile pregătitoare de ofițeri de rezervă care fuseseră înființate în anul 1910 erau absolvite de un număr redus de tineri cu pregătire medie sau superioară, astfel că situația nu a putut fi remediată în decurs de trei ani⁷⁵⁶.

Organizarea și funcționarea serviciilor a fost una dintre marile probleme cu care Armata Română s-a confruntat în Campania din anul 1913, aspect consemnat de către generalul Alexandru Averescu în raportul întocmit în luna august a acelui an: „*Mari neajunsuri au ieșit la iveală în mobilizarea tuturor serviciilor auxiliare, în special a coloanelor de muniții și parcuri de artilerie și a diferitelor formațiuni sanitare, din cauză de excesivă centralizare. Vor trebui modificări adânci, atât din punctul de vedere al organizațiunii, cât și al procedurii de mobilizare a serviciilor. Vor trebui din timp de pace formațiuni corespunzătoare celor din timp de război, cu deosebire de efective nu atât de disproportionale ca în prezent. Executarea rechizițiilor a lăsat, de asemenea, de dorit, și ca timp, dar mai cu seamă ca ordine. Concursul autorităților administrative a fost puțin eficient în unele părți, din care cauză, pentru a nu rămâne în urmă cu mobilizarea, s-a recurs la proceduri, care, desigur, au dat loc la acte arbitrare*”⁷⁵⁷. (subl.n.)

⁷⁵⁴ Apud Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 6.

⁷⁵⁵ *România în războiul mondial 1916-1919*, vol. I, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1934, p. 31

⁷⁵⁶ Apud Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 6.

⁷⁵⁷ *Istoria Statului Major General. Documente 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994, p. 126

Lipsa și insuficiența unor categorii de materiale necesare armatei la război era o realitate dureroasă, consecință a lipsei de preocupare pentru înzestrare cu mijloace noi de luptă intrate în dotarea armatelor din statele europene. Infanteria și cavaleria aveau în dotare ca armament: carabina Manlicher calibrul 6,5, model 1893, arma de 8 mm model 1889 și 1895, arma Henry Martini de 11 mm, model 1879.



Pușca cu repetiție Mannlicher 8 mm, model 1895



Pușca Henry Martini 11 mm, model 1879

Mitraliera, o armă de foc puternică, intrase masiv în dotarea trupelor de uscat din armatele europene, cu efecte vizibile în tactica subunităților de infanterie și cavalerie. În 1913, sub acest aspect, situația din Armata Română nu era încurajatoare, la regimentele active existând doar o secție cu trei piese, la batalionul de vânători de munte o secție cu două piese, iar la regimentul de roșiori o secție cu trei piese. Regimentele de infanterie de rezervă, precum și regimentele de călărași nu dispuneau de nicio mitralieră⁷⁵⁸.

⁷⁵⁸ *Apud* Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 7.



Mitraliera Maxim 6,5 mm,(7,5) model 1909

La artilerie situația era mai bună, tunul de câmp de 75 mm cu tragere repede fiind materialul cel mai numeros și performant din dotarea Armatei Române.



Tun Krupp 75 mm, model 1904

Dviziile active aveau două regimente de artilerie, organizate pe șase baterii de 75 mm, iar la cele de rezervă pe trei baterii 75 mm și două baterii de 120 mm. Corpurile de armată aveau la dispoziție un număr diferit de baterii și tipuri de material

de artilerie, care totaliza: 15 baterii obuziere 105 mm, patru baterii de munte de 75 mm, trei baterii de munte de 63 mm, două baterii obuziere de 150 mm. Situația muniției era considerată ca necorespunzătoare cantitativ, chiar în condițiile în care pe timpul Campaniei din 1913 consumurile au fost reduse. Grav era și faptul că Arsenalul Armatei avea capacitate redusă de fabricare a muniției de infanterie și a proiectilelor de artilerie, fiind oricând în pericol de a nu dispune de materiile prime necesare, care în majoritate erau importate⁷⁵⁹.

Există o mare diversitate de material de artilerie, din care doar o parte putea fi utilizat în acțiuni militare ofensive. Cantitatea de muniții era mică în raport cu numărul de piese și nevoile de consum în timp de război. Concret, pentru cele mai numeroase tunuri și obuziere, cu utilizarea cea mai frecventă și indispensabile pentru sprijinul infanteriei, existau următoarele cantități de proiectile pentru o piesă: tun 75mm, model 1904 -1022 proiectile; tun 75mm, model 1880 - 291 proiectile; tun 105 mm ,model 1891 - 361 proiectile; obuzier 150 mm, model 1912 - 409 proiectile, ceea ce reprezenta un raport îngrijorător. Situația era asemănătoare și la muniția de infanterie. Astfel de date generau o întrebare legitimă: Care ar fi fost situația Armatei Române dacă în Campania din 1913 din Bulgaria ar fi fost angajată în acțiuni de luptă ?

Lipsuri majore erau și în privința asigurării echipamentului, în special a celui pentru iarnă, estimate la un deficit de 75-90%, cât și la materialul sanitar, deși în cursul anului 1913 legislația și fondurile alocate au determinat o oarecare îmbunătățire, insuficient resimțită la nivelul unităților și subunităților. Toate aceste aspecte au fost luate în considerare de către guvernul Ion I.C. Brătianu, instalat la conducerea țării în data de 4/17 ianuarie 1914⁷⁶⁰.

În legătură cu acest fapt, I.G.Duca sublinia în memoriile sale că „[...] Armata trebuia neapărat întărită și înzestrată cu tot ce s-a dovedit a-i fi lipsit, fiindcă aici e locul să spunem că lipsurile se dovediseră a fi fost atât de serioase încât dacă am fi fost siliți să dăm în Bulgaria adevărate lupte, și dacă acest război nu s-ar fi redus la o plimbare triumfală, am fi avut surprize dureroase”⁷⁶¹. (subl.n.)

Semnalul de alarmă exprimat de I.G. Duca a fost avut în atenție, iar în prima jumătate a anului 1914 bugetul Ministerului de Război pentru anul 1914/1915 a fost stabilit la 98.122.472 lei, cu 6.228.995 lei mai mult față de cel din anul precedent. Suma nu era foarte mare, dar a reprezentat un progres care dovedea preocuparea șefului executivului pentru îmbunătățirea situației armatei.

În condițiile în care prin alocări bugetare problemele privind ridicarea capacității de luptă a armatei nu puteau fi rezolvate în timp util, guvernul a contractat, la 1/14 aprilie 1914, două credite extraordinare, în valoare de 107 milioane, respectiv 196 milioane lei, pe o perioadă de cinci ani. Prin alocările bugetare, aplicându-se principiul efectivelor armatei după buget, la 1/14 aprilie 1914, dată la care intra în vigoare noua ordine de bătaie în Ministerul de Război, s-a stabilit o creștere a efectivelor la ofițeri și trupă, astfel: 7059 de ofițeri pentru anul 1914/1915 față de 6148 în anul 1913/1914 și 105.512 trupă față de 94.170 în anul 1913/1914⁷⁶².

⁷⁵⁹ *Ibidem*, p. 8

⁷⁶⁰ *Ibidem*, p. 9.

⁷⁶¹ I.G. Duca, *op.cit.*, p. 2

⁷⁶² *Apud* Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 9.

Cu fondurile alocate creșterii efectivelor armatei, în conformitate cu prevederile Decretului-lege nr. 1444 din 1 aprilie 1914⁷⁶³, s-a reușit transformarea celor cinci divizii de rezervă, corespunzătoare celor cinci corpuri de armată, în divizii teritoriale, cu numerotarea diviziilor 11-15 infanterie, având reședințele în garnizoanele Craiova, București, Ploiești, Iași și Constanța. Fiecare divizie teritorială a primit în structură câte un regiment de artilerie de câmp (regimentele 21-25 artilerie dislocate în garnizoanele Caracal, Mihai Bravu, Focșani, Botoșani și Medgidia), fapt ce asigura, teoretic, o putere de foc sporită mării unități și un suport moral semnificativ pentru subunitățile de infanterie. Aceeași măsură a fost adoptată și în cazul diviziilor de cavalerie, cu reședințele la București și Iași, și Brigăzii 4 Călărași, cu reședința la Roman, astfel că în toate aceste mari unități au fost prevăzute și încadrate comandamentele și unitățile, conform ordinii de bătaie la pace⁷⁶⁴.

Tot la 1/14 aprilie 1914 a fost emis Decretul-lege nr.1445 prin care au fost stabilite unitățile de cavalerie și artilerie călăreață care urmau să intre în compunerea diviziilor de cavalerie, precum și cele destinate a intra în compunerea brigăzilor de călărași.⁷⁶⁵

Prin același decret a fost înființate Direcția Superioară și Inspectoratul General al Stabilimentelor Militare de Artilerie, subordonate direct Ministerul de Război, și Școala Subofițerilor de Infanterie, cu reședința la București, subordonată Direcției Infanteriei.

În ceea ce privește artileria, s-au înființat 15 baterii obuziere ușoare de 105 mm, care urmau a fi repartizate corpurilor de armată sau păstrate la dispoziția Marelui Stat Major, în urma transformării divizioanelor de obuziere ușoare în cinci regimente de obuziere ușoare, dislocate în garnizoanele Slatina, București, Râmnicu Sărat, Bacău, Constanța⁷⁶⁶.

Cele 40 de batalioane de rezervă au fost transformate în 40 de regimente teritoriale, fiecare regiment fiind organizat pe trei batalioane și o secție mitraliere. Deși efectivele unui regiment teritorial la pace erau de doar nouă ofițeri și 111 trupă, se constată o creștere semnificativă a numărului de militari în termen și reangajați, creându-se un nucleu de moblizare care asigura minimul necesar desfășurării activităților de trecere de la starea de pace la cea de război, fără a se realiza însă o ridicare a capacității de luptă a marilor unități și ubnități. Pentru regimentele de infanterie teritoriale și cele de roșiori a fost prevăzută câte o secție de mitraliere, ceea ce constituia un progres nesemnificativ⁷⁶⁷.

Modul de funcționarea serviciilor sanitare și de intendență în Campania din anul 1913 a impus factorilor de decizie din conducerea armatei crearea în cadrul Direcției Intendență și Direcției Sanitare a serviciului de stat major, care avea ca responsabilitate pregătirea și conducerea mobilizării structurilor, studiul funcționării acestor structuri în diferite ipoteze, în acord cu cele studiate de către Marele Stat Major. La Serviciul Intendență s-a înregistrat transformarea celor cinci escadroane de

⁷⁶³ *Monitorul Oficial*, nr.5 din 5 aprilie 1914, p.297

⁷⁶⁴ *Apud* Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 10.

⁷⁶⁵ *Monitorul Oficial*, nr. 5 din 5 aprilie 1914, p. 299

⁷⁶⁶ *Apud* Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 11.

⁷⁶⁷ *Ibidem*.

tren ale corpurilor de armată în cinci divizioane de tren (dislocate în garnizoanele Craiova, București, Galați, Roman, Cernavodă), fiecare organizat pe câte două escadroane, ceea ce asigura o mai bună posibilitate de aprovizionare a unităților luptătoare⁷⁶⁸.

Problema ridicării capacității de luptă a armatei, privită din prisma asigurării marilor unități și unități cu resurse umane și materiale, revenea Ministerului de Război. Sarcina rezolvării problemei a revenit generalului Dumitru Iliescu, un om de încredere al premierului Ion I.C. Brătianu.

Cele două credite extraordinare în valoare de 303 milioane lei, contractate pentru cinci ani, erau destinate completării materialului de război, scop în care ministerul de resort a elaborat un *Plan de completare a materialului de război*, în care a s-a prevăzut: „*Completarea cailor, binocurilor, telemetrelor, materialului de geniu, materialului de transmisiuni, trăsurilor, chesoanelor, materialului sanitar, îmbrăcămintei, marelui echipament, harnașamentului, hranei de rezervă, hărților, etc.*”⁷⁶⁹

Atenția principală era acordată asigurării armamentului de infanterie, materialului de artilerie și munițiilor din import, concomitent cu mărirea producției interne la Pirotehnia și Arsenalul Armatei.

Pentru infanterie se avea în vedere achiziționarea a 200.000 arme, 134 mitraliere, 582 puști-mitralieră, 22.000 carabine, 45.000 pistoale și 85.000 pumnale, care se aprecia că vor asigura necesarul pentru unitățile existente la pace și prevăzute a fi completate sau înființate la mobilizare, conform planurilor existente⁷⁷⁰.

Pentru completarea unităților de artilerie se avea în vedere achiziționarea a 60 baterii de artilerie de câmp cu tunuri de 75 mm, 26 baterii de munte, 10 baterii obuziere grele de 150 mm, 15 baterii tunuri grele de 105 mm, cât și muniția necesară pentru acestea. În privința muniției, urmau a fi comandate 100 milioane cartușe pentru armamentul de infanterie, 124.000 proiectile de artilerie de 75 mm, 4000 proiectile pentru obuzierul de 150 mm. Se mai avea în vedere completarea samarelor pentru artileria de munte, chesoanelor pentru muniția de infanterie și coloanelor de muniții pentru tunuri și obuziere⁷⁷¹.

Măsurile stabilite în primăvara anului 1914 au fost puse în aplicare începând cu luna mai a acelui an, premierul Ion I.C. Brătianu îndeplinind și atribuțiile de ministru de Război și implicându-se direct în problema achiziționării și fabricării materialelor necesare armatei.

În cadrul noii ordini de bătaie a armatei intrate în vigoare la 1/14 aprilie 1914, colonelul Vasile Rudeanu (avansat în grad în acea zi), a fost încadrat ca Director Superior al Armamentului în Ministerul de Război, funcție cu mare responsabilitate, dar în deplină concordanță cu experiența și calitățile sale, întrucât, potrivit însemnărilor din memoriile sale: „*Cunoșteam, în parte, marile lipsuri în armamente,*

⁷⁶⁸ *Ibidem.*

⁷⁶⁹ *România în Războiul Mondial 1916-1919*, p. 34

⁷⁷⁰ *Apud* Ion Giurcă, *op. cit.*, p. 12.

⁷⁷¹ *Ibidem.*

munii și materiale de război de care suferea armata noastră, precum și subțila îndărătnicie a guvernelor, când era vorba de cheltuieli pentru înarmare”⁷⁷². (subl.n.)



Colonelul (din 1917, general de brigadă) Vasile Rudeanu, ofițer care a adus servicii considerabile României și armatei sale în Războiul de Întregire Națională prin rolul important pe care l-a avut în obținerea ajutorului aliaților în ceea ce privește înzestrarea Armatei Române cu armament și tehnică de luptă

Din dispoziția lui Ion I.C. Brătianu, la începutul lunii mai 1914, colonelul Rudeanu, în fruntea unei comisii formată din ofițeri de artilerie, a plecat la Roma cu misiunea „să ia cunoștință atât de noul tun de câmp italian, cât și de capacitatea de producție a noii industrii metalurgice de la Terni”⁷⁷³.

La întoarcerea din misiune, colonelul Vasile Rudeanu a înaintat ministrului de Război un raport prin care propunea, între altele, „ca ministerul să cumpere o baterie de tunuri de câmp italiene cu afete bifléche, care să fie îndeaproape experimentată în țară. Bateria cumpărată putea servi, până la posedarea unui material special, la apărarea noastră aeriană”⁷⁷⁴, solicitare ca a fost aprobată, iar bateria de tunuri a fost comandată.

⁷⁷² General Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de război*, Editura Militară, București, 1989, p. 102

⁷⁷³ *Ibidem*, p.103

⁷⁷⁴ *Ibidem*, p.105

Datele prezentate evidențiază cu claritate că la data declanșării primei conflagrații mondiale, Armata Română avea dotarea de la sfârșitul celui de al Doilea Război Balcanic. În toamna anului 1914, colonelul Rudeanu îi sintetiza premierului Ion I.C. Brătianu această situație, astfel: „*Armata noastră e departe de a fi gata pentru război și pregătirea ei n-ar putea fi realizată decât cu mari greutăți și după un timp relativ destul de lung*”⁷⁷⁵. (subl.n.)

Problema cea mai gravă viza situația muniției și posibilitățile scăzute de a fi fabricată în țară, în condițiile în care importurile se efectuau cu dificultate și incertitudinea respectării contractelor, din cauza nevoilor mari a fiecărei țări, cât și a suspensiunilor în privința atitudinii viitoare a României.

Semnificativă pentru starea reală a capacității de luptă a Armatei Române o reprezintă situația prezentată premierului Ion I.C. Brătianu, la 9/22 noiembrie 1914, de către colonelul Vasile Rudeanu în ceea ce privește stocurile de muniții existente: „*Dacă intrăm în război cu munițiile ce avem, după circa două săptămâni de lupte, o parte din artileria noastră va fi silită să înceteze focul; o altă parte după trei săptămâni, iar la o lună și jumătate, întreaga noastră artilerie, din lipsă de muniții, nu va mai putea lupta. După aproximativ o lună de război și o treime din infanteria noastră va fi și ea silită să înceteze lupta. Celelalte două treimi, lipsite de sprijinul artileriei, nu vor mai putea ține mult. Oștirea noastră va merge la înfrângere*”⁷⁷⁶. (subl.n.)

Era o radiografie gravă a stării reale a armatei, iar Ion. I.C. Brătianu a avut permanent în vedere acest fapt pe parcursul celor doi ani de neutralitate în negocierile pe care le va purta cu puterile Antantei în privința datei intrării României în război.

4. Concluzii

La 15/28 iulie 1914, trupele de uscat ale Armatei Române se compuneau din: cinci corpuri de armată, fiecare cu două divizii de infanterie, o brigadă de călărași, un regiment de obuziere 105 mm și un batalion de pionieri; cinci comandamente teritoriale și ale unităților de rezervă corespunzătoare corpurilor de armată, fiecare cu opt regimente cadre și un regiment de artilerie tunuri 75 mm; două divizii de cavalerie, fiecare cu câte trei brigăzi de călărași și un divizion de artilerie călăreață. La dispoziția Ministerului de Război se aflau: Comandamentul Cetății București cu Regimentul 1 Cetate, Comandamentul Regiunii Întărite Focșani, Nămolosa, Galați cu trei batalioane cetate; un divizion obuziere 150 mm, un divizion tunuri munte 75 mm, câte un batalion de pionieri cetate, cai ferate, pontonieri, specialități⁷⁷⁷.

În ceea ce privește efectivul de ofițeri combatanți, la 1/14 iulie 1914 existau 4890 ofițeri activi (3935 ofițeri în trupele de uscat, 130 în marină, 45 în trupele de jandarmi, 455 de specialitatea intendență și administrație, 325 medici, farmaciști, veterinari) și 6212 ofițeri de rezervă (din care 4654 în trupele de uscat)⁷⁷⁸. Datele sunt

⁷⁷⁵ *Ibidem*, p. 121

⁷⁷⁶ *Ibidem*, p. 123

⁷⁷⁷ *România în Războiul Mondial 1916-1919*, p. 35-36

⁷⁷⁸ *Ibidem*, Anexa nr. 4, f.p.

relevante pentru evidențierea numărului redus de ofițeri activi, privit și din perspectiva nivelului de pregătire al ofițerilor de rezervă.

Situația de efective la pace și cea de la mobilizare este la rândul ei edificatoare în privința capacității combative a armatei, în condițiile în care se ia în calcul doar aspectul cantitativ, ceea ce nu este suficient de relevant pentru o evaluare corectă a situației de fapt. Astfel, la pace existau 6159 ofițeri, 94.170 reangajați și trupă, 202 batalioane, 83 escadroane, 147 baterii de artilerie, iar necesarul la mobilizare era de 11.107 ofițeri, 466.983 reangajați și trupă, 249 batalioane, 199 baterii și 180 mitraliere⁷⁷⁹.

Raportat la situația dotării armatei cu armament și muniții, a gradului de asigurare a necesarului de război în conformitate cu planul de mobilizare la alte categorii de material necesar marilor unități și unități, este cât de poate de evident că angajarea României în război în vara anului 1914 reprezenta un risc major.

Prin urmare, apreciem că decizia Consiliului de Coroană din 28 iulie/3 august 1914 a fost în acord total cu starea reală a țării și armatei la acea dată și a avut ca scop apărarea intereselor strategice naționale.

Timp de doi ani, până în august 2016, ambele tabere beligerante, care recunoscuseră statutul de neutralitate al României, au întreprins acțiuni concertate pentru a determina aderarea acesteia la propriul bloc militar, acțiuni care s-au derulat pe o plajă largă, de la promisiuni teritoriale până la amenințări directe cu ocupația militară.

La 4/17 august 1916, la București, au fost semnate, după cum bine se cunoaște, într-o strictă confidențialitate Tratatul de Alianță și Convenția Militară dintre România și Antantă. Prin cele două documente secrete, Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia garantau integritatea teritorială și dreptul statului român de a uni teritoriile din Austro-Ungaria locuite în majoritate de conaționali săi. În schimb, guvernul român se obliga să declare război Dublei Monarhii, cel mai târziu la 15/28 august 1916. Cele două părți se angajau să nu încheie pace separată, Marile Puteri aliate recunoscând dreptul României de a avea un tratament egal la viitoarea conferință de pace, ceea ce, chiar dacă s-a dovedit a fi o prevedere formală, însemna mult în practica relațiilor internaționale într-o coaliție asimetrică⁷⁸⁰.

Deși campania Armatei Române din 1916 s-a încheiat dramatic, intrarea României în război a adus importante avantaje cauzei aliaților. Chiar dacă actul României nu a înclinat în mod decisiv balanța victoriei în favoarea Antantei, el a contribuit în mod sensibil la întărirea potențialului militar al acesteia. Alăturându-se Franței, Angliei, Rusiei și Italiei într-un moment în care soarta conflictului era încă departe de a fi decisă, România a aruncat întregul ei potențial uman, militar și economic în lupta împotriva Puterilor Centrale.

1.1.1.1 Printre multiplele motive care au condus la înfrângerea Armatei Române în Campania din 1916 se numără și starea precară de înzestrare și pregătire a trupelor. Măsurile de remediere întreprinse în acest scop în anii neutralității au fost neesențiale, comparativ cu amploarea acțiunilor militare ce trebuiau desfășurate

⁷⁷⁹ *Ibidem*, Anexa nr. 15, f.p.

⁷⁸⁰ *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii documentare. Vol. 1 1914-1916*, p. 8.

de Armata Română pe două fronturi împotriva unui adversar superior pregătit și înzestrat și având experiența a doi ani de război. Aceste deficiențe, cu caracter de perenitate, din nefericire, vor fi suplinite, în 1916, 1917 și ulterior, de eroismul și spiritul de sacrificiu al ostașului român, de îndelunga lui răbdare și rezistență în fața lipsurilor și greutăților de tot felul, de dragostea lui profundă pentru pământul țării, pe care l-a apărut cu credință neclintită și pentru care și-a dat viața.

Stăvilirea înaintării trupelor Puterilor Centrale, spre sfârșitul anului 1916, pe linia Carpaților Orientali, cursurile inferioare ale Putnei, Siretului și Dunării, l-au determinat pe generalul Erich Ludendorf, șeful Marelui Cartier General german, să menționeze în însemnările sale că: „*Noi am bătut armata română dar n-am putut s-o distrugem. Am obținut rezultatele care au fost posibil de obținut, dar trebuia să lăsăm totodată în Dobrogea și Valahia forțe pe care înainte de intrarea României în război le foloseam pe frontul oriental și pe frontul occidental sau chiar în Macedonia. În pofida victoriei obținute împotriva armatei române, noi eram mai slabi în ceea ce privește desfășurarea generală a războiului*”⁷⁸¹ (subl.n.).

În legătură cu rezultatul campaniei Armatei Române din 1916, Glenn E Torrey subliniază următoarele: „*Înfrângerea României a fost un fapt previzibil pentru cei care cunoșteau poziția geografică vulnerabilă din punct de vedere strategic a țării, armata prost instruită și slab echipată, incompetența înaltului comandament și promisiunile îndoielnice de susținere făcute de aliații ei. Fără îndoială că la acești factori s-a gândit atașatul militar britanic când i-a mărturisit,*

*cu conștiința încărcată, colegului său francez la scurt timp după ce semnaseră convenția militară: «Mă simt ca un asasin plătit»*⁷⁸² (subl.n.).

Concluzionând, se poate afirma, cu deplin temei, că un factor esențial în neîndeplinirea de către Puterile Centrale a obiectivului strategic de distrugere a trupelor române și de scoatere din război a României în anii 1916-1918 l-a constituit spiritul de sacrificiu, dârzenia și eroismul dovedite de ostașul român pe câmpul de luptă, care au supliniți și de această dată lipsurile de tot felul, calități ce vor reprezenta, peste timp și vremuri, mărturii perene ale acestor excepționale virtuți care au strălucit în Războiul de Întregire Națională.

⁷⁸¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 508.

⁷⁸² Marthe Bibesco, *Lord Thomson of Cardington: A Memoir and Some Letters*, Londra, J. Cape, 1932, p. 119, apud Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Traducere din limba engleză de Dan Criste, Editura Meteor Publishing, București, 2014, p. 349.

PERIPETEILE INGINERULUI VASILE A. GOLESCU ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Cristina BOȚOGHINĂ*

Cuvinte cheie: *familia Golescu, Primul Război Mondial*

Keywords: *Golescu family, World War I*

Abstract

Vasile A. Golescu (1875-1920) was a silviculture engineer, former diplomat, and refugee during the World War I. Vasile A. Golescu was a member of a latter mission, and his family followed him: his wife Maria Cantilli Golescu, and his children Mihai (12 yers old) and Margareta (10 years old). Vasile A. Golescu lived the dramatic experience of the Bolshevic Revolution.

Chiar dacă nu s-au mai implicat în viața politică a țării, urmașii boierilor Golescu, neam vechi și mare din Țara Românească, nu au ezitat să dea obolul întru propășirea nației, în Primul Război Mondial⁷⁸³. Astfel, în Războiul pentru Întregirea Patriei doi dintre fiii lui Alexandru G. Golescu-Arăpila (1819-1891) au sfârșit pe câmpul de luptă: Nicolae A. Golescu a fost inginer de mine și a căzut la Poiana Spinului pe valea Topologului în apropierea satului Sălătruc din județul Argeș, la 28 octombrie 1916, iar Dumitru A. Golescu a murit la Cocargeaua în Dobrogea⁷⁸⁴. Gheorghe A. Golescu a luptat la Turtucaia, după care a fost capturat și dus în prizonierat de bulgari.

În campania din anul 1913 Vasile A. Golescu s-a înrolat voluntar, fapt pentru care a primit medalia „Avântul țării”⁷⁸⁵. Asemenea înaintașilor săi, care și-au pus viața în slujba nației, Vasile A. Golescu avea să trăiască momente de maximă încordare și de grea cumpănă pentru poporul român atunci când în toamna anului 1916 cea mai mare parte a țării a fost ocupată de armatele Puterilor Centrale. Mai mult decât atât, nici fărâma de țară rămasă liberă nu a avut parte de atât de necesara refacere în tihnă, căci aliatul rus a fost cuprins de mare zaveră. Bieții compatrioți aveau să pătimească și din partea inamicului, dar și din partea soldaților răsculați ai țarului. Dramatică încercare pentru țara noastră, dovadă că responsabili politici se gândeau serios să-și găsească scăparea printr-un refugiu în Rusia. Haosul ce a cuprins imperiul vecin a împiedicat acest gest extrem, însă parte din politicieni, diplomați, misiune militară, misiune economică apucaseră drumul Rusiei. În rândurile acesteia din urmă s-a aflat și Vasile A. Golescu (Fig.1), care avea să trăiască împreună cu familia (soția sa, Maria, născută Cantilli și cei doi copii, Mihai și Margareta în vârstă de 12, respectiv 10 ani)

* muzeograf, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii-Golești

⁷⁸³ Filip-Lucian Iorga, *Un cântec de lebedă. Vlăstare boierești din Primul Război Mondial*, Editura Corint, București, 2016, p. 102.

⁷⁸⁴ Anastasie Iordache, *Pe urmele Goleștilor*, Editura Sport-Turism, București, 1979, p. 414-415.

⁷⁸⁵ Muzeul Golești, Depozit documente, nr. inv.10846/913.

incertitudinea fiecărei clipe petrecute în Rusia, o experiență de viață pe care nu cred că și-a dorit-o în chip deosebit, în mod sigur marcat de tensiunea momentului, poate că așa se explică de ce s-a prăpădit la scurt timp după aceea (1920).

Membru al corpului diplomatic român din Rusia, Vasile A. Golescu a trăit dramatica experiență a revoluției bolșevice, împărtășită prin însemnările în limba franceză lăsate în manuscris.

Scrierile lăsate de Vasile A. Golescu sunt o frescă a momentelor de grea cumpănă pentru poporul și statul român din toamna și iarna anului 1916.

Astfel, Vasile A. Golescu considera că retragerea rusească din Galiția a hotărât multă lume să părăsească orașul Iași și să se îndrepte către Paris.

În afară de greutatea sigură ale drumului, existau zvonurile, zvonuri supărătoare care soseau neconținut și mereu pesimiste. Zvonuri care semănau cu piedici sinistre calea refugiaților. În pofida acestor zvonuri foarte puțini se lăsau convinși și nu renunțau să plece în ultima clipă.

Încă din luna decembrie 1916 situația critică i-a determinat pe mulți dintre români, asemenea lui Vasile A. Golescu, să-și procure un pașaport pentru a fi pregătiți pentru orice eventualitate. Înainte de război pașapoartele nu mai erau folosite decât într-un număr mic de țări și dispariția lor totală părea apropiată. Vremuri când pașapoartele nu serveau decât să-i agaseze pe oamenii onești, în vreme ce în timp de grozăvie nu mai era... același lucru.

Vasile A. Golescu a constatat cu amărăciune că la vreme de război, în decembrie 1916 trebuia să ai timp de pierdut pentru a obține un pașaport, căci nu era valabil decât cu viza consulatelor din toate țările aliate, situate în cele patru colțuri ale orașului Iași. De aceea din primăvara lui 1917 s-a înființat un birou interaliat, unde se obțineau dintr-o dată vizele țărilor aliate care urmau să fie traversate. Fapt asupra căruia Vasile A. Golescu avea să reflecteze, scriind :

„După aceea nu mai trebuia decât să te întorci la fiecare consulat. Dar atunci... ce s-a schimbat? Absolut nimic, este numai un birou în plus. Toate aceste birouri au, de altfel, orare, ore de lucru organizate în așa fel când ieși dintr-unul celelalte sunt închise. Unele dintre ele mai cer și un termen de zece zile pentru a pune câteva ștampile. În sfârșit când ești foarte grăbit există, de obicei, unul dintre birouri care suspendă vizele până la noi ordine.

În plus vizele acestea sunt valabile numai 21 de zile. Se întâmplă ca atunci când ai obținut-o pe ultima trebuie să o iei de la început, deoarece prima nu mai este valabilă.

Dacă nu te lași dezgustat de toate aceste amănări, vei sfârși prin a fi în regulă și cu un ultim permis de trecere de la Statul Major rus vei putea pleca”⁷⁸⁶.

După gândurile despre importanța unui pașaport, autorul însemnărilor a găsit răgazul să reflecteze ce hotărâre înțeleaptă luaseră și cât de bine au făcut cei care

⁷⁸⁶ Muzeul Golești, Depozit documente, nr. inv.20902, f. 1.

plecaseră înainte de retragerea rușilor din Galiția. Deoarece după acele evenimente cu foarte mare greutate mai găseai trenuri spre Odessa și doar câteva vagoane de clasa a II-a mai erau rezervate pentru români, restul fiind ocupate de soldații ruși aflați în permisie. Astfel că pentru a obține locuri, Vasile A. Golescu a trebuit să se înscrie cu câteva zile înainte.

Din fericire, prin amabilitatea unui personaj rus, căruia nu i-a dat numele, a obținut un compartiment în trenul Statului Major, care mergea la Moghilev, garnizoana de rezidență a Marelui Cartier rus. Orașul de tranzit pentru grupul lui Vasile A. Golescu, care scria că: „*nu trebuie să ne gândim să închiriem ceva, să rămânem aici; de aceea ne vom opri la Kiev și de acolo ne va fi ușor să găsim un tren către Petrograd*”⁷⁸⁷.

Despre vagoanele rusești, Vasile A. Golescu scria că erau într-adevăr magnifice. Primele vagoane erau amenajate ca vagoane de dormit și din cauza lățimii mai mari erau mai confortabile. Ceea ce i-a stârnit o perspectivă optimistă lui Vasile A. Golescu, care se gândea că, cu un bacșiș bun dat conductorului puteau să se aștepte la o primă etapă plăcută.

Iașiul era la numai vreo 20 km de frontiera rusă distanță care se găseau două stații. La prima stație funcționa un control românesc, la a doua un control rusesc, informație completată de autorul acestor rânduri cu observația că asta le amintea de faimosul omnibuz al lui Courtelini: de la Panteon la Odeon erau tot două stații⁷⁸⁸.

Având ca perspectivă 48 de ore de călătorie, grupul de refugiați a luat câteva provizii, dar căldura fiind mare și în stații apa - rea a trebuit să se mulțumească cu ceaiul procurat cu amabilitate de conductor, precum și cu bomboanele acrișoare cu care înlocuiau zahărul de negăsit.

Atâta timp cât au călătorit prin Basarabia nu se considerau „*prea dezrădăcinați*”, deoarece satele semănau cu ale noastre, întâlneau țărani români în gări și vreo câțiva ruși înțelegeau limba română, ba chiar o și vorbeau.

Dimineața au ajuns la Bender, localitate care l-a determinat pe Vasile Golescu să scrie că acolo „*nebunul acela de Carol al XII-lea a făcut penitență*”⁷⁸⁹. La Bender au zărit fortăreața veche al cărei turn cenușiu se reflecta în apele Nistrului. Fortăreața pe care au privit-o îndelung, conștienți că odată cu ea dispărea ultimul colț al unui pământ care a fost românesc⁷⁹⁰.

„Iată-ne intrați în necunoscutul absolut”, scria Vasile A. Golescu în momentul în care au pășit pe pământ rusesc. „Necunoscut absolut” deoarece, în pofida învecinării celor două țări, aproape nimeni din grupul refugiaților nu vorbea rusa, nici nu cunoștea Rusia. Ceea ce lui Vasile A. Golescu i se părea cu atât mai curios, cu cât cele două state au avut deseori relații politice și militare. Dar între timp toate relațiile încetaseră situație pusă de Vasile A. Golescu pe seama faptului că principalele materii de schimb, cerealele și petrolul, constituiau aceeași marfă pentru cele două părți și în lipsa unui comerț posibil cele două țări se ignorau. Călătoria prin stepa monotonă a avut loc fără alte incidente decât câteva controale militare, care se efectuau adesea în

⁷⁸⁷ *Ibidem*, f. 2.

⁷⁸⁸ *Ibidem*, f. 2.

⁷⁸⁹ Muzeul Golești, Depozit documente, nr. inv.20902, f. 3.

⁷⁹⁰ *Ibidem*, f. 3.

mijlocul nopții. Soldații fără permisie în regulă erau dați jos din tren și în condițiile debandadei ce cuprinsese armata țarului, Vasile A. Golescu se arată uimit că încă se mai vedeau soldați care-și salutau superiorii. Imagine ce l-a făcut să-și spună că ar fi fost foarte ușor să se stabilească disciplina în „această pastă moale”, credea că ar fi fost suficient numai să se vrea asta.

Monotonia stepei a fost întreruptă către dimineață, când câteva pâlcuri de copăcei au înveselit priveștiștea. Copăcei care creșteau în înălțime pe măsură ce se apropiau de Kiev, unde au ajuns la prânz.

Kievul era un oraș mare și frumos. Celor 600.000 de locuitori ai săi din timp de pace li se alăturaseră foarte mulți refugiați din Polonia și din Volhynia (în poloneză Wolyn, în rusește Volyn)⁷⁹¹, ceea ce l-a determinat pe autorul însemnărilor să considere că în Kiev coabitau mai mult de un milion de locuitori. Străzile largi și casele înalte dădeau Kievului aspectul unui oraș occidental.

Încă de la coborârea din tren, Kievul le-a rezervat destule decepții, atunci când hamalii au început să spună fără ezitare că bagajul cel mare nu se afla în tren. Afirmatie care l-a surprins pe Vasile A. Golescu, care se întreba retoric cum de știu asta fără să fi căutat mai întâi? Răspunsul nu a întârziat: vagonul de bagaje fusese detașat la Razdelnaia, punct de bifurcație precum Odessa, obicei ce se încetățenise de câțva timp. În atari condiții exista posibilitatea ca bagajul să fie primit chiar în acea seară, dar nu era exclus să fie restituit proprietarilor și după 15 zile.

Urcați în câteva trăsură, care i-au costat 15 ruble fiecare, au plecat în căutarea unui hotel. Tot ceea ce era acceptabil era ticsit cu refugiați așa că au eșuat într-o casă de rangul 4, însă nu au avut încotro, căci după spusele lui Vasile A. Golescu, trebuiau să doarmă undeva.

Prețurile nu erau exagerate, dar pernele și cearșafurile trebuiau plătite separat, situație în care Vasile A. Golescu s-a gândit că pe acolo se părea că nu toată lumea le folosea, chiar și paturile se plăteau separat.

La Kiev au regăsit compatrioți plecați puțin înaintea lor și au plănuit să termine împreună călătoria. Pentru asta, doi din grupul lor de refugiați s-au dus la autorități pentru a încerca să rețină locuri la trenul către Petrograd. În schimb, colonelul comandant al gării nu le-a dat nicio speranță. Decepție recompensată de generalul guvernator al orașului, care a avut amabilitatea să dea ordine ca să li se rețină compartimentele necesare.

Întorcându-se la gară, colonelul i-a lămurit că o parte dintre ei trebuia să meargă la Gara nr. 2, unde se forma trenul pentru a ocupa compartimentele, căci odată trenul ajuns în gara principală el nu mai putea garanta că, compartimentele nu aveau să fie invadate. Spunând acestea, s-a scuzat că-i părăsea un moment și că avea să revină în curând, zicându-le că aveau 10 minute pentru a părăsi gara înainte de sosirea unui tren cu soldați revoltați. Cum în gară și împrejurul ei erau două regimente de cazaci cu tunuri, toată lumea se aștepta să urmeze un masacru chiar pe peron. „Din fericire” – s-

⁷⁹¹ Regiune geografică a URSS, situată la N-V de Ucraina și la N. de Podolia, cu care formează zona cea mai joasă a Carpaților ucraineni, între Nistru și Nipru, *Dicționarul universal de nume proprii*, 1992, Petit Robert 2, p. 1888.

a gândit Vasile A. Golescu – „*acești domni nu au ales ziua plecării noastre pentru a-și manifesta opiniile*”⁷⁹².

Înainte de a pleca din Kiev grupul românilor a întâlnit doi francezi fermecători, locotenentul Grazziani și doctorul Acollas, pe care unul dintre refugiați îi cunoscuse altădată la Paris, de la care au afla câteva particularități de-ale vieții din Kiev: „*Mai ales atenție la buzunare; hoții de buzunare sunt în foarte mare număr și foarte îndrăzneți*”⁷⁹³. Fapt ce l-a determinat pe memorialist să scrie: „*Protestez contra posibilității de a mi se scotoci prin buzunare fără să-mi dau seama*”⁷⁹⁴.

În ziua plecării, pentru a evita îmbulzeala femeile și copiii au fost imbarcați în trăsură pentru Gara nr. 2. Cum distanța era cam mare, birjarii au cerut 30 de ruble pentru fiecare birjă. Ba chiar unul dintre birjari, crezând că poate teroriza femeile și copii, a făcut scandal imediat ce au ajuns la gară. „*Și-o încurcă, căci niște cazaci au cerut unui evreu care servea de translator să le explice incidentul și scandalagiul a primit o bătaie zdravănă, după care a luat-o la goană*”⁷⁹⁵.

Mai mult decât atât, doamnele nu ajunseseră la capătul necazurilor, deoarece mecanicul nu voia să remorcheze trenul grupului de români. Ceea ce l-a determinat pe Vasile A. Golescu să-l întrebe dacă nu cumva acționa sub impulsul beției sau al furiei, sau să fi fost începutul vreunei greve? Nicidecum, mecanicul a declarat că era doar un om liber și că în acea zi își pusese în cap să-și manifeste libertatea în felul acela original. Întâmplarea a făcut ca acolo să fie prezent un bărbat în uniformă cu galoane, despre care Vasile A. Golescu nu știa ce autoritate reprezenta, dar a scos un revolver și în mai puțin timp decât „trebuie să o scrii” omul care își manifestase libertatea a devenit mecanic. Totuși nu atât de repede ca o femeie să n-aibă timpul să alerge cu o hârtie de 25 de ruble în mână, pe care a dat-o mecanicului. În felul ăsta „omul liber” avea să plece la drum fără ranchiună, căci părea că s-a hotărât din cauza celor 25 de ruble și nu din cauza amenințării cu revolverul.

Pățania l-a făcut pe Vasile A. Golescu să mediteze asupra cuvântului *libertate*, despre care considera că în Rusia nu are același sens ca în Occident. Reflecție completată cu observația că la Kiev exista totuși o categorie care se bucura într-adevăr de libertate, anume prizonierii inamici pe care îi vedea toată ziua circulând în camioane, fără a fi însoțiți de vreo santinelă.

Între timp și grupul lor sosise în gara principală, unde un soldat francez, apoi un aghiotant român le-a servit de translator. Pe această cale au aflat despre prezența la Kiev a doi ofițeri români veniți pentru a recepționa niște automobile blindate și niște camioane care fuseseră expediate din Franța la sfârșitul verii lui 1916. Vestea care l-a determinat pe memorialist să exclame: „*Suntem în august 1917! Și tot materialul acesta este în reparație înainte de a fi fost folosit!*”⁷⁹⁶.

Tot de la translatorii au aflat și rezultatele luptei din ajun de la gară. Luptă fiind un termen exagerat după opinia lui Vasile A. Golescu, deoarece cazacii au tras primii, răzvrățiții au luat-o la fugă fără rezistență. Au fost 20 de morți și 50 de răniți. Pentru o

⁷⁹² *Ibidem*, f. 4.

⁷⁹³ *Ibidem*, f. 5.

⁷⁹⁴ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁹⁵ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁹⁶ Muzeul Golești, Depozit documente, nr. inv. 20902, f. 6.

întâlnire între trei regimente dintre care unul de așa-ziși furioși e puțin. Observație încheiată printr-o concluzie sarcastică: „*Cu siguranță nu fac revoluția mai serios ca războiul*”⁷⁹⁷.

Trenul a sosit în gară și odată cu el s-a dezlănțuit îmbrânceanța pentru a ajunge la vagonul lor, de unde li se făcuse semn! De ce i-a fost frică, nu a scăpat: în îmbulzeală i s-a furat un portofel. Ocazie pentru însoțitorii săi să facă haz de necaz și să glumească amintindu-i că se lăudase chiar în acea zi că nu va fi jefuit în acest fel. Glume spuse cu atât mai ușor cu cât portofelul nu conținea decât un pașaport și alte acte de identitate și nicio rublă. Astfel că, Vasile A. Golescu declară că „hoțul este furat”. A rămas totuși cu teama de a nu avea încurcături cu toate că, de neînțeles pentru noi, pe atunci nu era prea greu să călătorești fără pașaport.

Culoarele vagoanelor erau pline de oameni, care nu găsiseră locuri în compartimente. Câteva persoane vorbeau bine franceza, astfel că refugiații români au putut înțelege că există un început de panică în regiune din cauza evenimentelor din Galiția și că oamenii prudenți emigrau spre nord. Din cauza lungimii călătoriei (din nou 48 de ore), nemulțumirea călătorilor de pe culoare împotriva celor care erau în compartimente creștea odată cu oboseala, astfel că refugiații români s-au văzut nevoiți să cedeze încet, încet mai întâi o parte, apoi un compartiment întreg, pentru ca în cele din urmă să se restrângă în celelalte. Această concesionare le-a permis să petreacă liniștiți prima noapte și ziua următoare. Liniște de care au profitat pentru a admira priveliștea. Regiunea era plină de păduri frumoase de pin. Dar în a doua noapte oamenii de pe culoar au început să bată în uși, voind ca nimeni să nu doarmă, dacă nici ei nu puteau dormi.

Aerul rece și proaspăt al dimineții și poate că și bufetele bine aprovizionate pe care le întâlneau i-au liniștit pe călători și cea de-a doua etapă s-a încheiat fără necazuri.

La Petrograd a trebuit să înfrunte din nou un birou interaliat și diverse consulate. Toată lumea era foarte amabilă, bineînțeles, dar asta le-a prelungit șederea, iar viața era foarte scumpă. Din păcate, o pâine neagră și lipicioasă i-a îmbolnăvit pe toți. Devenise necesar un demers de tip nou: trebuia să primească autorizația cancelariei de credit pentru a lua bani asupra lor! Restricție care l-a făcut pe Vasile A. Golescu să spere că poate era valabil doar pentru cei care trăiau în Rusia, nu și pentru cei care numai o traversau! Cum Vasile A. Golescu a trebuit să-și procure un pașaport nou în locul celui furat la Kiev, grupul său de refugiați nu a fost gata de plecare decât după 18 zile. Fiindcă nici bagajele nu le sosiseră au renunțat să le mai aștepte.

Înainte de a urca în tren, s-a făcut control ca și cum ar fi fost la frontieră.

La Bieclostoff, punctul de frontieră al Finlandei, s-a făcut un nou control la bagaje, plus un interogatoriu amănunțit. După asta au resimțit o impresie de securitate, căci la plecarea lor, veștile de pe frontul din Riga nu erau deloc liniștitoare.

Cât au călătorit în Finlanda, la dreapta și la stânga drumului era pădurea nesfârșită pe care aveau să o traverseze timp de patru zile. Masivele muntoase cu pini și brazi norvegieni treceau unele după altele, însă Vasile A. Golescu remarcă: „*degeaba cauți cu privirea copaci de dimensiuni foarte înalte. Să sperăm că la vreo*

⁷⁹⁷ *Ibidem*, f. 6.

*distanță oarecare de calea ferată se găsește material mai bogat, altfel ar fi o amăgire să conțezi pe rezervele forestiere ale Finlandei*⁷⁹⁸.

După patruzeci de ore au ajuns la Torneo, foarte temut de călători căci se dusesse vestea că acolo controlul era foarte sever. Au fost amintite persoane care au trebuit să se întoarcă la Petrograd pentru vreo șampilă care lipsea de pe pașaportul lor sau din altă cauză neprecizată.

De fapt toată corvoada s-a redus la a petrece câteva ore în picioare, înfruntând mai mulți cerberi, până ce li s-a permis să meargă în sala restaurantului destul de bine aprovizionat pentru un târgușor situat aproape de cercul polar.

După-amiază au traversat râul Torneo aproape de gura lui. Oamenii timorați au avut impresia că vedeau un submarin la orizont, poate și datorită faptului că erau îngrămădiți mai bine de o sută de persoane pe puntea unui vapor minuscul. Dar vremea era magnifică, ceea ce făcea ca toată lumea să fie mulțumită.

La Haparanda suedezi și-au oferit luxul unui control complicat cu o verificare medicală. Ceea ce a făcut ca trenul în care se găseau și refugiații români să plece de-abia la ora 7 seara. Au profitat de răgaz pentru a face un tur în oraș și la întoarcere au admirat curățenia meticuloasă a restaurantului. De altfel, asta a fost impresia care dominat cât au traversat Suedia: vagoane, gări, vile, totul părea să fie spălat și vopsit în aceeași zi.

După cărnurile fezandate din capitala Imperiului țarist, restaurantele suedeze păreau excelente. În plus, modul de servire era cu totul original: fiecare persoană se putea servi la discreție din toate felurile de mâncare disponibile, cei rapizi fiind astfel favorizați. În mod sigur Vasile A. Golescu a luat la cunoștință de realitatea care și astăzi a rămas cunoscută ca „bufet suedez”.

Între timp au făcut cunoștință cu un american care le-a povestit aventurile sale din Torneo, unde i se refuzase trecerea deoarece autoritățile din Petrograd neglijaseră să trimită dublura la chestionarele făcute de acesta pentru aliați. Fiind un veritabil american, a refuzat să se imbarce la Bergen pentru America și să fie corect cu „hârțogăria” pentru aliați. A luat situația filozofic, dar românii din grupul de refugiați o găseau destul de rea. Stare de spirit pe care Vasile A. Golescu o explica prin faptul că „*pentru oamenii onești sunt rezervate toate grijile, necazurile puerile, în vreme ce spionii nu vor merge la Torneo să li se trântască ușa în nas, neluând în seamă calea care se oferise întâmplător americanului nostru*”.

După cărnurile fezandate de la Petrograd, grupul românilor avea să constate cât de excelente par restaurantele suedeze. Funcționarea acestora în gări era originală, deoarece fiecare se servea singur și mânca din toate, la discreție. Cum prețul era același, orice ar fi mâncat, Vasile A. Golescu constata că: „se vede că oamenii rapizi sunt favorizați”⁷⁹⁹. Din sală nu se putea ieși decât prezentând un tichet primit la casă.

Silvicultorul Golescu nu putea să nu admire de-a lungul drumului că pădurea deși foarte tânără, era exploatată în multe locuri, împrejurimile garilor fiind pline de lemne destinate să remedieze criza de cărbune care făcea ravagii, ca și în alte părți. Acele goluri ofereau priveliști către pădurea bătrână și către codrii care se zăreau în

⁷⁹⁸ *Ibidem*, f. 7.

⁷⁹⁹ *Ibidem*, f. 7.

depărtare. Din cauza crizei de cărbune fusese micșorat numărul vagoanelor de călători în timpul zilei. De aceea la 7 dimineața au fost treziți, vagonul lor de dormit transformându-se în vagon obișnuit de opt persoane pe compartiment în loc de patru.

Printre refugiați umbla zvonul că nu era bine să se oprească la Stockholm dacă trebuia să te îmbarci la Bergen, căci asta devenea o notă rea în birourile aliaților. Mai târziu aveau să-și dea seama că totul era absolut fals. Însă zvonul i-a determinat pe mai mulți din grup să ajungă la Krylbo pentru a merge direct la Kristiania, ceea ce i-a costat încă patru schimbări de trenuri, neprevăzute în program, mai mult decât atât i-a obligat să-și care bagaje le înșiși. În aceste condiții au ajuns epuizați la Kristiania, pe la 11 seara. Din fericire reținuseră telegrafic niște camere încă de la Petrograd, cu 60 de ruble fiecare, dar care erau ocupate. Tot hotelul era plin. Iată-i alergând noaptea în căutarea unui loc de dormit. S-au împărțit în două grupuri pentru a crește șansele de reușită și în cele din urmă, tinerii din grupul românilor refugiați au sosit anunțându-le izbânda lor. Reușiseră să trezească compasiunea directorului ce administra Hotelul *Norge* care, scuizându-se că nu avea camere libere, le-a oferit un birou de lucru, unde s-au înghesuit ca în vagon. Pentru a le lăsa pe doamne să-și facă toaleta, bărbații dispăreau ușurel către restaurantul de noapte, somptuos și arhiplin în pofida orei înaintate. Păreau niște prăpădiți, încă negri de cărbune, în mijlocul tinerimii strălucitoare din oraș care se distra în compania unor demimondene la fel de liniștite ca domni. Doar muzica era veselă și chiar prin acest fapt îi supăra pe bieții români, fiind în dezacord cu sufletele lor de refugiați.

Kristiania era un oraș plăcut, unde oamenii păreau fericiți. Nu bucuria, ci satisfacția se citea pe fețele lor. Toată lumea muncea și toată lumea se distra cu măsură la ore fixe. Erau câteva statui cu fizionomii încruntate.

De la Kristiania la Bergen a fost o succesiune de locuri încântătoare: brațe de fiorduri, lacuri mărginite de păduri, cascade prăvălindu-se pe pereți de granit. Satele se răreau; pescuitul era principalul mijloc de subzistență al populației. Cu toate astea, Vasile A. Golescu avea să constate că totuși omul încă se încăpățâna să zgârie pământul și cultura de cartofi acoperea panglici înguste, care după opinia lui, nu puteau fi numite câmpuri în sensul cunoscut la noi în țară. Tunelele se succedau numeroase, majoritatea aparente, construite pentru a opri avalanșele. Drumul urca mereu și se zăreau și ghețarii. La această înălțime nu mai erau culturi; femeile culegeau afine pe care apoi le vindeau.

A început să ningă, doar era patria sporturilor de iarnă. Ajunseseră la 1300 m altitudine. În partea cealaltă drumul cobora în serpentine până la Voss, ultima stațiune de iarnă.

Vremea era urâtă și rece, iar noaptea care se lăsa i-a împiedicat să profite de priveliște în restul drumului, ajungând la Bergen pe o ploaie torențială.

Și totuși au găsit ce să admire, căci panorama Bergenului seara era o adevărată feerie: începând de la vechiul cartier hanseatic, ale cărui lumini se reflectau în port, casele iluminate păreau să se urce, să asalteze muntele. Pe pantele cele mai abrupte părea să nu fie decât o singură construcție, de o înălțime impresionantă.

Ziua aspectul era cu totul altul. Un incendiu teribil distrusese în 1916 o mare parte din orașul de jos. Zidurile înnegrite și grămezile de ruine zăceau încă peste tot, dând un aer lugubru acelor cartiere atât de prospere odinioară. Muntele luminat, care îi

vrăjise în seara din ajun, era ascuns de nori joși. O ploaie fină venind din largul mării le-a pătruns până în oase; în permanență i-a urmărit mirosul mării care impregna totul și spleenul i-a îndreptat cu pași lenți către hotel.

A doua zi soarele a îndrăznit să se arate; ceea ce i-a determinat pe români să se hotărască pe loc să facă o plimbare pe „Muntele luminat”, pe care l-au numit așa deoarece nu-i cunoșteau numele.

În timpul pregătirilor pentru plimbare cerul s-a luminat deodată, ceea ce le-a dat un fior de bucurie. Moment prielnic pentru Vasile A. Golescu să citeze un proverb din Bergen, care spunea: „ia-ți totuși umbrela, ca să nu sperii caii”⁸⁰⁰. Cât se poate de înțelept, căci într-adevăr peste o jumătate de oră o aversă venită de data asta dinspre înălțimi i-a surprins pe drumul care urca. Au coborât în grabă printre grădinile cochete care înconjurau vilele, cu speranța de a se putea usca undeva. Speranță deșartă, căci deși vremea era rece la Bergen nu se făcea focul și nici nu avea să se facă până nu venea frigul mare, de teama ca să nu izbucnească un alt incendiu.

Și zilele se succedau la fel de ploioase. Când nu ploua decât de zece ori în 24 de ore, românii refugiați considerau că se putea vorbi de o zi frumoasă. Dar uneori ploaia nu se oprea două sau trei zile. Ceea ce l-a făcut pe Vasile A. Golescu să scrie: „*cu hidroterapia asta obligatorie cred că se vindecă multe boli de nervi. Poate de aceea toată lumea este așa calmă aici*”⁸⁰¹.

Muzeul hanseatic, cel mai interesant din oraș, era închis pentru reparații. Așa că au vizitat alte două muzee, de unde au reținut mai ales o serie de mobile vechi din toate țările și o colecție de bijuterii vechi norvegiene. Mai exista și o secție interesantă de artă rustică norvegiană.

După asta nu le-a mai rămas decât să se resemneze și să meargă prin ploaie înarmați cu galoși și umbrele. Au trecut astfel prin grădina de pe promontoriu, drum tivit cu vile care ducea la cimitir și prin Nygaard, noua grădină aranjată în terase, unde Vasile A. Golescu a fost destul de surprins să vadă câțiva araucaria direct în pământ. Au vizitat apoi câteva biserici vechi a căror parte artistică, sculptura portalurilor, suferise mult, lovită cu ciocanul. Vasile A. Golescu a presupus că autorii fuseseră vizionarii Reformei.

Când aversa s-a întetit grupul de români s-a refugiat într-o cofetărie. Cofetăriile erau pline tot timpul și se serveau diverse produse cu excepția cafelei. Tocmai de aceea, orice client era privit cu suspiciune de către chelneri atunci când comanda cafea. De altfel, după opinia lui Vasile A. Golescu, chelnerii păreau să fie stăpânii locurilor, deoarece deschideau sau închideau ferestrele fără să întrebe clienții. Mai mult decât atât, nici nu se putea face reclamație, deoarece în breasla chelnerilor toți erau egali, adică nu aveau superiori ca pe meleagurile românești.

Cofetăriile erau un loc important de socializare, Vasile A. Golescu având ocazia să constate că încă de dimineța lumea se instala în aceste spații, la fel și după-amiaza. Fapt de înțeles pentru dezrădăcinatul Vasile A. Golescu, care ne-a lăsat scris că prăjiturile i se păreau cele mai reușite și gustoase produse ale bucătăriei locale.

⁸⁰⁰ Muzeul Golești, Depozit documente, nr. inv. 20902, f. 9.

⁸⁰¹ *Ibidem*, f. 10.

De altfel la Bergen nu era o problemă să fii gurmand, căci din două magazine unul vindea mâncare și băutură. În ceea ce privește vinurile, aici se găseau toate podgoriile renumite. În schimb, la hotelul lor nu se găseau și primeau invariabilul răspuns că nu dețineau vinuri. Așa că nu aveau decât să le cumpere din oraș. Un adevărat triumf pentru grupul refugiaților români.

În drumurile lor au nimerit la o firmă al cărei proprietar făcea parte dintr-o societate de temperanță, pe care o impunea clienților săi. Dacă până atunci temperanța, adică cumpătarea non-alcoolică, li se părea o virtute pasivă, din acel moment a început ofensiva asupra lor pentru promovarea moderației în consumul băuturilor alcoolice. Ofensivă sterilă, spunea Vasile A. Golescu, deoarece puteau să meargă și să bea vin oriunde. Numai vin, căci lichiorurile nu se vindeau deloc, nici coniac sau alte spirtoase, ci numai cu rețetă de la medic. Însă rețeta de la medic, după opinia lui Vasile A. Golescu, se obținea destul de ușor. Și apoi pentru alcoolicii înrăiți existau apa de colonie, apa de gură pentru cei fără dare de mână și în ultimă instanță chiar alcoolul metilic, leacuri și alte amestecuri.

Dincolo de toate acestea, concluzia românilor a fost că exista o grijă deosebită pentru cei „nărăviți” la alcool, precum și pentru alte boli. Precum deranjamentele stomacale, ultimele amintiri din Rusia ale grupului de români, tratate cu o rețetă imposibil de preparat deoarece conținea opiu, interzis în Norvegia. În loc se oferea „inocenta” lămâiță diluată într-un lichior dulce, mai degrabă un sirop.

Ultima amintire păstrată de la Vasile A. Golescu din anii de refugiu din Primul Război Mondial este asaltul mulțimii de pe bulevardul central, ce i-a îmbrâncit venind din sens contrar, lăsându-i nedumeriți cu întrebările de novici: „*să fi acostat un alt vapor, să fie vreo demonstrație de protest? Nicidecum! Răspunsul l-au aflat imediat: nu erau decât angajații magazinelor care ieșiseră să-și servească masa de prânz*”⁸⁰².

Ultimele cuvinte scrise de memorialist sunt elocvente și țin loc de concluzie pentru a descrie societatea orașului Bergen, a Norvegiei în general: „*De altfel nu există recalcitranți, ci doar ignoranți veniți din alte țări și care adoptă curând viața asta atât de comodă*”⁸⁰³.

⁸⁰² *Ibidem*, f. 11.

⁸⁰³ *Ibidem*, f. 12.



Fig. 1. Pașaportul lui Vasile A. Goleșcu. El împreună cu soția sa, Maria, și cei doi copii, Mihai și Margareta. Fotografie din colecția Muzeului Golești.

FRANȚA ȘI INTRAREA ROMÂNIEI ÎN MARELE RĂZBOI

Ene-Vasile SPRÎNCENATU*

Cuvinte cheie: *Antanta, Puteri Centrale, Convenție militară, expectativă armată.*

Keywords : *The Central Powers, the Triple Entente, military Convention, expectant army.*

Abstract:

This study examines the period which preceded the entry of Romania into the Great war by highlighting certain aspects least treated so far, such as: French diplomacy interventions, early position of Russia and the enormous risk assumed by Brătianu to enter to an alliance with this power.

The geostrategic situation of Romania led him to postpone on Brătianu as much to enter the war. The insistence of the French diplomacy persuaded Russia to accept romanien formal requests. Romanian side accepted the signing of military Convention with certain conditions justified the Russian side. Petrograd urged the English party right initiative in Bucharest and insisted that the text of the military Convention should remain secret.

Preparativele diplomatice pentru intrarea României în război s-au bucurat de suficientă atenție din partea istoriografiei universale și naționale.

Merită menționată contribuția lui Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales* sau cea a lui Al. Pingaut, *Histoire diplomatique de la France pendant la Grande Guerre*, volumul II. Istoriografia noastră dispune și ea de abordări de calitate în subiectul stabilit putând astfel fi menționate lucrările lui C. Crițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României și Preludiile diplomatice ale războiului de întregire*, lucrarea Elizei Campus *L'activité diplomatique de la Roumanie entre les années 1914-1918* și nu în ultimul rând lucrarea lui V. Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea 1900-1916*.

Pornind de la ceea ce oferă istoriografia(o parte a ei) și cu suport documentar, prezentul studiu își propune să realizeze o analiză sub aspect politico-diplomatic a perioadei care a precedat intrarea României în marele război, încercând(poate) evidențierea unor aspecte mai puțin abordate precum: motivele, scopurile și determinările dorite prin intervențiile diplomatice făcute mai ales dinspre Paris. O altă direcție avută în vedere, au fost aceea de a evidenția politica urmărită de Brătianu și riscul enorm pe care acesta și l-a asumat de a negocia și a intra într-o alianță cu Rusia. Anul 1916 a fost unul dens sub aspect militar și diplomatic. Încă din 1915 se constata provizoratul stării de neutralitate a României. Resursele de care dispunea România deveneau prin prelungirea războiului tot mai tentante pentru ambele tabere. Deși din

* Profesor dr., Școala „Ștefan Ciubotărașu” Lipovăț

punct de vedere politic, România înclina spre Antanta, schimburile cu Puterile Centrale creșteau⁸⁰⁴.

Această situație a preocupat diplomațiile Antantei, iar situația urma să se remedieze prin intervenția Marii Britanii care își propunea să cumpere 80.000 de vagoane de grâu românesc.

Această măsură dorea să contracareze economic Puterile Centrale care prin închiderea Stăruitorilor sufocau practic economic România. Britanicii au insistat ca stocurile de cereale cumpărate din România să fie distruse⁸⁰⁵. Germania și Austro-Ungaria au aflat prin reprezentanților și au reacționat considerând acordul un „act ostil”. Blondel, ministrul francez la București se temea chiar de o intervenție în forță a Germaniei. Pentru o relativă detensionare, Brătianu a dat satisfacție lui O. Czernin și a invalidat candidaturile lui V. Lucaciu și O. Goga pentru Parlamentul României⁸⁰⁶. Czernin nu s-a mulțumit doar cu atât și făcea demersuri la rege pentru schimbarea guvernului Brătianu, dar constata că și acesta era la „dispoziția lui”⁸⁰⁷.

Parisul era îngrijorat de situația României care putea fi atacată oricând de germani, iar corpul său expediționar era blocat la Salonic. În aceste condiții, Blondel cerea concentrarea de trupe rusești în Basarabia și arăta că „*Brătianu era dispus să reziste oricăror presiuni germane*”⁸⁰⁸. Armata română avea la momentul respectiv concentrate forțe considerabile, iar Brătianu se gândea la sporirea efectivelor⁸⁰⁹.

Partea rusă pentru prima dată prea să aibă idei similare cu Blondel, exprimând disponibilitatea Marelui Cartier General Rus de a semna o convenție militară româno-rusă⁸¹⁰. Brătianu era foarte interesat în cazul unui conflict cu centralii ca trupele ruse să respingă eventualele atacuri bulgare, armata română să-și folosească întregul potențial contra Austro-Ungariei.

Spre sfârșitul lui ianuarie 1916, ideile lui Brătianu erau cunoscute de Lazonov, dar partea rusă a preferat răspunsuri abstracte. La momentul respectiv, Rusia nu dispunea de o forță bine instruită care să fie masată în Basarabia(200.000). Așadar, Antanta nu putea oferi militar României mai nimic. Opinia publică franceză aștepta intervenția Bucureștiului și condamna tergiversările lui Brătianu.

Premierul român prefera să-i liniștească pe centrali prin livrări de cereale, încercând grăbirea măsurilor de înarmare: „Avem arme și pâine, dar ne lipsesc atâtea”⁸¹¹. Brătianu la 15 ianuarie, declara ministrul francez la București „noi astăzi

⁸⁰⁴ G.M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate (1823-1933)*, București, 1940, p. 187.

⁸⁰⁵ Arhivele Naționale istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond Microfilme Franța, rola 88, f.1. Ministerul Afacerilor Străine a Republicii Franceze, dl. Briand către domnul Blondel, Ministru plenipotențiar al Franței la București.

⁸⁰⁶ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, ediție și introducere de Stelian Neagoe, Editura Scripta, București, 1993, vol. 2, p. 18.

⁸⁰⁷ *Ibidem*, p. 27.

⁸⁰⁸ Vasile Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea 1900-1916, Pagini de istorie diplomatică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p.149.

⁸⁰⁹ ANIC, Fond Microfilme Franța, rola 88, f.32. Blondel către Ministrul Afacerilor Străine, București, 8 ianuarie 1916.

⁸¹⁰ Apud V. Vesa, op. cit., p. 151.

⁸¹¹ ANIC, Fond Microfilme Franța, rola 88, f.37. București, 12 ianuarie 1916.

suntem la trei ori mai înarmați ca la începutul războiului”⁸¹². Diplomațiile Antantei și cea franceză doreau în special stabilirea unui interval fix pentru intrarea României în război, însă Brătianu avea convingerea că „*războiul va fi lung și vom aștepta până când cele 700.000 de baionete românești vor aduce aportul decisiv*”⁸¹³.

România la momentul ianuarie 1916 era încercuită economic de centrali. Situația militară a țării nu era deloc una confortabilă sau măcar liniștitoare⁸¹⁴. În fața presiunilor evidente s-a trecut la măsuri de siguranță pe linia Dunării, însă atașatul militar francez se exprima clar, „ca militar, eu nu văd ce concentrare ar putea fi făcută cu efectivele armatei române pentru a apăra 500 km de graniță la Dunăre și 700 km la Carpați... evacuarea Valahiei, prea greu de apărut”, Bucureștiul se afla la 60 km de Dunăre iar armata română nu poate contracara un atac austro-germano-bulgaro-turc⁸¹⁵. Preponderența germană era resimțită acut în mediul politic românesc. Opoziția a ajuns să-l susțină pe Brătianu de teamă ca regele să nu aducă un guvern germanofil⁸¹⁶.

Diplomația franceză atenționa Londra de pericolul căderii resurselor românești în mâna austro-germanilor dar englezii „*nu păreau convinși de utilitatea unor acțiuni ofensive pe frontul din Salonic*”⁸¹⁷. Dincolo de amenințările germane și de neliniștile legației franceze de la București. Parisul nu credea într-o intervenție germană contra României deoarece ar fi adus numeroase complicații. România avea însă motive de îngrijorare iar decidenții puteau fi intimidați. Pentru a contracara Germania, Parisul a acționat pe trei direcții: a) a încercat să convingă Bucureștiul de sprijinul militar al Rusiei b) o bună reprezentare c) aprovizionarea cu muniție. Presiunile germane păreau să aibă efect la rege dar Brătianu părea de neclintit. Între timp partea română grăbea înarmarea cu sprijin francez masiv.

La 10 februarie Sozonov telegrafia reprezentanților săi de la Londra și Paris prin care recomanda ca Bucureștiul să primească asigurări de sprijin din partea Antantei⁸¹⁸. Între timp Germania profită și cumpără 100.000 de vagoane de cereale din România. Acesta este prețul evitării unei agresiuni germane, însă Brătianu realiza necesitatea unui Convenții militare cu Rusia, dar pe care o dorea în anumiți termeni. La București bătălia mediatică se întindea iar guvernul ducea o politică tot mai vizibilă de înarmare. Aderarea României era o chestiune importantă iar Franța și Rusia își puneau reprezentanții să urgenteze desemnarea unei Convenții Militare.

România avea însă condiții precise:

- a) O armată rusă de 250.000 de oameni în Basarabia
- b) Această armată la declararea războiului va intra în Dobrogea și va apăra granița de sud a țării
- c) Armata română va opera contra Austro-Ungariei

⁸¹² *Ibidem*, f. 40.

⁸¹³ *Ibidem*, f. 42.

⁸¹⁴ *Ibidem*, f.56, București, 19 ianuarie, căpitanul Pichon atașat militar al legației franceze la București prezenta detalii privind efectivele prezumtive ale Centralilor contra României.

⁸¹⁵ *Ibidem*, f.56, București, 20 ianuarie.

⁸¹⁶ *Ibidem*, f.65, București, 20 ianuarie, Blondel către Ministrul Afacerilor Străine Francez, A. Briand.

⁸¹⁷ *Ibidem*.

⁸¹⁸ *Ibidem*, f.100, Paris, 13 februarie.

Pretențiile românești erau greu de acoperit de partea rusă care avea convingerea că războiul va fi câștigat cu sau fără România iar când aceasta din urmă va dori să intre în război se va semna rapid o Convenție⁸¹⁹. Între timp Germania orienta Bulgaria spre mobilizarea armatei spre România și deținea noi contracte de achiziție de cereale și legume uscate iar guvernul român se vedea nevoit să faciliteze transportul⁸²⁰.

Legatia franceză în martie își relua ofensiva și încerca să-l convingă pe Brătianu de oportunitatea intrării în război și de capacitățile aliate⁸²¹. Concluzia lui Blondel era că România va merge cu Franța, apărea întrebarea dacă merita prețul cerut, iar răspunsul era clar afirmativ pentru că ar fi anulat supremația germană din Balcani.⁸²²

Politica de amânare a lui Brătianu avea să ducă la o iritare mai ales că la 27 aprilie radioul german anunța un nou acord comercial cu România. Parisul a cerut imediat informații legăției sale de la București.⁸²³ Blondel era considerat uzat în postul de la București, acuzat de Petrograd de obediență față de Brătianu.⁸²⁴ Blondel și-a apărât poziția arătând că atât el cât și colegul englez au făcut numeroase demersuri pe lângă Brătianu.

Sozonov se temea ca acordul menționat să nu fi conținut clauze secrete politice și militare.⁸²⁵ Întoarcerea colonelului Tartarinoff de la București a mai oprit însă din neliniștile Petrogradului, acesta în continuare spunea argumentat că „România va intra în război mai repede decât se crede...”⁸²⁶

Partea rusă nu era deloc de acord cu cererile lui Brătianu „Concursul României deși dezirabil nu este indispensabil”. Cu toate acestea colonelul Tartarinoff vedea posibil un acord. Sozonov considera chiar că „prin purtarea sa Brătianu începea să dea de bănuț.”

La începutul lunii mai 1916 diplomația franceză a început o mediere între București și Petrograd. Această nouă ofensivă diplomatică a fost dublată de înlocuirea lui Blondel și Pichon. Ofensiva diplomatică de la București a atras în contrapartidă o mobilizare a diplomației românești precizându-se motivat la Paris și Londra poziția României.⁸²⁷

Partea germană știa ce se întâmplă la București, despre eșecul lui Tartarinoff și îi convenea situația. Secretul convorbirilor cu Rusia deranja diplomația franceză, la fel și lipsa de precizie, a unor termeni privind intrarea în război.⁸²⁸ A urmat agitația firească a schimbării lui Blondel, iar Brătianu a profitat de relativa calmare și a trimis aproximativ 100.000 de militari în concediu într-un moment când francezii sperau la pasul decisiv. Evoluția războiului micșora posibilitățile de manevră ale Bucureștiului.

⁸¹⁹ *Ibidem*, f. 141, Chestiunea Românească, extras din telegrama generalului Pau, Paris, 14 martie 1916.

⁸²⁰ *Ibidem*, f. 150 dl. Allyzé, Ministrul Republicii Franceze în Țările de Jos către Excelența sa, Ministrul Afacerilor Străine la Paris, Le Haye, 25 martie 1916.

⁸²¹ *Ibidem*, Blondel către Excelența sa A. Briand, 5 aprilie.

⁸²² *Ibidem*, f. 166.

⁸²³ *Ibidem*, f. 191, P. de Margerie către Blondel, Paris, 12 aprilie 1916.

⁸²⁴ *Ibidem*, f. 206.

⁸²⁵ *Ibidem*, f. 212, Paléologue către Briand.

⁸²⁶ *Ibidem*, f. 242, Marele Cartier General Rus către generalul comandant șef al armatelor franceze, 27 aprilie.

⁸²⁷ *Ibidem*, f. 26, rola 88, Paris 11 mai, Ministrul Afacerilor Străine al Franței către Marele Cartier General al Armatei Franceze.

⁸²⁸ *Ibidem*, f. 42, 16 mai București, Blondel către A. Briand.

Între timp, diplomațiile Antantei capătă un ton tot mai ferm, mai ales în condițiile începerii unei ofensive generale, poziția incertă a României nu era tolerabilă.

Regele României ca și primul ministru aveau convingerea că războiul va mai dura și că România va avea timp suficient să intervină.⁸²⁹

Din necesități militare diplomația franceză vedea intervenția României contra Austro-Ungariei ca lovitură decisivă care ar fi înclinat balanța de forțe pe frontul de răsărit. Rusia nu avea aceeași părere, dar nu putea să ignore România. În condițiile declanșării ofensivei rusești, Brătianu căuta ca destinație o nouă temporizare.

Față de presiunile venite dinspre Paléologue, Pichon, Briand, Brătianu a procedat precizându-și poziția față de Blondel reluând condițiile deja exprimate de intrare în război. Succesul ofensivei rusești relua ofensiva diplomatică la București. Londra avea informații că guvernul român nu acceptă decât riscuri minime, iar Parisul a încercat o nouă soluție de mediere a unei convenții militare cu Rusia. Pentru deblocarea acestor negocieri s-a intervenit din partea franceză de la nivel de ministru de externe pe lângă Sazonov. Generalul Alexeieff și-a exprimat deschis sprijinul ca România să fie aprovizionată pe căile ferate ruse.⁸³⁰ Soluția începea să apară, iar Brătianu i-a cerut lui Blondel să-l ajute ca în cazul Convenției Militare cu Rusia să beneficieze de garanția Franței și a Angliei. Blondel dădea total dreptate lui Brătianu în chestiunea medierii.⁸³¹

La 29 iunie 1916 Blondel considera că „Brătianu este legat de noi și nu ne va păcăli...”. În aceeași zi, generalul Alexeieff îl asigura pe Sazonov că România își va primi munițiile.⁸³²

Londra s-a arătat sceptică și chiar vădit nemulțumită de poziția lui Brătianu.

Generalul Joffre la 27 iunie s-a adresat printr-o telegramă generalului Alexeieff. Sazonov telegrafia lui Involksky la Paris și îi arăta că generalisimul armatei ruse a dat lui Tartarinoff următorul mesaj: „*Condițiile militare de azi mă obligă să vă invit să-l convingeți pe generalul Iliescu asupra situației și să-i spuneți ca este dificil pe viitor să mai găsească o asemenea conjunctură pentru intrarea României în război... în cazul unei decizii favorabile, Rusia va accepta condițiile guvernului român.*”⁸³³

Blondel, în baza instrucțiunilor primite, s-a întâlnit cu toți membrii guvernului român arătându-le că toate condițiile puse au fost acceptate. La insistențele sale, reprezentativul englez și italian făceau și ei presiuni asupra premierului român. Mai mult Blondel a forțat nota și l-a amenințat pe Brătianu că „*n-ar fi surprins, date fiind răspunsurile sale evazive să primească ordine de la Paris de a înceta orice conversație.*”⁸³⁴

Brătianu s-a arătat favorabil pentru semnarea convenției, dar condiționa mobilizarea de:

⁸²⁹ ANIC, Fond Microfilme Franța, rola 140, f.107, Petrograd, 26 iunie, Paléologue către Briand.

⁸³⁰ *Ibidem*, f. 108, 26 iunie Comandantul Pichon atașat militar francez la București către Ministrul francez.

⁸³¹ *Ibidem*, f. 258, 29 iunie 1916, Paléologue către Briand.

⁸³² *Ibidem*, f. 124, 29 iunie 1916, Petrograd.

⁸³³ V. Vesa, op. cit., p.130.

⁸³⁴ ANIC, Fond Microfilme Franța, rola 140, f.107, J. Joffre către A. Briand, președintele Consiliului de miniștri.

1. Sosire a primului tren de muniție
 2. Să nu fie oprită ofensiva generală
 3. Rușii să se mențină în Galiția și Bucovina, cel puțin pe aliniamentul pe care erau la acel moment
 4. România să fie ferită de un atac bulgar prin acțiunea corpului de la Salonic⁸³⁵
- Condițiile puse de Brătianu păreau avantajoase părții franceze. Sazonov cerea englezilor să-l lase să aibă inițiativă la București și se declara favorabil ca textul Convenției să rămână secret și să aibă stipulate ca teritoriile din Austro-Ungaria care vor fi cucerite de armata română să revină statului român⁸³⁶. A. Briand împărțea pe deplin punctul de vedere al lui Sazonov. Partea rusă și mai ales generalul Alexeieff considerau însă compensațiile teritoriale cerute de România imense.

⁸³⁵ *Ibidem*, f. 166, 9 iulie 1916, Petrograd, Sazonov către Iswolsky, ambasadorul Rusiei la Paris.

⁸³⁶ *Ibidem*, f. 179, 10 iulie 1916, Petrograd, Sazonov către Iswolsky.

**REVISTA ROMÂNIA MILITARĂ – PROMOTOARE
A ÎNVĂȚĂMINTELOR PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL**

Mircea TĂNASE*

Cuvinte cheie: *Primul Război Mondial; ziarul România; Revista România; Militară; lecții învățate.*

Keywords: *First World War; România newspaper, România Militară journal, lessons learned.*

Abstract

The focus of the article is on the need to address the lessons learned from the First World War campaigns and to promote the ideas related to national defence and the armed forces organisation, education and training in the future, in the media, which led the armed forces superior command echelons to order, in 1921, the resumption of România Militară journal publication, under the leadership of the Great General Staff. It is therefore noticed the Romanian military theorists preoccupation with capitalising on the war experience as well as with modernising the Romanian armed forces. Continuing the work of their famous predecessors, they in turn became the predecessors of the Romanian military thinking in the interwar period, when the cognitive and development process continued and increased in intensity.

După intrarea României în Primul Război Mondial, a fost sistată apariția revistelor militare, însă publicistica militară a fost continuată, sub o altă formă și cu un alt obiectiv, acela de a întări moralul și a răspunde nevoii de informare atât a luptătorului din linia întâi, dar și a populației care suporta greul războiului. Printre alte publicații, cu apariții efemere sau mai îndelungate, se remarcă ziarul **România – organ al apărării naționale**, editat la Iași de Marele Cartier General, și condus de Mihail Sadoveanu (director) și Octavian Goga (prim redactor).

Nevoia abordării în presă a învățămintelor desprinse din campanile desfășurate și de promovare a ideilor referitoare la apărarea națională, organizarea și pregătirea de viitor a armatei, a determinat conducerea superioară a armatei să dispună, după încheierea războiului, reapariția revistei **România Militară**, sub conducerea Marelui Stat Major.

Astfel, în ianuarie 1921, revista și-a reluat locul în fruntea presei militare, poziție din care a susținut preocupările pentru problemele teoriei militare, abordând marile probleme, conceptuale și de orientare, ale sistemului național de apărare, în special privind reasezarea organismului militar pe baze moderne, pregătirea populației pentru apărare, mobilizarea potențialului militar, demografic și material al țării. În același timp, Revistele armelor și serviciilor, reapărute după încheierea războiului, precum și o serie de publicații noi, și-au orientat demersul publicistic spre detalierea cadrului general la specificul componentelor puterii armate.

* Colonel dr., Statul Major General al Armatei României

Rezultatele războiului, dar și lecțiile învățate în urma acestuia, au generat ample discuții, în care numeroși autori militari, dar nu numai, și-au propus să supună criticii greșelile făcute și cauzele care le-au generat, dar și să generalizeze această experiență.

În primul număr al revistei din ianuarie 1921, intitulat *1916-1920*, redacția prezintă, succint, strategia editorială a revistei: “După o întrerupere de 4 ani, *România Militară* își face din nou apariția. În acest interval de timp scurt de altfel, dar bogat în fapte ce a adus prefaceri fundamentale în istoria lumii, România a intrat în războiu alături de marii noștri aliați, pentru a rupe lanțurile robiei în care zăcea de secole frații noștri de peste munți, contribuind în acelaș timp și la scopul comun urmărit de aliați, distrugerea imperialismului german care amenința să ajungă la dominația lumii prin întrebuintarea forței.[...] *România Militară* umple un gol mult resimțit în armata noastră din cauza lipsei unei reviste în care să se poată scri învățămintele deduse din războiul nostru, precum și să se discute ideile noi ale organizării armatei de mâine. [...] După un războiu, ca acela pe care l-am purtat, proaspăt în mintea tuturor, sunt multe de zis, și mai ales multe de învățat – revista este deschisă pentru toți aceia cari prin experiența lor doresc, și trebuie să dorească, a contribui la scopul ce se urmărește: ROMÂNIA MARE ȘI PUTERNICĂ PRINTR-O ARMATĂ TARE, BINE ORGANIZATĂ ȘI BINE INSTRUITĂ, căci dușmani avem mulți și intențiunile lor ascunse le cunoaștem”⁸³⁷

Una dintre marile întrebări care s-au pus la finalul războiului și pe care revista *România Militară* a încercat s-o lămurească a fost cea relativă la **caracterul viitorului război: de poziție sau de mișcare**, dar și întrebuintarea diferitelor genuri de arme în războiul modern: infanteria, cavaleria, artileria, trupele de geniu, aeronautica, marina, tancurile, gazele asfixiante, serviciul de informații, serviciul sanitar, mijlocele de legătură, etc., precum și probleme privind instruirea și educația trupelor.

Dacă la început se susținea că **războiul de poziție** va rămâne în continuare forma principală a confruntării armate, exemplificând aici confruntarea franco-germană pe frontul de vest, **războiul de mișcare** fiind considerat doar ca o formă a acțiunii militare prin care poate fi exploatat succesul deja dobândit, raportul dintre aceste două forme ale războiului începe să se modifice în favoarea celei din urmă, apreciindu-se că operațiile militare de pe frontul oriental au pus războiul de mișcare într-o poziție favorabilă. Ca atare, colonelul Alexandru Rizescu consideră că “în bătălia modernă, acela care va ști să exploateze mai bine terenul, fortificația și focul, va putea realiza economia forțelor cu care să poată căpăta deciziune, fără însă a se gândi la linii continue. Manevra și ofensiva vor rămâne veșnic mijlocul de a căpăta deciziunea, oricare a fi forma războiului.”⁸³⁸ Fără a da o soluție definitivă asupra felului cum se va lupta în viitor, autorul recomandă a se folosi învățămintele din războiul recent încheiat în funcție de teatrul de operație, resursele, comunicațiile și efectivele fiecărei țări și, în același timp, apreciază că organizarea armatei și instrucția vor progresa continuu, în acord cu progresele armamentului și tehnicii, adaptate la felul de război probabil și posibil pentru fiecare stat în parte, în cazul țării noastre în

⁸³⁷ *** *1916-1920*, în *România Militară*, nr. 1, ianuarie 1921, p. 13.

⁸³⁸ *** *Război de poziție sau război de mișcare*, în *România Militară*, nr. 2, februarie 1921, p. 138.

funcție de natura și lungimea frontierelor, de resurse, de comunicații și de adversarii săi probabili.

Despre importanța **informațiilor** în acțiunile militare, maiorul Ioan Nicolaid afirmă, într-un mod foarte convingător, că serviciile de informații din cadrul comandamentelor armatelor țărilor beligerante s-au impus ca o necesitate care nu mai poate fi contestată. La noi, valoarea organului de informații s-a ridicat, mai ales după sosirea misiunii franceze, care a adus cu ea un bogat bagaj de cunoștințe în domeniu, la înălțimea organelor similare din armatele aliate.⁸³⁹ După terminarea războiului, când situația politică pe plan mondial este încă nesigură, dată fiind “importanța problemelor deschise, toate statele, atât învingătoare, cât și învinse, mențin cu tenacitate importanța acestui serviciu, căutând a-l perfecționa și organiza pentru a căpăta rezultate cât mai reale.”⁸⁴⁰

Este subliniată, de asemenea, importanța organizării unui serviciu complet de informații din timp de pace și necesitatea ca serviciul de informații al comandamentului suprem să aibă elemente de investigații în toate ramurile de activitate ale statului (militar, financiar, industrial, agricol, social etc.), care să formeze *o centrală a informațiilor*. În ceea ce privește teatrele probabile de operații, autorul susține constituirea subcentrelor înaintate de informații, subordonate direct Marelui Stat Major, care să formeze centrul informativ al teatrului de operație respectiv (autorul propune trei asemenea subcentre; în est, vest și sud).

Într-un articol despre **procedecele de luptă ale infanteriei**, colonelul Radu R. Rosetti subliniază rolul principal pe care îl va deține infanteria și în viitorul război, trebuind “să-și dezvolte aplicarea ei naturală pentru ofensivă, și toate acțiunile sale să trebiuiesc să fie dominate de o singură idee: înainte și tot înainte, cu orice preț.”⁸⁴¹ Având în vedere însă că în câmpul de luptă infanteria va fi expusă atacurilor puternice ale aviației – această nouă armă care s-a impus la încă din timpul războiului – și mărirea puterii de foc a artileriei și a armelor automate ale inamicului, autorul rezumă cerințele esențiale ale procedeelor de luptă ale infanteriei:

- “1. a-și asigura libertatea de acțiune față de aviația inamică;
2. a-și schimba noțiunea de luptă prin înlocuirea noțiunei de lanț de trăgători prin aceea de lanț de puști-mitraliere;
3. a schimba proporția în care infanteria se împarte între diferitele eșaloane, spre a asigura o mai bună și mai puternică eșalonare în adâncime.”⁸⁴²

În ceea ce privește întrebuintarea **cavaleriei** în războiul modern, colonelul Constantin Ilasievici face o adevărată pledoarie în favoarea acestei arme, și nu este întâmplător acest lucru, având în vedere că acest ofițer de cavalerie, ajuns ulterior general și ministru al apărării naționale în 1937, a fost comandant al școlilor de cavalerie, inspector al cavaleriei și profesor de tactica cavaleriei la Școala Superioară de Război. Acesta, deși recunoaște rolul pe care și l-au câștigat într-un timp foarte

⁸³⁹ Maior Ioan Nicolaid, *Serviciul de informații la comandamente*, în *România Militară*, nr. 10-11-12, octombrie-noiembrie-decembrie 1922, p. 718.

⁸⁴⁰ *Ibidem*, p. 718.

⁸⁴¹ Colonel Radu R. Rosetti, *Ceva despre procedurile de luptă ale infanteriei*, în *România Militară*, nr. 4, aprilie 1921, p. 355.

⁸⁴² *Ibidem*, p. 374.

scurt atât aviația, fiind cotate ca armă principală de luptă, cât și tancul, apreciază totuși că “războiul se câștigă tot prin oameni”⁸⁴³, iar moralul acestora poate fi determinant în câștigarea unei bătălii. “Chiar dacă progresele științei și industriei vor căuta să înlocuiască mașina animală în cumpăna succesului, întotdeauna tot coeficientul *moralul* va fi cel mai mare”⁸⁴⁴. În acest sens, nefiind de acord cu minimalizarea rolului cavaleriei într-un viitor război, având în vedere experiența războiului de poziție pe frontul occidental, apreciază că importanța acestei arme, adaptându-se noilor caracteristici ale războiului, va crește în viitor. Mai mult, apreciază că o trupă de cavalerie bine pregătită va putea oricând combina lupta pe jos cu cea călare, în funcție de situație, dar “atâta timp cât prezența acestei arme este justificată, cavaleria trebuie să rămână tot cavalerie.” Sunt aduse ca argumente în acest sens acțiunile Diviziei 2 Cavalerie română în Transilvania în septembrie 1916 și a Diviziei 1 Cavalerie pe teatrul de operații din Oltenia în noiembrie 1916, pe malul stâng al Oltului și la Robănești, acțiunile cavaleriei pe frontul de la Mărășești din 1917, în Basarabia în 1918, în Transilvania și Ungaria în 1919. Sunt aduse, de asemenea, ca exemple de succes, acțiunile cavaleriei ruse împotriva cavaleriei austriece pe frontul din Galiția și a celei germane pe frontul românesc (Urziceni-Buzău), acțiunile cavaleriei franceze în confruntările cu cea germană, dar mai ales pe frontul de la Salonic, împotriva forțelor bulgare, soldate cu căderea frontului macedonean în 1916. “Puterea, mereu crescândă a armamentului, progresele aviației, perfecționarea mijloacelor automobile, de legătură și transmitere, nu vor aduce decât o mai mare ușurare a manevrei, grăbind manevra și mișcarea, singurele care decid în operațiuni.”⁸⁴⁵ De aceea, apreciază autorul, “cavaleria trebuie considerată azi ca o armă de manevră, capabilă a transporta repede o masă de acțiune (izbire sau foc) în o parte a frontului sau a teatrului de operațiuni, unde nevoia cere o intervenție repede. Manevra ei se bazează pe proprietățile care o caracterizează: mobilitate și iuțeală. Păstrate aceste calități, ea poate îndeplini misiuni pe care celelalte arme nu le pot duce la bun sfârșit.[...] Pentru noi, față de mijloacele militare de care vom putea dispune, nu ne rămâne decât să tindem la un război de mișcare, în care vom căuta zdrobirea dușmanului prin mișcare și manevră”⁸⁴⁶.

În același spirit cavaleristic, colonelul Ilasievici pledează pentru viitorul cavaleriei în armata română, atât din raționamente obiective (oricât de puternică ar deveni economia noastră, ar fi imposibili să dotăm armata cu tehnică și armament la nivelul țărilor occidentale, și nici nu am putea acoperi cu trupe, pentru a realiza un front continuu, stabilizat, una dintre frontierele cu cele trei țări vecine), dar și din considerente morale: dacă toate țările, inclusiv cele din jurul nostru vor avea și în viitor trupe de cavalerie, va trebui să avem și noi. Pentru că, subliniază acesta, deși cavaleria este o armă scumpă și se reface foarte greu, iar întrebuințarea acesteia este

⁸⁴³ Colonel Ilasievici, *Considerațiuni generale asupra întrebuințării cavaleriei în războiul modern*, în *România Militară* nr. 1, ianuarie 1921, p. 27.

⁸⁴⁴ Idem., *Considerațiuni generale asupra întrebuințării cavaleriei în războiul modern*, în *România Militară* nr. 2, februarie 1921, p. 168.

⁸⁴⁵ *Ibidem*, p. 169

⁸⁴⁶ *Ibidem*, p. 167, 170

foarte grea, conducerea ei fiind o adevărată artă, “la război însă cavaleria este capabilă să răscumpere, în câteva momente tot ceea ce s-a cheltuit cu ea în timpul de pace.”⁸⁴⁷

Despre întrebuințarea **artileriei**, locotenent-colonelul Dimitrie Haralamb arăta că până în 1917 această armă aplicase principiul intrării în întregime și cât mai repede în luptă, angajând duelul cu artileria inamică și pregătind atacul printr-o tragere prelungită asupra pozițiilor inamice, după care arta militară se schimbă în mod brusc, succesul fiind căutat de acum încolo nu în distrugerea totală a inamicului, ci în căutarea surprizei. Odată aceasta realizată, nu mai este nevoie ca în pregătirea atacului să se urmărească astuparea tranșeelor inamice și zdrobirea completă a artileriei și a rețelilor de sârmă, ci este suficient pentru ofensivă dacă se obține paralizarea zonei de atac. Greul luptei va rămâne în continuare tot în sarcina infanteriei, celelalte arme fiind chemate doar să o ajute.⁸⁴⁸

Tancului i se prevedea un viitor *surâzător*, în primul rând datorită mobilității și posibilităților sale de manevră, puterii de foc, dar și protecției pe care o oferă personalului împotriva armelor de foc, dar, mai ales, împotriva gazelor asfixiante, al căror efect pe câmpul de luptă provoca mari îngrijorări teoreticienilor militari. În acest sens, tancul “va deveni un adevărat submersibil terestru, care se va închide ermetic îndată ce instrumente speciale vor semnaliza că aerul înconjurător este otrăvit. În același timp tancul va putea fi întrebuințat ca *rezervoriu de gaze*, căci un tanc poate transporta 10 tone de gaze lichefiate, iar 300 de tankuri vor putea duce o cantitate de gaze mai mare decât aceea întrebuințată de armata britanică în războiul mondial.”⁸⁴⁹

Referitor la **trupele de geniu**, locotenent-colonelul St. Cățoiu aprecia că, deși războiul mondial recent încheiat a folosit la maxim mijloacele tehnice, toate statele au fost surprinse într-o perioadă de transformare și organizare incompletă a acestor trupe. Acest lucru s-a datorat, între altele, și aversiunii comandamentelor față de întrebuințarea mijloacelor de luptă, care ar fi anihilat spiritul ofensiv al trupelor. Când războiul din mișcare s-a transformat, în septembrie 1914, în război de poziții, chiar lopata și târnăcopul au fost considerate ca fiind, după împrejurări, arme ofensive sau defensive.⁸⁵⁰

Datorită creșterii puterii armelor de foc, a fost necesară eșalonarea trupelor în adâncime, ceea ce a dus la poziția compusă din mai multe linii. Trupele de pionieri nemaifiind în măsură să execute singure lucrările de întărire, celelalte arme au fost nevoite să-și rezolve singure această problemă, pionierii fiind chemați doar pentru lucrări mai complexe: treceri peste râuri, posturi de comandament, adăposturi rezistente, obstacole puternice, comunicații. Eșalonarea în adâncime și mutarea comandamentelor a creat necesitatea transmiterii informațiilor la mare distanță, care s-a realizat cu telefonul, telegraful cu fir și cel fără fir, mijloace de semnalizare și porumbei călători. Trecerea și construirea podului peste Dunăre, la Flămânda în 1916, a reprezentat un punct de glorie pentru trupele de pionieri. Căile ferate au fost nu

⁸⁴⁷ *Ibidem*, p. 169

⁸⁴⁸ Locotenent-colonel Dimitrie Haralamb, *Evoluția ideilor relative la întrebuințarea artileriei în legătură cu celelalte arme*, în *România Militară*, nr. 1, 1921, p. 59.

⁸⁴⁹ Maior Constantin, *Influența tankurilor asupra operațiunilor militare*, în *România Militară*, nr. 7-8, iulie-august 1922, p. 506.

⁸⁵⁰ Locotenent-colonel St. Cățoiu, *Trupele de geniu în război*, în *România Militară*, nr. 1, 1921, p. 62.

numai arterele armatelor, ci mijloace de luptă, ceea ce l-ar fi determinat pe mareșalul Moltke să afirme: “Nu mai construiți cetăți, ci căi ferate.”⁸⁵¹

Nevoia de a avea mijloace de recunoaștere și de transport materiale a impus mărirea numărului **trupelor și mijloacelor automobile** și a condus la înființarea corpului de tracțiune automobilă și transformarea acestuia în regiment cu tracțiune automobilă, în 1919, cu peste 100 de mașini și 2500 de oameni. Alte unități cu tracțiune automobilă au fost grupurile de motomitraliere, mitralierele blindate, batalionul carelor de asalt și regimentul de artilerie antiaeriană. Era previzionată o dezvoltare din ce în ce mai mare a unităților cu tracțiune automobile, pe măsură ce se va dispune de tehnica respectivă.⁸⁵²

Despre contribuția **marinei** la efortul de război și viitorul acestei arme, locotenent-comandorul Al. A. Gheorghiu face o adevărată pledoarie pentru războiul naval și grelele sarcini avute de flotele aliate, pentru necesitatea stăpânirii mării de către cel care dorește să câștige un viitor război. Puterea maritimă a permis aliaților să intervină la Salonic și să lovească Bulgaria, dând semnalul de dezmembrare a coaliției Puterilor Centrale, și tot stăpânirea mării a permis SUA să intervină și să decidă soarta războiului din Europa. Fără a avea stăpânirea mării, Puterile Centrale, cu toată apriga lor contraluptă, au fost condamnate, apreciază autorul, la moarte lentă de către flotele aliate.⁸⁵³

Referitor la conceptul de *supremație a mării* sau de *stăpânire a mării*, autorul precizează că acesta se referă deopotrivă la posibilitatea de a beneficia de avantajele transportului pe mare, realizat cu marina comercială, dar și de a-i interzice această posibilitate inamicului, cu marina de război. Nu există, spune autorul, decât o singură marină, acest întreg format din marina de război și cea comercială, care trebuie văzută ca factor al apărării naționale.

După ce puținele nave de suprafață germane au fost distruse de către marina aliată și sporirea, de către germani, a submarinelor, pentru a trece la o puternică ofensivă maritimă, se credea că vasele mari de luptă vor ieși curând din scenă, lăsând locul submarinelor, ca mijloc unic și suficient pentru obținerea supremației mării. Aliații au găsit însă antidotul pentru acest temut mijloc de luptă și l-au anihilat cu vasele de suprafață mici, ușoare și rapide, păstrând în același timp vasele mari în porturi protejate antisubmarin. Concluzia era că deși submarinul poate provoca adversarului pagube foarte mari, el singur nu poate aduce stăpânirea mării.⁸⁵⁴

Aviația militară, care a avut cea mai mare dezvoltare în cursul războiului, s-a bucurat de o atenție deosebită în epocă, însăși concepția de întrebuințare a acesteia modificându-se, de la simplu serviciu de informații la armă. La începutul războiului, aviația de observație, de luptă sau de bombardament erau total necunoscute, dar avionul, care cucerea din ce în ce mai mult spațiul aerian, a dus la părăsirea balonului captiv și a dirijabilului. Avionul, deși încă destul de fragil și de vulnerabil, avea în

⁸⁵¹ *Ibidem*, p. 65.

⁸⁵² *Ibidem*, p. 66.

⁸⁵³ Locotenent-comandor Al. A. Gheorghiu, *Marina în Marele Război. Evoluția ei. Învățămintele. Marina viitorului*, în *România militară*, nr. 1, 1921, p. 69.

⁸⁵⁴ *Ibidem*, p. 77.

schimb „*iuteală orizontală și ascensională, maniabilitate și suplețe.*”⁸⁵⁵ Aceste caracteristici au dus la creditarea avionului ca mijloc de luptă al viitorului, configurat și specializat desigur pentru tipurile de misiuni cu care era însărcinat în războiul viitorului: aparate de observare și bombardament – avioane foarte puternice, un fel de cuirasate aeriene – însoțite de avioane mai ușoare și mai iuți, dar la fel de bine înarmate, care să le asigure acoperirea – un fel de crucișătoare-cuirasate. Aceste două tipuri de aeronave erau destinate pentru câștigarea și menținerea *supremației aeriene* – iată un concept nou apărut! – iar pentru atacul propriu-zis al aviației inamice era preconizată existența unui aparat extra-rapid, “extrem de suplu și susceptibil de a ataca prin surprindere avioanele dușmane mari; acesta va fi monoplasul (monolocul, n.n.) de vânătoare; sub protecția unei înălțimi ce nu poate fi atins de celelalte aparate, cât și a vitezei și maniabilității sale, el va ataca marile avioane dușmane în unghiurile sale moarte și în organele sale vii; mitraliera sa întrebuințată astfel de aproape, va juca rolul de torpilă.”⁸⁵⁶

Totuși, cine poate să oprească aviația, această armă căreia, pe drept, i se prevedea un mare viitor, să-și îndeplinească misiunea? Răspunsul ni-l dă maiorul Emanoil Leoveanu, care ne spune că pentru **apărarea contra aeronavelor** arma cea mai mobilă care poate reacționa repede urmărind pe atacatori este avionul de vânătoare, dar cum el nu poate fi găsit peste tot, s-a recurs la un sistem de apărare terestră, în care tunul și mitraliera antiaeriană pot bara drumul avionului.⁸⁵⁷ De altfel, în toamna lui 1916 (19 septembrie) s-au consemnat începuturile artileriei antiaeriene în armata română, iar drumul acestei arme a fost unul ascendent, datorită, pe de o parte, nevoii permanente de a riposta unei aviații din ce în ce mai performante, dar și evoluției propriului material tehnic.

Căile ferate, considerate la vremea respectivă ca fiind și pentru viitor cel mai însemnat mijloc de transport pe uscat, “care să poată duce în mod sigur așa mari cantități la distanțe cât de mari și relativ în foarte scurt timp”⁸⁵⁸, s-au bucurat de o atenție deosebită din partea teoreticienilor militari. Maiorul I. C. Orezeanu (devenit mai târziu director al căilor ferate în guvernarea Ion Antonescu), arată contribuția trupelor de căi ferate în campania 1916-1918 (cu un regiment de căi ferate), precum și după mobilizarea din octombrie 1918 (cu două regimente). El susține dezvoltarea acestora, având în vedere că “mersul continuu și neîmpiedicat al operațiunilor de război de mișcare, precum și menținerea pozițiilor ocupate în războiul de poziție, nu sunt posibile decât numai dacă transportul la timp al munițiilor și proviziunilor și completărilor în trupe, cum și dacă evacuările de tot felul (răniți etc.) sunt asigurate prin căi ferate.”⁸⁵⁹ Dând ca exemplu importanța pe care au avut-o căile ferate în acțiunile militare din Apus, unde au fost considerate ca o autentică armă, arată că războiul viitorului cere imperios o bogată rețea de cale ferată, cât mai rațional

⁸⁵⁵ A.I.P., *Aeronautica militară. Cum a evoluat de la declararea războiului mondial până la finele lui*, în *România Militară* nr. 1, 1921, p. 82.

⁸⁵⁶ *Ibidem*, p. 84.

⁸⁵⁷ Maior Emanuel Leoveanu, *Organizarea apărării contra aeronavelor prin artilerie și mitraliere*, în *România Militară*, nr. 5, mai 1921, p. 512

⁸⁵⁸ Maior I. C. Orezeanu, *Sporirea trupelor de căi ferate*, în *România Militară* nr. 4, aprilie 1921, p. 715.

⁸⁵⁹ *Ibidem*, p. 729.

distribuită, prevăzută cu toate instalațiile necesare exploatării ei. De aceea, când viitorul război va fi unul de manevră (pe linii interioare), cu deplasări mari de trupe de pe un front pe altul, adică de “transporturi strategice numeroase în minimum de timp și la mari distanțe” – un adevărat război de căi ferate – efectivul acestor trupe ar fi trebuit neapărat și grabnic sporit. În plus, acestea ar contribui la dezvoltarea rețelei de comunicații din regiunile revenite la trupul țării, dar și la contracararea efectelor unor acțiuni greviste sau de sabotaj.⁸⁶⁰

Având în vedere “noutatea” folosirii **gazelor de luptă** de către germani pe frontul din apus (Ypres, Franța, la 22 aprilie 1915) și efectele devastatoare ale folosirii acestora împotriva efectivelor și tehnicii de luptă, teoreticienii militari români au avut în atenție și acest aspect. Un bogat material, semnat de colonelul Bolintineanu, prezintă principalele substanțe de luptă cunoscute la vremea respectivă, modul lor de întrebuințare în câmpul de luptă, precum și modalitățile de apărarea împotriva efectelor acestora.⁸⁶¹

Despre evoluția și perspectivele **serviciului sanitar superior**, medicii general de divizie I. Antoniu și locotenent-colonel I. Bălănescu apreciau că serviciul sanitar în campaniile 1913, 1916-1918 și 1919-1920 s-a adaptat nevoilor frontului și a beneficiat, în același timp, de cunoștințele dobândite de la armatele occidentale. Primele ajutoare și operații chirurgicale au fost bine conduse și efectuate, în schimb îngrijirile post operatorii au fost în mare parte neglijate, din cauza lipsei de continuitate în supravegherea răniților după operație, datorată, în mare parte, evacuărilor frecvente. Se preconiza că serviciul sanitar se va găsi într-o continuă transformare și se vor aplica metodele cele mai înaintate de specializare, punându-se însă și un mare accent pe profilaxie. Este subliniată, de asemenea, condiționarea principiilor de funcționare ale serviciului sanitar de evoluția acțiunilor militare, influențate major de întrebuințarea aviației și tancurilor.⁸⁶²

În ceea ce privește **raportul dintre puterea politică și cea militară** în câștigarea războiului, maiorul D. Orășanu este de părere că politica externă este esențială în obținerea rezultatelor dorite de către o națiune, războiul trebuind să fie câștigat, pe cale politică, mai mult de jumătate înainte de a fi început, puterea militară fiind doar un *compliment* de forță pentru impunerea voinței sale. Exemplele cele mai concludente și, desigur, cele mai la îndemână, sunt din conflictul recent încheiat, în care Aliții, mulțumită superiorității lor politice, și-au asigurat superioritatea militară asupra Germaniei, aceasta din urmă nefiind în măsură, în ciuda superiorității sale militare inițiale, să câștige partida. Și în acest sens, este menționată *ușurința* cu care Germania și-a atras împotriva sa unii dintre foștii aliați, pe care cancelarul Bismark, în 1882, imediat după câștigarea supremației militare față de vechiul adversar Franța, îi

⁸⁶⁰ *Ibidem*, p. 738.

⁸⁶¹ Colonel Bolintineanu, *Efectele gazelor asfixiante*, în *România Militară*, nr. 3-4, martie-aprilie 1922, pp. 198-211.

⁸⁶² Medic general de divizie I. Antoniu, medic locotenent-colonel I. Bălănescu, *Scurtă privire generală asupra evoluției serviciului sanitar superior*, în *România Militară*, nr. 1, 1921, pp. 85-93.

atrăsese, printr-o politică înțeleaptă, în Tripla Alianță (Italia, România). Acestor adversari li s-au adăugat, în 1917, grație aceleiași politici nechibzuite, Statele Unite.⁸⁶³

“A acorda însă puterei militare un procent mai mare de 50 la sută decât politicii externe, înseamnă să ținim la o excepție de la regula generală, să ținim către un rezultat nefiresc, să facem din războiu *un scop și nu un mijloc*. În atare cazuri, mai totdeauna, începem politica prin războiu, războiu prin victorii parțiale și se termină, la sfârșit, într-un mod cu totul desavantajos.”⁸⁶⁴

De aceea, concluzionează autorul, politicii externe îi se cuvine primul rol și cel mai mare procent în câștigarea sau pierderea războiului. “Originea înfrângerii sau eșecului într-un războiu nu trebuie căutată în ajunul sau în timpul războiului, ci cu mult înainte, când, prevăzându-se în mod fatal războiul, nu s-au luat toate măsurile care să-i asigure reușita lui.[...] Politica externă trebuie să îmbrace cu privirea sa la o lungă perioadă, câte odată mai multe generații. Ea își întocmește planul de lucru, în care, văzând de cele mai multe ori războiul ca mijloc eventual, sau obligat, se îngrijește de puterea armatei și atribuie acesteia în planul de acțiune cel mult un capitol mai de seamă. Îngrijește însă de celelalte capitole tot așa de însemnate, dacă nu mai însemnate, de alianțele politice, care trebuie să fie primul și cel mai însemnat mijloc al ei, pentru atingerea țelurilor sale; de consolidarea statului printr-o politică internă și alături de o armată puternică.[...] Politica militară trebuie să constituie, în primul rând, o pârghie de sprijin pentru acțiunea și manevra politicii externe și apoi în al doilea rând un mijloc activ și fatal pentru rezolvarea pe calea armelor, al unui conflict de neînălțurat, prevăzut și aranjat a se rezolva în favoarea noastră. Politica militară trebuie să fie, în esență, ultimul mijloc teribil al politicii externe în rezolvarea problemelor sale. Nu trebuie să se recurgă la ea decât numai atunci când s-au epuizat toate celelalte mijloace și când am îngrijit din vreme ca spada să fie superioară celei vrăjmașe și abilitatea celui ce o mănuieste destul de bine pentru a doborî pe vrăjmaș.

Altfel, deținătorii politicii externe singuri poartă răspunderea de a fi recurs prostește la o spadă neascuțită și fără o abilitate de a o mânui, destul de mare, singuri poartă răspunderea tuturor rezultatelor dezastruoase ale unui războiu pierdut.”⁸⁶⁵

Vedem astfel o intensă preocupare, încă de la încheierea Primului Război Mondial din partea teoreticienilor militari români de a fructifica experiența rezultată în urma acestei conflagrații și de a înscrie armata română pe drumul modernității. Aceștia au continuat opera predecesorilor lor afirmați în plan teoretic, unii chiar și în cel militar până la începutul și pe parcursul mării conflagrații mondiale, dar s-au constituit și în precursori ai gândirii militare românești interbelice, când acest proces cognitiv-elaborativ a continuat și a crescut în intensitate, perioada dintre cele două războaie mondiale consacrand o serie de autori militari (Radu R. Rosetti, Florea Țenescu, Radu Dinulescu, Mircea Tomescu, Ion Cernăianu, Ioan Sichitiu, Al. Ioanițiu, C.N. Hârjeu etc.) care și-au înscris numele pe opera de fundamentare și afirmare a gândirii militare românești. La aceasta a contribuit, în primul rând, nevoia de a oferi soluții pentru apărarea națională, de mărire a capacității defensive în noul context geopolitic creat

⁸⁶³ Maior D. Orășanu, *Influența puterii politice și puterii militare asupra rezultatului războiului*, în *România Militară*, nr. 10-12, octombrie, noiembrie, decembrie 1922, p. 623.

⁸⁶⁴ *Ibidem*, p. 625.

⁸⁶⁵ *Ibidem*, p. 626.

după încheierea Primului Război Mondial, în care România și-a modificat poziția geopolitică și geostrategică. Reîntregirea națională a avut ca efect reconfigurarea și mărirea frontierelor statale și, implicit, a amenințărilor externe, cărora trebuia să li se răspundă cu soluții pertinente, bazate pe noile principii de ducere a acțiunilor de luptă, dar și pe realitățile concrete ale României, în primul rând cele economico-sociale, precum și sistemul de alianțe politico-militare la care a aderat. Acestora li s-au adăugat influența gândirii militare universale, progresul accelerat al tehnicii și influența acesteia asupra artei militare, noile concepții de organizare militară și de ducere a războiului, în care disputa dintre războiul pe poziții și cel din mișcare a continuat pe toată perioada interbelică, ca de altfel și disputa dintre adepții modelului francez și cei ai modelului german.

Al Doilea Război Mondial avea să valideze sau, din nefericire, să amendeze acest efort intelectual.

EFORTURI PENTRU CREȘTEREA GRADULUI DE ÎNZESTRARE A ARMATEI ÎN PERIOADA NEUTRALITĂȚII (1914-1916)

Marius RĂDULESCU*

Cuvinte cheie: *cumpărare, obuzier, puști, flotă*

Keywords: *acquisition, howitzer, rifles, fleet*

Abstract

Looking to obtain the Romanian inhabited territories belonging of the Austro-Hungarian Empire, the Romanian rulers were searching for a better alliance solution and for improving the army endowment. In the period of neutrality (1914 – 1916), a lot of efforts were made to assure the material needed for the number of soldiers that Romania can put in line. Alongside the orders placed in potential allied countries, our representatives tried to acquire weapons and ammunitions especially, from the neutrals. All these efforts were hardened because the countries in conflict had their own needs, while the costs of the market available equipment rose to speculative values. The goods were transported by our commercial fleet, which growth in those forty years after independence gaining, but the war seas became very dangerous areas, conducting to ship loses and requisitions. In the other hand many orders, for equipment especially, were placed in local industry, mobilized at capacity. The work paper presents this last-hour activity concerning the material base of the Romanian national reunion war.

SITUAȚIA ECHIPĂRII ARMATEI

La începutul secolului XX România dispunea de un potențial uman semnificativ. La intrarea în război (1916), țara a putut mobiliza peste 800.000 de soldați, formând 3 armate cu 23 de divizii de infanterie, 2 divizii de cavalerie și alte formațiuni. Echiparea acestora la nivelul atins de organizarea altor armate, lăsa însă de dorit. Dacă luăm ca exemplu mitraliera – armă consacrată de primii doi ani de război - și facem totalul celor existente, respectiv:

413 mitraliere ale infanteriei

40 mitraliere ale cavaleriei

161 mitraliere de poziție

Total :614 mitraliere

și ținând cont că o divizie de infanterie deținea în epocă 72 – 96 mitraliere, rezultă clar că guvernul mobilizase cam de 3 ori mai mulți oameni decât putea să echipeze, ceea ce, alături de alți factori (instrucția precară, conducerea neexperimentată, logistica redusă, etc), vor genera, în campania anului 1916, înfrângeri spectaculoase și pierderi severe în efectiv și material.

* S. C. Electromecanica Ploiești S. A. – State Own Company

Arma principală din dotarea infanteriei noastre a fost pușca Manlicher md. 1893 cal.6.5mm, o armă la nivelul celorlalte puști principale din conflict. Numărul însă, nu ajungea. România mobilizase 366 batalioane de infanterie, iar puștile Manlicher ajungeau doar pentru unitățile din timp de pace, cele formate la mobilizare primind pușca Henri-Martini md. 1879 cal.11.43mm, de la sfârșitul războiului independentă.

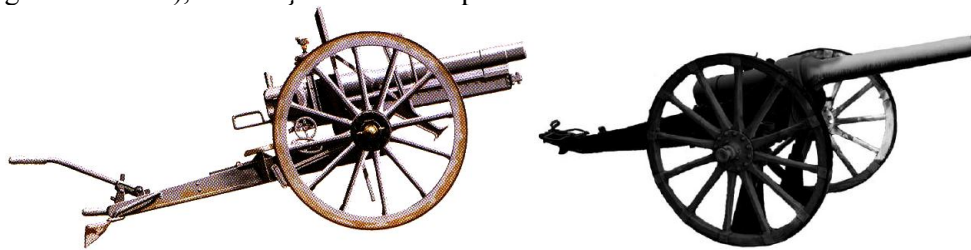
La 15 august 1916, data intrării României în război (stil vechi), armata română era echipată cu cca. 374 000 puști Mannlicher și 142 000 puști Henri-Martini⁸⁶⁶. Cu mari dificultăți s-au putut lansa comenzi pentru numai 10 000 de arme franceze Berthier md.1907/15.



Puști Manlicher md93 cal 6.5 și Henry-Martini md79 cal 11.43

Artileria alinia peste 1400 de piese, din care aprox. jumătate moderne, restul vechi sau improvizate din forturile dezafectate de la București și linia fortificată Focșani – Nămolosa – Galați. La artileria grea în special, din cele 129 de piese, numai 8 obuziere cal.150 erau cu tir rapid, deplasarea făcându-se prin tractare cu boi.

Artileria de câmp avea în general tunuri cal 75mm și obuziere cal 105mm, material Krupp cu tragere rapidă, dar regimentele de artilerie destinate noilor divizii mobilizate erau echipate cu tunul Krupp md 1881 cal 87mm, cu tragere încetă (fără legatură elastică), în unități fiind 140 de piese.



Tunuri Krupp md 1904 cal 75 cu tir rapid și m 1881 cal 87 cu tragere încetă

Un alt capitol la care aveam lipsuri mari era aviația. Cu toate că dădusem câțiva din pionierii ingineriei aeronautice, aveam printre primii piloți brevetați și testasem avionul în misiuni militare încă din timpul războaielor balcanice, în preajma intrării în război, România dispunea doar de 28 de avioane (Bleriot, Bristol, Farman),

⁸⁶⁶ <http://6dorobanti.ro/forum/YaBB.pl?num=1314909600>

cu caracteristici modeste și neînarmate. Ele puteau fi folosite doar pentru observare și transmitere de mesaje. La acestea se adăugau câteva avioane de școală.

Avioanele au fost alocate de către Marele Stat Major în mod diferențiat, astfel:

Formațiunea	Avioane
Armata 1	6
Armata a 2-a	5
Armata de Nord	1
Capul de pod Turtucaia	4
Rezerva generală	12

COMENZI ÎN INDUSTRIA LOCALĂ

S-au plasat comenzi în întreprinderile locale, mai ales muniții, transformări, adaptări și micul echipament. Capacitatea limitată de producție a industriei românești a fost repede saturată. În lipsa unor facilități de producție și tehnologii speciale nu s-au putut fabrica piese de armament major; acestea a trebuit să fie comandate la stabilimente din străinătate. În țară s-au realizat afetele pentru artileria grea și cea de însoțire.

Pentru a suplini puterea de foc mai mică a unităților românești, s-a realizat o artilerie de însoțire, prin adaptarea pe afete construite în țară a tunurilor ușoare (53 și 57mm) luate din fortificațiile permanente⁸⁶⁷. Un număr de 336 de astfel de tunuri au fost atașate la brigăzile de infanterie.

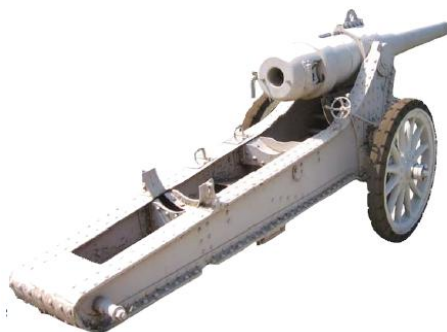


Tun de însoțire Hotchkiss cal.57 md 1888/1916⁸⁶⁸

Artileria grea, în mare majoritate cu tragere înceată, formă din 129 de piese - material eterogen, provenea de asemenea din artileria de fortificații, adaptată pe afete cu roți.

⁸⁶⁷ Rădulescu, M., *Artileria ușoară de însoțire a infanteriei române în primul și în cel de-al doilea război mondial*, a XXXVI-a ediție a Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice „Acta Moldaviae Meridionalis” – Vaslui, 28-29 Noiembrie 2013

⁸⁶⁸ Exemplar al muzeului "Teohari Antonescu" din Giurgiu, <http://clasate.cimec.ro/clasate.asp>



Tun de asediu Krupp md 1885/1891 cal 150 pe afet

Artileria antiaeriană cu 113 piese era realizată tot prin modificări făcute în țară la tunuri de câmp sau de fortificații (cal 57mm și cal 75mm), mai puțin 8 piese din import.

ACHIZIȚII DE MATERIAL DIN STRĂINĂTATE

Achiziția de arme, muniții și echipament din străinătate căpăta acum o turnură dramatică pentru România. Zeci de ani anteriori, Germania și Austria fuseseră arsenalele noastre. Armata era dotată în principal cu material din aceste surse.

Comisii militare au fost trimise în țările potențial aliate și neutre, în care aveam șanse să achiziționăm arme și muniții. Cea mai importantă acțiune în Franța, sub conducerea colonelului Vasile Rudeanu. Francezii, aflați în plină luptă, aveau ei înșiși mari nevoi. Mai ales, nimeni nu se așteptase la consumul imens de muniții cerut de utilizarea masivă a mitralierelor și artileriei grele.

Mulți comandanți militari francezi, care trebuiau să aprobe transferurile către România, pe lângă prioritatea acordată comenzilor proprii, aveau și serioase reticente politice, între țările noastre nefiind încă semnat un angajament formal.

Cu greu au putut fi procurate 8 obuziere grele Schneider md 1912 cal 150mm cu tir rapid, 10.000 de puști Berthier, vreo 100 de mitraliere St. Etienne refuzate de francezi și câteva zeci de mortiere cal.58.

Mai mult succes au avut achizițiile de material aeronautic. În toamna anului 1915 au sosit din Franța un număr de 44 de avioane bune, majoritatea înarmate.

Din Anglia nu s-a obținut mai nimic până la semnarea acordului de la St. Petersburg, în plus calibrele erau incompatibile.



Avioane de recunoaștere și bombardament ușor Maurice Farman MF-7 și Voisin-8

Tările neutre speculau nevoile beligeranților prin prețuri exagerate, adesea pentru materiale de calitate îndoielnică. Din oferta lor lipseau unele articole (obuziere, avioane, etc) esențiale pentru noi.

În condiții dificile s-au cumpărat din SUA mitraliere Colt pentru avioane, echipament de campanie precum și materii și utilaje industriale iar din Italia 98.000 puști vechi Vetterli-Vitali md. 1870/87 sistem elvețian și 8 tunuri antiaeriene Deport cal.75.



Pușcă Vetterli-Vitali md87 cal 10.4

PROBLEMA APROVIZIONĂRII

După patru decenii de dezvoltare economică de la războiul de independență, România dispunea deja de o flotă comercială semnificativă, compusă din 5 motonave de pasageri, 2 petroliere și 17 cargoboturi cu un tonaj de peste 70.000 trb, ce a fost pus în slujba efortului de aprovizionare cu riscuri mari de rechiziție, internare sau scufundare.

Inițial transportul se făcea prin Mediterana, care era relativ sigură, apoi pe uscat, prin Grecia și Serbia aliate. Capacitatea redusă a căilor ferate din Balcani era o problemă stânjenitoare, dar traseul era, în general, destul de comod. Curând însă, ruta prin Serbia a devenit inoperabilă prin ocuparea acestei țări de către Austro-Ungaria.

În aceste condiții, rutele noastre de aprovizionare s-au mutat pe traseele spre Rusia, prin Arhangel'sk și Vladivostok.

Ruta nordică presupunea dificila navigație arctică, pe mare grea și după declanșarea ostilităților, sub amenințarea constantă a submarinelor germane. Astfel, vasul Bistrița a fost torpilat de submarinul german U-43 în largul coastelor Norvegiei⁸⁶⁹ în octombrie 1916 - după începutul ostilităților – dar cu mărfuri achitate anterior.

⁸⁶⁹ „Bistrița” transporta mărfuri în valoare de 30 milioane de lei, astfel: 10.000 puști, 100 mitraliere, 20 mortiere, 93 de vehicule, 7 ambulanțe, 12 avioane, 5 baloane captive, 2,2 milioane de cartușe, 380.000 grenade, 60.000 câști, 4 tone dinamită, 883 tone oțel în bare, 29 tone nikel, 23 tone sulf, 8,5 tone plumb, 62 tone utilaje.



Cargoul BISTRITA – 3.700 trb – lansat în 1915

Ruta estică nu era expusă la submarine, dar era înfiorător de lungă: imensului traseu trans-pacific se adăugau 11.000 km de trans-siberian. Nici un grafic nu putea fi respectat și practic, conținutul depozitelor noastre de la Odessa reprezenta totdeauna o surpriză și pentru responsabilii noștri. În plus, cu Rusia aflată în război, utilizând aceleași surse de aprovizionare, nu exista transport „nevămuit”, astfel că mai puțin de 50% din mărfuri ajungeau la destinație.

Cum multe articole călătoreau dezasamblate, s-au construit la Iași mari ateliere de montaj, adevărate fabrici, prevăzute cu utilaje retrase din Muntenia sau achiziționate recent și tehnicienii cei mai buni. Aceasta a fost o realizare industrială remarcabilă a statului român, cu o pondere logistică semnificativă în faza ulterioară a războiului și mari implicații postbelice.

CONCLUZII

Se poate trage concluzia că, față de eforturile depuse și resursele implicate, în perioada neutralității rezultatele în domeniul înzestrării cu armament și muniții au fost modeste. Mai multe s-au realizat în domeniul echipamentului. Situația se va schimba odată cu intrarea în război, când fluxurile de aprovizionare sporesc, deși nu vor ajunge niciodată la nivelul necesar, impus de mărimea organismului militar românesc.

În sens mai larg, dacă țelul vizat a fost legitim și negocierile politice iscusite, instrumentul militar de realizare a dezideratului național nu a putut fi ascuțit în pripă. Este nevoie de preocupare continuă, în anii lungi de pace, este nevoie de o industrie națională de profil ca o armată de mărime semnificativă, cu puțin ajutor aliat, să-și poată crește capacitatea de luptă în scurt timp la nivelul tactic și operativ impus de un război în curs de desfășurare.

BIBLIOGRAFIE

- Avram, V., *Aeronautica română în războiul de întregire națională (1916-1919)*, Editura Militară, București, 2012
- Hogg, Ian, *Twentieth-century artillery*, Amber Books Ltd, Rochester-Kent, UK, 2000
- Kirițescu, C., *Războiul pentru reîntregirea neamului*, Editura Militară, București, 1900
- Romanescu, G., Tudor, G., Cucu, M., Popescu, I., *Istoria infanteriei române* - vol. II, Editura Militară, București, 1985
- Stroe, A., Băjenaru, Gh., *Artileria română în date și imagini*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010
- Șeicar, P., *România în marele război*, Editura Eminescu, București, 1994
- -***, *Infanteria Română – 180 ani*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010
- -***, *Istoria Aviației Române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București
- -***, *România în Primul Război Mondial*, Editura Militară, București, 1979

ȘCOALA PRIMARĂ BAHNARI ÎN TIMPUL PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914-1918)

Neculai-Silviu MUȘTIUC*

Cuvinte cheie: *Bahnari, primul război mondial, școală primară învățământ, registre matricole, prezență, promovabilitate.*

Keywords: *Bahnari, World War I, Primary School, education, Matriculation Register, present, graduate.*

Abstract

World War I strongly affected the educational system also in Romania. Although the courses were not officially suspended, each school adapted to existing conditions. It is also the case of the Primary School in Bahnari, where the courses were held in the school years 1914-1915, 1915-1916, 1917-1918; in 1916-1917 they were suspended. The lack of the fathers in the families, the directing of financial resources to the army and to the following war effort, the lack of teachers left on the front, the low attendance of pupils, the death of pupils and of their parents - all represent the main problems that the war caused the school during the 4 years of war.

Primul Război Mondial, „*elementul fondator al lumii în care trăim*”, după cum îl numește Lucian Boia⁸⁷⁰ a afectat puternic și învățământul românesc. Numărul mare de dascăli de toate categoriile trimiși pe front, cele patru cotingente de liceeni și studenți înrolați chiar de pe băncile clasei, ocuparea localurilor de școli pentru îngrijirea răniților reprezintă doar câteva din problemele cu care s-a confruntat învățământul în timpul celor patru ani de război⁸⁷¹.

Situația generală cu care se confrunta învățământul românesc înainte de izbucnirea războiului este prezentată de I. Gh. Duca, Ministrul Instrucțiunii și al Cultelor între anii 1914 -1918, într-o adresă trimisă directorilor de școli la începutul anului școlar 1914-1915:

* Profesor de istorie la Școala Gimnazială „Constantin Motaș” Vaslui

⁸⁷⁰ L. Boia, *Primul război mondial Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Editura Humanitas, București, 2014, p. 5.

⁸⁷¹ C. Damianovici, *Școala în vreme de război* în “Revista Generală a Învățământului” No 5 și 6 Decembrie 1915 și Ianuarie 1916, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sorl I. St Rasidescu 16, București, p. 225.

„Domnule Director,

Profităm de deschiderea noului an școlar pentru a vă îndemna să depuneți în îndeplinirea datoriei D-voastră toată râvna și toată stăruința.

Învățământul primar are pentru întreaga dezvoltare a statului nostru o însemnătate atât de mare încât de temeinica lui îndrumare și de roadele lui atârnă în bună parte progresul însăși al țării.

Cunoscând dragostea D-voastră de neam și avântul cu care ați răspuns de câte ori Ministerul a făcut apele la munca d-voastră nu ne îndoim că și de astădată veți da cuvenita ascultare noastre.

Dar anul care începe se înfățișează în condițiuni cu totul excepționale.

Un mare număr de învățători și institutori sunt chemați sub steaguri și posturile lor sunt neocupate. Totuși dorim, ca nici o școală primară din cuprinsul țării să nu se închidă și mersul învățământului să nu fie stânjenit.

Inspectorii și revizorii școlari vor lua îndată măsurile dictate de nevoile fiecărei localități.

În școlile cu mai multe posturi unde lipsesc diriginții sau directorii, vor însărcina pe alt învățător cu conducerea administrativă a școlii, iar clasa celui absent va fi încredințată deocamdată unui coleg până se va găsi un înlocuitor.

În școlile cu un singur post înlocuitorul se va căuta imediat.

În acest scop, faceți apel în primul rând la învățătorii și institutorii pensionați și la preoți, apoi la toate persoanele cu bunăvoință pentru a îndeplini golurile acestea și a face ca instrucțiunea copiilor să nu sufere.

Firește, în orașe lucrul este mult mai ușor, dar socotim că și în comunele rurale se vor găsi inimi generoase și suflete patriotice cari să-și facă un titlu de cinste de a fi servit, în aceste momente cauza culturii naționale.

În vremea când învățătorii și institutorii titulari se găsesc concentrați pentru îndeplinirea îndatoririlor lor militare, este o datorie pentru cei cari rămân acasă, să le țină locul. Se înțelege că aceasta se va face în mod cu totul gratuit, căci altfel ar trebui să se ia din salariile titularilor, ceea ce ar fi mai ales acum apăsător și nedrept pentru ei.

Suntem pe deplin încredințați că pătura luminată dela țară și dela orașe va ști și de astădată să dea țării pidă de jertfă și de solidaritate națională”.

Dificultățile menționate de ministrul I. Gh. Duca au fost valabile și pentru județul Vaslui și implicit pentru Școala Primară Bahnari. În plus, războiul a accentuat o serie de deficiențe deja existente în județul Vaslui⁸⁷². Acesta ocupă constant, alături de județe precum Dorohoi, Roman, Bacău, Suceava, Botoșani, Prahova, Ilfov și Vlașca numai locurile codașe în

⁸⁷² Am în vedere vechiul județ Vaslui conform împărțirii teritorial-administrative din perioada respectivă.

statisticele școlare. Problemele care situează Vasluiul printre ultimele județe clasate se referă la numărul redus de învățători raportat la numărul elevilor, înscrierea redusă a copiilor în școli, frecvența foarte slabă și promovabilitatea foarte redusă⁸⁷³.

În ceea ce privește Școala Primară Bahnari primele documente Școlare păstrate datează din 1903⁸⁷⁴, școala fiind una din cele mai vechi de pe raza municipiului Vaslui. În primul an școlar din cei 49 de elevi înscriși în clasa I, au promovat doar 29⁸⁷⁵. În același an școlar în clasa a II-a au învățat 6 elevi, iar în clasa a III-a 4 elevi. Menționarea în registrul matricol a elevilor de clasa a II-a și a III-a demonstrează că școala este mai veche, ea existând, cel puțin din puțin din punct de vedere al documentelor păstrate, încă din 1901. Absenteismul și dezinteresul față de școală reies din datele anterioare și au continuat și în perioada următoare. Astfel, în anul școlar 1909-1910, din cei 36 de elevi înscriși în clasa I au promovat 11⁸⁷⁶, dar recordul a fost atins în anul școlar 1913-1914 când, din cei 84 de elevi înscriși în clasa I, 78 au rămas repetenți⁸⁷⁷.

Reconstituirea evenimentelor din acea perioadă este îngreunată de faptul că la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui, pe Fondul Școlii Primare Bahnari, pentru perioada Primului Război Mondial, se păstrează doar registrele matricole și cataloagele, însă acest fapt nu înseamnă că au fost singurele care au existat. Documentele școlare păstrate menționează listele de recensământ, iar la școli din apropiere s-au păstrat și alte documente precum Registrul de Inspecții școlare⁸⁷⁸ și Corespondența cu Revizoratul Școlar⁸⁷⁹.

Izbucnirea războiului în 1914 a avut consecințe directe imediate asupra școlii. Chiar dacă între 1914-1916 România a fost neutră, Școala Primară Bahnari a fost afectată prin consecințe indirecte.

Lipsa tatălui⁸⁸⁰ mobilizat a favorizat creșterea absenteismului școlar întrucât a presupus un grad mai mare de implicare al copiilor în activitățile gospodărești. Astfel dacă în anul școlar 1913-1914 au fost înscriși 109 elevi (din care 84 numai în clasa I), în anul școlar 1915-1916 erau înscriși 70 de copii în clasele I-V. Situația școlară arată astfel: 41 de elevi înscriși în clasa I, 5

⁸⁷³ N. Nicolaescu, *Situația școlară a județelor. Învățăminte scoase din datele statistice* în "Revista Generală a Învățământului" No 6 și 7 Ianuarie și Februarie 1914, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl Sorî I. St Rasidescu 16, București, pp. 313-321.

⁸⁷⁴ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui (în continuare DJANV), Fond Școala Primară Bahnari, registrul nr. 1/1903-1904. Se păstrează și catalogul pentru anul școlar menționat.

⁸⁷⁵ *Ibidem*, f. 1-59.

⁸⁷⁶ *Idem*, *registrul matricol nr. 6/1909-1910*.

⁸⁷⁷ *Idem*, *registrul matricol nr. 9/1913-1914*.

⁸⁷⁸ DJANV, Fond Școala Primară Moara Grecilor, *dosar 70/1909*.

⁸⁷⁹ *Idem*, Fond Școala Primară Bârzești, *dosar 129/1915*.

⁸⁸⁰ H. Mareci-Sabol, "The end of innocence. The Children of Bukovina in The First World War" în "Codrul Cosminului", XXII, 2016, No. 1, p. 83.

elevi în clasa a II-a, 10 elevi în clasa a III-a, 7 elevi în clasa a IV-a și și tot 7 elevi în clasa a V-a.

Canalizarea resurselor financiare către armată și către războiul care a urmat s-a resimțit și asupra școlii. Astfel, dacă pentru anii școlari 1903-1914 registrele matricole sunt anuale, pentru perioada 1915-1922 există un singur registru matricol. Situația nu este singulară, ea regăsindu-se și la alte școli din zona Vasluiului precum Școala Primară Lipovăț unde datele școlare pentru perioada 1916-1918 sunt trecute în paginile rămase goale ale registrului matricol pentru anii 1907-1908 și 1908-1909⁸⁸¹. La Școala Primară Ivănești dirigintele⁸⁸² din anul școlar precizează într-un proces-verbal notat în catalog: „astăzi 1 martie 1918 subsemnatul diriginte având în vedere greutatea scrierii lună cu lună a cataloagelor școlare, *lipsa de hârtie și imprimare speciale* am utilizat catalogul de față a anului școlar 1916-1917 și pentru anul curent școlar 1917-1918 și anume: am șters numele elevilor pe 1916-1917 precum și absențele pe trimestrele I și al II-lea și trecut numele alături, iar absențele le-am trecut de la 1 Martie înainte, cele din Noembrie, Decembrie, Ianuar și Februar sunt trecute în cataloage manuscrise a căror totaluri se vor nota în pregtentul catalog”⁸⁸³. Lipsa manualelor este menționată într-un proces-verbal încheiat la Școala Primară Moara Grecilor 29 septembrie 1918: „*cărțile noi nesusind încă, se utilizează cele vechi, de asemenea tăblițe și caiete*”⁸⁸⁴.

Intrarea României în război în luna august 1916 a înrăutățit și mai mult situația Școlii Primare Bahnari care a fost închisă în anul școlar 1916-1917, **absența completă a datelor școlare pentru anul școlar 1916-1917**⁸⁸⁵ fiind un prim argument în acest sens. Situația este similară și la alte școli din Vaslui și comunele înconjurătoare. Astfel, la Școala Primară nr. 1 de Băieți Vaslui lipsesc datele școlare pentru anul școlar menționat, iar într-un proces-verbal ulterior se menționează că localul școlii era ocupat de Spitalul No. 1 Campanie cursurile ținându-se în două prăvălii⁸⁸⁶. Datele școlare pentru anul școlar menționat anterior sunt deficitare și în alte școli precum Școala Primară nr. 2 de Băieți Vaslui⁸⁸⁷, Școala Primară Ivănești⁸⁸⁸, Școala Primară Brodoc⁸⁸⁹, Școala Primară Munteni de Jos⁸⁹⁰. S-au păstrat documente Școlare la Școala Primară Chițoc-Lipovăț în contextul în care acolo predă o femeie,

⁸⁸¹ DJANV, Fond Școala Primară Lipovăț, *dosar 13/1907*, după f. 41.

⁸⁸² Semnătura este indescifrabilă.

⁸⁸³ Idem., Fond Școala Primară Ivănești, *dosar 42/1916*, f. 1.

⁸⁸⁴ Idem., Fond Școala Primară Moara Grecilor, *op.cit.* f. 21.

⁸⁸⁵ Idem., Fond Școala Primară Bahnari, *dosar 11/1915-1922*.

⁸⁸⁶ Idem., Fond Școala Primară nr. 1 de Băieți Vaslui, *dosar 196/1894-1934*, f. 66.

⁸⁸⁷ Idem., Fond Școala Primară nr. 2 de Băieți Vaslui, *dosar 13/1915*.

⁸⁸⁸ Idem., Fond Școala Primară Ivănești, *dosar 9/1915*.

⁸⁸⁹ Idem., Fond Școala Primară Brodoc, *dosar 6/1914*.

⁸⁹⁰ Idem., Fond Școala Primară Munteni de Jos. Aici nu s-au păstrat registre matricole pentru perioada 1915-1922, dar există cataloage pentru anii școlari 1914-1915, 1915-1916 și 1918-1919.

învățătoarea Maria Sârbu⁸⁹¹ și la Școala Primară Benești-Tanacu unde este menționată Talpe Octaviana⁸⁹².

Un al doilea argument care demonstrează că școala a fost închisă este reprezentat de faptul că elevii înscriși în clasa I în anul școlar 1915-1916 frecventează cursurile clasei a II-a în anul școlar 1917-1918 (situația este similară și pentru elevii claselor a II-a și a III-a). Există și diferențe mari între efectivele claselor din anul școlar 1915-1916 și cele din anul școlar 1917-1918 în sensul că mulți din elevii înscriși în anul școlar 1915-1916 nu mai apar în anul școlar 1917-1918.

Lipsa învățătorilor plecați pe front și înlocuirea lor a reprezentat o altă problemă care nu a ocolit nici Școala Primară Bahnari. Din analiza onomasticii învățătorilor din perioada 1903-1914 (a căror semnătură este descifrabilă) se observă că posturile de învățători au fost ocupate numai de bărbați. Războiul a schimbat lucrurile **prezența femeilor** fiind demonstrată de adresa nr. 3931/06.06.1916 în care sunt menționate școli conduse de femei, Școala Primară Bahnari fiind condusă de I. Apostol⁸⁹³. Ulterior, în anul Școlar 1917-1918 este menționată învățătoarea Titta Balan⁸⁹⁴. Situația este similară și la alte școli din zonă precum Școala nr. 1 de Băieți Vaslui (este menționată Paulina Ionescu învățătoare la Siliștea detașată în locul Vetuniei Botez care funcționează la Spitalul „Crucea Roșie”), Școala Primară Moara Grecilor (învățătoarea titulară Zenobia Ionescu detașată în locul domnului Mihai Filip mobilizat), Școala Primară Chițoc-Lipovăț (învățătoarea Maria Sârbu) și Școala Primară Benești-Tanacu (Talpeș Octaviana).

În anul școlar 1917-1918 cursurile s-au reluat însă cu o **prezență redusă a elevilor și o promovabilitate scăzută**. În anul școlar menționat au fost înscriși 76 de elevi după cum urmează: 45 în clasa I, 14 în clasa a II-a, 8 în clasa a III-a și 9 în clasa a IV-a⁸⁹⁵. Dintre aceștia frecventează școala 19 elevi de clasa I, 5 de clasa a II-a, 4 de clasa a III-a și unul de clasa a IV-a. Dintre aceștia au promovat 8 elevi de clasa I, 4 elevi de clasa a II-a, 2 de clasa a III-a și niciun elev de clasa a IV-a.

Din păcate, războiul, cu racilele pe care le-a impus, a făcut victime și în rândul copiilor școlii. **Copii decedați sau orfani** sunt menționați în documentele școlare păstrate. Este cazul elevilor de clasa I Popa A. Maranda⁸⁹⁶, Popa A. Popa⁸⁹⁷ și a celor de clasa a II-a Bojoagă Mărioara⁸⁹⁸ și Rubică Simion⁸⁹⁹ în timp ce Onică Gh. Domnița apare ca orfană de ambii părinți⁹⁰⁰.

⁸⁹¹Idem., Fond Școala Primară Chițoc-Lipovăț, *dosar 10/1916*.

⁸⁹²Idem., Fond Școala Primară Benești, *dosar 46/1916*, f. 21.

⁸⁹³DJANV, Fond Școala Primară Bârzești, *dosar 130/1915*, f.13.

⁸⁹⁴Idem., Fond Școala Primară Bahnari, *op.cit.*, f. 37-75.

⁸⁹⁵*Ibidem*, f. 37-75.

⁸⁹⁶*Ibidem*, f. 74.

⁸⁹⁷*Ibidem*, f. 61.

În toamna târzie a anului 1918, războiul s-a terminat, dar probleme precum prezența redusă a elevilor și promovabilitatea scăzută s-au menținut până către sfârșitul perioadei interbelice când se constată o îmbunătățire, cel puțin în ceea ce privește prezența elevilor.

BIBLIOGRAFIE:

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui

- Școala Primară Bahnari Vaslui (1903-1948).
- Școala Primară Bârzești-Comuna Ștefan cel Mare (1868-1948).
- Școala Primară Benești-Comuna Tanacu (1897-1948).
- Școala Primară Brodoc, Oraș Vaslui (1894-1950).
- Școala Primară Chițoc-Comuna Lipovăț (1899-1948).
- Școala Primară nr. 1 de Băieți Vaslui (1861-1948).
- Școala Primară nr. 2 de Băieți Vaslui (1894-1950).
- Școala Primară Ivănești (1892-1948).
- Școala Primară Lipovăț (1889-1948).
- Școala Primară Moara Grecilor (1908-1948).
- Școala Primară Munteni de Jos nr. 2-Comuna Munteni de Jos (1869-1948).

Lucrări generale

- Boia, L., *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Editura Humanitas, București, 2014.
- www.digibuc.ro

Lucrări speciale

- Damianovici, C., *Școala în vreme de război* în “Revista Generală a Învățământului” No 5 și 6 Decembrie 1915 și Ianuarie 1916, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sorI I. St Rasidescu 16, București, 1916.
- Mareci-Sabol, H., “*The end of innocence. The Children of Bukovina in The First World War*” în “Codrul Cosminului”, XXII, 2016, No. 1.
- Nicolaescu, N., *Situația școlară a județelor. Învățăminte scoase din datele statistice* în “Revista Generală a Învățământului” No 6 și 7 Ianuarie și Februarie 1914, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sorI I. St Rasidescu 16, București, 1914.

⁸⁹⁸ *Ibidem*, f. 47.

⁸⁹⁹ *Ibidem*, f. 51.

⁹⁰⁰ *Ibidem*, f. 50.

DENUNȚURI PE TIMP DE RĂZBOI. CAZUL MAICII MARINA-MINA HOCIOTĂ (1916)

Alin SPÂNU *

Cuvinte cheie: *denunț, spionaj, mănăstirea Văratice, Tecuci, Iași*

Keywords: *denunciation, espionage, the Văratice monastery, Tecuci, Iași*

Abstract

At the beginning of December 1916 the chief of the post in the village of Filioara (Neamț County) sends a telegram to the Iași Police and calls for the pursuit of a nun from the Văratice monastery who would be ... a man and a spy. The Iași investigation starts and "the portrait" of the nun is analysed: born in Transylvania, so foreign and potentially a suspect, spent three years in Bulgaria (1911-1914) and learned Slavic language well. Forensic and legal medicine issues are addressed, and the first findings are made: dressing and walking like a man, physical conformation, and "Serious" physical strength. The case is clear, Marina / Mina is neither a man nor a spy. At the base was the revenge of the prefect of Tecuci, angry that Sister Mina rejected his advances. Eventually, the prefect remained in office, and the nun was seconded to a hospital in Iasi.

La finalul anului 1916 Iașiul devine capitala României, aici fiind relocalate familia regală, guvernul, parlamentul și cele mai importante instituții naționale. În plus, orașul s-a văzut asaltat de o mulțime de refugiați, ceea ce impune o drastică raționalizare a alimentelor, lemnului și medicamentelor, cele mai căutate produse. Pe acest fond de pesimism din cauza înfrângerilor militare și a refugiului apar și suspiciuni de spionaj, sabotaj și propagandă inamică, uneori pe bună dreptate, alteori aiurea, la adresa unor persoane. La Iași toate acestea au un impact exponențial mai mare asupra structurilor de siguranță națională, întrucât o acțiune subversivă la adresa decidenților politico-militari ar fi adus prejudicii incomensurabile.

Denunțurile, delațiunile, turnătorile ieftine și născute din invidie asaltează organele de poliție și siguranță, la rândul lor ocupate cu multe alte probleme serioase. Unele de personal, prin decesul sau capturarea unor funcționari, altele de instalare și conectare la realitățile imediate, cum ar fi spionii și propagandiștii inamici.

La începutul lunii decembrie 1916 șeful de post din comuna Filioara (județul Neamț, localitatea aflată între mănăstirile Agapia, la nord, și Văratice, la sud), sergent major Casapu, telegrafiază la Poliția Iași și solicită urmărirea unei măicuțe de la mănăstirea Văratice care ar fi... bărbat și spion. Argumentele sale erau „fizionomia bulgărească, părul tuns”⁹⁰¹ și deținea bilete de Crucea Roșie cu care se putea deplasa unde vroia și putea să dispară foarte ușor. Aceasta/acesta ar fi fugit de la un spital din

* Centrul de Studii Euro-Atlantice, București

⁹⁰¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (în continuare: DPSG), dosar 983/1916, f. 170.

Tecuci și era dată în urmărire împreună cu un complice. Pentru întărirea celor afirmate șeful de post anunță că deține și fotografii compromițătoare în care subiectul acțiunii este și bărbat, și călugăriță. Poliția Iași, evident, se alertează când aude cuvântul „*spion*”. Cere să i se trimită pozele pentru identificare. În prima poză (**foto 1**) apar două persoane: un el cu trăsături feminine (sau o ea cu trăsături masculine), într-o uniformă de sanitar, care ține cu mâna sa dreaptă mâna dreaptă a unei tinere; aceasta are mâna stângă pe umărul militarului; nici unul nu privește direct spre cameră și este, mai degrabă, o poză de amintire plăcută în vremuri extrem de tulburi. Pe verso era scris ceva, dar a fost șters, însă se văd data și locul unde a fost făcută fotografia: Tecuci, 7 noiembrie 1916.

Ancheta de la Iași demarează și a doua zi (3 decembrie 1916) se creionează portretul călugăriței: născută în Transilvania, deci supusă străină și potențial suspectă (se propunea verificarea cu atenție a actelor de călătorie pentru a se vedea dacă nu cumva sunt false); are frați și surori cu poziții sociale „destul de bune”⁹⁰²; a stat trei ani în Bulgaria (1911-1914) și a învățat bine „limba slavă”⁹⁰³. Se abordează probleme de ordin criminalistic și medicină legală și se emit primele constatări: mania de a se îmbrăca bărbătește („*caz specific și patologic*”⁹⁰⁴), mersul masculin și conformația fizică (proeminența buzelor, unghiul facial), puterea fizică „*destul de serioasă*”⁹⁰⁵. Se mai constată „*ura în ce privește sexul masculin*”⁹⁰⁶ pusă în balanță cu înclinația deosebită și „*apucăturile față de sexul feminin*”⁹⁰⁷, precum și preocuparea de a lua „*posturi enigmatice*”⁹⁰⁸ în toate fotografiile. Aici se exemplifică cu o altă fotografie (**foto 2**), în care cel/cea în cauză stă în profil, puțin aplecat/aplecată spre stânga, cu cotul stâng sprijinit pe o măsuță și susținându-și bărbia; hainele sunt masculine, privirea nu este îndreptată spre aparat, ci undeva în lateral și departe; fundalul este o reproducere la scară mare a unei imagini generale de drum șerpuit cu niște copaci în stânga și o câmpie în dreapta. Dosarul este înaintat Brigăzii de Siguranță Iași fiind considerat „*demn de muncă mai serioasă*”⁹⁰⁹, iar gravitatea faptei „*foarte mare*”⁹¹⁰. Această gravitate este pusă și pe seama unei posibile acțiuni de tolerare „*într-un cerc de 400 de femei*”⁹¹¹, adică întreaga obște de la mănăstirea Vărativ.

Brigada Specială de Siguranță Iași descoperă persoana în cauză la spitalul de răniți instalat la Seminarul „Veniamin Costache”, care se identifică cu brățara Crucii Roșii (bilet de autorizare nr. 671/mai 1916 emis de Comitetul central sanitar). Este adus/adusă la sediul Brigăzii și, la 6 decembrie 1916, este pusă să scrie o declarație. Cu greu și un scris chinuit, aceasta reușește să-și povestească viața, una tristă și fără noroc (**Anexa**). Se numește Marina Hociotă, născută în Săliște (Transilvania), are patru surori (două măritate în Constanța și două în Sofia) și un frate. După decesul

⁹⁰² *Ibidem*, f. 243.

⁹⁰³ *Ibidem*.

⁹⁰⁴ *Ibidem*.

⁹⁰⁵ *Ibidem*.

⁹⁰⁶ *Ibidem*.

⁹⁰⁷ *Ibidem*.

⁹⁰⁸ *Ibidem*.

⁹⁰⁹ *Ibidem*.

⁹¹⁰ *Ibidem*.

⁹¹¹ *Ibidem*.

tatălui stă un an la Constanța, la o soră, apoi alți trei la Sofia, la altă soră. Revine în România la o mătușă care și-a dedicat viața credinței la mănăstirea Vărativ. Nu știe ce să facă cu viața ei, orizontul ei (ca și intelectul) pare limitat, așa că decide să urmeze aceeași cale a vieții monahale, unde primește numele Mina. Începe războiul și este trimisă împreună cu alte trei surori la Tecuci, unde sunt primite cu multă efuziune de prefect și repartizate în mod egal la două spitale. Munca era grea și lipsurile mari (n-aveau masa asigurată și nici loc de odihnă), așa că decide se duce să solicite prefectului îmbunătățirea condițiilor. Dar, o dată ajuns acasă la prefect, unde acesta primea pe solicitanții de orice probleme, acesta sare la propriu pe ea și încearcă „forțat să mă ducă în odaia lui din fund, unde era o canapea și eu m-am luptat ca să scap din brațele mizerabile când era să cad pradă forțat să-și bată joc de mine”. Reușește să scape și fugă, dar prefectul nu se lasă. Cere ca măicuțele să vină pe rând, câte una, la el acasă să le dea banii ce li se cuvin. Marina/Mina știe ce vrea să facă mizerabilul așa că se duce împreună cu colega ei. Nu-i o problemă pentru prefect, care imediat „a și înhățat pe maica, o sărută și ne spune «voi n-o să mai fiți maici, o să fiți ale mele, sunteți sub a mea protecție și sub ordinul meu și trebuie să faceți ce vă ordon eu. Să-mi satisfaceți dorințele și mă lăsați să fac ce vreau eu cu voi»”. O lasă din brațe, dar sare la Marina, care fiind ceva mai tânără și în putere îl respinge, apoi se repede din nou la colega ei. În fine, reușesc să plece cu onoarea nepătată, dar masculul feroce le amenință că „n-o să scăpăm cu nici un chip de-a nu avea relații cu el”. Drept represalii pe Marina o mută la un spital de contagioși, unde aceasta nu vrea să se ducă și alege să se plângă direct mitropolitului. Este drept, preoții din Tecuci la care s-a plâns inițial Marina i-au dat dreptate, dar au spus că orice telegramă cu acest subiect nu va trece de cenzură. Ajunge la Iași la maica Ecaterina Statachiu „care a introdus-o la Î.P.S. Mitropolit”⁹¹², căruia i-a relatat purtarea prefectului de Tecuci. „Mulțumesc lui Dumnezeu care mi-a dat putere de-am putut scăpa să nu-mi spurce haina îngerească ce o port și viața sfântă pentru care prefer să întâmpin orice neplăceri pentru c-am luptat de n-am fost la discreția unui om slab de o natură murdară biruit”, scrie în declarație Marina. Mă rog, abuzurile unui adevărat prădător sexual, fie el și prefectul de Tecuci, nu par a fi importante pentru siguranța statului, dar acuzația adusă Marinei da. Este verificată ce sex are, „dacă este bărbat, după cum se pretinde în telegramă și s-a stabilit că este femeie”⁹¹³. Despre poza în uniforma militară explicația e simplă: cele patru maici au dorit să se fotografieze pentru a avea amintiri, iar ea a avut la îndemână uniformă unui sanitar, pe care a îmbrăcat-o, însă „recunoaște această greșală”⁹¹⁴.

Șeful Brigăzii Speciale de Siguranță Iași raportează directorului Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale că, în urma anchetei, a stabilit că Marina Hociotă este „mărginită ca inteligență și cultură, n-o cred capabilă să poată fi întrebuințată pentru spionaj”⁹¹⁵. Pentru întărirea celor scrise se atașează și o fotografie a celei în cauză (**foto 3**) în uniformă de călugăriță, împreună cu o colegă de credință. Pe verso aflăm că

⁹¹² *Ibidem*, f. 169.

⁹¹³ *Ibidem*.

⁹¹⁴ *Ibidem*.

⁹¹⁵ *Ibidem*.

poza a fost realizată la 25 iulie 1915 la mănăstirea Văratice, colega din poză este Ripsimia Costăchescu și cineva a scris: „*realitatea de pierde, amintirile rămân*”.

Cazul se lămurește, Marina/Mina nu este nici bărbat, nici spion. La baza informației primare a stat răzbunarea prefectului de Tecuci, ofuscat că sora Mina n-a cedat ofensivei sexuale. Un caz de-a râsu-plânsu, dar cu happy-end, căci alți funcționari de siguranță mai zeloși ar fi putut lua măsuri mai drastice asupra bieteii suspecte. Până la urmă prefectul a rămas în funcție, iar călugărița a fost detașată la un spital din Iași.

ANEXA:

Declarație

Subsemnata Mina Hociotă, soră în mănăstirea Văratice din județul Neamț, în vârstă de ani 20, de loc din comuna Săliște, Transilvania, declar:

În anul 1910 am plecat de la părinți, unde am avut două surori în Constanța, căsătorite, și am stat un an la dânsule. Pe urmă a venit o soră care era căsătorită în Sofia și m-a luat la dânsa, unde am stat trei ani. Am venit pe urmă la mătușa mea care o am la mănăstirea Văratice călugăriță. Având și eu o dragoste distinsă pentru a îmbrățișa viața monahală și fiind și o fată orfană și de tată, m-am decis să rămân în mănăstire, mai ales având pe mătușa mea. Am rămas la dânsa unde sunt de doi ani soră. Am patru surori (două căsătorite în Constanța și două în Sofia) și un frate; tatăl meu e mort de șapte ani.

Am toate documentele făcute pentru primirea în mănăstire, toate în bună regulă, care i le-am dat maicii starețe. Mi-am îndeplinit toate ascultările cu drag și respect față de superiorii noștri. Devenind timpul, cu războiul acesta, să fim trimise în ajutorul răniților ca surori de caritate, am fost trimise la Tecuci patru călugărițe. Am fost adresate (sic!) la prefect, care ne-a primit la gară cuviincios și ne-a trimis două la un spital și două la altul. Așa că, având nevoie din pricina dormitului și hrană, că eram tratate foarte prost, dormeam cu răniții împreună, masa era proastă, ne dădea ce rămânea de pe urmă, am fost nevoite să ne adresăm la prefect. M-am dus să-i spun de nemulțumirile ce le aveam, m-am dus la dânsul acasă fiindcă dânsul primea vizitele acasă, nu la prefectură. Și cum m-am dus a îndrăznit să-mi vorbească prostii și m-a luat în brațe, m-a sărutat și-mi spune „de-acum tu nu o să mai fi maică. Să-mi îndeplinești dorința asta, să mă lași să-ți fac ce vreau eu, cu tine chiar în acel moment

... forțat”. Mi-a spus că el e un ins care dispune de avere și o să-mi dea sute de franci „să te joci în bani, o să-ți fac haine, tot ce vrei îți fac, dar tu să mă lași acum să fac ce vreau eu cu tine, de-acum tu o să fi a mea pentru totdeauna și chiar de n-oi rămânea la mine tu n-ai nevoie de nimic, fiindcă n-ai să te căsătorești”. Eu am răspuns foarte evazivă și severă față de d-lui ca necuviincioasă și murdară purtare și îndrăzneală. Și el înainte, ca forțat să mă ducă în odaia lui din fund, unde era o canapea și eu m-am luptat ca să scap din brațele mizerabile când era să cad pradă forțat să-și bată joc de mine. L-am rugat și cu bine și cu rău să mă lase din brațele lui și n-a fost chip să scap prin cuvinte, decât a trebuit să mă lupt cu el și să scap din mâinile lui. Mulțumesc înaltului Dumnezeu care m-a întărit cu putere în momentele acelea și l-am putut respinge și el obosind și-a aprins o țigară și eu în timpul acela am și fugit la ușă. A ținut 1/2 de ceas lupta cu dânsul. Dânsul vine după mine și-mi spune că am noroc, pe cum am avut chiar că servitoarea mereu umbla pe sală și lui îi era frică să nu intre, ba chiar a scos capul în ușă servitoarea și el când o vede o întreabă ce vrea. Dânsa l-a întrebat de un lucru, însă am avut puțința să scap atunci numai fiindcă nu era singur. Altfel nu aș fi scăpat de-a nu cădea pradă în mâinile unui câine mizerabil și murdar. Îmi spune să mă duc la dânsul a doua zi pe la 2 ½ - 3. Mi-a spus că la orele astea e singur. Vine singur să mergem să ne dea paralele și au sosit maicile întâi (celelalte două) și noi două am rămas, ne-am dus pe urmă. A dat ordin să ne ducem câte una singură. Eu, știind ce gând are și ce-a făcut cu mine, când am sosit singură la el n-o las pe maica singură, fiindcă știam ce vrea el. Mergem cu maica și cum intrăm ne primește în odaie, a și înhățat pe maica, o sărută și ne spune „voi n-o să mai fiți maici, o să fiți ale mele, sunteți sub a mea protecție și sub ordinul meu și trebuie să faceți ce vă ordon eu. Să-mi satisfaceți dorințele și mă lăsați să fac ce vreau eu cu voi”. Ne-a spus cum că el are putere să ne facă ce vrea dânsul. Biata maică se lupta ca să iasă din brațele lui și el în fața mea era în stare să săvârșească o necuviință, și îi zic „nu ți-e rușine față de maica, lasă-mă în pace”. Atunci el răspunde „da, maica are să scape” și nu isprăvește cuvântul și o lasă pe maica și mă ia pe mine în brațe, mă sărută, eu m-am luptat și am ieșit din brațele lui. Din nou sare la maica și prin sforțările noastre de-abia am scăpat cu mare greu și mai ales eram și două, ne-am putut apăra să nu-și bată joc de noi fără nici un pic de rușine, fiind și eu cu maica și el să-și bată joc în fața mea. Ne spune când ieșeam pe ușă că n-o să scăpăm cu nici un chip de-a nu avea relații cu el. Și eu am zis mai multe și s-a revoltat

mai mult pe mine, fiindcă el știa ce-a făcut cu mine și a priceput că eu n-am vrut s-o las pe maica singură să vie la dânsul, după cum a dat el ordin să mergem câte una după parale. Cum era să-l las cu maica singură când știam ce trebuie să i se întâmple. Mi-a zis că de ce mă pun eu pentru maica, ce, eu o stăpânesc? S-a revoltat că n-am executat ordinul de nu ne-am dus singure, câte una.

A doua zi dă ordin să ne despartă, pe maica a trimis-o la alt spital, la altă maică, și mie mi-a zis să merg la Spitalul contagioșilor și eu înțelegând scopul pentru ce vrea să ne despartă nu am vrut să merg la contagioși. Am venit și m-am plâns preoților, am spus întreaga situație, ce-am pățit și cum a vrut să-și bată joc de noi. Chiar se întâmplase de era și părintele inspector Stupcanu care era venit în inspecție la Tecuci și i-au spus preoții și dânsului ce sufeream noi din partea prefectului. Ca să vă convingeți de adevăr puteți lua informații de ce s-a petrecut cu noi. Preoții vroiau să telegrafieze să anunțe pe Î.P.S. Mitropolitul ce se petrecea cu noi, însă au zis că o rupe la cenzură și n-are s-o primească. Puteți însă să vă informați și de la părintele protopop și diaconul Budescu, la care ne-am plâns noi. Și eu la mănăstire n-am vrut să mă duc, am venit drept la Iași pentru ca să-i spun Î.P.S. Mitropolitul ce s-a întâmplat cu mine și cu maica Sofia. Mi-am făcut datoria cuviincioasă față de serviciul ce l-am avut și față de Dumnezeu și superiorii care m-au trimis, însă față de superiorul prefect m-am purtat după cum a meritat, că să-și bată joc de noi nu s-a putut și nici să fim la discreția lui. Mulțumesc înaltului Dumnezeu pentru că m-a apărat și m-a întărit de-am putut scăpa de-a nu cădea pradă unui mizerabil ce-și bătea joc de noi. Am scăpat prin războiul mâinilor. Că și-a bătut joc în toate puterea cuvintelor murdare și spurcate și dacă ar fi putut rezista prin forțarea puterii lui și-ar fi bătut joc și chiar cum am văzut în realitate. Însă era bătrânețea lui la mijloc, care l-a împiedicat, simțindu-se prea slab la putere. Mulțumesc lui Dumnezeu care mi-a dat putere de-am putut scăpa să nu-mi spurce haina îngerească ce o port și viața sfântă pentru care prefer să întâmpin orice neplăceri pentru c-am luptat de n-am fost la discreția unui om slab de o natură murdară biruit. Însă să-mi necinstească un om haina și viața și sufletul și să-și bată joc și de mine, asta nu s-ar fi putut să-și îndeplinească scopul lui, dar m-a ferit Dumnezeu de l-am putut birui prin încercarea ce mi-am pus-o cu forța.

Acestea pot să vi le declar și ca să vă convingeți de adevăr rămâne să luați și d-voastră informații preoților, după cum găsiți de cuviință. Pentru că noi am spus

imediat preoților, n-am putut să tăinuiesc astfel de necuviință față și de Dumnezeu și de superiorii noștri duhovnicești. Murdăriile unui astfel de om nu am putut să nu le descopăr fiind călugăriță și să vrea în mod forțat să-și bată joc de noi. Eu mi-am făcut datoria ca să mărturisesc lucrurile acestea spurcate.

Cu respect și stimă,

sora Mina Hociotă, mănăstirea Vărațic⁹¹⁶



Fotografia 1



Fotografia 2

⁹¹⁶ ANIC, fond Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale, dosar 983/1916, f. 171-172.



Fotografia 3

RĂZBOIUL, REORGANIZAREA ȘI EROISMUL MILITARILOR ROMÂNI ÎN CAMPANILE DIN 1916 ȘI 1917

Costin SCURTU*

Cuvinte-cheie: război, eroism, militari români, campanii militare 1916 și 1917, generali: Alexandru Averescu, Eremia Grigorescu, Constantin Prezan, trupe încartiruite, Regimentului 34 infanterie, Vaslui, satele: Pușcașu, Palincu, Bănești, Bălteni, Ivănești, Petrești, Regele Ferdinand, platou - sat Deleni, armata franceză, preot militar, divizie dobrogeană, Serviciul de siguranță al Deltei, activitatea lui Moruzov, armata rusă - anarhie, spirit optimist.

Key-words: war, heroism, Romanian soldiers, military campaigns from 1916 and 1917, generals: Alexandru Averescu, Eremia Grigorescu, Constantin Prezan, quartered troops, The 34th Infantry Regiment, Vaslui, villages: Pușcașu, Palincu, Bănești, Bălteni, Ivănești, Petrești, King Ferdinand, plateau - Deleni village, French Army, military priest, Division from Dobrogea, Delta Danube Safe Service, Moruzov activity, Russian Army – anarchy, optimist character.

Abstract

The present study specifies the reorganisation of the Romanian Army during the military campaigns from 1916 and 1917. A special moment is taken by the change-over and the reorganisation of the First Romanian Army troops and those of the Istrati Group in the North of Moldavia (in villages from Vaslui), after the grim defence on the Cricov, Prahova and Buzău lines, with the help of the Military French Mission that provided for the most part of the weaponry.

Pentru România în 1916 războiul nu mergea bine, se înregistrau mari probleme, dar și numeroase fapte de arme și eroism al militarilor români.

Prin numirea generalului Alexandru Averescu, la 25 septembrie/8 octombrie, la comanda Armatei 2 române, Grupul armatelor de sud, ca eșalon superior de comandă și coordonare a Armatei 3 române și Armatei de Dobrogea, și-a încetat existența, fiecare armată continuând de la această dată operațiile în mod independent⁹¹⁷.

Au fost scoase din dispozitivul Armatei de Dobrogea, la 24 septembrie/7 octombrie, Divizia 15 infanterie, comandată de generalul Eremia Grigorescu; la 28

* Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, Filiala Constanța

⁹¹⁷ România în anii primului război mondial, București, Editura Militară, 1987, p. 373.

septembrie/11 octombrie, Regimentul 34/74 infanterie - comandat la locotenent-colonelul Dumitru Mihail - a fost îmbarcat în gara Constanța cu destinația Nehoiașul (județul Buzău), unde a intrat în subordinea Diviziei 6 infanterie, aflată în luptă. O lună mai târziu, după ce a fost întărit cu 600 militari de la Brăila, regimentul a ajuns la Ploiești și a trecut în subordinea Diviziei 10 infanterie⁹¹⁸.

Pe aceeași linie, la 29 septembrie/12 octombrie, a urmat transferarea din Dobrogea pe frontul montan și a Diviziei 12 infanterie, comandată de generalul de brigadă Traian Găiseanu. La jumătatea lunii octombrie 1916, Dobrogea era, practice, pierdută.

La 26 septembrie/9 octombrie, forțele române destinate apărării Carpaților se găseau în dispozitiv de apărare cu Armata 2 română, comandată de generalul de divizie Alexandru Averescu⁹¹⁹. Divizia 6 infanterie se afla pe front între exclusiv valea Zăbalei și inclusiv vârful Siriu, în subordinea Corpului 3 armată, comandant general de divizie Constantin Tănăsescu. Divizia 10 infanterie, la sfârșitul lunii octombrie 1916, s-a aflat în refacere în zona Pitești. După care a fost dispusă între exclusiv Predeal și inclusiv muntele Velicanul, în cadrul Corpului 2 armată. Erau în curs de afluire Divizia 12 infanterie din Dobrogea și Divizia 3 trăgători rusă care fusese deplasată în Dobrogea, neparticipând la apărarea frontului de pe linia Carpați⁹²⁰, erau acum destinate Armatei 2 române⁹²¹.

În prima parte a lunii noiembrie 1916, apărarea pe râul Jiu a fost frântă. Orașele Târgu-Jiu și Craiova au fost ocupate de forțele Armatei 9 germane. Până la 14/27 noiembrie, inamicul a atins râul Olt. Între 1/14 octombrie - 15/28 noiembrie trupele Diviziei 22 infanterie au apărât aliniamentul din zona trecătorii Bran, pentru a interzice inamicului să iasă în depresiunea Câmpulung. Datorită situației generale, Divizia 22 infanterie a trebuit să se retragă, astfel, la 16/28 noiembrie, inamicul a intrat fără luptă în Câmpulung ce fusese evacuat⁹²². Din spre sud, Grupul Kosch, sub comanda generalului Robert Kosch⁹²³, a forțat Dunărea în sectorul Șiştov - Zimnicea. La 14/27 noiembrie, Divizia 1 bulgară a ocupat orașul Giurgiu.

Marele Cartier General român a ordonat constituirea la vest de Ploiești a unei grupări de manevră, sub comanda generalului Constantin Prezan. Această grupare a fost constituită, la 11/24 noiembrie, în zona Argeș, Neajlov. Misiunea de a contracara cele trei grupări de forțe inamice și de a le nimici pe rând. Bătălia de la Argeș - Neajlov, consemnată în istoriografia română și ca „Bătălia de la București”, a început la 12/25 noiembrie 1916. Ideea de bază a planului militar românesc consta în aplicarea unei manevre pe direcții interioare, prin care cele două grupări inamice, să fie nimicite, începând cu gruparea de la sud, comandată de generalul Robert Kosch.

⁹¹⁸ *Istoricul Regimentului 34 Mecanizat pe anii 1894 - 1958*, f. 6.

⁹¹⁹ Vezi, Colonel Ion Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916 - 1917*, București, Editura Militară, 1967, p. 149.

⁹²⁰ Vezi, Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război 1916-1918*, București, 1937, pp. 54-55.

⁹²¹ România în anii primului război mondial, op. cit., pp. 390-391.

⁹²² România în anii primului război mondial, op. cit., p. 416.

⁹²³ Feldmareșalul August von Mackensen a dat ordinul nr.115 din 13/26 octombrie 1916 către comandamentul Armatei 3 bulgare, prin care i se luau o parte din forțe - artileria grea germană, aviația, infanteria - pentru a le concentra la Șiştov - Biala, de unde s-a forțat traversarea Dunării în zona Zimnicea.

Acțiunea ofensivă română a Grupului de armate Prezan a fost declanșată la 17/30 noiembrie 1916. De fapt, ambele tabere se aflau în ofensivă.⁹²⁴ În fâșia de apărare a Armatei 1 române, presiunea forțelor Grupului Kühne a impus retragerea trupelor române pe aliniamentul: pâraul Glâmbocelul, localitățile Rătești, Leșile, Mozacul. Divizia 10 infanterie - care a fost pusă la dispoziția Armatei 1-a - se afla în curs de concentrare în zona Titu, ordonându-i-se să se regrupeze în raionul Corbii Mari, Corbii Ciungi. Divizia 41 infanterie germană a atacat frontul apărât de diviziile 10 infanterie și 1 cavalerie, de la aripa stângă a Armatei 1 române, pe care le-a obligat să se replieze succesiv. În noaptea de 19-20 noiembrie/2-3 decembrie, Divizia 10 infanterie s-a oprit pe aliniamentul Cornețu, Serdanu, râul Argeș, între Potlogi și Bolintineanu din Vale.

Lipsa informațiilor sigure și complete, precum și a mijloacelor adecvate de ale procura aveau să încline balanța victoriei când de o parte, când de alta pentru taberele combatante. Nici una dintre părțile angajate în luptă nu cunoștea valoarea și posibilitățile adversarului din fața sa. Comandamentul german a considerat că are de a face cu ariergărzile trupelor „bătute la Jiu”, care se aflau în retragere. La rândul său, comandamentul român nu știa importanța trupelor germane ce aflau dinspre vest. Se aprecia că ar fi numai detașamente de legătură între cele două grupuri germane: Krafft și Kosch.

În timp ce Divizia 9/19 infanterie dobrogeană era implicată în planul de contraatacare a ofensivei germane de către Grupul de manevră în luptele de la Argeș, Neajlov, Regimentul 34 infanterie „Constanța”, care a făcut, inițial, parte din Divizia 6 infanterie, va intra în subordinea Diviziei 10 infanterie, și a luptat cu eroism în zonele Pitești, Câmpulung, pe Valea Prahovei și la Buzău. Proaspătul maior Gheorghe Mihail s-a distins în luptele de pe valea Buzăului, la comanda Batalionului 2 infanterie din regimentul constănțean, fiind rănit la picior, la 7/20 octombrie 1916.

Generalul Erich von Falkenhayn avea să afle despre intențiile comandamentului român - de a pătrunde în intervalul dintre cele două grupări germane și de ale întoarce aripile interioare - prin capturarea a doi curieri, ofițeri români. Intrând în posesia documentelor militare românești, generalul german a luat măsuri de a trimite trupele sale în spatele Grupului de manevră român, care acționa împotriva grupului Kosch și de a intercepta retragerea forțelor române spre București.⁹²⁵

Generalul Constantin Prezan, deși era lipsit de informațiile complete despre mișcările inamicului, a apreciat că succesul armatei române este aproape de a fi obținut. În consecință, el a hotărât ca acțiunea ofensivă română să fie continuată la 20 noiembrie/3 decembrie. Această zi avea să fie, cea de a patra, și ultima, a desfășurării luptelor de la Argeș, Neajlov, Deși au început în forță, surprinzând inamicul, Divizia 9/19 infanterie și Divizia 2/5 infanterie, treptat, au realizat că riscurile de a fie încercuite creștea cu fiecare moment și au decis oprirea ofensivei. Decizia a fost oportună, replierea trupelor române s-a făcut organizat, păstrându-se contactul cu inamicul. La Armata 1 română, efortul inamic s-a materializat în special pe valea

⁹²⁴ General de divizie N. Mihăiescu, *Amintiri și învățăminte din războiul de întregire a neamului 1916-1919*, București, 1934, pp. 77-81.

⁹²⁵ General Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei 9-a împotriva românilor și rușilor 1916/17*, București, 1937, pp. 173-174.

Argeşului, unde Grupul Krafft a ocupat cu aripa sa stângă - cu Divizia 41 infanterie germană - localitatea Titu, obligând Divizia 10 infanterie să se retragă spre nord-est.

Retragerea succesivă a Diviziei 9/19 infanterie s-a executat sub acoperirea a două batalioane din regimentele 35 şi 40 infanterie - care aveau să fie încercuite în pădurea Iepureşti, apoi acţiunea de apărare a preluat-o Regimentul 9 vânători.

Ca urmare a retragerii pe Argeş a trupelor române, bătălia de pe Argeş, Neajov, a luat sfârşit, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916. În seara acestei zile, generalul Constantin Prezan a dat ordinul de retragere generală spre est⁹²⁶.

La 23 noiembrie/6 decembrie, orele 12.00, un detaşament de cavalerie şi două companii de infanterie germană au intrat în Bucureşti, pe Calea Griviţei. În fruntea trupelor germane s-a aflat feldmareşalul August von Mackensen⁹²⁷.

În seara zilei de 24 noiembrie/7 decembrie, la orele 22.30, Marele Cartier General român a ordonat Grupului general Istrati ca diviziile 2/5, 9/19 şi 21 infanterie să se contopească într-o singură divizie, cu numărul 21, sub comanda generalului Lambru. Grupul general Istrati a fost constituit din diviziile fostului Grup de manevră, condus de generalul Constantin Prezan, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916. Începând cu această dată în documentele oficiale nu va mai apărea denumirea Diviziei 9/19 infanterie. Lupte crâncene s-au desfăşurat la trecerile peste râul Ialomiţa, în zona Târgovişte şi râul Prahova, între localităţile Floreşti şi Dărmăneşti. Divizia 10 infanterie, cu excepţia Regimentului 33 infanterie „Tulcea”, a înregistrat mari pierderi⁹²⁸.

După îndârjită apărare de pe aliniamentele Cricov, Prahova, Buzău, trupele Armatei 1 române şi ale Grupului Istrati au fost deplasate în nordul Moldovei, pentru refacere şi reorganizare. La 1/14 decembrie, a rămas în noul dispozitiv defensiv numai Armata 2 română, comandată de generalul Alexandru Averescu. La 4/17 decembrie, conform ordinului nr. 3737 al Marelui Cartier General, Divizia 21 infanterie trebuia să se regrupeze în jurul Iaşului⁹²⁹.

Generalul Gheorghe Mihail spune referitor la retragerea dobrogenilor în Moldova, că: „De la Brăila am fost dus la Vaslui unde regimentul se retrăsese în zona de refacere. Toată armata s-a retras în cotul Siretului. Şi regimentul meu - 34 infanterie, n.n. - era retras într-un sat care se numea Palincu. Aveam un batalion în Palincu şi altul în Puşcaşu - în judeţul Vaslui, n.n. - , în refacere. Şi am stat acolo din ianuarie până în aprilie. În timpul acesta a venit armament şi echipament franţuzesc prin misiunea generalului Berthelot [...]”⁹³⁰.

La 28 decembrie 1916/9 ianuarie 1917, comandamentul german a dat ordinul de oprire a ofensivei şi de trecere la apărare în faţa frontului român.

În iarna anului 1916-1917, s-a trecut la reorganizarea şi refacerea armatei române. S-au avut în vedere atât principiile realiste de organizare, cât şi experienţa

⁹²⁶ România în anii primului război mondial, op.cit., p. 519.

⁹²⁷ Ibidem, p. 529.

⁹²⁸ România în anii primului război mondial, op. cit., p. 528.

⁹²⁹ Jipa Rotaru, Leonida Moise, Ion Giurcă, Costin Scurtu, *Divizia 9 „Mărăşeşti”. 120 de ani de la înfiinţare (1879-1999), Bucureşti, Editura Punct, 1999*, p. 61.

⁹³⁰ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *General Gheorghe Mihail, Cuvânt pentru viitorime*, Bucureşti, Editura Paideia, 2004, p. 38.

acumulată în campania din anul 1916. S-a hotărât crearea de unități militare atât cât puteau să fie dotate cu armament și tehnică de luptă, asigurându-se condițiile pentru completarea permanentă a acestora cu tot ce era necesar, să aibă capacitatea de a lupta independent, forța lor combativă fiind comparabilă cu cea a marilor unități inamice.

Refacerea armatei române pleca, la începutul anului 1917, de la starea de spirit a autorităților și a populației, mai ales celei provenite din Muntenia, care era deprimată. În Moldova se aștepta „Comunicatul de seară”, care aducea, însă, numai veștile rele. România se micșora mereu - Buzăul, Râmnicu-Sărat, Focșaniul, Brăila căzuseră pe rând în mâinile inamicului. Trupele române care s-au retras în Moldova erau epuizate, micșorate numeric și, în parte, dezorganizate. La acestea se adăugau, condițiile iernii geroase, lipsurile materiale și a spațiilor de locuit, raționalizarea produselor alimentare, tifosul exantematic care făcea ravagii. S-a mai adăugat accidentul de la Ciurea, lângă Iași, unde s-a petrecut o catastrofă feroviară, în care au murit câteva sute de persoane. Iar aliatul rus propunea refacerea armatei române să se facă pe teritoriul rusesc...

La toate cele amintite, se mai adăuga încă una: schimbarea de regim în Rusia, prin înlocuirea monarhiei țariste cu proclamarea republicii. La 4/17 martie 1917, prințul Lvov înștiința pe aliați că, guvernul provizoriu pe care îl prezida, va respecta obligațiile internaționale contactate de regimul anterior, adică va continua războiul. Dar Germania încerca să ajungă la încheierea păcii separate cu guvernul provizoriu rus, dar cu alți reprezentanți, cu cei din cercurile socialiste, chiar bolșevice.

Într-un raport secret trimis comandamentului său suprem, șeful Misiunii militare franceze din România, generalul Henry Berthelot, semnală: „chestiunea alimentării armatei române este deasupra tuturor celorlalte” și că armata rusă „continua să rechiziționeze sau să cumpere obiecte și hrană în țară”⁹³¹.

Instrucțiunile date marilor unități, care au fost retrase în Moldova aveau, într-o primă fază, un caracter orientativ și nu erau însoțite de un plan detaliat al acțiunilor ce se urmăreau⁹³². S-a trecut la reducerea efectivului armatei de operații la parametrii adecvați resurselor țării. S-au constituit diviziile de infanterie ca mari unități, care puteau lupta grupat sau izolat. Au fost sporite numărul de unități și subunități, precum și serviciile necesare. Corpurile de armată au devenit doar organe de comandament pentru coordonarea tactică și nu mai dispuneau de servicii și formațiuni proprii.

Prin ordinul nr.1062, de la 27 decembrie 1916/8 ianuarie 1917, s-a stabilit ca reorganizarea Diviziei 9 infanterie și a unităților sale, care au luptat în alte divizii de infanterie, să se execute în zona Vaslui, Bănești, Bălteni, Ivănești, într-un raion care să cuprindă 48 de localități, aflate în împrejurimile orașului Vaslui. S-au transmis garnizoanelor și la posturile de jandarmi tabelele în care erau nominalizate localitățile de dispunere a unităților. Au fost suspendate concediile și permisiile. S-a interzis ca bolnavii sau răniții să fie îngrijiți în afara spitalelor. Iar deplasarea militarilor să se

⁹³¹ Michel Roussin, *La mission militaire française en Roumaine pendant la première guerre mondiale*, vol. II, Inventaire du fonds roumain, Archives du Service Historique des Armées, Paris, 1972, p. 77.

⁹³² România în anii primului război mondial, op. cit., p. 65.

facă numai pe baza unui ordin de serviciu emis conform unor noi norme, riguros stabilite⁹³³.

Inițial, trupele au fost încartiruite în localități cea ce a generat numeroase dificultăți. Ulterior, s-a trecut la realizarea în afara localităților a unor amenajări de cazare, îndeosebi de bordeie semiîngropate și barăci, ceea ce a dat de fapt acestor aglomerări înjghebate caracterul unei tabere. Armei infanteriei i-au fost repartizate, în primul rând, efectivele de recruți din contingentele 1917 și 1918 sau ani mai vechi, împreună cu instructorii respectivi. S-a aplicat și procedeul ca surplusul de efective de alte arme să fie transferat la infanterie, mai ales a celor care plecaseră de la această armă la alte specialități.

Ostașii Regimentului 34 infanterie au stat „În timpul iernii în satele Palincu și Pușcașu, din județul Vaslui, pe urmă - povestește generalul Gheorghe Mihail, n.n. - cum a trecut iarna și a venit primăvara, atunci ne-a scos și am făcut niște barăci într-un sat care se cheamă Bălteni; alături alt sat, Petrești, în regiunea asta am făcut instrucție sub grija ofițerilor francezi. La noi a venit un ofițer francez care se chema Bart, căpitanul Bart”⁹³⁴.

Căpitanul francez Jean Bart era unul dintre cei trei căpitani din cadrul grupului de instructori ai Misiunii Miliatere Franceze. În primăvara anului 1917 a fost detașat la Regimentul 34 infanterie, pentru instruirea cu noile tipuri de armament și studierea noilor tactici de luptă. Generalul Gheorghe Mihail, pe atunci cu gradul de maior, era comandant de batalion în regimentul constănțean și a colaborat efectiv cu căpitanul Jean Bart⁹³⁵. Instructorul francez avea să fie rănit în timpul luptelor de la Mărășești, la 28 iulie/9 august 1917.

În timpul refacerii armatei, la Vaslui, cu instructorii francezi s-au făcut aplicații de înlocuire a trupelor aflate în contact cu inamicul. Această aplicație își va dovedi utilitatea la începutul misiunii dobrogenilor la Mărășești. „Învătasem - își aducea aminte generalul Gheorghe Mihail, n.n. - să recunoaștem frontul de care o să răspund [...]. Adică, nou - nouț, venit pe câmpul de luptă și schimbi pe front. și, desfășurat în trăgători, cu patrule înaintate, două companii pe linia întâi [...]. Aduseseră francezii mitraliere și fiecare batalion aveam trei companii de pușcași și o companie de mitraliere”⁹³⁶.

Comandamentul militar suprem și conducerea politică s-au ocupat de asigurarea unui cadru adecvat reorganizării, refacerii și instruirii forțelor armate, cât și de crearea unor rezerve necesare perioadei preliminare a reluării unor mari operații militare.

După reorganizare, Diviziei 9 infanterie avea în organica sa patru regimente de infanterie - 34, 35⁹³⁷, 36 și 40 infanterie, grupate în două brigăzi - 17 și 18 infanterie, și Regimentul 9 vânători. Arma artilerie era prezentă în cadrul diviziei dobrogene cu două regimente - 13 și 18 artilerie, constituite într-o brigadă. La acestea

⁹³³ În câteva săptămâni, la începutul lunii februarie 1917, unitățile erau grupate și dislocate în zonele de reorganizare și pregătire. Ibidem, p. 67.

⁹³⁴ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, op. cit., p. 36.

⁹³⁵ Ibidem, p. 175.

⁹³⁶ Ibidem, p. 41.

⁹³⁷ Regimentul 35 infanterie „Matei Basarab”, înființat la 1 noiembrie 1898 la Botoșani.

se mai adăugau un batalion de pioneri, un divizion de cavalerie și formațiuni de servicii. În total în subordinea diviziei erau 14 batalioane, 2 escadroane și 13 baterii de artilerie. Divizia 9 infanterie era încadrată în Corpul 3 armată.

Trupele de la țărmul Mării Negre au fost înzestrate cu 112 mitraliere. Numărul mitralierelor din dotarea unui regiment a crescut de la 2 - 6 la 24 piese, puștile mitralieră, inexistente în anul 1916, erau acum în număr de 96 piese. Toți ostașii au fost instruiți să utilizeze grenada de mână; întregul efectiv de regiment dispunea de căști și măști împotriva gazelor, care n-au existat în anul precedent; a sporit de la 1 - 2 la 17 numărul aparatelor telefonice la nivel de regiment, îmbunătățindu-se comunicarea și cooperarea în teren⁹³⁸.

Lângă taberele de instrucție s-au cultivat terenurile disponibile, s-au creat grădini de zarzavat. S-a procurat un surplus de alimente și echipament de la aliați, cu toate greutatea determinate de transportul acestora. S-au organizat depozite de alimente, furaje, echipament pentru a deservii, în principal, trupele unei divizii, astfel existau rezerve pentru hrana a 20.000 de oameni și a 8.000 de cai pentru 20 de zile⁹³⁹.

În luna martie 1917, Marele Stat Major a dat ordinul circular nr.19001, primul act oficial, care reglementa asimilarea preoților militari, precum și recompensarea celor care au dat dovadă de acte de bravură, curaj și dispreț față de moarte⁹⁴⁰.

Preotul de regiment era asimilat gradului de locotenent, cu posibilitatea de a fi înaintat la gradul de căpitan, pentru merite deosebite. Ofițerilor li se cerea în mod expres să se arate respectul cuvenit acestor grade și concursul lor pentru îndeplinirea activităților lor. Serviciul Religios militar a trimis o circulară către comandanții de unități, în care se preciza, că în baza Înaltului decret nr.778 din 25 iulie/7 august 1917, că: „preotul dintr-o unitate nu poate fi privit ca element de subordonare, ci de coordonare în ceea ce privește cele bisericești”⁹⁴¹.

Legătura dintre militarii ortodocși din Regimentului 34 infanterie și credința lor religioasă era strânsă. Astfel, preotul Bănică Roșescu, refugiat din județul Constanța, a trimis referate repetate, în care solicita să fie numit preot la Regimentul 34 infanterie „Constanța”, unde erau cei mai apropiați fii sufletești ai lui, care îl cunoșteau și doreau să fie în mijlocul lor⁹⁴².

Spovedania și împărtășirea trupeii se făcea conform canoanelor când trupa era în repaus, cu acordul comandantului. Preotul putea spovedi trupa în masă, citind rugăciunile de dezlegare și spovedea individual numai pe cei care aveau ceva deosebit de spus. În cazul în care vreun soldat mahomedan sau evreu cerea să fie spovedit și împărtășit, acest lucru nu se putea face decât numai cu condiția convertirii lui la creștinism. Binecuvântarea trupeii la plecarea ei din garnizoană spre locul indicat se făcea la ora fixată de comandant și după trupa se așeza în careu. Preotul săvârșea

⁹³⁸ Ion Cioară, Vasile Tutula, Horea Gana, Alexandru Farcaș, *Destin și vocație. Monografie istorico - militară. De la Regimentul 2 linie (12 iunie 1930) la Brigada 19 Mecanizată „Ziridava”* (12 iunie 2000), Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2000, p. 80.

⁹³⁹ România în anii primului război mondial, op. cit., p. 81.

⁹⁴⁰ „Monitorul Oastei”, nr. 28/1917, pp. 118-119.

⁹⁴¹ A.M.R., fond 4.991, dosar nr. 15, f. 289-292.

⁹⁴² A.M.R., fond M.C.G. Serviciul Religios nr. 4.991, dosar nr. 4, f. 107.

sfințirea apei mici și apoi ținea trupeii o cuvântare ocazională, în care se arăta de regulă, însemnătatea momentului și vitejia strămoșilor.

Puteau să se desfășoare servicii religioase ocazionale: Te-Deum de mulțumire pentru patronul spiritual al trupeii, de Anul Nou, sărbători naționale și onomasticele familiei regale, rugăciuni în caz de boală. Când regele lua loc sau un membru al familiei regale vizita vreo unitate militară, preotul lua loc în capul coloanei de pe flancul drept, având epitrahilul și Sfânta Cruce în mână⁹⁴³.

Preoții militari au desfășurat acțiuni caritabile, au sprijinit activitatea formațiunilor sanitare în îngrijirea răniților și combaterea epidemiilor. Ei aveau sarcina de a se interesa de calitatea mâncării la trupă, cu precădere de cea a bolnavilor, de curățenia corporală a soldaților și să inspecteze regulat trupa împreună cu medical unității.

Reglementarea serviciului religios în armată era o parte a programului de restructurare și reorganizare a efectivelor militare. Generalul Gheorghe Mihail își amintea, că: „La 1 ianuarie 1917 s-a făcut o prefacere în întreaga oștire. Noi intrasem în război cu cadre bătrâne, căpitani de 50 de ani, maiori bătrâni, colonei bătrâni. Ce mai? Tot cadre bătrâne. La 1 ianuarie s-a schimbat șeful Marelui Stat Major. În locul lui Iliescu, a venit generalul Prezan. Comandanții de regimente, de brigăzi, de divizii au fost înlocuiți. Și s-au numit comandanți tineri, începând de jos până sus de tot, numai comandanți tineri. La 1 aprilie 1917, am fost înaintat maior - la comanda Batalionului 2 din Regimentul 34 infanterie „Constanța” - aveam atunci 30 de ani”⁹⁴⁴.

Rezultatul celor șase luni de muncă în reorganizarea unităților și subunităților diviziei dobrogene s-a văzut la 2/15 iunie 1917, când în fața regelui Ferdinand, Comandantul de Căpetenie al Armatei române, principelui moștenitor Carol, a șefului Misiunii militare franceze, general H.M.Berthelot. Divizia 9 infanterie a prezentat o aplicație militară cu trageri reale în teren. Militarii dobrogeni aveau să prezinte onorul înălților oaspeți și să defileze în fața lor pe platoul de lângă satul Deleni.

În acest timp a funcționat Serviciul de siguranță al Deltei, care era o structură informativă și contrainformativă creată în 1917 și de care se leagă strâns activitatea lui Mihail Moruzov a fost Serviciul de Siguranță al Deltei. O serie de documente elaborate și semnate de Moruzov, cel care a condus acel serviciu, ne permit să aducem o serie de precizări. Mai întâi să vedem cum a luat ființă respectiva structură, într-un raport înaintat la 18 iunie 1917 directorului Siguranței, Moruzov scria: „Ca rezultat al delegațiunii ce mi-ati dat pentru organizarea și conducerea Serviciului [de] contraspiionaj din Delta Dunării, am onoarea a vă raporta următoarele: în ziua de 14 martie a.c., împreună cu personalul ce mi s-a încredințat, am plecat spre Delta”⁹⁴⁵. Denumirea serviciului apare într-un document din 25 septembrie 1917 drept „Echipa de Siguranță din Delta Dunării”⁹⁴⁶, iar la 31 ianuarie 1918 ca „Brigada de Siguranță din Delta Dunării”. După armistițiul cu Puterile Centrale, se pare că s-a transformat în

⁹⁴³ Asist.drd.Radu Muresan, *Datorie și slujire sfântă. Misiunea preoților militari în Primul Război Mondial (1916 - 1918)*. <http://www.ftoub.ro/>

⁹⁴⁴ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, op. cit., p. 38.

⁹⁴⁵ Arh. S.R.I., fond „d”, dosar nr. 7702, f. 27-32. Apud. Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*, București, Editura Elion, 2004, p. 42.

⁹⁴⁶ Ibidem, f. 108.

Serviciul de Siguranță al Dobrogei, fiind singura autoritate românească de acest gen autorizată să funcționeze în zonă.

Situația operativă găsită de Moruzov era extrem de complicată. „Aceasta provenea - nota Moruzov în raportul din 18 iunie 1917: din cauza dezertorilor români de naționalitate rusă; din cauza propagandei bulgarilor și a nemților printre trupele ruse; din cauza viceconsulului rus din Sulina, dl Prezanov”⁹⁴⁷.

Dezertorii de origine rusă din armata română încercau să obțină sprijinul comitetelor revoluționare din armata rusă împotriva autorităților române. A fost nevoie de întreaga abilitate a lui Moruzov pentru a dejuca asemenea manevre.

La rândul lor, bulgarii făceau o propagandă intensă printre soldații ruși pentru a-i convinge să nu mai lupte împotriva lor și pentru a obține Dobrogea. Se ajunsese până acolo încât la un moment dat infanteriști ruși au amenințat o unitate proprie de artilerie care deschisese focul împotriva trupelor bulgare. Prin colaborarea cu comandamentele ruse, Moruzov a determinat o reacție a ofițerilor împotriva ideilor răspândite de bulgari.

Dar autoritatea comandamentelor ruse era serios pusă în discuție de evenimentele revoluționare începute în februarie 1917. La rândul lui, viceconsulul rus se comporta ca și cum Dobrogea era deja un teritoriu rusesc. Să adăugăm insuficiența personalului de care dispunea Moruzov și eterna problemă a banilor, în asemenea situație complexă, Moruzov a făcut din plin dovada capacităților sale de om de informații. Dovadă este Raportul din 1934: capturarea colonelului german von Mayer, șeful serviciului de informații din Dobrogea și de pe țărmul Mării Negre, operațiune desfășurată la 75 km în spatele frontului inamic; arestarea a 156 spioni germani în zonă; împiedicarea inamicului să distrugă vreun depozit al armatei române; împiedicarea încheierii unui acord între Armata Roșie și armatele Puterilor Centrale pe frontul dobrogean prin pătrunderea lui Moruzov și a altor doi agenți în compunerea delegației ruse și informarea amiralului Ion Coandă despre intenția a două divizii ruse aflate pe frontul Salonicului de a se preda germanilor; salvarea unor ofițeri și soldați români din mâinile bolșevicilor, în sudul Basarabiei; dejucarea acțiunilor armatei ruse din aceeași zonă.

În Raport avea să mai scrie Mihail Moruzov, că: „Regret un singur lucru și anume: din cauza unei neînțelegeri, luptele de la Vâlcov au fost provocate prin surprindere și fără ordin, neașteptându-se realizarea unui aranjament făcut de mine, aranjament în virtutea căruia organizasem cumpărarea cu două milioane lei a câtorva contra torpiloare, canoniere, a atelierului naval, a o serie de vedete, șleपुरi cu muniții și alte vase, care formau flota rusă de pe Dunăre și Marea Neagră, în punctele Chilia, Vâlcov și Sulina”. Să mai amintim doar propaganda făcută de unii emisari ucraineni, trimiși de serviciul german de informații, de grecii favorabili regelui Constantin și de evreii care doreau încetarea războiului⁹⁴⁸.

În timp ce armata română continua cu febrilitate pregătirile de război, armata rusă începea să fie cuprinsă de anarhie. Pricazul (ordinul) nr.1 din 2/15 martie 1917, elaborat și impus Dumei de Stat de către Consiliul din Petrograd al deputaților

⁹⁴⁷ Ibidem, f. 27-32, Cristian Troncotă, op. cit., p. 42.

⁹⁴⁸ Cristian Troncotă, op. cit., pp. 43-44.

muncitorilor și soldaților, avea să submineze instituția armatei țariste. Conform celor 7 puncte ale acestui pricaz, ordinele militare ale Dumei care contraveneau punctului de vedere al Consiliului nu erau obligatorii; armamentul și muniția nu trebuiau date ofițerilor; soldații nu mai erau obligați să se instruiască, nici să-i salute pe ofițeri, ale căror grade nu mai erau recunoscute; în cazul unor neînțelegeri cu superiori, soldații trebuiau să se adreseze comitetului subunității din care făceau parte⁹⁴⁹.

Starea morală a trupelor ruse „la începutul lui iulie 1917, înaintea începerii ofensivei celor ce comandau pe front le păreau naiv de a spera că armata va fi în stare să meargă înainte. Singura speranță era, cu regimentele în descompunere, de a se menține pe poziție. Totuși autoritățile militare și politice erau într-o dispoziție de spirit cu mult mai optimist”⁹⁵⁰.

Deși „Comitete - ruse, n.n. - deja complet formate țineau ședință aproape fără întrerupere, începând cu comitetele de companie pentru a sfârși cu comitetele de corp de armată [...] se uitase inamicul, care câteodată se găsea la 100 de pași de tranșeea noastră [...]. Șefii, lipsiți de orice autoritate erau neputincioși a lupta contra acestor stări de lucruri”⁹⁵¹.

Pe acest fundal, propaganda germană propunea rușilor suspendarea ostilităților, Generalul Morgen, care comandase Corpul 1 rezervă german pe frontul român, avea să scrie în „Meiner Truppeu Heldenkämpfe”, că: „În timpul sărbătorilor Paștelui, la jumătatea lui aprilie - 1917, .n.n -, intervine liniștea pașnică pe front. Infanteriștii ruși părăsiseră șanțurile lor și unii ruși veniră chiar în vizită în ale noastre. Încercări de trecere la noi în număr mare fură însă împiedicate de către artileria rusă, prin dezlănțuirea de îndată a tragerii de baraj. Era vizibil o divergență între aceste două arme”⁹⁵².

În acest fel armatele române și ruse erau pregătite să lupte din nou. Marele Cartier General român prevedea o acțiune ofensivă principală în sectorul Nămolosa - Focșani, și o altă acțiune secundară pe direcția Mărăști. Comandamentul puterilor centrale intenționa să treacă la ofensivă, pentru a ocupa întreg teritoriul României. generalul Erich Ludendorff arăta că: „noi consideram ofensiva din Moldova ca a doua acțiune decisivă de pe frontul de est”⁹⁵³.

Ambele tabere beligerante aveau să aducă modificări la aceste planuri pe parcursul desfășurării acțiunilor militare, și au avut drept rezultat cele trei mari bătălii din sudul Moldovei, în vara anului 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Trebuie subliniat că, la începutul verii 1917, pe un spațiu relativ restrâns, se afla una din cele mai mari concentrări de efective și mijloace de luptă din războiul mondial. Erau

⁹⁴⁹ Alexandre Kerenski, *La revolution ruse 1917*, Payot, Paris 1928, pp. 164-170. Apud. Marin C. Stănescu, *Armata română și Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, 1917-1919*, Constanța, Editura Ex. Ponto, 1999, p. 5.

⁹⁵⁰ General Nicolas de Monkevitz, fost șef de stat-major al Armatei 4 ruse, care a scris „Le décomposition de l'armée russe”. Apud. Colonel Laurențiu Bărzotescu, *Armata română în trecut și prezent*, București, 1926, p. 24.

⁹⁵¹ Colonelul Laurențiu Bărzotescu, (care a condus Serviciul Istoric al Armatei în perioada 14 martie 1921-13 iunie 1927) *O amintire. Operațiunile inițiale din Dobrogea în anul 1916*, București, 1926, pp. 25-26.

⁹⁵² Ibidem, pp. 27-28.

⁹⁵³ General Erich Ludendorff, *Souvenirs de guerre (1914-1918)*, tome 2, Paris, 1921, p. 90.

aproape 800.000 combatanți în primele poziții și aproape un milion de militari în rezervă, în zonele de etape, în unitățile de pază sau aflate în curs de reorganizare⁹⁵⁴.

⁹⁵⁴ Locotenet-colonel Alexandru Ioanițiu, *Războiul României (1916-1918)*, vol. al II-lea, București, f.a., pp. 295-296.

VASLUIENII ÎN CAMPANIA MILITARĂ DIN ANUL 1916

Constantin CHIPER*
Mihai Cristian ȘELARU**

Cuvinte cheie: *Vaslui, Regimentul 25 infanterie Vaslui, Regimentul 2 și 3 Roșiori din Bârlad*

Mots clé: *Vaslui, Les Régiments 25 Infanterie Vaslui, Les Régiments 2 et 3 Roșiori de Bârlad*

RÉSUMÉ

Les habitants de la ville de Vaslui ont participé dans les campagnes militaires de l'année 1916 avec les Régiments 25 Infanterie Vaslui, le Régiment 65 Infanterie Vaslui, le Régiment 12 Infanterie «Cantemir» Bârlad, le Régiment 52 Infanterie Bârlad, la 5^e Brigade Roșiori et les Régiments 2 et 3 Roșiori de Bârlad. Certains habitants de Vaslui ont été mobilisés dans les unités militaires des départements voisins (Iași, Bacău, Roman, Neamț, Vrancea, Tecuci et Galați) ou dans le reste du pays.

Conținutul și caracterul primului război mondial au fost relevate cu pregnanță de scopurile politice și obiectivele militare urmărite de beligeranți. Germania se lansa într-un „război hegemonial” pentru dominație imperialistă în lume, în timp ce Austro-Ungaria viza luarea sub control a Balcanilor, prin extinderea influenței sale în Serbia, Bulgaria, Grecia și Albania. Marea Britanie căuta să elimine flota germană de pe principalele mări, să anihileze concurența celui de al doilea Reich și să-i acapareze bogatele colonii din Africa de sud-vest și de sud-est. Franța viza nu numai redobândirea Alsaciei și Lorenei, ci și dezmembrarea imperiului Wilhelmian și anexarea Ruhrului, iar Rusia spera să-și instaureze dominația în Peninsula Balcanică, la Istanbul și în Persia.⁹⁵⁵

În cazul altor state – România, Serbia și Belgia – participarea la această mare conflagrație a fost subordonată exclusiv unor obiective de interes național: apărarea în fața agresiunii, eliberarea unor teritorii ce se aflau sub stăpânire străină, construirea sau întregirea statelor naționale independente și suverane.⁹⁵⁶

Alte națiuni, aflate de secole sub dominație străină, precum polonezii, cehii și slovaci, care se luptau pentru același drept fundamental la viață proprie, s-au angajat cu hotărâre în efortul general eliberator, acționând pentru reconstituirea statelor lor independente.

Conform Ordinului Marelui Stat Major, nr. 2786, din august 1916, în ziua de 14 august, la ora 24:00, s-a declarat mobilizarea generală a armatei române. Cu acest

* col. (rtr), Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Prahova.

** muzeograf, Muzeul Județean Ștefan cel Mare Vaslui.

⁹⁵⁵ Vasile Alexandrescu ș.a., *Istoria militară a poporului român*, volumul V, Editura Militară, București, 1988, p. 320.

⁹⁵⁶ *Ibidem*.

prilej, Majestatea Sa, Regele Ferdinand I, s-a adresat oștirii și întregului popor, cu următorul apel:

„Ostași,

V-am chemat ca să purtați steagurile noastre peste hotare, unde frații noștri vă așteaptă cu nerăbdare și inima plină de nădejde. Umbrele marilor voievozi Ștefan cel Mare și Mihai Viteazu, ale căror rămășițe zac în pământurile ce veți dezrobi, vă îndeamnă la biruință, ca vrednici urmași ai oștenilor care au învins la Războieni, la Călugăreni și la Plevna, Rahova, Vidin. Veți lupta alături de marile națiuni cu care ne-am unit; o luptă aprigă vă așteaptă. Cu bărbăție și credință să-i îndrumăm pe ostași să învingă greutățile și cu ajutorul lui Dumnezeu, izbânda va fi a noastră. Arătați-vă deci demni de gloria străbună! De-a lungul veacurilor un neam întreg vă va binecuvânta și vă va slăvi!”⁹⁵⁷

După măsurile adoptate de Marele Stat Major al Armatei Române, România a declarat război Austro-Ungariei, în ziua de 14 august 1916. Au urmat declarațiile de război adresate României de către Germania, la 15 august 1916, și Bulgaria, la 19 august 1916.

Ostașii din fostele județe Fălciu, Tutova și Vaslui au fost mobilizați în unitățile militare înființate anterior. Pe teritoriul actualului județ Vaslui existau următoarele unități militare: Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad, dublura sa, Regimentul 52 Infanterie Bârlad, Regimentul 25 Infanterie „Racova” Vaslui, dublura sa, Regimentul 65 Infanterie Vaslui, Regimentul 2 Roșiori Bârlad și Regimentul 3 Roșiori Bârlad.

În campania militară din vara și toamna anului 1916, Regimentul 25 Infanterie Vaslui, subordonat Brigăzii 15 Infanterie Iași, comandată de colonelul Gheorghe Boureanu, și Diviziei a 8-a Infanterie Botoșani, comandată de generalul Ioan Pătrașcu, a purtat lupte grele la Poiana Sărată și la Oituz. Până în zorii zilei de 15 august 1916, trupele regimentului au reușit să captureze 300 de oameni și armamentul lor. Ostașii regimentului au înaintat, până la 17 august, prin lupte grele, până la Brețcu și apoi, timp de trei zile, ostașii au realizat lucrări de fortificații la Brețcu și Mihăileni.⁹⁵⁸

Înaintând prin dârze lupte, ostașii Regimentului 25 Infanterie, împreună cu ceilalți ostași din Brigada 15 Infanterie, au atacat orașul Miercurea-Ciuc, frontal și prin învăluire, ei reușind să ajungă, în ziua de 29 august, pe aliniamentul Miercurea-Ciuc – Mihaly.

În luna septembrie, efectivele Brigăzii 15 Infanterie și ale Regimentului 25 Infanterie Vaslui au desfășurat sângeroase lupte pe direcția: Pojan – Băile Tușnad – Sânmartin – Sâncrăieni – Odorhei – Băile Homorod – Sovata.

Ca urmare a complicării situației militare în Dobrogea și în sudul țării, Marele Stat Major a ordonat unităților militare românești care luptau în Transilvania, să se retragă pe aliniamentul Carpaților. În acest mod a fost disponibilizată o parte din

⁹⁵⁷ Constantin Chiper, *Cronica militară a județului Vaslui*, Editura Pim, 2012, p. 32.

⁹⁵⁸ *Ibidem.*, p. 32.

forțele militare, care au fost trimise pe frontul din sud, cu scopul de a stăvili atacurile dezlănțuite de trupele invadatoare germane, bulgare și turce.⁹⁵⁹

În această grea situație, în ziua de 29 septembrie 1916 Regimentul 25 Infanterie Vaslui s-a deplasat în dispozitivul de luptă de la Bicaz, iar la data de 30 septembrie la Piatra Neamț, aici refăcându-și efectivele și mijloacele de luptă.⁹⁶⁰

La data de 20 octombrie 1916, Regimentul 25 Infanterie Vaslui s-a deplasat, cu trenul, la Târgu Ocna, în apărarea Oituzului. Unitatea a ocupat un dispozitiv de luptă de apărare, pe aliniamentul: dealul Ploștina – Muncel – Stâncica – Herăstrău – Mătușca.⁹⁶¹

La data de 30 octombrie 1916, Regimentul 25 Infanterie Vaslui a intrat în subordinea Diviziei 15 Infanterie (supranumită „Divizia de fier”), comandată de generalul de divizie Eremia Grigorescu, cel care a lansat deviza „*Pe aici nu se trece!*”

Până la sfârșitul lunii noiembrie 1916, efectivele Regimentului 25 Infanterie au luptat cu dârzenie, eroism și spirit de sacrificiu pe plaiul Pălămida, plaiul Măgurica, plaiul Runcului și coama Manoilă, contribuind la oprirea ofensivei inamicului pe Valea Trotușului. Elogiind eroismul lor, reputatul istoric militar Constantin Kirițescu arăta: „*soldății regimentelor moldovenești, care au apărut Oituzul, au vărsat șiroaie de sânge. În special ieșenii din Regimentele 13 și 53 Infanterie și vasluienii din Regimentele 25 și 65 Infanterie. Tradiția lui Peneș Curcanul se cuvenea să fie cinstită.*”⁹⁶²

Dispozitivul de luptă al regimentului s-a modificat treptat, în funcție de situația de pe front, astfel încât în luna decembrie 1916 efectivele sale au ocupat aliniamentul: Bogdănești – plaiul Măgurica – Cașin. La data de 30 decembrie 1916, efectivele regimentului se aflau pe aliniamentul: Fetișoarele – dealul Șerbești – Varnița – Stânci – Cașin.

Prin Înaltul Ordin de Zi nr. 26, din 31 decembrie 1916, drapelul de luptă al Regimentului 25 Infanterie Vaslui a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazu”, clasa a 3-a, pentru bravura deosebită, dârzenia și înaltul spirit de sacrificiu dovedite în lupte, timp de trei luni, în bătălia de la Oituz. De asemenea, au fost decorați și unii ofițeri și ostași remarcați în acțiunile de luptă desfășurate.⁹⁶³

Începând din luna august 1915, Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad a executat lucrări de fortificații și a întărit apărarea pe linia de acoperire a graniței în zona Nehoiăș, județul Buzău unde a contribuit la construirea șoselei spre graniță.

Ordinul de mobilizare al Marelui Stat Major a găsit Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” în zona Nehoiu, cu cele trei batalioane operative. Partea Sedentară a unității, înființată în toamna anului 1916, a rămas în Bârlad, continuând instrucția unui efectiv de 1000 de ostași.⁹⁶⁴

⁹⁵⁹ *Ibidem.*, p. 33.

⁹⁶⁰ *Ibidem.*

⁹⁶¹ *Ibidem.*

⁹⁶² Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. 1, Institutul de arte grafice „România Nouă” Th. Voinea, București, 1922, p. 317.

⁹⁶³ Arhivele Militare Române Pitești (în continuare AMRP), Registrul Istoric nr. 789 al Regimentului 25 Infanterie Vaslui, f. 1.

⁹⁶⁴ Constantin Chiper, *op. cit.*, p. 57

Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad făcea parte din Grupul militar „Valea Buzăului”, compus din Brigada 12 Infanterie Galați, care mai avea în subordine Regimentul 11 Infanterie „Siret” Galați, Batalionul 3 Infanterie din Regimentul 24 Infanterie Tecuci, Divizionul 1 din Regimentul 11 Artilerie Focșani și Bateria a 2-a din Regimentul 3 Obuziere Focșani. Regimentul bârlădean, subordonat Brigăzii 12 Infanterie Galați și Diviziei a 6-a Infanterie Focșani, era dislocat la Broasca și a înaintat, până la 30 august 1916, pe șoseaua Vama Cheia – Pichetul Crasna – Vama Crasna – Zagon – Zoroșina – Bikfalva – Uzonchile – Sepsi Szt Georgiu – Arkos – Ghidafalna.⁹⁶⁵

În perioada 1-18 septembrie 1916, efectivele unității, împreună cu celelalte unități din Brigada 12 Infanterie, s-au deplasat, prin lupte grele, pe itinerariul: Kakz – Homorod – Kuhalom – Soveniseg – Szahaleni – Koppen – Dumbrava – dealul Winmuhl.⁹⁶⁶

În perioada 19-25 septembrie 1916, efectivele Brigăzii 12 Infanterie au înaintat, prin crâncene lupte, pe itinerariul: pădurea Venu – Felmer – Halmagy – Kohalom – Darecz – Szambor – Homorod – Ujfale – Varghiasi – Rakoș – Bikfalva – Uzon.⁹⁶⁷

Înfrângerile suferite de trupele române și ruse în Dobrogea, și forțarea trupelor din Armata 1-a Română, și Armata a 2-a Română să se retragă pe aliniamentul Carpaților Meridionali, au determinat Marele Stat Major să ordone Armatei de Nord (A. A 4-a) să se retragă pe aliniamentul Carpaților Răsăriteni.

În seara zilei de 25 septembrie 1916 efectivele Brigăzii 12 Infanterie au ajuns la Prejmer și Bod și au primit ordin să se retragă spre Brașov, în sprijinul Brigăzii 5 Infanterie Pitești. Pe traseu, ostașii au capturat 8 tunuri, 10 chesoane și efectivele lor de deservire.⁹⁶⁸

La data de 26 septembrie 1916 Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” a primit ordin de retragere spre Întorsura Buzăului, ajungând acolo la ora 19:00. Noaptea, regimentul s-a stabilit în apărare pe dealul Seciu. În ziua de 27 septembrie regimentul s-a întors în munți, la Tabla Buții, neputând rezista masivului atac inițiat de inamic. De aici, prin lupte grele, s-a retras la Gura Siriului și Broasca.⁹⁶⁹

În ziua de 29 septembrie efectivele Brigăzii 12 Infanterie s-au oprit pe poziția de apărare de la Broasca – Vama Cheia. Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” a executat lucrări de întărire a apărării, pe aliniamentul: dealul Jariștea – Siriul Mare – dealul Babei – Grămaticul.⁹⁷⁰

La data de 2 octombrie 1916 inamicul a reușit să ocupe muntele Monteoru, dar, după contraatacul viguros al Regimentului 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad, trupele cotropitoare au fost alungate. Ostașii români au reușit să ia prizonieri 206

⁹⁶⁵ AMRP, Fond Brigada 12 Infanterie, Jurnal de Operații nr. 1109, f.14

⁹⁶⁶ Constantin Chipier, op.cit., p. 57.

⁹⁶⁷ AMRP, Fond Brigada 12 Infanterie, Jurnal de Operații nr. 1109, f. 9-13.

⁹⁶⁸ *Ibidem.*, f. 14.

⁹⁶⁹ *Ibidem.*, f 15-16.

⁹⁷⁰ *Ibidem.*, f. 17-18.

ostași unguri și au eliberat prizonierii români din această zonă și de pe valea pâraului Mare și Jariște.⁹⁷¹

Cooperând cu celelalte unități militare din Brigada 12 Infanterie, în perioada 3-14 octombrie 1916 Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” a desfășurat lupte de apărare pe dealul Șoimu, a consolidat pozițiile de apărare prin efectuarea unor lucrări genistice, a asigurat recunoașterea pozițiilor inamicului și a efectuat misiuni de patrulare pe dealul Frunzelor.⁹⁷²

La data de 23 noiembrie 1916, efectivele Brigăzii 12 Infanterie au primit ordin de retragere de la eșaloanele superioare, pentru a sprijini unitățile românești care se retrăgeau din Muntenia spre Moldova. Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” s-a retras la Fundeni și Racovițeni, județul Buzău.

După data de 16 decembrie 1916, Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” s-a retras pe itinerariul: Tâmboiești – Dragosloveni – Urechești – Cotești – Odobești – Voinești – Pătești. În ziua de 27 decembrie a ocupat poziție de apărare pe malul drept al râului Șușița, în satul Țifești. În ziua de 28 decembrie regimentul a schimbat pe poziție Regimentul 14 Infanterie Roman, la Fitionești.⁹⁷³

Regimentul 52 Infanterie Bârlad (dublura Regimentului 12 Infanterie „Cantemir”) și Regimentul 65 Infanterie Vaslui (dublura Regimentului 25 Infanterie Vaslui) au fost deplasate cu trenul și au luptat, în lunile august și septembrie 1916, în Dobrogea și, apoi, din octombrie 1916, la Oituz. Timp de trei luni ostașii acestor două regimente au luptat la Hârja, Grozești, dealul Măciucaș, coama Stâncicăi, coama Manoilă, coama Arșița, culmea Ploștina, la sud de satul Mănăstirea Cașin și pe dealurile Cârpeniș și Puhnei.

Prin Înaltul Ordin de Zi, nr. 26, din 31 decembrie 1916, drapelele Regimentelor 52 și 65 au fost decorate cu Ordinul „Mihai Viteazu”, clasa a 3-a, pentru bravura deosebită, dârzenia și înaltul spirit de sacrificiu dovedite în lupte, timp de trei luni, la Oituz.⁹⁷⁴

Regimentele 2 și 3 Roșiori Bârlad, împreună cu Regimentul 6 Roșiori Tecuci, au fost subordonate Brigăzii 5 Roșiori Bârlad și Diviziei a 2-a Cavalerie Iași și au participat la luptele din Transilvania, în zona Țara Bârsei, până la 20 septembrie 1916 (în subordinea Armatei a 2-a Române), și apoi în zona Miercurea Ciuc și Târgu Secuiesc (în subordinea Armatei de Nord).

În ziua de 30 septembrie 1916, pe înălțimile Megheluș, a fost rănit mortal căpitanul Petre Carp, din Regimentul 2 Roșiori Bârlad, unul dintre cei trei fii ai fostului prim-ministru Petre Carp, toți fiind mobilizați în august 1916 în Armata Română.⁹⁷⁵

Până la data de 15 octombrie Brigada a 5-a a luptat pe Valea Cașinului, apoi, împreună cu celelalte unități din Divizia a 2-a Cavalerie, brigada a fost transportată, pe calea ferată, până la Budești, pe Argeș, în subordinea Grupului apărării Dunării.

⁹⁷¹ *Ibidem*, f. 19-21.

⁹⁷² *Ibidem*, f. 36-50.

⁹⁷³ *Ibidem*, f. 53-55

⁹⁷⁴ AMRP, Fond Regimentul 65 Infanterie, Registrul Istoric nr. 860, fila 7.

⁹⁷⁵ Gheorghe Marin ș.a., *Istoria cavaleriei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1998, p. 186.

Ostașii Brigăzii a 5-a Roșiori s-au comportat eroic în timpul operațiunii de apărare a Bucureștilor, pe Argeș-Neajlov.

În ziua de 15 noiembrie 1916 Regimentul 2 Roșiori din Bârlad, comandat de colonelul Gheorghe Naumescu, a intrat în legendă prin desfășurarea șarjei de la Prunaru/județul Teleorman, cu prețul unor mari pierderi umane, cai și tehnică de luptă.⁹⁷⁶

Din totalul de 14 ofițeri și 360 de subofițeri, gradați și soldați ai unității, au supraviețuit șarjei de la Prunaru 150 de călăreți, dintre care și 5 ofițeri. Colonelul Gheorghe Naumescu a fost grav rănit și luat prizonier de către nemți. Internat într-un spital din Sofia, el a reușit să scrie testamentul către familie, un document de înaltă ținută patriotică.⁹⁷⁷

Ca un omagiu adus celor căzuți în această luptă, la data de 8 iunie 1930, pe locul luptelor de la Prunaru a fost ridicat, de către Societatea „Cultul Eroilor” din România, un frumos monument și s-a organizat, în incinta școlii sătăști, Colțul Muzeistic „Șarja de la Prunaru”.⁹⁷⁸

La data de 16 noiembrie 1916, Regimentele 2 și 3 Roșiori din Bârlad au primit ordin să se retragă, prin lupte, pe itinerariul: Mihăilești – Poieni – Cornetu – Bragadiru. Unitățile au cantonat, la data de 19 noiembrie, de la ora 18:00, la Bragadiru. De la 23 noiembrie, roșiorii bârlădeni au început retragerea spre Slobozia și apoi spre Bârlad, intrând în garnizoană la data de 8 decembrie 1916.

De la data de 11 decembrie cele două unități s-au deplasat pe itinerariul: Vaslui – Iași – Podul Iloaei – Târgu Frumos – Hârlău – Deleni – Botoșani – Dumbrăveni – Burdujeni. Aici au cantonat, de la 18 decembrie și până la sfârșitul lunii decembrie 1916. La Burdujeni au amenajat o șură pentru adăpostirea cailor și au construit bordeie și spații de cazare pentru ostași, pe care i-a instruit în iarna anului 1916/1917.⁹⁷⁹

⁹⁷⁶ AMRP, Fond Regimentul 2 Roșiori (1916-1921), dosar nr. 13, f. 32.

⁹⁷⁷ *Ibidem*.

⁹⁷⁸ *Ibidem*., f.23

⁹⁷⁹ *Ibidem*., f.39- 41

BÂRLĂDENII ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE A NEAMULUI (1916-1919)

Oltea RĂȘCANU GRAMATICU*

Cuvinte cheie: *Bârlad, Mărășești, Oituz, Primul Război Mondial, Regimentul 12 „Cantemir” Infanterie, Regimentul 2 Roșiori Cavalerie, Regimentul 3 Roșiori Cavalerie, Regimentul 13 Artilerie, Șarja de la Prunaru*

Keywords: *Bârlad, Mărășești, Oituz, the First World War, the 12th Infantry Regiment „Cantemir”, the 2nd Roșiori Cavalry Regiment, the 3th Roșiori Cavalry Regiment, the 13th Artillery Regiment, the Prunaru Charge.*

Abstract

Along with the rest of the Romanians, the citizens of Bârlad brought their contribution to the great military events in which Romania was involved: the Independence War (1877-1878), the First World War (1916-1918) and the Second World War (1941-1945).

Among the many heroes from Bârlad the First World War: general Gheorghe Naumescu - „the hero of the Prunaru Charge”(15/28 November 1916), major Grigore Ignat – the martyr of Mărășești (1917), lt.col. Corneliu Popeea – the martyr of Oituz (1917), major Petre Caracaș (1917), caporal-grenadier Constantin Mușat (1917).

Unitățile militare, în care au fost înrolați și bârlădenii (Regimentul 12 „Cantemir” Infanterie, Regimentul 52 Infanterie, Regimentul 2 Roșiori, Regimentul 3 Roșiori, dar și în Regimentele 8, 10, și 76 Infanterie, Regimentele 4, 7 și 13 Artilerie, Regimentul 2 Grăniceri, Regimentul de Pioneri), au înscris nenumărate pagini de eroism în istoria neamului românesc. Au fost pagini de eroism colectiv, precum celebra *Șarja de la Prunaru* a roșiorilor din Regimentul 2 sau ca oprirea ofensivei inamicului în fața Cotei 100 din zona pădurii Răzoare (Mărășești) de către compania de mitralieri a căpitanului bârlădean Grigore Ignat.

Au fost însă și pagini de eroism individual care au făcut să se înscrie în cartea eroilor neamului nume de bârlădeni: căpitanul Grigore Ignat (Regimentul 51/52 Infanterie), maiorul Petre Caracaș (Regimentul 2 Grăniceri), sublocotenentul Virgil Mastacan (Batalionul 2 Pioneri), colonelul Gheorghe Naumescu (comandantul Regimentului 2 Roșiori), locotenent-colonelul Popeea Corneliu (comandantul Regimentului 1 Cavalerie, Roșiori pe jos), caporal Constantin Mușat (Regimentul 2 Grăniceri)⁹⁸⁰. În bătălia de la Cireșoaia-Oituz din august 1917, s-a afirmat Regimentul 1 Cavalerie pe jos, de sub comanda lt.col. Popeea Corneliu, un alt brav erou bârlădean, care au reușit să înfrângă puternica rezistență a trupelor germane, aruncându-i 15 km

* Profesor, Președinta Societății de Științe Istorice, Filiala Bârlad

⁹⁸⁰ M. Tacu, *Pe aici nu se trece! Moartea eroică a Popeea în bătălia de la Cireșoaia-Oituz, în Bârladul odinioară și astăzi. Miscelaneu* (în continuare BOA), III, 1984, p. 204 - 205.

înapoi, consolidând astfel frontul românesc. Această victorie a fost obținută cu mari jertfe, deoarece Regimentul 1 Cavalerie a fost decimat aproape în întregime, în bătălie căzând eroic însuși bravul său comandant, lt.col. Corneliu Popea⁹⁸¹.

Cel mai cunoscut erou bărlădean al Războiului de Întregire a României rămâne căpitanul **Grigore Ignat**⁹⁸². În 1916, în calitate de comandant al companiei de mitraliere a Regimentului 51/52, participă la luptele pe care unitatea sa le poartă în Dobrogea și în Muntenia.

În vara anului 1917, căpitanul Grigore Ignat, comandantul companiei de mitraliere a regimentului, participă la marea bătălie de la Mărășești, în zona pădurii Răzoare - Cota 100. Ostașii Regimentelor 47 și 51/52 luptă cu eroism și disperare, cu puștile, cu baionetele sau corp la corp. Batalionul II /51/52 este complet distrus, iar Batalionul I/51/52 are foarte mari pierderi. Inamicul reușește să rupă linia I a Diviziei 13 și să pătrundă în sectorul Regimentului 51/52 pe o fâșie de 1 km adâncime și 2 km lățime. Prin spărtura făcută trupele inamice, superioare numeric⁹⁸³, se îndreaptă spre Cota 100, profilându-se ruperea frontului românesc. În acest moment critic, mitraliorii căpitanului Grigore Ignat deschid focul asupra valurilor inamice care asaltează tranșeele batalioanelor din prima linie. Cele șase valuri de asalt inamice reușesc să rupă prima linie a apărării și căpitanul Ignat înțelege că înaintarea inamicului spre Cota 100 (3 km de pădurea Răzoare), trebuie oprită cu orice preț, până la sosirea rezervelor diviziei.

Sub bombardamentul artileriei germane, compania căpitanului Ignat se cramponează de o frântură de tranșee și rezervă o adevărată ploaie de gloanțe, foc de secerare, asupra valurilor inamice. Rând pe rând, servanții mitralierelor sunt scoși din luptă și, din ordinul comandantului companiei, sunt înlocuiți cu soldații de la trenul de luptă și cu ofițeri. Căpitanul Grigore Ignat se încheștează de mitraliera lângă care căzuse ultimul servanț și revarsă o ploaie de gloanțe – foc de secerare – asupra inamicului. Furioși, nemții sar peste cadavre și sfărtecă cu baionetele trupul viteazului căpitan român care cade peste mitralieră, cu mâna încheștată pe trăgaci, în vreme ce, dinspre Cota 100, se produce contraatacul rezervelor diviziei.

Întârzierea provocată inamicului de eroica companie de mitraliori și de contraatacurile celor trei companii din Regimentul 51/52 Infanterie permite Diviziei 13 să-și aducă în zona pădurii Răzoare rezervele și să contraatace înaintarea inamicului spre Cota 100. Dintre toate unitățile Diviziei 13, Regimentul 51/52

⁹⁸¹ *Ibidem*, p.205.

⁹⁸² Grigore Ignat s-a născut în anul 1889 ca fiu al lui Enache Ignat, veteran al Războiului de Independență. În anul 1910 tânărul bărlădean, după absolvirea Școlii militare de ofițeri de infanterie, este avansat sublocotenent și repartizat la Regimentul 12 „Cantemir”. Până la intrarea României în război, Grigore Ignat demonstrează că este un ofițer conștiincios și corect, un bun educator și instructor; este avansat locotenent și urmează școala de trageri a infanteriei, cursul de mitraliere (Oltea Rășcanu Gramaticu, *Personalități bărlădene.Dicționar*, Editura PIM, Iași, 2012, I, p. 441-442; idem, *Bărladul și gloria militară*, Editura PIM, Iași, 2013, p. 427-428).

⁹⁸³ Germanii dispuneau de o mare superioritate numerică: numai sectorul apărât de Regimentul bărlădean 51/52 Infanterie este atacat de o întreagă divizie inamică. Pe direcția principală de atac a inamicului era zona de sudură a Regimentelor 47 și 51/52 Infanterie. Jurnalul de operații al Diviziei 13 consemnează șase valuri de atac (*Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare*, volum întocmit de col. C. Cărpinișteanu, coord., Editura Militară, București, 1977, p. 307).

Infanterie, datorită situației pe direcția principală de atac a inamicului, a înregistrat cele mai mari pierderi: 26 ofițeri și 1388 grade inferioare⁹⁸⁴.

După bătălie, unitățile române care au alungat inamicul din zona pădurii Răzoare au găsit pe „căpitanul Grigore Ignat străpuns de gloanțe și baionete, cu capul culcat pe mitralieră și cu degetul pe trăgaci”⁹⁸⁵. Toată compania era nimicită. Prin Înaltul Ordin de zi nr. 41, semnat de către regele Ferdinand și de generalul de Corp de armată Constantin Prezan, se scria: „Căpitanul Ignat Grigore, din Regimentul 51/52 infanterie, a fost găsit mort în tranșee, cu mitraliera în brațe, înconjurat de oamenii săi și mormane de cadavre inamice. A luptat ca un brav și tot astfel a și murit. Și-a plătit prea scump viața, înconjurat de dragostea și devotamentul subalternilor săi care, făcând cu piepturile lor zid de apărare în juru-i, i-au dat puțința să-și mânuiască mitraliera lui dragă până la cel din urmă cartuș. Acest sfârșit ostășesc îi va cinsti pururea memoria și-l aduc la cunoștința ostașilor țării drept pildă de înălțător avânt patriotic și sublim sacrificiu al vieții”.

Dat de Marele Cartier General, astăzi 16 august 1917⁹⁸⁶.

În Decretul Regal nr.1488, când i s-a acordat, post-mortem, Ordinul militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a, regele Ferdinand scria: „... Art.1. Conferim decorațiuni de război următorilor ofițeri superiori, inferiori, precum și gradelor inferioare, astfel după cum urmează: Căpitanul Ignat Grigore, din Regimentul 51/52 infanterie, pentru vitejia și strălucita îndârjire cu care a luptat cu compania sa de mitraliere în lupta de la Răzoare, din 6 august 1917. Aflându-se în centrul diviziei, pe unde numeroasele trupe germane au reușit pentru un scurt interval a pătrunde prin frontul Diviziei 13, a rămas cu unitatea sa neclintit pe poziție, secerând moartea în valurile de asalt al inamicului. După retragerea germanilor, eroica companie a fost găsită acoperită de cadavre inamice, iar comandantului ei cu mâna încheștată pe mitraliera cu care trăsesse în momentul în care a murit, o moarte de erou pentru patrie și rege...”⁹⁸⁷

Pentru strălucite fapte de arme, conducerea supremă a țării a decorat pe următorii ofițeri din Regimentul 51/52 Infanterie Bârlad: cu Ordinul „Coroana României” cu spade în grad de ofițer, pe maiorul Roni Artur și pe căpitanii Ionescu G. Gheorghe și Pleșoianu C. Ioan; cu Ordinul „Steaua României” cu spade în grad de cavaler, pe locotenentii Popescu Ioan și Mastacan Nicolae, pe sublocotenentul Vasiliu Zaharia; cu Ordinul „Coroana României” cu spade în grad de cavaler, pe sublocotenentii Agarici Grigore, Popa Nicolae, Sglimbea Theodor, Alistar Gheorghe; cu Ordinul militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a pe locotenent-colonel Cristofor Ion și căpitan Ignat Grigore (post-mortem)⁹⁸⁸.

Un alt fiu al Bârladului căzut la datorie în Războiul pentru Întregirea României este maiorul **Petre Caracaș**⁹⁸⁹. În anul 1916, căpitanul Caracaș comandă o

⁹⁸⁴ Ibidem, p.336.

⁹⁸⁵ Vasile I. Mocanu, *Căpitanul Grigore Ignat*, Editura Militară, București, 1967, p.107; vezi și Felicia și Valentin Negre, *Din letopisețul granitic al Mausoleului de la Mărășești*, în B.O.A., III, p. 196-203.

⁹⁸⁶ Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente, p. 363.

⁹⁸⁷ Ibidem, p. 411-412.

⁹⁸⁸ V. I. Mocanu, *op. cit.*, p. 107.

⁹⁸⁹ Născut la Bârlad în 1886, Petre Caracaș a terminat cursul inferior al Liceului „Gh. Roșca Codreanu”, cursul superior de liceu la București ca și Școala militară de Infanterie (1907-1909). Cu gradul de sublocotenent este mutat la Regimentul 2 Grăniceri; înaintat căpitan a trecut la Compania 4 din același

companie din Regimentul 2 Grăniceri în campania din Transilvania, fiind rănit în zona gării Timiș. În octombrie 1916 batalionul condus de Petre Caracaș execută o operație ofensivă pe valea Oituzului, iar în decembrie se distinge, rezistând eroic în fața unui puternic atac inamic la Râpa Roșie, în zona Soveja. În ianuarie - februarie 1917 batalionul lui Caracaș poartă lupte grele pentru vârful Momâia. Având pierderi foarte mari, Regimentul 2 Grăniceri este trimis pentru refacere în zona Stăniliești, iar căpitanul Caracaș, rănit din nou, este internat la Spitalul din Huși.

În vara anului 1917, în calitate de comandant al batalionului 3 din Regimentul 2 Grăniceri, maiorul Petre Caracaș participă la Bătălia de la Oituz. Refăcut și instruit, batalionul lui Caracaș este trimis, împreună cu Regimentul 1 Grăniceri, „spre dealurile Chioșcurile, la sud de Oituz, pentru a ataca (...) inamicul de aici, iar ulterior să cadă în defileul Oituz spre satele Hârja și Călcâiu”⁹⁹⁰.

În seara zilei de 30 iulie/12 august batalionul condus de maiorul Caracaș ajunge pe Dealul Bâta Cărelor. Cercetarea organizată de maior relevă faptul că batalionul are în față un inamic bine consolidat la teren și protejat de o rețea deasă de sârmă ghimpată. În dimineața zilei de 31 iulie/12 august Petre Caracaș dă semnalul de atac. Ineficiența bombardamentului artileriei noastre în distrugerea rețelei de sârmă ghimpată ca și ploaia de foc a artileriei inamice opresc primul asalt al grănicerilor, determinându-i să se trântescă la pământ. Maiorul Caracaș se ridică strigând „La asalt! Ura!” și batalionul pornește al doilea asalt⁹⁹¹. Decimați de mitralierele inamice, grănicerii se trântesc din nou la pământ. „Înainte! La baionetă!” - ordonă comandantul batalionului la al treilea asalt. Îmbărbătați de exemplul comandantului lor, grănicerii zvâcnesc din nou spre inamic, dar sunt din nou țintuiți la pământ de focul mitralierelor. Maiorul Caracaș se ridică pentru a da un nou ordin de atac, dar un snop de gloanțe de mitralieră îl doboară⁹⁹².

Conduși de alți ofițeri, grănicerii lui Caracaș au mai dat în acea zi de vară a anului 1917 încă trei atacuri asupra pozițiilor inamice de pe Dealurile Chioșcurile, iar în noaptea următoare supraviețuitorii au respins zece contraatacuri executate de inamic. Pierderile grănicerilor au fost foarte mari: 28 ofițeri și 1200 de soldați morți și răniți, adică jumătate din efectiv. Printre cei căzuți se numără și „scumpul și regretatul nostru comandant, părintele nostru cel iubit”, după cum l-au caracterizat ostașii, maiorul Petre Caracaș⁹⁹³.

Un alt bărlădean căzut în războiul din 1916 este sublocotenentul **Virgil Mastacan**⁹⁹⁴. Batalionul 2 Pioneri, în care Mastacan era comandant de pluton, a fost încadrat în primele săptămâni de după intrarea României în război în efectivele Armatei a 2-a care a participat la ofensiva din Transilvania. Inamicul în retragere a

regiment, pe care o comanda în zona Predeal-Timiș, primind botezul focului în Războiul pentru Întregirea Neamului (Oltea Rășcanu Gramaticu, *Bărladul și gloria militară*, p. 402-403)..

⁹⁹⁰ I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *Pe aici nu se trece*, Editura Militară, București, 1976, p. 258-259.

⁹⁹¹ *Ibidem*, p. 259. Din Regimentul 2 Grăniceri a făcut parte și cunoscutul caporal Constantin Mușat, grenadierul fără o mână. Mușat are o statuie la Bârlad, dar nu este bărlădean (C. Tatu, *Grenadierul Mușat*, Editura Militară, București, 1979).

⁹⁹² Oltea Rășcanu Gramaticu, *Bărladul și gloria militară*, p. 402-403.

⁹⁹³ I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *op. cit.*, p. 260.

⁹⁹⁴ Virgil Mastacan s-a născut în 1892 la Bârlad și a urmat Liceul „Gh.Roșca Codreanu” în orașul natal. În vara anului 1914 a fost avansat sublocotenent și repartizat la Batalionul 2 Pioneri.

distrus poduri, șosele și viaducte și, ca urmare, pionerii din Batalionul 2 au avut mult de lucru. Marele Cartier General a ordonat însă oprirea ofensivei din Transilvania. Brigada 6 Infanterie avea misiunea să apere Șinca Veche, punct cheie în apărarea orașului Brașov. Pentru a-și consolida linia de apărare de pe dealul Șercaia „Brigada 6 a cerut Corpului II armată să-i pună la dispoziție Compania 1 Pioneri din Batalionul 2”⁹⁹⁵

Pionerii din Compania 1 amenajează genistic panta dealului Șercaia ce coboară înspre Șinca. Mastacan își organizează oamenii din pluton. Inamicul se apropie și trage asupra pozițiilor românești de pe dealul Șercaia la început cu artileria apoi cu mitralierele. Pionerii care săpau la tranșee abandonează uneltele și pun mâna pe arme, trecând la apărare alături de infanteriști.

După o temporară slăbire a presiunii inamice, o unitate germană de cavalerie șarjează asupra pozițiilor românești pe flanc, pentru a le învălui. Pentru a evita pericolul încercuirii, sublocotenentul Virgil Mastacan contraatacă cu plutonul său spre aripa dreaptă. Cavaleria inamică se retrage și ostașii români trec la urmărire. Sublocotenentul Mastacan aleargă cu pistolul în mână, în fruntea oamenilor săi și îi îmbărbătează: „Trageți, fraților! Unul să nu ne scape”⁹⁹⁶. Cade, însă, grav rănit și moare pe câmpul de luptă. În istoricul Regimentului 2 Pioneri se poate citi: „Sublocotenentul Mastacan cu sacrificiul vieții lui, s-a aruncat în vârtoarea luptei, îmbărbătându-și oamenii pentru a putea opri atacul dușman. Este primul ofițer erou din Batalionul 2 Pioneri”⁹⁹⁷

Prin celebra *Șarjă de la Prunaru* din 15/28 noiembrie 1916 intra în istorie nu numai Regimentul 2 Roșiori⁹⁹⁸, ci și comandantul său, colonelul **Gheorghe Naumescu**⁹⁹⁹. În toamna anului 1916, în sectorul Argeș-Neajlov a avut loc cea mai complexă operațiune a armatei române rămasă în istorie sub denumirea de „*Bătălia pentru București*”. Regimentul 2 Roșiori Bârlad a fost deplasat la Drăgănești, primind ordinul că „*trebuie cu orice preț să rupă drum printre coloanele dușmane, să spargă cercul, îngăduind scurgerea artileriei, a cartierului și a convoiului Diviziei a 18-a*”¹⁰⁰⁰. Toate încercările de a elibera satul Prunaru, unde inamicul se instalase temeinic în apărare¹⁰⁰¹, s-au soldat cu pierderi grele. În cursul unui atac a căzut aici și

⁹⁹⁵ I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *op. cit.*, p. 86.

⁹⁹⁶ *Ibidem*, p. 87.

⁹⁹⁷ *Ibidem*, p. 85.

⁹⁹⁸ Regimentul aflat sub comanda Brigăzii a 5-a Roșiori Bârlad și a Diviziei a 2-a Cavalerie Iași, a fost trimis în operațiunea militară de apărare a Dunării, deplasându-se pe calea ferată până la Budești - Radovanul- Crivățul (Teleorman) (Arhivele Militare Române, Fond Regimentul 2 Roșiori, dosar 13, f. 34).

⁹⁹⁹ Născut în decembrie 1886, Gheorghe Naumescu este avansat, după absolvirea Școlii militare de ofițeri, sublocotenent și repartizat la Regimentul 1 Roșiori. Rând pe rând este avansat locotenent, căpitan, maior și locotenent-colonel, trecând prin mai multe unități de cavalerie: 5 Călărași, 4 Roșiori, 2 Roșiori. La intrarea României în război, colonelul Gheorghe Naumescu este comandant al Regimentului 2 Roșiori (Romulus Boteanu, *Generalul Gheorghe Naumescu, eroul de la Prunaru*, BOA, III, p. 193; Oltea Rășcanu Gramaticu, *Personalități bârlădene. Dicționar*, II, p. 90-91; idem, *Bârladul și gloria militară*, p. 443-444).

¹⁰⁰⁰ I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *op. cit.*, p. 144.

¹⁰⁰¹ În ziua de 11/24 noiembrie 1916, Grupul “Kosch” (Divizia 216 Infanterie germană, Divizia 26 Infanterie turcă și Divizia de Cavalerie von der Glotz), a înaintat viguros pe direcția Zimnicea –

comandantul avangărzii Diviziei 18 Infanterie, bravul maior Stoicescu. În fața acestei situații critice, generalul Alexandru Referandru (comandantul Diviziei 18 Infanterie) a hotărât atacarea inamicului în zona Drăgănești-Vlașca cu Brigada 43 mixtă și Regimentul 2 Roșiori. În discuția avută în prealabil, generalul solicită colonelului Gheorghe Naumescu, comandantul Regimentului 2 Roșiori, intervenția rapidă. Drept răspuns, colonelul, salutându-și superiorul cu sabia, îi spuse: „*Domnule general, Regimentul 2 Roșiori vă mulțumește pentru onoarea ce-i faceți de a putea muri pentru Patrie*”¹⁰⁰². Ajuns la unitate, colonelul ordonă încălecare și, chemându-și ofițerii și subofițerii îi informează despre misiunea încredințată, încheind cu o frază plină de simț patriotic: „*Dragii mei, arătați băieților noștri că a sosit vremea să ne îndeplinim datoria de onoare. Atacăm satul călări; altfel nu putem salva Divizia din încercuire!*”¹⁰⁰³.

Șarja roșiorilor din satul Prunaru (județul Teleorman), operațiune componentă a „Bătăliei pentru București”, s-a desfășurat în dimineața zilei de 15/28 noiembrie în condiții dificile: ceață și pământ îmbibat cu apă. Atacul a fost condus de comandantul regimentului, colonelul Gheorghe Naumescu, deși nu se însănătoșise în urma pneumoniei și a operației pe care o suferise. Îmbărbătați de vajnicul comandant, roșiorii șarjează vijelios, cu săbiile și lăncile în mână. Infanteriștii germani din afara satului, copleșiți de vijelioasa șarjă, aruncă armele și fug... Această „Șarjă a morții” a durat doar un sfert de oră, dar s-a pierdut 2/3 din efectiv, iar colonelul Naumescu, grav rănit, a fost luat prizonier. Regimentul a fost practic distrus, dar și-a îndeplinit misiunea: a deschis drum de retragere trupelor române din zonă¹⁰⁰⁴.

În această cumplită bătălie au murit 14 ofițeri și 360 de subofițeri, gradați și soldați ai unității, supraviețuind doar locotenent colonelul Emanoil Pop, 6 ofițeri inferiori, 152 de călăreți, dintre care 10 răniți și 13 cai. Au murit în luptă sau au fost luați prizonieri: colonelul Gheorghe Naumescu, maiorul Constantin Gheorghiu, căpitanul Marin Vasilescu, locotenentul Alexandru Budac, locotenent în rezervă Mihail Eremia, locotenentii Petre Munteanu, Dumitrescu, Eremia și Postelnicescu sublocotenentii Vintilă Alexandrescu și Vasile Georgescu, sergenții Stroie și Medeleanu, brigaderii Popescu Tudorică, Anghel Nicolae și Marin Florea și alți zeci și zeci de roșiori.

Drăgășani -Vlașca-București, iar o grupare secundară (Diviziile 1 și 2 Infanterie bulgară) a înaintat pe direcția Zimnicea-Giurgiu, ocupând orașul Giurgiu în seara aceleiași zile. Pe direcția principală atacul a fost oprit de către Divizia 18 Infanterie română pe aliniamentul format din valea râului Teleorman. Cu scopul de a întoarce apărarea diviziei, un batalion de vânători de munte din avangarda Diviziei 216 germane a ocupat în după-amiaza zilei de 14/ 27 noiembrie satul Prunaru. Pentru a evita încercuirea și asigurarea retragerii forțelor spre o nouă poziție, generalul Alexandru Referandru, comandantul Diviziei 18 Infanterie, a hotărât atacarea inamicului în zona Drăgănești-Vlașca cu Brigada 43 mixtă și Regimentul 2 Roșiori (C.Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, ed. 2, II, p.190; vezi și Mircea N.Popa, *Primul război mondial.1914-1918*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979; *Istoria Militară a poporului român*,V, Editura Militară, București, 1988).

¹⁰⁰² AMR, Fond Registrul istoric al Regimentului 2 Roșiori (1916-1921), dosar 13; vezi și C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 190; M. Olteanu, C. Savopol, *Șarja morții. Suprema jertfă a Regimentului 2 Roșiori (Prunaru – 15 noiembrie 1916)*, în B.O.A, III, p. 185- 191; R. Boteanu, *op. cit.*, p. 194.

¹⁰⁰³ M. Olteanu, C. Savopol, *op. cit.*, p.187.

¹⁰⁰⁴ R. Boteanu, *op. cit.*, p. 193-195.

„După potolirea aceluia viitor cumplit, doar gemetele oamenilor și cailor răniți, ce zăceau de-a valma pe arătura udată din belșug cu sânge tânăr, mai spintecau din când în când bolta cerului, în timp ce geniul morții vitejești și sublime își întindea aripa și umbra uriașă peste câmpia îngrozită!”...¹⁰⁰⁵

Acest ultim atac călare a înscris o pagină nemuritoare de vitejie în istoria războiului de întregire a neamului nostru, și a încununat, totodată, epopeea luptei cavaleriei românești. Cei rămași s-au deplasat la cartierul general al Diviziei 21 Infanterie de la Galați și al Brigăzii a 5-a Roșiori Bârlad.

Rănit colonelul Naumescu este luat prizonier și dus în Bulgaria, unde comandantul Regimentului 2 Roșiori moare, peste câteva luni, în iulie 1917, într-un spital din Sofia. De pe patul de moarte, din captivitate, colonelul Gheorghe Naumescu adresează camarazilor rânduri care vibrează de patriotism: „*Scumpii mei, invidiați soarta mea fericită. Mor mulțumit că în viață am avut nobila misiune de a face educația patriotică a unui regiment de viteji, le-am pregătit sufletul și le-am deșteptat conștiința înaltei datorii față de scumpa noastră patrie*”¹⁰⁰⁶.

Pentru faptele de eroism, colonelul Gheorghe Naumescu a fost înaintat, post-mortem, la gradul de general de brigadă. La insistențele familiei și ale Societății mormintelor eroilor, rămășițele pământești ale generalului Gheorghe Naumescu au fost aduse la Bârlad și înhumate în Cimitirul Eternitatea, pe data de 2 iulie 1925, cu toate onorurile militare și civile.

Dintre eroii care au supraviețuit „Șarjei de la Prunaru”, devenind legende vii amintim : sublocotenentul Ioan Hristea (viitor comandant al Regimentului 2 Călărași-Cercetare în campania din 1942), sergentul Chițan Alexandru, salvat miraculos și ajuns la regiment înainte de bătălia de la Mărășești, locotenentul Postelnicescu Constantin și mulți alții, ceilalți intrând în NEMURIRE...

Un cimitir militar a fost înființat pe locul unde s-au desfășurat luptele și unde au căzut la datorie peste 300 de soldați din Regimentul 2 Roșiori. În memoria eroismului și devotamentului celor căzuți, în istorica „Șarjă a morții”, la 8 iunie 1930, pe locul luptelor de la Prunaru a fost ridicat un monument constituit dintr-o stelă de piatră cioplită în vârful căreia se află o statuie de bronz înfățișând un vultur cu aripile întinse gata să-și ia zborul¹⁰⁰⁷.

Pe 29 mai 1927 la Iași, în prezența familiei regale, a fost dezvelit „Monumentul Eroilor Diviziei 2-a Cavalerie” sau „Statuia Cavaleristului în atac”, monument realizat din bronz de către sculptorul bârlădean Ion C. Dimitriu-Bârlad.

Caporalul **Constantin Mușat**, din Regimentul 2 Grăniceri, a fost grav rănit în luptele din munții Vrancei, în luna noiembrie 1916, ceea ce a determinat pe medici să-și taie mâna stângă mai sus de cot. Abia ieșit din spital, a solicitat trimiterea pe front în același regiment pe post de grenadier. În ziua de 31 iulie /13 august 1917, în timpul unei violente canonade de artilerie a murit răpus de un proiectil care s-a spart în

¹⁰⁰⁵ M. Olteanu, C. Savopol, *op. cit.*, p. 190.

¹⁰⁰⁶ C. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 190 ; M. Olteanu, C. Savopol, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 191.

¹⁰⁰⁷ A.M.R., fond Regimentul 3 Roșiori, Jurnal de Operații nr.1010, f.13.

apropierea lui. Exemplul său eroic a fost adus la cunoștință trupelor printr-un ordin de zi al Regelui Ferdinand¹⁰⁰⁸.

Fapte de eroism au înscris și numeroși ofițeri învățători, foști absolvenți ai Școlii Normale „Principele Ferdinand”. Redăm un citat emoționant din scrisoarea sublocotenentului învățător V.Gr.Vasilache: „*Lupt de două luni și mai bine încontinuu pe linia de bătaie, îndur multe necazuri și am multe neajunsuri, dar toate acestea, îmi sunt trecătoare, când mă gândesc că mai presus de toate în timpul de față este Patria. Astăzi pentru dânsa trăim și pe orice român trebuie să-l preocupe numai apărarea țării care a vrut să ne-o calce teutonii nepoștiți. Ne ciocnim în fiecare zi cu dâșșii și-mi fac o plăcere să-i văd fugind în urma unui atac al nostru, iar la luptă cu baionetele nici nu se încumetă să stea. Din luptele ce am avut cu dâșșii, au văzut că românul nu cruță, el este crud cu acei care caută să ne calce țara. Nu mă îndoiesc și nici nu-mi trece prin gând vreodată că victoria nu poate fi a noastră. Românii știu să lupte, știu să moară pentru draga lor țară și știu să plătească cu vârf și îndesat neamțului*”¹⁰⁰⁹.

După ocuparea capitalei București și a două treimi din țară de către inamic, în noiembrie 1916, a urmat retragerea generală spre Moldova, frontul stabilindu-se pe linia Siretului. Guvernul, parlamentul, Cartierul Regal, Marele Cartier al Armatei române, unități militare, o parte a populației s-au refugiat în Moldova, în vederea continuării rezistenței. Exodul populației din Oltenia, Muntenia și Dobrogea, într-o cruntă devălmășie, fără mijloace de transport sigure sau adăpost, îndurând foamea, frigul, bolile era un tablou sinistru și dureros.

„*Spectacolul drumurilor era de nedescris; bărbați, femei, copii, bolnavi, bătrâni schilozi, pe jos, în trăsură, în căruțe, călări, umblau în ploaie, pe vânt, pe frig, pe ninsoare. Unii adunaseră în grabă tot ce putuseră din avutul lor și îl târau după ei. Alții nu mai puteau înainta și cădeau sleiți de puteri și lihnii de foame de-a lungul șoselelor. Alții mureau prin șanțuri și trupurile lor erau lăsate pradă corbilor*”¹⁰¹⁰.

Amintirile Elena Emandi¹⁰¹¹ sunt tot atât de cutremurătoare:

„*Nimic n-a fost mai impresionant în tot războiul acesta, în care am văzut atâtea nenorociri și dureri, ca exodul refugiaților. Cum a început invazia străină în țara noastră s-au golit orașele și satele și mii de oameni, bărbați, femei și copii părăsindu-și căminurile și tot avutul au fugit în toate părțile ca nebuni de groază. Se strivea lumea prin gări ca să apuce trenurile care veneau atât de ticsite că mureau adesea acolo copii înăbușiți și trebuiau să le arunce cadavrele pe fereastră. Când nu mai încăpeau înăuntru se suiau bieții oameni unde puteau, pe acoperământele și pe scările vagoanelor și se agățau pe locomotive, unde stăteau spânzurați în vânt, de te mirai cum nu cădeau jos...*

¹⁰⁰⁸ Gh. Clapa, *Bârlădenii în războiul pentru întregirea neamului*, B.O.A., I, p. 135; Oltea Rășcanu Gramaticu, *Bârladul și gloria militară*, p. 348.

¹⁰⁰⁹ *Ibidem*, p.136- 137.

¹⁰¹⁰ I. Gh. Duca, *Amintiri politice*, vol. II, ediție 1994, p. 84-85.

¹⁰¹¹ Elena Emandi (1873-1965) era fiica scriitorului ieșan Nicu Gane și soția lui Theodor Emandi (1868-1942), cunoscut om politic care deținuse numeroase funcții : primar al Bârladului (1906, 1910, 1915), prefect de Tutova (1899, 1904, 1908), senator (1912-1918), ministru plenipotențiar al României la Belgrad (1920-1928) și la Praga (1928-1936) (vezi și Adrian Butnaru, *Theodor Emandi, diplomat și om politic (1868-1942)*, în « Acta Moldaviae Meridionalis », tom.XXXII, 2011, p. 247-248)

Drumurile și șoselele erau pline de convoiuri nesfârșite de trăsură, cupeuri, docare și căruțe de toate formele și de toate mărimile, înhămate alandala, cu cai de toate felurile, cu catări sau chiar boi. Și mergeau bieții fugari, cât puteau de iute, cu groaza în ochi de ce văzuse, fără să știe unde se duc și unde să se oprească, iar printre ei se strecurau fărămiturile armatelor noastre, odinioară atât de falnice, care sub presiunea dușmanului, se retrăgeau acum într-o învălmășeală nemaivăzută, ducând cu ele jalea lor pentru pierderile suferite și pentru toate sacrificiile care nu au putut opri dezastrul. De-a lungul șoselelor erau numai cai și boi rămași în drum, care își dădeau sufletul într-o crudă agonie sau hoiturile lor înțepenite, din care stoluri de ciori nesățioase rupeau cu pliscurile înroșite de sânge. Vedeai adesea și copii morți de frig și de foame, părăsiți pe câmpiile înghețate de mamele lor, care în goana nebună nu avusese nici timpul să-i îngroape și să le însemne mormântul cu o cruce la capătăi”¹⁰¹².

Pentru scurt timp, decembrie 1916 - martie 1917, Bârladul a devenit centru de putere militară. La Bârlad a funcționat Comandamentul Frontului Român, regele Ferdinand având oficial comanda supremă pe frontul românesc¹⁰¹³ iar generalul Vladimir Zaharov¹⁰¹⁴, șef de stat major al regelui, limitându-se doar la trupele rusești¹⁰¹⁵.

La Bârlad a activat Marele Cartier General al Armatei române (7-8 decembrie 1916¹⁰¹⁶ – martie 1917), Comandamentul rusesc, Cartierul General al Armatei a IV-a ruse (condusă de generalul Alexander Franțevici Ragoza), Comandamentul Armatei a I-a române¹⁰¹⁷, spitale de campanie, școli militare de specialitate, diferite servicii și organisme, unități aflate în refacere, Misiunea Franceză condusă de generalul Henri Mathias Berthelot¹⁰¹⁸.

¹⁰¹² Elena Th. Emandi, *Din ani de durere. Pagini trăite*, Bârlad, 1919, p. 78-80

¹⁰¹³ Regele era ajutat de un stat major rus și unul român. Pentru realizarea unității de acțiune, planurile de operații, organizarea aprovizionărilor și a serviciilor erau asigurate de Marele Cartier General rus. Ordinele și dispozițiile pe această direcție erau transmise Marelui Cartier General român, care avea obligația să le materializeze, aducând apoi la cunoștință partenerului rus (Petre Otu, *150 de ani de la nașterea marelui Constantin Prezan*, în Revista „document”, Buletinul Arhivelor Militare Române, anul XIV, nr.1 (51), 2011, p.14).

¹⁰¹⁴ General rus, din 12 octombrie 1916 s-a aflat la conducerea trupelor aliate din Dobrogea și apoi al Armatei Dunării, șeful Marelui Cartier General rus (1916-1917). (C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p.18).

¹⁰¹⁵ Glenn E. Torrey, *România în primul război mondial*, Meteor Publishing, București, 2014, p.174; vezi Gheorghe Platon (coord.), *Istoria Românilor*, Academia Română, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p.434; *România în anii primului război mondial*, vol. I, Editura Militară, București, 1987, p.559; Ion Agrigoroaiei (coord.), *Orașul Iași – capitala rezistenței până la capăt (1916-1917)*, Editura Junimea, Iași, 2016.

¹⁰¹⁶ Alexandru Averescu, *Notițe zilnice de război: 1916-1918 (războiul nostru)*, vol. II, Editura Militară, București, 1992, p. 98-99; C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. I, p.525.

¹⁰¹⁷ Comandamentul Armatei a I-a române, condus de generalul de brigadă Dumitru Stratilescu, a staționat la Bârlad între 13/26 noiembrie 1916 – 19 decembrie 1916/ 1 ianuarie 1917 (vezi și Marcel Proca, *Bârladul în contextul Primului Război Mondial*, în revista „Elanul”, nr.179, ianuarie 2017, p.1,5-11).

¹⁰¹⁸ Generalul Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916-1919*, ediție de Glenn E. Torrey, traducerea de Mona Iosif, Editura Militară, București, 2012, p.116-120.

Orfelinatul „Principele Ferdinand” din Zorleni¹⁰¹⁹ a fost transformat în spital, apoi în Cartier Regal, suveranul stabilindu-se aici până în luna martie 1917, când se va muta definitiv la Iași¹⁰²⁰. Prezența Marelui Cartier General, a regelui și altor factori de decizie militară la Bârlad pe de o parte și a guvernului, parlamentului și principalelor instituții ale statului la Iași, pe de altă parte, crea mari dificultăți¹⁰²¹. Despre această situație amintește și politicianul Ion Gh. Duca¹⁰²²: „Dificultățile erau așa de mari, încât Regele socotise cu drept cuvânt prezența sa indispensabilă la Marele Cartier și imediat după închiderea parlamentului s-a înapoiat la Bârlad, sau mai exact la Zorleni, unde locuia la domeniul său particular, la câțiva kilometri de Bârlad. Brătianu însuși se văzu silit nu numai să stea în contact permanent cu Bârladul, dar și să meargă la Marele Cartier cât mai des”¹⁰²³.

În clădirea Școlii Normale „Principele Ferdinand” au staționat Spitalul nr.112, Marele Cartier General al Armatei române, Cartierul General al Armatei a IV-a ruse, apoi încă două spitale. Localul Liceului „Gh. Roșca Codreanu” a fost rechiziționat, aici instalându-se Comandamentul Armatei I-a Române și s-au organizat cursuri ale „Școalelor de tragere ale artileriei”, cu durata de 15-20 sau chiar 60 de zile, activitate reglementată prin Înaltul Decret nr.2793 prin care se aproba „Regulamentul școalelor de tragere a artileriei”¹⁰²⁴. Procesul de învățământ a fost afectat și, în noile condiții, cursurile s-au desfășurat cu multă greutate în diferite localuri, cu foi matricole improvizate, cu o fluctuație permanentă de elevi și personal didactic.

Bârladul devenise un oraș supraaglomerat ceea ce puneau probleme grave de încartiruire, aprovizionare, asistență medicală, transport pentru numărul mare de refugiați de aici, armată, răniți, personalități militare și politice etc. Efortul autorităților era cu atât mai mare cu cât Bârladul nu cunoscuse o dezvoltare edilitară deosebită și nu dispunea de un fond de locuințe capabil să găzduiască un asemenea surplus de populație¹⁰²⁵. Apăruse spectrul foametei, speculei, înghețului, epidemiilor, la care se adăugau suferințele morale determinate de rănirea sau pierderea celor apropiați în luptă.

¹⁰¹⁹ Moșia aparținea Domeniilor Coroanei, fiind achiziționată de regele Carol I în 1886 (vezi și Marcel Proca, *Monarhia și Bârladul*, în *Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați*, Seria 19, Istorie, tom.XII, 2013, p.78).

¹⁰²⁰ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Tipo Moldova, Iași, 2012, p.170. La 25 martie/ 7 aprilie structura militară regală se mută definitiv în capitala Moldovei: „Cartierul nostru părăsește Zorleniul și se mută la Iași, unde Marele Cartier ne-a și precedat. Am ocupat casa Creditului Urban din str.Lăpușneanu. Casă veche, locuită pe vremi de Domnitorul Al. I. Cuza, dar destul de măricică și arătoasă, cu toată culoarea ei cenușie-vânăță în care a fost vopsită odată”(Eugeniu A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. 1898-1940*, ediție de Cristian Scarlat, Editura Sigma, București, 2006, p. 189).

¹⁰²¹ Într-o consultare cu regina, la 14/27 ianuarie 1917, „miniștri au declarat că, atâta timp cât Cartierul General e la Bârlad și nu se poate stabili nici o cale de comunicare, e de așteptat ca lucrurile să meargă prost, fiindcă nu se acționează unit din toate părțile” (Maria Regina României, *Jurnal de război 1916-1917*, ediție îngrijită și prefăcută de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014, p. 316).

¹⁰²² I. Gh. Duca, om politic liberal, ministrul al Cultelor și Instrucțiunii Publice între 1914-1918 (Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți 1866-1916*, Editura Silex, București, 1994, p.188-189).

¹⁰²³ I. Gh. Duca, *op. cit.*, ediție Jon Dumitru-Verlag, München, 1981 p. 104.

¹⁰²⁴ „Monitorul oastei”, nr.177 din 1918.

¹⁰²⁵ Mirela Proca, Marcel Proca, *Viața cotidiană în Bârladul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea*, Editura Sfera, Bârlad, 2011, p.111.

„În oraș și pe străzi și în localurile publice, ziua și noaptea este o înghesuială de nedescris, în care nu se văd decât numai uniforme militare române și ruse... Strada principală care vine de la Tecuci și duce spre Vaslui, în permanent este străbătută de trupe române în dezordine, în grupe mici de oameni, cai și trăsură, ce se retrag domol spre Vaslui, lipsiți în bună parte de comanda și conducerea celor mai mici grade ofițerești... Persoane civile cu familiile lor, băjenari din Oltenia și Muntenia, stau ghemuiți prin colțuri de stradă fără adăpost, iar alții se grămădesc prin localurile publice pe care nu le părăsesc zile întregi, în așteptarea unei locuințe...”¹⁰²⁶.

Aceeași atmosferă sumbră este descrisă și de celebrul ziarist și scriitor, Pamfil Șeicaru, retras la Bârlad cu rămășițele unității sale: „O îmbulzeală de soldați, de ofițeri, de civili, în căutare de o locuință, de un restaurant, interesându-se de trenurile care plecau spre Iași, agitați, vorbind tare, vociferându-și nemulțumirile, crea o atmosferă de evadare trivială, de zăpăceală agresivă. Se simțea în toată această dezordine ecoul înfrângerii care frânsese optimismul de la începutul războiului”¹⁰²⁷.

Scriitorul Romulus Dianu conchidea că era „perioada celor mai infernale calamități, când nimeni nu putea să-și cumpere o carte: orașul era plin de exantematici, populația se înșiruia în fața brutăriilor de cu seară, pentru pâinea cartelată ce se vindea la orele 7, de dimineață”¹⁰²⁸.

Ororile războiului au făcut să apară în oraș numeroși infirmi și orfani de război. Încă din 1915, Primăria Comunei Bârlad înființase un azil pentru infirmi la Simila, ceea ce își va dovedi utilitatea în anii următori. Din inițiativa Doamnelor Bârlădene și ca urmare a donației făcute de Elena Pruncu, s-a deschis un azil de copii orfani în 1918¹⁰²⁹.

Regina Maria, imediat după sosirea la conacul de la Zorleni, a desfășurat o activitate bogată, vizitând spitalele din Bârlad, barăcile cu răniți de aici, depozitele militare de la gară și în repetate rânduri Marele Cartier General. Despre prezența sa în spitalele cu răniți, regina notează cu multă amărăciune: „Mi-am petrecut dimineața în spitalele din Bârlad. Vizitele mele printre răniți au devenit înfinit mai dureroase – cum să le dau speranță când și eu am atât de puțină? Am avut, din nou, senzația ciudată a poverii atâtor ochi asupra mea, dar la început ochii ăștia mulți, deși grei, îmi ridicau moralul, în loc să mă tragă în jos; acum, însă, parcă sunt încă un lanț în jurul picioarelor mele și așa încâtușate de prea multe piedici”¹⁰³⁰.

Situația era și mai dramatică în barăcile cu răniți. „Una dintre priverile cele mai îngrozitoare pe care le-am văzut vreodată este triajul din gări. Erau un fel de barăci de adăpost în care răniții stăteau până erau repartizați la un spital. Dante n-a născocit niciodată un iad mai înfiorător! Ca pretutindeni eram chemată să ajut și aici,

¹⁰²⁶ General R. Scărișoreanu, *Fragmente din războiul 1916-1918. Istorisiri documentare*, ediția a II-a, Tiparul Cavaleriei, 1934, p.136-137.

¹⁰²⁷ Pamfil Șeicaru, *Acum 40 de ani. Academia Bârlădeană (1916)* (1), în „Academia Bârlădeană”, anul XXX, 4 (57), trim.IV, 2014, p.7; vezi și Pamfil Șeicaru, *Scrieri din exil*, vol. I, *Figuri din lumea literară*, ediție îngrijită și prefăcută de I. Oprișan, Editura Saeculum I.O.București, 2002, p. 527-547.

¹⁰²⁸ Ion N. Oprea, *Academia Bârlădeană și Vasile Voiculescu*, Editura PIM, Iași, 2012, p.19.

¹⁰²⁹ „Azilul Elena, Constantin Maior Pruncu” funcționa în Cotul Negru, în casa familiei Pruncu. Azilul era condus de o administratoare și dispunea de un personal format dintr-o bucătăreasă, doici și un om de serviciu (Iacov Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. V, p.145).

¹⁰³⁰ Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 256-257.

deoarece epidemiile ce se iveau constituiau o primejdie pentru tot orașul. Treceam printr-un șir de barăci întunecoase, în care zăceau pe jos, înghesuiți unul lângă altul bolnavii și muribunzii; uneori eram nevoită să trec peste câte un cadavru ca să ajung la cei care întindeau mâinile către mine. Nu exagerez când spun că erau de sus până jos plini de păduchi. La început nu înțelegeam ce era acel nisip sau praf alb ce se găsea în toate cutele hainelor lor și aproape nu-mi venea să cred când mi s-a spus că nu era nici nisip, nici praf ci păduchi”¹⁰³¹.

Ororile războiului se abătuse nu numai pe oameni ci și pe animale deopotrivă, mai ales că lunile de iarnă 1916-1917 au fost deosebit de aprige: „În jurul Zorlenilor întroenit și biciuit de vântul de pe stepele rusești, tăios ca briciul, am văzut mii de cai aduși din restul țării ocupate spre a nu cădea în mâna inamicului, goniți acum spre nordul Moldovei. Fără adăposturi și fără hrană. În timpul nopții, chinuiți de foame, au ros cu dinții gardurile din jurul caselor și coaja copacilor și acum stăteau obosiți și triști, pradă iernii cumplite”¹⁰³².

Rigorile războiului nu erau suportate în aceeași măsură de protipendadă, de învârtiții de război, de gradele superioare militare etc. Pentru unii, Bârladul era un orașel „destul de cocher”¹⁰³³, în care nu lipseau dejunuri și cine la ocazii festive¹⁰³⁴ sau particulare, partide de călărie, plimbări cu sania¹⁰³⁵ etc. Prezența timp de câteva luni a Marelui Cartier General al Armatei române, a Cartierului Regal, a Cartierului General al Armatei ruse, a Misiunii militare franceze etc., a permis și mai mult acest lucru.

După marile jertfe din vara anului 1917 și refacerea demnității militare, a urmat reculul determinat de evenimentele din Rusia (prăbușirea țarismului, lovitura de stat bolșevică), semnarea armistițiului (26 noiembrie/ 9 decembrie 1917) și apoi a Păcii separate cu Puterile Centrale de la Buftea București (24 aprilie / 7 mai 1918). Pacea umilitoare nu a fost ratificată de regele Ferdinand. Ca toți românii se spera într-o modificare radicală a forțelor beligerante. Ofensiva Antantei pe toate fronturile de luptă în vara anului 1918 a contribuit decisiv la scoaterea din război a Puterilor Centrale în lunile următoare, culminând cu capitularea Germaniei (11 noiembrie 1918). Armata română mobilizată în octombrie 1918 își va aduce contribuția la marcarea victoriei antantiste și la realizarea idealului Marii Uniri.

Populația Bârladului, deși suferea de pe urma războiului care cerea noi și noi sacrificii umane și materiale, primește cu entuziasm veștile pentru capitularea statelor inamice și despre unirea tuturor provinciilor românești (Basarabia, Bucovina și Transilvania) cu vechea Românie. La 2/15 decembrie 1918 mii de bârlădeni au participat la o manifestație națională și patriotică organizată în cinstea eroilor căzuți în

¹⁰³¹ *Ibidem*, p. 206.

¹⁰³² Eugeniu A. Buhman, *op. cit.*, p.183-184.

¹⁰³³ General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 120.

¹⁰³⁴ O astfel de cină a avut loc și la Zorleni, în 28 noiembrie /11 decembrie 1916, la care au participat oficialitățile românești și străine : regele Ferdinand și regina Maria, primul ministru Ion I.C.Brătianu, A.A.Mossolov și generalul Henri Berthelot (Maria, Regina României, *op. cit.*, p.254; idem, *Povestea vieții mele*, p. 129).

¹⁰³⁵ Generalul H.Berthelot amintea că “s-au scos săniile și se fac plimbări în aer liber”, și considera că frigul “poate fi suportat bine cu căciuli de blană și șube îmblănite” (Generalul Henri Berthelot, *op.cit.*, p.144-145).

Războiul pentru Întregirea României, sub auspiciile Ligii Culturale și a Societății Ortodoxe Naționale a femeilor române, secția Bârlad¹⁰³⁶. Se sărbătorea Unirea cea Mare și se omagia comportarea eroică a fiilor Bârladului în războiul național și popular de întregire a României.

Monumentul bârlădean dedicat „eroilor români căzuți în luptă pentru eliberarea și independența patriei noastre 1916-1918”, aflat în Cimitirul „Eternitatea”, are aliniate în fața sa crucile cu numele a 60 de eroi bârlădeni: colonelul Șeptilici Andrieș¹⁰³⁷, locotenentul Jugu N. Ioan, doctorul Ghiocalescu Dumitru și elevul-medic Adican Dani din Regimentul 51/52 Infanterie; sublocotenentii Mateescu Constantin și Mavrodin Atanase din Regimentul 7 Artilerie; sublocotenentii Lupan Enache, Nițescu Dumitru și Teodorescu Constantin din Regimentul 13 Artilerie; un plutonier-major, cinci sergenți, cinci caporali și patruzeci de soldați.

Din documente, ca și din studiile apărute în ultima vreme se cunosc multe nume de fii ai Bârladului care au participat la luptele din războiul de întregire. Amintim doar câteva nume, unele cu rezonanță majoră în timp, cum a fost căpitanul Constantin Vasiliu-Rășcanu¹⁰³⁸, comandant de batalion în Regimentul 3 Vânători, viitorul general de armată din timpul celui de Al Doilea Război Mondial; profesorul Emil Gh. Palade, locotenent în rezervă, comandant al companiei a 2-a din Regimentul 53 Infanterie - tatăl savantului George Emil Palade, primul român laureat al Premiului Nobel¹⁰³⁹; sublocotenentul aviator Petre Crețu; locotenentul Cezar Știubei¹⁰⁴⁰, căpitanul Ioan Andoniu, comandantul companiei a II-a din Regimentul 12 „Cantemir”; profesorul Frumuzache Chiriac, locotenent în rezervă; locotenentul aviator Gheorghe Negrescu, viitorul general de aviație; profesorul Constantin Moroșanu, locotenent în rezervă; locotenentul Sava Emanoil, comandant de pluton în Regimentul 32 „Mircea”; Alexandru și Niculiță Pogonat; profesorul Ștefan Negură, ofițer de artilerie în rezervă; medicul militar Constantin Gheorghiu; locotenentul de artilerie Panainte Jugănar; sublocotenentul Teodor Deciu din Regimentul 12 „Cantemir”; locotenentul de artilerie Constantin Diaconescu; profesorul Cezar Ursu; locotenentul Gheorghe Tocineanu; cercetașii George Cocea și Patriciu Valeriu, căpitanul în rezervă Teodor Coatu; maiorul de artilerie Silvestru Palade¹⁰⁴¹, căpitanul Aurel Negoescu¹⁰⁴².

La Războiul de Întregire au participat și absolvenți nebârlădeni ai Liceului „Gh. Roșca Codreanu”: locotenentul de artilerie Gheorghe Cozma; sublocotenentul Ion Hristea din Regimentul 2 Roșiori; profesorul universitar (viitor academician)

¹⁰³⁶ Gh. Clapa, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 137-138.

¹⁰³⁷ Tot lângă monumentul eroilor din Cimitirul „Eternitatea” din Bârlad se găsește o cruce mai mare cu inscripția: „Județul Tutova Eroul Arcade Șeptilici Andrieș, maior Reg(imentul) 52 Infanterie. Rănit pe câmpul de onoare Un ofițer care a murit pentru țara lui. Decedat oct. 1916”.

¹⁰³⁸ Mihai Tacu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 206.

¹⁰³⁹ R. Ș. Palade, *Profesorul Emil Palade fost elev al Școlii Normale „Principale Ferdinand” din Bârlad*, în B.O.A., I, p. 391-394; idem, *Emil Gh. Palade, participant la primul război mondial - corespondență de război*, B.O.A., III, p. 217-222.

¹⁰⁴⁰ M. Iosefina Negrescu-Teianu, *Icarii bârlădeni între primul și al doilea război mondial*, B.O.A., III, p. 248-253.

¹⁰⁴¹ N. Mastacan, *Mărăști, Mărășești, Oituz - Itinerar epopeic. Contribuția unor fii ai Bârladului*, B.O.A., III, p. 177-184; Traian Nicola, *op. cit.* p. 145-312 și 357-368.

¹⁰⁴² I. A. Negoescu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 143.

Gheorghe Tașcă, colonel în rezervă; sublocotenentul în rezervă Nicolae Bagdasar (viitor membru corespondent al Academiei); maiorul medic în rezervă Vasile Rășcanu (viitor academician); medicul-maior în rezervă Nicolae Balan (profesor universitar); medicul căpitan în rezervă Ion Gheorghiu (viitor profesor universitar); medicul locotenent în rezervă Virgil Nitzulescu (viitor profesor universitar); Ioan Plăcinteanu (viitor profesor universitar); medicul căpitan în rezervă Ioan Alexa (viitor profesor universitar); medicul militar Traian Mironescu, încadrat în Regimentul 12 „Cantemir”; medicul Gherasim Ursu; sublocotenentul Petre Rotaru; sublocotenentul în rezervă Jenică Pogonat, mort eroic la Mărășești, (precum și cei doi frați ai săi, profesorul Corneliu Meza; avocatul Gheorghe Vântu, încadrat în Regimentul 25 infanterie Vaslui¹⁰⁴³. Unii dintre ofițerii născuți în Bârlad sau absolvenți ai Liceului „Gh. Roșca Codreanu” care au participat la Războiul de Întregire au fost avansați, mai târziu la gradul de general: Ioan Andoniu, Gheorghe Cozma, Teodor Deciu, Constantin Diaconescu, Panaite Jugănar, Ion Hristea, Traian Mironescu, Gheorghe Negrescu, Silvestru Palade, Petre Rotaru, Constantin Vasiliu-Rășcanu, Gherasim Ursu¹⁰⁴⁴.

În colecțiile Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad se află un tabel cu numele a 22 absolvenți din diferite serii ai Școlii Normale „Principale Ferdinand” morți în război (1916-1918): Anghel V., Balmuș C., Brașoveanu Emil, Chiosa Sandu, Filip Iftimie, Gavriloiu Gh., Grozavu V., Ghițescu Hristea, Luca Gh., Mihăilă Ion, Mircea Constantin, Munteanu Gh., Murgulescu Nicolae, Olaru D. Gh., Rău Nicolae, Sava Dumitru, Silion C-tin, Șerban Victor, Stan Dumitru, Stanciu D. Ion, Schiban Titus, Vasilache Vasile. Pe acest tabel sunt trecuți și 4 „elevi fără absolvire morți în război”: Carp Grigore, Grecu Anton, Vartolomeu Titus și Rogojină Ion¹⁰⁴⁵. Tot în fondurile documentare ale muzeului bârlădean se păstrează mai multe scrisori trimise profesorului Paul Constantinescu de învățători, foști elevi ai Școlii Normale din Bârlad, care au luat parte la războiul de întregire a României ca ofițeri în rezervă. Printre acești învățători se numără: Ioan Floarea, Sterian V. Ion, Pârlitu I. Traian și Vasile Gr. Vasilache¹⁰⁴⁶.

Mausoleul de la Mărășești înscrie numele a zeci de tutoveni și bârlădeni căzuți sub drapelul Regimentului 51/52 Infanterie în crâncena bătălie de la porțile Moldovei. La Mausoleul de la Mărăști pe plăcile interioare se află înscrise numele soldaților Nicolae Florescu și Vasile Botezatu, iar în exterior numele a 2 locotenenți, 4 sublocotenenți, 2 sergenți, 9 caporali și 74 soldați din Regimentul 12 Infanterie „Cantemir”¹⁰⁴⁷.

Cu ocazia aniversării a 50 de ani de la înființarea Regimentului 2 Roșiori Bârlad, la 6 mai 1920 s-a dezvelit un monument, în grădina din fața cazărmei roșiorilor pentru a cinsti memoria eroilor căzuți în Războiul de Întregire a Neamului (1916-1919). La festivitate au participat comandantul Diviziei a 2-a Cavalerie,

¹⁰⁴³ Traian Nicola, *op. cit.* p. 145-312; vezi și Nicolae Mastacan, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 177-184.

¹⁰⁴⁴ Traian Nicola, *op. cit.*, p. 264-279.

¹⁰⁴⁵ AMVPB, doc nr. 338.

¹⁰⁴⁶ Gh. Clapa, *op.cit.*, în *loc.cit.*, p. 130-138.

¹⁰⁴⁷ Vezi Felicia și Valentin Negre, *Din Letopiseșul granitic al Mausoleului de la Mărășești*, în B.O.A.,III, p.196-203.

generalul Constantinidi și comandantul Brigăzii 5 Roșiori, generalul Sinescu¹⁰⁴⁸. Cu acest prilej, comandantul Regimentului 2 Roșiori, colonelul Aurel Marinescu a rostit o emoționantă cuvântare: *„Pătrunși de o adâncă recunoștință față de camarazii căzuți în război, ofițerii și trupa Regimentului 2 Roșiori desvelesc azi acest modest monument pentru a slăvi memoria eroilor care acum nu mai sunt în rândurile noastre. Numele iubiților noștri camarazi pierduți pentru vecie stă azi săpat cu litere de aur pe acest monument, de veșnică pomenire, rămânând pentru posteritate ca cel mai scump suvenir pentru bravii noștri camarazi ce au pierit în acest război, în Carpați, la Dunăre, la Nistru și la Tisa. Aceștia sunt eroii noștri, în frunte cu bravul lor comandant, colonelul Gheorghe Naumescu, rănit în câmpiile Dunării, în șarja de cavalerie de la Prunaru și mort apoi în captivitate în Bulgaria; ei au înscris pagina cea mai glorioasă din istoria acestui regiment, care disprețuind moartea s-au aruncat în luptă ca flăcări la nuntă”*¹⁰⁴⁹.

În orașul Bârlad a luat ființă, în anul 1922, Cercul Militar „General Gheorghe Naumescu”, al cărui președinte a fost ales lt.col. Emanoil Boteanu, prieten și camarad de arme cu defunctul. În cinstea aceluiași erou, promoția 1926 a Școlii militare de Cavalerie i-a purtat numele¹⁰⁵⁰. Din 1923, la Bârlad Ziua Eroilor se sărbătorea în Ziua de Înălțare a Domnului Iisus Hristos. Pentru cinstirea eroilor căzuți în Primul Război Mondial, conducerea garnizoanei Bârlad a amenajat o „Cameră a Eroilor”, un început de muzeu, ce însera în vitrine diferite obiecte care aveau să amintească jertfa eroilor¹⁰⁵¹. Tot cu această ocazie s-a deschis o Carte a Eroilor Regimentului 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad și a dublurii sale, Regimentul 52 Infanterie¹⁰⁵².

Emoționante sunt impresiile unui ofițer, care vizitase incinta acestei unități militare bârlădene, în anul 1928: *„...Am văzut, mai ales, la regimentul meu din Bârlad, adevăratul cult al celor morți pentru patrie. În cea mai bună sală a Regimentului s-a făcut un altar. Camera e plină de icoane, de chipuri de Voievozi și de mucenici ostași. Pe altar este cartea de aur a eroilor. Peste 4000! Aici arde neîntrerupt o candelă. În fiecare zi intră o companie, în ținută de sărbătoare, stă în genunchi, ascultă un cuvânt cald despre marii lor înaintași care, ținându-și jurământul, s-au jertfit pentru țară. Apoi se ascultă un cor frumos cu imnul eroilor. Oamenii pleacă de aici cu sufletul curat, cu inima plină de simțiri nobile, de iubire pentru trecut și de înțelegere pentru viitor...”*¹⁰⁵³.

Cunoscutul sculptor Ioan C. Dimitriu - Bârlad, inspirat de jertfa eroică a caporalului –grenadier Constantin Mușat, a executat trei monumente reprezentative, statui în bronz de o mare expresivitate artistică, ce au fost montate în orașele Bușteni, Bârlad, Brăila. La Bârlad, monumentul a fost dezvelit în data de 9 mai 1929, în fața comandamentului Regimentului 12 Infanterie „Cantemir”.

¹⁰⁴⁸ AMR, Pitești, Fond Regimentul 2 Roșiori, Registrul istoric, nr. 958, f. 258-259.

¹⁰⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁵⁰ Oltea Rășcanu Gramaticu, *Personalități bârlădene. Dicționar*, II, p. 90-91; idem, *Bârladul și gloria militară*, p. 443-444.

¹⁰⁵¹ AMR, *fond.cit.*, f.222-224.

¹⁰⁵² C. Chipier, *Cronica militară a județului Vaslui*, Editura PIM, Iași, 2012, p. 66.

¹⁰⁵³ „Neamul românesc pentru popor”, București, XVI, nr.13 din 1 septembrie 1928, p.214.

În semn de recunoștință față de eroul de la Mărășești, căpitanul Grigore Ignat, bârlădenii Mileniului III au acordat numele său unei străzi din municipiul Bârlad și Școlii gimnaziale nr.7, în fața căreia a fost montat pe un soclu un bust în praf de piatră, opera sculptorului Dorinel Filiche (15 septembrie 2007)¹⁰⁵⁴.

După mai multe amânări, Monumentul Eroilor, opera cunoscutului sculptor ieșean Constantin Crenganis, membru al UAP, va fi dezvelit la Bârlad cu ocazia Centenarului Marii Uniri. Lucrare finanțată de administrația locală¹⁰⁵⁵ se bucură de sprijinul Asociației Naționale „Cultul Eroilor”, a instituțiilor culturale și de învățământ, a tuturor bârlădenilor.

Faptele strălucite de arme ale bârlădenilor, cuprinși în unităților militare staționate în garnizoana Bârlad dar și în alte zone ale țării, în cadrul Primului Război Mondial, reprezintă un eșantion în monumentul de granit al **ÎNALTEI DEMNITĂȚI ROMÂNEȘTI DE ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ**.

¹⁰⁵⁴ Oltea Rășcanu Gramaticu, *Bârladul și gloria militară*, p. 427-428. În prezent, în urma restructurării unităților de învățământ, ca urmare a scăderii efectivelor de elevi, clasele în lichidare ale Școlii nr.7 au fost mutate în cadrul Școlii nr.10. În vechiul local funcționează Clubul elevilor “Spiru Haret”.

¹⁰⁵⁵ Cheltuielile legate de ridicarea Monumentului Eroilor, lucrare impozantă în bronz, se ridică la aproximativ 180.000 de roni, și vor fi suportate din bugetul local al Primăriei Bârlad.

**GENERALUL IOAN RĂȘCANU – EROU AL ORȘULUI VASLUI
ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
(14 IANUARIE 1874 - 25 FEBRUARIE 1952)**

Mealania IONESCU*
Nicolae IONESCU**

Cuvinte cheie: război, erou, general, membru al Parlamentului, maior
Keywords: war, hero, general, member of Parliament, mayor.

Abstract:

In 2017, 65 years have passed since the tragic death of general and mayor Ioan Rășcanu, at Sighet Prison, wrongfully forgotten in our days. General Ioan Rășcanu was one of the heroes of Romania's completion and one of the martyrs sacrificed for it. He was the son of Elefterie and Elena Rășcanu. He was born on January 14, 1874, in Cahul town located in south-west of Basarabia. He was mayor, senator, deputy of Vaslui and General Mayor of Bucharest. In his last years of life, he was thrown out in the communist regime's disgrace. He was investigated by the communist authorities and was sentenced with 25 years of prison, being imprisoned at Sighet where he died on February 25, 1952, after a cruelly detention. For his tireless work at the service of local community he deserves to get more attention from the authorities and Vaslui habitants.

În acest an, 2017, s-au împlinit 65 de ani de la moartea tragică a generalului și primarului, Ioan Rășcanu, la închisoarea de la Sighet, pe nedrept uitat în zilele noastre. Generalul Ioan Rășcanu a fost unul dintre eroii întregirii României și unul dintre martirii jertfiți pentru ea. Era fiul lui Elefterie și al Elenei Rășcanu. S-a născut la 14 ianuarie 1874 în orașul Cahul din sud-vestul Basarabiei. La 16 iulie 1891 a intrat la Școala de Ofițeri. A studiat apoi la Școala de Artilerie și Geniu din Înalta Școală de Război din București. A obținut treptat toate gradele militare încununându-le cu demnitatea de ministru al Apărării Naționale. La 16 iulie 1893 a primit gradul de sublocotenent și la 1 aprilie 1896 a fost avansat la gradul de locotenent. A ajuns căpitan la 10 martie 1903. În anii 1907 – 1911 a fost atașat militar al României la Berlin. În 1910 a obținut rangul de maior. În anii 1910 – 1912 când Ministerul Apărării Naționale a fost condus de Nicolae Filipescu, Ioan Rășcanu era ofițer la Marele Stat Major. A fost avansat la rangul de locotenent - colonel la 1 aprilie 1914 și la cel de colonel în 1916. Tot în 1916 a fost atașat pe lângă Marele Stat Major Francez. Ioan Rășcanu a devenit general de brigadă la 1 septembrie 1917 și a

* Școala Gimnazială „Alexandra Nechita” Vaslui

** Liceul Teoretic Mihail Kogălniceanu” Vaslui

reprezentat armata română la arministițiul de la Focșani din 7 decembrie 1917 dintre armatele româno-ruse și armatele Puterilor Centrale. Generalul Ioan Rășcanu a comandat o parte a armatei române în eroicele lupte de la Marașești, fiind o personalitate militară marcantă a României. A menținut ordinea în Basarabia în timpul acțiunii pentru unirea acestei provincii cu România. Ioan Rășcanu a fost ministru în mai multe guverne. Prin decretul din 29 septembrie 1919 al regelui Ferdinand I, generalul Ioan Rășcanu a fost numit ministru al Apărării Naționale în guvernul condus de generalul Arthur Văitoianu (27 septembrie 1919 - 30 decembrie 1919) . În ședința Senatului României din 9 decembrie în baza decretului regal special nr. 5175 din 5 septembrie 1919, generalul de brigadă Ioan Rășcanu a fost numit ministru al Apărării Naționale în guvernul prezidat de Alexandru Vaida – Voievod din 1 decembrie 1919 - 13 martie 1920 . Aceeași demnitate i s-a acordat prin decret regal și în guvernul Alexandru Averescu din 13 martie 1920 - 17 decembrie 1921. A deținut și demnitatea de ministru de stat pentru Basarabia și Bucovina în guvernul lui Alexandru Averescu din 30 martie 1926 - 4 iulie 1927. A mai fost ministru de stat în guvernul lui Nicolae Iorga din 18 aprilie 1931 - 6 iunie 1932.¹⁰⁵⁶ Ioan Rășcanu a absolvit, pe lângă școlile militare specifice carierei și Facultatea de Drept din Iași.

Generalul Ioan Rășcanu a adus o importantă contribuție, alături de Daniel Ciugureanu, Ion Inuleț, Ion Pelivan, Ștefan Ciobanu, Generalul Ernest Broșteanu, Alexandru Marghiloman, Pantelimon Halippa și alții la unirea Basarabiei cu România, iar după Marea Unire a susținut și apărut, prin acțiuni și misiuni de mare importanță și răspundere, integritatea teritorială și unitatea națională, contribuind la buna gospodărire a provinciilor întregite. În 1931 a organizat la Chișinău o grandioasă expoziție a istoriei Basarabiei pentru care Nicolae Iorga ca președinte al Consiliului de Miniștri l-a felicitat prin următoarea telegramă “Mulțumim colegului și prietenului pentru opera spornică făcută în Moldova de Răsărit. Unesc în mulțumirile mele pe toți aceia care-i dau un sincer ajutor în unirea frățească pentru binele acestei scumpe părți a țării”¹⁰⁵⁷

Generalul Ioan Rășcanu a fost, fără doar și poate, unul dintre cei mai apreciați primari pe care i-a avut, de-a lungul istoriei, municipiul Vaslui. Grație spiritului său gospodăresc și realizărilor sale, bătrânii spuneau despre generalul Rășcanu că a fost cel mai exemplar primar al vasluienilor din toate timpurile. Ioan Rășcanu provenea dintr-o ramură a unei importante familii boierești, având numeroase contribuții culturale și politice pentru județul și municipiul Vaslui. Părinții săi au fost doi distinși învățători la Școala numărul 1 de băieți din municipiul Vaslui, școală pe care a urmat-o și viitorul primar. A fost coleg de clasă cu George G. Mironescu, viitor premier al României, relația lor continuând peste ani, contribuind la sprijinirea acțiunilor în favoarea Vasluiului. După școala primară, Ioan Rășcanu urmează mai multe școli militare și își va dedica o bună parte din viață unei strălucite cariere militare, ajungând până la gradul de general de divizie. Participă la cel de-al doilea război balcanic și dovedește un patriotism cu totul deosebit în războiul pentru întregirea statului român

¹⁰⁵⁶ Nuțu Roșca, *Închisoarea elitei românești*, Compendiu, Ediția a-II-a, Sighetu Marmăției, 2006, p. 159.

¹⁰⁵⁷ „Neamul Românesc”, anu I, XXVI, nr. 217 din 28 septembrie 1931.

din anii 1916-1919. Acestea sunt și motivele pentru care a primit cele mai înalte distincții, ordine și medalii militare românești și străine.

După război, se pensionează, dar rămâne la fel de activ, ocupând înalte funcții politice și administrative. A fost, pe rând, ministru al Apărării Naționale, deputat și prefect de Vaslui. Capacitățile sale administrative au fost demonstrate din plin în anii 1938-1942, când a ocupat funcția de primar al municipiului Vaslui, fiind omul cel mai important care a ocupat această funcție în istoria orașului. Ioan Rășcanu are realizări notabile ca primar al Vasluiului. El a fost cel care a construit Uzina Electrică și a introdus iluminatul public. A realizat aducțiunea de apă de la Chițoc. A construit Palatul Culturii și a început construcția unui nou local pentru primăria orașului. Tot pe timpul său s-a început construirea unuia dintre cele mai mari cartiere din oraș, cartierul Ștefan cel Mare. De asemenea, el este ctitorul Bisericii „Cuvioasa Parascheva”, „Sfântul Nicolae”, târnosite în 1943, și al Monumentului „Eroilor Neamului” din cimitirul Eternitatea. În timpul mandatului său se sistematizează Grădina Publică din Vaslui, actualul Parc Copou. Primarul Ioan Rășcanu s-a preocupat și de învățământ A organizând cantine școlare și a modernizat Școala de Arte și Meserii.

Aminirea sa este vie și acum în memoria vasluienilor. Cei mai vârstnici povestesc despre primarul Ion Rășcanu că, în fiecare zi, la ora 6.00, se urca în trăsură sa și inspecta toate străzile din oraș. „Avea cu el o mătură și dacă observa gunoi în fața unei prăvălii, cobora și mătura cu mâna lui, aceasta fiind prima sancțiune la adresa negustorului respectiv”, povestea chiar unul dintre comercianții de la acea vreme care a avut de-a face cu mătura lui Rășcanu.¹⁰⁵⁸ Din nefericire, patriotul și omul de înaltă moralitate Ion Rășcanu a avut un sfârșit dureros în închisoarea de la Sighet, după 6 ani de detenție alături de mari oameni politici ai României care și-au găsit și ei sfârșitul tot acolo. Ion Rășcanu a murit la 25 februarie 1952¹⁰⁵⁹.

Generalul Ioan Rășcanu a desfășurat o bogată activitate și pe plan politic. A fost membru de frunte al Partidului Național Liberal și al Partidului Poporului, condus de mareșalul Alexandru Averescu. A participat ani îndelungați la sesiunile Parlamentului, fiind ales deputat și senator în mai multe legislaturi. A făcut și traduceri în românește din lucrări militare. Generalul Ioan Rășcanu a semnat la 6 august 1920 Decizia Ministerială nr. 466, referitoare la „Instrucțiuni pentru funcționarea serviciului sanitar al Aeronauticii Militare” și înființarea Centrului Medical Aeronautic. Decizia a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 111 la 21 august 1920 și constituie actul de înființare al acestei instituții, a patra din Europa la acea vreme, cu o organizare și dotare conforme normelor aeronautice din acea perioadă. La 8 iulie 1921, în ședința Senatului României, ministrul de Război, generalul Ioan Rășcanu, a susținut Legea pentru organizarea clerului militar – prima lege de acest gen în istoria Bisericii și a Armatei, pledând pentru „formarea unui corp preoțesc militar activ”, permanent, așa cum s-a și întâmplat în anii 1921 –1948. Este

¹⁰⁵⁸ Cf. Paul Zahariuc, *Întâmplări din vremea ciumei roșii*, vol.II, Editura PIM, Iași, 2010,, p. 172.

¹⁰⁵⁹ Nuțu Roșca, *op.cit.* p.162.

inițiatorul, împreună cu generalul Constantin Christescu, șeful Marelui Stat Major, a reînființării revistelor militare după primul război mondial¹⁰⁶⁰.

Alături de Ioan Rășcanu la închisoarea de exterminare a elitei românești de la Sighetu Marmăției au fost aduși următorii generali: Henry Cihoski, Achille Diculescu, Grigore Georgescu, Ioan Georgescu, Alexandru Glatz, Ion Sichițiu, Nicolae Stoenescu, Eugen Zwidenek. Viața generalului Ioan Rășcanu s-a stins într-o celulă sumbră din penitenciarul sighetean și actul de deces are numărul 34 din 25 februarie 1952, seria Mc. nr. 370571. Cele mai multe informații din acest act de înmormântare nu corespund realității.¹⁰⁶¹

Dosarul generalului de corp de armată, Ioan Rășcanu, aflat la CNSAS cuprinde fișe de urmărire în care era considerat pe nedrept criminal de război. Era acuzat că este” de structură capitalistă, animat de ură rasială, de politică antisemită, considerând că evreii erau dușmanii nației române, în opoziție cu românii creștini care sângerau pe câmpul de luptă”.¹⁰⁶² În București, în calitate de primar general al Capitalei (15 nov. 1942-23 august 1944), a fost un „vajnic împilator al evreilor și a continuat naționalismul burghez, persecutînd pe aceștia, trimitându-i chiar în lagăr, practicînd tratamente neomenoase evreilor cînd era primar la Vaslui, făcându-se vinovat potrivit Legii nr. 207/1948, articolulul 3, litera a și c.”¹⁰⁶³ Generalul I. Rășcanu a fost ridicat de Securitate” într-o noapte din luna mai 1950 și de atunci nu se mai știa nimic despre el”, declara autorităților vremii, generalul Gh. Dabija, prieten al acestuia¹⁰⁶⁴.

Fostul primar a adresat acuzării un *Memoriu* în care sublinia că în 52 de ani de carieră publică a muncit pentru „binele obștesc, în spirit democratic, ajutând pe cei săraci și nu s-a dedat la acțiuni rasiale, contra evreilor”¹⁰⁶⁵. Din cuprinsul Legii nr.875/1942 se sublinia în prima parte a Memoriului, faptul că evreii erau chemați să presteze muncă în folosul obștesc, în mod obligatoriu, fiind considerați militari și supuși acestui regim. Erau pedepsiți cu arestări și închisoarea disciplinară pentru mici abateri, iar la abaterile mai grele se aplica pedeapsa corporală, fiind sancționați cu trimiterea în Transnistria, la muncă grea, sau în ghetouri cu familiile lor, dacă se sustrăgeau de la muncă și nu executau serviciul sau nu se prezentau la chemările făcute, părăsind fără voie lucrul. În cazul abaterilor, acestea erau aduse la cunoștința organelor militare, iar pedepsele nu se aplicau de organele civile. În a doua parte a Memoriului, generalul Rășcanu arăta că era acuzat de faptul că făcea plângeri scrise evreilor, dar legile erau categorice, iar sancțiunile se aplicau numai de organele militare și nu de cele civile care controlau modul cum evreii își îndeplineau serviciul.¹⁰⁶⁶

În ianuarie 1943, când au căzut cantități mari de zăpadă în Capitală, s-au luat măsuri pentru înlăturarea zăpezii de pe străzi, iar 20% din evrei ne „dușmăneau” și

¹⁰⁶⁰ *Ibidem*, p.161

¹⁰⁶¹ *Ibidem*, p. 162.

¹⁰⁶² CNSAS, *Fond gen. I. Rășcanu*, 1950, f. 12.

¹⁰⁶³ *Ibidem*,

¹⁰⁶⁴ *Ibidem*, f.14.

¹⁰⁶⁵ CNSAS, *Fond gen. I. Rășcanu, Memoriu adresat autorităților comuniste*, în 1950, f. 15.

¹⁰⁶⁶ *Ibidem*,

asupra lor se „lua măsuri”, pentru că nu respectau legile și „mituiau pe supraveghetori, sustrăgându-se muncii obligatorii”. Instalase la Primărie o „cutie pentru reclamațiuni și lua măsuri pentru rezolvarea lor”, dar nu a primit reclamații că evreii au fost bătuți.¹⁰⁶⁷

În a treia parte a Memoriului, generalul arată că nu se va găsi în arhiva Primăriei Capitalei faptul că ar fi trimis verbal sau în scris evrei în Transnistria. Ei lucrau șapte ore în Primărie și li se permitea o jumătate de zi liberă pentru executarea îndeletnicirilor lor. Când muncile erau grele mai ales după marile bombardamente, se împărțea evreilor gratuit pâine, brânză etc. Datorită poziției sale ferme, evreii au rămas în Capitală în casele lor și nu au fost trimiși în lagăre de muncă în afara Bucureștilor.¹⁰⁶⁸

Despre viața sa publică, generalul scria că în peste 52 de ani de carieră, a fost de cinci ori ministru (de trei ori ministru de Război și de două ori ministru al Basarabiei) și în ultimul timp primar al Bucureștilor, iar mai înainte primar al orașului Vaslui. „Nu am avere personală (blocuri, terenuri, vii, bijuterii etc.), decât o casă părintească moștenită de la părinți, în orașul Vaslui și pensia gradului meu, trăind de azi pe mâine în cea mai mare modestie”¹⁰⁶⁹. Era urmașul unei foarte vechi familii românești din Moldova-mai toți răzeși și plugari, care au slujit secole de-a rândul „Domnului și Țării”, apărându-și glia strămoșească-originari din comuna Țifu, satul Râșcani, județul Fălciu. Părinții săi au fost învățători, la început în orașul Cahul (Basarabia) și apoi la Vaslui. De la părinți a început să prețuiască „munca, cinstea, omenia” și să iubească poporul.¹⁰⁷⁰ În timpul războiului din 1916-1919, împotriva germanilor, a comandat o brigadă la Mărășești și apoi o divizie, fiind trei luni detașat pe frontul francez, în bătălia de la Somme (oct-dec.1916). Între 1919-1921 a fost ministru de război în guverne consecutive. În această calitate a înființat IOVR (asigurarea unui trai decent invalizilor, orfanilor și văduvelor de război). A dat legea pensiunilor de război și s-a fixat Ziua Comemorii Eroilor de Ziua Înălțării Domnului. A înființat Societatea Mormintelor Eroilor, prin care cimitirele eroilor să fie îngrijite, fiind cu sutele pe pământul românesc.

În 1922 demisionează din armată și se retrage în orașul Vaslui, devenind șeful organizației vasluiene a Partidului Poporului, sub conducerea mareșalului Averescu. Fiind elev și admirator al acestuia, a primit cu entuziasm să fie șeful organizației județene, desfășurând o bogată activitate în anii 1922-1928. În această perioadă a fost de două ori ministru al Basarabiei și timp de 10 ani deputat și senator. A rezolvat sute de cereri ale vasluienilor pentru obținerea drepturilor acestora fără deosebire de religie (români și evrei). În anii 1935-1936, în orașul Vaslui în calitate de Președinte al Filialei de Cruce Roșie a României, a organizat 35 de cantine comunale care au dat hrană gratuită la peste 15.000 de oameni. A mai înființat și opt cantine pe lângă școlile primare și școala evreiască Assey-Tow. A distribuit gratuit în 1936, mii de kilograme de cartofi evreilor de Paște evreiesc. A construit un local destinat Crucii Roșii și un dispensar medical, existent în fața Primăriei de azi a urbei.

¹⁰⁶⁷ *Ibidem*,

¹⁰⁶⁸ *Ibidem*, f.16

¹⁰⁶⁹ *Ibidem*,

¹⁰⁷⁰ *Ibidem*, f. 17.

A realizat un mausoleu al eroilor morți pentru țară în războaiele din 1877-1878 și 1916-1919, unde sunt înhumate osemintele a peste 10.000 de eroi.

Ca primar al orașului Vaslui, a construit multe străzi în anii 1941-1942, deși orașul se afla în apropierea operațiunilor de război. De altminteri, orașul Vaslui fusese grav avariat de cutremurul din 10 noiembrie 1940, mai toate edificiile publice fiind distruse (Prefectura, Tribunalul, Primăria, Pompieria, școlile) și 50/% din locuințe afectate, iar străzile erau pline de moloz. În 1940, când au venit legionarii la putere, și-a dat demisia din calitatea de primar. S-a spus cu totul neîntemeiat că ar fi contribuit la omorârea unor legionari în lagărul de la Vaslui. Legionarii, însă, intenționau să-l omoare, să scape de prezența sa în orașul Vaslui. El figura în fruntea listei care circula prin oraș... A criticat atitudinea legionarilor față de evrei și numai rebeliunea legionară din ianuarie 1941 l-a scăpat de a fi omorât.

În timpul celei de-a doua perioade de primar al orașului Vaslui (25 ianuarie 1941- 15 decembrie 1942), nu a aplicat pedepse administrative evreilor și nu a contribuit la trimiterea lor în Transnistria. Nu a fost de acord cu pogromul de la Iași, din 28 -30 iunie 1941. A împiedicat să fie trimiși în lagăre peste 5.000 de evrei. În timpul cât a fost primar general al Capitalei, nu a provocat moartea niciunui evreu și nu a fost jefuită averea cuiva.¹⁰⁷¹ Deși era demnitar cu rang de ministru, a refuzat să locuiască în București, într- o casă luată de la evrei și a preferat să stea într-o singură cameră, la Căminul Ofițerilor¹⁰⁷².

În încheierea Memoriului trimis autorităților comuniste, declara că nu a fost reacționar sau antisemit, ci un democrat „, dedat iubirii aproapelui fără deosebire de rasă sau religie”. Nu a fost „, omul de casă al cuiva”, al șefilor militari și politici..¹⁰⁷³ Cât timp a fost primar al orașului Vaslui, a renunțat la salariul său și a ajutat, adesea, primăria cu bani, pentru că bugetul acesteia era redus. La fel a procedat și când a fost primar al Bucureștilor, ajutând Capitala cu 25 de milioane de lei, iar orașul Vaslui cu 15 milioane de lei, în plin război mondial.

În ultimii ani de viață a intrat în dizgrația regimului comunist. A fost anchetat de autoritățile comuniste și a fost condamnat la 25 de ani închisoare, fiind întemnițat la Sighet, unde a și murit, după o cruntă detenție. Pentru munca sa neobosită în slujba comunității locale merită o mai mare atenție din partea autorităților și a vasluienilor.

Prin urmare, unii oameni au suferit foarte mult pentru propriile idealuri, fiind persecutați și condamnați la ani grei de închisoare de regimul comunist. Demersul nostru în privința generalului Ioan Rășcanu este preliminar și pune în lumină viața zbuciumată a acestui erou al neamului cu întâmplări care pot constitui repere de demnitate creștină și națională pentru tinerii de azi.

¹⁰⁷¹ *Ibidem*,

¹⁰⁷² *Ibidem*,

¹⁰⁷³ *Ibidem*,

ANEXE:



General de divizie Ioan Rășcanu

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Averescu, Al., mareșal - *Notițe zilnice de război, vol. 1*, Editura Militară, București, 1992.
- Nuțu Roșca, *Închisoarea elitei românești*, Compendiu, Ediția a-II-a, Sighetu Marmației, 2006.
- Predescu, Lucian - *Enciclopedia României – Cugetarea – Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, Editura Saeculum I.O.&Ed. Vestfala, București 1999..
- Petrovici, C., col. (r.), - *Școala militară de ofițeri activi de artilerie “Ioan Vodă”* – Editura Militară, București, 1976.
- *** *Secretariatul General. Tradiție și noutate. 100 ani* – București , 2000,
- Mamina, Ion, Bulei, Ion - *Guverne și guvernanți (1916-1938)*, Casă de Editură, Presă și Impresariat, Silex, București, 1996.

**ARME DE PANOPLIE APARTINÂND
MUZEULUI JUDEȚEAN „ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI**

Radu ANICOLĂEȘI*

Cuvinte cheie: *Primul Război Mondial, revolver, Nagant, Webley, William Grah, Henry Pieper , .450 , .455, 8 mm Lebel, 7,62 Nagant, războiul bur, mk IV, Liege, marcă de siguranță, Eibar*

Keywords: *The First World War, Nagant, Webley, William Grah, Henry Pieper , .450 , .455, 8 mm Lebel, 7,62 Nagant, the Boer war, mk IV, Liege, proofmark , Eibar*

Abstract

Through this article, I proposed to present three models of panoply revolvers belonging to the Vaslui County Museum, explaining for a moment, the history and some technical data. For a better understanding, we have made a comparison of similar models, with the idea of differentiating them between copy and original one, with almost identical principle systems. Often, panoply firearms exposed to the public in various exhibitions mentioned simplistic names such as "pistol, revolver, rifle, firearm - independent war / world / first / second war" etc, where the visitor's general impression is that they all were the same, operated on the same principle or produced by a single manufacturer, in a single period without a technical past and future. This does not mean that some weapon, even if it was considered morally or technically obsolete machinery and was outlet of production, it send to the posterity, operating principles at least. Perfect today, they are used in the production of contemporary weaponry. In the following words I will describe three reference revolvers known as brands at the end of the XIXth and early the XXth centuries; Nagant, Webley and WG / Pieper- "Bayard"

Sfârșitul secolului XX, marchează o schimbare radicală a performanțelor armelor de foc prin invenții de natură tehnică, în domeniul celor automate. Această perioadă va deschide o etapă în domeniul militar prin abordarea unui nou tip de război, și anume, războiul modern. Deși dezvoltarea armelor a fost impetuoasă, tactica militară a rămas la nivelul începutului de secol XIX bazată pe șarje de cavalerie și apărarea unor zone sau orașe fortificate.

După răspândirea cartușului cu tub de alamă, la jumătatea sec XIX armele au devenit mai precise și fiabile în utilizare, încărcarea, tragerea rapidă și ejectarea tuburilor devenind mai facilă, multe firme și armurieri axându-se pe aceste elemente tehnice în proiectarea și fabricarea lor. Putem spune că perioada de glorie a revolverului a fost sfârșitul secolului XIX până la finalul primului război mondial. Dezvoltarea pistoalelor semiautomate a pus într-un con de umbră revolverele, dar

* Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

realitatea pare sa infirme această stare de fapt, producerea și modernizarea acestora, continuă și în zilele noastre.

Prin acest material, mi-am propus să prezint trei modele de revolvere de panoplie, aparținând Muzeului Județean Vaslui, explicând pe scurt, istoricul și unele date tehnice. Pentru o mai buna înțelegere, am realizat o comparație între modele asemănătoare, având ca idee diferențierea acestora față de copii sau sisteme patentate, aproape identice. De multe ori, armele de foc pentru panoplie, expuse publicului în diferite expoziții, au menționate pe etichete denumiri simpliste, precum „pistol, revolver, pușcă, armă de foc – războiul de independentă/primul/ al doilea război mondial” etc., fapt ce lasă impresia vizitatorului că toate au fost la fel, au funcționat pe același principiu sau produse de un singur fabricant, într-o singură perioadă, fără un trecut tehnic și fără viitor. Acest lucru nu înseamnă ca o anumită armă, chiar dacă s-a considerat depășită moral sau tehnic și nu s-a mai fabricat, nu a lăsat posterității, principiile de funcționare. Perfecționate azi, ele sunt folosite în producerea armamentului contemporan. În rândurile ce urmează voi face o descriere a trei revolvere de referință, cunoscute ca brand la sfârșitul secolului al XIX și începutul secolului XX și anume; Nagant, Webley și WG/ H. Pieper-”Bayard”

Revolver Nagant de 3 linii*, md. 1895, calibru 7,62x38mmR

**Revolvere de panoplie aflate în patrimoniul Muzeului Județean
”Ștefan cel Mare” - Vaslui**



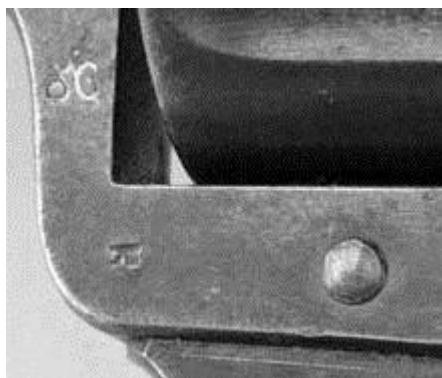
**Revolverul Nagant de 3 linii, md 1895,
cal 7.62 X 38mmR – fără pierdere de gaz -dublă
acțiune -Seria: E 21978 - 1898 Liege - Belgia**

Comisia principală de artilerie a Imperiului Rus¹⁰⁷⁴, a selectat revolverul Nagant cu sigilare a gazului a lui Leon Nagant pentru a înlocui modelul S&W 1880 ca viitor

* unitate de măsură rusească egală cu 1/10 inch

revolver de serviciu prin ordinul nr 156/ 26 iunie 1895. Încă din momentul acceptării a fost planificat să fie produs imediat la o scară largă în Rusia. Oricum , uzinele de armament rusești (Tula, Izhevsk și Sestroretsk) erau foarte ocupate cu producerea primei comenzi a carabinei model 1891. Cunoscând această situație, guvernul rus a introdus o clauză în contractul câștigătorului concursului, Leon Nagant, prin care se comanda 20 mii de revolve, firmei Nagant. Contractul stipula că L.Nagant va ”da în schimb ajutor în organizarea producției” revolverelor în Rusia. Asta însemna ca fabrica din Liege nu numai că va asigura asistența cu pregătirea mecanicii pentru producția revolverelor (atelieri mașini prelucrare, matrițe, șabloane etc.), ci și trimiterea de specialiști pentru a asista și a regla procesul de prelucrare/ producție a noului revolver în Rusia. Ca răsplată, firma primește contractul de producție a celor 20 mii revolve, pe o perioadă de 3 ani, între 1896 – 1898. Marca producătorului se găsește pe revolvele fabricate în Liege conform Contractului Imperial Rus (1896 – 1898). În fapt, producția a început cu anul 1897 la Liege, uneori făcându-se confuzii cu seriile comerciale, despre care există mai multe informații decât cele produse pentru Imperiul Rus.

Semnele de identificare pentru revolvele produse conform Contractul Imperial sunt; șirul de numere seriale și anul producției, marca specifică Comisiei de recepție rusească ”K”¹⁰⁷⁵ - dovada acurateței, numărul de serie întreg pe toate părțile componente și mărcile de acceptare ale fabricii Nagant. Dacă toate aceste identificări nu există, arma nu face parte din Contractul Imperial.



Toate revolvele contractate de guvernul rus se încadrează între 1 și 20.000. Ele sunt datate cu 1896, 1897 sau 1898 . S-ar părea , din numerele seriale observate că aproape jumătate din contract a fost livrat în 1898. Cel mai mic număr de serie pe anul 1898, a fost 11.000, așa că în anii 1897-8 s-au oprit undeva între 9500 – 11.000. Nu există revolve date 1899 pentru contractul imperial.

Ca și celelalte contracte cu firme străine producătoare de revolve, inspectorii de calitate ruși, efectuau teste de acuratețe, siguranță și anduranță, cel mai bun mod de a identifica un revolver contractat de Rusia este marcajul Comisiei de recepție (AC) și ștanța probei de acuratețe. Amândouă marcajele se găsesc pe partea dreaptă a cadrului armei.

Marcajul probei de acuratețe este reprezentată prin litera ”K” și se află în partea de jos a cadrului. Locurile unde erau imprimate seriile și litera ”N” de către fabrica din Liege au fost următoarele;

¹⁰⁷⁴ http://russianrevolvers.com/nagant_belg.html

¹⁰⁷⁵ *Ibidem*, http://russianrevolvers.com/nagant_belg.html

1. Cadrul (partea dreaptă în fața cilindrului)

2. Țeavă (partea dreaptă în fața cătării)

3. Garda trăgaciului (partea stângă sub numărul serial)

4. Trăgaci (partea dreaptă sus)

5. Ciocanul percutor (partea dreaptă)

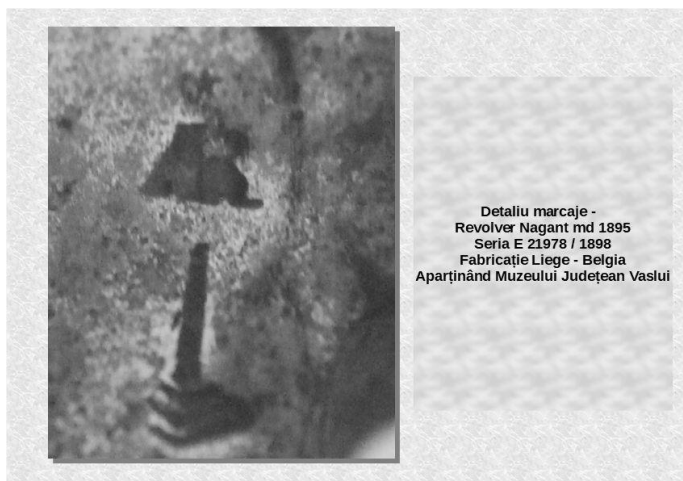
6. Vergeaua de ejecție a cilindrului (partea din față pe partea dreaptă a revolverului)

7. Partea din spate a clichetului cilindrului

8. Portița/ fereastra de încărcare cu cartușe a cilindrului (partea din față deasupra numărului serial)

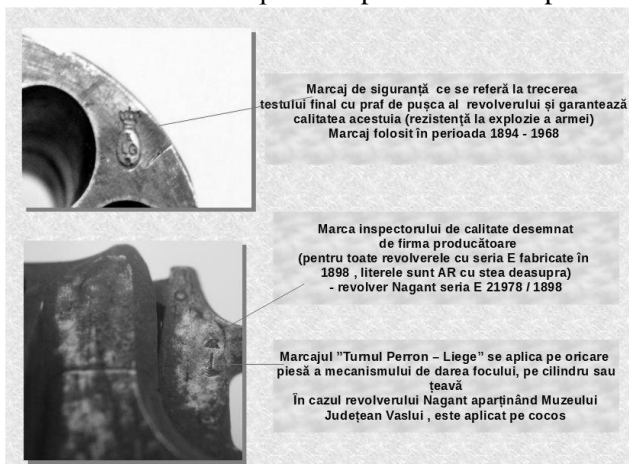
9. Partea din spate a opritorului cilindrului și ciocanului percutor

10. pe biela de zăvorâre



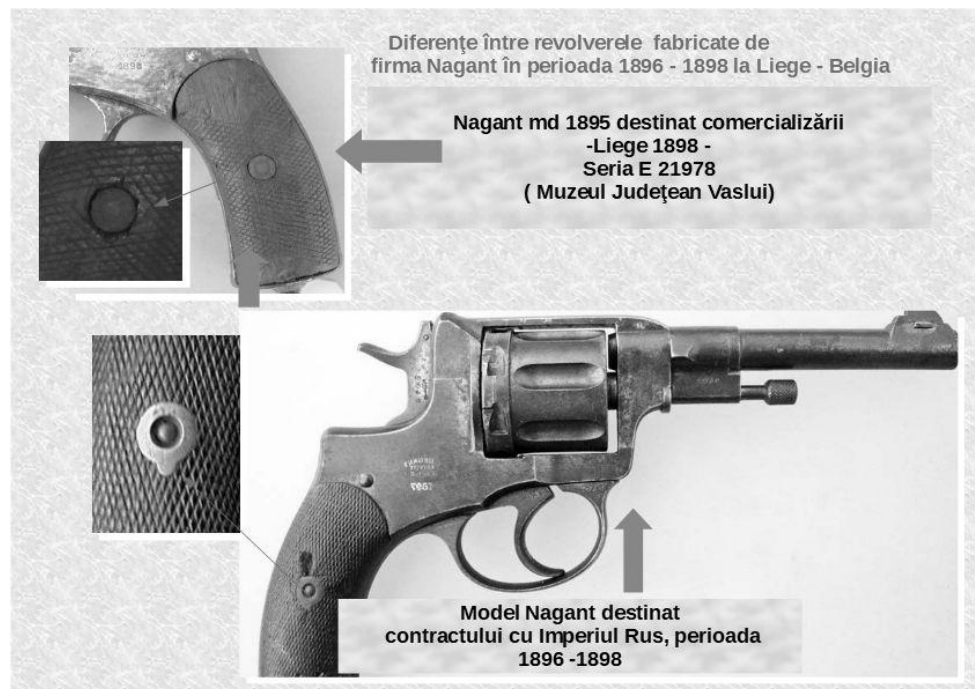
Numărul serial era aplicat aproape peste tot, în 17 locuri, chiar și pe vergeaua extractoare. Astfel, acestea apar pe cadru, cilindru, țeavă, trăgaci, garda trăgaciului (de două ori), ciocanul percutor, pe partea stângă a patului, capătul tijei de extracție, pârghia ciocanului, ciocanul și portița de încărcare.

Revolverele ce făceau obiectul contractului cu Imperiul Țarist aveau ștanțate mărcile inspecției de calitate și siguranță belgiană pe cadru, cilindru și ciocanul percutor. Marcajul de siguranță” litera B cu stea deasupra” s-a putut observa pe toate revolverele produse pentru comanda guvernului Rus dar și la modelele comerciale. Litera ”B”¹⁰⁷⁶ reprezintă un inspector designer considerat împuternicit să aplice marca de control Belgiană. Țeava este marcată cu o stea deasupra literei ”B” la care se alătură litera ”R” cu o coroană regală deasupra, reprezentând marcajul de calitate utilizat pentru țevi ghintuite din 1894 până în 1968*. Cilindrul este



¹⁰⁷⁶ Ibidem, http://russianrevolvers.com/nagant_belg.html

* <http://firearmshistory.blogspot.ro/2011/01/testing-firearms-proof-test.html>



la fel, marcat cu litera "B" cu stea deasupra și ovalul cu coroană regală deasupra conținând literele E, L G (Liege) reprezentând marcajul de siguranță a întregii arme la testul final cu praful de pușcă. Pe partea din spate ciocanul percutor are un „ B” cu stea deasupra și marcajul de siguranță cu turnul Perron pe partea stângă. Cilindrul are marcajul „Ovalul cu coroană conținând literele L E G „pe partea din spate și marca B cu stea deasupra a inspectorului de calitate. Multe revolvere destinate comerțului, dar nu toate, au marcajul Liege (final black powder proff) pe fața cilindrului, între goluri. Revolverele destinate contractului imperial au, deasemenea, seria armei pe partea din față a cilindrului, o practică ce va continua și în producția din Rusia. Nu s-a observat ștanțarea numerelor seriale la cele comerciale pe partea din față a cilindrului. În schimb apare marcajul B cu stea deasupra fără ștanța de siguranță „turnul Perron”.

Diferențe minore între revolverele fabricate de firma Nagant în perioada 1896 - 1898 la Liege – Belgia

O primă diferență este forma piuliței de prindere a prăselei. Cele destinate Rusiei au un umăr sau ureche ce venea îngropată în materialul din lemn de nuc . Aveau avantajul că nu permitea rotația acesteia și fixarea mai fermă în patul revolverului. Aceasta formă de piuliță se găsește foarte rar la seriile comerciale. La producția viitoare a revolverelor în Rusia, piulița va redeveni rotundă. O a doua diferență e lipsa seriilor și a marcajelor "N" și "K" pe piesele revolverelor destinate

Rusiei. Ulterior, cele produse la Tula vor suferi schimbări minore față de modelul Belgian¹⁰⁷⁷.

Supraviețuitoarele

Revolverele Nagant fabricate în Belgia , au avut rezultate foarte bune în serviciu și au fost utilizate până la limita superioară a rezistenței lor mecanice. Foarte puține din cele 50 mii de revolvere care au fost produse în perioada 1896 - 1898, au supraviețuit. Cele mai multe piese erau interschimbabile cu cele produse mai târziu în Rusia, dar unele nu se potrivesc deloc. Spre exemplu fețele laterale și cadrul nu se puteau schimba cu cele rusești. Astfel, dacă un revolver original Liege- Belgia avea distruse aceste componente, arma era deteriorată ireversibil și probabil aruncată sau topită.

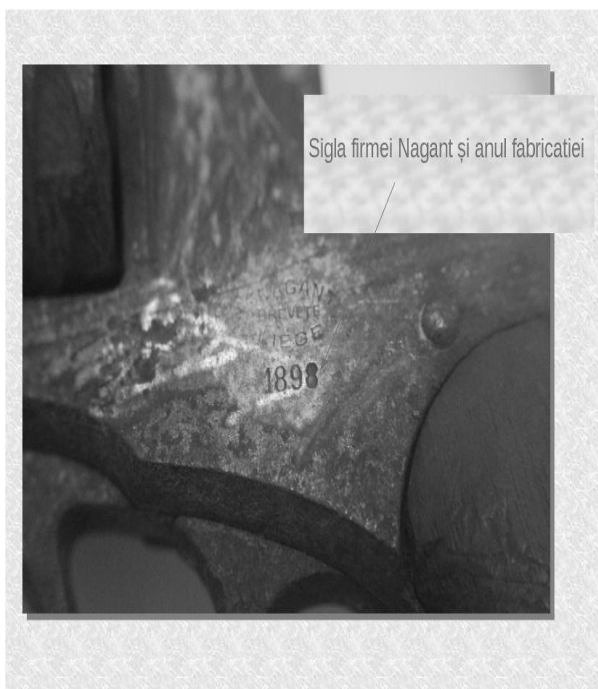
Cele mai multe, dar nu toate, destinate Rusiei, aveau mecanismul de tragere de tipul „single action”. Cifra exactă nu este cunoscută. Revolverele de acest tip erau destinate gradelor inferioare. Cele cu acționare „duble action” vor intra în dotarea ofițerilor. Deasemenea, toate revolverele destinate comercializării, fabricate la Liege în perioada contractului cu guvernul rus au avut sistemul mecanic de tragere „duble action”.

20 mii de revolvere au servit armata rusă în războiul ruso-japonez 1904-1905, primul război mondial 1914-1918, revoluția bolșevică, 1917-1924 , colectivizarea din anii 20-30, conflictul sino-rus din 1929, războiul de iarnă, 1939-1940 cu Finlanda, cel de-al doilea război mondial. De aceea nu ne surprinde ca supraviețuitoarele sunt extrem de rare.

Revolverele comerciale au fost cumpărate, în majoritate, de către ofițeri ruși pentru folosință privată și nu pentru serviciul militar. Costul unui Nagant comercial 7,62 md. 1895 cu 100 de cartușe era de 29 ruble. Aproximativ 3900 ron.

Specificații tehnice ale revolverului Nagant md 1895¹⁰⁷⁸

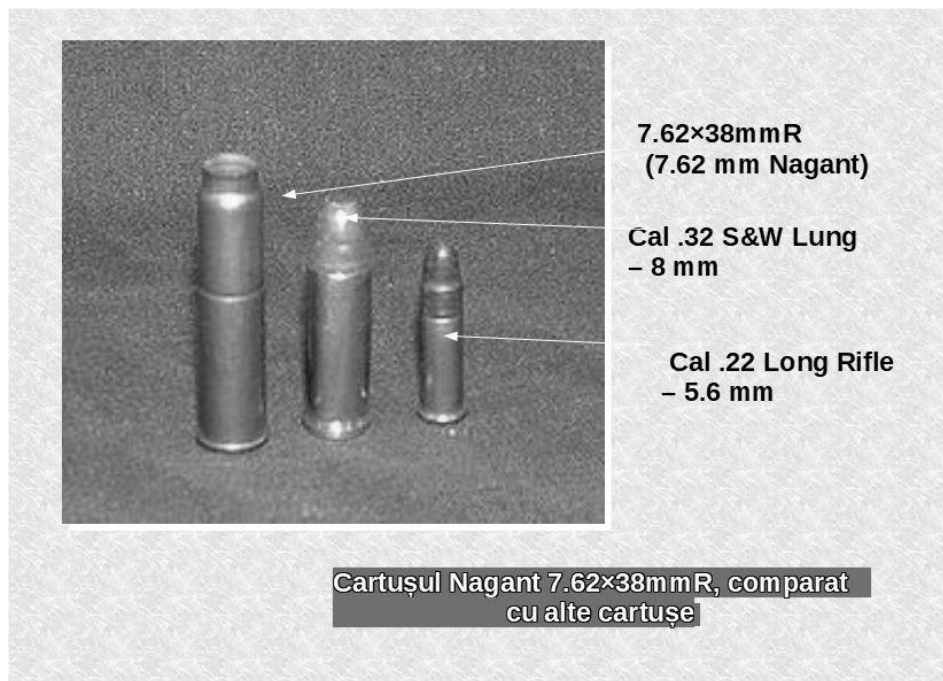
1. Calibru 7,62 mm
2. Lungime țeava 110 mm



¹⁰⁷⁷ Ibidem, http://russianrevolvers.com/nagant_belg.html

¹⁰⁷⁸ http://everything.explained.today/Nagant_M1895/

3. Lungime 230 mm
4. Greutate 0,724 kg
5. Capacitate de foc 7 cartușe
6. Greutate cartuș 6,3 g
7. Viteza inițială 290 m/s
8. Bătaie eficace 50 m



Cartușele Nagant 7,62 X 39mmR

Directiva guvernului țarist nr. 67 / 6 martie 1899¹⁰⁷⁹ recomandă achiziționarea cartușelor Nagant prin intermediul Școlii de instrucție a tragerii pentru ofițeri, de la fabrica de cartușe din St Petersburg. Producția în masă a cartușelor a început în 1900.

Cartușele produse aici utilizau o pulbere cu fumegare redusă produsă la pulberăria Ohtenski. Greutatea pulberii în cartuș era de 0,41g

Guvernul țarist a interzis folosirea cartușelor fabricate de Henri Pieper , fiind de calitate redusă, demonstrată în poligon.*

¹⁰⁷⁹ *Idem*, http://russianrevolvers.com/nagant_belg.html

* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b5/7.62NagantCartridge.JPG>

**Caracteristici specifice revolverului Nagant 7.62
Seria E 21978 /1898 Liege - Belgia, aparținând
Muzeului Județean "Ștefan cel Mare" Vaslui**

Revolverul a fost predat muzeului după 1975, de către Miliția Județeană Vaslui, Serviciul Arme și Muniții, fiind dezactivat prin găurirea țevii în partea dreaptă, pe direcția canalului de racordare a glonțului cu țeava. Arma se prezintă într-o stare de degradare prin ruginire nu foarte avansată. Prăselele executate din lemn de nuc sunt

intacte fără urme de putrezire. Acestea nu sunt cele originale belgiene ci copii executate ulterior de un artizan care a încercat să le imite pe cele originale.

Mecanismele sunt funcționale parțial. Trăgaciul acționează cu o oarecare dificultate pârghia cocoșului și clichetul cilindrului

care efectuează mișcarea de rotație. Ceea ce nu funcționează e sistemul de sigilare a gazului și anume, cilindrul nu efectuează mișcarea spre înainte pentru a se uni cu țeava.

Nu cunoaștem proveniența revolverului. Având în vedere faptul că arma a fost obiectul unui dosar de cercetare penală ,nu se cunoaște modul în care a ajuns la organele de miliție, numele fostului proprietar sau deținător și locul în care a fost descoperit.

Revolverul prezintă pe partea dreaptă pe cadru sub țeavă, urmele imprimate a 8

caiele, fapt ce demonstrează că în timpul conflagrațiilor a fost folosit , în mod excepțional, doar o singură dată, la prinderea unei potcoave pe copită. Știm că astfel

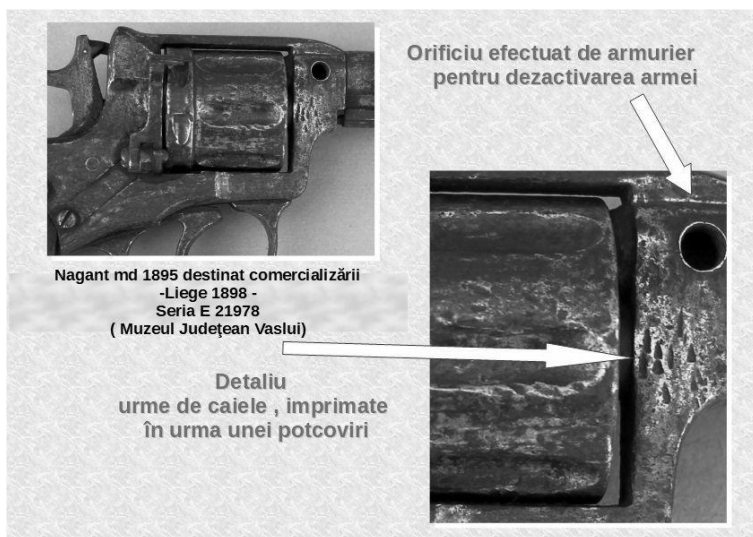


de revolvere, cu acțiune dublă, se aflau în dotarea ofițerilor. Un număr mare de ofițeri ruși dar și persoane private au achiziționat

revolvere Nagant md. 1895

comercial, astfel că nu e exclus ca această armă să fi fost folosită în Primul Război Mondial pe frontul

de la Mărăști Mărăsești Oituz în lunile iulie – august 1917 dar și la alte ostilități ulterioare.



Webley mk IV , cal 450/455

În 1880, armata britanică a adoptat în mod oficial revolverele Enfield Mk I și II. Dar după o serie de teste severe, se pare că aceste arme nu erau cele mai bune pentru armata britanică. Se decide și testarea altor arme de foc. Două revolvere ies în

evidență: Smith & Wesson nr. 3 și Webley, ambele de tipul

„deschiderea ramei prin

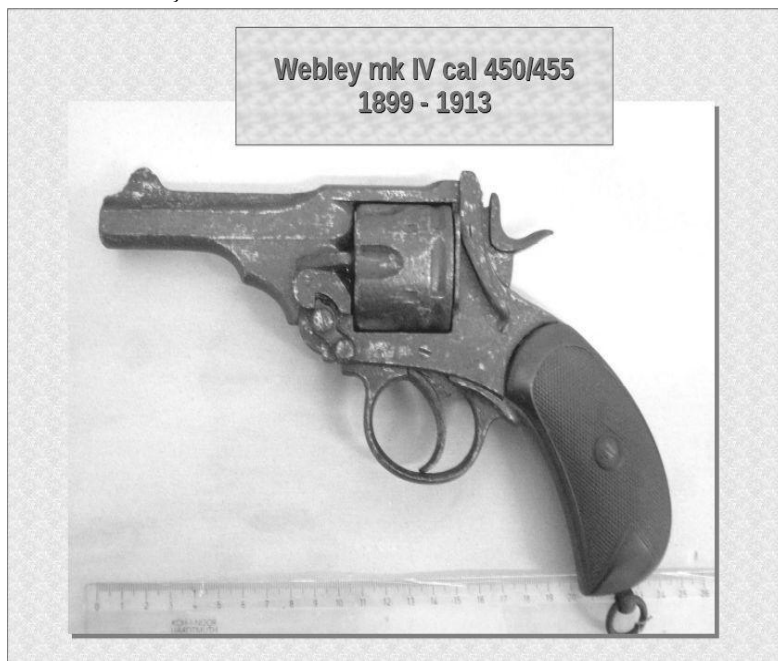
bascularea ansamblului țeavă

+ cilindru”, (în engleza **top break sau hinge frame.**)

În cele din urmă, revolverul Webley este adoptat în 1887. Modelele Mk I și Mk V

arată identic la exterior, cu excepția unor

detalii: țeava de 4



inch și crosa în forma unui cap de pasăre. Mk VI va fi echipat cu o țeavă de 6 inch și o crosă pătrată.

Mk I (1887)¹⁰⁸⁰

Aceste revolvere sunt printre cele mai robuste din categoria celor a căror ramă se deschide în partea de sus. Brida de blocare e voluminoasă acționată de un arc plat tare. Revolverul este acționat de un singur arc în forma de V. Ciocanul percutor este de tip elastic. După ce percută capsa și trăgaciul este eliberat, revine la o poziție de repaos în care cuiul percutor nu pătrunde în interiorul cadrului. Aceasta este elementul de siguranță a armei, nefiind necesare alte modalități de blocare a mecanismului de darea focului. Prășelele sunt fabricate din ebonită, material rezultat din amestecul cauciucului cu sulf la o anumită temperatură. Ebonita are avantajul rezistenței la intemperii dar e casantă la lovire.

Țeava este de 101 mm lungime și are în interior 7 canale răscucite spre dreapta, de tipul Metford (forma poligonală). La baza țevii, pe direcția axului cilindrului, de-o parte și de alta există două proeminențe triunghiulare ce au ca scop



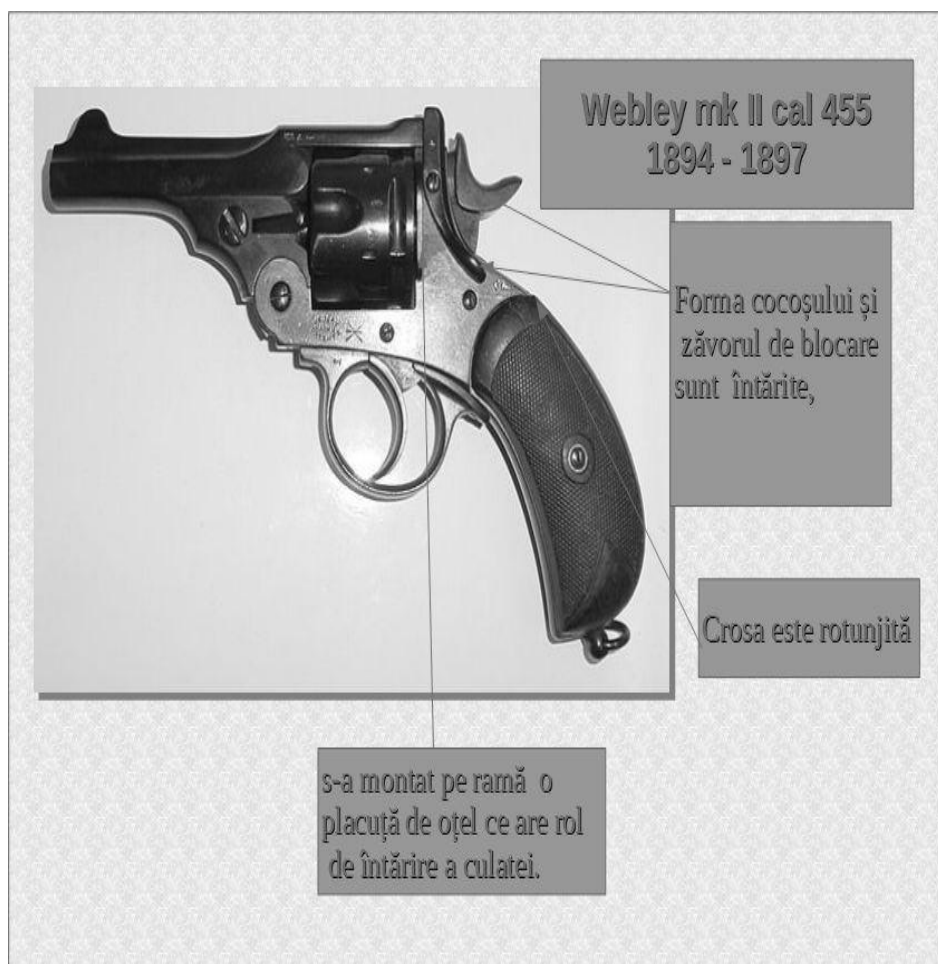
¹⁰⁸⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Webley_Revolver

introducerea facilă a armei în toc. Ele sunt frezate în blocul țevii.¹⁰⁸¹

Forța de acționare a trăgaciului este între 2.72 și 3.63 kg. Forța necesară armării ciocanului percutor este de 5.44 până la 6.80 kg. Placa de recul este frezată în blocul ramei. Cartușul folosit este încărcat cu praf de pușcă.

În perioada 1887 – 1894¹⁰⁸² au fost produse aproximativ 40 mii de revolvere mkI iar prețul de vânzare era de 105 shillings

Mk II (1894)



¹⁰⁸¹ http://guns.wikia.com/wiki/Webley_revolver?action=edit§ion=4&veaction=edit

¹⁰⁸² https://en.wikipedia.org/wiki/Webley_Revolver

Forma cocoșului și zăvorul de blocare sunt întărite, crosa/patul nu are umăr, devine rotunjită. Pe partea din spatele cilindrului, s-a montat pe ramă o plăcuță de oțel ce are rol de întărire a culatei.

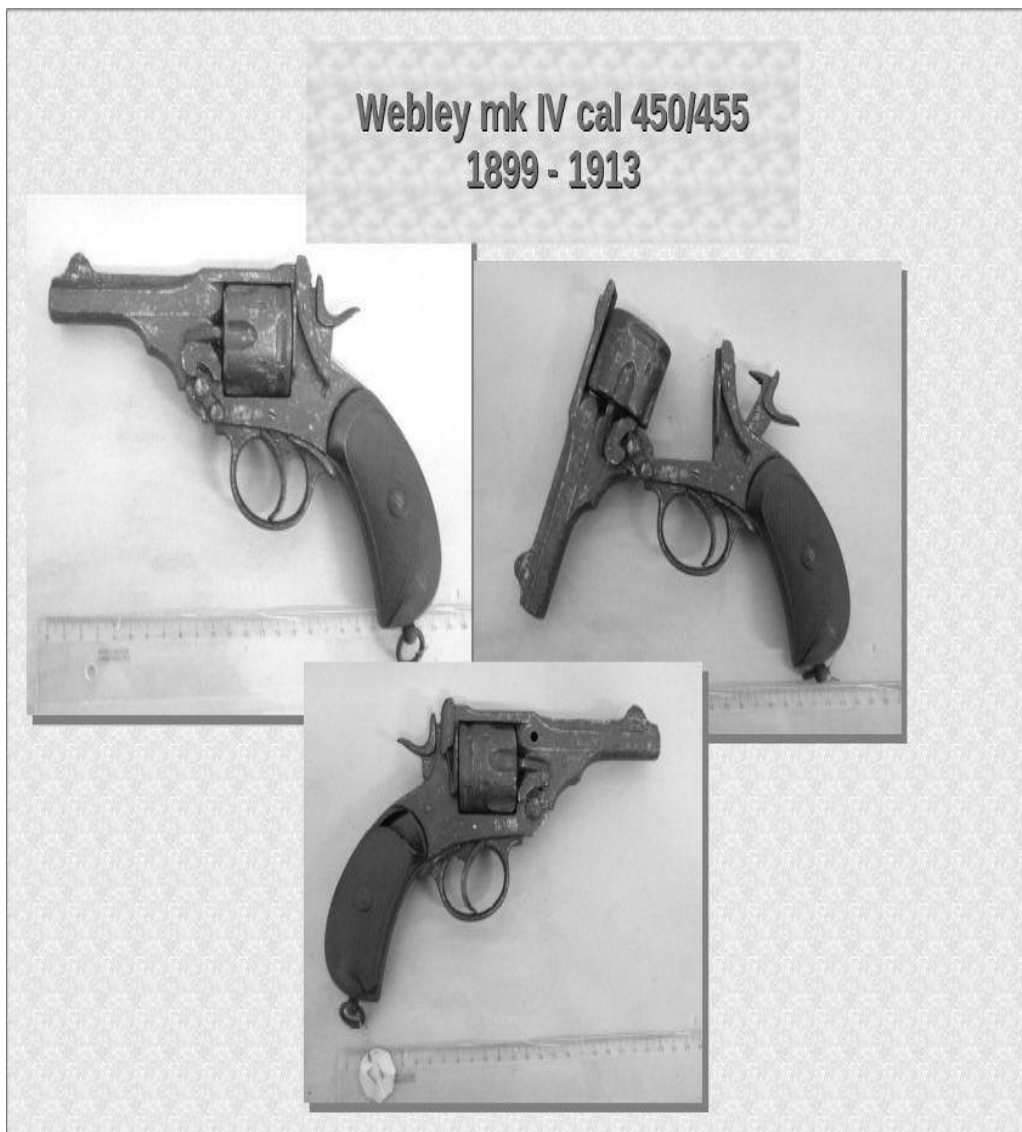
Mk III (1897)



Acest model e, de fapt, un mk II îmbunătățit. Se adaugă o ramă de blocare pe axul cilindrului ce se poate demonta prin intermediul unor șuruburi. Sistemul va permite extragerea cilindrului pentru a fi curățat. Începând cu 1905 se vor fabrica și revolvere cu țevi de 5 inch (125mm)

Mk IV (1899)

Cunoscut sub denumirea de modelul BUR, datorită războiului purtat de Marea Britanie, între anii 1899 – 1902, împotriva coloniștilor de origine olandeză și germană



din Africa de Sud. Ciocanul/cocoșul este modificat. Cilindrul este securizat ca și la MK III, prin atașarea a două șuruburi, în loc de unul singur. Lungimea standard a țevii e de 4 inch , dar găsim și modele cu țevi de 5 – 6 sau 3 inch. Oțelul folosit la fabricare este de tip nou. Axul cilindrului e frezat direct din blocul țevii. Clichetul cilindrului

este trecut printr-un proces de călire. S-au fabricat și revolve cu calibrul 38/200 (.38S&W)

Mk V (1913)¹⁰⁸³



Webley mk V cal .455
1913 - 1915

Circumferința cilindrului
a fost mărită cu 0.03 mm
pentru cartușe cu cordită



Webley mk VI cal .455
1915 - 1921

Diametru cilindrului crește cu 0,3 mm pentru a putea fi folosită muniția cu cordită. Evident și cadrul se modifică în mod corespunzător. Lungimea standard a țevii e tot de 4 inch, dar găsim fabricate și țevi de 6 inch. Acest model a fost fabricat în 20 mii exemplare.

¹⁰⁸³ <http://www.nramuseum.org/guns/the-galleries/world-war-i-and-firearms-innovation/case-32-wwi-america-and-the-allies/webley-mk-v-revolver.aspx>

Mk VI 1915

Forma revolverului este modificată . Avem țevi cu lungimea de 6 inch (au fost fabricate și câteva loturi speciale cu țevi de 4 inch), cu cătarea din față demontabilă, și un pat dreptunghiular. Mark VI a fost produs până în 1921 la Royal Small Arms Factory din Enfield - Marea Britanie



Cartușe folosite pentru revolverul Mk IV

După cum se observă din marcajul imprimat pe rama revolverului, acesta poate utiliza cartușe 450 sau 455.

.450 Adams¹⁰⁸⁴ (11,6 x 18mm) a fost un cartuș de fabricație britanică cu praf de pușcă, cu capsă de inițiere centrală pentru revolvele, inițial folosit de revolvele Beaumont – Adams la finalul anilor 60 ai sec XIX lea. Este cunoscut sub denumirile 0.450 revolver, 0.450 Colt, 0.450 Colt scurt, 0.450 Corto și 0.450 Mark III, iar în America - .45 Webley. A fost primul cartuș de revolver al armatei britanice cu capsă centrală.

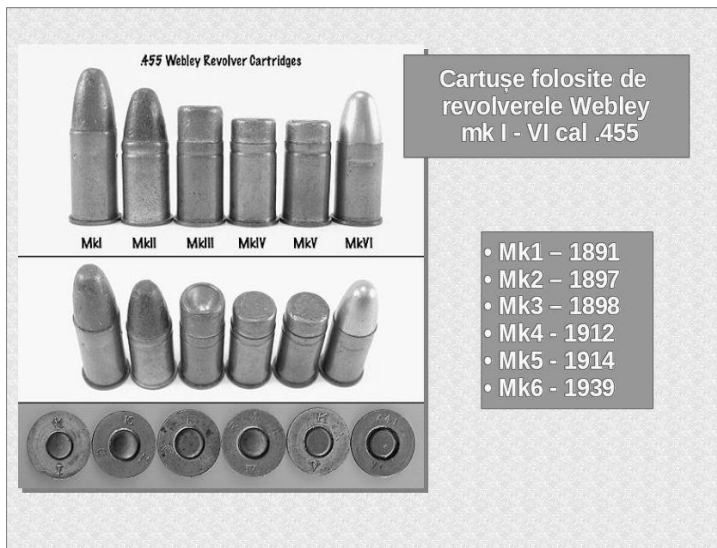
Masa glonțului

- 15g, viteză – 200 m/s, energie 286 j - pulbere neagra Kynoch
- 15g, viteza – 210 m/s, energie 332 J – pulbere fără fum

.455¹⁰⁸⁵

.455 Webley este un cartuș de pistol britanic, cel mai frecvent utilizate de revolvele Webley, cu deschidere a ramei prin bascularea țevii cu cilindrul Mark I – VI. Este, de asemenea cunoscut sub denumirea de 0.455 Eley și 0.455 Colt.

Cartușul de 0.455 a fost un cartuș cu ramă, de calibrul



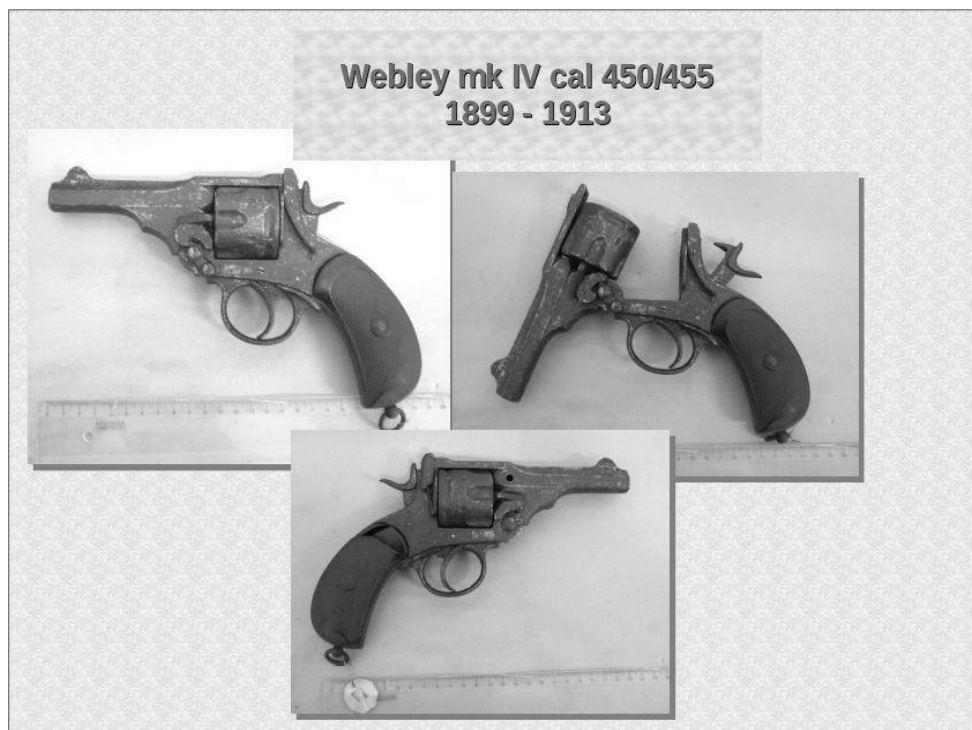
¹⁰⁸⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/.450_Adams

¹⁰⁸⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/.455_Webley

11.5 x 19,6 mm R¹⁰⁸⁶, cu o viteză la gura țeii relativ mică, de 190 m/s, încărcătură praf de pușcă. În urma testelor Thompson-LaGarde din 1904¹⁰⁸⁷, SUA a adoptat cartușul sub denumirea 45 ACP. Cartușul Webley 0.455 a rămas în serviciul forțelor britanice și Commonwealth-ului până la sfârșitul celui de al doilea război mondial.

Caracteristici specifice revolverului Webley mk IV aparținând Muzeului Județean "Ștefan cel Mare" Vaslui

Muzeului Județean Vaslui a primit revolverul de la organele de miliție, după înființarea instituției, la 18 octombrie 1974, având drept scop punerea în valoare ca

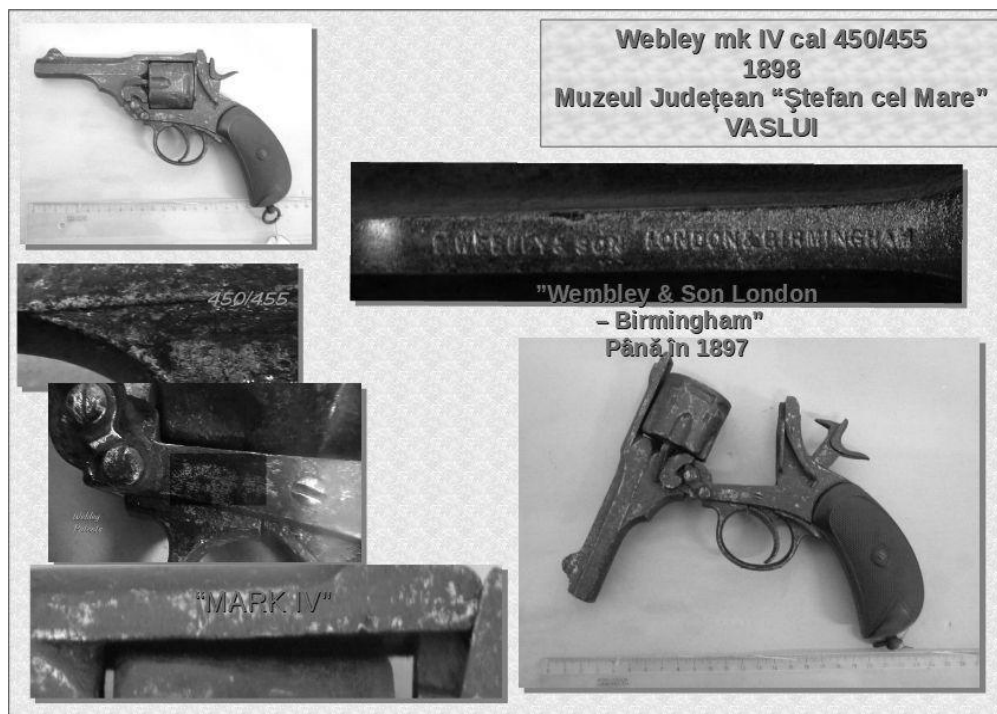


armă de panoplie, în cadrul expoziției destinată publicului. Starea de degradare accentuată a făcut imposibilă, până în acest moment, expunerea acestuia. Revolverul e unul produs de firma „Webley & Son”, mark IV de calibrul 450/455. Pe partea de deasupra țeii, pe linia de ochire, sunt imprimate denumirea firmei producătoare și locul acesteia: „**Webley & Son London – Birmingham**”.¹⁰⁸⁸ Pe partea stângă, pe cadru sub țeavă avem ștanțate calibrele pentru care e construit revolverul și anume 450/455. Pe partea stângă a piedicii zăvorului se afla marcajul de proprietate a statului Britanic și anume, un vârful de săgeată orientat în sus. Tot pe cadru, pe partea stângă,

¹⁰⁸⁶ *Idem*, https://en.wikipedia.org/wiki/.455_Webley

¹⁰⁸⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Thompson%E2%80%93LaGarde_Tests

¹⁰⁸⁸ *Idem*, <http://www.nramuseum.org/guns/the-galleries/world-war-i-and-firearms-innovation/case-32-wwi-america-and-the-allies/webley-mk-v-revolver.aspx>



avem imprimat patentul, dispus în forma ovală "Webley Patent". Un ultim marcaj observat este modelul armei "Mark IV" și se află pe semiramă deasupra cilindrului pe partea stângă.

Revolverul are o particularitate și anume, denumirea firmei producătoare „**Webley & Son London – Birmingham**”, poansonată de-a lungul țeavii, nu corespunde temporal cu modelul Mark IV a cărei producție a început în anul 1899 și s-a terminat în 1913, or începând cu anul 1897, firma s-a unit cu "W & C Scott and Sons" și a devenit oficial „**The Webley & Scott Revolver and Arms Company Ltd of Birmingham**”.

Putem presupune că arma e construită în perioada 1897 - 1898. Crosa e de tip „victorian” având forma unui cap de pasăre și apare la mk II la fel și pârghia scăriței zăvorului. Elementul de mark IV e forma cocoșului, fiind mai subțire și alungită. Țeava nu prezintă în blocul ei gaura pentru șurubul de blocare a axului cilindrului, prin urmare e fabricată tot în jurul anului 1898, pentru că începând cu 1897 firma Webley fuzionează și își schimbă denumirea. Astfel o putem considera model mk III.

Revolverul apare ca un amestec de părți componente de la modele de revolvere Webley mk III și IV iar încadrarea lui nu poate fi exclusiv la mk IV. Având în vedere războiul cu burii între anii 1899 – 1902, firma Webley & Scott a fost solicitată la un nivel maxim privind producția de arme. Ceea ce a rezultat a fost marcarea unor revolvere cu ștanța „mark IV” chiar dacă acestea erau modele mai vechi. Firma W&S trebuia să respecte cerințelor guvernului britanic privind modelul de revolver și cantitatea solicitată, situație ce a condus la o astfel de practică.

Revolverul nu prezintă număr de serie și este dezactivat prin gaurirea țeavii în zona de îmbinare cu cilindrul pe partea dreaptă.

Mecanismul basculă – zăvor funcționează cu greutate, culoarea specifică este verde închis, cocosul poate percuta cu dificultate, iar trăgaciul rămâne blocat pe poziția tragere. Axul clipsului de ejectare este sudat de axul cilindrului prin ruginire.

Având în vedere vechimea acestui revolver, este posibil să fi fost folosit pe fronturile armatei române din 1916/1917/1919

Revolver William Grah / Pieper „Bayard”/md 1915

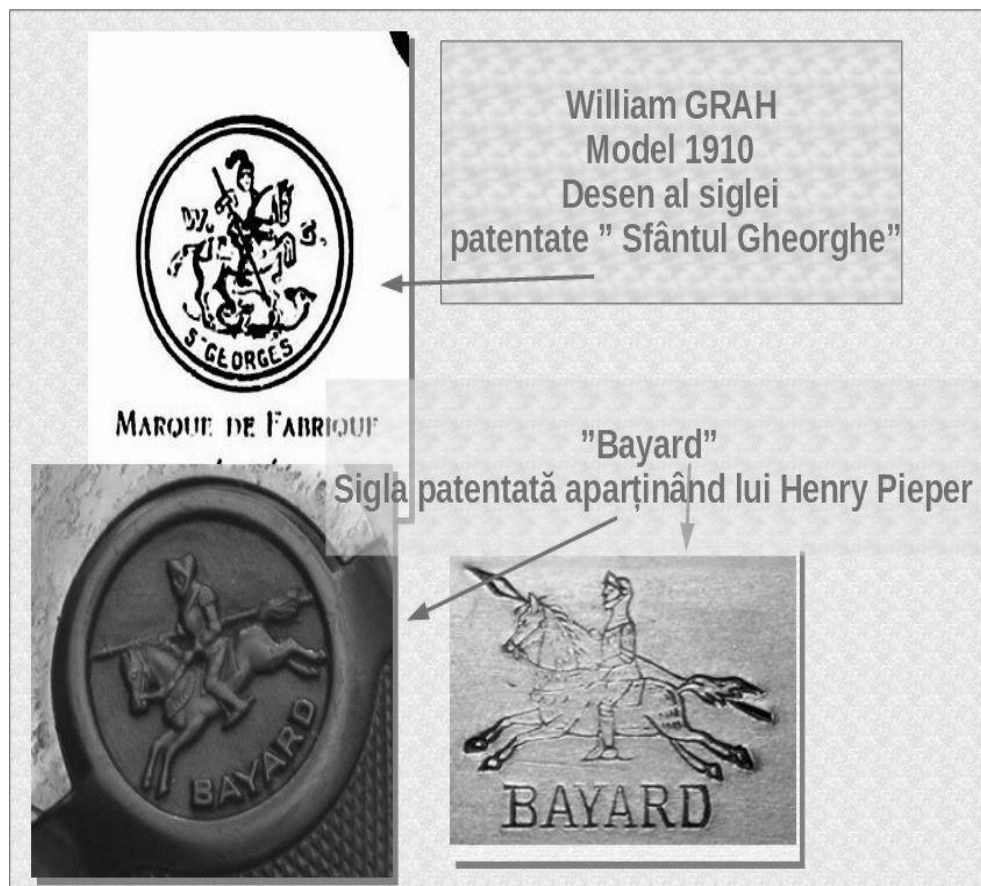


În depozitul Muzeului Județean Vaslui se află un revolver ce poate fi încadrat ca o copie după patentul n0 223369 11 - february 1910¹⁰⁸⁹ al producătorului belgian William Grah - (invenție - primul patent ce descrie întregul sistem) dar și ca denumire des utilizată în România în perioada Primului Război Mondial – Pieper Bayard. Confuzia vine de la emblema aplicată de producătorii de arme belgieni și spanioli ce au cumpărat ambele patente – Grah și Pieper pentru acest gen de revolve.

Ambele firme, Grah și Bayard aveau o emblemă patentată sub forma unui cavalier călărind un cal. În fapt, William Grah are o emblemă patentată a

¹⁰⁸⁹ *Idem*, <http://www.littlegun.be/armes%20belges/artisans%20non%20identifies/a%20artisans%20inconnus%20grah%20william%20copie%20gb.htm>

Sfântului Gheorghe, călare pe cal, omorând balaurul cu o lance. Desenul este flancat pe stânga cu litera W iar pe dreapta cu litera G. Henry Pieper¹⁰⁹⁰ are ca siglă patentată a calului mitologic „Bayard”, ce apare călărit de un cavaler în armură, cu o



lance îndreptată spre înainte, și se presupune că e Carol cel Mare. Legenda spune ca acest cal putea înțelege limbajul oamenilor și își salva de la moarte călărețul. La sigla Williams Grah, ansamblul cal - călăreț sunt îndreptate spre dreapta, cavalerul și calul Bayard sunt orientați spre stânga. Atât Pieper cât și Grah au patentat sistemul „fără pierdere a gazului”. Armurierii ce au cumpărat patentele celor doi au simplificat sistemul pentru a face produsul mai ieftin și ușor de fabricat. Dacă fabricanții belgieni au făcut mai puțin rabat de la aceste simplificări, armurierii din Eibar - Spania, au simplificat mecanismul până la un nivel de minimă funcționare. La aceasta se mai adaugă și oțelurile de slabă calitate folosite la confecționarea țevelor și a cilindrilor.

Armele produse la Eibar nu prezintă aceste embleme decât foarte rar, în schimb au o serie de ștanțe ce le diferențiază între producătorii spanioli.

¹⁰⁹⁰ *Ibidem*, <http://littlegun.be/arme%20belge/artisans%20identifies%20p/a%20pieper%20en%20tete%20gb.htm>

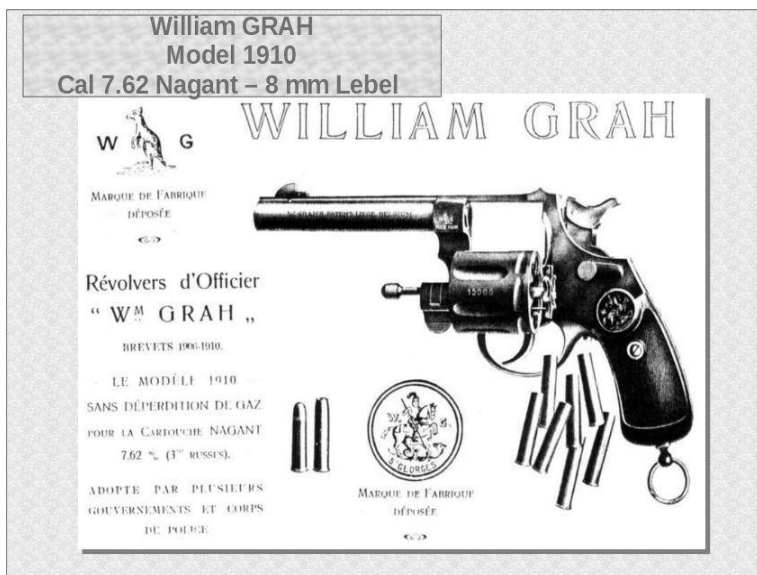
Copia revolverului William Grah¹⁰⁹¹, denumit popular Bayard¹⁰⁹², fabricat în Spania, aparținând Muzeului Județean Vaslui, se prezintă într-o stare de conservare bună, mecanismul este mobil dar are arcul de acționare în V rupt. Plăcuțele crosei sunt executate din lemn de esență tare și nu prezintă urme de deteriorare majoră. Mecanismul de ejectare/

încărcare a cilindrului funcționează și se deschide pe partea stângă. De asemenea, vergeaua de extracție a tuburilor cu clips în forma de stea, este funcțională.



Revolverul este dezactivat prin găurirea țevii pe partea dreaptă. Frema prezintă un număr original de serie - 690, imprimat pe partea stângă, între garda trăgaciului și butonul de blocare. Pe rama crosei, sub cocoș mai există un număr de serie - 1987 C - aplicat ulterior de autoritățile române. Calibrul este de 8 mm și se află înscris pe ramă pe partea stângă sub cilindru. Cocoșul prezintă un marcaj

de siguranță pe partea stângă sub forma unor inițiale suprapuse C și R. Pe zona de înșurubare a țevii cu rama, pe partea stângă este ștanțată emblema atelierului de armurărie spaniol - **Arizmendi y Goenaga** – inițialele A și G alăturate cuprinse, în partea de jos, de o semilună și având deasupra o coroană. Pe frema, de-alungul liniei



¹⁰⁹¹ *Ibidem*, <http://www.littlegun.be/arme%20belge/artisans%20identifies%20g/grah%20pub.JPG>

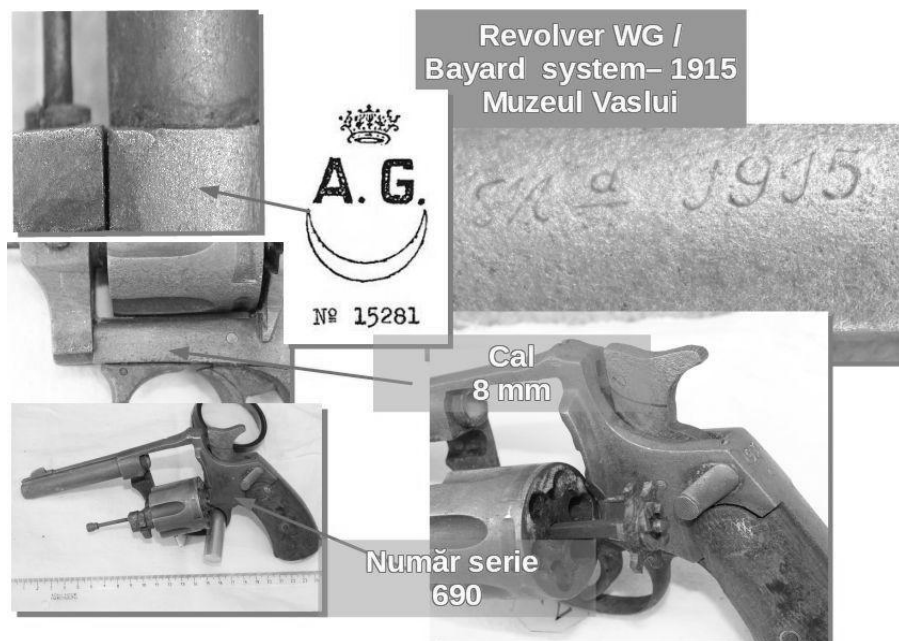
¹⁰⁹²

Ibidem, <http://www.littlegun.be/arme%20belge/artisans%20identifies%20p/a%20pieper%20s%20a%20anciens%20ets%20revolver%20gb.htm>

de ochire, sunt gravate literele S/N a 1915. Deasupra vergelei de ejectare, imprimat pe țevă, se află numărul de serie 690 ce corespunde cu seria de pe ramă. Culoarea piesei este gri mat, obținută în urma restaurării parțiale.

Revolverul folosea muniție de 8 mm Lebel, 8 mm Gasser, 7.5 elvețian, 7,62 Nagant rusesc, .380 Colt lung. Numărul maxim de focuri era de 7.

Mecanismul a fost construit fără sistemul ” cu sigilare a gazului” . Astfel performanțele tragerii erau modeste. În general, arma este una robustă, îmbinările sunt de calitate, uzura datorată folosirii este mică. Având în vedere anul fabricației , 1915, este posibil ca acest revolver să fi fost folosit de ofițerii români în Primul Razboi Mondial. Modelul a fost importat de către statul român, fiind oficial în dotarea armatei alături de revolverele Mle 1915, St Etienne md 1892, cal 8mm, Steyr md 1912 cal 9 și Smith&Wesson, Md.1914, cal. 11 mm



Detaliu, revolver GW/ Bayard, aparținând Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

O MONEDĂ HIBRIDĂ DESCOPERITĂ ÎN JURUL BÂRLADULUI

Sorin LANGU*
Cristian ONEL*

Cuvinte-cheie: *monedă hibridă, Frederic cel Mare, Stanislas Poniatowski, Prusia, Polonia, Zwittermünzen*

Keywords: *hybrid coins, Frederic the Great, Stanislas Poniatowski, Prussia, Poland, Zwittermünzen*

Abstract: *The article presents a rare coin discovered around the Bârlad town. The coin has the obverse like Prussian coins of Frederic the Great and the reverse like Polish coins of Stanislas Poniatowski. It seems to be a hybrid coin, Zwittermünzen, and the cause of issuing it could be an economic war of Prussia against Poland. The coin had arrived through the Austrian and Russian soldiers who fought in Ottoman-Russian War of 1786-1792.*

În arealul bârlădean au fost descoperite în ultimii ani mai multe monede,¹⁰⁹³ aflate acum în diverse colecții particulare sau în diverse colecții muzeale. Printre ele se află un exemplar rar, pe care îl prezentăm în continuare.



Foto 1: Avers



Foto2: Revers

* prof. Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Galați.

* prof. dr. Școala Gimnazială „Veniamin Costachi”, Roșiești.

¹⁰⁹³ Spre exemplificare S.Langu, C.Onel și Gh.Gherghe, *Note asupra unor descoperiri monetare din județul Vaslui*, „Danubius”, XXVIII, 2010, p.263-266, S.Langu, C.Onel, *Câteva monede din două colecții bârlădene*, „Acta Musei Tutovensius”, Bârlad, VI, 2011, p.136-139, S.Langu, C.Onel, *Două noi monede din colecția Muzeului „V.Pârvan” din Bârlad*, „Acta Musei Tutovensius”, Bârlad, VII, 2012, p.158-159

Moneda datează din 1783, deși ultima cifră se vede mai greu, moneda fiind ciobită ușor. Datează din perioada celor trei împărțiri ale Poloniei, 1772, 1793, 1795,¹⁰⁹⁴ mai precis dintre prima și a doua.

Să privim aversul: este o emisiune prusiană, tipică monedei mărunte, adică pfennig sau 1/48 thaler sau 1/24 thaler. După poziția milesimului, care încadrează monograma FR, și după forma monogramei, optăm pentru un aversul monedei de 1/48 thaler, monedă emisă de Frederic II cel Mare.¹⁰⁹⁵ Reversul ar fi trebuit să arate altfel, adică menționând valoarea monedei. În schimb avem de-a face cu reversul unei tipice monede poloneze de la sfârșitul sec. XVIII, monedă emisă de Stanislaus Augustus, o coroană așezată pe un cerc împărțit în patru cadrane.¹⁰⁹⁶

Se pare că este o monedă hibridă de secol XVIII. Monedele hibride nu reprezintă o noutate, ele fiind prezente încă din Antichitate,¹⁰⁹⁷ iar prezența lor continuă și în Evul Mediu.¹⁰⁹⁸

Monedele de secol XVIII sunt ceva comun pe teritoriul românesc, ele fiind prezente în toate regiunile, atât ca tezaure cât și ca monede izolate.¹⁰⁹⁹

Sistemul monetar prusac este relativ nou, din moment ce de-abia în 1701 electorul de Brandenburg este recunoscut ca rege al Prusiei. La venirea pe tron al lui Frederic sistemul monetar se baza pe reichstalerul creat în secolul anterior, dar raportul aur – argint se schimbese acum. În plus regiunile care alcătuiau atunci Prusia erau destul de diferite și o reformă monetară putea ajuta și la unitatea statului. Reforma din 1750 condusă de Johan Graumann a dus la crearea unui sistem

¹⁰⁹⁴ Despre subiect George Sandford, *Historical Dictionary of Poland*, second edition, Lanham, Maryland, and Oxford, 2003, p.136-137

¹⁰⁹⁵ *Standard Catalog of German Coins 1601-present*, compiled by N.Douglas Nicol, edited by Colin R. Bruce II, Iola, 1998, p.687, 692, 693, Piotr Kalinowski, *Śląskie Monety Królestwa Prus*, Katalog, Kalety, 2006, p.24, Erich Neumann, *Brandenburg -Preußische Münzprägungen unter der Herrschaft der Hohenzollern 1415-1918* (2 Bde.), Köln 1998, Band 2 (1701-1918), p.311

¹⁰⁹⁶ Kopycky, *Ilustrowany Skorowidz pieniędzy Polskich i z Polską Związanych* Tablice, Czesc 1, Warszawa, 1995, p.126, *Standard Catalog of World Coins, Eighteen Century 1701-1800*, Third Edition, Iola, 2002, p.1036, Jan Hunka, *Orientacna prirucka europskych minci 16-20 storocia, II-cast-mince polska (1506-1864)*, Nitra 1997, p.85, tab IIb, Tadeusz Iger, *Katalog trojakow polskich*, Warszawa, 2008, p.260, Marian Gumowski, *Handbuch der polnischen Numismatik*; reprint Graz 1960, p.173, Fischer, *Katalog Monet Polskich*, Bytorn, 2007, p.213

¹⁰⁹⁷ Vezi R. A. G. CARSON, *Coin hoards and Roman coinage of the third century AD*, in *Studies in Numismatic Method presented to Ph.Grierson*, Cambridge University Press, 1983, p.70-71, Carmen Marcos, *Denarios híbridos romano-republicanos: ¿fraude o error de taller?*, în *Rutas, ciudades y monedas en Hispania. Actas del II Encuentro Peninsular de Numismática Antigua (Porto, 1997)*, Madrid, 1999, pp. 47-54, Gerd Stumpf, *Hybrid coins*, in Brill's New Pauly, *Antiquity volumes* edited by: Hubert Cancik, Helmuth Schneider. Consulted online on 17 July 2017

¹⁰⁹⁸ Ian Stewart, *Imitation in later medieval coinage: the influence of Scottish types abroad*, in *Studies in Numismatic Method presented to Ph.Grierson*, Cambridge University Press, 1983, p.312, 314, în spațiul german sunt denumite "Zwittermünzen", datând de la începutul sec. XVI, Albert Frey, *A Dictionary of Numismatic Names their official and popular designations*, New York, 1917, p.156

¹⁰⁹⁹ Al.Popeea și G.Custurea, *Tezaurul monetar din secolul al XVIII-lea de la Lanurile (jud. Constanța)*, "BSNR", 1976-1980, nr. 124-128, p.389-394, Mariana Marcu, *Tezaurul monetar din secolul al XVIII-lea de la Paloș (jud.Brașov)*, "BSNR", 1976-1980, nr. 124-128, p.395-410, I.Spiru, *Informații asupra circulației monetare în județul Teleorman în secolele XIV-XIX*, "BSNR", 1976-1980, nr. 124-128, p.651-658, A.Moglan, C.Văleanu, V.Butnariu, *Un tezaur monetar din secolul al XVIII-lea descoperit la Iași*, "SCN", I, SN, 2010, p.121-150

supraregional bazat pe 3 nominaluri de aur, de foarte bună calitate, pe taler și pe diviziunile lui.¹¹⁰⁰ Reforma a venit la timp pentru că între 1756 și 1763 are loc Războiul de 7 ani, război care va pune Prusia față în față cu Austria, Rusia și Franța. Pentru a finanța războiul Frederic produce o devalorizare continuă a monedei, prin reduceri succesive de metal prețios, care ajung spre 1760 la două treimi. După terminarea războiului, prin reforma din 1764, monedele revin la valoarea din 1750. Monedele devalorizate au circulat și în Polonia afectând grav economia acesteia.

De fapt unul din scopurile lui Frederic, încă de la venirea lui pe tron, a fost destabilizarea economică a Poloniei. Prusia emite în monetăriile sale, Berlin, Königsberg, Szczecin și Wrocław, monede inferioare calitativ, care purtau numele lui Frederic cel Mare dar imitau emisiunile poloneze contemporane.¹¹⁰¹ Este contextul în care la tronul Poloniei vine Stanislaus Augustus Poniatowski (1764-1795). Acesta inițiază repede o reformă monetară care va avea loc în 1766, reformă bazată pe un nominal de aur, șase de argint și 4 de aramă,¹¹⁰² menite a acoperi toate nevoile pieței. Polonia se alinia la sistemul german, bazat pe marca de Koln, din care se băteau 10 taleri polonezi.¹¹⁰³

Problema majoră a fost că în momentul în care au pornit reforma și au stabilit nominalurile și valoarea lor, au pornit de la un preț al argintului subevaluat. Acest lucru a dus la costuri mult mai mari ale importurilor de metal prețios, și implicit la o diminuare treptată a producției de monede.¹¹⁰⁴ În același timp prusacii scoteau moneda poloneză de bună calitate și invadeau Polonia cu monedă proprie, inferioară.¹¹⁰⁵ Regele este presat să schimbe raportul dar acest lucru a avut loc abia în 1787. Între timp se produsese prima împărțire a Poloniei, care-i răpise o treime din teritoriu.¹¹⁰⁶

Moneda prezentată de noi face parte, credem noi, din grupul monedelor imitative, hibride, emise de prusaci, scopul fiind destabilizarea economiei poloneze. Mai există și posibilitatea de a fi un fals al unei monetării locale sau un fals de război. Ea a ajuns în zonă, cel mai probabil, datorită soldaților austrieci și ruși care au participat la războiul ruso-austro-turc din anii 1787-1792, în zonă fiind mai multe operațiuni militare finalizate cu bătăliile de la Focșani și Mărtinești.¹¹⁰⁷

¹¹⁰⁰ A. Engel, R. Serrure, *Traite de numismatique moderne et contemporaine*, premiere partie, Paris, 1897, p.132, vezi

https://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Downloads/Bundesbank/Money_Museum/a_prussian_king_and_his_money.pdf?__blob=publicationFile,

¹¹⁰¹ Grzegorz Wojtowicz, *The Origin and History of the Polish Money. Part I*, "Bank i kredyt", Warszawa, Vol. 37, 2006, 11/12, p. 9

¹¹⁰² Engel, Serrure *op.cit.* p.540

¹¹⁰³ Grzegorz Wójtowicz, *op.cit.*, p.7

¹¹⁰⁴ *Ibidem*

¹¹⁰⁵ *Ibidem*

¹¹⁰⁶ E.Zollner, *Istoria Austriei*, traducere de A.Armbruster, vol. II, București, 1997, p.389-390

¹¹⁰⁷ Vezi și S.Langu, *Un episod mai puțin cunoscut al războiului ruso-austro-turc din 1787-1792: "Bătălia" de la Mănăstirea Adam*, în "Studii și articole. Istorie, educație, cultură.", 2, Galați, 2017, p.26-34

BANCNOTELE DE OCUPAȚIE EMISE DE BANCA GENERALĂ ROMÂNĂ ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Marian BOLUM*

Cuvinte cheie: *circulație monetară, inflație, emisiuni monetare, bancnote de ocupație, Banca Națională a României.*

Key words: *monetary circulation, inflation, currency issue, banknote occupation, National Bank of Romania.*

Abstract

During World War issuing occupation money was a widespread practice. The only expense made by occupiers in exchange for raw materials and cost required was determined only by the paper, printing and management of banknotes put into circulation. The preparations necessary for the issue of occupation money for Romania are triggered on the 28th of October 1916, at the meeting of the War Ministry in Berlin. The Romanian General Bank is empowered to deal with the realization of this tender and it will put into circulation banknotes which will be covered by the deposit of Reichsbank at the rate of 80 brands to 100 lei. The deposit could be used only after consulting the German chancellor, but the coverage will be proven to be fictitious due to the impairment of the German mark during the war. The order for the printing in Berlin, of the tickets issued by the Romanian General Bank will be issued on the 31st of October 1916 and the first two installments arrived in Bucharest before 15th of January 1917. The tickets were considered legal tender in the occupied Romanian territory, although the Romanian law stipulating that only the National Bank of Romania has the right to issue has been broken. Theoretically, the illusion of fair trade relations was kept because apparently, what was bought was paid, but, basically because the occupants had established that the withdrawal of these tickets would take place at the end of the war through the Romanian government and the deposit at Reichsbank was to be returned to those who have built it, the Romanian state was paying for the goods purchased by occupants who were receiving free goods. The General Bank of Romania is empowered initially to issue tickets in denominations of: 25 bani, 50 bani, 1 leu, RON 20, RON 100 and RON 1,000 and subsequently tickets of 2 lei and 5 lei. These tickets were put into circulation on the 19th of January 1917 at par 1: 1 with the legal notes and coins of the National Bank of Romania. The tickets were signed by one of the bank's executives, O. Petersan and by the cavalry captain Lehmann, from the 10 Hussar Regiment. Until the 12th of November 1918, the day of the evacuation of the capital by the armies of occupation, the Romanian General Bank had put into circulation tickets worth 2.124.730.064 RON, from which were withdrawn due to the damage, in the 22 months of occupation, 10.002.

* Profesor istorie, Școala Gimnazială „George Tutoveanu” Bârlad.

106 lei. After the War the tickets issued by the Romanian General Bank remain outstanding and the National Bank of Romania was forced to integrate them as legal tender in the monetary system of the country due to lack of banknotes in the market. The Tickets of the Romanian General Bank put under circulation on the territory of Romania were stamped with seals of the Romanian troops and of the civilian institutions in order to stop the importation of tickets available to the German army. Tickets worth 2 lei 5 lei, 20 lei, 100 lei and 1,000 lei have been stamped. Tickets of 25 bani, 50 bani and one leu were exempted from this measure but later some of these denominations were stamped too. Stamping was an operation which could not provide effective security features. Therefore there has been a massive falsification of these tickets. The change of tickets of the Romanian General Bank began on the 1st of November 1920, with the 1,000 lei banknotes. The decision to change the tickets of 1 leu, 2 lei, 5 lei, 20 lei and 100 lei was issued on the 30th of June 1921 and the deadline was the 31st of July 1921. The exchange was made at par 1: 1. Only stamped banknotes have been received (with the exception of the tickets of one leu, who had had circulatory power, after the war, even if they have not been stamped by the Romanian authorities), regardless of the degree of damage, the only condition required was that the serial number and the number could be read in its entirety. The total value of the banknotes exchanged for tickets of the National Bank of Romania was 1,463,546,396 lei. The main effects of the war money were currency depreciation and the increase in prices which meant big losses for the population and the Romanian economy. The problem of Germany's debt to Romania, resulted from the issue of the occupation lei and from the warehouse of Reichsbank was regulated only in 1929 when the Romanian government accepts 75 million gold marks for these arrears.

În timpul primul război mondial emiterea banilor de ocupație a fost o practică larg răspândită, inițiatorul fiind, de regulă, Germania care începe să tipărească banii la scurt timp după ocuparea unui teritoriu cu scopul procurării resurselor de care avea nevoie. Adoptarea acestei soluții era mai rentabilă decât sistemul rechizițiilor care presupunea, în cele din urmă, alocarea unor sume importante pentru acest scop sau mai convenabilă decât folosirea mărcilor în afara granițelor naționale, acțiune ce ar fi determinat deprecierea acestei monede, datorită emiterii unui tiraj suplimentar. Singura cheltuială făcută de ocupanți în schimbul materiilor prime și materialelor solicitate era determinată doar de costul hârtiei, tipărirea și administrarea bancnotelor puse în circulație.

După înfrângerile armatei române din toamna anului 1916 o parte din teritoriul național intră sub ocupația Puterilor Centrale. În aceste condiții principalele instituții își transferă sediile centrale la Iași. În aceeași situație se află și Banca Națională a României care își transformă sediul din București într-o sucursală cu atribuții limitate.

Pregătirile necesare emiterii banilor de ocupație pentru România sunt

declanșate la 28 octombrie 1916 la ședința Ministerului de Război din Berlin¹¹⁰⁸, în timp ce armata română era silită să se retragă, iar Puterile Centrale ocupaseră o mare parte a teritoriului țării. La această întâlnire, la care participă reprezentanții Germaniei, Austro-Ungariei, Turciei și Bulgariei, se stabilește că fiecare aliat trebuie să plătească în numerar bunurile de care are nevoie. În acest scop urma a fi creat un mijloc de plată, emis în limba română, care să fie acceptat și admis la plată atât de populație cât și de Administrația militară. Cu realizarea acestui mijloc de plată este înputernicită să se ocupe Banca Generală Română (bancă de comerț cu capital german înființată în anul 1897, la care acționarii principali erau băncile Disconto Gesellschaft și G. Bleichröder care dețineau împreună 65% din capitalul social al băncii și implicit controlul deplin asupra activității acesteia) care va pune în circulație bilete de bancă ce vor avea acoperire printr-un depozit de mărci la Reichsbank la cursul de 80 de mărci pentru 100 de lei¹¹⁰⁹. Depozitul ce garanta această emisiune era de fapt depozitul pe care îl avea Banca Generală Română la Reichsbank, depozit constituit din banii societăților germane ce cumpăraseră mărfuri românești.

Ordinul pentru tipărirea, la Berlin, a biletelor emise de Banca Generală Română va fi dat la 31 octombrie 1916 iar primele două tranșe, în valoare de 50.000.000 de lei și 148.000.000 de lei, au sosit la București înainte de 15 ianuarie 1917¹¹¹⁰. La 18 ianuarie 1917 Comandamentul Suprem al trupelor germane, condus de generalul Mackensen publică o ordonanță „pentru aprovizionarea cu mijloace de plată a teritoriilor ocupate” prin care se anunța înființarea unei Secții de emisiune în cadrul Băncii Generale Române care emite bilete de bancă pe baza depozitului de la Reichsbank și impune obligativitatea acceptării la plată, la valoarea lor nominală, de populație, de autoritățile civile cât și de militari sau de autoritățile militare¹¹¹¹. Depozitul constituit la Reichsbank corespundea sumei emise în lei și putea fi utilizat doar cu acordul Cancelarului Germaniei, însă acoperirea se va dovedi fictivă, datorită deprecierei mărcii germane în timpul războiului.

Biletele erau considerate mijloace de plată legale în teritoriul românesc ocupat, deși era încălcată legislația românească care prevedea că drept de emisiune are doar Banca Națională a României cât și Regulamentul Convenției de la Haga care prevedea, printre altele, că se puteau solicita contribuții în bani sau se puteau face rechiziții (plătite în moneda celor care foloseau bunurile sau serviciile) doar pentru necesarul armatei și a administrației de ocupație. Teoretic, era păstrată iluzia unor relații comerciale corecte deoarece în aparență ceea ce se cumpăra se plătea însă, practic, pentru că ocupanții stabiliseră că retragerea din circulație a acestor bilete urma se realizeze la sfârșitul războiului de Guvernul român iar depozitul constituit la Reichsbank urma să fie restituit celor care l-au constituit, statul român plătea contravaloarea mărfurilor achiziționate de ocupanți, care intrau în posesia bunuri

¹¹⁰⁸ Aurică Smaranda, *Emisiunea de bancnote ale Băncii Generale Române, 1917-1918 în Buletinul Societății Numismatice Române*, LXX-LXXIV, nr.124-128, 1976-1980, Nr.124-128, București, 1981, p. 441.

¹¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 442.

¹¹¹⁰ Costin C. Kiritescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui II*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 123.

¹¹¹¹ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 442.

achiziționate în mod gratuit. De asemenea, nu era prevăzută o limită în privința emisiunii ceea ce sugerează că emitentul nu avea în vedere criterii economice ci doar interesele ocupanților care doreau să-și asigure necesarul de resurse pentru trupele germane și pentru o parte din populația Germaniei.

Banca Generală a României este împuternicită, inițial, să emită bilete în cupiurile de: 25 bani, 50 bani, 1 leu, 20 de lei, 100 de lei și 1000 de lei, iar ulterior și bilete de 2 lei și 5 lei¹¹¹². Aceste bilete au fost puse în circulație la 19 ianuarie 1917, la paritate 1:1 cu bancnotele și monedele legale ale Băncii Naționale a României. Biletele erau semnate de unul din directorii băncii, O. Petersan și de căpitanul de cavalerie Lehmann, din Regimentul 10 Husari. Ele purtau pe avers mențiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr-un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin* și precizau denumirea emitentului *Banca Generală Română. Secție de emisie*. Biletele aveau imprimate o literă de alfabet și un număr de ordine, cronologic, după numărul de bilete emise însă nu au tipărită data emisiunii.



25 bani (1917)

Dimensiuni: 93 x 60 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia¹¹¹³.

¹¹¹² S. Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, *Bancnotele României. Emisiunea de bancnote ale Băncii Naționale a României în perioada 1896-1929*, vol II, 2007, p. 46.

¹¹¹³ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *Monede și bancnote românești*, Editura Sport Turism, București, 1977, p. 354.

Avers: desen Guillot, culoare maro deschis. Chenar desen Guillot. În centru, sus, valoarea nominală, DOUE DECI CINCI BANI. În câmp un text, pe patru rânduri, ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin.* Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secție de emisie* și semnăturile autorizate. În stânga jos, înscrisul BANI. În dreapta, sus, într-un medalion oval este imprimat chipul lui Mercur spre stânga iar dedesubt valoarea „25”.

Revers: Culoare maro deschis, desen Guillot. Deasupra, central, se află un cartuș cu numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNĂ. În centru, pe două rânduri, este tipărită valoarea nominală, DOUE DECI CINCI/ BANI. Dedesubt, de culoare roșie, seria și numărul de ordine. Dedesubt, într-un cartuș textul penalităților dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi intrebuințat bilete false, sau le vor fi xx introdus in țara, se vor pedepsi. xx.* În stânga și în dreapta, central, valoarea „25”. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 25 de bani au avut seria F și numărul seriei de la 1 la 25.900.000. Tirajul emisiunii a fost de 25.900.000 de exemplare în valoare de 6.475.000 de lei din care au intrat în circulație 20.360.064 de exemplare în valoare de 5.090.016 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autoritățile de ocupație (19. 01.1917- 11.11.1918) au fost retrase și distruse 1.725.958 de bilete uzate¹¹¹⁴.



50 bani (1917)¹¹¹⁵

¹¹¹⁴ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.

¹¹¹⁵ <http://www.colectum.ro/bancnota-50-bani-1917-banca-general-romana/>

Dimensiuni: 110 x 70 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia¹¹¹⁶.

Avers: desen Guillot și arabescuri, culoare albastru-verde. Chenar desen Guillot. În centru, sus, valoarea nominală, CINCI DECI BANI. În câmp un text ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin.* Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secție de emisie*, semnăturile autorizate, seria și numărul de culoare roșie. Pe latura inferioară a chenarului este tipărită valoarea „50”. În stânga sus, un medalion oval cu chipul zeiței Ceres iar dedesubt valoarea nominală, pe două rânduri, 50 BANI.

Revers: Culoare albastru-verde, desen Guillot. Chenar desen Guillot și arabescuri. Deasupra, central, în stânga și în dreapta, valoarea nominală, pe două rânduri, BANI/ 50. Central, numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNĂ. Dedesubt, pe două rânduri, este tipărită valoarea nominală, CINCI DECI/ BANI și într-un cartuș textul penalităților, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi întrebuințat bilete false, sau le vor fi xx introdus în țara, se vor pedepsi. xx.* În partea de jos inscripția BANI /50/ BANI. În stânga și în dreapta, central, în panouri octogonale, stilizate, este imprimată valoarea „50”. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 50 de bani au avut seria E și numărul seriei de la 1 la 17.790.000. Tirajul emisiunii a fost de 17.790.000 de exemplare în valoare de 8.895.000 de lei din care au intrat în circulație 13.726.347 de exemplare în valoare de 6.863.187 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autoritățile de ocupație (19. 01.1917- 11.11.1918) au fost retrase și distruse 1.149.543 de bilete uzate¹¹¹⁷.



1 leu (1917)¹¹¹⁸

Dimensiuni: 130 x 80 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia¹¹¹⁹.

Avers: desen Guillot și arabescuri, culoare verde palid. În centru, sus, valoarea nominală, UN LEU. În câmp, valoarea „1” peste care este suprapus un text ce

¹¹¹⁶ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*, p. 354.

¹¹¹⁷ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.

¹¹¹⁸ <http://www.banknote.ws/COLLECTION/countries/EUR/ROM/ROMM0003.htm>

¹¹¹⁹ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*, p.355.

cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin.* Dedesubt sunt imprimate denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secție de emisie*, semnăturile autorizate, seria și numărul de culoare roșie. Pe latura inferioară a chenarului este tipărită valoarea „1”. În stânga sus, un medalion oval cu chipul zeului Mercur, spre dreapta. În dreapta, sus, un medalion oval cu chipul zeiței Ceres, spre stânga. Dedesubt, în stânga și în dreapta, valoarea nominală, pe două rânduri, 1 LEU. Valoarea, textul ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente și semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare verde, desen Guillot și arabescuri. Chenar linii ondulate. Deasupra, central, pe o linie ondulată, numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMANA. Central, pe două rânduri, valoarea nominală, 1/UN LEU iar dedesubt, într-un cartuș, textul penalităților, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi intrebuințat bilete false, sau le vor fi xx introdus in țara, se vor pedepsi. xx.* În stânga și în dreapta, sub numele băncii emitente, în panouri stilizate, valoarea UN/1 iar în partea de jos, în panouri cu motive florale, valoarea nominală, UN 1 LEU . Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 1 leu au avut seria D și numărul seriei de la 1 la 29.110.000. Tirajul emisiunii a fost de 29.110.000 de exemplare în valoare de 29.110.000 de lei din care au intrat în circulație 27.099.703 de exemplare în valoare de 27.099.703 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autoritățile de ocupație (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase și distruse 1.554.503 de bilete uzate¹¹²⁰.



2 lei (1917)¹¹²¹

Dimensiuni: 131 x 80 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia¹¹²².

Avers: desen Guillot și arabescuri, culoare roșie. În centru, sus, este tipărită valoarea nominală, DOI LEI. În câmp, valoarea „2” peste care este suprapus un text ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu*

¹¹²⁰ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.

¹¹²¹ <http://www.banknote.ws/COLLECTION/countries/EUR/ROM/ROMM0004.htm>

¹¹²² George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*, p.355.

special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secție de emisie*, semnăturile autorizate, seria și numărul. Pe latura inferioară a chenarului valoarea „2”. În stânga sus, se află un medalion oval cu chipul unei zeițe, spre dreapta. În dreapta, sus, un medalion oval cu un chip de bărbat cu cască, spre stânga. Dedesubt, în stânga și în dreapta, valoarea nominală, pe două rânduri, 2/ LEI. Valoarea nominală, textul ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente, semnăturile autorizate, seria și numărul sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare roșu-carmin, desen Guillot și arabescuri. Deasupra, central, pe o linie ondulată, numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNĂ. Central, pe două rânduri, valoarea nominală, 2/DOI LEI iar dedesubt, într-un cartuș, textul penalităților, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi intrebuințat bilete false, sau le vor fi xx introdus in țara, se vor pedepsi. xx.* În stânga și în dreapta cartușului cu textul penalităților valoarea „2”. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 2 lei au avut seria H și numărul seriei de la 1 la 7.600.000. Tirajul emisiunii a fost de 7.600.000 de exemplare în valoare de 15.200.000 de lei din care au intrat în circulație 2.086.789 de exemplare în valoare de 4.173.578 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autoritățile de ocupație (19. 01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase și distruse 14.486 de bilete uzate¹¹²³.



5 lei (1917)¹¹²⁴

Dimensiuni: 145 x 90 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia¹¹²⁵.

Avers: desen Guillot și arabescuri, culoare violet deschis. În centru, sus, în arc de cerc, se află valoarea nominală, CINCI LEI. În câmp, pe un fond cu arabescuri, valoarea „5” peste care este suprapus un text ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin.* Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secție de emisie*, semnăturile autorizate, seria și

¹¹²³ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.

¹¹²⁴ <http://www.allnumis.ro/bancnota/romania/5-lei-1917-491>

¹¹²⁵ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*, p.356.

numărul de culoare roșie. În stânga, este tipărită valoarea nominală 5 LEI, cu „LEI” în cercul lui „5”, un medalion oval cu chipul unei zeițe spre dreapta, iar în partea de jos din nou valoarea nominală. În dreapta, valoarea nominală 5 LEI, cu denumirea „LEI” în cercul lui „5”, un medalion oval cu chipul unei zeițe, spre stânga, iar în partea de jos din nou valoarea nominală. Valoarea nominală prezentată în centru sus și în colțurile de jos, textul ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente și semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare albastru-verde, desen Guillot. Deasupra, central, în arc de cerc, este tipărit numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNĂ. Central, este poziționată valoarea nominală, LEI 5 LEI iar dedesubt, într-un cartuș, textul penalităților, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi întrebuințat bilete false, sau le vor fi in xxx trodus in țara, se vor pedepsi. xxx*. În cele patru colțuri ale biletului este inscripționată valoarea „5”. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 5 lei au avut seria G și numărul seriei de la 1 la 24.590.000. Tirajul emisiunii a fost de 24.590.000 de exemplare în valoare de 122.950.000 de lei din care au intrat în circulație 19.944.720 de exemplare în valoare de 99.723.600 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autoritățile de ocupație (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase și distruse 544.050 de bilete uzate¹¹²⁶.



20 lei (1917)¹¹²⁷

Dimensiuni: 160 x 98 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia¹¹²⁸.

Avers: desen Guillot și arabescuri, culoare roz închis-marro roșcat. În centru, sus, valoarea nominală, DOUE DECI LEI. În câmp un text, pe patru rânduri, ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secție de emisie* și semnăturile autorizate. Seria și numărul sunt de culoare roșie. Pe latura inferioară a chenarului se află valoarea „20”. În cele patru colțuri este imprimată câte o stea, stilizată, cu patru raze, ce are în mijloc și între raze valoarea „20”. În stânga și în

¹¹²⁶ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.

¹¹²⁷ http://harapinalba.go.ro/filehires/br_a5.jpg

¹¹²⁸ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*, p.356.

dreapta textului ce cuprinde condițiile emisiunii este tipărită inscripția DOUE 20 DECI. Valoarea nominală prezentată în centru sus și valoarea „20” din stânga și din dreapta, textul ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente și semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare roz închis-marro roșcat, desen ornamentat. Chenar cu desen ondulat în sistem Guillot. Deasupra, se află un cartuș cu numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNĂ. În centru, două medalioane ovale cu chipul unor zeități: în stânga Ceres, cu efigia spre dreapta iar în dreapta Mercur, cu efigia spre stânga. Sub cele două medalioane inscripția „LEI” și valoarea „20” imprimată central. Dedesubt valoarea „20” este repetată de două ori, în poziție înclinată spre centru. În stânga și în dreapta, sus, valoarea nominală, pe trei rânduri, DOUE/ DECI/ LEI, iar jos, valoarea „20” și câte un cartuș cu textul penalităților, dispus pe cinci rânduri: *Falsificatorii acestor/ bilete si cari vor fi in/trebuințat bilete false,/ sau le vor fi introdus/ in țara, se vor pedepsi.* Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 20 de lei au avut seria C și numărul seriei de la 1 la 15.000.000. Tirajul emisiunii a fost de 15.000.000 de exemplare în valoare de 300.000.000 de lei din care au intrat în circulație 14.975.139 de exemplare în valoare de 299.502.780 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autoritățile de ocupație (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase și distruse 196.701 de bilete uzate¹¹²⁹.



100 lei (1917)¹¹³⁰

Dimensiuni: 188 x 115 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia¹¹³¹.

Avers: Culoare albastru-galben, desen clasic, arabescuri și desen Guillot. În centru, sus, valoarea nominală, UNA SUTA LEI, flancată de valoarea „100”. În centru, un text ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin.* Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secție de emisie*, semnăturile autorizate, seria și numărul de culoare roșie. În stânga și în dreapta, valoarea „100”, valoare ce se repetă și în colțurile de jos. Valoarea

¹¹²⁹ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.

¹¹³⁰ http://www.okazii.ro/numismatica-bancnote-romanesti/100-lei-1917-bgr-stampilaromania132140566?utm_source=sociomantic&utm_medium=banner&utm_campaign=FBX

¹¹³¹ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*, p.357.

nominală prezentată în centru sus și valoarea „100” din stânga și din dreapta, textul ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente și semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare albastru-galben, desen clasic, arabescuri și desen Guillot. Suprafața bilețului este împărțită în șase câmpuri ce au dimensiuni aproape egale. Chenar desen clasic format din panouri ovoidale ce cuprind alternativ valoarea „100” și „LEI”. După cele două înscrisuri urmează un panou neinscripționat pentru ca apoi să urmeze din nou valoarea „100” și „LEI”. În chenarul de sus, central, seria și numărul de culoare roșie. În partea centrală, numele băncii emitente: BANCA/ GENERALA/ ROMÂNĂ iar dedesubt valoarea „100”. În chenarul de jos valoarea nominală, UNA SUTA LEI. În stânga și în dreapta, sus, valoarea nominală, UNA SUTA LEI și câte un cartuș cu textul penalităților, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari vor fi/ intrebuintat bilete false, sau le vor fi/ xx introdus in țara, se vor pedepsi xx*. Sub cele două cartușe cu textul penalităților este imprimat câte un panou oval cu chipul unor zeițe: zeița din stânga cu efigia spre dreapta iar zeița din dreapta cu efigia spre stânga. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 100 de lei au avut seria B și numărul seriei de la 1 la 5.094.000. Tirajul emisiunii a fost de 5.094.000 de exemplare în valoare de 509.400.000 de lei din care au intrat în circulație 5.092.662 de exemplare în valoare de 509.266.200 lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autoritățile de ocupație (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase și distruse 5.711 de bilete uzate¹¹³².



1000 lei (1917)¹¹³³

Dimensiuni: 213 x 130 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia¹¹³⁴.

Avers: Culoare violet deschis, desen clasic, arabescuri și desen Guillot. În centru, sus, valoarea nominală, UNA MIE LEI, flancată de valoarea „1000”. În centru, un text ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secție de emisie*, semnăturile autorizate, seria și numărul de culoare roșie. În stânga și

¹¹³² Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.

¹¹³³ <http://transylvaniannumismatics.com/portal/modules/myalbum/photo.php?lid=9208>

¹¹³⁴ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*, p.357.

în dreapta este tipărită valoarea „1000”. Valoarea nominală prezentată în centru sus și valoarea „1000” din stânga și din dreapta, textul ce cuprinde condițiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente și semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare gri-albastru, desen clasic, arabescuri și desen Guillot. Suprafața biletului este împărțită în șase câmpuri ce au dimensiuni aproape egale. Chenar desen clasic format din panouri ovoidale ce cuprind alternativ valoarea „1000” și „LEI”. După cele două înscrisuri urmează un panou neinscripționat pentru ca apoi să urmeze din nou valoarea „1000” și „LEI”. În chenarul de sus, central, seria și numărul de culoare roșie. În partea centrală, numele băncii emitente: BANCA/GENERALA/ ROMÂNIA iar dedesubt valoarea „1000”. În chenarul de jos este tipărită valoarea nominală UNA MIE LEI. În stânga și în dreapta, sus, valoarea nominală, UNA MIE LEI și câte un cartuș cu textul penalităților, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari vor fi/ intrebuintat bilete false, sau le vor fi/ xx introdus in țara, se vor pedepsi xx*. Sub cele două cartușe cu textul penalităților este imprimat câte un panou oval cu chipul unor zeițe: zeița din stânga cu efigia spre dreapta iar zeița din dreapta cu efigia spre stânga. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 1000 de lei au avut seria A și numărul seriei de la 1 la 1.180.000. Tirajul emisiunii a fost de 1.180.000 de exemplare în valoare de 1.180.000.000 de lei din care au intrat în circulație 1.173.011 de exemplare în valoare de 1.173.011.000 lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autoritățile de ocupație (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase și distruse 187 de bilete uzate¹¹³⁵.

Stilul ornamentelor și compoziția grafică a biletelor Băncii Generale Române arată că acestea au fost proiectate în atelierul imprimeriei Reichsbank-ului, la Berlin. Biletele Băncii Generale Române sunt asemănătoare cu biletele emise pentru Polonia. Ambele serii de bilete au aproape identică aranjarea clauzelor legale. Ambele serii de bilete sunt tipărite pe hârtie cu același filigran. Spre deosebire de biletele emise pentru Polonia biletele Băncii Generale Române sunt mai simple. La biletele emise pentru România cupiurile de 1 și 2 lei au aversul aproape identic, iar cele de 100 și 1000 de lei au aproape identice ambele părți, diferite fiind doar portretele din medalioane.

După intrarea în circulație a biletelor emise de Banca Generală Română toate plățile în monedele statelor ocupante (mărci, coroane, leva, piaștri) au fost interzise. Sunt luate măsuri de retragere din circulație a mărcilor germane și a celorlalte valute ale statelor aliate prin preschimbarea acestora în bilete emise de Banca Generală Română și s-au dat dispoziții trupelor de ocupație să nu facă plăți către populație decât în noua bancnotă.

Bancnotele emise de Banca Națională a României circulă în paralel cu noile bilete însă încercarea de depreciere a lor, prin stabilirea unui curs de 100 de lei la 75 de mărci, nu se dovedește viabilă deoarece stabilirea a două cursuri, pentru leii „vechi” și leii „noi”, produce dificultăți autorităților de ocupație care se văd nevoite să stabilească un curs unic, 100 de lei pentru 80 de mărci¹¹³⁶.

¹¹³⁵ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.

¹¹³⁶ <http://www.bnro.ro/Perioada-contemporana--1051.aspx>

Valoarea totală al bancnotelor tipărite la Berlin, pentru România, a fost de 2.283.650.000 de lei din care au fost trimise la București bilete în valoare de 2.172.030.000 de lei, în stoc rămânând bilete în valoare de 111.620.000 de lei¹¹³⁷. Până la 12 noiembrie 1918, ziua evacuării capitalei de către armatele de ocupație, Banca Generală Română a pus în circulație bilete în valoare de 2.124.730.064 de lei, din care au fost retrase, datorită uzurii, în cele 22 luni de ocupație, 10.002.106 de lei. Diferența de 47.299.936 de lei nu a fost pusă în circulație, datorită cursului războiului¹¹³⁸.

Suma totală de lei BGR pusă în circulație în România era mult mai mare decât valoarea bancnotelor legale ale Băncii Naționale a României aflate în circulație la finele anului 1916.

Lipsa unui control strict (Comandamentul militar de ocupație reclamă, în mai multe rânduri, Monetăriei Imperiului German din Berlin dispariția unor bilete din lăzile trimise însă soluția propusă pentru rezolvarea acestei probleme are în vedere doar retipărirea biletelor lipsă ceea ce însemna că pe piață puteau circula bancnote cu numere identice), condițiile tehnice slabe ale emisiunii, simplitatea modului de numerotare a biletelor și folosirea unei hârtii de calitate inferioară au determinat apariția a numeroase falsuri. Astfel, în august 1918 au fost descoperiți la Brașov falsificatori care au pus în circulație bilete în valoare de 3.000.000 lei¹¹³⁹.

Din stocul de bilete BGR aflate în permanență pe piață, în valoare de 2.114.727.958 de lei, Germania putea utiliza 1.380.658.549 de lei (65,4 %), Austro-Ungaria putea utilizeze 624.957.644 de lei (29,5%) cu condiția depunerii de 771.202.975 de coroane și de 3.960.000 de mărci (Austro-Ungaria nu a completat adecvat depunerea sa în coroane prevăzând că diferența va fi compensată de către țara ocupată), Bulgaria putea utiliza 100.000.000 de lei (4,7%) iar Turcia putea utiliza 9.901.620 de lei (0,4%)¹¹⁴⁰.

Din suma pusă în circulație, ocupanții au folosit 43,4% pentru cumpărarea unor produse (cereale, furaje, petrol, lemn, animale, ș.a.), 54,8% pentru întreținerea trupelor și a administrației militare, iar restul pentru alte operații. Mai mult, s-a încercat chiar preluarea aurului deținut de populație în schimbul noii bancnote însă rezultatele nu au fost cele scontate, chiar dacă la un moment dat depunătorii primeau o primă la predare¹¹⁴¹.

Din evidența contabilă ținută de germani rezultă că în perioada 1 decembrie 1916-30 septembrie 1918 din teritoriul pe care îl administrau (Dobrogea era administrată de bulgari) au fost expediate 2.161.905 de tone de cereale, produse alimentare, furaje, 1.140.809 de tone produse petroliere, 422.434 de tone alte materii prime în timp ce 1.029.029 de tone de produse au fost consumate de trupele de ocupație din interiorul țării iar militarii au expediat în localitățile de domiciliu 1002 vagoane cu colete poștale în care se aflau produse alimentare¹¹⁴². Prețuri oferite pentru produsele românești de către ocupanți erau mult mai mici decât cele aplicate înainte de

¹¹³⁷ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p.443.

¹¹³⁸ *Ibidem*, p. 444.

¹¹³⁹ *Ibidem*.

¹¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 445.

¹¹⁴¹ Costin C. Kiritescu, *op. cit.*, p. 126.

¹¹⁴² *Ibidem*, p. 128.

război însă chiar și în aceste condiții pentru o parte din produse sau bunuri nu s-a plătit nici un ban. Cu bilete BGR au mai fost achiziționate: terenuri petroliere, mine, cariere, păduri, imobile, acțiuni sau obligațiuni. În același timp o parte din instalațiile întreprinderilor, din utilajele căilor ferate, din inventarul agricol, din stocurile de produse ș.a. au fost considerate pradă de război sau au fost rechiziționate.

După mutarea sediului central la Iași, sucursala Băncii Naționale menținută la București a funcționat până în martie 1917 când este sechestrată de ocupanți, care vor numi ca administratori doi ofițeri germani. Această acțiune a permis germanilor preluarea depozitului în valoare de 281.701.304 de mărci constituit de Banca Națională a României la Reichsbank, din sumele rezultate din exportul de cereale efectuat în anii neutralității de către Comisia centrală de vânzare a cerealelor, depozit ce a fost folosit pentru plata unor contribuții de război, 250.000.000 de lei pentru anul 1917 și 400.000.000 de lei pentru anul 1918, impuse populației din teritoriul ocupat (depozitul de la Reichsbank este trecut în contul sucursalei de la București apoi la solicitarea administratorilor germani Banca Generală Română eliberează bilete BGR pentru suma aflată în depozit, bani ce sunt împrumutați județelor ce emit obligațiuni și achită contribuția stabilită de armata de ocupație)¹¹⁴³.

Prin Tratatul de pace de la Buftea-București din 24 aprilie /7 mai 1918 se prevedea, în articolul 5, că România va achita din fonduri proprii, cu bilete ale Băncii Naționale a României sau cu alte mijloace de plată, în timp de șase luni de la ratificarea tratatului, biletele emise de Banca Generală Română ceea ce însemna că puterea ocupantă primea gratuit toate bunurile obținute prin plata cu astfel de bilete¹¹⁴⁴.

După ultimatumul din 10 noiembrie 1918 armata germană de ocupație, aflată sub comanda generalului Mackensen, a evacuat Bucureștiul două zile mai târziu. Cu această ocazie au fost luate o parte din bancnote Băncii Generale Române, în valoare de 17.600.000 lei, cu scopul declarat de a fi duse la Berlin. Comandamentul unității germane a ajuns la Sibiu în 13 noiembrie și conform convențiilor încheiate între Germania și Austro-Ungaria, autoritățile militare maghiare trebuiau să asigure mijloacele de plată pentru aprovizionarea armatei germane ce se afla în retragere. Autoritățile maghiare nu dispuneau de astfel de fonduri (probabil nici nu doreau să suporte aceste cheltuieli), însă solicitarea este comunicată filialei de la Budapesta a Băncii austro-ungare care găsește o soluție, transmisă telefonic, acceptată de ambele părți: ștampilarea biletelor Băncii Generale Române aflate în posesia trupelor germane cu ștampila autorităților locale¹¹⁴⁵.

¹¹⁴³ *Ibidem*, p. 129.

¹¹⁴⁴ S. Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, *op. cit.*, p. 47.

¹¹⁴⁵ <http://transylvaniannumismatics.com/portal/modules/AMS/article.php?storyid=146>



Bancnota de 50 bani a Băncii Generale Române cu două ștampile „SZE BEN
VARMEGYE ALISPANJA”¹¹⁴⁶

Pe aceste bilete s-au aplicat sigiliile viceispanului comitatului de la Sibiu. S-a folosit o ștampilă rotundă și una ovală, cu textul „SZE BEN VARMEGYE ALISPANJA HIVATALA” („biroul viceispanului comitatului Sibiu”) și una rotundă cu textul SZE BEN VARMEGYE ALISPANJA” („viceispanul comitatului Sibiu”).



Ștampila viceispanului comitatului de la Sibiu aplicată pe bancnotele Băncii
Generale Române¹¹⁴⁷

Ștampilarea biletelor Băncii Generale Române aflate în posesia trupelor germane poate fi considerată o operațiune ilegală, deoarece biletele nu aveau putere circulatorie decât în teritoriul Vechiului Regat, în zona ocupată de trupele Puterilor Centrale. De asemenea, nu a fost emis nici un act oficial în care să se prevadă instituția care urma să preschimbe aceste bilete în bancnote legale. Practic, autoritățile maghiare de la Budapesta au acordat unităților germane dreptul de a plăti produsele necesare aprovizionării lor (fără a contribui cu mijloace legale de plată) cu bancnote ce nu aveau nici o acoperire. Deoarece aceste bilete au fost ștampilate în afara zonei lor de circulație legală, de către o autoritate străină, Banca Generală Română nu avea nici o responsabilitate în acest caz.

Aceste bilete pot fi considerate bani de necesitate, la fel ca mijloacele de plată emise de firme sau de alte instituții locale. Biletele nu au influențat sistemul monetar al Ungariei deoarece au circulat într-o zonă pe care nu o mai controla. Ele au circulat de la

¹¹⁴⁶ <http://www.colectionarul-roman.ro/stiri/71/bancnotele-de-la-sibiu-a-bancii-generale-romane-%28banii-armatei-lui-mackensen%29.htm>

¹¹⁴⁷ Aldor Balazs, *Bancnotele de la Sibiu ale Băncii Generale Române (banii armatei lui Mackensen) în Colectionarul român*, Nr. 2, februarie 2006.

mijlocul lunii noiembrie 1918 până spre sfârșitul lunii februarie 1919¹¹⁴⁸, într-o perioadă când Transilvania era, teoretic, administrată de Consiliul Național Român și apoi de Consiliul Dirigent ca reprezentant al autorităților române. Bancnotele șampilate la Sibiu de trupele germane în retragere au fost doar niște hârtii fără valoare. Circulația lor, în paralel cu coroanele austro-ungare, a fost posibilă doar datorită haosului creat la sfârșitul primului război mondial.

După încheierea războiului biletele emise de către Banca Generală Română au rămas în circulație iar Banca Națională a României a fost nevoită să le integreze ca mijlocul legal de plată în sistemul monetar al țării datorită lipsei de bancnote de pe piață. La sosire la București a autorităților române s-au găsit în casa băncii bancnote BGR în valoare de 29.699.936 de lei și o mențiune, în registre, cu suma preluată de armata germană¹¹⁴⁹.

În vederea retragerii semnelor monetare străine care circulau pe teritoriul României (leul Băncii Generale Române, coroanele austro-ungare și rublele rusești) s-a hotărât șampilarea lor. Biletele Băncii Generale Române aflate în circulație pe teritoriul României au fost șampilate, conform Decretului-Lege din 3 decembrie 1918 și a Ordonanțelor nr. 574, 656 și 839 din ianuarie 1919, cu șampile ale trupelor române, precum și ale organelor civile (casieria centrală a Ministerului Finanțelor, administrațiile financiare, birouri vamale, percepțiile statului sau sucursale ale Băncii Naționale a României) pentru a împiedica importul de bilete aflate la dispoziția armatei germane¹¹⁵⁰. Au fost șampilate biletele de 2 lei, 5 lei, 20 de lei, 100 de lei și 1000 de lei. Biletele de 25 de bani, 50 de bani și 1 leu au fost exceptate de la această măsură însă ulterior au fost șampilate și o parte din aceste cupiuri¹¹⁵¹. Biletele neșampilate aflate în circulație după 1 ianuarie 1919 urmau a fi confiscate.

Șampilarea a fost o operațiune ce nu putea oferi elemente de siguranță eficiente. Din această cauză a avut loc o falsificarea masivă a acestor bilete.

Preschimbarea biletelor Băncii Generale Române începe la 1 noiembrie 1920 cu bancnotele de 1000 de lei. Deși se dorea o retragere rapidă din circulație a biletelor BGR acest lucru nu era posibil datorită dificultăților generate de complexitatea procesului dar și a faptului că banca centrală nu avea stocul necesar de bilete proprii care să satisfacă necesitățile pieții. Din aceste cauze acțiunea s-a prelungit până în anul 1921.

Decizia de preschimbare a biletelor de 1 leu, 2 lei, 5 lei, 20 de lei și 100 de lei a fost dată publicității la 30 iunie 1921 iar termenul limită era data de 31 iulie 1921¹¹⁵². Schimbul s-a făcut la paritate 1:1. Au fost primite numai bancnote șampilate (excepție de la această prevedere făceau doar biletele de 1 leu care au avut putere circulatorie, după sfârșitul războiului, chiar dacă nu au fost șampilate de către autoritățile române), indiferent de gradul de uzură, singura condiție impusă fiind ca seria și numărul să poată fi citite în întregime. Valoarea totală a bancnotelor

¹¹⁴⁸ <http://www.worldwar2.ro/colectionarul/Colectionarul-Roman-Nr2.pdf>

¹¹⁴⁹ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p.444.

¹¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 448.

¹¹⁵¹ Marian Bolum, *Unificarea monetară din 1920-1921. Coroanele lei în Academia Bărlădeană*, an XVIII, nr.3(44), Trim.III, 2011.

¹¹⁵² S. Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, *op. cit.*, p.58.

preschimbate în bilete ale Băncii Naționale a României a fost de 1.463.546.396 de lei¹¹⁵³.

Biletele BGR retrase din circulație au fost depozitate în tezaurul băncii centrale și în tezaurul Casei de Depuneri și Consemnațiuni până în iunie 1929 când au fost expediate la fabrica de hârtie din Scăeni unde au fost distruse¹¹⁵⁴.

Principalele efecte ale banilor de război au fost deprecierea leului și creșterea prețurilor ceea ce a însemnat mari pierderi pentru populație și pentru economia românească.

Problema datoriilor Germaniei față de România, rezultată din emisiunea leilor de ocupație și din depozitul de la Reichsbank a fost reglementată abia în 1929 când guvernul român acceptă pentru aceste arierate suma de 75.000.000 de mărci aur¹¹⁵⁵.

BIBLIOGRAFIE

- Balazs, Aldor, *Bancnotele de la Sibiu ale Băncii Generale Române (banii armatei lui Mackensen)* în *Colecționarul român*, Nr. 2, februarie 2006.
- Bolum, Marian, *Unificarea monetară din 1920-1921. Coroanele lei* în „Academia Bârlădeană”, an XVIII, nr. 3(44), Trim. III, 2011.
- Buzdugan, George, *Monede și bancnote românești*, Editura Sport Turism, București, 1977.
- Dogaru, Ioan, *Catalogul monedelor și bancnotelor românești emise în perioada 1853-1977*, București, 1978.
- Kirițescu, Costin, C., *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. II, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 133.
- Schäffer, Erwin; Stambuliu, Bogdan, *România proiecte, probe monetare, și catalogul monedelor emise*, vol. I, Galeria numismatică, București, 2009.
- Rusement, Surica; Marițu, Sabina; Cîrjan, Romeo, *Bancnotele României. Emisiunea de bancnote ale Băncii Naționale a României în perioada 1896-1929*, vol II, București, 2007.
- Smaranda, Aurică, *Emisiunea de bancnote ale Băncii Generale Române, 1917-1918* în *Buletinul Societății Numismatice Române*, LXX-LXXIV, nr.124-128, 1976-1980, Nr.124-128, București, 1981.

¹¹⁵³ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p.448.

¹¹⁵⁴ S. Rusement, S. Marițu, R. Cîrjan, *op. cit.*, p. 58.

¹¹⁵⁵ Costin C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 134.

HANUL DOMNESC - PATRIMONIUL ETNOGRAFIC AL MUZEULUI BUCOVINEI

Maria CRUȘNINSCHI*

Cuvinte cheie: *Hanul Domnesc – Suceava, Bucovina, han, colecții etnografice, mijloace de încălzit, țesături de interior, obiecte de ceramică, negustori, comerț, mijloace de transport, vânătoare*

Keywords: *Princely Inn - Suceava, Bucovina, inn, ethnographic collections, heating means, interior fabrics, ceramic objects, Merchants, trade, means of transport, hunting*

Abstract

The reorganization of the ground floor of Princely Inn, finished in 2003 reconstitutes an inn from the period of the 18-19th century which hosted important guests, high officials, merchants who wandered through commercial routes and reached Suceava's fair. The epoch atmosphere is illustrated by the reconstitution of the heating system completed by the fabrics for the interior, the pottery objects or the pieces connected to transport and hunting from that period

Una din cele mai vechi construcții civile din centrul Sucevei, **Muzeul Etnografic Hanul Domnesc** are o vechime de peste 400 de ani.

Prima atestare documentară a Hanului Domnesc o regăsim în documentul din 1627 prin care “Miron Barnovschi voievod dăruiește propria casă cu pivnițe de zid din Suceava Mitropoliei de acolo cu hramul Sfântul Gheorghe, unde se găsește trupul Sfântului Ioan cel Nou și îngăduie ca în astfel de casă să se vândă vin, rachiu și altele, fără dobândă și vămuire, din care însă, în schimb, va trebui să se procure luminatul la sfintele moaște”(Vasile Gh. Miron,s.a. *Suceava-File de istorie, Documente privitoare la istoria orașului*, 1388-1918, București, 1989).

Masivitatea clădirii, cu ziduri groase de 80 cm, i-au conferit rezistență de-a lungul timpului, aceasta fiind consemnată în registrul delimitării proprietăților de la 1786, ca locuință pentru membrii familiei imperiale când veneau la vânătoare.

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea clădirea a fost cumpărată de către baronul Kapri, iar la 1856 figura în planul orașului Suceava sub denumirea Hanul Domnesc, pe strada Kaprigasse. Deși a suferit modificări, se presupune că avea la acea dată beciuri, parter din zidărie de piatră și etaj din cărămidă.

După 1918, Hanul Domnesc devine proprietate particulară, iar în anul 1962 este trecut în proprietatea statului în vederea restaurării și încadrării lui în urbanistica orașului Suceava.

* Muzeograf la Muzeul Etnografic „Hanul Domnesc”.

Restaurarea clădirii s-a făcut între 1962-1966 de la nivelul pivniței până la acoperiș, urmărindu-se reconstituirea elementelor de arhitectură interioară de la parter, în fosta bucătărie a hanului, pe locul cuptorului s-a ridicat un altul inspirat din cuptoarele moldovenești, la etaj s-au păstrat grinzile de stejar ale plafoanelor celor două coridoare. Beciul hanului s-a păstrat în forma inițială, fiind compus din două încăperi cu bolta semicilindrică, situate la niveluri diferite, legate printr-un coridor boltit. Parterul înălțat este alcătuit din patru încăperi legate de un coridor central care face legătura cu foișorul. Arhitectura încăperilor și a coridorului se remarcă prin bolți cu arce dispuse pe pereți. Fațada principală are o logie hexagonală pe unde se face accesul către etaj. Aici s-au păstrat elementele de arhitectură populară, grinzi masive și podele din stejar, lemn folosit și la ancadramentele ferestrelor, reconstituite după singura piesă din lemn originală, păstrată în colecție.



Hanul Domnesc înainte și după restaurare



În anul 1968, a fost deschisă prima expoziție permanentă de etnografie structurată pe categorii etnografice specifice județului Suceava (sala portului popular, inventarul gospodăresc, ocupațiile casnice, meșteșugurile și obiceiurile populare).

În anul 1982, expoziția permanentă a fost reorganizată după alte criterii muzeografice și anume prezentarea celor șase zone etnografice ale județului Suceava (Fălticeni, Humor, Dorna, Rădăuți, Câmpulung Moldovenesc, Suceava). Aceste zone se delimitează prin particularitățile decorative ale compozițiilor și preferințelor cromatice, regăsite pe costume și țesături, prin ocupațiile și meșteșugurile tradiționale sau prin obiceiurile specifice. Din această expoziție se mai păstrează etajul, unde regăsim zonele Humor, Dorna, Rădăuți și Câmpulung Moldovenesc.

Prin proiectul de reorganizare a parterului s-a dorit o punere în valoare a istoricului clădirii. Expoziția permanentă, finalizată în 2003, prezintă organizarea unui han din perioada secolelor XVIII-XIX, prin valorificarea patrimoniului existent în colecțiile etnografice ale muzeului.

Expoziția permanentă de la parterul clădirii reconstituie atmosfera de epocă a unui han care găzduiește oaspeții de seamă, dregători, negustori, ce străbăteau drumurile comerciale și se opreau în târgul Sucevei.

Sunt reconstituite patru săli specifice epocii unui han medieval: salonul de oaspeți sau salonul privat, care redă atmosfera casei de vânatoare a familiei imperiale și unde în vechime erau primiți dregătorii de vază; sala hanului destinată găzduirii negustorilor, târgoveților și oamenilor de rând; bucătăria și cămara, din care, parcă și acum distingi mirosul inconfundabil al gustoaselor bucate moldovenești și unde sunt expuse obiecte de uz casnic și gospodăresc și camera de odihnă pentru negustorii care doreau să rămână peste noapte. Interioarele sunt amenajate cu piese de mobilier specifice destinației încăperilor, textile pentru decor, piese de port popular, obiecte legate de vânatoare și transport, obiecte de uz casnic necesare pregătirii și păstrării hranei.



Holul de intrare



Salonul de oaspeți



Sala Hanului



Bucătărie



Cămara Hanului



Camera de odihnă

Pivnița cu cele două camere legate printr-un culoar boltit, constituie un punct de atracție atât prin arhitectură cât și prin reconstituirea funcționalității sale. Holul hanului face legătura dintre celelalte spații, interacțiunea dintre reconstituirea interioarelor specifice hanului și prezența obiectelor de factură populară face trecerea spre etajul clădirii. Aici sunt expuse toate genurile de artă populară din principalele zone etnografice ale județului: Humor, Dorna, Rădăuți și Câmpulung Moldovenesc.



Pivnița



Zona etnografică Humor



Zona etnografică Dorna



Zona etnografică Rădăuți



Zona etnografică Câmpulung Moldovenesc

Muzeul Etnografic al Bucovinei deține peste 14.000 de piese de patrimoniu cultural din toate categoriile etnografice (regăsite și în Muzeul Satului Bucovinean – singurul muzeu în aer liber din nord-estul României), împărțite în colecții: port popular (femeiesc și bărbătesc), țesături de interior, lemn, mobilier, ceramic, recuzită legată de obiceiuri din ciclul vieții sau calendaristice, metal, sticlă, porțelan, podoabe, obiecte de cult, piele, împletituri, obiecte de os, mijloace de transport, instrumente muzicale.

Expoziția permanentă se dorește a fi o sinteză a valorilor etnografice ale județului Suceava, iar prezentarea obiectelor de patrimoniu aflate în colecțiile muzeului dovedește autenticitatea și bogăția tradițiilor noastre moștenite.

MOBILIERUL POPULAR

Florentina BUZENSCHI*

Cuvinte cheie: mobilă, laviță, masă, colțar, ladă de zestre, decor, incizie, simbol solar, pomul vieții, cruce

Keywords: furniture, bench, table, sofas, crate of dowry, decoration, incision, solar symbol, tree of life, cross

Abstract

The art of the wood artisans is best seen in the piece of furniture, which are remarkable both in terms of number and in their artistic value. There are very few benches that differ in only one element, namely their tall arms called „fruntare”, whereas the beds are rarely decorated. The stools and low tables owe their beauty mainly to their shape and proportions. Characteristic for the Neamț area is the table-chest, not very deep, decorated with rosettes. Similarly, the most beautiful nineteenth-century, corner-cabinets have chiselled solar motifs on their doors.

The dowry chests represent the richest and most varied pieces of peasant furniture. The chests are not painted, many were decorated with flowers (tulips), cypress trees, whereas in the Neamț area one can also encounter schematic representation of people and homes.. The cross and the tree of life are quite frequent in these areas.

Piese de mobilier popular au reprezentat un domeniu de creație foarte important și răspândit, cu o evoluție continuă, de la vechi la nou, de la rudimentar la evoluat și de la simplu la decorat. Există o strânsă corelație între tipologia locuinței și a mobilierului, de aceea o piesă de mobilier reprezintă un anumit mod de viață dintr-o anumită perioadă istorică.

Simplitatea formelor vechi a permis executarea lor de fiecare gospodăru pentru trebuințele familiei sale, pe când tipurile mai evoluat, de influență orășenească, au impus dezvoltarea meșteșugurilor producătoare de lucrări destinate pieței. În județul Neamț au existat, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, sate specializate în tâmplăria artistică, unde meșteri renumiți lucrau frumoase exemplare de mobilier bisericesc și casnic de influență orășenească: Grumăzești, Vinători-Neamț, Tazlău, Ceahlău și ateliere mari în târgușorul Bozieni¹¹⁵⁶, dar mai ales în târgurile Piatra, Neamțu și Roman.

Piese de mobilier au în primul rând funcțiuni utilitare. Frumosul cuprins în lemnul înșuși, în formele și tehnicile lui de confecționare este completat cu elemente ornamentale, amplasate pe suprafețele expuse privirii. Vom clasifica tipurile de mobilier după funcționalitatea lor, care le-a determinat particularitățile morfologice și estetice.

Lavița (laița) reprezintă cea mai veche piesă din locuință, fiind doar o platformă din pământ, înlocuită apoi cu una din lemn. Denumită impropriu mobilă, era încastrată

* Muzeograf, Muzeul de Etnografie Piatra Neamț

¹¹⁵⁶ Constantin D. Gheorghiu, *Dicționarul geografic al județului Neamț*, București, 1895, p. 15

în bârnele pereților și susținută de pietre sau tumurugi înfipti în pământ, devenind apoi mobilă, în sensul propriu al cuvântului. Cioplite din blăni groase de stejar sau de brad, erau dispuse în unghi, de-a lungul a doi pereți. Singurele lavițe care a dobândit valențe estetice a fost întânit pe Valea Bistriței: „sunt fixate la capete cu niște picioare înalte numite ”fruntare” sau „capete de lavițe” cioplite cu grijă, făcând impresia unor părți laterale de jilțuri”¹¹⁵⁷. Într-adevăr, în zona cercetată exista acest tip, fără a fi generalizat. Capete erau foarte înalte, iar în partea superioară aveau o scobitură unde se puneau, dintr-un capăt în altul, culmea pentru haine, în timp ce la mijloc puteau fi agățate traiste, haine etc. Când laițele au devenit mai înguste și mai înalte, li s-au adăugat spătar și brațe, au devenit bănci, canapele și nu au mai fost folosite pentru dormit. Fără a prezenta decor, frumusețea lor rezultă din simplitatea formei la care timpul a adăugat patină, mai ales la cele vechi care erau relizate din lemn de esență tare.

Patul a avut o evoluție asemănătoare cu lavița: de la piesa fixă, cu picioarele înfipte în pământ, fără valoare estetică, devine piesă de sine stătătoare, ce ocupă un loc important chiar în „odaia curată”. Și în acest caz, puține piese erau decorate prin traforare.

Scaunele au fost piese de mobilier ușor de executat, fie prin tăierea cu securea a unui segment longitudinal dintr-un trunchi sau folosirea contorsionării naturale a unei rădăcini sau a unui fragment de ramuri. În acestea se introduceau puțin oblic, orientate spre exterior, 3 sau 4 picioare care pot trece prin toată grosimea platformei. În cazuri mai rare, era cioplită cu securea o ramură, care avea dispuse, în mod natural rămurele ce puteau forma picioarele scaunului, așa cum am întânit la scăunele le de stână. Acestea sunt forme primare, care nu sunt decorate și prezintă diferențe rezultate numai din unicitatea formelor date de natură. Pentru un confort sporit, la scaunele realizate din discuri de lemn, această parte putea fi realizată concav. Frumusețea pieselor rezultă doar din simplitatea lor, simțul proporțiilor, din punerea în evidență a calităților lemnului și din amprenta lăsată de timp.

Înlocuirea acestui tip se realizează treptat, până la scaunul înalt cu spătarul traforat, constatăm existența scaunelor cu spătar confecționat dintr-o ramură de copac curbată, unele dintre acestea erau prevăzute cu un orificiu în care se introducea furca de tors. Scaunele înalte pătrund în gospodăria țărănească la sfârșitul secolului al XIX-lea¹¹⁵⁸, ca influență a modei orășenești și a specializării tâmplarilor și sunt legate de introducerea mesei înalte. Multe dintre acestea sunt obiecte de serie, au spătarul format din două transversale traforate, unite prin colonete, șezutul realizat din scânduri înguste și pot fi pliante, cu brațe sau fără. S-au păstrat și scaune din lemn masiv, cu spătarul decorat prin incizie, cu grupe de linii drepte și mici ogive. Frumusețea spătarului este dată de introducerea lemnului curbat.

Masa este o piesă de mobilier general răspândită, cu unele diferențieri de formă și decor. Așezată tradițional în colțul în care se îmbinau lavițele, masa rotundă, joasă,

¹¹⁵⁷ Boris Zderciuc, Georgeta Stoica, *Crestături în lemn în arta populară românească*, Editura Meridiane, București, 1967, p. 10

¹¹⁵⁸ Georgeta Stoica, Paul Petrescu, *Artă populară românească*, Ed. Meridiane, București, 1981, p. 40

de factură orientală¹¹⁵⁹ era aproape nelipsită din interioarele țărănești. Dimensiunile erau cuprinse între 60-80 cm diametrul, iar picioarele aveau 25-50 cm înălțime. O scândură tăiată rotund, în care au fost înfipte trei picioare puțin cioplite, reprezenta cel mai simplu tip. Cea cu picioare scurte, dreptunghiulară, cu blatul realizat dintr-o singură bucată de lemn, era întâlnită mai rar, frumusețea fiindu-i dată doar de lemnul lustruit de vreme.

În zona cercetată, până la începutul sec. al XX-lea, masa de lemn joasă, cu blatul rotund, alcătuit din trei scânduri asamblate cu ajutorul uneia sau mai multor chingi transversale prinse pe spatele blatului, care pot ajuta și la fixarea picioarelor, era foarte răspândită. Adesea, pe fiecare scândură este amplasat un picior, prin fixare între stîngii sau chiar prin încastrare în scândurile blatului. Aceste mese sunt realizate din lemn de brad, nu prezintă, de obicei, elemente de decor, doar forma picioarelor, de obicei curbă, imprimă o formă frumoasă ansamblului.

Dacă în interiorul locuinței cu o singură cameră sau cu două încăperi întâlnim masa joasă, rotundă sau masa înaltă, dreptunghiulară, în „odaia curată” întâlnim numai tipul de masă înaltă, de formă dreptunghiulară, cu patru picioare, așezată la perete, în dreptul geamului.

Cel mai spectaculos tip de masă, cu dublă funcționalitate, este însă tipul cu ladă, realizată mai ales din lemn de fag, care a avut și rol de depozitare. Adâncimea lăzii caracteristice zonei cercetate este de 20-30 cm, iar ca funcție, sistem de construcție și decor se înrudește cu lada de zestre. Tăblia, care nu este fixă ci glisează, are rol de capac. Sistemul de asamblare este simplu, dulgheresc, în „pană și uluc”, susținut în cuie de lemn. Picioare sunt mai groase în partea superioară, acolo unde sunt introduse scândurile ce formează lada și mai subțiri jos, unde, în cele mai multe cazuri, sunt unite prin patru stîngii. Tăblia nu este decorată. Scândurile care formează fața și lateralele lăzii reprezintă suprafața destinată decorului. Pe partea frontală motivele sunt dispuse de obicei în jurul unui ax central, organizate în registre, fără a fi neapărat „în oglindă”, în timp ce lateralele prezintă un motiv central. Motivul preferat este rozeta, simplă, compusă sau încadrată în vârtaj, în timp ce registrele separatoare sunt formate din linii dispuse sub diverse forme.

Una dintre cele mai frumoase, este o masă – ladă de la Piatra Șoimului, aflată în patrimoniul Muzeului Național al Satului. Câmpul frontal, dispus de o parte și de alta a unui ax imaginar nu este simetric integral. Motivul decorativ principal este cel solar, cele două rozete sunt înscrise în vârtajuri și sunt despărțite de două coloane, una realizată din X-uri multiple și celălaltă din rozete mari și mici. Alte patru rozete coboară pe picioarele mesei, iar în partea inferioară, deasupra stîngiei este un câte un X. Timpul a patinat frumos întreaga masă.

În alte cazuri, decorul, predominant solar, este amplasat numai pe ladă, picioarele înalte și subțiri permit doar incizarea unor linii verticale și astfel este scoasă mai bine în evidență ornamentica din partea superioară. Acesta este cazul unei mese de pe Valea Bistriței, datând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De această dată, cele mai frumoase rozete se află pe laterale, câte una pe fiecare parte, în timp ce

¹¹⁵⁹ Georgeta Stoica, Paul Petrescu, *Dicționar de artă populară*, Ed. Enciclopedică, București, 1997, p. 323

pe latura longitudinală sunt patru registre verticale, cu câte două rozete, despărțite de coloane de X-uri sau de linii oblice.

Polîța (numită local „greblar”¹¹⁶⁰) reprezintă una dintre cele mai simple piese suport pentru depozitare sau etalare a blidelor. De forma unui raft cu partea din față simplă sau traforată, era agățată în perete sau la grindă. Decorul format din simpli „dinți de lup”, brăduți, rozete, până la adevărate flori sculptate, transforma polița într-un obiect decorativ.

Blidarul era nelipsit din casa tradițională; agățat în camera de locuit, pe peretele median dinspre tindă sau chiar în tindă, reprezenta locul de depozitare a blidelor. În general era lucrat din brad și avea două sau trei rafturi. Decorul putea fi amplasat pe lateralele ce susțin polițele și pe scândurile atașate în fața acestora, formând, împreună cu vasele din interior, frumoase frize. Tehnica de decorare folosită era traforarea și creșterea, iar motivul cel mai des întâlnit, „dinții de lup”. Două piese de acest tip, aproape identice, datând din a doua jumătate a sec. al XIX-lea se află, prima la Muzeul Etnografic al Moldovei și provine de la Ceahlău¹¹⁶¹, cealaltă, provenind de la Mastacăn, la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, în timp ce o replică târzie este deținută de Hanul Ancuței. Blidarele prezintă polițe decorate cu motive geometrice: ogive de o parte și de alta a poliței centrale, apoi romburi, „dinți de lup”. Blidarele sunt acoperite în partea de sus cu o poliță întoarsă.

Colțarul este o formă foarte veche de mobilier popular, care ilustrează cel mai bine principiul de organizare a locuinței tradiționale „pe colțuri”¹¹⁶² și, totodată, singura mobilă care nu poate fi așezată într-un alt fel de loc. Adesea era agățat în perete, în colțul cu masa, fiind destinat depozitării unor obiecte casnice utile, de mici dimensiuni (*chipernițe, sărarițe, scăcițe, ulcele* ...) sau a alimentelor. Inițial era format din câteva polițe de lemn, de formă triunghiulară, susținute de doi pereți laterali. La acest tip, decorul era simplu, doar cornișa putea fi decorată prin traforare. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul celui următor au fost aduse vechiului colțar unele îmbunătățiri: mărirea dimensiunilor - ceea ce a impus trecerea de la modul agățat în perete, la prelungirea lui până la podea (așa cum este cel de la Muzeul Memorial „Ion Creangă”); de la forma deschisă, la colțarul închis cu una sau două uși. Acest tip a însemnat mărirea câmpului ornamental și crearea unor frumoase piese decorate cu creștături, incizii sau traforuri cu motive geometrice și astrale.

De la mijlocul secolului al XX-lea, când s-a accelerat trecerea de la tradițional la modern, multe dintre lucrurile vechi au fost eliminate, împreună chiar cu casa bătrânească și introduse produse noi meșteșugărești sau fabricate. Așa s-a întâmplat și cu colțarele care nu și-au mai găsit locul în interiorul casei moderne, fiind înlocuit cu dulapul de bucătărie.

Frumoasele colțare mai pot fi admirate doar în colecțiile muzeale. Unul dintre acestea aparține Muzeului Etnografic al Moldovei din Iași. A fost achiziționat din satul

¹¹⁶⁰ Paul H. Stahl, *Organizarea interiorului casei*, în *Arta populară de pe Valea Bistriței*, Editura Academiei R.S.R., 1969, p. 105

¹¹⁶¹ Angela Paveliuc-Olariu, *Mobilierul tradițional din Moldova*, Editura Agata, Botoșani, 2007, p. 130

¹¹⁶² Mihail Ion I. Gorgoi, *Antropologia spațiului*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, nr. 1/2001, Editura Junimea, p. 197

Ceahlău, în anul 1958 și este decorat cu rozete încadrate cu un șir de dinți de lup. Este o piesă de mare valoare artistică, creată de un meșter local.

Alt colțar valoros este cel din colecția de la Căminul Cultural din Tazlău, cu ușile simple dar cu o coroană mare deasupra, în forma unei jumătăți de cerc, în care sunt decupate rozete și cercuri îngemănate. Coroana este încadrată de două rozete. Este creația unui meșter local, din jurul anului 1950 și respectă morfologia și principiile decorative tradiționale.

Interesant este și colțarul din expoziția permanentă a Muzeului de Etnografie din Piatra Neamț, cu o singură ușă decorată cu trei registre de motive geometrice traforate, la fel cu alte două registre dispuse în interior. A fost lucrat de un meșter popular din satul Farcașa, la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Lada de zestre, folosită ca loc de depozitare pentru textile, era nelipsită din interioarele țărănești. Pe lângă rolul practic, această piesă de mobilier era simbolul femeii măritate. În ceremonialul de nuntă, avea un rol important: după ce era scoasă din casă și arătată zestrea miresei, era adusă și lada, totul fiind așezat, în timp ce lăutarii cântau, în carul cu care tânăra era dusă la casa soțului. Dacă zestrea demonstra priceperea fetei în executarea textilelor de interior și a portului popular dar și statutul ei social, realizarea lăzii sau doar cumpărarea acesteia¹¹⁶³ revenea mirelui și de aici preocuparea pentru componenta estetică.

În arhitectura interiorului țărănesc, în casele vechi, locul lăzii era la vedere, pe capătul patului sau a laiței, în timp ce în casele cu două camere separate de tinda mediană, este mutată în „odaia curată”. Cu timpul, odată cu schimbările care au intervenit și în lumea rurală, în ceea ce privește ceremonialul de nuntă dar și în organizarea interiorului țărănesc, parte dintre acestea au devenit recipiente pentru depozitarea diverselor alimente, în cămară sau în pod, până au dispărut din inventarul locuințelor¹¹⁶⁴, devenind doar piese de colecție.

Din punct de vedere tipologic, în Neamț întâlnim atât vechea ladă de zestre lucrată dulgherește, cu decor incizat cât și, începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pe cea brașovenească, pictată, care a cuprins o arie largă de răspândire. Nu a existat un centru de meșteri lădari, din acest punct de vedere situația fiind aseamănătoare cu Bucovina, astfel, putem spune și pentru aceste locuri, cu mari suprafețe de teren împădurite: „cunoștințele prelucrării lemnului au fost transmise din generații, meșteri pricepuți în a face lăzi, blidare sau alte piese de mobilier tradițional existau pretutindeni”¹¹⁶⁵. Tocmai din această cauză, cercetătorii nu au putut realiza o statistică a dulgherilor nici măcar în zona cea mai studiată, cum este Valea Bistriței, dar au constatat că în fiecare sat erau 10-15 dulgheri sau chiar mai mulți, „astfel în satul Schit am depășit 18 meșteri dulgheri, în Poiana Teiului și Călugăreni, 25”¹¹⁶⁶. De altfel, tocmai din această zonă, cu atât de mulți meșteri, datează cele mai multe și mai frumoase lăzi de zestre aparținând colecțiilor Muzeului de Etnografie Piatra Neamț. În

¹¹⁶³ S. Fl. Marian, *Nunta la români*, Editura Saeculum I.O., București, 2000, p. 381

¹¹⁶⁴ În zona cercetată nu am întâlnit interdicția de a o distruge în alt mod decât prin ardere.

¹¹⁶⁵ Aurel Prepeluc, *Lăzile de zestre din patrimoniul etnografic al Muzeului Bucovinei*, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2012, p. 4

¹¹⁶⁶ Radu O. Maier, *Dulgheria*, în *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra Neamț, 1973, p. 525

schimb, se păstrează puține nume de meșteri, unul dintre aceștia fiind Ion Cojocaru din Bicaz, care a lucrat la sfârșitul sec. al XIX-lea.

Lada de zestre din Neamț se încadrează în tipul moldovenesc și, din punct de vedere constructiv, are următoarele caracteristici:

- este realizată din lemn de fag sau stejar, mai rar din alte esențe tari;
- dimensiunile sunt 50-90 cm, lungimea, 30-50 cm, înălțimea și adâncimea;
- este asamblată în tehnica „pană și uluc” și consolidată prin cuie de lemn;
- are capacul plan, format din două sau trei bucăți, la fel și corpul propriu-zis al lăzii;
- se deschide prin rabatare în jurul celor doi pivoți, tot din lemn, care străpung în spate lateralele lăzii;
- închiderea se realizează cu ajutorul unui belciug prins în partea superioară a feței, care trece prin orificiul făcut în capac;
- căpătâiele (aripile) sunt cât lățimea capacului, mai rar sunt supradimensionate;
- picioarele sunt drepte, solide și susțin marginile verticale ale ansamblului, dându-i înălțime.

Ceea ce-i adaugă valoare artistică este decorul, lada de zestre fiind, de cele mai multe ori, piesa de mobilier cel mai frumos și mai bogat decorată. Tehnica de decorare este incizia, la care se putea adauga colorarea în nuanțe închise, mai ales pentru a pune în evidență motivele incizate. Pentru înviorarea cromaticii naturale a lemnului, unele lăzi erau date cu baiț roșcat în întregime.

Modul de expunere a decorului este bine determinat:

- amplasarea pe părțile vizibile, astfel sunt decorate fața, picioarele, lateralele și mai rar, parțial sau integral, capacul;
- fiecare parte constructivă, care poate fi delimitată de un chenar, formează un câmp ornamental distinct, iar în funcție de modul de amplasare al acestuia, motivele sunt organizate orizontal sau vertical;
- sunt respectate principiile repetiției, alternanței, simetriei în jurul unui ax central sau de o parte și de alta a axului;
- ordonarea în casete, registre sau separarea prin registre a motivelor principale.

În ceea ce privește motivele decorative propriu-zise, majoritatea sunt geometrice sau geometrificate, într-o mare varietate de combinații:

- linii simple amplasate orizontal, oblic, într-o singură direcție, unindu-se sub forma unor brazi sau intersectându-se rezultând hașururi, pătrate, romburi, „dinți de lup”;
- cercul apare sub o multitudine de forme, de la simple arce, până la rozete complexe, rezultate din întretăierea acestor cercuri, vârtejuri, meandre diverse combinații ale acestora;
- crucea apare sub mai multe forme: simplă, a Sf. Andrei, cu brațele parțial supradimensionate.

Florile pot să apară fie cu petalele realizate sub forma unor romburi unite, sau, așa cum apar pe o mare parte din lăzile de zestre de pe Valea Bistriței, sub forma unor glastre cu flori, cu forme rotunjite, care părăsesc geometrizarea, la fel ca la unele variante ale pomului vieții. Și tot pe Valea Bistriței, ca influență de pe lăzile de zestre din Suceava, întâlnim reprezentat chiparosul¹¹⁶⁷ Casa sau biserica, motive des întâlnite pe lăzile din zona Neamț, sunt sumar schițate din câteva linii drepte și arce de cerc frânte, uneori alături de reprezentarea omului, la fel de stilizat, printr-o unire de linii și cercuri sau arce de cerc, în reprezentări interpretabile, de cele mai multe ori.

Decorul lăzilor de zestre putea fi alcătuit din compoziții din mai multe grupe tematice și putea fi geometric, liber desenat sau nu, și mixt. Indiferent de motivele alese, câmpurile ornamentale sunt unitare, iar desenul liber realizat face să fie evitată monotonia și să transforme fiecare piesă într-un unicat.

După cum se observă, abordarea aleasă în ceea ce privește decorul lăzilor de zestre este strict estetică, chiar dacă riscăm să privim drept „semne mute”¹¹⁶⁸ ceea ce inițial a avut alt rol. Considerăm că rolul magic și religios pe care l-au avut unele semne s-a pierdut de-a lungul timpului, putând fi bănuț în ceea ce privește soarele și bradul. Reminescență a unor vechi culte, soarele devine doar o rozetă. Credem că reprezentarea pomului vieții „așa cum este el prezent, ca pom al nunții, împodobit și pus la poartă, în copac sau pe casă, bradul își are locul lui pe piesa de mobilier legată de actul nunții, lada”¹¹⁶⁹. Pe de altă parte, considerăm că prezența crucii nu reprezintă doar un simplu motiv decorativ, incizarea simbolului creștin pe diverse piese din lemn din gospodăria țărănească, capătă rol estetic numai în ceea ce privește modul de realizare.

În patrimoniul Muzeului de Etnografie Piatra Neamț se află două lăzi de zestre de la Bicaz, datând din 1880, realizate de meșterul Ion Cojocaru, alta, atribuită aceluiși meșter, aflându-se Muzeul Etnografic al Moldovei¹¹⁷⁰. Asemănarea dintre primele două este foarte mare: dimensiunile este de 76 cm, respectiv 72 cm, înălțimea de 50 cm, 44 cm, iar lățimea de 42, respectiv 41 cm. Ornamentica este aproape identică: au un ornament central pe fiecare registru, căruia îi sunt affrontate alte motive. Partea frontală este împărțită în două registre principale despărțite de altele secundare. Registrul inferior prezintă trei casete din care una centrală care prezintă ceea ce poate fi o variantă de „vârtej” sub forma a patru V-uri unite la vârf și despărțite de hașururi, iar cele laterale au câte un X suprapus pe o floare în patru colțuri. Registrul superior este format din cinci casete: cele din exterior au câte un chiparos, urmează cele ce au incizat câte un foarfece (motiv întâlnit numai pe una dintre lăzi, cealaltă are caseta liberă), iar în centru este o cruce. Lateralele prezintă două X-uri dispuse în casete, în partea inferioară și doi chiparoși și un X, în registrul superior. Cele două registre sunt despărțite de o formă de „dinți de lup”. Pe căpătâie sunt patru grupe dispuse oblic de câte patru linii paralele. Picioarele prezintă o formă stilizată a „pomului vieții”. Decorul lăzii este susținut de culoare.

¹¹⁶⁷ Roswith Capesius, *Mobilierul țărănesc românesc*, Editura Dacia, Cluj, 1974, p. 100

¹¹⁶⁸ Al. Tzigara-Samurcaș, *Izvoade de creștături ale țărânului român*, București, 1928, p. 15

¹¹⁶⁹ Paul Petrescu, *Motive decorative celebre*, Editura Meridiane, București, 1971, p. 49

¹¹⁷⁰ Angela Paveliuc-Olariu, *op. cit.*, p. 94

Aceeași situație, două lăzi aproape identice, dar de această dată nu cunoaștem numele meșterului din comuna Hangu, au ajuns, una la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” și una la Muzeul de Etnografie Piatra Neamț. Ambele au căpătat o frumoasă patină și au decorul susținut de culoare. Motiv des întâlnit pe Valea Bistriței, floarea apare atât pe scândura decorată a capacului, cât și ca motiv central în ambele registre frontale. Lateral, prezintă doar decor geometric realizat cu X-uri și semicercuri. Picioarele au doar incizii sub forma unor linii dispuse vertical. Decor asemănător constatăm pe o ladă de zestre de la Muzeul Etnografic al Moldovei, unde, în partea din față, registrul inferior prezintă trei casele, fiecare având câte o floare. Interesantă este, la această ladă, incizarea unei flori în interiorul capacului.

Lăzile de tâmplărie au decorul pictat - așa numitele „lăzi brașovenești” - sunt confecționate din lemn de brad, capacul drept depășește cu câțiva centimetri perimetrul lăzii, pereții sunt îmbinați „în coadă de rândunică”, se folosesc cuiele din fier și nu au picioare. În interior prezintă o casetă de dimensiuni mici, pentru păstrat acte, fixată într-un perete lateral. Chiar dacă au cunoscut o mare răspândire și pe teritoriul județului Neamț, considerăm că, nefiind o creație a meșterilor lădari din această zonă și, neavând valoare în ceea ce privește prelucrarea artistică a lemnului, nu intră în sfera de interes a acestei lucrări.

Leagănul pentru copii a fost introdus târziu în casa țărănească, fiind o piesă de mobilier mai greu de construit și necesita meșteri specializați.

El era lucrat din lemn ușor, tăiat în bare înfipte în capacele de la capete și toată această cutie alungită era balansată pe două picioare, legănând copilul. Înainte copii mici erau crescuți în copăițe – niște covețele lunguiețe.

Tot pentru copiii mici se mai folosea un tip de **băncuță**, la care șezutul, lateralele și spătarul erau lucrate din scândură iar în față avea o chingă pentru asigurare dar și pentru a-l purta în mână. Este o piesă veche, ingenioasă și practică, existentă la Muzeul Diecezan al Catolicilor din Moldova, din Săbăoani.

ANEXA:



Ladă de zestre, Tașca, 1880



Ladă de zestre,
Valea Bistriței,
sf. sec. XIX



Ladă de zestre,
Războieni, 1890



Ladă de zestre,
Schit, 1890



Ladă de zestre, Tașca, 1890



Colțar, Farcasa, 1890



Colțar, Vânători Neamț, 1920



Blidar, Valea Bistriței, începutul sec. XX



Masă, Ceahlău, 1870



Scăunel, Pipirig, 1890



Scăunel, Bicz, 1900



Leagăn, Bistra, 1930

TRADIȚIA PESCUITULUI ȘI PĂSTORITULUI LA CRIHANA VECHE – CAHUL

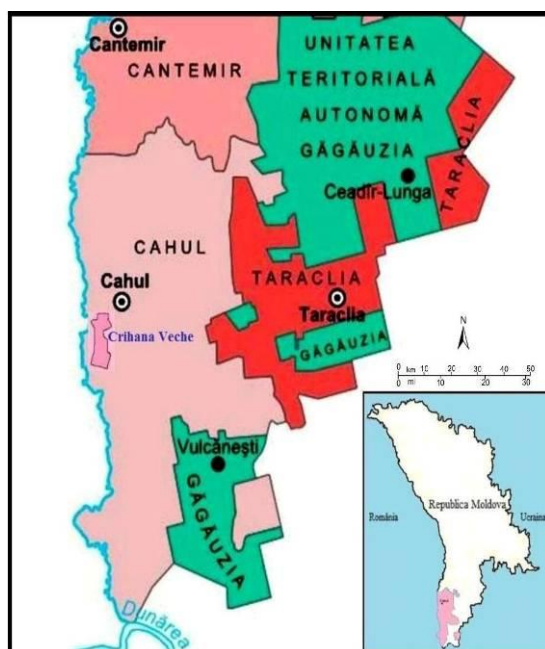
Dorina ONICA*

Cuvinte cheie: *condiții naturale, pescuitul, păstoritul, cultură materială, cultură spirituală*

Keywords: *natural conditions, fishing, shepherding, material culture, spiritual culture*

Summary:

The fishing and shepherding have outlined a marks in material and spiritual life of the inhabitants of the Crihana Veche- Cahul. The revealing of the ethnographic, historical, geographical, and social data are important for an interdisciplinary research of the ergograph components, and a contribution to the knowledge of the local cultural heritage. Therefore, the occupations such as shepherding and fisheries are a determinant of the local natural resources and conditions, historical realities and cultural expressions. The information obtained as a result of ethnographic field research and archival data gives to the article new aspects and helps us to fill up a goal in researches of the rural areas.



Harta 1. Poziția administrativă a satului Crihana Veche (hartă de D. Onica)

Satul Crihana Veche este localizat în sud-vestul Republicii Moldova, în limitele coordonatelor geografice de $28^{\circ}10'$ long. E, și $45^{\circ}52'$ lat. N. Din punct de vedere administrativ este parte componentă a raionului Cahul. Drept vecini administrativi interni are următoarele localități: la nord – orașul Cahul, la sud – satul Pașcani (comuna Manta), la est – Lebedenco (Crihana Nouă), și internaționali: la nord-vest – Oancea, la vest – Vlădești (județul Galați). Suprafața comunei este de 85, 18 km². Distanțele spațiale față de principalele centre urbane arată următoarele date: față de orașul Cahul – 8km, Chișinău – 175km, Galați – 57km (vezi harta).

* Cercetător științific, Dr., Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Republica Moldova

Satul este una din așezările basarabene, unde condițiile naturale, spiritul întreprinzător și gospodăresc al localnicilor a conferit locului o importanță istorică și etnografică deosebită. Ocupațiile precum creșterea animalelor și pescuitul, sunt o determinantă a condițiilor și resurselor naturale locale, realităților istorice și performanțelor culturale.

Articolul este un rezultat al cercetărilor etnografice de teren efectuate în luna septembrie 2015, împreună cu etnologii români din cadrul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” – Lucian David și Emil Țîrcomnicu. Respectiv, informații edificatoare în vederea argumentării, susținerii, infirmării sau înregistrării unui proces sau fapt cultural se obțin prin intermediul aplicării chestionarului etnografic. În acest sens, Ion Cuceu subliniază că orice chestionar sintetizează informații astfel obținute, creând un fel de „portret-robot” al faptului de civilizație/de cultură ce urmează a fi cercetat, sau, împrumutând un termen din lingvistică, „o variantă” a acestuia, adică o ipostază ideală¹¹⁷¹.

Acest articol este un studiu interdisciplinar, și are drept bază documentară surse etnografice, istorice, botanistice, condiție ce ne facilitează explicarea unor elemente și fenomene de cultură materială locală. Pentru o înțelegere clară a elementelor de cultură materială și spirituală puse în discuție în acest articol este necesară o relevare succintă a principalelor particularități al cadrului natural. Astfel sesizăm influența și reciprocitatea dintre natură și cultură remarcată în localitatea Crihana Veche.

Sub *aspect tectonic* teritoriul satului Crihana Veche este amplasat pe platforma tânără Scitică de vârstă paleozoico-mezozoică, care s-a format în rezultatul orogenezei hercinice. Fundamentul platformei se află la o adâncime de peste 500-1000m, fiind constituită din roci metamorfice de vârstă paleozoică, străbătute de intruzii magmatice.

Un element tectonic de rang mai mic pe care se situează localitatea este Depresiunea Predrobrogeană. Aceasta se află la confluența Platformei Moldovenești cu cea Scitică și este de vârstă mezozoică, formată în rezultatul proceselor de coborâre a scoarței terestre. Este acoperită cu un orizont gros de roci sedimentare de vârstă jurasică și cretacică.

Teritoriul țării, inclusiv și această regiune, pe parcursul erelor geologice, a fost supus unui șir de alternări ai regimului geosinclinalelor cu cel continental, ceea ce a determinat acumularea de diverse depozite, care sînt în special reprezentate de nisip, argilă, pietriș, prundiș. Respectiv se află depozitele Pontiene, Mioțiene, Pliocene, Cuaternare. Transgresiunea mării Meotice de la sfârșitul neogenului a determinat formarea depozitelor de nisipuri și argilă fină, care se află pe suprafața întregului raion Cahul.

Conform gradării seismice, teritoriul este supus unei magnitudini ai cutremurelor de 2-3 grade. Însă la anumite intervale de timp sunt înregistrate și cutremure puternice cu magnitudinea de până la 7-8 grade. Astfel de cutremure au

1171 Ion Cuceu, Maria Cuceu, Metode și instrumente de cercetare etnologică. Stadiul actual și perspectivele de valorificare, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2011, p. 316.

avut loc în 1934, 1940, 1977, 1986, 1991, 2016, fiind generate de mișcările scoarței terestre din munții Vrancei, focarul cărora se găsește la adâncimi de 150-180km.

Din punct de vedere **geomorfologic** acest teritoriu face parte din cadrul Câmpiei Cahulului, parte componentă a Câmpiei Prutului Inferior. Este o câmpie constituită din pietrișuri și nisipuri, acoperită cu deposit de loess ce include numeroase orizonturi de soluri fosile¹¹⁷². Procesele tectonice ce au avut loc în trecut, și anume procesele neotectonice lente de ridicare au dus la formarea reliefului actual. Astfel că, teritoriul satului reprezintă o câmpie slab fragmentată, cu o altitudine medie de 50 m, cu deschidere liniară spre lacul Manta. Altitudinea maximă din perimetrul așezării este de 205,6 m, reprezentată prin movila Crihanei, situată în extremitatea estică a comunei. Se mai evidențiază alte două movile: Gologan – 136,2 m, situată în partea central-estică și Movila Mârzei – 185,3 în extremitatea de sud-est a comunei¹¹⁷³.

Se manifestă un grad mic de dezvoltare a proceselor endogene și exogene. Identificăm procese exogene de adâncime care au generat văile, vâlcelele, ravene și alte forme erozionale. Cauzele principale care determină manifestarea acestor procese sânt: prezența unor depozite groase de loess (roca friabilă), caracterul torențial al precipitațiilor, valorificarea intensă a teritoriului în scopuri agricole. În timpul ploilor torențiale se formează torențele de scurgere, vremelnice, care produc eroziunea de suprafață și adâncime. În rezultatul eroziunii torențiale s-au format fâgașe, ogașe și ravene – cele mai mari fiind Râpa Bulucu, Râpa lui Chilatu și Râpa Bortăriei, având adâncimi de până la 15 m.

Sub **aspect climatic** comuna Crihana Veche este caracterizată de altfel ca tot teritoriul Republicii Moldova, de condiții climatice temperat continentale cu iarnă blândă și scurtă, cu puțină zăpadă și vară caldă de lungă durată, cu o cantitate scăzută de precipitații. Frecvența maselor de aer o constituie cele temperate. În anotimpul de vară, seceta este determinată de masele de aer tropicale, iar iarna – masele de aer arctice aduc vreme geroasă.

Radiația solară atinge 114- 119 k/cal/cm². Durata medie a zilelor cu soare este de 2350 ore/an. Izotermele lunii iulie în medie indică o temperatură de +22°C, dar ținând cont de frecvența maselor de aer cald din sud (subtropicale), deseori verile sunt secetoase, călduroase și temperatura ajunge deseori peste +30°C. Vara sunt frecvente aversele de ploaie de scurtă durată însoțite de fenomene orajoase (tunete, fulgere). Pentru diminețile de vară și început de toamnă este caracteristică roua – produs de condensare lichidă formată pe suprafața răcită a pământului.

Iernile sunt reci, temperatura medie este de -3°C, conform izotermelor lunii ianuarie. Cu toate acestea, iernile sunt însoțite de ninsori abundente, geruri, și temperaturile pot scădea până la -15°C, ca efect al maselor de aer rece (arctic). Iarna sunt posibile viscole care determină o vizibilitate scăzută, și fenomene constituite prin sublimare – polei și chiciură, cu efecte negative asupra terenurilor agricole și căilor de comunicație.

1172 Constantin Mihălescu et alii, Resursele Naturale. Colecția Mediul Geografic al Republicii Moldova, Vol. 4, Chișinău: Știința, 2006, p. 18.

1173 Aceste informații au fost obținute de către doctorul în geografie Dorin Lozovanu, membru și participant al expediției din luna septembrie 2015.

Cantitatea medie de precipitații este nesemnificativă, atingând în luna ianuarie 32 mm. Cantitatea medie de precipitații în luna iulie este de 58 mm. Cantitate anuală de precipitații nu depășește 500 mm, fapt ce crează un mare deficit de umiditate, teritoriul fiind supus frecvent secetelor. Fenomene meteorologice negative înregistrate sunt aversele puternice de ploaie în lunile calde de vară, grindina, secetele, înghețurile târzii de primăvară și toamnă devreme.

Regimul vântului se formează sub influența centrelor barice asemănător pentru tot teritoriul țării. În perioada caldă regiunea se află sub influența ramurii estice a anticiclonului Azoric, fapt ce condiționează predominarea vânturilor din direcția nord-vestică. În perioada rece devine predominantă influența anticiclonului Siberian și a depresiunii mediteraneene. Anticiclonul Siberian condiționează intensificarea periodică a vânturilor din direcția nord-estică. Acestea aduc aer continental foarte cald și uscat vara și foarte rece iarna¹¹⁷⁴.

Direcția vânturilor este determinată local și de configurația reliefului, în special de dispunerea longitudinală a Colinelor Tigheciului aflate mai spre nordul ținutului; de plasarea comunei în lunca Prutului, fapt ce determină o direcție a vântului conformă cu cea a văii râului. Viteza medie a vântului este de cca 3-7 m/s, iar în perioada deplasării cicloanelor, când se schimbă brusc aerul rece cu cel cald, vânturile pot ajunge și la 30 m/s.

Hidrografic teritoriul comunei Crihana Veche se află exclusiv în cursul inferior al râului Prut. Conform particularităților fizico-geografice, bazinul râului în acest sector reprezintă o câmpie deluroasă. Un alt element hidrografic important este lacul Manta, ce are o suprafață de 4,5km². Acesta s-a format în lunca Prutului Inferior, fiind astfel un lac de luncă. Datele geologice ne informează că s-a format în perioada postwiurmică, în ultimii 10 mii de ani ai holocenului. Aspectele dimensionale ale oglinzii apei îl plasează ca fiind al doilea lac natural de pe teritoriul țării. Lacul Manta, structural este divizat în lacurile-belciuge¹¹⁷⁵ precum este Lacul Rotunda (2,08 km²), Lacul Foltan (1,16 km²), Lacul Dracele (2,65 km²)¹¹⁷⁶. Balta Crihanei, un complex lacustru artificial, are o suprafață de 1500 ha și a fost o condiție determinantă asupra dezvoltării pescuitului. Alte elemente hidrografice de ordin mai mic, și cu un rol orientativ spațial pentru comunitate sunt: pârâul Frumoasa și Crihana (local Floricica); bălțile: Bălacea, Barcul lui Ciochină, Dracele, Iezărul, Mlădițele, Motranul, Surda. Din gârle menționăm Hidrarea, și lacurile Bribari, Foltane (Foto. 1).

Flora este de stepă, reprezentată de pajiști, păduri seminaturale de salcâm și vegetația pajiștilor inundabile din împrejurimile bălților din lunca Prutului. Ecosistemul pajiștilor neinundabile este reprezentată de plante ierboase rezistente la secetă. Exemplificăm cu păiușul (*festuca pratensis*), trifoiul (*trifolium*), coada șoarecelui (*achillea millefolium*), firuța (*poa pratensis*) ș.a.

1174 Constantin Mihăilescu, Clima și hazardurile Moldovei: evoluția, starea, predicția, Licorn, Chișinău, 2004, p. 21.

1175 Constantin Mihăilescu et alii, Resursele Naturale. Colecția Mediul Geografic al Republicii Moldova, vol. 4, Știința, Chișinău, 2006, p. 93.

1176 Op. Cit., p.13.



Foto.1. Bălțile Crihanei (foto de D. Onica)

Flora silvică este reprezentată de păduri seminaturale de salcâm. Vegetația arborescentă mai este constituită din stejar pufos (gârnița)(*quercus frainetto*), stejar pedunculat (*quercus robur L.*), măslin sălbatic (*elaeagnus angustifolia*), brad (*abies*), plop alb (*populus alba L.*), ulm (*ulmus laevis pall.*). De asemenea subliniem zăvoaiele, alcătuite din diferite varietăți de sălcii și plop.

Ecosistemul de vegetație palustră și acvatică din perimetrul lacului Manta, este reprezentată în partea superioară de stuf (*phragmites australis*), papură (*cattail*), ȕipirig (*scirpus lacustris albescens*). Oglinda apei este împânzită de lintiță (*lemna*), ciurma apei (*elodea canadensis*), pipirigul (*equisetum hyemale*), broscărița (*potamogeton natans*), cosorul (*ceratophyllum demersum L.*), nufărul alb (*Nymphaea alba*) ș.a.

Fauna bogată este un rezultat al unei vegetații diverse. Mamiferele sunt reprezentate de iepurele de câmp (*lepus europaeus*), ȕistarul (*citellus suslica*), hârciogul (*cricetus cricetus*), vulpea (*vulpes vulpes*), cârțița (*talpa euripaea*), ariciul (*Erinaceus europaeus*) ș.a.

Faunei acvatice îi sunt caracteristice păsări precum: rața mare (*anas platyrhynchos*), rața mică (*anas crecca*), lebăda (*cygnus*), lișita (*rallidae*), pelicanul (*pelecanus*), ȕigănușul (*Plegadis falcinellus*), chira de baltă (*Sterna hirundo*), pescărușul albastru (*Alcedo atthis*), dumbrăveanca (*Coracias garrulus*), șoimul rândunelelor (*Falco subbuteo*), vânturelul de seară (*Falco vespertinus*) ș.a.

Apele lacului Manta sunt populate de o diversitate mare de amfibii, printre care amintim de broasca mare de lac (*rana ridibunda*), brotăcelul (*hyla arborea*), broasca mică de lac (*pelophylax*), tritoni (*Triturus vulgaris*, *T. cristatus*) ș.a.

Zona lacului Manta se caracterizează printr-o ihtiofaună reprezentată de carasul argintiu (*carassius gibelio*), babușca (*rutilus rutilus*), batca (*blicca bjoerkna*), oblețul (*alburnus alburnus*), bibanul (*perca fluviatilis*), ghiborțul comun (*gymnocephalus cernua*), murgoiul bălțat (*pseudorasbora parva*), crapul de cultură (*arystichys nobilis*), amur (*ctenopharyngodon idella*), știuca (*esox lucius*), plătica (*abramis brama*), șalăul (*sander lucioperca*), carasul (*carassius gibelio*), ș.a.¹¹⁷⁷

1177 Dumitru Bulat et alii, Biodiversitatea, bioinvazia și bioindicația, Tipografia Foxtrot, Chișinău, 2014, p.144.

Stratul pedologic. Conform regionării pedogeografice teritoriul se încadrează în zona stepei Câmpiei de Sud, disctrictul cernoziomurilor carbonatice și tipice¹¹⁷⁸. Astfel în acest perimetru teritorial identificăm următoarele subtipuri de sol:

Ciornoziom slab humificat cu cantitatea de humus de 4-6%, s-a format sub vegetație de stepă xerofită cu comunități de negară și păiuș. Caracteristicile acestui tip de sol arată o culoare neagră, structură grăunțoasă relativ hidrostabilă. Carboranții apar în partea inferioară a orizontului A, sunt foarte fertile.

Ciornoziomurile carbonatice au o culoare cenușie închisă, s-au format în condiții de climă aridă și regim hidrotermic mai contrastant. Se caracterizează printr-o acumulare și conservare pronunțată a carbonaților în profil, cel mai adesea la suprafață în stratul arabil. Au conținut scăzut de humus (3-4%), reacție alcalină și o structură granulometrică.

Din solurile aluviale este prezent cel stratificat, care s-a format sub vegetația ierboasă hidrofilă din albia Prutului, pe depunerile aluviale recente, unde constituie grinduri. De asemenea menționăm și solurile aluviale turboase (în regiunile puternic inundate), vertice (în preajma Bălții Crihanei) și hidrice.

Cursul expunerii ne determină ca în baza celor menționate să juxtapunem o analiză interpretativă, cauzală a elementelor etnografice vizate.

Pescuitul este o ocupație determinantă a resurselor și condițiilor hidrografice regionale și locale asigurate de balta Crihanei, parte componentă a lacului Manta. Suprafața impunătoare, diversitatea speciilor de păsări, pești și covorului vegetal a creat circumstanțe prielnice pentru pescuit. În același context, cunoscând faptul că întemeierea satelor în preajma resurselor de apă era o tradiție în spațiul românesc, Crihana Veche nu face excepție.

Despre vechimea practicării pescuitului pe moșia localității ne comunică documentele vremii, care consemnează valorificarea bălților crihănene. La 5 august 1759, Mitropolitul Moldovei Iacob Putneanul a raportat printr-o anaforă către domn, pe atunci Ioan Teodor Callimachi (Călmașul), că a cercetat reclamația locuitorilor din satele Cărhana și Frumoasa împotriva logofătului Manolache Costache, care a închis cu oamenii stăpânirii gârlele săpate de ei, propunând să se dea poruncă pentru redeschiderea lor: „Au venit unii din locuitorii din satul Cărhana și satul Frumoasa și ne-au jăluit cum că ei în trecuții ani s-au apucat cu voia stăpânilor moșiilor de au deschis gârle pe moșiile stăpânești și au făcut mare cheltuială și osteneală, și când au fostu să folosască și ei din osteneala lor, dum(nealui) logofătul Manolache, cu ce chip nu știm, că cu oameni domnești au astupat gârlele acelea și au dat oamenii și cibote”¹¹⁷⁹. Dintr-o altă sursă aflăm că încă în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, aceste gârle și bălți erau sub jurisdicția Mănăstirii Putna, iar localnicii dețineau dreptul de folosință asupra lor. Un alt document arată că satul ar fi fost întemeiat de cinci

1178 Andrei Ursu, Raioanele pedogeografice și particularitățile regionale de utilizare și protejare a solurilor, Tipografia AȘM, Chișinău, 2006.

1179 Vasile Mihordea, Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea. Vol. II. Moldova, Editura Academiei R. P. R., București, 1966, p. 354.

pescari de prin părțile Chiliei, cărora le-a plăcut locul bogat în pește, păpuriș, stufăriș și vânat și s-au instalat aici¹¹⁸⁰.

Un document datat mai recent conține informații privind permisiunea anumitor persoane să pescuiască în bălțile satului și să le administreze. La 20 aprilie 1942¹¹⁸¹, primăria comunei Crihana a emis un demers prim-pretorului plasei Ion Voevod, prin care îl informa că a luat măsuri pentru vânarea peștelui din apele de pe islazul de baltă, unde pescuiau în mod ilegal pescarii dlui Gheorghe Manolescu, care refuza să-l arendeze. Primarul a solicitat mobilizarea locuitorilor Gheorghe Bezman (paznic de baltă), Boghean Toader și Boghean Ion, pescari neangajați la Manolescu. Documentul arată că erau numiți pescari doar cei care erau angajați pentru acest serviciu și că conflictele dintre proprietari și autoritățile statului erau frecvente.

Populația locală a dezvoltat o cultură piscicolă, au aplicat tehnici de exploatare a bogățiilor sale ihtiologice, vegetale, hidrologice etc. Prin urmare, cultura materială este reprezentată de diverse mijloace de transport pe apă și instrumente de pescuit. Din transporturile tradiționale de apă menționăm luntrea mare, luntrea mică, pe care localnicii o numesc *lotca*, pe care o călăfătuiesc cu catran (foto 2). Vârstnicii amintesc despre utilizarea *plutei* făcute din papură. Iarna se pescuiește la copcă, utilizând brișca. Pentru a evita alunecarea pe gheață, oamenii locului au improvisat un tip de potcoave, cărora le spun „potcoave pentru oameni”, acestea sunt legate cu funii de picior.

Pescuitul peștilor, încă din bătrâni, se făcea cu ajutorul diferitor unelte, precum: *vintirile*, o capcană de prins pește, o împletitură de plasă întinsă pe cercuri în care peștele intră și nu mai poate să iasă: „Părinții prindeau la vintiri din capron. Avea cerc, acuma se face din sârmă, dar înainte se făcea din nuiete din astea, din salcie. Le făcea, le lega cu ață de capron, deasupra are cinci-șase cercuri. Erau mari după cum e apa, baza de ascundere, cea mai mare, cred. Băț nu avea. Acolo avea așa un bârneț

care se pune ca să se strângă... Bârnețul e un fel de ață, îl bagi prin ochiul cela și-apoi când tragi ața se strânge. Un singur om băga vintirea. Ne duceam pe jos, prin apă... Dacă apa e stătătoare, pui stăvilă. Le pui în cruce, bețe, unul peste altul... Vezi cum, dacă este pește îi bine, dacă nu, atunci mergi la o săptămână. Le cauți în fiecare zi”¹¹⁸²; un alt instrument de pescuit era *ostia*: „Ostia avea trei craci. Ave limbi, ca o furcă. Mă ducem cu tată-meu, trăiam



Foto. 2. Lotcă (foto. D. Lozovanu)

1180 Victor Ladaniuc, Tudor Țopa, Localitățile Republicii Moldova, Vol. 5, Fundația „Draghiștea”, Chișinău, 2005, p. 252.

1181 A.N.R.M., F. 2067., inv.1, U.p. Nr. 2450.

1182 Inf. Poștaru Ion, n. 1938, Crihana Veche – Cahul (2015)

la Cahul, aici la margine, unde s-au stricat paneelele astea. Ne duceam cu lotca de acolo, din Cahul, că era baltă înainte, iezăr, nu știu cum i se spunea. Era un fel de canal și turna drept pământ în Dracili, și acolo, Mățoi, cum i se spune, popânzac. Stă pluta cu stuh de desubt acolo. Și tată-meu bătea cu ostia ceea acolo și umpleam lotca cu pește și veneam acasă”. Localnicii mai foloseau ca instrumente *plasele* și *coșurile* împletite din răchită, *mrejele*, *parașuta*, *prostovolul* și *undița*. Respondenții menționează că bătrânii pescuiau: somn (*Silurus glanis*), crap (*Cyprinus carpio*), amur (*Ctenopharyngodon idella*), șalău (*Sander lucioperca*), lin (*Tinca Tinca*). Astăzi, se pescuiește mai mult caras, țipar (denumire locală *chișcar*), știucă (*Esox lucius*), plătică (*Abramis brama*), biban (denumire locală *baboi*), plevușcă (*Leucaspis delineatus*) (denumire locală *gughii*). Rácii erau prinși cu mâna. Scoicile au fost o resursă de hrană consistentă în timpul foametei din 1947. Balta a devenit o importantă sursă de hrană și venit. Din fauna acvatică se pescuia ondatre, nutrii, cu ajutorul capcanelor.

Resursele de vegetație acvatică și palustră, precum stuful (*Phragmites australis*), papura (*Typha latifolia*, *Typha angustifolia*) au fost și sunt folosite ca materie primă de construcție, în artizanat. Papura era utilizată la confecționarea rogojinelor, acestea erau folosite ca material protector pentru creșterea răsadului. De asemenea, din stuf se împletesc coșuri, coșnițe, mături, se înfundă butoaiele. Stuful se folosea în loc de paie la lipirea caselor, ca material pentru acoperiș. Dintr-un document din 1893 aflăm indicații pentru reconstrucția școlii din sat: „Clădirea să fie acoperită cu stuf nou, după metoda nemțească”¹¹⁸³. În perioada interbelică, stuful era folosit ca material pentru construcția gardurilor. Cu timpul, după anii '50 ai secolului XX, această tehnică a început să fie considerată o rușine, semn al sărăciei familiei. Astfel de gard din stuf este astăzi utilizat pentru delimitarea grădinilor, pentru acoperirea anexelor gospodărești și la stâne.

Faptul că la gospodăria piscicolă construită în 1971 munciau 3332 de muncitori, unde se produceau anual circa 30000 centenere de pește¹¹⁸⁴, constituie un argument că acestei ocupații i-au fost conferite atribute economice locale. Valorificarea luncii văii cursului inferior al râului Prut, inclusiv a bălții (precum spun localnicii), a impregnat localității un caracter piscicol. Însă, din păcate, în ultimele decenii, din cauza întreruperii activității gospodăriei, scăderii nivelului apei și înămolirea bălții, s-a diminuat drastic numărul de pești. La aceasta se adaugă lipsa continuității de transmitere a experienței și cunoștințelor pescărești.

Păstoritul. În ciuda tuturor schimbărilor aduse de timp, trebuie apreciată continuitatea și funcționalitatea activității păstorești în satul Crihana Veche. Păstoritul a păstrat pe parcursul secolelor o importantă funcționalitate economico-culturală dimensionată, grație instrumentelor materiale și culturale, sărbătorilor tradiționale pastorale, încât are până în prezent un impact simbolic și spiritual notoriu asupra comunității. Astfel, transhumanța mocanilor din Transilvania în sudul Basarabiei a determinat încetățenirea păstoritului pe teritoriul localității, informație susținută și de respondenții locali intervievați, care își amintesc despre bunicii lor păstori veniți din Ardeal: „Bunicul meu, el, Dumnezeu să-l odihnească, a raposat în patruzeci și patru, a

1183 Ibidem, p. 253.

1184 Ibidem, p. 256.

avut zăci copchii, numai mama îi în viață, de optzeci și șase de ani, Dumnezeu să-i dea sănătate. Și ei sunt veniți din Ungaria, din Ardeal¹¹⁸⁵. Răspândirea cuvântului *mocan*, utilizat în această regiune, este o altă trăsătură care apropie acest spațiu de păstorie veniți din Transilvania¹¹⁸⁶.

Datele de arhivă ne furnizează informații factologice privind situația demografică și economică a localității. De exemplu, în urma recensământului localităților efectuat de Comitetul de Statistică al Guberniei Basarabia, pentru 1870–1875, au fost înregistrate următoarele date despre acest sat.

Tabel 3.1. Datele recensământului din 1870–1875 privind satul Crihana Veche¹¹⁸⁷.

Distanța	Numărul de case	Spațiul	Locuitori		Animalele domestice			Grădini	Mori
85	151	4.926 desetine	<i>Femei</i>	<i>Bărbați</i>	<i>Cai</i>	<i>Bovine</i>	<i>Oi și Capre</i>	3	13
			331	377	140	465	1.880		

Documentele de arhivă mai oferă informații privind recensământul animalelor din 1943¹¹⁸⁸. Astfel, sunt incluși în listă 69 de proprietari. Cele mai frecvente nume de familie sunt Boghean, Bezman, Matcaș, Bogdan. Proprietarilor le aparțin 97 de capete de animale, dintre care 36 de iepe, 54 de cai murgi, 7 armăsari. Animalele sunt identificate și caracterizate prin: culoarea părului, evidențiindu-se negru, murg, bălan, sur, roib, șargă; prin semnele particulare – patru oarbe și trei breze. Tipurile de harnașament prezente la animalele din sat sunt cele cu *jug, la piept, hamuri, șăi, samare*.

Cercetările de teren efectuate în septembrie 2015 în satul Crihana Veche ne-au furnizat de asemenea informații prețioase care au confirmat ideea că păstoritul este unul reprezentativ pentru această localitate. Prin urmare, la data respectivă, pe moșia localității erau înregistrate 11 stâne de oi și una de capre. Proprietarii, numiți ciobanii principali (*starșăi cioban*), ai acestor stâne sunt Niță Crăciun, Nicolae Zaporojan-Machedon, Ion Gavriloi, Constantin Poștaru, Ion Boghean, Ștefan Armanu, Viorel Zgîrcibabă (stână de capre), Vasile Doni, Vasile Patrichi, Igor Bezman, Ion Lupea, Vitalie Zaporojanu. Unui cioban îi revine în medie 150 de oi. Arhitectura organizatorică a stânei este constituită din *fierbătoare* – unde se fierbe zărul, *brânzărie* – unde se încheagă laptele, *bordei* cu beci – unde dorm ciobanii și este depozitată brânza, *arcaci, strungă și cotari* – unde înnoptează și sunt închise pentru muls animalele, *comarnic* cu ștergători – unde se mulg oile și caprele (Foto. 3). Diviziunea

1185 Inf. Crăciun Gheorghe, n. 1968, Crihana Veche – Cahul (2015).

1186 Iordan Iorgu, Toponimia românească, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, p. 296.

1187 Александр Егунов, Бессарабская Губерния в 1870-1875 годах: I. Перечень населенных мест [Alecsandr Egunov, Gubernia Basarabia în anii 1870-1875: I. Recensământul localităților], [f.edit.], Кишинев, 1879, p. 123.

1188 A.N.R.M., F. 2067, inv.1, d. 2464.



Foto. 3. Datul caprelor la strungă (Foto. D. Onica)

fizice – *ochișăle, urechete, berci, ochinate; mulgătoare* sau *sterpe*. *Mânzări* se numesc oile care au lapte, *sterpe* sunt cele care nu se mulg, *cârlani* sunt numiți mieii. Ciobanii își cunosc foarte bine turma, chiar fiecare animal în parte. Oile sunt cunoscute după cele care sparg turma sau care merg în față. Mioarele sunt marcate cu semne de proprietate la ureche, prin *chișcătură, cârlig, petricală, hârleț* etc. și, mai nou, sunt *crutaliat*e. Pentru a nu fi confundate, acestea sunt *tângăluite* deasupra cozii, pe greabăn, pe frunte, cu inițialele stăpânului. De exemplu, „dacă proprietarul este Crăciun, în cazul meu, se pune „C” cu o culoare, oile lui frate-meu sunt însemnate cu litera „C” de altă culoare, ca în cazul în care se amestecă oile acestea să fie văzute de departe. Le tângăluiești deasupra cozii, pe greabăn, pe frunte...”¹¹⁸⁹.

Ritmicitatea mulsului oilor este determinată de cantitatea și calitatea covorului vegetal, se consideră laptele mai bun, cu multă grăsime, în urma păstoritului oilor pe miriști. Frecvența mulsului variază în decursul anului. La Sfântul Gheorghe, se face măsura laptelui în căldarea cu cupă (Foto. 4). Oile se mulg de trei ori pe zi: dimineața, între orele 4.00 și 6.00, la amiază – ora 12.00, și seara, după ora 20.00. La mijlocul verii, sunt două mulgeri (denumire locală *lapș*): dimineața, la orele 5.00 – 6.00, și seara, la orele 16.00 – 17.00. Iar spre toamnă – o dată pe zi, dimineața sau seara.

Ciobanii posedă diferite cunoștințe populare privind sănătatea animalelor și locurile interzise de pășunat. În caz de intoxicație, oilor li se dă zer sau

muncii în cadrul stânei este stabilită astfel: omul care paște mieii se numește *cârlănar*, ceilalți se numesc *ciobani*. Dintre speciile de oi menționăm *țigaia albă și neagră, oi țuști*.

Cea mai mare stână are 600–700 de oi (turma, local *târlă*), iar cea mai mică – 150–200. Terenul stânelor este privat, iar pășunile se află în gestiunea primăriei; taxele percepute pe an sunt de 9 lei/vită, 1,5 lei/oaie.

Oile sunt diferențiate de către ciobani după particularități



Foto. 4. Căldare cu cupă (Foto. D. Onica)

1189 Inf. Zgârcibabă Viorel, n. 1980, Crihana Veche – Cahul (2015).

lapte sau li se face o tăietură în ureche; inflamarea copitei e tratată cu piatră vânăță (sulfat de cupru). Gălbeaza este tratată astfel: „Unii frig oile la buric cu un muc. Științific i se spune faseulioză. Înainte erau mai puține boli din cauza că ciobanii nu pășteau niciodată oile doi ani la rând pe același loc. Și asta era un lucru benefic. Și nu dădea voie ca să incubeze boala”¹¹⁹⁰. Același informator ne amintește că o altă boală a oilor este răfulgul: „Eu vă spun un tratament ca să scăpe repede. Apărând primul simptom, oaia trebuie izolată și dacă, timp de o zi vede că... depinde de ce origine, de anumite forme. Atunci o sacrifici, o tai. Și ai scăpat de ea. Dar toată cauza bolii este că se adună oi din diferite turme”. Râia este tratată cu *carboancă*, spun ciobanii, adică cu piatră vânăță (sulfat de cupru).

Pentru a menține igiena, în vederea evitării îmbolnăvirii animalelor și reducerii riscurilor de parazitare, odinioară, se practica mutarea stânei, se muta în special doar strunga, arcaciul; bordeiul, brânzăria, cășăria, rămâneau în același loc. Ciobanii prepară diferite produse lactate – caș, jintiță, urdă, brânză, caracteristic localității este brânza fără borți, numită *borțoasă*.

Din carnea de oi se prepară *cavârma*: „Sacrificăm oile bătrâne, nu cu securea, adică cu toporișca, da’ numai cu cuțitul la încheietură. Se fierbe până chică carnea de pe oase și, după asta, se pune piper negru, sare, după gust, și așa mai departe. Săul se ridică deasupra. Și iarna tai câte o bucătică”¹¹⁹¹.

Cojocăritul, ca meșteșug, este o ocupație de bază pentru satele învecinate, precum Colibași. Din spusele respondenților, în Crihana se obișnuia să se confecționeze doar boande. Un anume Moș Chirică făcea căciuli din blană de cârlan, cunoscute ca căciuli mocănești¹¹⁹².

După cum se știe, păstorii îi au ca patroni pe Sfântul Gheorghe și pe Sfântul Dumitru, cei care delimitează anul pastoral. Zilele lor de sărbătorire sunt, de asemenea, un punct de hotar meteorologic, timp al credințelor și al practicilor magice de furt al manei animalelor etc. În acest sens, nici ciobanii de la Crihana Veche nu fac excepție. La Sfântul Gheorghe (6 mai), timpul este prielnic pentru începerea pășunatului, care se încheie mai târziu, toamna, pe la Sfântul Dumitru. Începutul anului pastoral, formarea turmelor de oi și vite, intensificarea comerțului cu produse lactate, toate acestea sunt părți ale unor așa-zise mici diviziuni a muncii în perioada cuprinsă între Sfântul Gheorghe și Sfântul Dumitru. Anume această dată încurajează solidaritatea socială, responsabilitatea, conștiința colectivă față de anumite munci și ocupații. Organizarea oamenilor pentru a forma turmele de animale, pentru a delimita hotarele pășunelor, pentru a numi persoanele ce urmează a fi responsabile de animale, de organizarea însăși a părții festive a sărbătorii, impun înțelegere, comunicare și conștiința apartenenței sufletești și sociale la comunitate. În Crihana Veche memoria colectivă păstrează anumite credințe specifice acestei zile, și anume acea a somnului interzis, de altfel *furi somnului mieilor*; spălatul cu rouă, punerea brazdei cu iarbă verde și crenguțe de salcie pe stâlpii de la poartă ș.a.

1190 Inf. Crăciun Gheorghe, n. 1968, Crihana Veche – Cahul (2015).

1191 Inf. Crăciun Gheorghe, n. 1968, Crihana Veche – Cahul (2015).

1192 Inf. Poștaru Ion, n. 1938, Crihana Veche – Cahul (2015).

Păstoritul află expresie artistică în tradiționalul joc local *Caprele*. Este o formă de folclor pastoral de importanță națională, care implică sincronic colindă, joc de măști și teatru folcloric. Este un obicei transmis din generație în generație, practicat în ajunul și ziua Sfântului Vasile (13-14 ianuarie), dată când locuitorii satului sărbătoresc Anul Nou pe stil vechi. Actanții urează familiilor belșug, sănătate și izgonesc spiritele rele. Originalitatea caprelor de la Crihana rezidă în unicitatea lor, deoarece sunt confecționate în fiecare an, după ce sunt distruse în anul anterior.

Pescuitul și păstoritul au lăsat amprenta materială și spirituală în viața locuitorilor de la Crihana Veche. Datele cu caracter etnografic, istoric și social sunt importante pentru o cercetare interdisciplinară a componentelor ergografice și un aport la cunoașterea patrimoniului cultural local.

BIBLIOGRAFIE

- Ursu, Andrei, *Raioanele pedogeografice și particularitățile regionale de utilizare și protejare a solurilor*, Tipografia AȘM, Chișinău, 2006.
- Arhiva Națională a Republicii Moldova, F. 2067., inv.1, u.p. nr. 2450.
- Arhiva Națională a Republicii Moldova, F. 2067, inv.1, d. 2464.
- Mihăilescu, Constantin, *Clima și hazardurile Moldovei: evoluția, starea, predicția*, Licorn, Chișinău, 2004.
- Mihăilescu, Constantin *et alii*, *Resursele Naturale. Colecția Mediul Geografic al Republicii Moldova*, Vol. 4, Chișinău: Știința, 2006.
- Bulat, Dumitru *et alii*, *Biodiversitatea, bioinvazia și bioindicația*, Tipografia Foxtrot, Chișinău, 2014.
- Cuceu, Ion; Cuceu, Maria, *Metode și instrumente de cercetare etnologică. Stadiul actual și perspectivele de valorificare*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2011.
- Iorgu, Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei R.P.R, București, 1963.
- Usatâi, Marin, *Structura taxonomică a ihtiofaunei sectorului inferior al râului Prut și al lacurilor de luncă*, în: *Ecologia, evoluția și ocrotirea regnului animal și vegetal*, Chișinău, 2003.
- Mihordea, Vasile, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea. Vol. II. Moldova*, Editura Academiei R. P. R., București, 1966.
- Ladaniuc, Victor; Țopa, Tudor, *Localitățile Republicii Moldova. Vol. 5*, Fundația „Draghiștea”, Chișinău, 2005.
- - Александр Егунув. *Бессарабская Губерния в 1870-1875 годах: I. Перечень населенных мест* [Alecsandr Egunov. *Gubernia Basarabia în anii 1870-1875: I. Recensământul localităților*], [f.edit.], Chișinău, 1878.

FUNCȚIONALITATEA SPAȚIULUI GOSPODĂRIEI ARGEȘENE. TRECUT ȘI PREZENT

Florin Gerard CĂLIN*

Cuvinte cheie: *Zona Argeș, gospodărie țărănească, funcționalitatea spațiului*
Keywords: *Arges district, peasant household, space functionality*

Abstract

The study, based by ethnographic research, present the evolution of peasant household functionality in Arges district. We can observe the social and economic changes that have occurred in the space functionality of over a century. Like a main characteristic we can see the agglomeration tendency of the interior of the house, by overlaying objects from several generation. With regard to household annexes we notice that many of peasantry quit one's house and destroying them to the disappearance of traditional crafts and occupations.

Adăpostind grupul familial și căminul în jurul căruia s-a organizat viața cotidiană, casa țărănească a fost locul unor activități casnice și economice diverse, chiar și în momentul în care evoluția societății a condus la delimitarea mai strictă a ocupațiilor și a specializărilor. Dezvoltarea meșteșugurilor a avut un rol esențial în evoluția economiei rurale cu repercusiuni firești asupra cadrului construit. Dacă inițial locuința a fost suficientă pentru adăpost și spațiu de exercitare a unei părți a activităților casnice, treptat, evoluția societății și perfecționarea lentă a mijloacelor de producție au impus o diversificare a anexelor gospodăriei, de la depozite și grajduri, până la adăposturi pentru instalații de tehnică populară.

Modul de organizare a gospodăriei corespundea tipului de activități ce se desfășurau în cadrul ei, dar și nivelului de evoluție socială. Într-un anume mod era organizată gospodăria unui agricultor-crescător de animale, care necesita multe anexe, și altfel cea a unui pescar care, eventual, practica ocupația în cadrul unei obști, deci nu avea nevoie de anexe proprii. Gospodăria morarului, care își asigura existența exclusiv din exploatarea morii, era diferită de cea a unui olar ce practica sporadic meșteșugul, în restul timpului cultivând pământul. Această diversitate era prezentă cu toată forța tradiției și tendința ei de a perpetua structuri moștenite, de unificare în arii restrânse (corespunzând orizontului tipic culturilor populare) a tipologiei de organizare a gospodăriilor și a construcțiilor aferente.

Construcțiile populare ținând de categoria anexelor și a instalațiilor de tehnică populară subordonate criteriului funcționalității, deși uneori trebuiau să răspundă unor necesități inedite, au adoptat, din punct de vedere al tehnicilor de construcție, soluții verificate de-a lungul generațiilor. Aceste prefaceri au fost rezultatul unor acumulări lente și ale preluării cu consecvență a ceea ce era pozitiv în experiența anterioară. În privința modificării unor astfel de structuri proprii culturilor populare nu trebuie să se

* muzeograf, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești

neglijeze influența permanentă, uneori discretă, alteori mai puternică, suferită din partea unor culturi majore.

Prin tradiție, ocupațiile și, în special, unele meșteșuguri, prin caracterul lor de activități individuale sau de familie, au fost legate de funcțiunea de locuire a gospodăriei. În legătură cu specificul activității, cu gradul de evoluție, spațiile destinate activităților economice au îmbrăcat forme de la o contopire totală cu spațiul de locuit până la independență față de gospodărie (atelieri de fierar, olar, dogar, poverne etc.).

Funcții sociale și economice

Spațiul, multă vreme restrâns, a fost astfel împărțit încât să permită condiții optime pentru desfășurarea activităților casnice, în principal: odihna, creșterea copiilor, pregătirea hranei și prelucrarea diferitelor materii prime¹¹⁹³.

În evoluția lui, pe măsura schimbărilor intervenite în dezvoltarea locuinței, interiorul casei dobânda noi însușiri. Organizarea interiorului era influențată de sistemul de încălzire și de preparare a hranei, mobilierul și piesele de decor (textile, ceramică, icoane). *Aceste elemente au evoluat în timp: mobilierul (patul, lavița, masa, lada) a trecut, de la formele vechi, dulgherești, la formele mobilierului tâmplăresc, paralel cu evoluția casei în plan arhitectural și al funcțiunii interioarelor; era mai rudimentar la casa cu una sau două încăperi și mai evoluat la casa cu trei încăperi; textilele cunosc același parcurs, de la forme preponderent utilitare, spre cele cu funcții, mai ales, decorative*¹¹⁹⁴.

Interiorul locuinței constituie poate cea mai concludentă expresie a modului de viață și a spiritualității, a ideilor, a cuvintelor unui popor, a vieții familiale și sociale, cu toate implicațiile lor. Factorii care determină structura și evoluția interiorului țărănesc sunt, în general, de natură umană și istorică. În strânsă legătură cu funcția de adăpost împotriva intemperiilor, dotarea interiorului este diferită în funcție de climă și de ocupații. Echipamentul de încălzit, țesăturile de interior sunt influențate de mediul natural, iar practicarea anumitor ocupații determină nemijlocit modul de organizare a interiorului¹¹⁹⁵.

Interiorul casei țărănești avea și are funcții complexe, derivate din: numărul, dimensiunea și destinația încăperilor, numărul membrilor familiei, ocupațiile practicate, puterea economică a gospodarilor, influențele primite din zonele învecinate. Ținând cont de aceste funcții, se pot creiona câteva etape ale evoluției:

9. locuința semi-îngropată, care îndeplinea funcții de locuire și utilitare. În prezent, acest tip de locuință a dispărut;

10. locuința monocelulară, care îndeplinea, concomitent, ambele funcții. Astăzi, astfel de locuințe există sporadic și sunt fie părăsite, fie transformate în magazine sau spații de depozitare pentru diferite obiecte pe care țăranul nu le mai folosește.

11. locuința bicelulară, în forma simplă, la care apare o nouă încăpere denumită *camera bună* și care era folosită sporadic, dacă familia era puțin numeroasă,

¹¹⁹³ Valer Butură, *Etnografia poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 107.

¹¹⁹⁴ Ibidem, p. 115.

¹¹⁹⁵ Paul Petrescu, Georgeta Stoica, *Arta populară românească*, Editura Meridiane, București, 1981, pp. 25-26.

sau era de uz continuu dacă familia avea membri mai mulți; în acest caz, camera primea o sobă cu plită. Pe lângă cele două funcții enumerate mai sus, aici, apare și funcția decorativă, camera bună sau odaia având și rol estetic;

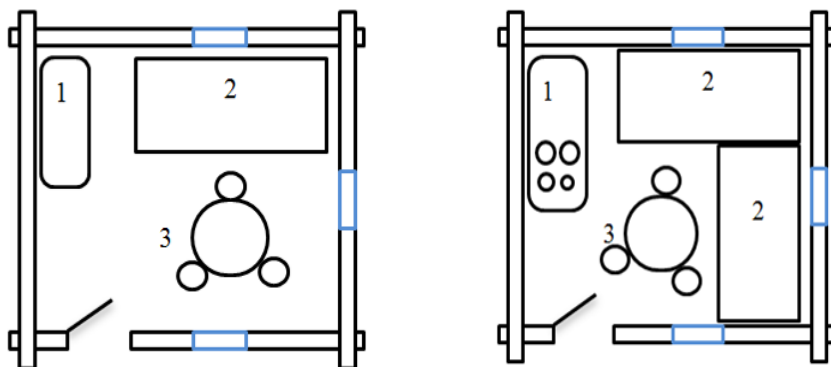
12. locuința bicelulară, cu sală, uneori cu pîmniță, în funcție de starea economică a proprietarului - reprezintă trecerea spre formele evoluate de case pluricelulare și cu etaj. Practicarea viticulturii sau a pomiculturii a determinat apariția pîmniței sub camere.

13. la casa cu cat, elevația atrage o diferențiere și mai mare, prin redistribuirea funcțiilor între încăperile de la cele două niveluri: parterul este destinat depozitării produselor, iar etajul este rezervat locuirii.

Pentru stabilirea tipurilor de organizare a locuințelor pe văile cercetate, trei elemente cu caracter permanent constituie structura: sistemul de încălzire, patul și masa cu scaune. În funcție de acestea sunt așezate celelalte obiecte din încăpere¹¹⁹⁶.

În funcție de numărul de camere și de cele trei elemente sus-numite, se desprind, în mod clar, următoarele tipuri de interior de casă țărănească:

1. *tipul de interior simplu (pentru casele cu o încăpere)*, cu două momente de dezvoltare: a) faza inițială, cu prezența vetrei sau a cuptorului în camera de locuit, patul așezat pe peretele lung din spate, în fața sobei, și masa joasă în centrul încăperii; b) a doua fază, când se trece de la vatră, la sobă cu plită, iar patul și masa ocupau aceleași locuri. În multe cazuri apar două paturi, dovadă a măririi familiei. Acest exemplu de interior era întâlnit pe toată perioada secolului al XIX-lea;



Variante de interior simplu pentru casele cu o încăpere (după modele și informații din teren). 1 – vatră/sobă cu plită; 2 – pat; 3 – masă joasă cu scaune.

2. *tipul de interior simplu (pentru casele cu două încăperi - cameră și tindă)*, trecerea făcându-se ca urmare a diversificării ocupațiilor și a modificării planului de locuit¹¹⁹⁷. Și aici, avem mai multe momente de dezvoltare: a) vatra se afla în tindă și soba în cameră; patul se afla tot pe peretele longitudinal din spate, în fața sobei, iar

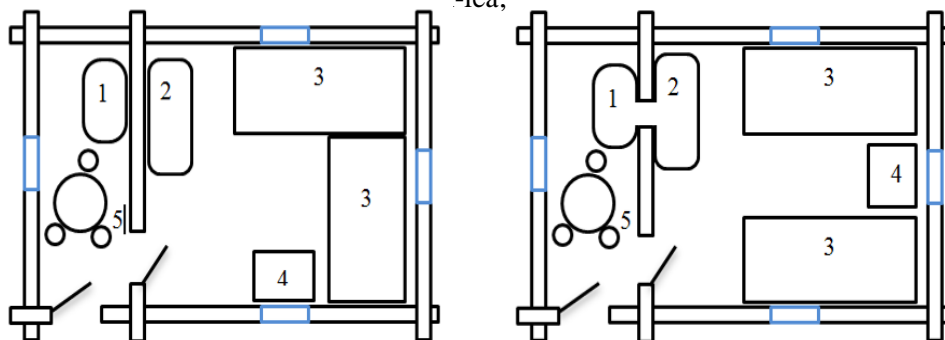
1196 Georgeta Stoica, *Interiorul locuinței țărănești*, Editura Meridiane, București, 1983, p. 15.

1197 Paul Petrescu, Elena Secoșan, *Arta populară românească*, Editura Meridiane, București, 1966, p. 183.

masa joasă rămânea în tindă. În cameră exista o altă masă, înaltă de formă dreptunghiulară pusă în dreptul unui geam. Dacă în cameră se aflau două paturi, ele puteau fi așezate în unghi drept, iar masa rămânea tot în dreptul unui geam, sau paturile erau așezate paralel lângă pereții longitudinali, cu masa între ele, în dreptul geamului; b) vatra se afla în tindă, iar în cameră – sobă oarbă; celelalte elemente își păstrau locurile. Ca încadrare temporală, acest tip a coexistat cu prima variantă de interior simplu, deoarece cele două modele de case – monocelulară și bicelulară – le

în

-lea;

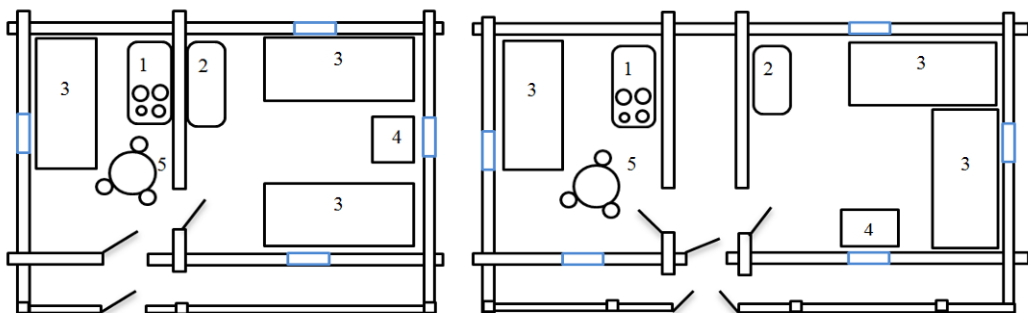


Varianțe de interior simplu pentru casele cu două încăperi (după modele și informații din teren). 1 – vatră; 2 – sobă cu gură de foc/sobă oarbă; 3 – pat; 4 – masă înaltă; 5 – masă joasă cu scaune.

3. *tipul de interior evoluat (pentru casele cu două sau trei camere cu prispă sau sală și pentru casele cu etaj)* apare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca urmare a dezvoltării meșteșugurilor, ocupațiilor și comerțului. Aici, spațiul se dublează, fie în plan, fie pe verticală. Pentru casele cu două camere (1. tindă - mai lată - se transformă în bucătărie și cameră de zi, și 2. camera propriu-zisă, numită acum odaie/camera bună) sistemul de încălzire este separat, cu mențiunea că soba din bucătărie are plită și cuptor, iar soba din cameră este fie separată, fie oarbă. În bucătărie, dispoziția celor trei elemente este următoarea: soba, pe perețele longitudinal comun cu camera sau cu holul (dacă acesta există), patul, alăturat de perețele opus sobei, și masa spre centrul încăperii. În camera bună soba avea gură de foc, și era dispusă pe perețele comun; patul/paturile erau dispuse la fel – în fața sobei/ în unghi drept, iar masa înaltă în dreptul geamului sau între ele. La casele cu trei camere, mai existau: o sobă, un pat și o masă și pentru cea de-a treia cameră. La casele cu etaj, parterul era ocupat de pînă, iar etajul avea două camere, fie cu intrări din sală, fie cu intrări din hol. Locurile sobei, patului și mesei erau aceleași ca la casa cu două camere.

În cadrul interiorului de casă monocelulară, remarcăm afinitățile cu interiorul locuinței sezoniere și tendința spre forme cu valențe artistice ale casei bicelulare. Aici găseam: soba cu plită, care, de obicei se afla în fața ușii (pe aceeași linie cu ușa) - asigurând prepararea hranei și, în același timp, încălzirea; unul sau două paturi simple așezate în unghi drept; o masă joasă, rotundă - care sta atârnată pe perete din cauza

spațiului insuficient; câteva scăunele joase, rotunde, sau buturugi mici; una - două polițe care formau un raft de perete; icoana și, uneori, șervete agățate pe pereți. Vesela era una minimală: două-trei străchini de lut, un tuci de lut și, uneori, de metal; linguri de lemn, cuțitul - o unealtă de mare preț, bota și oala de apă. Țesăturile interioare se rezumau la una-două pături simple și perne umplute cu paie.



Variante de interior evoluat pentru casele cu două camere (după modele și informații din teren). 1 – sobă cu plită și cuptor; 2 – sobă cu gură de foc; 3 – pat; 4 – masă înaltă; 5 – masă joasă cu scaune.

Trecerea de la interiorul monocelular la cel bi sau pluricelular, în funcție de evoluția planului, reprezintă o graduală degajare a primului, mergând până la multiplicarea lui¹¹⁹⁸.

Locuința cu tindă, celar și casă de locuit este o formă de adăpost relativ simplă, cu funcții bine determinate.

Tinda reprezintă un spațiu mic, la intrare, din care poți pătrunde în cameră de locuit, numită *casă* și în *celar* (o parte din tindă, închisă, transformată în cămară), acolo unde exista. Dacă tinda avea, în partea din spate, vatră, ea se numea *tindă caldă*, dacă nu, denumirea era de *tindă rece*.

Vatra, construită din cărămidă arsă, era dispusă pe lățimea tindei. În partea superioară, la o înălțime de aproximativ un metru de la vatră, exista hornul, construit din chirpici, care se continua în podul casei cu un coș din cărămidă pentru evacuarea fumului în pod. Pe *corlata* hornului se așezau străchinile, lingurile de lemn, pisălogul de usturoi și de sare etc. În unele cazuri, în partea de jos, pe laterală, vatra comunica printr-o gură de foc cu soba din cameră, asigurând și încălzirea acesteia. În astfel de situații vatra avea o dublă funcție: de preparare a hranei și de încălzire. Soba din cameră se numește, în acest caz, *sobă oarbă*. Legată direct de poziția vetrei, soba oarbă era construită în camera de locuit, pe peretele despărțitor, în dreptul vetrei, de care era legată printr-un orificiu făcut în perete, numit *gură de alimentare*. Originea sobei oarbe trebuie căutată în calea firească a îmbunătățirii sistemului de încălzire¹¹⁹⁹, dar și în realizarea unor economii în ceea ce privește lemnele consumate și timpul alocat preparării hranei și încălzirii casei. Caracteristică regiunilor de câmpie din

¹¹⁹⁸ Ibidem, p. 184.

¹¹⁹⁹ Georgeta Stoica, op. cit., p. 18.

județele Argeș și Mușcel, perfect adaptată pentru zone cu puține păduri, și remarcându-se printr-un consum mic de combustibil, soba oarbă s-a generalizat pe întreg teritoriul celor două județe, fiind întâlnită, inclusiv, în zonele montane.

În felul acesta, holul prelua funcția de bucătărie, ceea ce reprezintă o adaptare a spațiului construit la necesitățile vieții. Modelul de *tindă caldă* îl întâlnim și la casele cu două camere, în special la cele cu caracter agro-pastoral. În locuințele ale căror proprietari se îndeletniceau cu viticultura sau pomicultura, ea este mult mai rară.

Pe vatră, se păstrau vasele mari de gătit din ceramică și țeștul pentru pâine.

Alături de vatra cu horn, în tindă, se mai găseau obiectele necesare unei bucătării țărănești: polița cu străchini și linguri de lemn, donița cu apă, oale, copaia de făină și mălai, masa rotundă cu scaune mici etc.

Apariția celarului simplifică organizarea tindei, aici depozitându-se uneltele cotidiene de muncă (topoare, fierăstraie), donița cu apă etc.; în general, tinda este puțin mobilată, din cauza funcției sale de spațiu de trecere spre odaia de locuit și celar¹²⁰⁰.

Podeaua tindei, ca, de altfel, a întregii locuințe, era din pământ „selivisit/spoit”, în cele mai frecvente cazuri. Treptat, ea a început să fie pardosită cu scândură.

În tindă se afla și gura podului, accesul în podul casei făcându-se cu o scară cu fuști, plasată în spatele ușii. În general, în pod, oamenii își păstrau lucrurile mai puțin folositoare, obiecte de uz casnic și, uneori, unele produse agricole: fasole, porumb etc.

Denumirea de *casă* se acordă odăii de locuit. În cazul tipului de locuință cu două odăi, una din odăi se numea *camera de zi/odaie mică*, iar cealaltă, *odaie* sau pur și simplu *casă*.

În odaia de locuit, piesele de interior erau bine ordonate, ceea ce făcea constantă structura, schimbările vizând doar factura sau ornamentica pieselor de mobilier, ceramica și textilele.

Odaia mică sau camera de zi era spațiul destinat odihnei, fiind încălzită prin tindă. De cele mai multe ori, aici, iarna, femeile țeseau la război scoarțele sau pânza pentru casă și coseau frumoasele lor ii.

Peretele din fața ușii de intrare are ca element central oglinda. Deasupra ei se așază un șervet mai lung decât cele obișnuite. Registrul deosebit este alcătuit din șervete, fie izolate, în care caz sunt dispuse *în funtă*, fie *ținute*, adică fâșie continuă din șervete netăiate. Uneori, pe același perete, se așază tablouri cu fotografii ale membrilor familiei sau icoane de mici dimensiuni¹²⁰¹.

Peretele al treilea se remarcă prin culmea din lemn, lungă cât tot peretele, pe care se agățau țeșături speciale, piese de port, desagi. Inițial, culmea avea și un rol practic, fiindcă, în partea dinspre sobă, se agățau hainele ude. Cu timpul, s-a renunțat la uscarea hainelor pe culme, pe ea așezându-se doar țeșături decorative. Peretele din spatele culmii este decorat cu o scoarță țesută în vârgi sau aleasă cu motive geometrice.

Al patrulea perete, cel de la vatră, arareori are vreun obiect prins într-un cui.

1200 Florea Bobu Florescu, Paul Stahl, Paul Petrescu, Arta populară din zonele Argeș și Muscel, Editura Academiei RPR, București, 1967, p. 99.

1201 Ibidem, p.100.

Nelipsită este icoana de lemn, încadrată de cel mai frumos șervet, așezată pe peretele dinspre răsărit. În jurul ei sunt frunze și mlădițe aduse de la biserică, de la slujbele religioase ale marilor sărbători: Florii, Paști, Drăgaică etc.

În privința ceramicii, alături de piesele textile decorative s-a practicat decorarea registrelor superioare ale pereților cu obiecte din lut, într-o epocă mai nouă, sub formă de farfurii, străchini cu toartă și cănuțe. Din secolul al XIX-lea și până în preajma Primului Război Mondial, decorarea pereților a fost mixtă, aproape pretutindeni întâlnindu-se țesături decorative împreună cu piese ceramice. Rapida schimbare în gospodăria rurală, în ceea ce privește utilizarea casei, a atras, după sine, renunțarea la o parte din obiectele ceramice. Locul lor a fost luat de către un al doilea registru de șervete¹²⁰². Tot în această perioadă, sătenii au renunțat la lăzile de zestre, tronurile de mălai și făină, sau cele cu grâu și porumb.

Pentru trecutul interiorului mușcelan din casa cu tindă, celar și odaie de locuit, rămâne caracteristic colierul realizat din ouă încondeiate, așezat la icoană, care indică epoci foarte îndepărtate ca origine.

Imaginea interiorului trebuie completată cu mobilierul care intră în ansamblul general: patul, tronul (lada cu zestre), masa și scaunele.

Patul, piesa cu cea mai importantă funcție practică, a evoluat structural și decorativ. Picioarele paturilor erau, la început, sub formă de țaruși bătuți direct în pământ, iar mai târziu au fost executate tâmplărește. În vechime, peste scândurile așezate transversal, se așterneau direct scoarțe simple, cergi din cânepă sau pături țesute în război. Toate acestea erau neornamentate, mai rar aveau decoruri. Trebuie menționat că țăranul nu folosea macatul bogat decorat pentru a dormi pe el. Moda salteii umplute cu paie apare mai târziu. Înainte de saltea, se așterneau peste scânduri paie de grâu ori fân, iar în familiile mai înstărite, se puneau piei de oaie. Peste cergi sau pături, se așezau perne lungi, țesute în război, în două sau patru ițe, din lână și cânepă, care erau umplute cu paie sau foi de porumb; mai târziu, decorul patului a fost completat cu *fultuca* de pânză albă, ornamentată cu motive florale, zoomorfe și geometrice, țesute sau cusute cu arnici roșu, negru, albastru. Acestea din urmă erau așezate la capul patului, pe timpul zilei, având rol strict decorativ, pentru a înfrumuseța camera.

Cu trecerea timpului, patul s-a acoperit cu scoarțe asemănătoare celor de pe pereți, formând, împreună, un ansamblu cromatic unitar, în care predomină culorile: roșu, albastru, alb, verde.

Masa, la început joasă și rotundă, care, în restul zilei, era rezemată de perete, la capătul patului, neacoperită cu țesături, a fost înlocuită de masa cu picioare înalte, de tip orășenesc, pe care se puneau față de masă decorată prin vârgi colorate în genul șervetelor. Pe lângă masă, erau așezate scaune înalte cu spătar. Masa înaltă are și rol decorativ, pe ea aflându-se așezat un vas cu flori numit „glastră”.

Un loc fix în cadrul interiorului îl are tronul (numit și lada de zestre), așezat, de obicei, în dreptul peretelui cu soba, alteori, la capătul patului. Este vorba de un tip arhaic de ladă destul de simplu decorată.

1202 Ibidem, p. 102.

O altă piesă de mobilier, adesea decorată, este dulapul, așezat imediat lângă ușă, pe „talpa” din lungul peretelui din dreapta intrării în odaie. El apare închis, ori sub forma unor rafturi, dar, întotdeauna, fațetele sale sunt decorate simplu.

Între piesele de mobilier existente în odaia bună, alături de paturile cu tăblii, regăsim dulapul de haine, masa și scaunele înalte cu spătar. Masa era acoperită cu o față de masă țesută în război, cu alesături în vergi sau cusută cu motive florale.

Ferestrele erau acoperite cu perdele din pânză, cu alesături pe margini, din bumbac colorat, sau cu motive florale cusute „în muște”.

Un rol ornamental au dobândit, ulterior, și batistele, folosite în ceremonialul de nuntă. Ele împodobesc pereții, alături de velințe și șervete, fiind prinse sub formă de romb sau fluture.

Iluminatul încăperilor era asigurat de opaiț și lampa cu gaz sau petrol.

Odaia de dormit se încălzea cu ajutorul sobei oarbe, având gura în vatra din tindă, ulterior, înlocuită de soba cu plită.

Pardoseala era, la început, din pământ lipit, apoi, din scândură acoperită cu preșuri țesute.

Tavanul încăperilor era confecționat din scânduri de brad, iar pereții erau văruiți în alb.

Dezvoltarea locuinței pe verticală a dus la apariția casei cu etaj sau cat. Apariția acestor locuințe este pusă în legătură cu perioada în care casa prelua rolul unei fortificații sau cu fenomenul imitației casei boierești. Rolul decisiv în evoluția acestui tip de casă pare să-l aibă unele ocupații ca pomicultura și viticultura.

Parterul era compus din două încăperi, cu trecere comună, și era rezervat, inițial, pimniței. Ulterior, funcția parterului s-a schimbat: o cameră era pivmnița, unde se țineau butoaiele de vin și de țuică, putini cu varză acră, legume, fructe etc., iar cealaltă încăpere a fost transformată în bucătărie care avea, ocazional, și funcția de cameră de locuit¹²⁰³.



Interioare - pivmniță într-o casă din Boteni. Foto 2010.

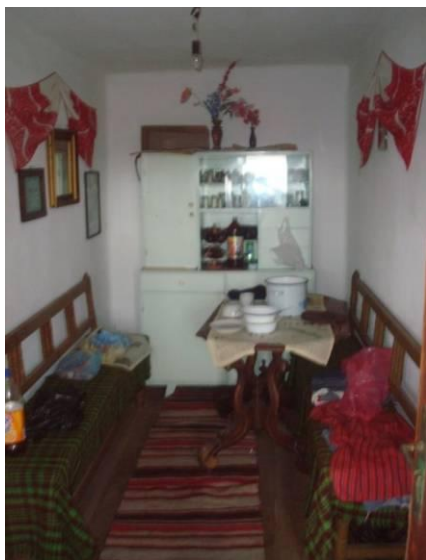
1203 Modificarea funcționalității primului nivel a fost impusă de nevoia de spațiu, cauzată de mărirea familiei. Apariția nepoților aducea, cu sine, mutarea definitivă a bunicilor în bucătăria de la primul nivel.

De obicei, catul este alcătuit din două camere, o tindă și o sală în fața lor. Sala avea diverse utilități: păstrarea tronurilor de mălai și făină, depozitarea provizorie a fructelor sau legumelor culese toamna, uscarea fructelor la soare etc.

Cele două odăi sunt separate printr-o tindă, numită *iatac* în zona Mușcelului. La rândul ei, tinda poate fi împărțită în două, printr-un perete, spațiul din spate devenind *celar*. La casele mai evoluat, tinda, nedespărțită, se mobilează cu pat, scaune, laviță, iar pereții se decorează asemenea celor două odăi de locuit.



Sala de la etaj, cu tronurile pentru mălai și făină;
Nuci puse la uscat, pe sală. Foto 2012.



Tindă mobilată, casă din Nucșoara. Foto 2014.

Tinda centrală de la etaj, cu ferestre laterale și pe latura din spate. Cele două ferestre, diametral opuse, aveau rolul de supraveghere a camerelor. Pe perețele din spate aveau polițe încastrate în zid. Prin tindă trecea și coșul de evacuare a fumului sobei de la parter. Casă părăsită din Davidești. Foto 2011.

Odaia curată a suprastructurii, bogat decorată, demonstra întreaga măiestrie artistică a gazdei. Mobilierul ei constă din două paturi, o masă, un dulap, un tron, o oglindă și două scaune, iar pe pereți se aflau chilimuri, macaturi, prosoape, batiste, icoane.

Masa are forma unei lăzi cu picioare înalte, cu o tăblie deasupra, care se ridică după voie, pentru ca să se scoată obiectele de bucătărie sau casnice depozitate în ea. Ea este ornamentată prin scrijelituri simple (încrucișări de incizii, care creează o rețea de romburi). Mesele cu picioare înalte sunt din ce în ce mai rare; ele au fost înlocuite cu mesele obișnuite de oraș¹²⁰⁴.

Scaunele nu se foloseau în încăperea în care existau mese de factură arhaică; *talpa* încastrată în pereți a preluat funcția acestora. Într-o perioadă ulterioară, scaunele de oraș au fost împrumutate și de populația de la țară, ele devenind mobilă obișnuită¹²⁰⁵. Un rol hotărâtor în schimbarea mobilierului l-au avut fabricile de mobilă. Majoritatea dezvoltate în zonele peri-urbane, unele chiar în sate, ele au atras forță de muncă din localitățile adiacente, mulți săteni lucrând în astfel de fabrici. Formele variate, ușurința execuției obiectelor din materiale prefabricate și prețurile acceptabile îi fac pe săteni să achiziționeze astfel de piese de mobilier.

Dulapul de tip arhaic era singurul cunoscut până la sfârșitul secolului al XIX-lea. El era compus din două părți, una inferioară (un fel de ladă), cealaltă, superioară, având rafturi. Decorația ușilor, executată prin scrijelire, reproducea motivele romb și rozeta.

Tronul este așa-numita ladă de zestre, ornamentată prin același decor scrijelit. În unele gospodării se găseau și lăzi de zestre pictate, *brașovenești*, dar acestea erau mai scumpe și mai greu de procurat. *Lăzile brașovenești* se aflau, în general, în gospodăriile din zonele submontane ale celor trei văi.

Peretele care este lipsit de ferestre are, în fața lui, patul, acoperit cu țesături decorative (scoarțe în vârgi sau alese, cuverturi, plocade) și numeroase perne alese în scoarță, cu decor stereotip, unele având formă obișnuită de pernă, de dimensiuni mici, iar altele, de formă paralelipipedică. Cele din a doua categorie au umplutura din paie și se fac la tapițer; sunt tari ca o saltea și prezintă colțuri marcate. Ele poartă numele de *perne de toc* și se așază în lungul peretelui și tăbliei de pat, descriind, astfel, o formă geometrică regulată pe trei părți.

Începând cu perețele din dreptul patului, scoarța și *șervetul în șir ținut* se întind pe toți pereții, continuându-se de la unul la altul; atunci când se întrerup pe un perete, ele reapar exact de aceeași factură cu cele de pe perețele principal, neexistând, deci, un polimorfism al scoarțelor sau șervetelor din cuprinsul încăperii.

1204 Florea Bobu Florescu, Paul Stahl, Paul Petrescu, op. cit., p. 104.

1205 Ibidem.

Zăvastra - o țesătură cu decor în romburi neuniforme, dispuse pe tot câmpul țesăturii - acoperea tot peretele, ca un tapet, peste care se așeza *șervetul în șir ținut*, sub care se etalează un alt registru decorativ cu *șervete sărite*. Din loc în loc, sub șervet, se agătau fotografiile ale membrilor familiei.

Peretele din față este decorat cu o scoarță ornamentală. Din cauza ferestrelor, compoziția decorativă se schimbă față de ceilalți doi pereți. Pe peretele cu ferestre, se așază oglinda sau un șervet în colțuri. La ferestre, se pun perdele alese cu motive florale.

Pe peretele de la intrare se află soba. Între sobă și ușă, se află o fâșie decorativă numită *carpetă*, iar de o parte și de alta a ușii, se agăță câte un șervet.

Peretele dinspre răsărit are ca decor sacru icoana cu șervet, frunze sfințite la biserică și, uneori, *ghirlanda de ouă încondeiate*.

Odaia cea mică sau camera de zi, servea și pentru bucătărie. Aici se afla: soba cu plită și cuptor, patul, masa joasă, dulapul pentru vase, masa-dulap (în dreptul geamului) unde erau ținute obiectele necesare pentru bucătărie. Pe pereți, în dreptul patului, era pus macatul; deasupra ferestrei era așezat prosopul prins în *fluture*; pe peretele de răsărit era prinsă icoana, fie singură, fie încadrată de un prosop. Lângă sobă, pe perete se afla, prinsă în cui, *sărarnița*, și tot pe peretele cu soba, se afla cuierul din lemn. Inventarul interior era întregit de vasele de ceramică, putineii, tronul pentru mălai și lampa cu gaz. În unele gospodării, mai găsim, în odaia cea mică, deasupra sobei, așezat scaunul pentru uscat încălțăminte.



Interior *odaia mică*. Casă din Mușcel-podgoria.

Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești

Detaliu din *odaia mică*. Sobă cu plită și cuptor. Deasupra sobei, scaunul pentru uscat încălțăminte. Casă în Mușătești.

O categorie specială de obiecte sunt cele de cult. Icoanele pictate pe sticlă sau lemn, dar și cele pe hârtie, cu valori și semnificații magico-religioase, au devenit, în timp, un element important de podoabă a interiorului¹²⁰⁶. Așezate pe peretele dinspre răsărit al camerei, de obicei, deasupra ferestrei, sau între ferestre, icoanele reprezentau

¹²⁰⁶ Georgeta Stoica, op. cit., pp.36-35.

și reprezintă credința în Dumnezeu a țăranilor. *Icoanele pictate pe lemn*, opere ale meșterilor populari sau ale iconarilor din mănăstiri, sunt cele mai întâlnite în casele de pe cele trei văi. Fiecare cameră a casei avea icoana sa. Alături de aceasta se prindeau fie un pristornic, fie câteva fire de busuioc, încadrate de un prosop.

O semnificație aparte o aveau icoanele de vatră. Răspândite cel mai mult în Oltenia, *icoanele de vatră* erau întâlnite și în Argeș și Mușcel. Lucrate pe un blat de lemn, prin scrijelire cu cuțitul, într-o manieră populară, și pictate cu o paletă restrânsă de culori, icoanele se fixau pe coșul vetrei, sau pe corlată, la interior, de unde și denumirea. Ideea amplasării acestor icoane în coșul casei era că, pe aici, puteau intra duhurile rele. Astfel, era protejată casa.

În prezent, în gospodăriile sătenilor, alături de vechile icoane de lemn, există și icoane pe sticlă, sau din hârtie.

La începutul secolului XX, în interiorul locuinței țărănești încep să apară multe obiecte cu caracter meșteșugăresc-orășenesc sau industrial, care distonează cu ansamblul tradițional. Se folosesc țesături din bumbac imprimat pentru perdele și fețe de pernă, se introduc piese de mobilier noi (scrinul, dulapul pentru haine, patul cu tăblii), obiecte de uz gospodăresc din mediul urban. Aceste obiecte și schimbările din interiorul locuinței au loc în contextul unor transformări mult mai profunde în viața satului, care afectează toate aspectele - arhitectura, portul, industriile țărănești etc.- marcând apropierea civilizației rurale de formele de viață specific urbane¹²⁰⁷.

În prezent, fenomenul a luat proporții de masă. Planurile locuinței cuprind camere cu funcții diferențiate - dormitor, sufragerie, bucătărie, baie, cămară etc. Structura interiorului nu mai poate fi încadrată în anumite tipuri, deoarece planurile caselor diferă, gusturile sunt altele, fiecare locuitor procurându-și mobilier în funcție de preferințe.

Adaptarea spațiului la realitățile istorice, economice și sociale

Cercetarea interiorului casei țărănești a avut ca scop cunoașterea aspectelor social-economice, demografice, culturale și etnografice pe care le oferă ansamblul de obiecte dispuse după anumite reguli. Imaginea de unitate a interioarelor se formează ținându-se seama de totalitatea pieselor aflate în spațiul respectiv. Există o strânsă legătură între organizarea interiorului popular și planul locuinței, precum și o interdependență între organizarea interiorului și ocupațiile principale. De asemenea, statutul social își pune amprenta asupra organizării casei. În prezent, pentru zona cercetată, găsim mai multe tipuri de interioare, diferențiate, în special, datorită condițiilor de viață, în: *tipul de interior aglomerat*, *tipul dezvoltat*, *tipul mixt* și *tipul modern*. Primele două tipuri le putem considera tradiționale, deoarece păstrează foarte multe elemente din cultura populară, dar au inserții de obiecte ale civilizației actuale. Cel de-al treilea tip, îl numim *mixt*, datorită combinării elementelor tradiționale cu cele moderne. În fine, cel de-al patrulea tip, *modern*, este reprezentat de locuința care are o înfățișare (arhitectură) populară, dar interiorul este modern.

1207 Ibidem, p. 40.

a) Tipul de interior aglomerat este caracteristic pentru locuința puțin evoluată, cu tindă, celar și „casă de locuit” - camera de dormit. Numit, acum mai bine de 50 ani, de Paul Stahl „interior simplu”¹²⁰⁸, acesta devine, în prezent, datorită adăugirilor de obiecte de la două generații, unul aglomerat, cu suprapuneri de țesături de pereți și aglomerarea pieselor de vestimentație și mobilier. Imaginea interiorului este formată de soba cu plită, scoarța, macaturile, prosoape, carpete, icoana, tablouri de familie - pe pereți, raftul sau rafturile prinse de grinzile casei, patul sau paturi simple (fără tăblii) și masa-dulap.

În toate casele vizitate, sunt nelipsite scoarțele, macaturile, prosoapele, icoana și fotografii de familie pe pereți, sobele cu plită și sobele oarbe, paturile din scânduri, cu tăblii sau fără, cu saltele din paie. Unele locuințe mai păstrează masa joasă rotundă, cu trei picioare și scaunele mici.



Odaia, casă din Mușătești. Foto 2011.

b) Tipul de interior dezvoltat este reprezentat de casele înalte, cu locuința deasupra beciului, și sunt bogat ornamentate cu țesături și cusături de interior pe pereți, paturi cu tăblii, lăzi de zestre pictate, sobe cu olane, sobe cu plită. Cele două camere, de la etaj, sunt decorate diferit: camera-bucătărie este mai simplă, fără prea multe țesături pe pereți, și cu un mobilier strict utilitar, iar, camera bună, folosită sporadic, adună lucrurile de valoare ale locuinței.

Odaia mare reprezintă de fapt odaia curată a suprastructurii, bogat decorată, care arată întreaga măiestrie a gazdei. Nu este vorba de o manieră de împodobire care să difere de la o casă la alta, în funcție de gusturile fiecărei gospodine, ci de o structură caracteristică pentru zonă.

1208 Florea Bobu Florescu, Paul Stahl, Paul Petrescu, *Arta populară din zonele Argeș și Mușcel*, Editura RPR, București, 1967, p. 99-101.



Odaia mare. Foto 2011.

Descrieri ale acestor camere găsim și în consemnările lăsate de învățătorii din sate, în anii 1940-1946: „...una din ele [încăperi] este camera gătită frumos cu tot ce săteanul are mai de preț, ca: scoarțe, chilimuri, și prosoape lucrate frumos, cari împodobesc pereții, paturi așternute cu velnițe ori macaturi, o masă, câteva scaune și un dulap... care completează de obicei mobila acestei camere, din care nu lipsește oglinda care de obicei, se dă de zestre fetei la căsătorie. Urmează apoi camera de locuit destul de redus mobilată, care de cele mai multe ori servește și de bucătărie și rareori vom găsi o bucătărie cu cămara sa”¹²⁰⁹. Într-un alt pasaj se relatează că „în camera unde țin curat...frumos văruiță și spoită... au hainele bune, puse pe ladă sau tron. Și aici au masă, scaune și icoană, iar pe perete au un chilim ales în război”¹²¹⁰. Pentru camera-bucătărie, învățătorul nota: „Obiectele din cele mai multe case de locuit sunt: paturi, scaune, masă, masă rotundă pentru mâncat pe ia, icoană, dulap pentru vasele de bucătărie și șervete. Cei ce au copil mic au agățat de tavan, leagăn”¹²¹¹. Camera-bucătărie era și este folosită și pentru dormit. Aici găsim și un pat, așezat pe peretele cu soba, lucrat simplu, fără tăblii sau alte decoruri, fără saltea și cu pături simple.

Spațiile de la parter nu au funcție decorativă, ele servind pentru depozitarea alimentelor și vaselor cu produse distilate. Singurele elemente, care formează o imagine plăcută a pivniței, sunt: modul de construire a pereților - în lăcriță, în asize, din piatră, și, firidele din pereți.

1209 ANR, fond MCNC, dosar nr. 769/1944, Monografia comunei Bălilești, autor înv. Alexandrina Bălilescu, f. 47.

1210 Idem, dosar nr. 757/1944, Monografia comunei Pietroșani, autor înv. I. P. Necula, f. 61.

1211 Ibidem, f. 62.



Camera bună care primește o sobă cu plită, odată cu mărirea familiei.
Foto 2011.



Interioare tradiționale. Foto 2011.

c) Tipul de interior mixt întâlnit în majoritatea gospodăriilor vizitate, reprezintă o suprapunere de elemente tradiționale și moderne, aranjate după vechea ordine (scoarțe pe pereți, patul pe peretele cu soba, icoana încadrată de prosop etc.) dar, prin alăturarea și combinarea tradiționalului cu modernul, și cu o imagine generală de cameră aglomerată.

Din cele discutate cu proprietarii, unul din motivele pentru care s-a ajuns la o astfel de aranjare și decorare a interiorului este acela că tinerii (copiii și nepoții) vor o cameră cu înfățișare modernă, în timp ce părinților/bunicilor le este greu să se despartă de țeșăturile și piesele de mobilier tradiționale.

Această întrepătrundere de gusturi, din două sau trei generații, o găsim atât la casele joase, cât și la cele cu etaj, și, în special, în gospodăriile cu familii din generații diferite. Aspectul camerei nu supără pe locatari, el constituind un compromis între decorul clasic și cel modern. S-a dezvoltat, cu precădere, după anul 1989, când, s-a accelerat procesul de modernizare a lumii sătești, iar cei cu oarece posibilități economice încep să-și schimbe structura interiorului.



Interior mixt într-o casă joasă. Foto 2014



Interior mixt într-o casă cu etaj. Foto 2014.

d) Tipul de interior modern presupune renunțarea la țesăturile și mobilierul tradițional și acceptarea pieselor orășenești. Aproape tot interiorul este de factură urbană: paturi-recamier, servante, șifoniere, scaune - lăcuite, covoare model persan, mochete, carpete și tablouri cu diverse imagini, sobe din teracotă și nelipsita vază cu flori artificiale. Se observă, în aceste case, zugrăveala policromă, cu pereții într-o culoare, și tavanul în alta, sau diverse combinații, inclusiv prin pictarea pereților cu ajutorul unor șabloane florale care imită tapetul.



Interior modern într-o casă cu etaj



Tavan pictat într-o casă cu etaj

Foarte interesante sunt, sub aspect social, dar și etno-cultural, opiniile învățătorilor despre pătrunderea elementelor moderne în sat. În consemnările acestora, din anii '40, se observă o tendință generală de respingere, mai mult sub aspect etic, a elementelor orășenești, dar, totodată și dorința de înnoire, de cunoaștere a țăranului. Interesant este că aceste elemente moderne - introduse de cei știutori de carte, care au studiat la oraș, de cei cu stare materială care au călătorit și au avut un contact îndelungat cu civilizația urbană - sunt privite cu scepticism de țărani, dar, tinerii le găsesc atractive, ca o ieșire din tipar, o trecere dincolo de hotare și de cunoaștere a altor medii culturale, căci acele „jocuri smintite” - polca, valsul”; „moda nenorocită” - haine orășenești; mobilă de salon și chiar betonul și țigla - sunt elemente noi care trezesc interesul tânărului țăran.



Interioare moderne, în case joase

Cităm, în continuare, câteva exemple despre realitățile sociale și etnografice din satele argeșene și mușcelene în interpretarea oferită, la acea vreme, de învățători:

„...Bătrânele poartă opinci, fotă, iie, vestă ori pieptar, mintean îmblănit, iar pe cap poartă ștergare (bucăți lungi și înguste de pânză, țesute în răsboiu, vârgate la capete, pe care le înfășoară în jurul capului lăsând capetele să atârne pe piept sau pe spate). Femeile tinere poartă pantofi și ghete, iarna galoși și șoșoni, broboadă ori maramă și basmale de diferite culori. Fetele umblă cu capul descoperit, cu părul împletit în cozi legate cu panglici. La gât poartă mărgel, iar cei avuți fac fetelor sălbi de aur. Bărbații, cu dare de mână, își fac pantaloni de șai, haine de postavuri bune și poartă pălării la fel cu cele de la oraș. Nu toți își păstrează portul. În speță, fetele frunțașilor au adoptat portul orășenesc. Ba și unii flăcăi se leapădă, încet, încet, de portul strămoșesc, spunând că-i mai ieftin celălalt...”¹²¹².

„Sunt foarte multe familii, însă, nu numai ale intelectualilor, ci chiar dintre cei înstăriți... cari au un confort modern: paturi cu saltele de lână, cearceafuri, plapome, perne de puf, în casă au șifoniere, bufet, mese de mijloc, scaune bune, etc.”¹²¹³.

Efectele fenomenelor socio-economice contemporane, legate de schimbarea condițiilor de viață în mediul rural, ca proces evolutiv și de adaptare la cerințele societății, au adus dovezile materiale și imateriale ale vieții tradiționale din satul românesc în faza de dispariție, fiind înlocuite cu structuri care, din ce în ce mai mult, poartă tiparele civilizației moderne.

Detășarea de vechile cutume și așezarea satului după rânduieli noi duc, pe de o parte, la modificarea radicală a structurilor interne ale habitatului rural, iar, pe de altă parte, la ruperea de trecut și crearea unei noi identități a țăranului.

BIBLIOGRAFIE

- Butură, Valer, *Etnografia poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978;
- Petrescu, Paul; Stoica, Georgeta, *Arta populară românească*, Editura Meridiane,
- București, 1981;
- Stoica, Georgeta, *Interiorul locuinței țărănești*, Editura Meridiane, București, 1983;
- Petrescu, Paul; Secoșan, Elena, *Arta populară românească*, Editura Meridiane, București, 1966;
- Florescu, Florea Bobu; Stahl, Paul; Petrescu, Paul, *Arta populară din zonele Argeș și Muscel*, Editura Academiei RPR, București, 1967;
- Arhivele Naționale ale României, fond Ministerul Culturii Naționale și Cultelor, dosare:
- nr. 769/1944, *Monografia comunei Bălilești*, autor înv. Alexandrina Bălilescu;
- nr. 669/1942, *Monografia comunei Domnești, jud. Mușcel*, 1942, autor înv. Vasilica Mitulescu;
- nr. 757/1944, *Monografia comunei Pietroșani*, autor înv. I. P. Necula

1212 ANR, fond MCNC, dosar 669/1942, *Monografia comunei Domnești, jud. Mușcel*, 1942, autor înv. Vasilica I. Mitulescu, f. 198v.

1213 Ibidem, f. 177-178v.

VALOAREA BIOPSIHOSOCIALĂ ȘI SPIRITUALĂ A ALIMENTAȚIEI

Valeriu LUPU*
Vasile V. LUPU**

Cuvinte cheie: *alimentație, spiritualitate, globalizare*

Keywords: *nutrition, spirituality, globalization*

Abstract

To have the necessary foods for life was an ancestral preoccupation of humanity in whole of its history. Its place in individual or community life has got along of the time biopsychosocial and spiritual connotations, going to determine specific modality and style of life. In this paper the authors underline these aspects and in the same time the risks of globalization.

***„Din nefericire societatea moderna a transformat
nevoia de a manca în plăcerea de a mânca.
Consecințele? Vizibile la tot pasul”***

În evoluția oricărei ființe vietoare hrana constituie condiția esențială a existenței pentru că asigură resursele energetice care permit dezvoltarea și întreținerea proceselor vitale ce caracterizează viața. Dincolo de impactul biologic și metabolic asupra ființei umane, în decursul istoriei alimentația a căpătat și o valoare biopsihosocială cu o puternică conotație spirituală care avea să interfereze cu evoluția societății umane.

Alimentația din perspectivă psihosocială.

O problemă atât de importantă în existența individului și colectivității cum este alimentația, nu se putea să nu aibă un răspuns în mentalul individual și colectiv, pentru că de fapt alimentația ajunge să fie percepută chiar la nivel afectiv, cu atât mai mult cu cât produce asupra individului satisfacție, plăcere, bucurie și siguranță. Ori percepția afectivă nu se poate realiza decât prin satisfacerea unui instinct de bază în existența individului – în cazul nostru instinctul de nutriție.

De-a lungul istoriei, satisfacerea nevoii de a se alimenta capătă la nivel psihologic valoare simbolică, în care servirea alimentelor devine un obicei cu caracter ritualic, ceremonios și chiar protocolar, de unde va rezulta și valoarea lui spirituală. Se spune că ***„în spatele verbului a mânca este omul care mănâncă, ceea ce depășește cu mult actul în sine, așa cum și pâinea înseamnă mai mult decât gustul pâinii”***

Prin valoarea spirituală pe care o dobândește în timp, alimentația va ajunge să se subsumeze obiceiurilor locului, pătrunzând astfel în ceea ce îndeobște înțelegem prin tradiție. Prin extensie, tradiția va căpăta un pronunțat caracter social. Atât componenta psihologică cât și cea socială vor fi puternic influențate de zona geoclimatică (prin ceea ce oferă ca resursă alimentară), tipul de colectivitate și gradul

* medic primar pediatru, doctor în științe medicale-Spital Județean Vaslui

** medic primar pediatru, doctor în științe medicale, șef lucrări UMF Iași

ei de cultură și civilizație, ajungând în final să determine comportamentul alimentar al unei colectivități date.

Consacrarea istorică a comportamentului alimentar este valabilă pentru toate colectivitățile umane, pentru că aportul alimentar specific acestui comportament va ajunge să influențeze dezvoltarea somatopsihică a populațiilor ce le compun.

****medic primar pediatru, doctor în științe medicale, șef lucrări UMF Iași**

Intrată în tradiție prin obiceiuri și ritualuri, alimentația se va regăsi în existența cotidiană prin așezatul mesei, locul la masă, ordinea bucatelor, modalitatea de servire, pornind de la familie până la întruniri colective; festive sau protocolare.

În același context grația divină va fi invocată prin binecuvântarea bucatelor la începutul mesei și rugăciunea de mulțumire la sfârșitul ei, situație care se regăsește mai ales în familie. Prin toate acestea alimentația capătă o conotație socială de netăgăduit, mai statornică în viața de familie dar mai vizibilă în viața colectivităților. De regulă aceste ritualuri se leagă organic de diverse evenimente colective cum ar fi ospetia, nunțile, botezurile, înmormântările și petrecerile colective.

Un asociat statornic acestor manifestări este desigur vinul, care vine să completeze fericit mai ales evenimentele colective prin valoarea lui organoleptică, calorică, biologică și mai ales relațională. Ultimul aspect ni se pare poate cel mai important, consacrat chiar de tradiție, pentru că sub raport relațional vinul colorează întrunirile, netezește calea către înțelegere și mai ales bine dispune dacă, bineînțeles, este savurat cu măsură. Prin vin se pot influența chiar deciziile în afaceri și politică dat fiind faptul că este un component de bază la întrunirile sub formă de recepție, dineu de gală, dejun de lucru, sau cină festivă. ***Calitatea supremă a vinului în aceste situații este că stimulează sociabilitatea, devenind astfel un însoțitor plăcut și chiar un artizan al bunei dispoziții care crează o atmosferă relaxată.***

Alimentația din perspectivă spiritual-religioasă.

Religia creștină acordă o importanță deosebită alimentației, pentru că prin componentele sale de bază (pâinea și vinul) ajunge să înlocuiască jertfa sacrificială pe altarul credinței din vechiul testament. Pâinea, ca și vinul, capătă valoare spiritual simbolică. Astfel, pâinea va reprezenta trupul lui ***Hristos „acesta este trupul meu care se frânge pentru voi și pentru a voastră mântuire”*** devenind astfel suportul material al euharistiei prin taina împărtășaniei.

Semnificația pâinii în creștinism este dată și de faptul că printre minunile împlinite de Iisus Hristos a fost și înmulțirea pâinilor care a astâmpărat foamea a 5000 de oameni doar cu cinci pâini. Prin urmare, frângerea pâinii devine ritualică, regăsită de altfel și la cina cea de taină. Consacrarea spiritual religioasă a pâinii este dată mai ales de invocarea sa în rugăciunea de căpătâi a creștinului, Tatăl nostru ***„pâinea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi”***. Nu trebuie uitat faptul că modul de producere a pâinii euharistice a fost unul din motivele formale ale schismei de la 1054, când creștinii orientali cereau azima dospită pentru euharistie, pe când occidentalii catolici cereau azima nedospită. Chestiunea a rămas nerezolvată până astăzi, lăsându-se rezolvarea la latitudinea fiecăreia din cele două biserici.

La rândul său vinul este consacrat în spiritualitatea creștină ca și pâinea la nivel simbolic, ca o jertfă pe care creștinul o acceptă și o invocă; ***„acesta este sângele meu care pentru voi și a voastră mântuire s-a vărsat”***. Recunoscută de-a lungul

istoriei ca o băutură mitică și mistică, pentru că face legătura dintre om și divinitate, vinul și-a găsit locul în viața socială. Vechimea sa se pierde în negura istoriei. Considerată încă din antichitate ca o ofrandă adusă zeilor prin patronul său Bachus, va ajunge în creștinism să înlocuiască sacrificiul ritualic pe altarul credinței ca fiind sângele Mântuitorului. Ca și pâinea, vinul a făcut obiectul uneia dintre minunile înfăptuite de Iisus Hristos în viața sa pământească când a transformat apa în vin la nunta din Cana Galileei.

Importanța sa va fi subliniată în egală măsură de lumea ecleziastică și de lumea mireană, ambele invocându-l cu o frecvență de invidiat. Pentru ritualul religios vinul este indispensabil celebrării liturgiei, mai mult, este citat în biblie de 500 de ori. **„Un pahar de vin mă zidește, beția mă distruge – acesta este de fapt binele și răul”** spunea pe bună dreptate părintele Galeriu. Pentru viața socială vinul înseamnă **„Dulceață și bunăstare pentru înțeleptul căruia îi aprofundează înțelepciunea, perzanie și corupție pentru păcătosul care abuzează de el”**

Impactul alimentației asupra stării de sănătate.

Aminteam mai sus că alimentația este unul din factorii de mediu care influențează decisiv dezvoltarea și evoluția individului, ca și populației din care individul face parte, realizând starea de sănătate dar și fenotipuri specifice. Structura alimentației va realiza astfel adevărate tipologii somatice chiar în rândul aceleiași populații (vezi fizionomia românului de la șes și a românului de la munte), ca să nu mai vorbim despre populațiile din diverse zone climatice (ecuator, zonele polare, africană, asiatică etc) în care, pe lângă alți factori, tipul de alimentație are o amprentă vizibilă asupra fizionomiei.

Se poate spune astfel că alimentația are un impact fiziologic determinant în tipologia specifică a unei populații, având la origine o adaptare metabolică realizată de-a lungul timpurilor, adaptare care coboară până la nivel enzimatic elementar pentru tipurile specifice de alimentație*.

Cu toată sărăcia alimentară întâlnită la populația majoritară din teritoriile românești tipul ancestral al strămoșilor este unul plin de vigoare, forță și vioiciune, așa cum îl prezintă reprezentările sculpturale daco-romane, iar vârsta de peste 70 de ani este atestată de folclor. pentru cei care depășeau molimele, războaiele și vicisitudinile vremurilor.

Aceste aspecte au la origine adaptarea ancestrală a metabolismului trăitorilor acestor meleaguri la resursele alimentare locale. Secolul al XIX-lea și îndeosebi secolul al XX-lea va produce o schimbare fundamentală a stilului de alimentație în majoritatea zonelor lumii prin dezvoltarea fără precedent a industriei alimentare, ceea ce va reuși să satisfacă în bună parte exigențele științifice ale unei alimentații echilibrat structurate caloric și în principii alimentare. Cu toate acestea s-a observat o creștere fără precedent a bolilor de nutriție, îndeosebi obezitatea (>40% la copil, >60% la adult față de <10% respectiv <20% înainte de 1990), dislipidemiile câștigate, diabetul zaharat tip II, sindromul X metabolic, cu consecințele lor directe în patologia

* De aici și structura diferită în principii alimentare între diferitele zone geoclimatice; așa de exemplu ponderea grăsimilor în alimentația eschimoșilor este de 80% (îndeosebi pește), așa cum în populația noastră hidrocarbonatele aveau o pondere remarcabilă).

cardiovasculară care atinge și ea valori fără precedent, ceea ce la prima vedere ar apărea ca un paradox.

Câteva argumente ar putea explica acest paradox. Primul ar fi că abundența și diversitatea alimentară în zonele favorizate au înlocuit *nevoia de a mânca cu plăcerea de a mânca*, ceea ce va conduce la o selecție irațională a alimentelor, bazată în principal pe proprietățile organoleptice ale acestora. Al doilea ar fi că *uniformizarea alimentației realizată prin globalizare va solicita o activitate enzimatică mai intensă*, cu forțarea unor căi metabolice normale sau alterne, ceea ce pe termen lung are consecințe pe care starea de sănătate le va resimți. Al treilea argument ar fi că *utilizarea unor diete de import, mai ales în condiții fiziologice particulare cum ar fi graviditatea, perioada de creștere și dezvoltare a copilului, bătrânețea sau situațiile de boală*, produc deturnări metabolice importante care se vor repercuta negativ asupra sănătății individului.

Sunt realități pe care știința le argumentează astăzi, deși ele sunt cunoscute încă din antichitate „*între alimentație, origine și locul geografic ocupat există o legătură strânsă, ce nu trebuie desfăcută*” sau „*mai degrabă un regim alimentar nepotrivit decât să schimbi obiceiurile alimentare ale bolnavului*” spuneau anticii. În sprijinul acestor afirmații vin și principiile dietetice ale lui Wohl și Goodhart care cer; 1. respectarea obiceiurilor și preferințelor alimentare; 2. respectarea comportamentului alimentar ce ține de nivelul cultural, social, familie, ocupație; 3. dieta se adaptează tipului de boală și gravității ei și 4. corectarea dezechilibrelor nutritive se fac concomitent cu tratamentul bolii.

Desigur în fața acestor argumente câteva orientări par absolut necesare și se impun de la sine:

- **respectarea comportamentului alimentar ancestral**; ca structură, ritm, obiceiuri. Este esențial pentru individ și colectivitatea din care face parte, riscurile modificării constând în bolile de nutriție enunțate mai sus.

- **utilizarea produselor autohtone în alimentație**, deoarece pentru ele există o adaptare biologică ancestrală.

- **utilizarea modului tradițional de preparare** (fierberea, coacerea, frigerea, consumul alimentelor proaspete) pentru că păstrează proprietățile naturale și evită acumularea de produși toxici rezultați din prelucrarea industrială.

- **utilizarea metodelor tradiționale de conservare**; uscarea, afumarea, marinarea, care evită acumularea de produși chimici nocivi.

Se pare că singura soluție pentru îndeplinirea acestor deziderate rămâne bucătăria tradițională la care ar trebui să ne întoarcem.

Asociat aspectului biopsihosocial și spiritual al alimentației în care locul vinului este bine stabilit (vezi mai sus) este momentul să vedem și impactul acestuia, și în general a băuturilor alcoolice, asupra sănătății. Încă din antichitate vinul și-a dovedit cu prisosință multiplele sale calități privind sănătatea, cu condiția obligatorie de a fi consumat în cantități potrivite pentru că:

- favorizează sănătatea prin stimulare metabolică,
- posedă proprietăți antiseptice folosite încă din antichitate, utilizată în practica medicală de la Ambroise Pare,

- este un bun diuretic, folosit pentru această calitate încă de Hipocrate în hidropizie,

- medicina populară îl recomandă în convalescența diferitelor boli, la bătrâni și la lehuze,

- reduce lipoproteinele și colesterolul din sânge, fenomen cunoscut în literatura științifică medicală ca „paradoxul francez” după observațiile științifice la consumatorii din zonele viticole franceze,

- reduce substanțial riscul ateromatozei și incidența infarctului miocardic,

- are capacitate oxidantă și antioxidantă prin conținutul său în fenoli, proantoacidoli și acizi organici,

- este un nutrient prin valoare calorică; 7,1 calorii/gram, deși din punct de vedere energetic aceste calorii sunt considerate calorii „goale”, fără conținut energetic.

Prin urmare vinul prin virtuțile sale are un impact important asupra sănătății și mai ales asupra refacerii ei. Problema ar fi a cantității, așa încât **„între prea mult și nimic există loc pentru o justă măsură, temperanța”** spunea Karl Lewin în 1890.

„Departee de a provoca alcoolismul, folosirea vinului în doze moderate, dimpotrivă, este un mijloc de a combate alcoolismul” spunea Pierre Guillmont în 1965 și chiar mai mult **„nu există prieteni sau dușmani ai vinului, există vinul cu buna sau reaua lui folosire”** spunea Robert Tremollieres în celebrul său tratat de alimentație antică. Pentru că **„vinul este cea mai igienică, sănătoasă și bucuroasă băutură a vieții”** spuneau Louis Pasteur și Alexander Flemming la vremea lor. Până la urmă trebuie să-i dăm dreptate lui Shakespeare care spunea **„vinul bun este o ființă apropiată dacă știi să te porți cu el”** pentru că așa cum la rândul său Blaise Pascal spunea **„în prea puțin vin nu poți găsi adevărul, în prea mult îl pierzi”** sau și mai elocvent Mihai Eminescu care afirma **„puțin vin ascute mintea, mai mult însă o tocește”**, iar ca un corolar al acestora Charles Baudelaire concluzionează la modul genial **„cine știe să bea un pahar de vin bun soarbe din el scîlpîri de geniu, picături de amor și umor”**

La sfârșitul acestui periplu istoric, sociologic și spiritual, putem spune că alimentația și vinul au marcat și influențat decisiv evoluția omului spre civilizație, pentru că, dincolo de faptul că satisfac nevoile biologice fundamentale, capătă conotații psihosociale și culturale prin obiceiuri, tradiție și credință și, în egală măsură, spirituale, prin simbolistica pâinii și vinului în creștinism.

BIBLIOGRAFIE

- Bacci Livi Massimo – Populația în istoria Europei, Ed. Polirom, Iași, 2004.
- Bartolomeo Anania – Biblia pe înțelesul tuturor, Ed. BOR, 2001.
- Benetato Gr – problema alimentației pentru individ și colectivitate, 1939.
- Cohen Daniel – Bogăția lumii, sărăcia națiunilor, Ed Eurosang & Book, Buc, 1998.
- Cotea Valeriu – Vinul în existența umană, Discurs de recepție, Ed Academiei Române, 1995.
- Crăiniceanu Gh – Igiena țăranului român, Tipografia Carol Gobl, Buc.1895.
- Eminescu M – Opera politică, Ed. Eminescu, Buc, 2000.

-
- Feshegiere A H – Hipocrate L'ancienne Medecine, Klincksieck, Paris, 1948.
 - Lupu Val – Știința creșterii și dezvoltării copilului, Ed Cutia Pandorei, 1996.
 - Idem. – Alimentația și arta de a trăi sănătos la români, Medicină și Societate, Ed Pim, 2014.
 - Mencinicopschi Gh, Negulescu RG – Alimentația pentru o viață sănătoasă, Ed. Litera, Buc. 1974.
 - Mincu I – Universalitatea alimentației. Istoria și particularitățile la români, Ed Med. Buc. 2000.
 - Paulescu N C – Fiziologie filosofică, Ed Fundațiile regale pentru literatură și artă, Buc. 1944.
 - Trebici V, Ghinoiu I – Demografie și Etnografie, Ed Științifică, Buc 1982.
 - Tremolieres J, Mosse A, Delher L – Dietetique Therapeutique, Ed G Doin, Paris, 1958.
 - Wohl M, Goodhart R – Modern Nutrition in Health and Diseases, Ed Kimptom, London, 1960.

MEDICINA VASLUIANĂ ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Valeriu LUPU***Cuvinte cheie:** *medici, război, eroism***Keywords:** *phiziiciens, war, heroism***Abstract**

In a limited area placed on joining of Moldavian „Țara de Sus” and „Țara de Jos”, the city of Vaslui with its 10.389 inhabitants and limited resources, succeded in solving medical and social problems of 10.000 war wounded soldiers and 60.000 refugees from a war to which the begining apeared as a true dizaster. The heroism and sacrificial spirit of medico-sanitary body are fully sugested by memory of four medical personalityes of those dificult times who are here evoced.

„O luptă aprigă vă așteaptă. Cu bărbăție să îndurăm greutățile și cu ajutorul lui Dumnezeu biruința va fi a noastră. Arătați-vă deci demni de gloria străbună. De-a lungul veacurilor un neam întreg vă va binecuvânta și vă va slăvi”.

Ferdinand – rege al României

(fragment din ordinul de zi, 15 august, 1916)

Introducere: Ieșirea României din neutralitate prin hotărîrea consiliului de coroană din 4 august 1916, care declara starea de război între România și Imperiul Austro-Ungar, a fost urmată imediat de declarația de război a Germaniei împotriva României. Trecerea entuziasă a Carpaților de către batalioanele românești, în vederea întregirii țării, a fost repede contracarată de înaintarea impetuoasă a trupelor germane sub comanda mareșalului Mackenzen, care, ajuns la București, declara cu emfază că în două săptămâni va fi la Iași.

Moldova va deveni zonă de refugiu pentru coloane nesfârșite de refugiați, dar și zonă de concentrare și refacere a trupelor române istovite de marșuri prelungite și bătălii pierdute. Acestui dezastru civil și militar i se adaugă epidemiile successive de tifos exantematic, febră tifoidă și febră recurentă care efectiv decimau trupe militare și colectivități. La nivel global acestor epidemii le-au căzut victime peste cincizeci de mii de medici pe toate fronturile europene. Dacă problema holerei fusese rezolvată prin vaccinarea antiholerică realizată și introdusă de savantul român dr. Ion Cantacuzino, celelalte maladii, practic endemice, dar cu izbucniri epidemice, decimau populații întregi prin mortalitatea crescută pe care o generau. Aglomerațiile umane și condițiile de igienă, mai mult decât precare, favorizau intercontaminarea și răspândirea extrem de rapidă a bolii, aspecte care se adăugau ca o nenorocire peste numeroasele lipsuri și neajunsuri cauzate de război.

* medic primar pediatru, doctor în științe medicale-Spital Județean Vaslui

Sistemul medical vasluian: La nivelul orașului Vaslui, cu cei 10.397 locuitori ai săi (conform recensământului din 1912), funcționa "Spitalul lui Drăghici" cu o capacitate de 75 de paturi, reconstruit în 1907-1909 pe amplasamentul vechiului spital (ctitoria postelnicului Dimitrie Drăghici din 1852), având în structura sa patru pavilioane cu destinații diferite: - pavilionul central; cu secțiile de chirurgie și boli ordinare (medicină internă, n.n.),

- pavilionul de contagioși, unde se internau bolile contagioase cu potențial epidemic major și care impuneau izolarea bolnavilor,

- pavilionul de tuberculoși unde se izolau și tratau cazurile de tuberculoză,

- pavilionul pentru consultații (tip policlinică n.n.) unde se acordau consultații în regim de ambulator. Întregul spital era deservit de 12 medici, coordonat la vremea aceea de cel mai longeviv director din întreaga istorie a spitalului vasluian, dr. Jack Ungar, în această poziție timp de 30 de ani; 1888-1918.

Începerea ostilităților, odată cu intrarea României în război, va schimba radical situația structurii medico-sanitare locale, pentru că întreaga activitate a acesteia va fi orientată către medicina de război, în care toate unitățile medicale cu întregul personal medico-sanitar deveneau obiective militare. Pentru orașul și județul Vaslui, ca de altfel pentru întreaga Moldovă, dezastrul începutului de război (1916-1917), însemna trei probleme majore, cărora sistemul medico-sanitar local trebuia să le facă față.

Prima problemă era cea a refugiaților, a căror număr atinsese numai în câteva luni cifra de 60.000 de suflete, pentru care trebuiau asigurate cazarea, hrana și condiții minime de igienă, mai ales că se anunța o iarnă deosebit de grea. Este și motivul pentru care în fruntea orașului și județului au fost numiți doi medici; dr. Gheorghe Scarlat ca primar al orașului Vaslui și dr. Nicolae Radovici ca prefect al județului.

A doua problemă majoră era îngrijirea răniților care soseau cu trenuri speciale de pe front, a căror număr aveau să atingă cifra de 10.000 de ostași care aveau nevoie de asistență medicală. Astfel vor ajunge la Vaslui și răniții regimentului 18 Gorj care a fost decimat în luptele din Valea Jiului, printre care se afla și eroina neamului nostru Ecaterina Teodorescu. După o scurtă spitalizare în Spitalul Drăghici va fi trimisă la Spitalul „Regina Maria” din Iași, ca apoi să revină pentru convalescență și refacere la Divizia a 11-a încartuită în Vaslui.

A treia problemă majoră era gestionarea epidemiilor de tifos exantematic, febră tifoidă și febră recurentă care afectau deopotrivă trupele, refugiații și populația autohtonă. Pentru rezolvarea acestei probleme autoritățile locale au pus la dispoziția sistemului medico-sanitar localurile Gimnaziului Clasic „Mihail Kogălniceanu”, ale Școlii Primare nr.1 Băieți și Școlii Profesionale de Fete, localuri care devin secții de contagioși. În continuarea unei vechi tradiții spitalul „Drăghici” era deservit și de medicii militari care s-au succedat de-a lungul timpului în serviciul unităților militare vasluiene, fie la nivel de batalion sau regiment, parte a unităților militare din Iași, la rândul ei regiment, divizie sau corp de armată. Așa se face că în timpul primului război au lucrat în unitățile medico-sanitare din Vaslui peste 100 de medici civili și militari, dintre care 50 vor cădea la datorie, fie pe câmpul de luptă, fie răpuși de tifos îngrijind bolnavii de această teribilă boală.

Parte din acești eroi sunt reînnumați în parcela „eroilor sanitari” din cimitirul orașului „Eternitatea” la inițiativa generalului Ion Rășcanu, primar al orașului în perioada 1936-1940. Iată numele lor: colonel medic dr. Vasile Andreescu, locotenent colonel dr. Ion Mumuianu, maior dr. Constantin Andreescu, maior dr. Mihai Dobrescu, căpitan dr. Gheorghe Constantinescu, locotenent dr. Dumitru Mihăilescu, locotenent dr. Velo Pandele, locotenent dr. Felix Mirosbach, locotenent dr. Constantin Dumitrescu, sublocotenent dr. Hristea Cioncan, sublocotenent dr. Alexe Martinescu, și sublocotenent dr. Petrea Chivu.

Mari personalități medicale Vasluiene

Istoria acelor timpuri dramatice reține patru personalități medicale de maximă importanță pentru asistența medicală a timpului prin a căror evocare ne îndeplinim o datorie de onoare pentru memoria lor:

Dr. Jack Ungar; medic civil, va conduce destinele Spitalului lui Drăghici timp de 30 de ani (1888-1918). Practic viața acestui inimos doctor s-a confundat cu istoria medicală a locului, distingându-se prin profesionalismul său, devotamentul său și calitățile sale de manager. În 1907 va obține demolarea vechiului spital, care devenise nefuncțional datorită degradării în timp, și construcția unui nou local pe vechiul amplasament al spitalului ctitorit de Dimitrie Drăghici la 1852. Noua construcție va fi gata în 1909, iar prin sistemul pavilionar evocat mai sus (construite după moda timpului), își va mări capacitatea de spitalizare la 75 de paturi. Va fi ajutat la acea vreme de epitropii spitalului în persoana prefecților județului inginer Panainte Donici și dr. Nicolae Radovici și a primarilor orașului dr. Gheorghe Scarlat, Eduard Moțaș și Ion Vasiliu.

În anul 1910 va elabora un nou regulament de funcționare a spitalului, tipărit la Tipografia Letcae din Huși intitulat „Regulament pentru administrarea așezământului Spitalului lui Drăghici din Vaslui”. Acest document, considerat unul dintre cele mai moderne acte normative în domeniu, cuprinde detalii interesante; care merg de la competențele personalului încadrat până la circuitele secțiilor, alimentație, tratamente, modul de procurare al medicamentelor etc. În cele 145 de articole ale sale sunt cuprinse și prevederile primului regulament elaborat de ctitorul spitalului Dimitrie Drăghici, prin „actul său de fundațiune” la 1864 când spitalul funcționa deja de 12 ani (1852).

Doctorul Jack Ungar a fost în același timp și medicul spitalului evreiesc din localitate, timp de 16 ani a fost și medical cooperăției din oraș, iar timp de trei ani a fost și medical regimentului 25 infanterie din localitate. Dincolo de meritele sale incontestabile în coordonarea și modernizarea asistenței medicale locale, a recordului în calitate de director al unității timp de 30 de ani (cel mai longeviv din istoria spitalului), chirurgul și medicul Jack Ungar a impresionat contemporanii prin devotamentul său nelimitat, până la sacrificiu, în slujba celui în suferință, servind necondiționat cauza bolnavului și spitalului atât în timp de pace cât mai ales în timp de război când, sub conducerea sa, corpul medical vasluian, deopotrivă civil și militar, va reuși performanța rezolvării problemelor medico-chirurgicale ale trupelor staționate aici, ale răniților veniți de pe front, ale refugiaților și localnicilor.

A făcut din medicina sa un adevărat apostolat, sacrificându-și tot avutul său, timpul și sănătatea sa, încheindu-și existența la datorie în luna martie a anului 1918, în

sărăcie, dar înconjurat de durerea și regretul celor pe care i-a ajutat ca medic și om. Istoriografia timpului consideră că munca și dăruirea doctorului Jack Ungar a fost un privilegiu pentru spitalul și urbea Vasluiului în acele vremuri deosebit de grele.

O mărturie vie a acestor afirmații o constituie un articol comemorativ apărut în „Gazeta di Moldavia” la un an de la moartea sa **„A aparținut medicilor care concep profesia lor, dintr-un punct de vedere cu totul superior. Și nu este o exagerare când spunem că doctorul Ungar a făcut un apostolat din medicina lui. Decenii de-a rândul a îngrijit mii de bolnavi cu devotement și știință de medic... Și au fost desigur timpuri, când dr. Ungar o ducea foarte greu, dar câtă resemnare în suferința lui și câtă demnitate punea el în toate. Era omul dezinteresat prin excelență, pentru care exista doar problema efortului pentru îndreptare și ameliorare. Dr. Ungar a murit sărac, regretat de toți concetățenii săi”**.

Dr. Vasile Andreescu (Bazil sau „falsul Davila”). O altă personalitate remarcabilă a acelor vremuri a fost dr Vasile Andreescu (Bazil sau falsul Davila), Colaborator al generalului dr Carol Davila în calitate de aghiotant. Colonel în retragere din anul 1909, deși ieșit din cadrele active ale armatei, este rechemat și mobilizat în anul 1913 în cel de al doilea război balcanic la comanda unui lazaret de holerici de la Turak – Izvor. Deși avea vârsta de 67 de ani, participă activ și la campania din Moldova a primului război mondial la comanda spitalului de tifoizi de la Negrești.

Avea să fie răpus de tifos exantematic la sfârșitul anului 1917 îngrijind bolnavii de această boală, moartea sa survenind după glorioasele victorii ale armatei române din acel an de-a lungul Carpaților trăind bucuria acestei mari biruințe. Remarcabil în viața acestui mare medic este faptul că în calitate de aghiotant și colaborator al generalului Carol Davila (nemuritorul) va contribui activ și efectiv la marile realizări în domeniul sănătății militare și publice înfăptuite de acesta la nivel național.

Ardelean de origine (născut în 1850 la Farău – Alba), absolvă Școala de Medicină din București și devine aghiotantul și discipolul marelui Davila. Asemănarea fizică și comportamentală izbitoare cu mentorul său iau adus renumele de „falsul Davila” spre amuzamentul și glumele contemporanilor săi.

Urcă rapid în ierarhia militară participând la războiul sârbo-bulgar (1874), în calitate de medic de ambulanță, ocazie cu care va fi decorat cu ordinul Takola și, cel mai important în cariera sa, ca medic militar în războiul de independență (1887 – 1888). Pentru faptele sale a fost decorat cu Ordinul Steaua României cu spade și Medilia Apărătorilor Independenței. Dincolo de activitatea medical-organizatorică (alături de mentorul său Carol Davila), dr. Vasile Andreescu a dovedit o adevărată vocație științifică. Obține titlul de doctor în medicină, după doi ani de studii de laborator, cu teza „Cercetări microbiologice asupra naturii abceselor peritoracice zise tuberculoase”, iar în 1892 va publica o lucrare monumentală intitulată „Despre recidiva sifilisului” pe lângă alte lucrări publicate în revistele vremii. Dincolo de relația strânsă pe care o avea (împreună cu generalul Carol Davila) pe linie militară cu spitalul lui Drăghici și batalionul II dorobanți Vaslui, se va lega de zona noastră prin căsătoria cu Ema Străjescu, fiica unor moșieri vasluieni care dețineau moșiile Poeneștii Străjeștilor și mai ales prin fiul său colonel dr. Gheorghe Andreescu care va conduce destinele medicinei vasluiene vreme de 21 de ani (1918 – 1939).

Dr. Gheorghe Andreescu (1884-1976); rămâne cea mai ilustră figură a medicinei de pe meleagurile Vasluiene. Fiul legendarului aghiotant al lui Carol Davila, colonel dr. Vasile Andreescu, supranumit „falsul Davila” (datorită asemănării fizice cu șeful său), dr. Gheorghe Andreescu va călca viguros pe urmele tatălui său, devenind repede o personalitate medicală și științifică de prim rang la nivel local și național.

Absolvent al Facultății de Medicină din București, obține titlul de doctor în medicină în 1910 cu teza „Accidente gravido-cardiace” premiată și distinsă cu mențiunea „magna cum laudae”. Își începe cariera medicală ca medic secundar la Spitalul din Caracal (1910 – 1914), perioadă în care conduce și lazaretul de holerici de la Caracal în timpul celui de al doilea război balcanic. În anul 1916 este mobilizat și lucrează ca medic la Spitalul Mobil al Corpului I Armată oferind asistență medicală și chirurgicală pe traseul Valea Jiului - Târgu Jiu, până în Moldova, odată cu trupele în retragere.

În Moldova a fost însărcinat cu coordonarea acțiunii de combatere a tifosului exantematic lucrând în același timp la Spitalul din Bacău. Pentru dăruire, devotament și rezultatele obținute este avansat până la gradul de colonel și este decorat cu Steaua României cu spade. A participat activ pe frontul Mărășești-Oituz ca medic al Spitalului de Evacuare operând mii de răniți cu răni grave de război, până în martie 1918 când este numit medic șef al Spitalului Drăghici din Vaslui unde va rămâne și după demobilizare timp de 21 de ani (1918-1939), refuzând sistematic invitația de a urma o carieră universitară sau de a ocupa posturi de medic primar chirurg în marile orașe ale țării; Chișinău, Sibiu, Craiova, Arad, București.

Ca și tatăl său va dovedi un apetit nedezmintit pentru cercetarea științifică, activitate de la care nu a abdicat chiar și în vremurile grele de război. Câteva exemple ilustrează cât se poate de bine acest aspect. În campania din Bulgaria, în calitate sa de comandant de lazaret, comunică rezultatele cercetărilor sale în lucrarea „De l’action du serum antityphique de Besredka sur l’evolution du la fièvre typhique” publicată în Analele Institutului Pasteur din Paris din anul 1913. În campania din 1916 publică lucrările „Contribuțiuni asupra vaccinării științifice”, „Un caz de tifos exantematic cu reșută” și „Tratamentul fracturilor de război prin rezecții subperiostale, metoda Ollier” care a salvat mii de răniți de la amputația membrelor, metoda extinzându-se apoi ca procedură chirurgicală în toate spitalele din țară. În 1918 va introduce în tratamentul chirurgical al răniților metoda Pirogoff.

Tot în timpul campaniei militare din timpul primului război mondial introduce metoda rachis-strychus-stovainizării cervicale în anestezia intervențiilor chirurgicale la nivelul capului și membrelor superioare, procedeu pe care îl va prelua mai târziu profesorul Ernest Juvara, apoi Thoma Ionescu și Victor Gomoiu, mari chirurgi la începuturile chirurgiei românești.

Ne limităm doar la activitatea științifică de mai sus pentru că ea se referă la perioada de război, dincolo de care însă, cercetarea științifică aplicată, introducerea noului în diagnosticul și terapia medico-chirurgicală a fost o preocupare constantă, distingându-se de-a lungul vremii ca o personalitate medicală de prim rang în peisajul științific românesc.

Atașamentul față de Vaslui și ținuturile sale se va consolida, ca și în cazul tatălui său, prin căsătoria cu Adina Mihăilescu, fiica boierului și vestitului podgorean

Pavel Mihăilescu care deținea moșii la Bereasca Vaslui și podgorii la Cotnari Iași. Soția sa Adina, o distinsă doamnă, de o rară frumusețe, alături de soțul ei și în calitate de președintă a Societății de Cruce Roșie, va întreprinde numeroase acțiuni filantropice care s-au înscris în istoria Vasluiului (cămin, cantină pentru 50-60 de copii, baie comunală etc).

Dr. Ștefan Corvin (1844-1913): Nu putem încheia fără a evoca o altă personalitate medicală a Vasluiului care a marcat evoluția medicinei de război la începuturile sale. Este vorba de medicul general de Corp de Armată, dr. Ștefan Corvin (1844-1913), născut în Vaslui, absolvent al Școlii Primare de Băieți nr. 1 din Vaslui, licențiat în medicină la Paris, cu doctoratul obținut în 1875 cu teza „De l'uremie, a forme dyspneique”. După câțiva ani de practică în spitalele bucureștene îmbracă uniforma militară avansând până la gradul de general de corp de armată la Corpul de Armată IV Iași.

Va continua opera de organizare a serviciului medico-sanitar din armată, începută de Carol Davila și apropiații săi, sub toate aspectele, aducându-le la standarde moderne. Modelul său de organizare și acțiune a rămas valabil până în zilele noastre. Dincolo de activitatea practică din teren, dr. Ștefan Corvin va pune bazele științifice ale acestei organizări prin numeroase lucrări cu caracter științific și instructiv educativ, între care enumerăm câteva; „Călăuza medicului activ și de rezervă” publicată în 1897, lucrări care privesc regulamentele și normele de funcționare a serviciului sanitar de campanie la nivel de regiment, divizie și corp de armată, cu specificul de armă (infanterie, cavalerie, artilerie etc), organizarea și funcționarea spitalelor mobile și de evacuare, organizarea infirmeriilor din gări, transportul răniților cu targa, ambulanța, pe calea ferată și pe apă, norme de instalare a corturilor de ambulanță și barăci, serviciul medico-sanitar de asediu, igiena câmpului de luptă, a unităților în marș, cantonament și bivouac.

Gândirea și realizările sale poartă amprenta colaborării cu Carol Davila, cu care a organizat spitalele de campanie la sud și nord de Dunăre în timpul războiului de independență. A publicat studii în reviste de specialitate și cărți pentru învățământul sanitar civil și militar precum; „Școala sanitarului” (1896), „Tuberculoza în armată” (1898) etc. A păstrat legătura cu Vasluiul său natal pe linie militară, organizând și supraveghind serviciul medico-sanitar la nivelul regimentului 25 Infanterie Vaslui.

Concluzii:

1. Alături de alte zone ale Moldovei, Vasluiul și ținuturile sale au constituit puncte nodale în operațiunile militare din spatele frontului și în egală măsură sub aspect medical.

2. Evenimentele istorice legate de primul război mondial, eroismul și sacrificiul populației ținutului Vaslui, marile personalități medicale ale locului implicate până la sacrificiu în asistența medicală a răniților, refugiaților și populației locale, au înscris pagini de legendă și eroism în istoria locului.

3. De aici și datoria noastră veșnică de a nu le uita, venerându-le cu admirație și mândrie național patriotică, pentru că ele consfințesc identitatea noastră și constituie temelia demnității noastre ca națiune și popor.

BIBLIOGRAFIE

- Buzdugan, Ion – *Contribuții la studiul particularităților tifosului exantematic pe teritoriul Moldovei*, Teză doctorat, Iași, 1975.
- Buzdugan, Ion – *Pagini de istorie privind tifosul exantematic pe teritoriul Moldovei*, Pagini Medicale Bârlădene, 1996.
- Chiper C, Mihai N, Fitcal M – *Omagiu eroilor județului Vaslui*, Editura Sfera, Bârlad, 2016.
- Ciobanu M, Bârlădeanu N, Lupu V – *De la „Spitalul lui Drăghici” la Spitalul Județean de Urgență Vaslui, 1852 – 2010*, Editura PIM, Iași, 2010.
- Ciobanu M, Andronic A, Necula P – *Cronica Vasluiului, documente, locuri, oameni, fapte*, Editura Publirom, 1999.
- Gazeta di Moldavia – *Jack Ungar și medicina lui*, nr. 65, august, 1919.
- Pivniceru Maruca – *Doamne și ce Doamne*, Editura Agerpres, 2008.
- Ravaru D – *De Sântămăria Mare/ S-a stârnit mobilizare-100 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial*, Editura PIM, Iași, 2016.

VASE DIN ARAMĂ CU FUNCȚIE CEREMONIALĂ DIN COLECȚIA MEAP

Alexandru CHISELEV***Cuvinte cheie:** *Dobrogea, arămărit, turci, tătari, aromâni, bulgari***Keywords:** *Dobruja, coppersmith, Turkish, Tatars, Aromanians, Bulgarians***Abstract**

The Romanian ethnographic literature about copper vessels from Dobruja is incomplete and discontinuous. The issue has been treated by various specialists from the perspective of an ethnic group, a museum collection or morphotypology and ornamentation. These contributions are important starting points for an eventually evolutionary and comparative approach of this craft, in this geographical space such objects being used or produced by Romanians, Aromanians, Meglenoromanians, Bulgarians, Turks, Tartars, Greeks and Gypsies.

Depending on their use in the context of sacred-profane dichotomy, copper pieces can be classified into vessels for daily use (for preparing, preserving and serving food, transporting and storing water, milk, wine etc.) and vessels with ceremonial function (e.g., copper bottles for wedding at Aromanians and Bulgarians; ceremony tray, vessels for ablution at Turks and Tartars).

In this scientific approach, we will try to make a sketch of coppersmith and copper vessels, based on bibliography, dialectical dictionaries and field research.

Considerații preliminare

Literatura etnografică de specialitate din România privind vasele din aramă din Dobrogea este lacunară și discontinuă. Problema a fost tratată de diverși specialiști din perspectiva unui grup etnic¹²¹⁴, a unei colecții muzeale¹²¹⁵ sau a morfo-tipologiei și ornamenticii¹²¹⁶. Aceste contribuții constituie puncte de plecare importante pentru o eventuală abordare evolutivă și comparativă a meșteșugului, în acest spațiu astfel de obiecte fiind utilizate sau produse de români, aromâni, meglenoromâni, bulgari, turci, tătari, greci și țigani.

Un alt aspect demn de adus în discuție este circulația obiectelor din aramă, fiind posibil ca multe dintre ele să fi fost confecționate în alte spații geo-culturale, precum cel balcanic, anatolian sau oriental, mai ales în ateliere urbane, și să fi ajuns în spațiul dobrogean în contextul mișcărilor migratorii ale grupurilor etnice ce le-au

* muzeograf la Muzeul de Etnografie și Artă Populară Tulcea, doctorand la Școala doctorală a Facultății de Litere din cadrul Universității București (specializarea Studii culturale)

1214 Irina Cajal-Marin, „Arta aramei” în Alexandru Găduvan, Paul Petrescu, Marina Marinescu, Ioana Vlasiu Drăgănoiu, Irina Cajal-Marin, Arta populară a aromânilor din Dobrogea, București, Editura Meridiane, 1979, p. 30.

1215 Paul Tocanie, Colecția de vase de aramă a Muzeului de Etnografie și Artă Populară, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2003; Paula Popoiu, Aromânii. Catalog de colecție, Craiova, Ed. Universitară Craiova, 2009.

1216 Steluța Pârâu, Multiculturalitatea în Dobrogea, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2007.

produs, folosit și păstrat. „Circulația pieselor de aramă în lumea orientală, cât și folosirea lor pe o scară foarte întinsă, a făcut ca și în Dobrogea, punct nodal al legăturilor dintre Orient, lumea balcanică și cea central europeană, prezența lor să fie extrem de răspândită.”¹²¹⁷

M.D. Ionescu face unele referiri privind meșteșugarii arāmari, în tabelul privind meseriași din Dobrogea¹²¹⁸, în mediul urban din județul Tulcea regăsindu-se trei meseriași (proprietari de ateliere de tip manufactură)¹²¹⁹, două calfe și doi ucenici, iar în județul Constanța patru meseriași-patroni¹²²⁰, cinci calfe și doi ucenici. Meșterii sunt denumiți căldărari, posibil datorită faptului că produsul lor de referință era căldarea din aramă, cunoscută local și sub denumirea de *brăcace*.

Spre deosebire de spațiul românesc, arāmăritul este bine documentat pentru zona balcanică și anatoliană, în literatura de specialitate din Bulgaria și Turcia¹²²¹ fiind reflectate aspecte precum tehnicile de prelucrare și decorare a vaselor, uneltele utilizate, motivele și influențele în ornamentală, centrele¹²²², tipurile de produse și funcționalitatea lor.

În categoria generică a vaselor din aramă, în studiile de specialitate din țara noastră și Bulgaria, sunt incluse și obiecte realizate din alte materiale. Este cazul *păurelor*, obiecte de tip flacon, produse prin turnarea unui aliaj din plumb și staniu (cositor). De altfel, cositorirea constituia o etapă frecventă în procesul de realizare și întreținere a pieselor din aramă, dându-le o cromatică similară obiectelor de tip *păur*.

În acest demers științific vom încerca să realizăm un crochiu al arāmăritului și a vaselor din aramă, pe baza bibliografiei, a dicționarelor dialectale¹²²³ și a anchetelor etnografice.¹²²⁴

1217 Irina Cajal-Marin, op.cit., p. 30.

1218 M.D. Ionescu, Dobrogea în pragul veacului al XX-lea, București, Atelierele Grafice I.V. Socecă, 1904, p. 854. Datele tabelare au la bază rezultatele anchetei industriale realizate în anul 1901 de Leonida Colescu, conducătorul biroului de statistică din cadrul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor.

1219 Toate trei în Tulcea. M.D. Ionescu, op.cit., p. 857

1220 Câte unul în Cernavodă, Constanța, Mangalia, Medgidia. Ibidem, p. 857.

1221 Ferhan Memişoğlu, „Harput Bakırcılığı” în Türk Etnografya Dergisi XIII, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1973, pp. 33-54; Iskender Yıldırım, Ankara ve Tokat illerinde yaşayan bakırcılık üzerine görsel etnografik bir çalışma, Ankara, 2005; Gazanfer İltar, Sevinç Eren, „Giresun’da Bakırcılık”, în Karadeniz (Black Sea-Çephoe Mope) Sosyal Bilimler Dergisi, Vol. 4, Nr. 14, Ardahan Üniversitesi, 2012, pp. 157-171; Nuran Kayabaşı, H. Sinem Şanlı, „Türkiye’de Dövme Bakırcılık Sanatı” în International Journal of Science Culture and Sport, Special Issue 1, 2014, pp. 733-744; Necla Dursun, „Çorum’da Bakırcılık” în Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 9, Nr. 5, Ankara, 2014, pp. 799-824; Funda Naldan, „Erzincan Bakırcılığı” în Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 9, Nr. 10, Ankara, 2014, pp. 775-796.

1222 Ex: Plovdiv, Ustovo și Varna în Bulgaria; Afyon, Ankara, Balıkesir, Bursa, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Edirne, Erzincan, Gaziantep, Giresun, Harput, İstanbul, Kahramanmaraş, Kastamonu, Konya, Tokat și Trabzon în Turcia.

1223 I. Dalametra, Dicționar macedo-român. Edițiunea Academiei Române, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1906; Taner Murat, Dicționar roman-tătar crimean, Kazakşa-kırım tatarşa sözlük, Constanța, Ed. Muntenia, 2009; Taner Murat, Dicționar tătar crimean-român, Kırım tatarşa-Kazakşa sözlük, Charleston USA, Createspace, 2011; Neriman İbrahim, Mic dicționar roman-tătar / tătar-român = Romence-Tatarca / Tatarca-Romence kişkene sözlük, Constanța, Ed. Imperium, 2014.

Câteva precizări privind denumirea vaselor din aramă

În privința denumirilor pieselor din aramă care au circulat în spațiul dobrogean, balcanic, anatolian și oriental, există deosebiri importante de la o etnie la alta, de aici putând apare unele confuzii în momentul înregistrării și fișării acestora, dacă nu se cunosc câteva date esențiale precum atribuirea culturală sau denumirea populară a pieselor:

- *bakır* (turc.), în traducere, aramă, a generat denumirea unor tipuri de vase realizate din acest material, într-un mod diferit de la o etnie la alta: *bacârul*¹²²⁵ (rom.) este ulciorul din cupru, *бакър / bakır* (bulg.) constituie denumirea alternativă pentru brăcece.

- *tava* (turc.), *tawa* (tăt.) reprezintă un vas cu pereții mai înalți, de tipul unei tigăi, cu sau fără coadă¹²²⁶, pentru vasul rotund și întins utilizat pentru servirea hranei existând termenul de *sini* (turc.), *sîni* (tăt.).

- *ibrik* (turc.), *quman* (tăt.) este denumirea vasului folosit la abluțiunea rituală și igiena zilnică și nu pentru vasul folosit la prepararea cafelei, care este numit *cezve* (turc.), *Ġezbe* (tăt.).

- *sahan* (rom.), *сахан / sakhan* (bulg.) reprezintă un castron cu marginile evazate, pe când *sahan* (turc.) este farfuria cu capac, termen sinonim cu *kapakli tabak*.

- *tipsie* (rom.), poate însemna tavă rotundă plată, dar și farfurie întinsă, “тепсия” / *tepsya* (bulg.) este tava cu pereți înălțați, pentru coacerea plăcintelor.

- *sinie* (rom.) este tava cu pereți înălțați pentru plăcinte, *sofra* (rom.) înseamnă tavă pentru servit, numele venind de la măsuța rotundă și joasă, pe care se așeza de obicei acest vas.

Din aceste motive, în literatura de specialitate dedicată artei aramei diverselor populații balcanice sau orientale, terminologia prezintă diferențe considerabile privind denumirile în raport cu forma sau utilizarea vaselor din aramă.

Un fenomen lingvistic interesant este cel prin care termenul turcesc al materialului (*bakır*) a generat denumirea unor tipuri de piese utilizate de alte etnii (ex: *bacâr*, *бакър*).

În altă situație, denumirea vasului a fost împrumutată piesei de mobilier pe care se așeza aceasta sau invers. Românii dobrogeni denumesc *sinie* măsuța joasă și rotundă, pe care turcii așezau tava de tip *sini*. Tava rotundă pentru servit se mai

1224 Se cuvine aici să mulțumesc următoarelor persoane, care mi-au oferit informații prețioase privind denumirile dialectale și funcționalitatea unor vase de aramă: Reian Adilsah (tăt., n. în 1960 la Tulcea), Nedin Geanbai (tăt., n. în 1951 la Tulcea); Tudora Papa (arom., n. în 1941 în Căugăgia, căsătorită în Ceamurlia de Sus), Liliana Fustanela (arom., n. în Tariverde), Vasile Istrate (român, n. în 1954 în Neatârnaarea).

1225 În Dobrogea, termenul *bacâr* este folosit ca sinonim pentru pepenele galben (*Cucumis melo*). Stelian Dumitrăcel, Doina Hreapcă, „Un construct lexicografic: *zemos* «*cucumis melo*»”, în Luminița Botoșineanu, Elena Dănilă, Cecilia Holban, Ofelia Ichim, Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european, Iași, Editura ALFA, 2009, pp. 121–136.

1226 Pentru prepararea cuș-cuș-ului, în contexte cotidiene sau sărbătorești, se folosește un vas asemănător unei site sau strecurători, denumit *quskus tawasa*. Coca de consistență tare este frecată și practic răzuită, obținându-se granule de aluat.

numește *sofra*, termen care în turcă înseamnă “a sta la masă”¹²²⁷, iar ulterior a fost folosit pentru a desemna aceeași măsuță joasă¹²²⁸.

În tabelul următor sunt prezentate succint principalele tipuri de vase, cu variațiile denumirilor de la o etnie la alta.¹²²⁹

Obiect	Români*	Aromâni*	Tătari*	Turci**	Bulgari**
Căldare	brăcace, bracace	bârcace	qopka	bakraç, helke	котле, kotle; бакър, bakür
Ulcior	ghium, bacâr	ghiùmea, ghium, căzăni	?	güğüm	гюм, gyum
Tavă pentru servit	tipsie, sofra	disco	sîni	sini	поднос, podnos
Tavă pentru plăcinte	sinie	tipsie, sinie ¹²³⁰ ; tâvă di pită – tavă pentru pâine	tawa	tava, tepsi	тепсия, tepsya
Vas pentru abdest	-	-	quman	ibrik	кован ибрик, kovan ibrik ¹²³¹
Flacon	-	păur	-	-	павур, pavur; пагур, pagur; пивар, pivar ¹²³²
Ploscă	-	păur, ulterior ploscă	-	-	павур, pavur плоска, ploska
Farfurie	tingire – farfurie cu	cinie cingu -	tabak	tabak; sahan,	?

1227 „Turcii, în trecut, puneau masa direct pe jos, mai întâi puneau o față de masă, după aceea un sini, pe care puneau mâncarea.” Sursă orală: Reian Adilsah, a consemnat Al. Chiselev (2017).

1228 Tătarii folosesc termenii de sipra sau kona. „Pe masa cu formă rotundă, de înălțime joasă se făceau plăcintele și tot pe ea se servea mâncarea. De jur-împrejur, se stătea pe niște mîndere (perne) sau pe scăunele joase.” Sursă orală: Reian Adilsah, a consemnat Al. Chiselev (2017).

1229 Acestea pot prezenta diferențe chiar în interiorul aceluiași grup etnic sau etno-cultural, de la sat la sat, chiar de la familie la familie, în funcție de regiunea din care au venit sau s-au stabilit temporar în drumul spre Dobrogea. De asemenea, unele vase și-au pierdut denumirile arhaice, fiind înlocuite de termeni neologici sau generalizanți.

1230 În această tavă cu pereții puțin înălțați se coceau pita, baclavale etc.

1231 Piesă utilizată de musulmanii din Bulgaria.

1232 Termenul s-ar traduce prin sintagma “din care se bea”.

	pereții mai înalți; tipsie – farfurie întinsă	castron		kapakli tabak – farfurie cu capac	
Cratiță, tigaie	tingire - cratiță	tingire - cratiță tigăni - tigaie	kazan - cratiță tawa - tigaie	tava – tigaie, tencere - cratiță	тиган, tigan – tigaie, cratiță
Cană	cană, năstrapă	ucă	merșepe qade – cană pentru ceai sau pahar	mașrapa	кана, kana
Vas pentru preparat cafeaua	ibric	givgélú	ġezbe	cezve	ибрик, ibrik

Tabel 1. Denumirile pieselor din aramă în raport cu etnia care le-a folosit

* termeni utilizați în Dobrogea.

** termeni preluați din literatura de specialitate din Turcia și Bulgaria.

Clasificarea vaselor din aramă

În funcție de utilizarea lor în contextul dihotomiei sacru-profan, piesele din aramă pot fi clasificate în:

- **vase de uz cotidian**, pentru prepararea, păstrarea și servirea hranei, transportul și păstrarea apei, a laptei, a vinului: tava, ghiumul / bacărul, tingirea, sahanul, tipsia;

- **vase cu funcție ceremonială**: *păurul* la aromâni și bulgari; *ibrik*-ul¹²³³ și *leġen*-ul (turc.) sau *quman*-ul și *elenke*-ul (tăt.) pentru abdest, tava de ceremonii la turci și tătari; un tip de tavă cu pereții mai scunzi pentru transportul colivei în cadrul obiceiurilor legate de cultul morților¹²³⁴, tămâiernicul la români, *thimnitor* la aromâni, obiecte folosite în cadrul ceremonialurilor bisericesti etc.

Uneori unui obiect îi sunt atribuite utilizări și roluri multiple, de la cele practice până la cele magico-ritualice. Astfel, în anumite situații, unele vase pot avea o funcție ceremonială temporară. *Bârcacea*¹²³⁵ și *ghiumul* erau utilizate în manifestările post-matrimoniale la aromâni, brăcăica constituia piesă de

1233 A se vedea diferite tipuri de astfel de vase folosite pentru abluțiune, dar și güğüm-uri, în Gazanfer İltar, Sevinç Eren, op. cit., p. 167.

1234 Steluța Pârâu, op. cit., p. 88.

1235 “În acest vas de obicei fierbeau apa, laptele, îl foloseau și când mulgeau oile.” Sursă orală: Liliana Fustanela, a consemnat Al. Chiselev (2017).

recuzită când se mergea cu sfințitul, cana din aramă era folosită în ritualul descântecului de deochi etc.

În funcție de etnia care le-a folosit și posibil că le-a și produs, vasele pot fi împărțite în:

- **vase aparținând unui număr limitat de etnii:** *păurul* la aromâni și bulgari, vasul pentru abluțiune la turci și tătari etc.

- **vase aparținând mai multor etnii:** brăceaca, ghiumul, farfuria, cratița, tigaia, tava pentru plăcinte etc.

„Prelucrarea aramei, una dintre cele mai specifice manifestări artistice ale grupurilor etnice din Dobrogea, s-a înscris în cursul dezvoltării ei, în contextul artei populare din această parte a țării, ca una din producțiile cele mai originale. Ea nu este caracteristică unui singur grup etnic, ci a cunoscut o răspândire mai largă, fiind o manifestare comună mai multora, în virtutea largii circulații a obiectelor pe acest teritoriu, dar și datorită faptului că metalul oferea nu numai avantaje practice, ci și posibilitatea unor prelucrări variate, apte de a satisface cele mai diferite exigențe estetice (...). Un studiu mai amănunțit al vaselor de aramă din Dobrogea duce la concluzia că fiecare grup etnic și-a adus contribuția la crearea unor forme sau decorații originale. Dincolo de relativa generalizare a utilizării acestor obiecte la diferite grupuri, se discerne, în același timp, și factura specifică a fiecăruia dintre acestea.”¹²³⁶

Din punct de vedere morfo-tipologic și funcțional, aceste vase se pot încadra în următoarele tipuri principale:

- **căldare** sau brăcece, de formă ușor concavă la mijloc și evazată la bază, prevăzută cu o toartă prinsă prin două urechi laterale, atașată de corp printr-un sistem de nituri (foto 1);

- **tavă**, de formă rotundă, cu pereți puțin înălțați, când este utilizată pentru copt, sau fără, când este folosită pentru servit;

- **farfurie, castron**, de formă circulară, folosite pentru servirea mâncării. Poate prezenta motive simple sau inscripții.

- **cratiță**, de formă circulară, cu pereții înalți, pentru prepararea mâncării;

- **ulcior**

- tip *ghiium* sau *bacâr*, alcătuit prin suprapunerea dintre două volume spațiale tronconice, diferite ca circumferință, alcătuind corpul vasului, și a unui volum cilindric, puțin evazat spre vârf, care constituie gâtul vasului. Era utilizat pentru transportul și păstrarea lichidelor. (foto 2);

- tip *quman* sau *ibrik*, format dintr-un volum sferic (corpul propriu - zis) care se continuă cu un volum tronconic ușor evazat la partea superioară (gâtul vasului). Prezintă un cioc prelungit, care pornește din mijlocul volumului sferic. Este utilizat pentru abdest. (foto 3);

- **păur**

- tip ploscă, de formă sferică aplatizată lateral, decorată cu motive solare, ieșite în relief. Se utiliza în ceremonialul nunții la aromâni și bulgari, când avea loc invitația. (foto 4);

1236 Irina Cajal-Marin, op.cit., p. 30.

• tip flacon¹²³⁷, de formă paralelipipedică, ușor îngustată spre vârf. Se remarcă motivul "arborelui vieții". Piesa era utilizată în ceremonialul nunții la aromâni și bulgari, invitații servind din acesta un strop de alcool. Ca piesă de tip flacon, păhurul era folosit apoi pentru păstrarea diferitelor parfumuri și esențe. (foto 5);

• **lighean**

• folosit în activitățile casnice zilnice, cu o formă concavă deschisă și fundul plat;

• pentru abdest, cu marginile puternic răsfrânte spre exterior și prevăzut cu capac tronconic cu orificii. Se mai utiliza în ritualul spălării picioarelor în cadrul obiceiurilor de înmormântare ale populației turcești și tătărăști, în scopul purificării. (foto 6)

Tehnică și ornamentală

Cuprul este un metal maleabil, putând fi tras în foi subțiri, ductil, bun conducător de căldură și cu o duritate scăzută, așadar relativ ușor de prelucrat. Din aceste motive el a constituit multă vreme materie primă pentru realizarea unei varietăți de obiecte, dovadă stând artefacte de natură arheologică, etnografică sau artistică.

În urma progresului tehnologic și a introducerii altor materiale moderne, arămăritul a cunoscut un proces de involuție. Locul vaselor din aramă din interiorul tradițional și totodată recuzită a unor manifestări ceremoniale a fost luat de obiecte din aluminiu, plastic sau sticlă, realizate deseori industrial.

Prelucrarea artistică a aramei, având ca rezultat obiecte cu o valoare estetică deosebită, a dispărut de la începutul secolului al XIX-lea. Dovezi ale practicării acestui meșteșug sunt vase precum *păurul*, cu decorul reliefat, sau tăvile populațiilor musulmane, cu motive incizate cu măiestrie.

În perioada modernă, o sursă de producere și distribuire a vaselor de acest tip, simplificate însă ca decor, a fost reprezentată de ȣiganii căldărari, care veneau în diverse localități din Dobrogea, realizau produsele pe loc și apoi le vindeau. De exemplu, până prin 1970 căldărarii se așezau într-o poiană de la marginea pădurii de la Neatârnairea sau, lângă lac, aproape de Stejaru, vânzând ulterior cazane, căldări sau tăvi (*tavale*).¹²³⁸

Tehnicile principale erau ciocănirea, îmbinarea (prin tehnica dinților de lup, presărați cu pulbere de alipire / sau prin nituire), turnarea, decorarea prin incizare sau în relief și cositorirea.

Uneltele necesare în diversele etape de realizare a vaselor din aramă erau cuptorul cu foale, nicovala, ciocane de diferite dimensiuni, clești, dălți, foarfeci, în special cele zimțate.¹²³⁹

În cazul obiectelor realizate prin ciocănire, foițele de aramă, cu grosimi variind între 0,6 și 1,3 mm, erau tăiate în profil de *dinți de lup*, cu o foarfecă zimțată,

1237 Pentru bulgari, vezi pavor-ul de Plovdiv, cu reprezentarea iconografică a Sfântului Gheorghe omorând balaurul, în Николай Колев, Българска етнография, Издателство Наука и изкуство, София, 1987.

1238 Sursă orală: Vasile Istrate, a consemnat Al. Chiselev (2017).

1239 Instrumentele pentru prelucrarea aramei sunt prezentate în Iskender Yildirim, op. cit., pp. 66-83.

apoi erau asamblate și lovite cu ciocanul, regiunea de îmbinare fiind apoi tratată la cald și ciocănită. După fiecare etapă de modelare cu ciocanul, vasul era reîncălzit. Urma procesul de finisare, tot prin ciocănire, și cel de decorare. Ulterior, vasele erau spoite sau cositorite cu staniu, pentru a preveni o eventuală intoxicație cu oxidul de cupru, rezultat în urma coclirii¹²⁴⁰.

Tehnica obținerii forme prin ciocănire se aplica unei serii de produse, precum: brăcelele, tigăile, lighenele, unele tingire, în special vasele cu forme simple și deschise, realizate fie prin obținerea unei concavități a unei foi discoidale, fie prin asamblarea unor forme geometrice simple.

Tehnica turnării în matrițe se utiliza pentru producerea unor vase închise sau a componentelor acestora la care îmbinarea foilor era dificil de realizat, ca de exemplu unele *ibrik*-uri și tingiri, capacele sahanelor, cu suprafețe de mănuiere semisferice sau rotunde¹²⁴¹.

De regulă, decorativismul vaselor din aramă se datora tehnicii ciocănirii la cald, apărând așa-numiții *solzișori* pe toată suprafața acestora.

Dintre tehnicile de decorare amintim incizarea și aplicarea unor elemente ornamentale din material de culoare similară sau contrastantă.¹²⁴² (foto 7)

În acest articol vom insista asupra ornamenticii tăvilor de ceremonial turco-tătărești de tip *sini*, care prezintă motive realizate prin tehnica incizării, cu ajutorul unei dălți ascuțite.

Necla Dursun afirmă că în ornamentica *sini*-ilor apare cu un stil eclectic, o îmbinare între motivele de factură otomană și cele occidentale, inspirate din stilurile rococo sau baroc.

Principiile de bază de realizare a decorului sunt simetria și repetiția, dar, în unele cazuri, apare și fracturarea compoziției, din punctul de vedere al simetriei, prin inserarea unor medalioane sau rozete, cu sau fără înscrisuri.

Dintre motivele fitomorfe, reprezentate naturalist, amintim: glastră / *vazo* cu rodii / *nar* (foto 8), chiparosul / *selvi* (foto 9), laleaua / *lale* (foto 10).¹²⁴³ De asemenea, se mai pot întâlni frunza / *yaprak*, trandafirul / *gül*, iedera / *sarmaşık* sau macul / *haşhaş*.

În islam, rodia reprezintă unul dintre fructele care vor fi găsite în Paradis, o dovadă a măiestriei creatorului lumii.¹²⁴⁴ Totodată, ea este simbolul fertilității și a principiului feminin.

1240 Necla Dursun, op. cit, p. 801.

1241 Ibidem, pp. 802-803.

1242 Piesa cu nr. de inventar 685, denumită ghiulvé și achiziționată de la o familie de aromâni, prezintă elemente decorative aplicate, de tipul arabescurilor și a motivelor Tepelik.

1243 A se vedea variante ale acestor motive de pe vasele din Harput în Ferhan Memişoğlu, op.cit., pp. 41, 42, 43, 49.

1244 Paradisul este descris în Surat Ar-Rahman „... Și afară de cele două mai sunt alte două grădini. / Aşadar, pe care dintre binefacerile Domnului vostru le tăgăduiți? / Și ele sunt [de culoare] verde-închis. / Aşadar, pe care dintre binefacerile Domnului vostru le tăgăduiți? / În ele se află două izvoare ce ţâşnesc. / Aşadar, pe care dintre binefacerile Domnului vostru le tăgăduiți? / În ele se află fructe, palmieri și rodii / Aşadar, pe care dintre binefacerile Domnului vostru le tăgăduiți?” ***; Traducerea sensurilor Coranului cel Sfânt în limba română, Islamic and Cultural League of Romania. Islamic Publishing House, 2004. <http://islamhouse.com/ro/books/108313>.

Chiparosul, arbore din familia coniferelor, cu frunzele veșnic verzi, simbolizează perenitatea și principiul masculin. Totodată, este cel mai frecvent întâlnit arbore din cimitirele musulmane.¹²⁴⁵

Motivele geometrice cele mai des întâlnite sunt pătratul, cercul sau sistemul de cercuri concentrice, romburile hașurate / *baklava dilimi*, medalioanele, zig-zag-urile, valurile, “S”-urile și “C”-urile repetitive.¹²⁴⁶

În centrul *sini*-ei apare sigiliul lui Solomon / *Mühr-ü Süleyman* sau Steaua lui David / *Davud'un Yıldızı*, steaua cu șase colțuri, un simbol important în iudaism, preluat ulterior de ocultismul islamic și occidental.

Altă categorie de motive este reprezentată de elementele arhitecturale, de tip moschee / *camî* sau mausoleu, mormânt / *türbe*, străzi, monumente istorice.¹²⁴⁷

Pe unele *sini* apar elemente incizate de tip inscripție / *yazı*, care indică data, monograma meșterului sau pot reprezenta o *tuğra* (în acest caz, o semnătură a celui care a comandat produsul respectiv).¹²⁴⁸

În cadrul colecției MEAP, una dintre *sini*¹²⁴⁹ (foto 12) prezintă central hexagrama încadrată în cerc, urmată spre exterior de un registru cu motive de tipul chiparosului, glastrei cu rodii și elementului arhitectural, dispuse astfel încât diametral opus să le corespundă același motiv. Spre exterior poate fi observat un registru cu motive florale stilizate iar la buza piesei apare torsada.

Succesiunea motivelor ce încadrează hexagrama este următoarea: C - N - C - G - C - N - C - G - C - N - C - G - C - N - C - G, unde: C - chiparos, N – posibil nișa de la Mecca / *mihrab*, G - glastra cu rodii. Se observă astfel că motivul predominant, care face trecerea între celelalte motive, este chiparosul, simbol arhetipal al pomului vieții. Pe *sini* apare și un motiv ex-compozițional de tip *yazı*, posibil în arabă. (foto 11, foto 13)

Utilizarea vaselor din aramă în anumite ceremonii și practici magico-rituale

În spațiul balcanic, aromânii foloseau diverse tipuri de vase din aramă în contextul obiceiurilor din ciclul vieții sau din cel calendaristic, dar și în momentul performării unor acte legate de etnoiație.

În satele din Pind, la logodnă (*isusire, isósmata*) se ducea la casa fetei un *păur* cu rachiu, de care se legau mahmudele, dar și o cocătură cu motive crestate cu cuțitul, așezată pe o tipsie. Regulile dictau ca și familia fetei să ofere rachiu într-un *păur*, care se amesteca cu cel adus de cei din partea băiatului și era apoi servit invitaților.¹²⁵⁰

1245 Amots Dafni, Efraim Lev, Sabine Beckmann, Christian Eichberger, „Ritual plants of Muslim graveyards in northern Israel” în *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, Vol. 2, 2006.

1246 Necla Dursun, op.cit., p. 804.

1247 Nuran Kayabaşı, H. Sinem Şanlı, op. cit., p. 736.

1248 Necla Dursun, op. cit, p. 805.

1249 Piesa cu nr. de inventar 219 a fost publicată în Paul Tocanie, Colecția de vase de aramă a Muzeului de Etnografie și Artă Populară, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2003, fig. 1, p. 21. Este clasată în categoria TEZAUR prin Ordinul nr. 2497 / 21.07.2011, poziția: 3064.

1250 Emil Țîrcomnicu, Obiceiuri și credințe macedoromâne: dicționar, București, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 2009, p. 49.

În ziua de joi din săptămâna nunții, se oferea mirelui o boccea (*bóhce*) cu daruri pentru nuntă, printre care nu lipseau un colac mare și o ploscă cu vin.¹²⁵¹ În această zi sau sâmbătă, avea loc chemarea la nuntă (*călisiri*), invitații servind puțin vin dintr-un vas de tip ploscă.

În cadrul manifestărilor post-matrimoniale, mirii erau duși la apă, la izvor sau fântână. După ce se rosteau câteva formule, apa era adusă acasă într-un vas din aramă, pentru a se spăla soacra. Prin acest gest însoțit de versuri ritualice se încerca pe plan simbolic îmbunarea socrilor mari, aflați în fruntea ierahiei noii familii.¹²⁵²

Înainte de Paști, când apărea *luna noauă*, fetele performau următoarea practică propițiatorie. Ele se adunau în curte, având ca recuzită un ghium cu apă, o pâine și un inel sau cerclă din argint. Erau rostite următoarele versuri incantatorii: „Lună, lună nao.../ Dă-mi cămașă nao, / Ș’ți dau patru uao, / Ș’ți li bagi tu frașe / Ș’ți li mâci ti Pașce.”¹²⁵³, apoi puneau pâinea deasupra capului. Acest act avea rolul de a asigura *birichete* de Paște și o recoltă bogată în perioada de toamnă.¹²⁵⁴

La *lună noauă*, dacă un copil era *luat de lună*¹²⁵⁵, avea loc un act de vindecare, în acest context folosindu-se un ou, un vas din aramă și un semn de la copil, de obicei, un obiect de vestimentație. După executarea descântecului și amestecarea apei cu ou, vasul se lăsa afară peste noapte, la lună sau sub un trandafir, iar a doua zi apa descântată era turnată printr-un ciur întors invers deasupra capului copilului. Ritualul se repeta de trei ori.¹²⁵⁶

La bulgari, la nașterea unui copil, la nuntă sau de casă nouă, se ofereau în dar obiecte din aramă pentru fierberea apei („котли” / *kotli* – cazane) și pentru pregătirea produselor de panificație („тепси” / *tepsi* – tăvi).¹²⁵⁷ Flacoanele realizate prin turnarea aliajului de plumb și staniu, numite „павури” / *pavuri*, bogat ornamentate, erau folosite pentru servirea țuicii în context ceremonial sau pentru păstrarea apei sfințite de la Sfântul Mormânt („светена божигробска вода” / *svetena bozhigrobska voda*).

Musulmanii din Dobrogea utilizau mai multe tipuri de vase din aramă, printre care amintim *quman*-ul (tăt.) / *ibrik*-ul (turc.) și ligheanul pentru spălarea rituală sau cotidiană. Acestea erau folosite și în ceremonialul funerar. De altfel, într-un bocet al tătarilor nohay¹²⁵⁸ apare motivul vaselor pentru abdest mai sus amintite: „Elekenim, qumanım, / Eglengende bolğanım / Sarımsağım, soğanım, / Sağınganda bolğanım, / Tabılmasın parşası / Bursa nın asıl qumaşı / Tura boyım qalğanım / Aza boyım aşqısı /

1251 Ibidem, p. 22.

1252 Alexandru Chiselev, *Magia la românii și ucrainenii din nordul Dobrogei*, Cluj-Napoca, Ed. MEGA, 2016, p. 102.

1253 „Lună, lună nouă.../ Dă-mi cămașă nouă, / Să-ți dau patru ouă, / Să le pui pe fărâș / Să le mănânci de Paște.”

1254 Emil Țircomnicu, op.cit., p. 58.

1255 Boală a copiilor caracterizată prin friguri, diaree, plânsete și lipsa poftei de mâncare.

1256 Emil Țircomnicu, op. cit., pp. 57-58.

1257 Site-ul Ethnographic Institute with Museum: http://mdl.cc.bas.bg/ethnography/06_07_00.html, accesat pe 20.03.2017 la 16.00.

1258 Sursă orală: Reșid Tevide (n. în 1901), a consemnat Guner Akmolla (Lumina / Qogea, 1979). <http://ghiuneracmola.blogspot.ro/2015/02/guner-akmolla-obiceiuri-tatara-crimeene.html>, accesat pe 07.04.2017 la 14.00.

Kozımnı aşıp korgenım./ Kokregım qan cartırıp süygenım / Tol şegımnı toralap / Aş şegımnı aralap / Sau yerımnı caralap / Şıqqan euladım.”¹²⁵⁹

Tăvile bogat ornamentate de tip *sini* erau folosite în diferite momente ceremoniale. Şi astăzi, imamului i se oferă o tavă întinsă pentru săvârşirea slujbei de înmormântare şi de pomenire.

BIBLIOGRAFIE

- ***, *Traducerea sensurilor Coranului cel Sfânt în limba română*, Islamic and Cultural League of Romania. Islamic Publishing House, 2004. <http://islamhouse.com/ro/books/108313>.
- CAJAL-MARIN, Irina, „Arta aramei” în GUDUVAN, Alexandru, PETRESCU, Paul, MARINESCU, Marina, VLASIU DRĂGĂNOIU, Ioana, CAJAL-MARIN, Irina, *Arta populară a aromânilor din Dobrogea*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1979.
- CHISELEV, Alexandru, *Magia la românii şi ucrainenii din nordul Dobrogei*, Cluj-Napoca, Ed. MEGA, 2016.
- DAFNI, Amots, LEV, Efraim, BECKMANN, Sabine, EICHBERGER, Christian, „Ritual plants of Muslim graveyards in northern Israel” în *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, Vol. 2, 2006.
- DALAMETRA, I., *Dicţionar macedo-român. Ediţiunea Academiei Române*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1906
- DUMISTRĂCEL, Stelian, HREAPCĂ, Doina, „Un construct lexicografic: zemos «cucumis melo»”, în BOTOŞINEANU, Luminiţa, DĂNILĂ, Elena, HOLBAN, Cecilia, ICHIM, Ofelia, *Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară şi etnofloclorică românească şi contextul european*, Iaşi, Editura ALFA, 2009, pp. 121–136.
- DURSUN, Necla, „Çorum’da Bakircilik” în *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 9, Nr. 5, Ankara, 2014, pp. 799-824.
- IBRAIM, Neriman, *Mic dicţionar roman-tătar / tătar-român = Romence-Tatarca / Tatarca-Romenca kişkene sözlük*, Constanţa, Ed. Imperium, 2014.
- IONESCU, M.D., *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, Bucureşti, Atelierele Grafice I.V. Socec, 1904.
- ILTAR, Gazanfer, EREN, Sevinç, „Giresun’da Bakircilik”, în *Karadeniz (Black Sea-Черное Море) Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 4, Nr. 14, Ardahan Üniversitesi, 2012, pp. 157-171.

1259 „Ligheanul, ibricul meu / În joaca mea, creatul meu, / Usturoiul, ceapa mea, / Al meu în dorul meu era. / Nu-i de găsit nici o bucată, / Din Bursa venea mătasea / Pân-la picioare îmi venea, / Bucată din mine era. / Când ochiul mi se deschidea. / Pieptul în sânge îl iubeam / Intestinul mi-l rupeam, / Copilul meu când mă rănea / Din sănătos bolnav eram / În mine copilul creşteam.”

- KAYABAŞI, Nuran, ŞANLI, H. Sinem, „Türkiye’de Dövme Bakırcılık Sanatı” în *International Journal of Science Culture and Sport*, Special Issue 1, 2014, pp. 733-744
- КОЛЕВ, Николай, *Българска етнография*, Издателство Наука и изкуство, София, 1987.
- MEMİŞOĞLU, Ferhan, „Harpur Bakırcılığı” în *Türk Etnografya Dergisi XIII, Istanbul, Milli Eğitim Basımevi*, 1973, pp. 33-54.
- MURAT, Taner, *Dicționar roman-tătar crimean, Kazakşa-kırım tatarşa sözlük*, Constanța, Ed. Muntenia, 2009.
- MURAT, Taner, *Dicționar tătar crimean-român, Kırım tatarşa-Kazakşa sözlük*, Charleston USA, Createspace, 2011.
- NALDAN, Funda, „Erzincan Bakırcılığı” în *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 9, Nr. 10, Ankara, 2014, pp. 775-796.
- PÂRÂU, Steluța, *Multiculturalitatea în Dobrogea*, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2007.
- POPOIU, Paula, *Aromânii. Catalog de colecție*, Craiova, Ed. Universitară Craiova, 2009.
- TOCANIE, Paul, *Colecția de vase de aramă a Muzeului de Etnografie și Artă Populară*, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2003.
- ȚÎRCOMNICU, Emil, *Obiceiuri și credințe macedoromâne: dicționar*, București, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 2009
- YILDIRIM, Iskender, *Ankara ve Tokat illerinde yaşayan bakırcılık üzerine görsel etnografik bir çalışma*, Ankara, 2005

• WEB-BIBLIOGRAFIE:

- http://mdl.cc.bas.bg/ethnography/06_07_00.html, accesat pe 20.03.2017 la 16.00.
- <http://museum-shumen.eu/bg/collection/ethnographia/Mednikarstvo>, accesat pe 01.04.2017 la 13.20
- <http://girlandkultursanat.com/2010/11/bakircikilta-kullanilan-aletler>, accesat pe 05.04.2017 la 14.00
- <http://ghiuneracmola.blogspot.ro/2015/02/guner-akmolla-obiceiuri-tatare-crimeene.html>, accesat pe 07.04.2017 la 14.00.

ANEXĂ:

Foto 1 –
Brăcece, nr. inv. 132





Foto 2 – Ghium, nr. inv. 18



Foto 3 – Quman, nr. inv. 482



Foto 4 – Plosca, nr. inv. 384



Foto 5 – Păur, nr. inv. 403



Foto 6 – Lighean, nr. inv. 876



Foto 7 – Ghiulve (detaliu), nr. inv. 685



Foto 8 – Sini
(detaliu motivul *glastra cu rodii*), nr. inv. 219



Foto 9 – Sini
(detaliu motivul *chiparos*),
nr. inv. 219



Foto 10 – Sini
(detaliu motivul *laleaua*), nr. inv. 217



Foto 11 – Sini
(detaliu motivul posibil *nișa de la Mecca*), nr. inv. 219



Foto 12 – Sini, nr. inv. 219



Foto 13 – Sini (detaliu yazı), nr. inv. 219

EVOLUȚIA MINIATURII MANUSCRISELOR ÎNAINTE DE ȘTEFAN CEL MARE

Iulian-Silviu CRĂCIUN*

Cuvinte cheie: *miniatură, manuscris, papirus, pergament, domnitor, conservare, Gavril Uric*

Keywords: *miniature, manuscript, papyrus, vellum, voivode, preservation, Gavril Uric*

Abstract

It is known that up until the emergence of printing, first in China around the end of the 11th century, then in Europe by the end of the 15th century, the main means of recording, preserving and spreading human thought-through time and space- was manuscripts. Writing was done on clay plates back in the ancient East, and especially on papyrus in Egypt, Greece and Rome. Starting with the 2nd century, writing on parchment rolls-called rotuli-which gradually replaced papyrus and clay plates, came into general use both in the East and the West.

Right from the start, the books written on parchment or paper, whether religious or secular, were often adorned with various decorative elements such as adorned letters, vignettes, borders, headings, symbolic and figurative monochrome or polychrome representations generally known as miniatures, a term derived from the name of the red lead oxide called minium which was initially used for making these ornaments.

Noting that in “any history of art (...), miniatures can be found among the minor arts (...), which is entirely unjust, because art cannot be measured judging by dimensions”, Nicolae Iorga advocated for putting it in the same place as painting.

The oldest Romanian manuscripts which have made it to this day date from the 11th century, according to some researchers, and from the 13th century according to others. They were written in Greek and Slavonic, the latter being the official language used in medieval chancelleries and by the Eastern Orthodox Church in the Romanian Principalities, Bulgaria, Serbia and Russia.

Written on vellum on one or more columns in small, medium or large half-uncial script derived from the Roman uppercase, the Slav-Romanian manuscripts of the 13th and 14th centuries consist exclusively of liturgical texts needed for celebrating the mass.

* profesor de arte plastice, Liceul „Ștefan Procopiu” Vaslui

The adornments used in the Slav-Romanian manuscripts of the 13th and 14th centuries are very simple. They do not allow us to identify distinct local schools obviously specific to the Romanian Principalities. There would still be continuous progress throughout the next two centuries especially in Moldavia where a style showing strong local traits emerges.

The foundations of Moldavian miniatures were laid at Neamț Monastery during the first half of the 15th century by the great calligraphist and miniaturist Gavril Uric (roughly 1400-1450), whose work became a model to his followers, thus paving the way for the splendid bloom of the miniature-illuminated and braced manuscripts from the age of Stephen the Great.

Returning to Gavril Uric, his work as a miniaturist on the Tetraevangelion at the Neamț Monastery in 1429 stands not only as the oldest record of Romanian medieval painting, but as the first work which can be linked to an artist's name, a specific individual.

Taking the forms of Byzantine painting, Gavril did not just do a copyist's work. He deeply transformed it adapting it to his own artistic sensibility.

Gavril's artistry in modelling by introducing very delicate lights and shades is obvious in his dealing with the human body whose harmoniously drawn curves are set off by the subtle moulding of their attire. Gavril Uric also changed the shape of half-uncials introducing the geometrical ornament. The miniature of Stephen the Great's face is a triple trespass for it is about a contemporary personality showed not conventionally but in bright, real-life colours. Furthermore the theme is secular.

As seen above, the significant role played by Gavril Uric's work in the development of Moldavian art illustrates the special popularity and appreciation it enjoyed in the evolution of the Moldavian artists of the Middle Ages.

Se știe că până la apariția tiparului, mai întâi în China, pe la sfârșitul secolului al XI-lea, apoi în Europa, către sfârșitul secolului al XV-lea, principalele mijloace de înregistrare, conservare și vehiculare -în timp și spațiu- a gândirii umane au fost manuscrisele. În Orientul antic se scria pe tăblițe de ceramică, iar în Egipt, Grecia și Roma de scria mai ales pe papirus. Începând cu secolul al II-lea, atât în Orient cât și în Occident, se răspândește scrisul pe suluri de pergament, numite rotuluși, care înlocuiesc treptat papirusul și tăblițele de ceramică¹²⁶⁰. În biblioteca palatului său imperial din Constantinopol, în așa-zisul Octogon, Constantin cel Mare (306-337), pe

1260 C. Paradais, *Comori ale spiritualității românești la Putna, Iași*, 1988, p. 343.

lângă alte manuscrise, avea două suluri scrise cu litere de aur conținând Iliada și Odiseea, precum și evangheliare cu miniaturi¹²⁶¹. De prin secolul al XI-lea, pergamentul i se substituie tot mai mult hârtia, adusă inițial în Europa din țările Orientului. Ulterior, Europa însăși va produce bogate sortimente de hârtie, filigranate cu mărcile manufacturilor producătoare, ceea ce facilitează adeseori cercetătorilor din epoca noastră datarea unor texte după filigranul din hârtia lor, atunci când ele însele nu fuseseră datate. Multă vreme însă, paralel cu hârtia, pergamentul a continuat să constituie prestigiosul suport al unor somptuoase manuscrise¹²⁶².

Încă de la apariția lor, cărțile caligrafiate pe foi de pergament sau hârtie, fie religioase, fie laice, au fost frecvent împodobite cu diverse elemente decorative –litere ornate, viniete, chenare, frontispicii, reprezentări simbolice și figurative, monocrome sau policrome – cunoscute, global, sub numele de miniaturi, termen derivat din denumirea oxidului roșu de plumb, numit miniu, folosit inițial la executarea acestor decorații. Deși ulterior s-au utilizat în acest scop și alte substanțe colorante, minerale sau vegetale, ornamentele respective au continuat să se numească miniaturi, dar înțelesul acestei noțiuni s-a restrâns cu vremea numai la sfera ilustrațiilor figurative de mici dimensiuni, indiferent de tehnica lor¹²⁶³.

Constatând că în „orice istorie a artelor (...), miniatura este așezată între artele minore (...), fără nici un fel de dreptate, fiindcă arta nu se socotește după dimensiuni” Nicolae Iorga pleda pentru așezarea acesteia „la un loc cu pictura, fiindcă este exact același lucru” conchizând, totodată, că ea constituie „una din manifestările cele mai splendide ale sufletului evului mediu”¹²⁶⁴.

Întrucât realizarea unor asemenea cărți manuscrise era o întreprindere migăloasă, îndelungată și costisitoare fiecare exemplar în parte, constituind un unicat, durata lor de utilizare trebuia să fie cât mai mare. Pentru a rezista eroziunii timpului și altor factori deterioranți, ele erau legate în scoarțe de lemn, îmbrăcate în catifea, în piele sau în plăci de metale prețioase, decorate la rândul lor – prin ștanțare, gravare, cizelare sau ciocănire – cu diferite motive ornamentale, geometrice și vegetale, cu scene religioase și figuri de sfinți, cu scurte inscripții liturgice sau votive, cu încrustații de emailuri și pietre scumpe. Lucrate astfel, aceste ferecături dobândeau ele însele atributele unor autentice opere de artă.

Cele mai vechi manuscrise de proveniență românească, ajunse până în zilele noastre, datează, după unii cercetători, din secolul al XI-lea, iar după alții din secolul al XIII-lea și au fost scrise în limbile greacă și slavonă, cea din urmă fiind limba oficială a cancelariilor medievale și a cultului creștin ortodox din Țările Române, Bulgaria, Rusia și Serbia, de-a lungul evului mediu, cu particularități dialectale specifice fiecărui țări în parte, fapt pentru care se disting mai multe redacții ale acestei limbi: medio-bulgară, sârbească, rusească și slavo-română, toate rezultând din influența limbilor vii, vorbite în țările respective, asupra limbii slave bisericești. Prin aceasta din urmă trebuie să se înțeleagă slavona veche, folosită în Moravia și Panonnia

1261 G. Popescu-Vâlcea, *Miniatura românească*, București, 1981, p. 11.

1262 C. Paradais, op. cit., p. 343.

1263 V. Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală*, București, 1976, p. 205-206, art. miniatură.

1264 N. Iorga, *Miniaturile românești*, București, 1933, p. 2-3.

secolului al IX-lea, în care frații cărturari Chiril și Metodiu, orginari din Tesalonic, au tradus pentru prima oară Biblia din limba greacă.

Scrise pe foi de pergament, pe una sau mai multe coloane, cu slove semiunciale mărunte, mijlocii sau mari, derivate din literele capitale romane, manuscrisele româno-slave din secolele al XIII-lea și al XIV-lea conțin în exclusivitate texte liturgice necesare oficerii cultului religios – tetraevanghele, mineie, psaltiri, apostoli, octoihuri, tipicoane, etc. – copiate după prototipuri de mare circulație în aria slavo-bizantină a ortodoxismului.

Caligrafierea lor trebuie localizată, deopotrivă, și în Muntenia și în Moldova și în Transilvania, conexându-se direct cu procesul de organizare a bisericii românești și cu apariția așezămintelor mănăstirești care, nu numai că le-au reclamat necesitatea, dar le-au înlesnit și execuția, înființând pe lângă ele acele scriptorii în care se desfășurau copierea și minierea lor de către călugării special pregătiți în acest scop. Se crede, pe temeiul unor deducții logice, dar și al unor dovezi documentare, că nu întotdeauna caligrafii executau și miniaturile, după cum se înțelege, operațiile de ferecare erau încredințate unor meșteri cu totul diferiți de aceștia¹²⁶⁵.

Decoratiile manuscriselor slavo-române din secolele al XIII-lea și al XIV-lea sunt foarte modeste neîngăduind identificarea unor școli locale distincte, evident specifice Țărilor Române. În următoarele două secole încă asistăm la marea lor înflorire, mai cu seamă în Moldova, unde se cristalizează un stil cu puternice trăsături autohtone, în ambianța unei dezvoltări generale fără precedent a culturii și artei românești din această provincie istorică a țării noastre, dezvoltare marcată succesiv și fecund de pilduitoarele domnii ale lui Alexandru cel Bun (1400-1432), Ștefan cel Mare (1457-1504) și Petru Rareș (1527-1538, 1541-1546)¹²⁶⁶. În împodobirea manuscriselor cu frontispicii, viniete, titluri și litere ornate, ilustratorul a folosit motive luate din sectorul de artă mai apropiat ca exprimare artistului: din sculptura în lemn sau în piatră, din pictura murală, din țesăturile țărănești. Se întâlnesc motive florale precum laleaua ca plantă înflorită, motiv floral folosit la decorarea manuscriselor de la Putna, dar și la biserica Sf. Gheorghe din Suceava. Un alt motiv floral este crinul folosit la ornarea învelișurilor de piele și în decorarea plăcilor metalice care îmbracă scoarțele de lemn al coperților. Se întâlnesc, de asemenea, și motive liniare precum linia dreaptă, zig-zagul, spirala și linia șerpuită. Îmbinarea ingenioasă a liniilor, armonizarea lor cu textul caligrafic, de obicei semiuncial, urmărește încântarea ochiului privitorului și delectarea sufletească¹²⁶⁷. Bazele miniaturii moldovenești au fost puse la Mănăstirea Neamțului, în prima jumătate a secolului al XV-lea, de către marele caligraf și miniaturist Gavril Uric (aprox. 1400-1450), ale cărui opere devin modele pentru urmași, pregătind astfel strălucita înflorire pe care o vor cunoaște manuscrisele miniate și ferecate în epoca lui Ștefan cel Mare și în secolul următor morții sale, având ca centre de prim rang mănăstirile Putna și Neamțului, prestigios reprezentate de meșteri deosebit de înzestrați, precum Nicodim, Teodor Mărieșescu, Spiridon, Paladie, Pahomie, Filip, Ghervasie, etc¹²⁶⁸.

1265 V. Brădulescu, Miniaturi și manuscrise din Mănăstirea Putna în „MMS”, nr. 7-8/1966, p. 507-508.

1266 C. Paradais, op. cit., p. 345.

1267 V. Brădulescu, op. cit., p. 508-509.

1268 C. Paradais, op. cit., p. 345.

Revenind însă la Gavril Uric, opera de miniaturist, realizată de acesta la Mănăstirea Neamțului în tetraevangelul său din 1429, constituie nu numai cel mai vechi monument ce ni se păstrează de pictură medievală românească, ci și prima creație ce poate fi legată de un nume de artist, de o individualitate precis conturată. Născut probabil nu mult înainte de 1400, Gavril era fiul lui Uric, un caligraf al cancelariei domnești, care s-a călugărit spre bătrânețe sub numele de Paisie. Arta scrisului și a împodobirii cărților era, așadar, pentru Gavril, o moștenire părintească, pe care acesta, îmbrăcând de tânăr rasa, a desăvârșit-o în ambianța prielnică a celui mai important focar de cultură al Moldovei medievale: Mănăstirea Neamț. Aici el a desfășurat timp de câteva decenii o fertilă activitate de artist și cărturar, transcriind și ornamentând manuscrise și alcătuind diverse culegeri de literatură patristică și hagiografică dintr-un număr mare de autori. Gavril Uric a murit după 1477, an din care se păstrează ultimul său manuscris semnat. Din toate manuscrisele – cel puțin 12 – ce ni se păstrează de la Gavril, tetraevangelul din 1429 e singurul împodobit cu miniaturi. Lucrul nu poate surprinde, dacă ne gândim că în vreme ce celelalte manuscrise sunt cărți obișnuite, destinate slujbei sau lecturii printre monahi, tetraevangelul din 1429 este un exemplar de lux, lucrat de artist, așa cum arată el însuși într-un epilog, la comanda specială a doamnei Marina, fără îndoială pentru folosința personală¹²⁶⁹. Epoca lui Alexandru cel Bun, în care apare manuscrisul, era de fapt o perioadă de înflorire economică, politică și culturală, iar produsul ei artistic de care ne ocupăm, respectiv Tetraevangeliarul lui Gavril Uric, departe de manierismul miniaturii manifestat în acea vreme la Bizanț și în întreaga lume slavă, apare ca o lucrare clasică, de sine stătătoare, construită după regulile celei mai severe ale unei compoziții, cu un perfect echilibru al volumelor și spațiilor¹²⁷⁰. Ocupând întreaga pagină, miniaturile, patru la număr, reprezintă pe cei patru evangheliști și preced textele respective. Ceea ce atrage de la prima vedere atenția în aceste miniaturi, lucrate în culori pastelate, pe fond de aur, este puternica lor amprentă antică. Multiple elemente de decor arhitectonic puse în operă – coloane, portice, bolți, edicule, frontoane- au fost armonizate în viziuni de un pregnant urbanism elenistic. Tot pictura paleologă, impregnată de tradițiile artei antice, a fost aceea care a insuflat artistului grija de a respecta cu fidelitate proporțiile corpului omenesc, precum și gustul pentru modelarea plastică și atitudinile statuare (Planșa I). Acuitatea cu care miniaturistul a intuit, sub învelișul bizantin, valorile artei antice, precum și finețea mijloacelor tehnice cu care a știut să le dea viață, ilustrează nu numai talentul și rafinamentul său artistic, ci și temeinicia sa familiarizată cu cele mai bune modele ale culturii artistice constantinopolitane. Valoarea tetraevangelului este reliefată și de faptul că astăzi manuscrisul se păstrează la The Bodleian Library, fiind unul din cele mai valoroase exponate ale muzeului bibliotecii¹²⁷¹.

Preluând însă formele picturii bizantine, Gavril nu a făcut operă de copist. El a prelucrat profund aceste forme, adaptându-le propriei sale sensibilități artistice. Fără îndoială că rezultatele cele mai remarcabile le-a obținut artistul în tratarea corpului și

1269 S. Ulea, Gavril Uric, primul artist român cunoscut, în „S.C.I.A.”, seria artă plastică, tomul 11, nr. 2/1964, p. 248.

1270 G. Popescu-Vâlcea, op. cit., p. 12-13.

1271 D. Simionescu, G. Buluță, Pagini din istoria cărții românești, București, 1981, p. 20.

figurii omenești, așa cum se poate în special din portretele lui Luca și Ioan, care sunt și cele mai reușite. Este foarte instructivă, din acest punct de vedere, o comparație între miniaturile meșterului român și cele mai reprezentative piese ale miniaturisticii bizantine din epoca paleologă de înflorire. Pierzându-și asprimea și severitatea ascetică specifică reprezentărilor bizantine, figurile evangheliștilor pictați de Gavril s-au relaxat și înseninat, exprimând în privirile lor omenoase firea blajină a țăranilor moldoveni, subliniată, în portretul lui Luca, și de o evidentă amprentă facială autohtonă. O mențiune specială merită de altminteri tocmai capul acestui evanghelist, ale cărui trăsături, de o calmă frumusețe, exprimă cu o impresionantă forță sugestivă plenitudinea trăirii interioare a personajului (Planșa II)¹²⁷². Portretul evanghelistului Luca întrunește toate calitățile unei adevărate opere de artă prin concordanța între acțiunea ce o realizează și caracterul meditativ al figurii, prin noblețea și seninătatea ei, prin mlădierea afectivă a corpului aplecat peste papirusul pe care scrie, prin armonia tuturor formelor care îl compun, sugerând o mișcare plină de echilibru¹²⁷³. Reflectarea propriei stări de spirit a autorului în acest portret e atât de evidentă, încât creează iluzia că am avea înaintea însăși imaginea artistului nostru, adâncit în procesul lăuntric al creației.

Sensibilitatea artistică autohtonă a miniaturistului român se face deplin simțită și în optimismul și rafinamentul concepției sale coloristice. Culoarea caldă de vișină putredă, a himationului pe care-l poartă Luca amplifică puternic armonia curbelor prelungi ale siluetei, stârnind asociații melodice. La rândul lor, cele trei accente de culoare albastră, dispuse piramidal (la pieptul evanghelistului și la cele două colțuri ale pernei), au fost distribuite numai atât cât a fost necesar, pentru a amplifica, prin contrast, rezonanța culorii de bază a veșmântului și pentru a stabiliza silueta personajului.

În portretul lui Ioan, echilibrarea dintre albastrul senin al chitonului și cafeniul de tonalități mai mult deschise al himationului creează acorduri limpezi și calme, care scot și mai bine în lumină ținuta elegantă și dezinvoltă a evanghelistului¹²⁷⁴. Edificiul lui Ioan a fost construit pe principiul centrării piramidale, elansarea sa verticală e sensibil atenuată atât de aspectul fațadei care, cuprinzând întreaga compoziție a fațadei prezintă însă un zid plin, ritmat vertical de numai o singură arcadă, cât și de încununarea întregii structuri cu o amplă cupolă. Toate aceste transformări au imprimat decorului arhitectonic un sentiment spațial calm și odihnitor, mai apropiat de spațialismul adunat al arhitecturii bizantine și pus în valoare și de tonalitatea senină a culorilor utilizate. Este demn de remarcat, în sfârșit rolul esențial pe care-l joacă culoarea în construcția formelor¹²⁷⁵. Măiestria cu care Gavril realizează modelarea prin nuanțare și treceri foarte delicate de la un ton la altul de la umbră la lumină este tot atât de evidentă în tratarea corpului, ale cărui forme armonioase sunt puse în valoare prin subtila mulare a veșmintelor, ca și tratarea figurilor, a căror forță de expresie este în mare măsură rezultatul unei savante diferențieri de planuri și volume¹²⁷⁶.

1272 S. Ulea, op. cit., p. 249.

1273 G. Popescu-Vâlcea, op. cit., p. 14.

1274 S. Ulea, op. cit., p. 249.

1275 Ibidem, p. 254.

1276 Ibidem, p. 250.

Evanghelistul Matei, ascuțindu-și pana de scris, apare într-o mișcare de atență concentrare asupra lucrării pe care o efectuează fiind mult aplecat înspre pupitrul încărcat cu celelalte ustensile de scris, lăsând să se întrevadă acțiunea viitoare ce o va întreprinde în preocuparea sa de bază de a scrie¹²⁷⁷.

Dar efortul creator al Gavril Uric poate fi urmărit nu numai în interpretarea imaginii omului, ci și în construcția compozițională a miniaturilor, în organizarea viziunii spațiale. După cum s-a putut observa din analiza lucrării lui Gavril acesta nu a copiat miniaturile unui anumit manuscris model, ci a prelucrat elemente din diverse surse: miniaturi, icoane, modele pentru zugravi, iar singura miniatură reprodușă după un prototip este cea a lui Marcu. Miniatura lui Marcu reprezintă un moment de destindere a efortului creator, un moment în care artistul, săturat de căutările analice din prima miniatură dar încă neajuns la sedimentarea unei sinteze, a recurs la procedeul mai comod al reproducerii unui model, și anume a unui model bine cunoscut artei bizantine încă din perioada antichității; ciboriul cu acoperiș în două ape, sprijinit pe patru coloane (Planșa IV). E de reținut, totuși, că acest ciboriu nu a fost ales la întâmplare, dintr-o pluralitate de modele posibile, ci tocmai pentru că, prin forma sa specifică, a satisfăcut viziunea piramidală a artistului¹²⁷⁸. Evanghelistul Marcu este surprins scriind, iar figura sa degajă calm, seninătate și certitudine pentru ceea ce face. Portretul compozițional al evanghelistului are un desen bine construit, cu ritmuri subtile între părțile componente ale imaginii, un farmec aparte prezentându-l frumoasa natură statică de pe pupitrul de lucru și mâna care scrie fiind foarte frumos caligrafiată¹²⁷⁹.

După acumulările de experiență din primele etape, miniatura lui Luca exprimă cu limpezime saltul calitativ pe care l-a înregistrat artistul. Cu totul remarcabilă este unitatea ce domnește între decorul arhitectonic calm și luminos și majestatea elină a personajului, cuprins în parabola de supremă eleganță a jilțului său de tonalități cafenii, plăsmuit, ca și cupola care-i răspunde ca ecou, anume pentru a satisface irezistibilă atracție a artistului spre decorativ, spre formele de mare rafinament vizual.

Încheind studiul estetic al celor patru miniaturi ale tetraevangelului din 1429, este interesant și tendința de a evita repetiția și monotonia. Ritmicitatea care contribuie la crearea frumosului în aceste miniaturi se face simțită în cadrul fiecăreia, precum și în raportul dintre cele patru imagini sub diverse aspecte: poziția primilor evangheliști este orientată în aceeași direcție, opunându-se poziției celorlalți doi, determinând o confruntare echilibrată; primul și ultimul evanghelist sunt așezați în jilțuri cu spetează, iar al doilea și al treilea în jilțuri fără spetează; ritmicitatea jilțurilor e susținută de ritmicitatea postamentelor de sub picioarele evangheliștilor; elementele arhitecturale din prima și ultima miniatură sunt dispuse pe o dominantă orizontală, ocupând un spațiu mare și aproape compact spre deosebire de cele două miniaturi din mijloc ale căror arhitecturi au dominantă verticală, fiind străpunse de multe goluri¹²⁸⁰.

Gavril Uric a adus modificări și în ceea ce privește factura semiuncialelor și prin a-l încălca introducând ornamentul geometric (apropo, geometrismul ține și el de

1277 G. Popescu-Vâlcea, op. cit., p. 14.

1278 Ibidem, p. 253.

1279 G. Popescu-Vâlcea, op. cit., p. 14.

1280 G. Popescu-Vâlcea, op. cit., p. 13.

doctrina lui Platon) și redând chipurile evangheliștilor în culori vii. Încălțările preceptelor devin și mai numeroase la caligrafii din epoca ștefaniană, iar miniatura cu chipul lui Ștefan constituie o triplă contravenție: ea se referă la o personalitate contemporană, o reprezintă nu convențional ci real și încă în cele mai vii culori, pe deasupra mai având și subiect laic. Chiar atunci când redau scene biblice, meșterii din mănăstiri (acestea fiind așezate în locuri pitorești și în apropiere de sate) introduc tot mai frecvent în ilustrații elemente din natură, din țeșăturile populare, din realitatea în care trăiau.

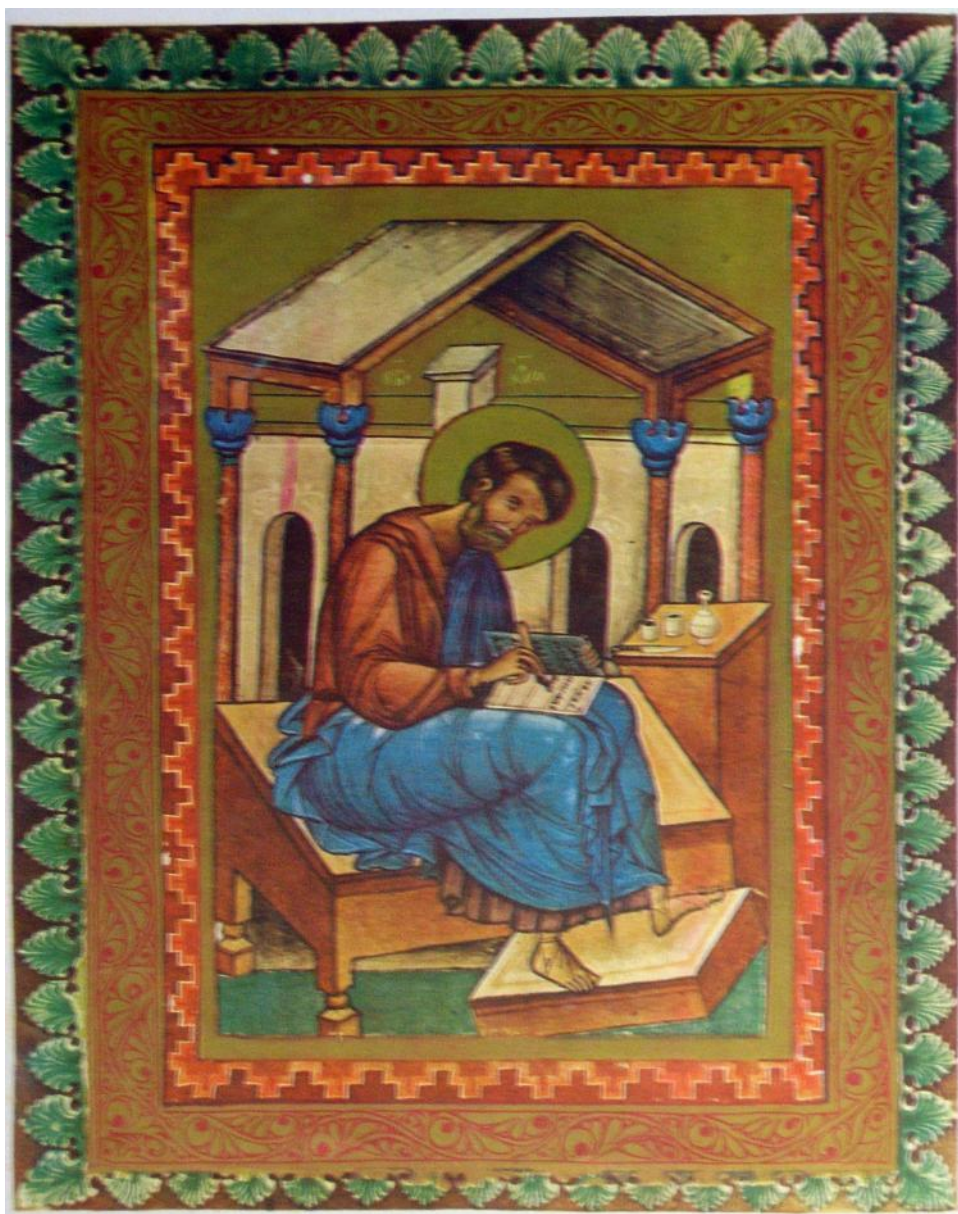
Nu putem încheia analiza esteticii lui Gavril Uric fără a releva întreaga realizare grafică a manuscriselor sale, realizare care face din toate aceste manuscrise adevărate opere de artă. În frontispiciile mari și luxoase, realizate prin dezvoltarea amplă dar rațională a unei teme de origine bizantină: cercurile și liniile întretăiate, în înflorirea veselă a inițialelor, în forma elegantă a literelor, cunoscută în slavistică sub numele de „scriere moldovenească”, în întreaga punere în pagină, unitară și armonioasă, se resimt, întocmai ca și în alte miniaturi, aceleași calități – simț al proporțiilor, înalta decorativitate și profund rafinament - ce disting orice creație autentică a artei românești din toate timpurile.

Rolul considerabil pe care, după cum l-am putut vedea în cele prezentate mai sus, l-a jucat opera lui Gavril Uric în evoluția artei moldovenești ilustrează popularitatea și prețuirea deosebită de care s-a bucurat ea în evoluția artiștilor moldoveni din evul mediu. Examenul critic al acestei opere arată că vechii meșteri nu s-au înșelat în aprecierile lor și că Gavril Uric a fost, într-adevăr, un mare artist al vremii sale, iar opera sa constituie introducerea firească și necesară la istoria picturii medievale moldovenești¹²⁸¹.

BIBLIOGRAFIE

- Brătulescu, V., *Miniaturi și manuscrise din Mănăstirea Putna* în „MMS”, nr. 7-8/1966.
- Drăguț, V., *Dicționar enciclopedic de artă medievală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
- Iorga, N., *Miniaturile românești. Conferință ținută la fundația Dalles*, București, 1933.
- Paradais, C., *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1988.
- Popescu-Vâlcea, G., *Miniatura românească*, Editura Meridiane, București, 1981.
- Simionescu, D., Buluță G., *Pagini din istoria cărții românești*, Editura Ion Creangă, București, 1981.
- Ulea, S., *Gavril Uric, primul artist român cunoscut*, în „S.C.I.A.”, seria artă plastică, tomul 11, nr. 2/1964.
- Ulea, S., *Pictura și manuscrisul în Moldova din secolul XIV până în mijlocul secolului al XV-lea* în „Istoria artelor plastice”, vol. I, București, 196

1281 S. Ulea, op. cit., p. 263.



Planşa I: Evanghelistul Marcu. Detaliu. Tetraevanghel, 1429



Planșa II: Evanghelistul Luca. Detaliu. Tetraevanghel, 1429



Planșa III: Tetraevangelul de la Humor, 1473. Miniatură românească



Planșa IV: Tetraevangelul de la Humor, 1473. Detaliu

METODE ȘI TEHNICI MODERNE DE INVESTIGARE ȘTIINȚIFICĂ A ARTEFACTELOR VECHI

Ion SANDU*, Viorica VASILACHE,
Petronela SPIRIDON, Cosmin Tudor IURCOVSCHI,
Dumitru Eugen COLBU, Ovidiu Petru TANASA,
Ioan Cristinel NEGRU

Cuvinte cheie: *investigare științifică, caracteristici arheometrice, caracteristici chemometrice, conservare, lemn, bronz, ceramică*

Keywords: *scientific investigation, archeometric features, chemometric features, preservation, wood, bronze, ceramics*

Abstract

The paper presents the contributions of the team in the field of scientific investigation of some old artefacts from collections or from archaeological sites. Based on the modern infrastructure of the laboratory, it was possible to determine the archeometric and chemometric characteristics involved in authentication and to evaluate the nature of the materials used for putting into operation and establishing their conservation status. A number of artifacts from wood, bronze and ceramics were taken in the study.

Introducere

Știința Conservării cuprinde, după cum se știe, opt subdomenii lucrative, în care se regăsesc implicate diferențiat anumite discipline și anume:

1. *Descoperirea* (Arheologie, Geomorfologie, Geotehnică, Geofizică etc.), *achiziție/transfer/itinerat* (Muzeologie, Marketing, Comerț, Turism etc.);
2. *Clasarea, clasificarea și evaluarea patrimonială* (Istoria și Teoria Artei, Știința și Ingineria Materialelor, Teoria Generală a Conservării, Estetica etc.);
3. *Investigarea științifică prin expertizele de autentificare, stabilire a cotei valorice prin grile de evaluare, determinare a stării de conservare, elaborare și realizare a studiilor de compatibilizare a intervențiilor de prezervare și restaurare, monitorizare a comportării intervențiilor pentru o perioadă dată și monitorizarea permanentă a evoluției stării de conservare* (Chimia, Fizica, Biologia, Geologia, Arheometria sau Artefactometria, Istoria Artei, Muzeografia etc.);

* Prof. univ. dr., Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iasi, Laboratorul de Investigare științifică și Conservare a Bunurilor de Patrimoniu Cultural, Platforma de Dirmare și Cercetare Interdisciplinară în Arheologie, ARHEOINVEST Blvd. Carol I, nr. 22, 700506 Iasi, Romania

4. *Prezervarea pasivă*, cu rol preventiv, utilizând tehnologii moderne de climatizare cu acțiunea doar asupra mediului (Termofizica, Criogenia, Climatologia, Ecologia etc.);
5. *Prezervarea activă*, cu rol profilactic, prin intervenții direct asupra artefactului, aplicând tratamente specifice de stopare a efectelor evolutive de deteriorare și degradare (Biologia, Știința și Ingineria Materialelor etc.);
6. *Restaurarea* prin operații de *consolidare* și/sau *stabilizare dimensională*, de *reintegrare structurală* prin completări sau adăugiri (Mecanica Construcțiilor, Știința și Ingineria Materialelor etc.), de *reintegrare cromatică* prin tehnica mimetică, trategio sau puntilisimo (Teoria Artei, Estetica, Colorimetria, Profilometria etc.), *reintegrarea ambientală* - peisagistică sau arhitectonică (Arhitectura, Peisagistica, Climatologia, Ecologia etc.) sau *reintegrarea culturală* sau diplomatică (Building Economic Bridges: Integrating Cultural Diplomacy into Nation Branding, Corporate Social Responsibility and Global Governance),
7. *Etalarea, valorificarea și tezurizarea* (Muzeologie, Marketing, IT, Design etc.);
8. *Protecția, întreținerea și prezentarea muzeală* (Norme de Pază și Protecție, Ecologie, Știința și Ingineria Mediului, Muzeologie, Turism etc.).

Investigarea științifică are în subsidiar cele șase grupe de expertize, iar fiecare expertiză implică o serie de metode de analiză, teste, studii etc., care fac apel la tehnici instrumentale și metode analitice de laborator sau teren.

În prezent se folosesc *metode moderne*, uzitând cele două sisteme: cel de *coasistare* și respectiv cel de *coroborare* între tehnici interdisciplinare. Majoritatea metodelor instrumentale sunt asistate de *programe/soft specializate* pentru procesarea imaginilor și a datelor experimentale, dar se cunosc metode complexe concepute din tehnici cuplate sau în tandem, de exemplu: Microscopia electronică de baleiaj, cuplata cu Spectrometria de raze X sau Gaz-cromatografia pirolitică cu sililare, cuplata cu Spectrometria de masă etc.

Acestea permit obținerea de date experimentale cu multiple implicații, în diversele expertize.

În general, conform principiilor de etică conservării, se apelează la *metode nedestructive, direct pe artifact* (sau alt fel spus “fără prelevare de probe”), iar în cazul în care expertiza impune investigarea structurilor din faza de volum a artefactului se va recurge la tehnici paradestructive, ne-invasive, cu prelevarea de microprobe care nu afectează estetica (soclu, canturi, cracluri mobile etc.). Dintre acestea amintim: fotofixarea digitală; observarea directă cu instrumente de mărit; reflectografia UV, Vis și IR; colorimetria prin reflexivă (CIE $L^*a^*b^*$); termografia IR cu laser; profilometria 3D; fluorescența de raze X; histochimia pe micro-suprafețe; microendoscopia în fisuri, crevase, cavitati, cracluri (mai ales cele “ridicate în acoperiș”); radiografia cu raze X și γ ; alte metode de defectoscopie nedestructivă etc.

Dintre metodele cu prelevare de probe, neinvazive, folosite adesea pentru determinarea structurilor de interior, amintim, pe cele paradestructive sau microanalitice: microscopia optică și electronică pe straturi subțiri (prin transmisie) și în secțiuni stratigrafice (prin reflexivă); roentgenografia de raze X (pe monocristale sau pe pulberi); analize chimice în soluții, topitură, stare gazoasă și în fază solidă (ce necesită dezagregare și diluții în soluții apoase sau organice); separatologia în strat

subțire (cromatografia pe hârtie sau pe placă), în colană sau cromatografia lichidă și gaz-cromatografia; spectroscopia în UV, Vis și IR; spectroscopia Raman și Mosbauer; spectroscopia electronică de spin; rezonanța magnetică nucleară; *metode de datare relativă sau absolută* (dendrocronologia, termoluminiscenta, hidratarea obsidianului, metoda ^{14}C , metoda diluției izotopice, metoda schimbului izotopic/metoda potasiu-argon 40, metoda determinării elementelor rare/microelementelor și evaluarea unor markeri chemometrici cu valoare arheometrică, apoi metoda stratigrafică, metoda tipologică, metoda comparativă, metoda cartografică sau metoda valvelor, palinologică, metoda arheomagnetică etc.);

Cu ajutorul acestor metode se pot determina *compoziția elementală* sau *fazală*, *morfologia microcristalitelor* și *distribuția* lor în faza de volum, la interfețe sau la suprafață, *nanostructura* moleculelor, *microstructura* cristalitelor și a sistemelor fazale, *microstructura stratigrafică*, profilul structurilor și a componentilor structurali de suprafață și stratigrafici etc. De asemenea, se pot identifica unele caracteristici arheometrice (evolutive) sau se pot evalua unele caracteristici chemometrice, cu funcție arheometrică.

Dintre cele șase tipuri de expertize, cea mai atractivă este cea de *autentificare*, care pe lângă *datare* și stabilirea *autorului/școlii*, are în atenție o serie de *atribute* legate de *unicitate*, *concepție*, *patină*, *cota valorică*, *proprietar/custode*, *contexte istorice*, etc.

Datarea se face implicând mai mult de trei metode, care prin coroborare să se reducă eroarea/domeniul de aproximare.

Acestea pot fi *metode specifice* pentru un anumit *material*, *tehnică artistică* sau *vechime*.

În general, investigatorul caută să identifice anumite caracteristici arheometrice sau să evalueze pe cele chemometrice cu voare arheometrică.

În continuare se vor prezenta cateva metode și tehnici moderne de datare, folosite sau cercetate în cadrul colectivului nostru pe tipuri de materiale.

Datarea artefactelor din lemn

a. La viori tip Stradivarius

- *Măsurarea cu precizie a caracteristicilor structural – funcționale* și încadrarea tipologică a viorii (dimensiunile elementelor componente, mărime și forma FF, dimensiunile ecliselor la cordar, tipul de fileu etc.);
- *Măsurarea grosimii inelelor anuale și suprapunerea peste scările dendrocronologice* de referință al esențelor analizate (determinarea esenței – molid, brad sau pin/esențe exotice cu desen; identificarea numărului de blaturi al capacului superior și selecția inelelor și a zonei de măsurare; măsurarea cu șublerul electronic/digital a inelelor anuale; încadrarea pe scara dendrocronologică de referință sau scheletul grafic specific esenței și arealului geografic, folosind tehnica replicării și a interdatării) – *lemnul pentru capacul superior trebuie să aibă vârsta peste 100 ani, inelele mai mici de 1 mm;*

- *determinări ale etichetei interne sau a altor grafisme* (determinarea gradului de alb, compararea grafismului și încadrarea în model, natura liantului și a adezivului);
- *compoziția vernisului și a lemnului tratat* (prezența aditivilor reologici: NaF, borax, alaun, propolis, ceara, colofoniu, gips, albuș de ou).

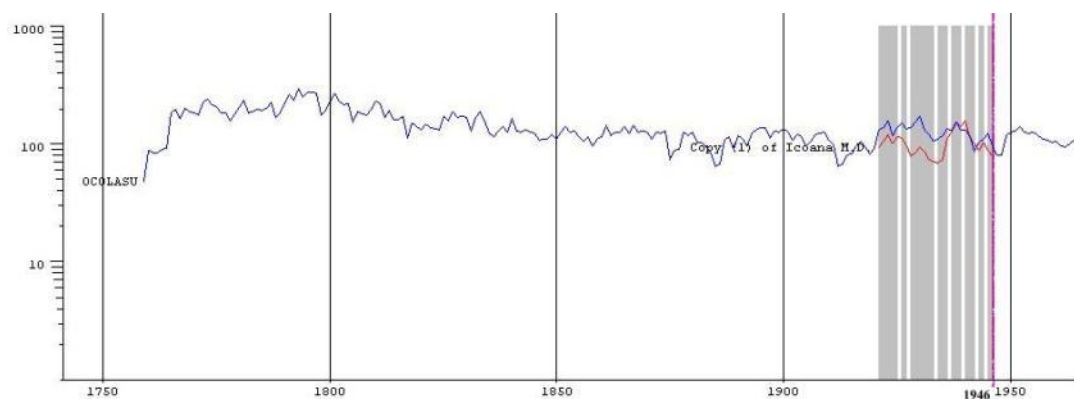


Fig. 1. Suprapunerea grafică a curbelor dendrocronologice

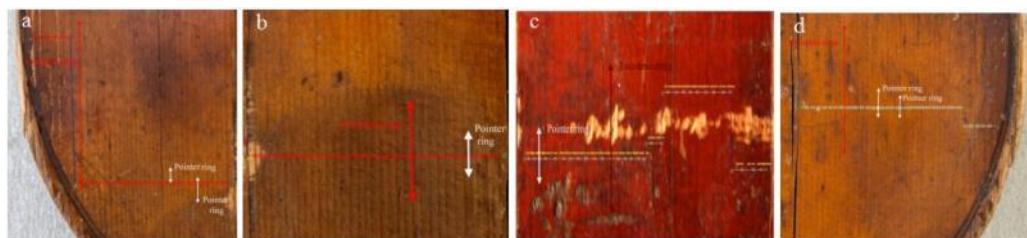


Fig. 2. Măsurătorile fiecărui inel ale celor 5 blaturi componente a feței viorii, cu marcația anilor caracteristici

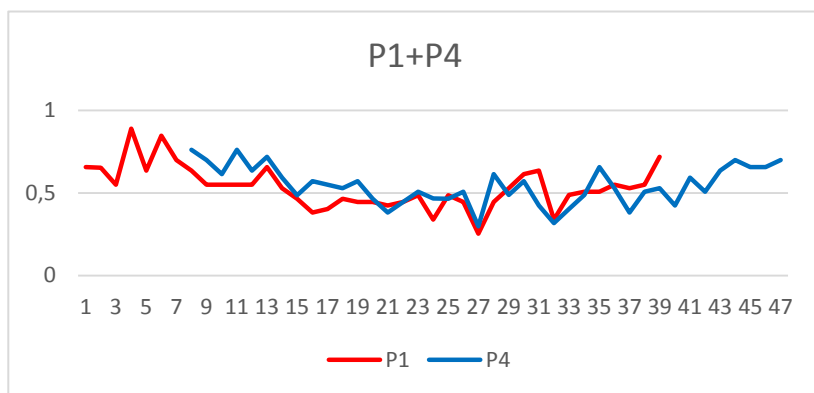


Fig. 3. Sincronizarea grafică a blaturilor feței viorii (P1+P4)

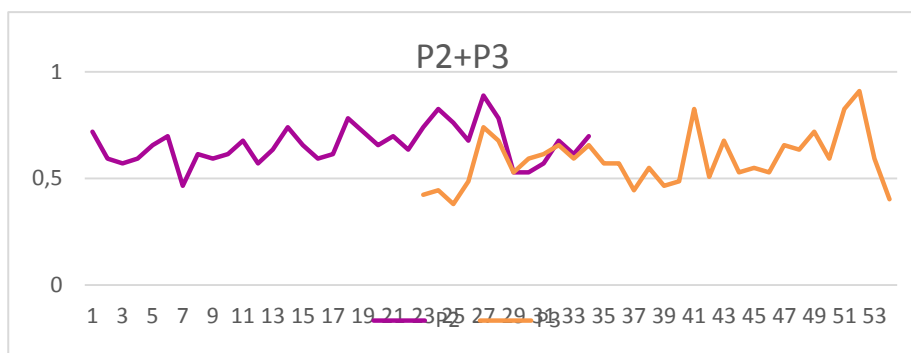


Fig. 4. Sincronizarea grafică a blaturilor feței viorii (P2+P3)

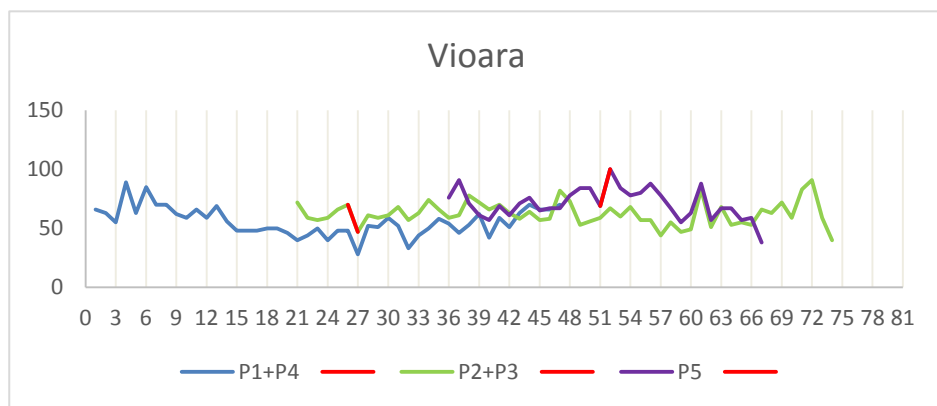


Fig. 5. Sincronizarea grafică a blaturilor feței viorii, cu marcarea anilor caracteristici



Fig. 6. Eticheta interioară a viorii (colaj prelucrat foto pentru claritate)



Fig. 7. Cantul icoanei Maica Domnului Hodighitria

Exemple de notorietate

1731, model “Stradivari Webro” (Fig. 8).



Fig. 8. Replica Stradivari Webro, 1731

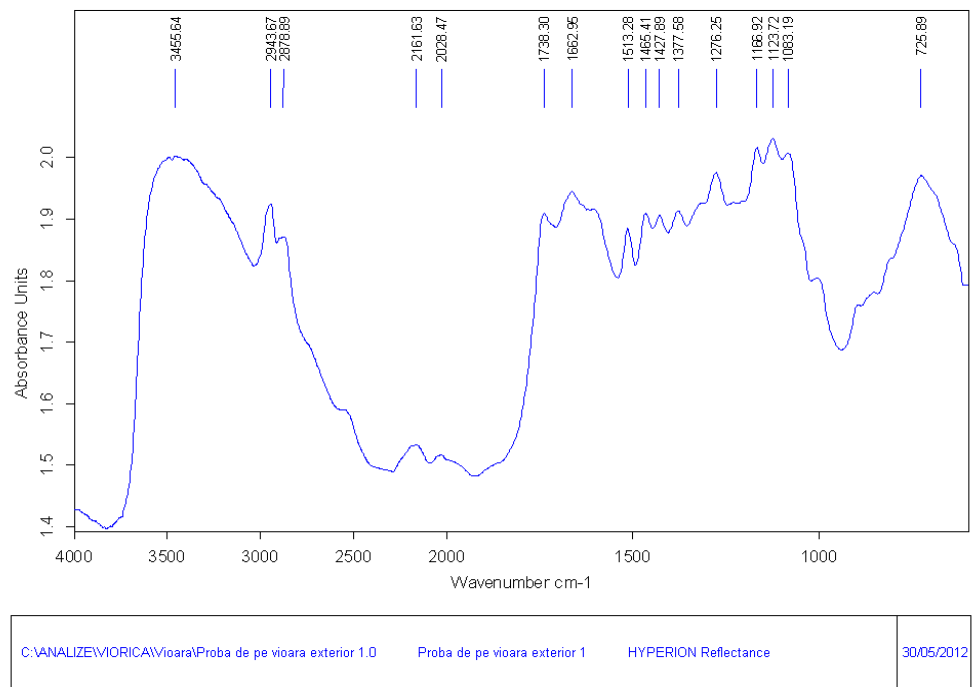
Nicola AMATI, 1695 (Fig. 9).



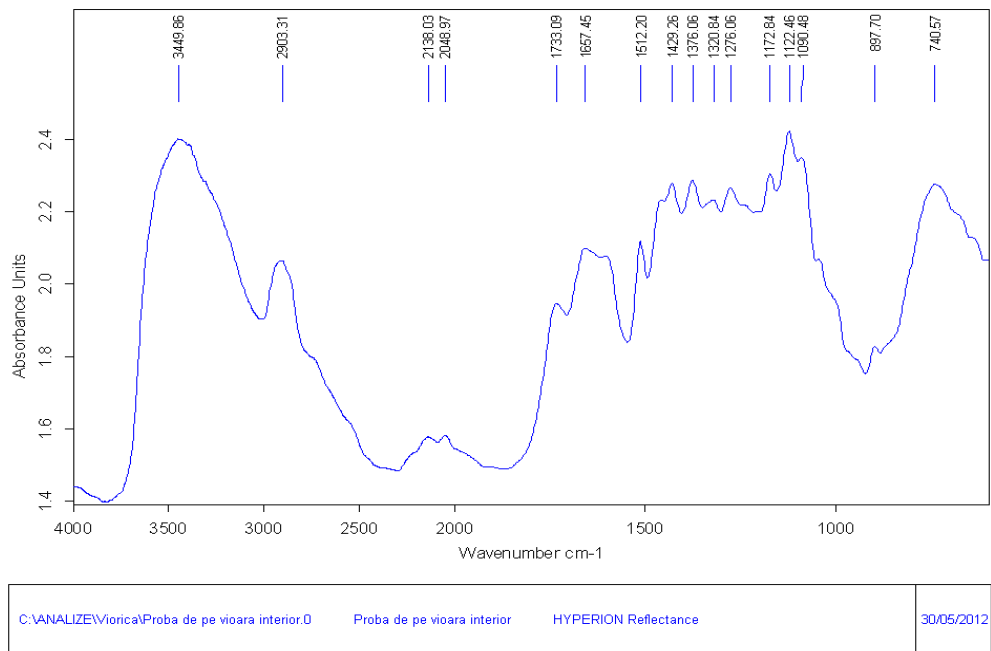
Fig. 9. Vioara Amati, 1695, Capac original, etichetă tarzie

Carlo BERGONZI, 1735 (Fig. 10).

Fig. 10. Vioara BERGONZI, 1735, replică 1886, cu semnatura proprietarului prin ambutisare înainte de revernisare



Page 1/1



Page 1/1

Fig. 11. Spectre micro-FTIR pentru capacul superior (la exterior si interior) la vioara Bergonzi

Etichete la replici tarzii, dupa 1860



Fig. 12. Etichete la replici tarzii

Etichete de notorietate la replici tarzii



Fig. 13. Etichete de notorietate la replici tarzii



Fig. 14. Falsificarea semnăturii lui Enescu pe o vioara veche, de epocă

Model privind preluarea caracteristicilor dimensionale la viori

În preluarea caracteristicilor structural dimensionale se au în atenție următoarele:

- diametrul buclei mari (B): 190 mm (între liniile negre 180 mm); diametrul buclei mici (C): **150** mm (între liniile negre 144); lăţimea ecliselor la cordar (D): 26.80/**35.50**mm; lăţimea ecliselor la gât (E): 30.65/**36.15**mm; lungimea corpului viorii sau a cutiei de rezonanţă (A): **333.00** mm; lungimea f-urilor: 73.5-73.8 mm; diametru mare f-uri: **8.33**mm; diametru mic f-uri: 6.28 mm; distanţa între creştături: 8.35mm; deschizatura f-urilor: 6.50-7.43mm; distanţa minimă la capetele f-urilor: ≈ 1.5 -2.0 mm; distanţa la nivelul f-urilor a cutiei de rezonanţă: 100.0 mm, marginile f-urilor conform modelului anno 1713 (cu abateri de 0.5 – 1.0 mm) grosimea cutiei de rezonanţă la nivelul f: 56 mm; lungimea limbii: 258 mm (127 mm partea liberă); grosimea limbii: 4 mm; prinderea gâtului: 3 mm; înălţimea gâtului plus melc: 224,0 mm; latimea superioara a melcului: 10.00 mm; quadratura melcului: 6 mm; grosimea melcului la placa suport: 21.0 mm; distanţa în scobitura spre placă: 15,0 mm; distanţa în scobitura spre melc: 11,0 mm, adancimea scobiturii: 17,5 mm.

Caracteristici chemometrice pentru suporturi lemn pentru icoane

Pentru **suporturile de lemn** (panouri, şasiuri, rame şi ancadrame sau încasetări), în baza *domeniului normal de variaţie a echilibrului hidric*, s-au

stabilit două *caracteristici arheometrice*: **durata și punctul critic de corelare a echilibrului hidric** (intersecția curbelor de adsorbție-desorbție a apei higroscopice, respectiv curbele $RMC = f(t)$, cu limitele domeniului de variație între valoarea maximă $RMC = \Delta EMC$ și cea minimă ipotetică $RMC = 0$ - Fig. 15 și Tabelele 1 și 2); **rapoartele chemometrice ale contragerii lemnului** (Tabelele 3, 4 și 5) pe cele trei direcții: L (longitudinal), R(radial) și T(tangetial); **concentrația remanentă în celuloză cristalină**; **concentrația remanentă în componente volatile**; **concentrația în cenușă etc.**;

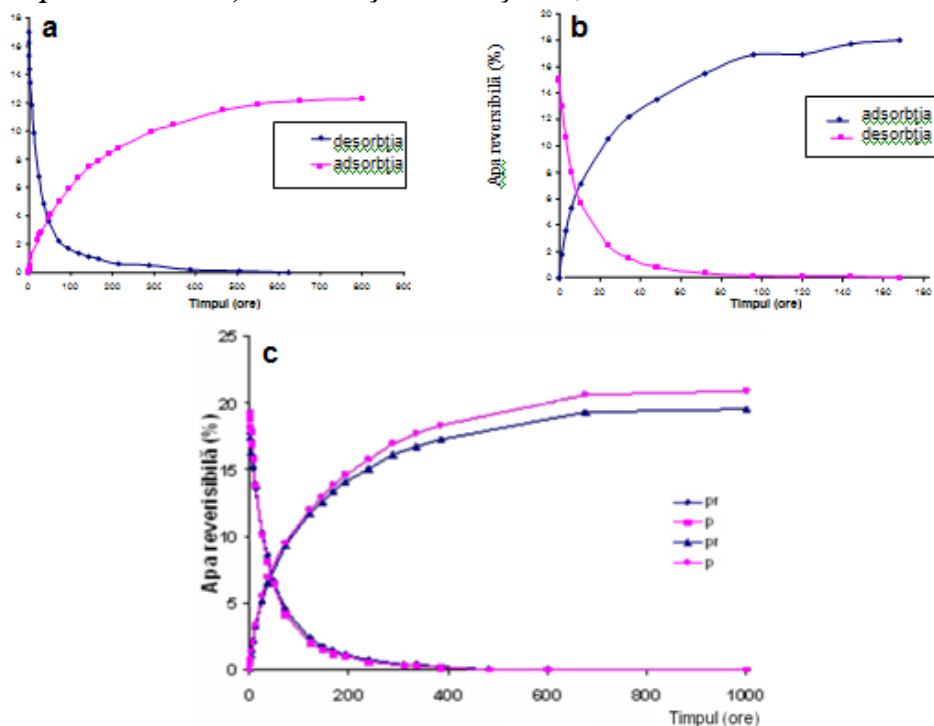


Fig. 15. Curbele de hidratare-deshidratare implicate în evaluarea domeniului normal de variație a echilibrului hidric pentru lemnul de tei: a. nou, b. vechi, c. tratat cu petrol roșu și propolis

Tabelul 1. Valorile caracteristicilor chemometrice implicate în arheometrie și în studiul de impact a tratamentelor lemnului de tei

Nr. crt.	Proba	Caracteristica specifică		Apa reversibilă		Modificarea:			
		Timp, t_c (h)	U_c (%)	Limita (%)	Timpul (h)	t_c	U_c (%)	U_M	t_M (h)
1.	Tei* nou netratat	46,00	3,90	12,20	800	-	-	-	-
2.	Tei* nou	46,00	7,25	19,20	800	0	+3,35	+7,00	0

	tratat cu petrol roșu								
3.	Tei nou tratat cu propolis	44,50	7,45	21,00	800	-1,50	+3,55	+8,80	0
4.	Tei** vechi netratat	8,50	6,40	18,00	200	-	-	-	-
5.	Tei** vechi tratat cu petrol roșu	21,50	7,80	14,50	500	+13,00	+1,40	-3,50	+300
6.	Tei** vechi tratat cu propolis	24,50	8,00	17,50	500	+16,00	+1,60	-0,50	+300

Tei* - lemn nou; Tei**- lemn vechi din anul 1740.

Caracteristicile dendrocronologice ale celor două probe de lemn sunt prezentate în tabelul 5

Tabelul 2. Proveniența, starea de conservare și caracteristicile dendrocronologice ale probelor de lemn de tei (*Tillia cordata Mill*)

Proba	Caracteristica			
	Proveniența	Starea de conservare*	Vârsta arborelui (ani)	Vechimea lemnului (ani)
1. Tei nou (etalon)	Platbant de tei stabilizat hidric	Excelentă	68	4
2. Tei nou (etalon)	Blat de tei stabilizat hidric	Excelentă	76	7
3. Tei vechi	Suportul unei console de catapeteasmă (1835)	Atac biotic avansat, puternic fragilizat, cracluri transversale rare	72	173
4. Tei vechi	Suportul unui ancadrament (1740)	Toate cazuisticile principale (stare bună, atac biotic, fra-gilizări, deteriorări etc.)	86	268

*) Raportată la zona de prelevare

Tabelul 3. Variația contragerii (%) lemnului* pe cele trei direcții (ΔL , ΔR și ΔT) la trecerea de la 100 la 25% (HR) a umidității atmosferice

Esența lemnoasă	ΔL (%)			ΔR (%)			ΔT (%)		
	i	ii	iii	i	ii	iii	i	ii	iii
Tei	0.20	0.24	0.18	3.20	4.20	3.00	6.00	5.30	4.70
Plop	0.14	0.18	0.20	3.00	3.00	3.00	4.80	5.20	5.40
Brad	0.27	0.20	0.27	2.00	2.00	2.00	4.60	4.80	4.30
Stejar	0.13	0.26	0.10	4.00	4.40	4.40	6.30	6.40	6.20

*Cazurile: i – lemn netratat (etalon); ii – lemn tratat cu petrol roșu;
iii – lemn tratat cu soluție alcoolică de propolis în petrol roșu

Tabelul 4. Raporturile chemometrice ale diferențelor de contragere a lemnului pe cele trei direcții, la trecerea de la 100 la 25% (HR) a umidității atmosferice

Speciile de lemn	Tipul tratamentului *	Raportul diferenței de contragere pe cele trei direcții		
		$\Delta T / \Delta L$	$\Delta R / \Delta L$	$\Delta T / \Delta R$
Tei	i	28.57	15.24	1.88
	ii	22.08	17.50	1.26
	iii	26.67	16.67	1.60
Plop	i	34.29	21.43	1.60
	ii	28.89	16.67	1.73
	iii	27.00	15.00	1.80
Brad	i	17.04	7.41	2.30
	ii	24.00	10.00	2.40
	iii	21.50	10.50	2.05
Stejar	i	48.46	30.77	1.58
	ii	24.62	16.92	1.45
	iii	62.00	44.00	1.41

*Cazurile: i – lemn netratat (etalon); ii – lemn tratat cu petrol roșu;
iii – lemn tratat cu soluție alcoolică de propolis în petrol roșu

Tabelul 5. Raporturile chemometrice ale diferențelor de contragere de volum, denistate și porozitate a lemnului pe cele trei direcții, la trecerea de la 100 la 25% (HR) a umidității atmosferice

Speciile de lemn	Tipul tratamentului*	Diferența de contragere (%) pentru		
		Volum (ΔV)	Densitate ($\Delta \rho$)	Porozitate (Δp)
Tei	i	7.50	0.21	2.64
	ii	9.50	0.14	3.34
	iii	6.50	0.26	2.29
Plop	i	7.10	0.00	1.44

	ii	7.10	0.00	1.44
	iii	7.10	0.00	1.44
Brad	i	6.50	0.06	0.50
	ii	6.70	0.03	3.00
	iii	6.80	0.01	5.00
Stejar	i	9.00	0.03	0.40
	ii	10.20	0.01	1.20
	iii	9.50	0.02	0.80

*Cazurile: i – lemn netratat (etalon); ii – lemn tratat cu petrol roșu;
iii – lemn tratat cu soluție alcoolică de propolis în petrol roșu

- **suporturile textile celulozice:** rata glicolizei, raportul conținutului de carbon/oxigen, concentrația în celuloză cristalină;
- **materialele picturale:** markeri protidici, lipidici și glucidici, tipul craclurilor, distribuția stratigrafică a materilor picturale, tușa, patina de vechime, deplasările cromatice;
- **vernisiuri:** rata ancrasării sau cornifierii depunerilor și markeri organici de degradare, tipul craclurilor, distribuția stratigrafică, gradul de înegrire sau abaterea cromatică;
- **grunduri sau preparații:** rata fragilizării și spongierii, markeri de degradare a liantului, distribuția stratigrafică.

Rezultatele acestor cercetări au fost citate în numeroase lucrări științifice (35 lucrări ISI).

Studiul unor noi caracteristici arheometrice la lemn cu valoarea chemometrică

În mod asemănător rapoartelor chemometrice ale contragerii lemnului pe cele trei direcții: L (longitudinal), R(radial) și T(tangențial); care s-au dovedit a fi caracteristici arheometrice foarte importante, deoarece variația lor este în funcție de esența, vechimea lemnului, vârsta arborelui, zona de debitare, perioada și arealul geografic de recoltare, procedeul de tratare și prelucrare la punerea în opera etc., la fel, evaluării ale datelor de compoziție chimică elementală și a celor referitoare la componentele extractibile din lemn de diverse esențe și vechimi, au permis o serie de caracteristici chemometrice.

În acest sens, în tabelul 6 se prezintă caracteristici chemometrice pe baza datelor de compoziție chimică elementală (C%, H%, O%, N_{organic}%) a cenușii% rezultate prin ardere, a conținutului de umiditate% (UR) și a pH-ului lemnului luat în studiu.

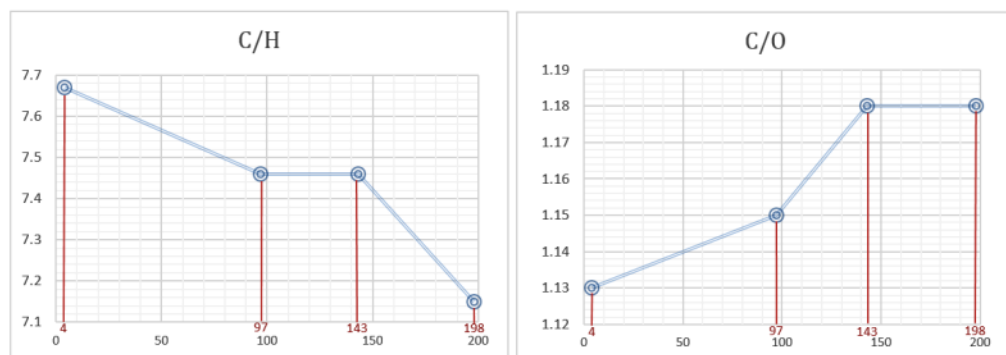
Tabelul 6. Caracteristici chemometrice evaluate pe baza compoziției chimice elementale a probelor din lemn de tei de vechimi diferite

Vechime a (ani)	Caracteristica chemometrică						
	C/ H	C/ O	C/N _{or} g.	(C+H)/ O	(C+H)/N _{or} g.	pH/Umiditate.	N _{mineral} ./cenușă
4	7.67	1.13	65.56	1.28	74.10	0.508	2.87
97	7.46	1.15	73.86	1.31	83.76	0.58	2.63
143	7.46	1.18	77.87	1.34	88.59	0.68	2.42
198	7.15	1.18	77.87	1.35	93.21	0.73	2.29

Pentru o ușoară estimare, în figura 16 se prezintă cele 7 grafice de evoluție a caracteristicilor chemometrice în funcție de vechimea lemnului.

Toate cele 7 grafice au curbele cu evoluții graduale, dar dintre acestea, evoluții aproape de liniaritate o au doar rapoartele C/O, (C+H)/O, (C+H)/N_{organic}, pH/Umiditate și N_{mineral}/Cenușă, care pot fi folosite în determinări arheometrice.

Întrucât numărul de probe cu stări de conservare diferite este limitat la 2, diferențiat pe lemn degradat și rumeguș de cari, raportat la lemnul tratat anterior preluării în analiză doar cu vechimea de 143 ani (pentru cel de 198 de ani neexistând o probă tratată), nu s-a recurs la prezentarea grafică.



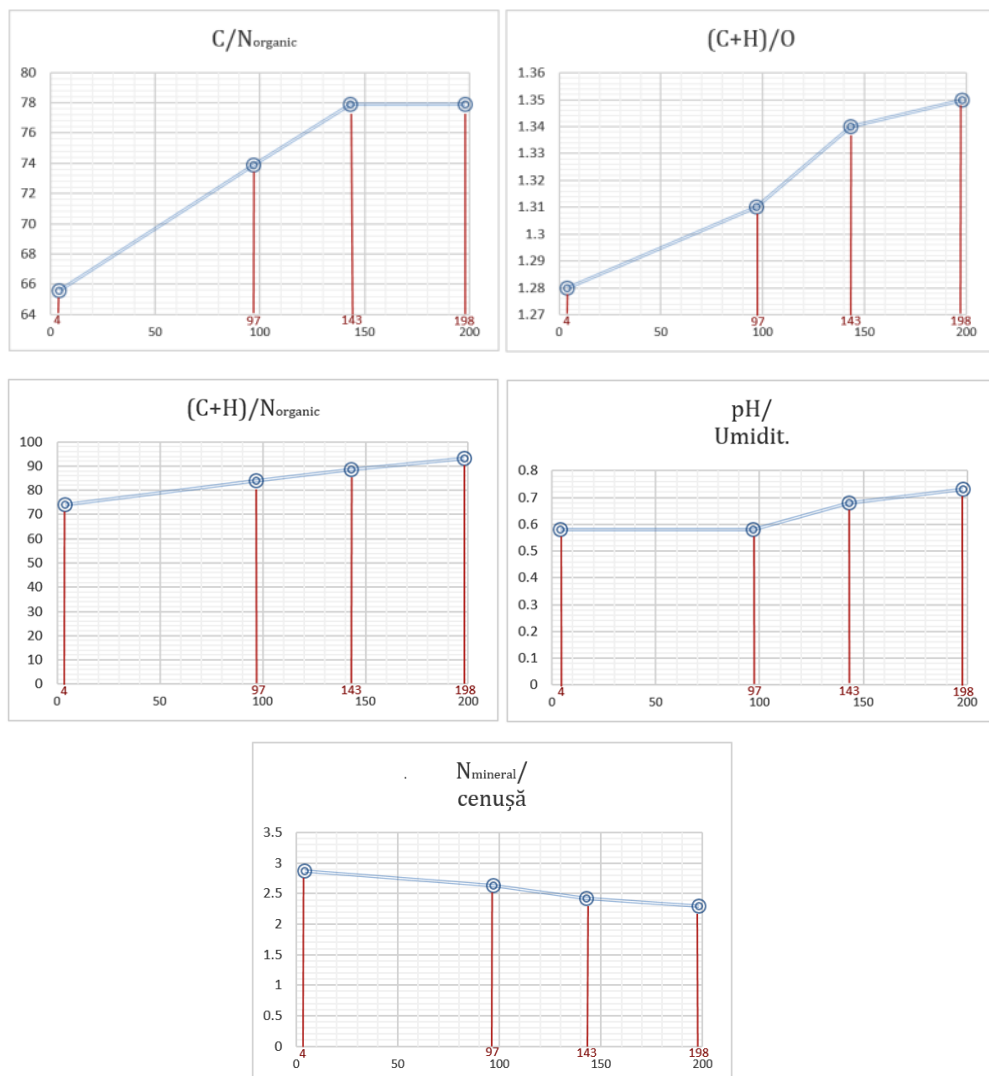


Fig. 16. Variația caracteristicilor chemometrice în funcție de vechimea lemnului de tei: a – C/H, b – C/O, c – C/N_{organic}, d – (C+H)/O, e – (C+H)/N_{organic}, f – pH/Umiditate, g – N_{mineral}/Cenușă

În acest caz, există unele evoluții cu valoare arheometrică, ca de exemplu raportul C/N_{organic}, (C+H)/N_{organic} și N_{mineral}/Cenușă prezentate în tabelul 7.

Tabelul 7. Caracteristici chemometrice evaluate pe baza compoziției chimice elementale a probelor din lemn de tei de vechimi și stări de conservare diferite

Vechimea (ani)	Caracteristica chemometrică						
	C/H	C/O	C/N _{org.}	(C+H)/O	(C+H)/N _{org.}	pH/Umidit.	N _{mineral} /cenusa
Lemn tratat (143 ani)	2.76	1.66	76.40	2.27	104	0.97	2.37
Lemn degradat (143 ani)	7.24	1.18	77.85	1.34	88.60	1.16	2.42
Rumeguș de la cari, (143 ani)	7.26	1.18	48.62	1.34	55.32	0.80	2.85
Lemn degradat (198 ani)	7.15	1.18	81.78	1.35	93.21	1.16	2.29
Rumeguș de la cari (198 ani)	7.17	1.18	47.28	1.35	99.24	0.82	2.84

Pentru lemnul de plop în mod asemănător, pe baza datelor chemometrice din tabelul 8 s-au făcut reprezentările grafice ale evoluției caracteristicilor chemometrice în funcție de vechimea lemnului, prezentate în figura 17.

Tabelul 8. Caracteristici chemometrice evaluate pe baza compoziției chimice elementale a probelor din lemn de plop cu vechimi diferite.

Vechimea (ani)	Caracteristica chemometrică						
	C/H	C/O	C/N _{org.}	(C+H)/O	(C+H)/N _{org.}	pH/Umidit.	N _{mineral} /cenusa
5	7.64	1.22	63.43	1.38	71.73	0.34	3.58
98	7.33	1.23	68.67	1.40	78.04	0.41	3.24
152	7.14	1.24	75.01	1.42	85.51	0.51	2.94
206	7.09	1.25	83.86	1.43	95.68	0.56	2.64

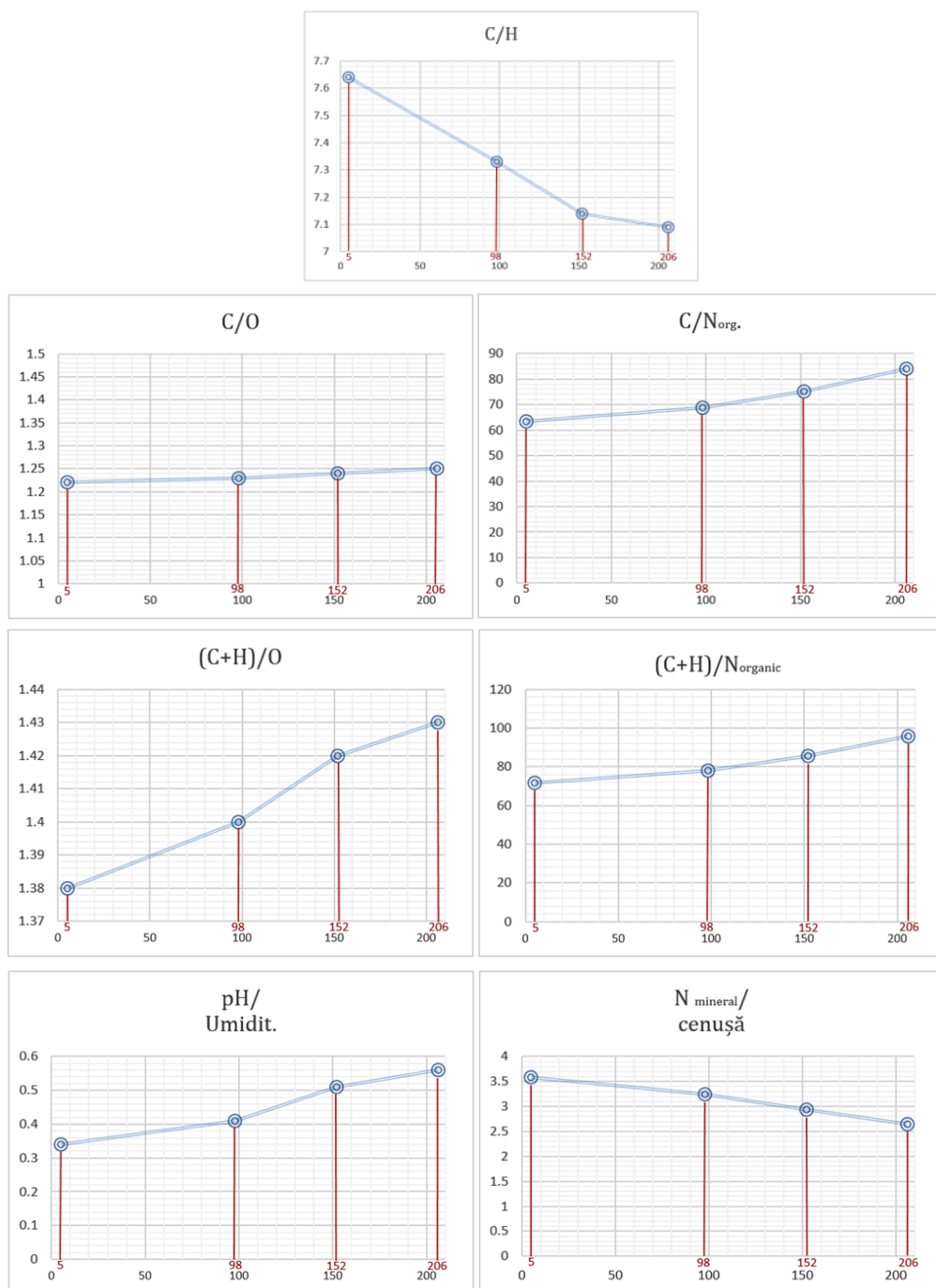


Fig. 17. Variația caracteristicilor chemometrice în funcție de vechimea lemnului de plop: a – C/H, b – C/O, c – C/N_{organic}, d – (C+H)/O, e – (C+H)/N_{organic}, f – pH/Umiditate, g – N_{mineral}/Cenușă

Comparativ cu lemnul de tei toate caracteristicile chemometrice prezintă o evoluție graduală aproape de liniar ceea ce ar permite utilizarea lor în evaluări arheometrice.

Tabelul 9. Caracteristici chemometrice evaluate pe baza componentelor extractibile din lemnul de tei cu vechimi diferite.

Vechimea (ani)	Caracteristica chemometrică		
	Extract în NaOH/ extract în apă rece	Extract în NaOH/ extract în apă caldă	Extract în alcool etilic/Extract în eter
4	21.55	5.58	3.34
97	21.95	6.68	4.14
143	21.90	8.20	7.01
198	22.25	9.45	9.21

În mod asemănător, s-au determinat caracteristicile chemometrice pentru rapoartele dintre compoziția componentelor extractibile în NaOH 1% la rece (10°C) și extractibile în apă rece (10°C), extractibile în NaOH 1% la rece (10°C) și extractibile în apă caldă (80°C), extractibile în alcool etilic (96%) și extractibile în eter etilic anhidru (Tabelul 10 și 11). De remarcat că lemnul de tei tratat insectofungic cu mult timp înainte de a fi preluat în studiu și cel carbonizat prezintă rapoarte care ar putea fi folosite în arheometrie, cu condiția să existe probe cu vechimi diferite. Pentru aceeași vechime (143 ani) cele trei rapoarte au valori situate pe nivele diferite (raportul acestora având valorile 4.58, 5.70, respectiv 9.63).

Tabelul 10. Caracteristici chemometrice evaluate pe baza componentelor extractibile din lemnul de tei cu stări de conservare diferite

Vechimea (ani)	Caracteristica chemometrică		
	Extract în NaOH/ extract în apă rece	Extract în NaOH/ extract în apă caldă	Extract în alcool etilic/Extract în eter
Tei tratat (143 ani)	22.19	8.13	0.83
Lemn vechi Carbonizat (143 ani)	101.52	46.35	8.00
Lemn degradat (143 ani)	21.92	8.17	7.07
Rumeguș de cari (143 ani)	19.04	4.72	2.02
Lemn degradat (198 ani)	22.30	9.08	9.32
Rumeguș de cari (198 ani)	19.26	4.96	2.12

În figura 18 se prezintă curbele de evoluție a celor 3 rapoarte. Dintre aceste caracteristici chemometrice, doar ultimile două rapoarte au valoare arheometrică.

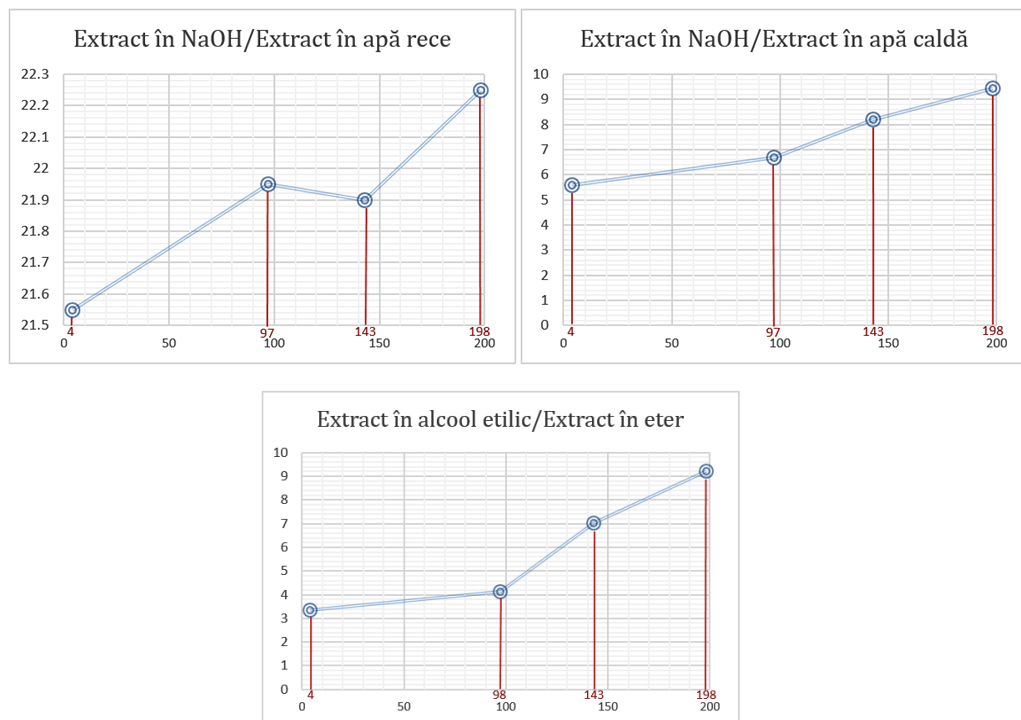


Fig. 18. Reprezentarea grafică a raporturilor compoziției componentelor extractibile din lemnul de tei.

Referitor la evoluția celui de-al doilea grup de caracteristici chemometrice (rapoartele dintre compoziția în componente extractibile) în funcție de vechimea lemnului de plop (Tabelul 11.), vom observa că există evoluții ale curbelor foarte asemănătoare cu cele pentru lemnul de tei (figura 19).

Tabelul 11. Caracteristici chemometrice evaluate pe baza componentelor extractibile din lemnul de plop cu vechimi diferite

Vechimea (ani)	Caracteristica chemometrică		
	Extract în NaOH/ extract în apă rece	Extract în NaOH/ extract în apă caldă	Extract în alcool etilic/Extract în eter
5	31.54	7.11	1.37
98	30.82	7.51	2.73
152	28.52	8.24	4.20
206	28.09	9.46	5.73

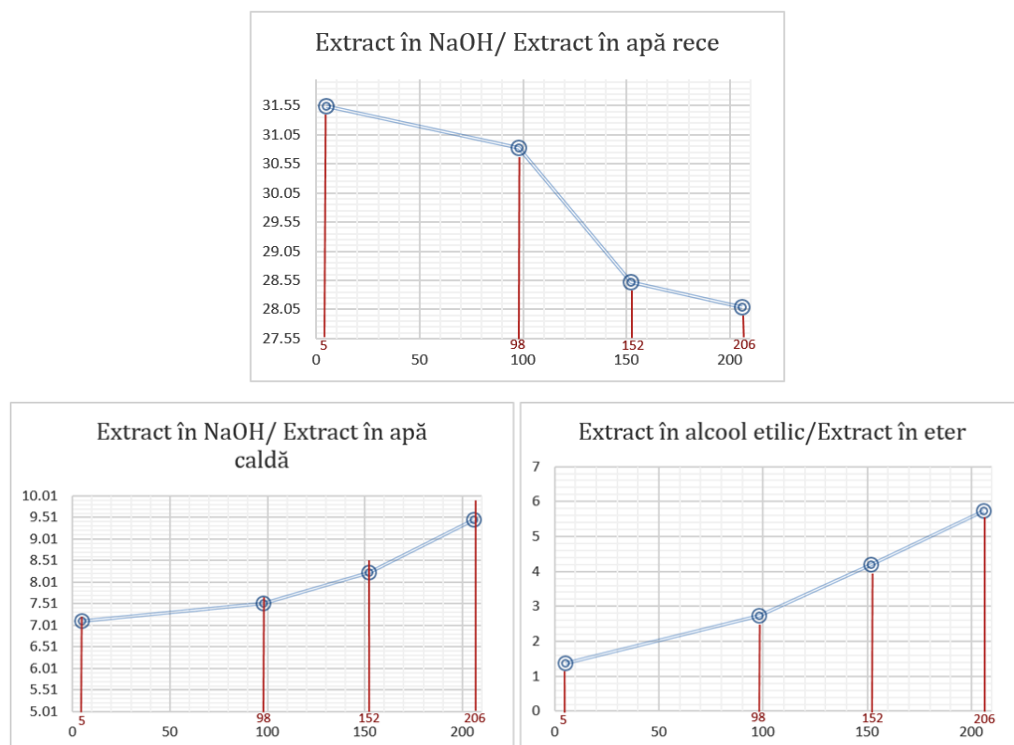


Fig. 19. Reprezentăția grafică a raporturilor compoziției componentelor extractibile din lemnul de plop.

Dintre cele trei caracteristici chemometrice, ultimele două pot avea valoare arheometrică.

Artefactele arheologice din bronz

În structura *patinei arheologice* a pieselor din bronz antic s-au diferențiat *trei grupe de produși de coreziune*, evidențiați prin analiză microscopică și mineralogică pe suprafața și în stratigrafia crustelor cu miez metalic sau a bulk-urilor fără miez a artefactelor nou descoperite și care sunt folosite în *autentificare* pentru determinarea unor atribute legate de contextele istorice prin care au trecut. Cele patru monografii și 12 lucrări științifice publicate în jurnale ISI prezintă diverse cazistici care evidențiază diferențiat compuşii proveniți din *patina primară (nobilă)* – formată în marea majoritate în perioada de punere în operă și cea de utilizare a artefactului, prin *procese redox* (oxizi, sulfuri etc.), apoi cei proveniți din *patina secundară (săracă)* – rezultată în urma *proceselor acido – bazice*, de complexare, *schimb ionic* și de *hidroliză* (oxihidroxizi, halogenuri, carbonați, sulfați, fosfați etc.), începând din faza finală a perioadei de utilizare și continuând cu faza incipientă de după *abandon*, și în final cei proveniți din *patina terțiară (de contaminare)*, formată în situl arheologic, sub

influența *proceselor pedologice* (segregare, difuzie, osmoză, electroosmoză, hidratare/deshidratare, ancrasare, mineralizare, monolitizare etc.). Producții de coroziune a celor trei patine au fost indentificați, atât la piesele provenite din situri deranjate, cât și cele nederanjate. În figurile 20 și 21 se prezintă suprastructurarea congruentică (efectul Liesegang) la o monedă din bronz, descoperită în situl arheologic de la Nufărul, jud. Tulcea, la care se evidențiază foarte bine cele trei patine.

Lucrările publicate în care sunt discutate cele trei patine au fost citate de număr mare de autori (16 lucrari).



Fig. 20. Micro-fotografia (50X) secțiunii unei monede de bronz descoperită în situl arheologic de la Nufărul, jud. Tulcea.

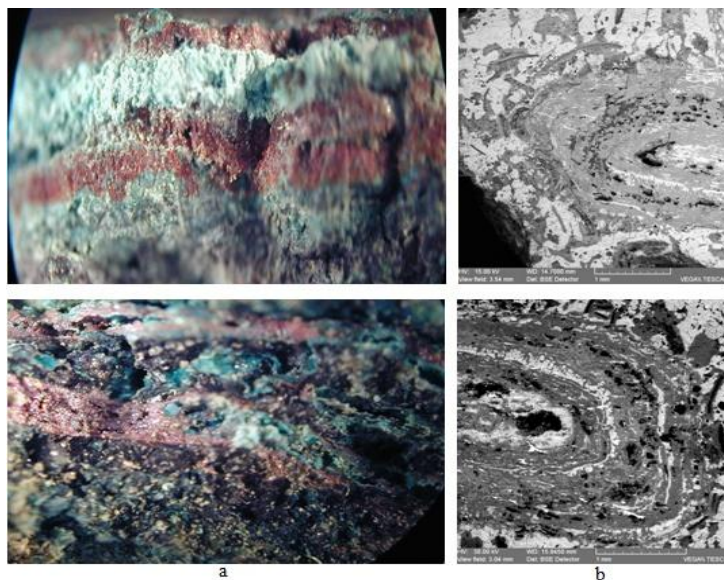


Fig. 21. Detalii în secțiune stratigrafică ale monedei de bronz descoperită în situl arheologic de la Nufărul, jud. Tulcea (figura 1):
a. imagini la microscopul optic (50X); b – imagini SEM (100X)

Majoritatea lucrărilor publicate cu referire la cele trei patine și la elucidarea mecanismului de formare a efectului Liesegang au fost citate în foarte multe jurnale științifice de specialitate cotate ISI Thomson, care sunt prezentate la urmă în lista citărilor (33 lucrări ISI), multe făcând referire la două până la patru dintre lucrările colectivului.

Un alt aspect inedit, descoperit la un ac de agrafă a unei broșe antice din aliaj pe bază de cupru, care prezintă *cracuri longitudinale profunde* (Fig. 3), rezultate prin *contragerea la sicativare* (pierderea apei de cristalizare și din acvocomplecși) este legat tot de *efectul Liesegang*, care are continuitate și își păstrează inele concentrice de congruenți de coroziune în cele patru calote craclate (Fig. 22).



Fig. 22. Fragmente din acul de agrafă descoperit la Ibida (Dobrogea)

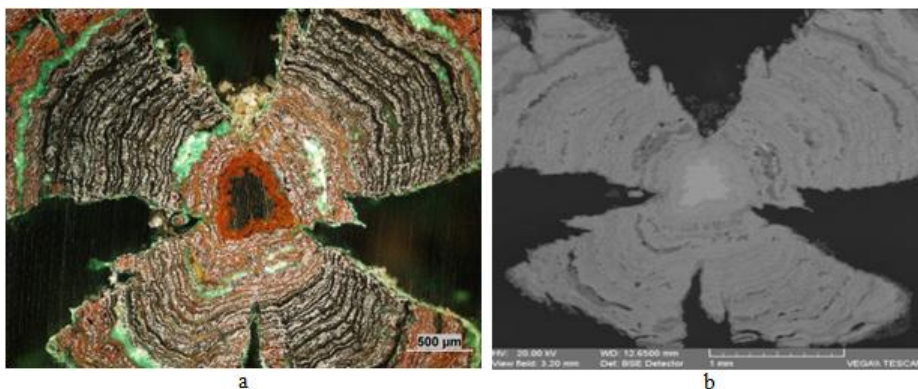


Fig. 23. Detalii în secțiune stratigrafică a acului de agrafă din bronz descoperit în situl arheologic de la Ibida:

a. imagini la microscopul optic (300X); b – imagini SEM (300X)

Prin analiză SEM-EDX s-a reușit determinarea variației naturii congruenților din fiecare inel Liesegang în raport cu miezul metallic (Fig. 24 și tabelul 12).

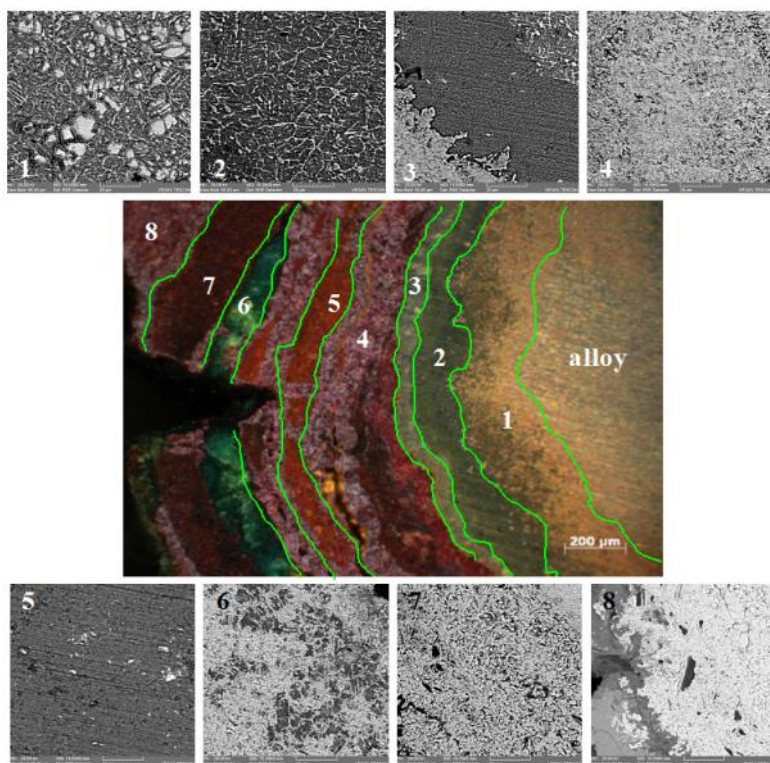


Fig. 24. Microfotograma stratigrafică SEM cu delimitarea celor 8 inele Liesegang rings analizate EDX.

Tabelul 12. Variația raportului între concentrația Cu/Sn în cele 8 inele Liesegang din Fig. 2

Nr. Inelului Liesegang	0	1	2	3	4	5	6	8
Raportul procentelor atomice Cu/Sn	10.00	0.65	2.63	9.09	5.26	100.00	4.17	33.33

O atenție deosebită, s-a acordat cercetărilor legate de elucidarea mecanismului de formare a *efectului Liesegang* în perioada de zacere în situri arheologice, care au evidențiat că acest efect se datorează formării în anumite condiții de mediu (umiditate, temperatură, concentrația în oxigen, pH etc.) a unor sisteme membranare la suprafața patinei nobile, care în prezența anionului clorură și a oxigenului din sol realizează o suprastructurare congruentă a compușilor din patina secundară (săracă). Astfel, s-a evidențiat microscopic în structură stratigrafică (cross-section) două tipuri de sisteme mebranare:

- membrane continue și uniforme din **hidrogeluri** de Sn(IV), Pb(IV) și Zn(II), care permit stratificarea concentrică a congruenților de calcogenuri pe bază de Cu(II), mai mult sau mai puțin impurificați cu cloruri de Sn(II), urmate de straturi de malachit, nantochit, atacamit/paratacamit, brocantit etc. (Fig. 25),

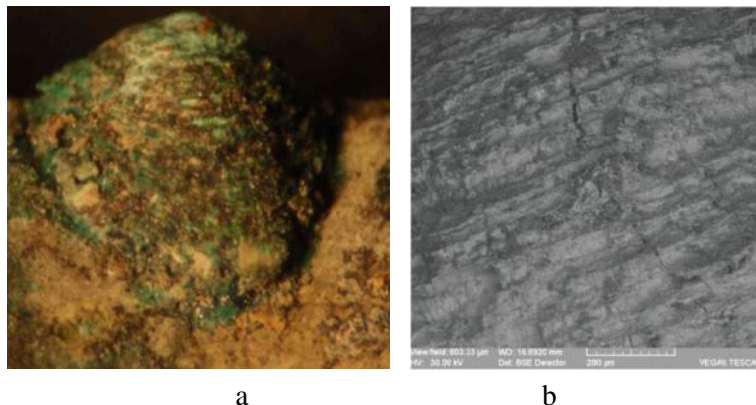


Fig. 25. Discontinuitatea structurală de suprafață a unui bulk cu efect Liesegang cu distribuție concentrică formată în prezența hidrogelurilor de Sn(IV):

a – imagine steriomicroscopică (50X), b – imagine SEM (300X)

- membrane poroase difuzive din cloro- sau hidroxoapatite (în medii saline-slab alcaline și în prezența ionului fosfat), care inițial formează suprastructurări asemănătoare, dar discontinue, iar în anumite situații prin osmoză inversă are loc destructurarea prin disoluționare în apa fluidică din sol, cu păstrarea sistemului membranar sub formă de fagure microporos stratificat (Fig. 26).

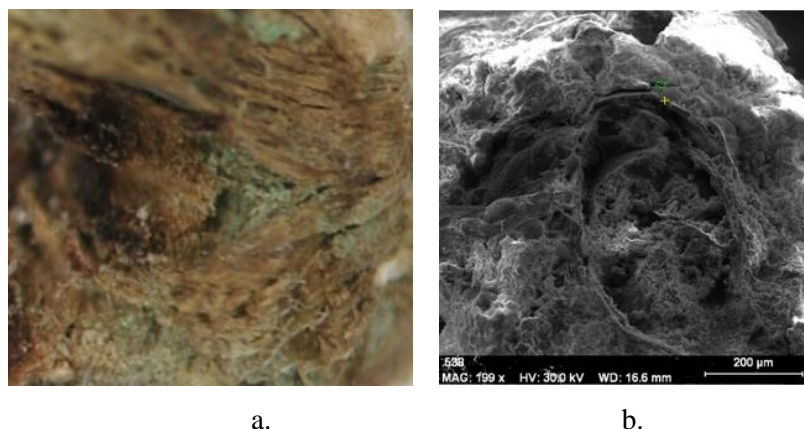


Fig. 26. Discontinuitatea suprastructurărilor de cloro și hidroxoapatită în secțiune stratigrafică a efectului Liesegang cu distribuție perturbată de agresivitatea solului de zacare:

- a – sistemul membranar sub formă de figure, liber de congruenți după disoluția cu apă freatică;
b - imaginea SEM a stratificărilor Liesegang perturbate în perioada de zacere (200X)

Elucidarea mecanismului de formare a efectului Liesegang în perioada de zacere a fost prezentat în două monografii de autor și într-o serie de lucrări publicate în jurnale de prestigiu.

Rezultatele acestor cercetări au fost citate în numeroase lucrări științifice prezentate în lista finală a citărilor (18 lucrări ISI).

Ceramicile antice

La **ceramicile antice** s-au studiat *modulele evolutive* Si/Al, Ca/Mg și K/Na, care s-au dovedit a fi excelente *raporturi chemometrice* (Fig. 27 și Tabele 13 și 14), apoi *rata solubilizării ceramului* (aluminosilicații) sub influența carbonaților și fosfaților alcalini (Figurile 28, 29 și 30); modificarea *distribuției granulometrice* în timp; prezența *incluziunilor de la fabricare*; tipul de *plastifiant*, *angobă* sau *glazură*; *temperatura*, *timpul și tipul arderii* la punerea în operă; *natura și structura crustei superficiale* formată în timpul zacerii în sol etc.

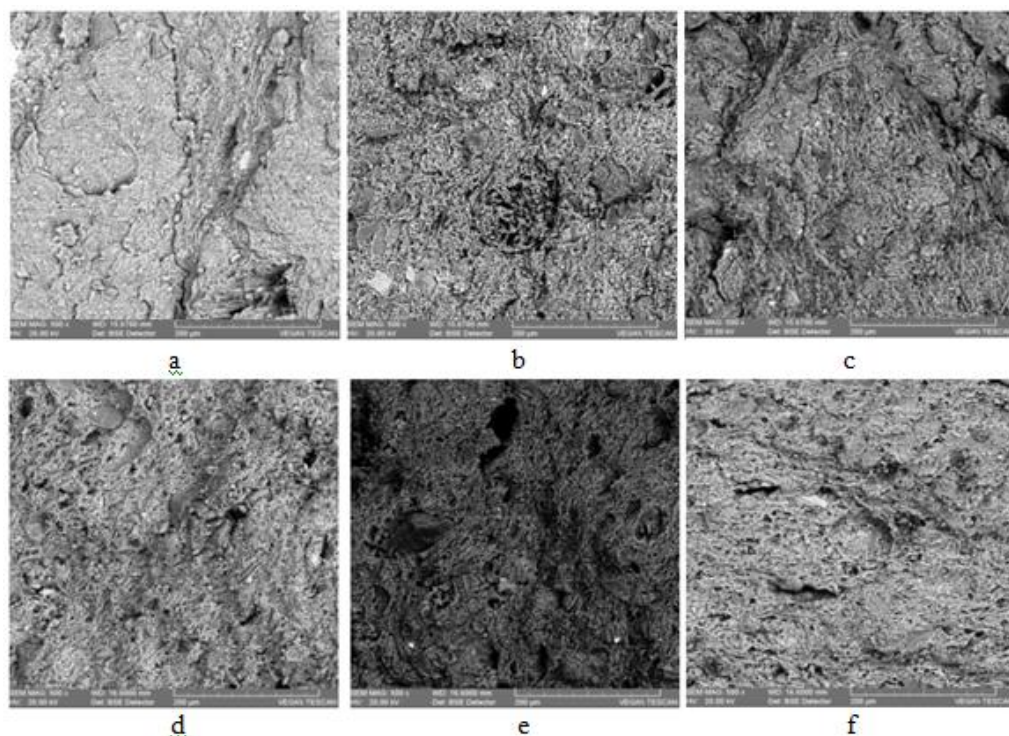


Fig. 27. Imagini stratigrafice SEM ale ceramicilor cucuteniene:

a – Cucuteni A, b – Cucuteni B, c – Cucuteni AB.
d – Cucuteni; e – Cucuteni Liniar; f – PreCucuteni

Tabelul 13. Rapoartele chemometrice Si/Al, Ca/Mg și K/Na de evaluare arheometrică a ceamicilor antice Cucuteni

Ceramic	Si/Al	Ca/Mg	K/Na	Cerami a	Si/Al	Ca/Mg	K/Na
01A-L	2,96	5,01	8,62	20A-C	2,74	4,18	2,42
02A-L	2,68	2,31	4,07	21A-C	2,87	3,13	2,74
03A-L	2,76	3,22	6,07	22A-C	2,83	2,08	2,28
Media	2,79	3,41	5,75	23A-C	2,29	0,84	1,20
04A-P	2,84	1,19	3,94	24A-C	2,09	1,31	1,80
05A-P	1,41	1,30	3,72	25A-C	2,84	3,61	2,84
06A-P	2,80	2,15	4,49	26A-C	2,77	2,72	3,16
07A-P	3,29	1,66	1,54	27A-C	2,79	0,97	1,94
08A-P	2,94	1,51	1,85	28A-C	2,69	3,33	3,06
09A-P	2,25	3,07	5,79	29A-C	2,94	3,55	2,80
10A-P	2,18	2,07	3,29	30A-C	2,65	1,59	5,14
11A-P	2,03	2,37	5,71	31A-C	2,16	5,39	5,13
12A-P	2,15	2,44	3,52	32A-C	2,10	0,62	41,00
13A-P	1,81	3,17	1,17	Media	2,58	2,56	2,56
14A-P	1,49	3,94	2,26	33A-H	2,80	0,92	4,42
15A-P	1,65	6,46	12,50	34A-C1	1,53	5,83	3,81
16A-P	2,85	1,12	6,24	35A-C1	3,06	1,52	2,62
17A-P	2,53	2,79	3,27	36A-M	1,51	5,19	3,07
18A-P	2,61	6,76	9,48	37A-C2	2,87	1,14	1,00
19A-P	2,78	5,48	29,00	38A-S	2,92	2,70	4,51
Media	2,26	2,76	3,37	39A-S	3,13	1,36	2,82
				Media	2,54	2,26	2,36

L: LBK (Linear Band
Keramik)
P: Pre-Cucuteni
C: Cucuteni
H: Horodistea

C1: Costisa
M: Monteoru
C2: Cozia
S: Santana de Mures

Tabelul 14. Rapoartele chemometrice Si/Al, Ca/Mg și K/Na de evaluare arheometrică a ceamicilor Cucuteni false

Cera mica	Si/Al	Ca/ Mg	K/ Na
01F-P	3,35	4,32	7,8
02F-P	2,21	1,21	1,1
03F-P	2,66	1,22	4
04F-P	2,13	0,78	1,1
			0,7

P			5
05F-			4,8
P	4,09	1,91	0
Medi			1,7
a	2,84	1,70	5
06F-			3,2
C	2,91	2,28	8
07F-			5,4
C	3,16	3,34	2
08F-			6,3
C	3,42	3,09	3
09F-			2,9
C	2,70	2,05	5
10F-			5,7
C	3,14	3,08	7
11F-			5,1
C	3,35	2,54	9
12F-			4,2
C	3,23	2,06	2
13F-			6,4
C	3,96	1,83	8
14F-			4,5
C	3,16	3,83	0
15F-			5,5
C	3,18	3,18	6
16F-			4,7
C	3,29	3,55	2
17F-			2,5
C	3,02	2,10	1
18F-			5,4
C	3,06	3,52	6
19F-			4,8
C	3,07	2,14	6
20F-			5,4
C	3,06	3,52	6
19F-			4,8
C	3,07	2,14	6
Aver			4,5
age	3,16	2,66	8

P: ceramică Pre-Cucuteni falsă

C: ceramică Cucuteni falsă

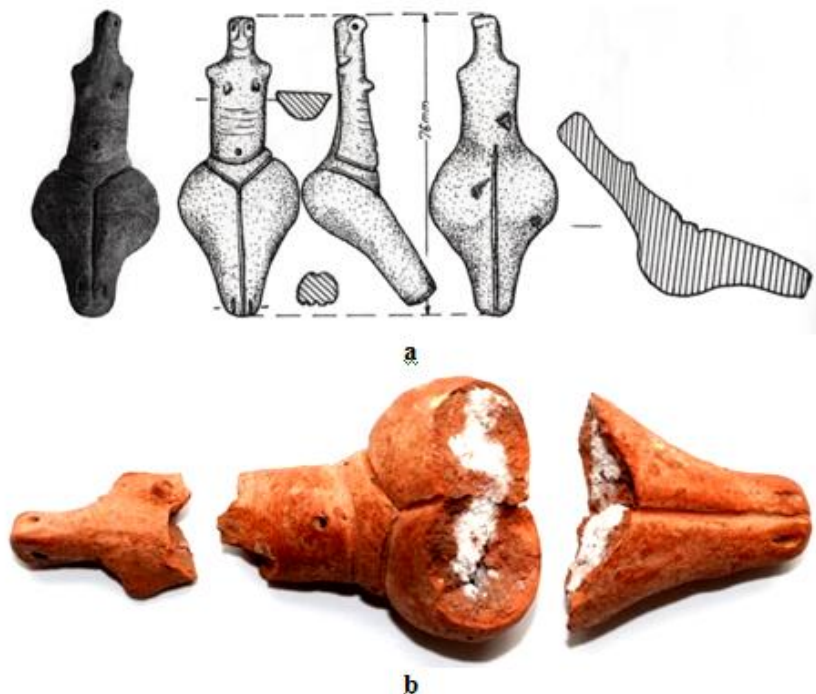


Fig. 28. Statuia antropomorfă nr. 6 din complexul cultic Isaia, jud. Iași:
a - fotografia originală și desene profil de autor; b – statueta spartă cu
depozitele de carbonați reformati structural și retrasura internă de
alumino-silicați

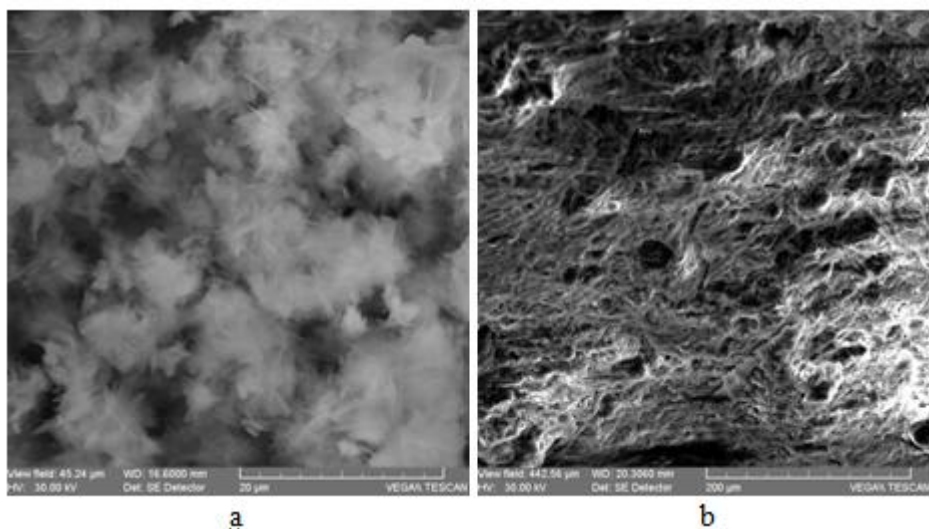


Fig. 29. Microfotografia SEM a microcristalitelor aciculare de aragonit reformat
structural din calcit și solubilizarea alcalină a matricei ceramice de alumino-silicat

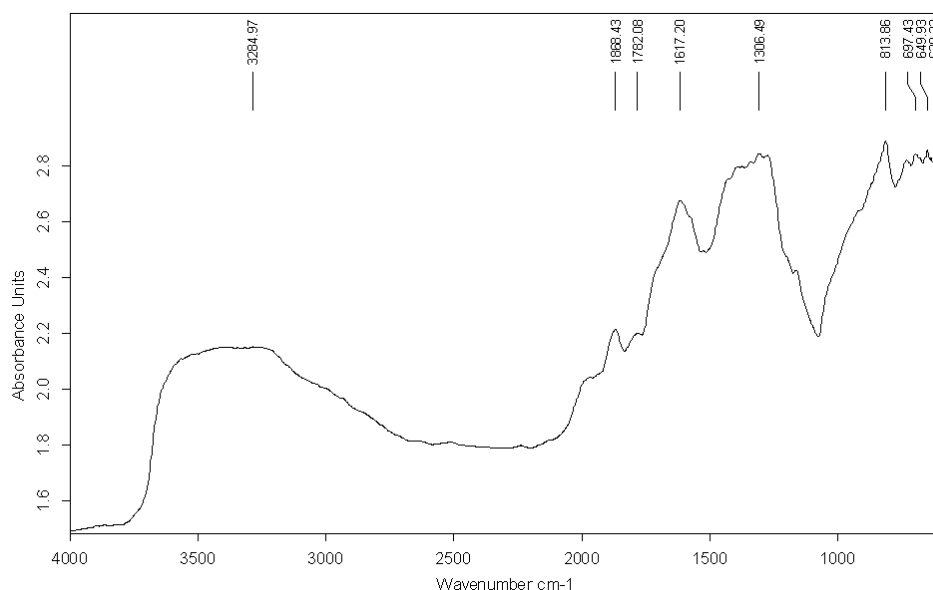


Fig. 30. Spectrul FTIR care evidențiază prezența aragonitului peste calcite remanent prin pik-ul de la 1306 cm^{-1} , deplasat și accentuat față de pik-urile calcitului de la cca 1400 cm^{-1}

Rezultatele acestor cercetări recente au fost deja citate în trei lucrări științifice (6 lucrări ISI).

Concluzii

Artefactele din materiale organice sunt cele mai afectate de condițiile de mediu și de factorul antropic (manipulare, etalare, intervenții de preservare și restaurare, vandalisme etc.). Acestea, comparative cu artefactele din materiale anorganice, care sunt mai rezistente, au avantajul că în studiile de investigare științifică se pot cu ușurință identifica diverse caracteristici cu funcție altmetrică, implicate în autentificare și în stabilirea stării de conservare.

Dintre materialele organice, lemnul este folosit îndeosebi la punerea în opera a artefactelor mobile sau imobile. În afară de metoda dendrocronologică și cea care folosește radioizotopul ^{14}C , foarte mulți autori au luat în studiu și alte caracteristici arheometrice.

În cadrul colectivului nostru s-au pus la punct o serie de metode de determinare a vechimii suporturilor din lemn (rata glicolizei polimerului celulozic, concentrația în celuloză cristalină, abaterea cromatică etc.) unele deja brevetate și utilizate. De asemenea, s-au evaluat o serie de caracteristici chemometrice cu valoare arheometrică (rapoartele chemometrice ale contragerii lemnului pe cele trei direcții: L

- longitudinal, R - radial și T - tangențial) care s-au dovedit a fi caracteristici arheometrice foarte importante, deoarece acestea variază în funcție de esența, vechimea lemnului, vârsta arborelui, zona de debitare, perioada și arealul geografic de recoltare, procedeul de tartare și prelucrare la punerea în operă etc.

Plecând de la acest exemplu, în cadrul cercetărilor s-au abordat datele de compoziție chimică elementală și cele referitoare la componentele extractibile din lemn de diverse esențe și vechimi, pentru determinarea unor caracteristici chemometrice cu valoare arheometrică. În acest sens, în studiu s-au luat două esențe - tei și plop, de vechimi diferite și cu stări de conservare variate. Studiul caracteristicilor chemometrice determinate din datele de compoziție chimică elementală (C%, H%, O%, N_{organic} %), cenușa%, umiditatea% (UR) și pH-ul probei a permis următoarele concluzii:

- S-au introdus inițial în sistem tabelar valorile următoarelor rapoarte C/H, C/O, (C+H)/O, (C+H)/ N_{organic} , pH/Umiditate și N_{mineral} /Cenușă, ca apoi, pentru a ușura estimarea ca mărime arheometrică, s-au realizat grafice de evoluție a acestor caracteristici chemometrice în funcție de vechimea lemnului de tei, separat de plop;

- În mod asemănător s-a realizat sistemul tabelar și cel de reprezentare grafică a rapoartelor concentrațiilor în componente extractibile (rapoartele dintre compoziția componentelor extractibile în NaOH 1% la rece (10°C) și extractibile în apă rece (10°C), extractibile în NaOH 1% la rece (10°C) și extractibile în apă caldă (80°C), extractibile în alcool etilic (96%) și extractibile în eter etilic anhidru), în funcție de vechimea lemnului de tei, separat de plop;

- La lemnul de tei cele două aspecte au fost abordate pe 4 cazuistici diferite ale stării de conservare provenite din artefacte cu două vechimi (143 și 198 ani);

- Din cele 7 grafice pentru primul grup de caracteristici chemometrice ale lemnului de tei au evoluții graduale, aproape de liniaritate, doar rapoartele C/O, (C+H)/O, (C+H)/ N_{organic} , pH/Umiditate și N_{mineral} /Cenușă, care pot fi folosite în determinări arheometrice;

- Întrucât numărul de probe cu cazuistici diferite ale stării de conservare este limitat la 2 (nereușind să se obțină pentru protocolul experimental și alte vechimi), diferențiat pe lemn degradat și rumeguș de cari, raportat la lemnul tratat anterior preluării în analiză doar cu vechimea de 143 ani (pentru cel de 198 de ani neexistând o proba tratată), nu s-a recurs la prezentarea grafică;

- În acest caz, există unele evoluții cu valoare arheometrică, doar pentru raportul C/ N_{organic} , (C+H)/ N_{organic} și N_{mineral} /Cenușă;

- Pentru lemnul de plop, în mod asemănător, pe baza datelor chemometrice s-au făcut reprezentările grafice ale evoluției caracteristicilor chemometrice în funcție de vechimea lemnului;

- Comparativ cu lemnul de tei toate caracteristicile chemometrice pentru lemnul de plop au prezentat o evoluție graduală aproape liniară, ceea ce ar permite utilizarea lor în evaluări arheometrice.

- De asemenea, s-au determinat caracteristicile chemometrice pentru lemnul de plop privind rapoartele dintre compoziția componentelor extractibile în NaOH 1% la rece (10°C) și extractibile în apă rece (10°C), extractibile în NaOH 1% la rece (10°C)

și extractibile în apă caldă (80°C), extractibile în alcool etilic (96%) și extractibile în eter etilic anhidru;

- Referitor la probele din lemnul de tei cu cazuistici diferite ale stării de conservare, s-a remarcat faptul ca cel tratat insectofungic cu mult timp înainte de a fi preluat în studiu și cel carbonizat prezintă rapoarte care ar putea fi folosite în arheometrie, cu condiția să existe probe cu vechimi diferite, deoarece chiar pentru aceiași vechime (143 ani) cele trei rapoarte au valori situate pe nivele ce permit o ușoară diferențiere (raportul acestora având valorile 4.58, 5.70, respectiv 9.63);

- Dintre caracteristicile chemometrice referitoare la lemnul de tei cu cazuistici diferite ale stării de conservare, doar ultimile două rapoarte au valoare arheometrică;

- Referitor la evoluția celui de-al doilea grup de caracteristici chemometrice (rapoartele dintre compoziția în componente extractibile) în funcție de vechimea lemnului pentru probele de plop există evoluții ale curbelor foarte asemănătoare cu cele pentru lemnul de tei;

- Aici, dintre cele trei caracteristici chemometrice, ultimele două pot avea valoare arheometrică.

Dintre artefactele din materiale anorganice, mult studiate în cadrul colectivului nostru, pentru care s-au determinat o serie de caracteristici arheometrice, amintim pe cele din bronz, fier, ceramici și pietre prețioase.

Artefactele din bronz și fier, provenite din siturile arheologice, pe baza crustelor de coroziune se pot identifica cele trei tipuri de structuri: rezultate la punerea în operă (patina primară sau nobilă), apoi cele rezultate în perioada de utilizare (când, pe lângă patina primară apar compuși ai patinei secundare sau sărace) și cele rezultate în perioada de zacere în situl arheologic (patina de contaminare sau de schimb cu situl arheologic).

Artefactele din ceramică și piatră au un număr restrâns de caracteristici arheometrice, acestea fiind legate de raportul de combinare a diferiților cationi, a unor ape de constituție sau cele rezultate din procese de segregare, difuzie, osmoză directă și inversă, carbonatare, cimentare, monolitizare etc.

Referințe bibliografice

1. I.C.A. SANDU, I. SANDU, New Interdisciplinary Aspects on Science for Conservation of Cultural Heritage (I), Egyptian Journal of Archaeological and Restoration Studies, 3, 1, 3013, pp. 1-12;
2. I. SANDU, I.C.A. SANDU, New Interdisciplinary Aspects on Science for Conservation of Cultural Heritage (II), Egyptian Journal of Archaeological and Restoration Studies, 3, 2, 3013, pp. 73-83;
3. P. SPIRIDON, I. SANDU, V. VASILACHE, I.C.A. SANDU, Contribution concerning integrated scientific conservation of cultural and natural heritage, ANNALS OF „DUNAREA DE JOS” UNIVERSITY OF GALATI (ISSN 1453-083X), Fasc. IX METALURGY AND MATERIALS SCIENCE, 31, SI, 2013, p. 182-185;

4. P. SPIRIDON, I. SANDU, Conservarea participativă Şi voluntariatul cultural, Scientific, Technological and Innovative Research in Current European Context (International Workshop EUROINVENT), Alexandru Ioan Cuza University Publishing House, 2014, pp. 497-502;
5. P. SPIRIDON, I. SANDU, R.A. CRISTACHE, The participative conservation of the cultural heritage, The 1ST International Conference for Doctoral Students, ICP2013 (Editor: R. PETRUSE), Lucian Blaga University of Sibiu, 2013, pp. 468-472;
6. P. SPIRIDON, I. SANDU, V. VASILACHE, I.C.A. SANDU, Contributions Concerning Integrated Scientific Conservation of Cultural and Natural Heritage, International Conference of Young Researchers New Trends in Environmental and Materials Engineering (TEME 13), 28-30 Oct. 2013, Dunarea de Jos University of Galati, Romania, P76.
7. I.C.A. SANDU, I. SANDU, P. POPOIU, A. van SAANEN Methodological Aspects Concerning Scientific Conservation of the Cultural Heritage, Ed. Corson, Iaşi, 2001, 686 p.;
8. I. SANDU, I.G. SANDU, Modern Aspects Concerning the Conservation of Cultural Heritage, vol.I. Nomenclature, typologies and casuistries, Ed. Performantica, Iaşi, 2005, 473 p.;
9. I. SANDU, Nomenclature of the Conservation Cultural Heritage, Ed. Performantica, Iaşi, 2004, 164 p.;
10. M. QUARANTA, I. SANDU, On the Degradation Mechanisms under Influence of Pedological Factors through the Study of Archaeological Bronze Patina, "Al.I.Cuza" University Publishing House, Iaşi, 2010, 191 p.;
11. I. SANDU, Degradation and Deterioration of the Cultural Heritage, Vol. I, "Al.I.Cuza" University Publishing House, Iaşi, 2008, 462 p.;
12. I.G. SANDU, I. SANDU, A. DIMA, Modern Aspects Concerning the Conservation of Cultural Heritage, vol.III. Autentication and Restauration of the Inorganic Material Artefacts, Ed. Performantica, Iaşi, 2006, 502 p.;
13. I. SANDU, A. DIMA, I. G. SANDU, Restauration and Conservation of Metallic Artefacts, Ed. Corson, Iaşi, 2002, 666 p.;
14. I.G. SANDU, F.A. TENCARIU, D.M. VORNICU, A.V. SANDU, A. VORNICU, V. VASILACHE, I. SANDU, Establishing the archaeo-metallurgic ornamentation process of an axe from the bronze age by OM, SEM-EDX and micro-FTIR, MICROSCOPY RESEARCH AND TECHNIQUES, 77, 11, 2014, pp. 918-927;
15. I. SANDU, O. MIRCEA, I.G. SANDU, V. VASILACHE, A.V. SANDU, Liesegang Effect Typology on Ancient Bronzes Discovered in Romania, REVISTA DE CHIMIE, (Bucharest), 65, 3, 311-319, 2014;
16. I.G. SANDU, O. MIRCEA, V. VASILACHE, I. SANDU, Influence of archaeological environment factors in alteration processes of copper alloy artifacts, MICROSCOPY RESEARCH AND TECHNIQUE, 75, 12, 2012, p. 1646-1652;
17. O. MIRCEA, I. SANDU, V. VASILACHE, A.V. SANDU, Study of the Atypical Formations in the Corrosion Bulks of an Ancient Bronze Shield, by Optical and Electron Microscopy, MICROSCOPY RESEARCH AND TECHNIQUE, 75, 11, 2012, p. 1467-1474;

18. O. MIRCEA, I. SANDU, V. VASILACHE, A.V. SANDU, Research on Atypical Formations from Corrosion Bulks of an Ancient Bronze, *REVISTA DE CHIMIE*, 63, 9, (2012), pp. 893-899;
19. I. SANDU, O. MIRCEA, A.V. SANDU, I. SARGHIE, I.G. SANDU, V. VASILACHE, Non-invasive Techniques in the Analysis of Corrosion Crusts formed on Archaeological Metal Objects, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 61, 11, (2010), pp. 1054 -1058;
20. I. SANDU, O. MIRCEA, I. SARGHIE, A.V. SANDU, Study of Some Atypical Formations from the Bulk of the Iron Artefacts by Means of the Complementary Analytical Techniques, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 60, 10, (2009), p. 1012-1020;
21. O. MIRCEA, I. SARGHIE, I. SANDU, V. URSACHI, M. QUARANTA, A.V. SANDU, The study of some atypical degradation processes of an iron archaeological piece, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 60, 4, (2009), p. 332-336;
22. O. MIRCEA, I. SARGHIE, I. SANDU, M. QUARANTA, A.V. SANDU, The study of some textile impressions from the bulk of the iron artefacts by means of the complementary analytical techniques, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 60, 2, (2009), p. 201-207;
23. I. SANDU, N. URSULESCU, I.G. SANDU, O. BOUNEGRU, I.C.A. SANDU, A. ALEXANDRU, The pedological stratification effect of corrosion and contamination products on byzantine bronze artefacts, *CORROSION ENGINEERING SCIENCE AND TECHNOLOGY*, Maney Publishing (ISSN 1478-422X), 43, 3, (2008), p. 256-266;
24. I. SANDU, O. MIRCEA, I.G. SANDU, V. VASILACHE, The Liesegang Effect on Ancient Bronze Items Discovered in Romania, *International Journal of Conservation Science*, 4, SI, 2013, pp. 573-586;
25. O. MIRCEA, I. SANDU, V. VASILACHE, A.V. SANDU, Applications of Optical Microscopy and Energy-Dispersive X-ray Spectroscopy in the Study of a Pendant from the IInd-IIIrd Century AC, *International Journal of Conservation Science*, 4, SI, 2013, pp. 701-709;
26. I. SANDU, O. MIRCEA, I.G. SANDU, V. VASILACHE, A.V. SANDU, Liesegang Effect Typology on Ancient Bronzes Discovered in Romania, *International Conference of Young Researchers New Trends in Environmental and Materials Engineering (TEME 13)*, 28-30 Oct. 2013, Dunarea de Jos University of Galati, Romania, P75.
27. I.G. SANDU, A. DIMA, I. SANDU, L. ROIBU, I.C.A. SANDU, L.O. ROIBU, A.V. SANDU, *Process for Obtaining Artistic Patina by Chemical Passivation of Iron Parts Surfaces*, Patent RO122303/30.03.2009 (Hot. nr. 3/254 din 30.11.2009, Dosar OSIM A00138/17.02.2004);
28. C. BEJINARIU, I. SANDU, V. VASILACHE, I.G. SANDU, M.G. BEJINARIU, A.V. SANDU, M. SOHACIU, V. VASILACHE, *Process for the micro-crystalline phosphate-coating of iron-based metal pieces*, Patent RO125457-B1/30.09.2014-B1/28.03.2013-A2/28.05.2010,
29. C. BEJINARIU, I. SANDU, C. PREDESCU, V. VASILACHE, C. MUNTEANU, A.V. SANDU, V. VASILACHE, I.G. SANDU, *Process for the crystalline lubricating*

- phosphate-coating of iron-based metal pieces*, Patent RO125456-B1/30.09.2014-A2/28.05.2010,
30. I.G. SANDU, I. SANDU, I. NEACSU, S. STOLERIU, I.C.A. SANDU, A.V. SANDU, *Process for the repatination of areas restored by surface passivation of old bronze and brass pieces*, Patent RO123077 (B1)/30.09.2010 (Dosar OSIM A00437/10.05.2005);
31. I.G. SANDU, I. SANDU, T. BOUNEGRU, I.C.A. SANDU, A.V. SANDU, *Process for repatination of old restored bronze and brass articles*, Patent MD3008(G2)/31.03.2006 (AGEPI File A0183/27.06.2005, Owner the State University of Kisinev);
32. SANDU, V. VASILACHE, F.A. TENCARIU, V. COTIUGĂ, *Scientific Conservation of the Ceramic Artefacts*, Al.I.Cuza” University Publishing House, Iași, 2010, 455 p.;
33. V. VASILACHE, I. SANDU, S.C. ENEA, I.G. SANDU, *Determinari ceramografice pe loturi din siturile Costești și Giurghești, Comunitățile cucuteniene din zona Târgul Frumos – Cercetări interdisciplinare în siturile de la Costești și Giurghești*, Ed. Universității Alexandru Ioan Cuza Iași, 2014, pp. 138-147.
34. V. COTIUGA, I. SANDU, V. VASILACHE, N. URSULESCU: *Atypical local accumulation of calcium carbonate deposits in prehistoric ceramics during underground lying*, INTERDISCIPLINARITY RESEARCH IN ARCHAEOLOGY, (Editors: V. Cotiuga and S. Caliniuc), BAR International, Archaeopress Series 2433, Oxford, 2012;
35. I. SANDU, O. WELLER, D. STUMBEA, M. ALEXIANU, *Analyses archéométriques sur les moules à sel chalcolithiques de l’est de la Roumanie*, SALZ UND GOLD: DIE ROLLE DES SALZES IM PRÄHISTORISCHEN EUROPA/SALT AND GOLD: THE ROLLE OF SALT IN PREHISTORIC EUROPE (Editors V. NICOLOV und K BACVAROV), Verlag Faber, Veliko Tarnovo, 2012, pp. 143-153;
36. O. MIRCEA, I. SANDU, V. VASILACHE, *Analiza unor fragmente ceramice din Neolitic in vederea restaurarii si a integrarii cromatice*, Proceedings of the International Simpoziu CUCUTENI-5000 REDIVIVUS, Chișinău, Technical University Press, 2012, p. 34 - 40;
37. I. SANDU, G.I. OLTEANU, I.G. SANDU, V.VASILACHE, A.V. SANDU, *Direcții actuale privind investigarea științifică a artefactelor din ceramică*, Proceedings of the International Simpoziu CUCUTENI-5000 REDIVIVUS, Chișinău, Technical University Press, 2010, p. 47 - 54;
38. I. SANDU, V. COTIUGĂ, A.V. SANDU, V. VASILACHE, *Aspecte moderne privind conservarea științifică integrată a artefactelor din ceramică*, Proceedings of the International Simpoziu CUCUTENI-5000 REDIVIVUS, Chișinău, Technical University Press, 2010, p. 39 - 46;
39. V. PELIN, V. VASILACHE, I. SANDU, O. MIRCEA, I.G. SANDU *Studiul artefactelor ceramice prin tehnici complementare , Scientific, Technological and Innovative Research in Current European Context (International Workshop EUROINVENT)*, Alexandru Ioan Cuza University Publishing House, 2014, pp. 611-617;

-
40. V. VASILACHE, I. SANDU, D. BOGHIAN, S.C. ENEA, C.C. LAZANU, Investigations ob Batches of Ceramic Fragments and Mineral Pigments from the Cucutenian Site of Tacuta – Dealul Miclea/Paic, Vaslui Conty, Third Arheoinvest Congress. Interdisciplinary Research in Archaeology (Editor: V. Cotiuga), Ed. „Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi 6-8 June, 2013, Iasi, p. 62-63;
41. B.P. NICULICA, V. VASILACHE, D. BOGHIAN, I. SANDU, An archaeometric Study of Several Ceramic Fragments from the Komariv (Komarow) Settlement of Adancata – Sub Padure, Suceva Conty, Fragments and Mineral Pigments from the Cucutenian Site of Tacuta – Dealul Miclea/Paic, Vaslui Conty, Third Arheoinvest Congress. Interdisciplinary Research in Archaeology (Editor: V. Cotiuga), Ed. „Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi 6-8 June, 2013, Iasi, p. 67-68;
42. V.VASILACHE, I. SANDU, O. MIRCEA, A.V. SANDU, Tehnici non-invazive implicate in invetigarea artefactelor arheologice din ceramica, Al V-lea Simpozion International Cucuteni 5000 Redivivus (<http://cucuteni5000.utm.md>), 12-15 sept. 2013, Suceava, 2013, p. 4.
43. I. SANDU, V. COTIUGA, A. V. SANDU, A.C. CIOCAN, M. PRAISLER, The determination of some archaeometric characteristics of ancient ceramics, International Symposium on Applied Physics: Materials Science, Environment and Health ISAP 1, Ed. University Press GUP, Galați, 2009, p. 421-425;
44. I. SANDU, V. COTIUGĂ, V. VASILACHE, A.V. SANDU, O. MIRCEA, Complementary methods and techniques involved in the investigation of the characteristics archaeologica lof the ceramic artefacts, Al V-lea Simpozion Național de Arheometrie, Bucuresti, 22-24.mart. 2012,
45. I. SANDU, V. VASILACHE, A.P. CRETU, V. COTIUGA, Tehnici competitive integrate utilizate in studiul unor caracteristici arheometrice a unor statuiete antropomorfe din Cultura Precucuteni, Al cincilea Simpozion Național de Arheometrie, Bucuresti, 22-24.mart. 2012,
46. I. SANDU, V. VASILACHE, V. COTIUGĂ, O. MIRCEA, Aspecte noi privind investigarea științifică a artefactelor arheologice, Al cincilea Simpozion Național de Arheometrie, Bucuresti, 22-24.mart. 2012,
47. I. SANDU, O. MIRCEA, V. COTIUGĂ, I.G. SANDU, V.VASILACHE, Complementary methods and techniques involved in the investigation of the characteristics archaeological bronze artefacts, Al cincilea Simpozion Național de Arheometrie, Bucuresti, 22-24.mart. 2012,
48. V. COTIUGĂ, N. URSULESCU1, V.VASILACHE, I SANDU, "Atypical Zonal Concentration of Calcium Carbonate Deposits in Bulks of Prehistoric Ceramic Materials with Gresous Internal Structures Caused by the Manufacturing Process", First ARHEOINVEST Congress, Interdisciplinary Research in Archaeology, Ed. Universității "Al.I.Cuza" Iasi, 2011, p.72, (<http://arheoinvestcongress.uaic.ro>);
49. V. VASILACHE, I. SANDU C.LUCA, I.C.A.SANDU, News concerning Scientific Conservation of the Old Polychrome Wood , Ed. Univ. "Al.I.Cuza", Iași, 2009, 282 p.;
50. I. SANDU, Degradation and Deterioration of the Cultural Heritage, Vol. II, "Al.I.Cuza" University Publishing House, Iași, 2008, 538 p.;

51. I.C.A. SANDU, I. SANDU, C. LUCA, Modern Aspects Concerning the Conservation of Cultural Heritage, vol.II. Autentication and Determination of the Old Paintings Conservation State, Ed. Performantica, Iași, 2005, 537 p.;
52. S. PRUTEANU, I. SANDU, M.C. TIMAR, M. MUNTEANU, V. VASILACHE, I.C.A. SANDU, Ecological systems applied for cleaning gilding in old icons, REVISTA DE CHIMIE, (Bucharest), 65, 12, 1467-1472, 2014;
53. S. PRUTEANU, V. VASILACHE, I.C.A. SANDU, A.M. BUDU, I. SANDU, Assessment of Cleaning Effectiveness for New Ecological Systems on Ancient Tempera Icon by Complementary Microscopy Techniques, MICROSCOPY RESEARCH AND TECHNIQUES, 77, 12, 2014, pp. 1060-1070;
54. I.C.A. SANDU, S. BRACCI, M. LOBERFARO, I. SANDU, Integrated Methodology for the Evaluation of Cleaning in Two Russian Icons (XVII-XVIII Century), MICROSCOPY, RESEARCH and TECHNIQUE, Elsevier (ISSN - 1059910X), vol. 73, 8, (2010), 752-760; DOI: 10.1002/jemt.20817;
55. I.C.A. SANDU, S. BRACCI, I. SANDU, M. LOBERFARO, Integrated analytical study for authentication of five russian icons (XVII-XVIII Century), MICROSCOPY, RESEARCH and TECHNIQUE, Wiley (ISSN -1059910X), vol. 72, 10, (2009), 755-765;
56. I.C.A. SANDU, C. LUCA, I. SANDU, V. VASILACHE, M. HAYASHI, Authentication of ancient easel-paintings through materials identification from polychrome layers. III. Cross-section and staining analysis REVISTA DE CHIMIE, București (ISSN 0034-7752), vol. 59, 8, (2008), p. 855-866;
57. I.C.A. SANDU, C. LUCA, I. SANDU, V. VASILACHE, M. HAYASHI, Authentication of ancient easel-paintings through materials identification from polychrome layers. II. FTIR Spectroscopy, REVISTA DE CHIMIE, București (ISSN 0034-7752), vol. 59, 4 (2008), 384-387;
58. I. SANDU, C. LUCA, I.C.A. SANDU, V. VASILACHE, Authentication of ancient easel-paintings through materials identification from polychrome layers. I. Gas-chromatography analysis, REVISTA DE CHIMIE, București (ISSN 0034-7752), vol. 58, nr. 10, (2007), p. 879 – 886;
59. I.C.A. SANDU, S. BRACCI, I. SANDU, Instrumental analyses used in the authentication of old paintings I. Comparison between two Icons of XIXth Century, REVISTA DE CHIMIE, București (ISSN 0034-7752), vol. 57, nr.8 (2006), p. 796 – 803;
60. I. SANDU, C. LUCA, I.C.A. SANDU, A. CIOCAN, N. SULIȚANU, A study on the compatibility of the old, traditional artistical techniques with the new materials and methods used in the restauration, presevation processes. II. A chromatic analysis, REVISTA DE CHIMIE, București, 52, 9, 2001, p.485-491;
61. I.C.A. SANDU, C. LUCA, I. SANDU, M. POHONȚU, Research regarding the saft wood supports degradation evaluation in old painting, using preparation layers. II. IR and FTIR spectroscopy, REVISTA DE CHIMIE, București, 52, 7-8, 2001, p. 409-419;
62. I.C.A. SANDU, C. LUCA, I. SANDU, P. ATYM, Research regarding the saft wood supports degradation evaluation in old painting, using preparation layers. I.

- Chemical composition and technical analysis, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 52, 1-2, 2001, p. 46-52;
63. I.C.A. SANDU, C. LUCA, I. SANDU, Study on the compatibility between the old artistic techniques and the new materials and methods for the conservation – restauration interventions. I. Theoretical aspects, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 51, 7, 2000, pp. 532-541;
64. I.C.A. SANDU, C. LUCA, I. SANDU, A study on the paintings cloth-supports ageing degradation, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 50, nr.12, 1999, pp.902-908;
65. M. HAYASHI, I. SANDU, P. TIANO, N. MACCHIONI, The Effect of Preservative Intervention on the Chemical-Physical and Structural Characteristics of Panel Painting, "Al.I.Cuza" University Publishing House, Iași, 2010, 130 p.;
66. I. SANDU, Degradation and Deterioration of the Cultural Heritage, Vol. II, "Al.I.Cuza" University Publishing House, Iași, 2008, 538 p.;
67. I.C.A. SANDU, M. HAYASHI, V. VASILACHE, D.G. COZMA, S. PRUTEANU, M. URMA, I. SANDU, *REVISTA DE CHIMIE* (Bucharest), 66, 4, 587-595, 2015;
68. A.-A. TUDUCE TRĂISTARU, I.C.A. SANDU, M.C. TIMAR, G.L. DUMITRESCU, I. SANDU, SEM-EDX, water absorption and wetting capability studies on evaluation of the influence of nano-Zinc oxide as additive to Paraloid B72 solutions used for wooden artifacts consolidation, *MICROSCOPY RESEARCH AND TECHNIQUE*, 76, 2, 209-218, (2013), DOI 10.1002/jemt.22155;
69. A.-A. TUDUCE-TRĂISTARU, M.C. TIMAR, M. CÂMPEAN, C. CROITORU, I. SANDU, Paraloid B72 versus Paraloid B72 with nano-ZnO additive as consolidants for wooden artefacts, *MATERIALE PLASTICE*, 49, 4, 293-300, (2012);
70. M.C. TIMAR, I.C.A. SANDU, E. BELDEAN, I. SANDU, FTIR investigation of Paraloid B72 as consolidant for old wooden artefacts - principle and case studies, *MATERIALE PLASTICE*, Bucharest, 51, 4, 382-387, 2014;
71. I. SANDU, V. VASILACHE, I.C.A. SANDU, M. HAYASHI, New Method of Determining the Normal Range of Hydric-Equilibrium Variation in Wood with Multiple Applications, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 61, 12, (2010), pp. 1212 - 1218;
72. I.C.A. SANDU, M. BREBU, C. LUCA, I. SANDU, C. VASILE, Thermogravimetric study on the ageing of lime wood supports of old paintings, *POLYMER DEGRADATION AND STABILITY* (Elsevier), Brighton, 80, 1 (2003), pp.83-91,
73. I.C.A. SANDU, C. LUCA, I. SANDU, V. VASILACHE, I.G. SANDU, Research concerning the evaluation of the ageing of some soft wood supports of old painting with preparation layer. III. The thermogravimetric analysis, *REVISTA DE CHIMIE*, București, 53, 9, 2002, p.607-616;

CONSOLIDARE, RESTAURARE ȘI AMENAJARE PALATUL CULTURII IAȘI (ETAPA A II-A)

Adrian PUIȘORU*

Cuvinte cheie: *Palatul Culturii Iași, amenajare, restaurare, conservare*

Keywords: *Palace of Culture Iasi, building, restoration, conservation*

Abstract

In Stage II a series of works were carried out, such as:

- *Full restoration of the ornamental pavement;*
- *Restoring the tower clock;*
- *Completing the zinc sheet covering, including all decorative accessories, gutters, gutters, according to the original, on the central body and clock tower;*
- *Restoration of wainscots and ornamental ceilings made of rombeton according to the project of artistic components;*
- *Restoration after the original solution of the Hall of Honor (Gothic Hall), Hall of the Voivodes, Hall of Coanda and of the museum halls in the central body (ground floor and 1st floor) and of the second floor office and laboratory rooms;*
- *Clock tower arrangement and restoration of artistic components (plaster, metal, stained glass, painting);*
- *Setting up the café and museum of the underground and organizing spaces for temporary exhibitions;*
- *Restoring and preserving artistic components.*

Planurile Palatului au fost alcătuite de arhitectul Ion D. Berindei în anul 1906, lucrările realizându-se până în anul 1925, pe vechiul palat al lui Sturdza (Palatul Ocârmuirii) și a fost conceput pentru a funcționa ca Palat Administrativ și Justiție. În timpul Primului Război Mondial, în șantier au fost încartiruite pe rând trupele rusești și apoi cele românești, iar spre finele războiului a fost transformat în spital. În perioada 1923 – 1924 sunt reluate lucrările de construcție și sunt finalizate în 1925. Pe perioada celui de-al doilea război mondial Palatul a fost iarăși cazarmă militară pentru trupele germane mai întâi și pentru cele rusești în cea de-a doua parte a războiului.



Până în 1955 Palatul a adăpostit Tribunalul Județean, iar în prezent în Palat își desfășoară activitatea Muzeul de Istorie, Muzeul Etnografic, Muzeul de Artă, Muzeul

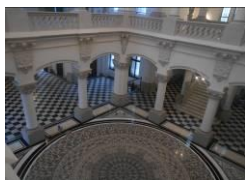
* Cercetător dr.ing., Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

Științei și Tehnicii și Centrul de Cercetare, Restaurare și Conservare a Patrimoniului, reunite sub tutela Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași.

La data construcției o parte din zidurile deja existente au fost păstrate și înglobate în ziduri noi, unele goluri au fost zidite, altele nou create, vechi pivnițe au fost astupate cu pământ, lângă ele, sau peste acestea, ridicându-se elevații noi. Cele arătate mai sus au condus la necesitatea executării unor intervenții încă din anul 1935, ce au constat în subzidirile unor fundații de pe latura sud-est și latura sud-vest. Au mai fost executate reparații capitale și consolidări în perioadele 1953-1977, 1996-1998 și din 2008 până în 2011 s-au executat lucrări de consolidare și restaurare a aripilor laterale ale Palatului.

Lucrări de consolidare. Consolidarea elementelor orizontale

Consolidarea planșeului de bolțișoare de peste subsolul I s-a făcut prin suprabetonare. Acesta s-a consolidat urmărind următoarele etape: bolțișoarele s-au curățat cu adâncirea rosturilor, s-au aspirat de praf, s-a udat cărămida, s-a aplicat amorsa (lapte de ciment). După ce s-au curățat și profilele metalice, s-au așezat două rânduri de plasă sudată Ø 5/100x Ø5/100 peste planșeu, apoi s-a turnat beton clasa C12/15. Suprabetonarea s-a turnat până la fața peretelui cu bordarea perimetrală cu 2xØ12/15 cm. Tot perimetral, planșeul s-a ancorat prin croșe Ø12/60. Legătura dintre betonul nou turnat și profilele metalice existente s-a realizat prin conectori metalici.



Holul central



Vitrailii



Sala Coandă



Sala Voievozilor

Consolidarea (contravântuirea) planșeului pe profile metalice și dale de beton rezemate pe talpa inferioară a profilelor de peste parter s-a realizat cu elemente metalice. Acest tip de planșeu a fost rigidizat prin executarea unui carioaj metalic din corniere dispuse oblic pe direcția de descărcare a planșeului, sudat de extradusul profilelor metalice existente și ancorat perimetral în zidurile portante, prin intermediul unor centuri din beton armat.

Consolidarea planșeului pe grinzi metalice și de lemn de peste etajul I s-a făcut cu dulapi bătuți la 45°. Planșeul peste etajul I a fost rigidizat prin executarea unei dușumele dispuse oblic față de direcția de descărcare a planșeului, realizată peste un prim rând de legătură a grinzilor de lemn, executat din platbande metalice.

Consolidarea elementelor verticale

Consolidarea elementelor verticale s-a realizat prin cămășuirea cu mortar armat M 100T, 5cm grosime și armături Ø8/100/100. S-au desfăcut tencuielile pe fețele corespunzătoare ale pereților și adâncirea cu 15÷20 mm a rosturilor zidăriei, cu

dalta și ciocanul. S-au creat găuri de Ø12mm în zidărie, cu bormașina, pentru introducerea agrafelor de prindere a plaselor (5 buc./m²);

- suprafața zidăriei s-a curățat prin periere cu peria de sârmă și prin suflare cu aer comprimat;

- zidăria și golurile create s-au curățat printr-un jet de apă sub presiune, menținându-se umedă câteva ore;

- s-au introdus agrafe și s-au injectat găurile cu pastă de ciment, cu pompa manuală;

- s-au aplicat armăturile pe fața zidăriei prevăzută a se consolida. Plasele s-au montat pe distanțiere P.V.C.;

- în scopul realizării unei aderențe cât mai bune între zidărie și mortarul din cămășuială, pe suprafața diafragmei de zidărie s-a aplicat un strat de amorsă din M 100 T de consistență fluidă, suprafața fiind umezită în prealabil;

- suprafața rezultată a avut un aspect rugos pentru a crea o bună legătură cu stratul următor;

- mortarul a fost preparat cu ciment tip Portland cu maxim 15% adaosuri;

- s-au utilizat aditivi pentru reducerea contracțiilor și accelerarea întăririi.



Turnul ceasului



Sala mecanismului



Sala clopotelor



Consolidări în zona podului

Consolidarea elementelor orizontale reprezintă lucrările de consolidare ale planșeului de peste subsol I, prin suprabetonare.

Consolidarea turnului cu ceas (Turnul central)

Turnul central are o înălțime la cornișă de 35 m, față de 15,50 m înălțimea la cornișa fațadei principale. Practic mai mult de jumătate din înălțimea turnului (fără a pune la socoteală și șarpanta) se află deasupra Palatului. Singura legătură dintre turn și Palat este reprezentată de cele două ziduri transversale ale holului de acces. Lucrările de consolidare au constat în lucrări de intervenții de conectare a turnului cu ceas de construcția propriu-zisă, din lucrări de consolidare suplimentare realizate în zona de pod și din continuarea lucrărilor de consolidare a elementelor verticale și orizontale ale corpului central. La Turnul cu ceas s-a intervenit prin consolidarea acestuia prin cămășuieli la interior ale pereților de contur, prin suprabetonarea planșeului de la cota + 14,60 m prin consolidarea cu elemente metalice și dulapi bătuți la 45° a celorlalte planșee și prin conectarea Turnului printr-o structură spațială de structura constructivă propriu-zisă peste bolta de peste Sala Voievozilor.

Lucrările de consolidare au constat în:

- conectarea suplimentară a turnului printr-o șaibă spațială metalică de structura construcției propriu-zise;
- cămășuieli interioare ale aticului continuate pe contur cu o parte orizontală de aproximativ 1-2 m fixată pe placa de beton prin intermediul ancorelor chimice și terminată la partea superioară cu o centură de beton armat;
- consolidarea bolților din cărămidă de peste etajul 1, prin suprabetonare, executarea unor tencuieli armate între extradusul bolților și intradosul pardoselii de la cota +14,65 m dispuse perimetral;
- executarea unei umpluturi din beton ușor în locul celei evacuate și executarea unei plăci din beton armat bine ancorată în pereții perimetrali, la cota + 14,50 m;
- consolidarea planșelor de la cotele +20,50 m, 27,90 m și 33,20 m prin executarea unor colțare din beton armat care au înglobat și grinzile metalice existente, legate între ele cu centuri perimetrale din beton armat bine ancorate în zidărie;
- s-au reparat fisurile și crăpăturile din zidărie prin injectări cu lapte de ciment cu adaos de aracet și s-a desfăcut zidăria pe traseul crăpăturii;
- s-a refăcut zidăria prin țeserea corectă a zidăriei noi de cea existentă;
- s-a revizuit șarpanta metalică.



Muzeul de Istorie



Muzeul Științei și Tehnicii



Lucrări de arhitectură

S-au executat următoarele lucrări:

- continuarea restaurării zidurilor și tavanelor prin aplicarea tencuielilor de finisaj și zugrăvelilor pe bază de vopsele silicaticice;
- continuarea restaurării pavimentului din mozaic simplu marmorat;
- restaurarea integrală a pavimentului ornamental;
- finalizarea lucrărilor de montaj parchet în spațiile muzeale;
- continuarea restaurării tâmplăriei din lemn (uși și ferestre);
- restaurarea feroneriei originale;
- restaurarea turnului cu ceas;
- completarea învelitorii de tablă de zinc, inclusiv toate accesoriile decorative, jgheaburi, burlane, conform celor originale, pe corpul central și a turnului cu ceas;
- continuarea restaurării fațadelor, ale corpului central și a turnului cu ceas;
- revizuirea șarpantei de lemn și a asterealei pentru corpul central și Turnul cu ceas;



Muzeul de Etnografie



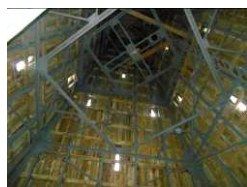
Muzeul de Artă



- completarea zidurilor de fațade cu ornamente, frontoane și ancadramente;
- restaurarea balconșelor ornamentale din Turnul cu ceas;
- restaurarea scărilor monumentale și restaurarea parapetului traforat în acoladă;
- restaurarea lambriurilor și a tavanelor ornamentale din rombeton conform proiectului de componente artistice;
- restaurarea luminatoarelor din Palat decorate cu ornamente din fier forjat cu sticlă sablată sau vitralii;
- amenajarea podului, realizarea unei scări de acces în turnul cu ceas conform normelor în vigoare cu posibilitatea de a permite accesul facil în sera situată deasupra Palatului;
- restaurarea după soluția originală a Holului de Onoare (sala Gotică), Sălii Voievozilor, Sălii Coandă și a sălilor de muzeu din corpul central (parter și etajul I) și a încăperilor de birouri și laboratoare de la etajul II;
- amenajarea Turnului cu ceas și restaurarea componentelor artistice (ipsoserie, metal, vitralii, pictură);
- amenajarea birourilor și laboratoarelor de la etajul II și a depozitelor la subsol;
- restaurarea porticului principal și a porticurilor laterale;
- amenajarea cafenelei și muzeului tehnicii din subsol și organizarea unor spații pentru expoziții temporare;
- zonele arheologice rămase descoperite pentru vizualizare au fost dotate cu instalații de iluminat ornamental și instalații de ventilații;



Centrala termică



Imagine din pod



Remiza PSI



Subsol II

- restaurarea și conservarea componentelor artistice;
- montarea celui de-al doilea ascensor în curtea interioară estică cu mărirea cursei până la nivelul podului pentru acces și posibilități de vizitare;
- amenajarea unor grupuri sanitare pentru persoane cu dizabilități la parter;
- restaurarea ornamentelor din metal la acoperiș și a componentelor metalice interioare (portaluri, candelabre).

Lucrările s-au executat în perioada 2014 – 2016.

**STAREA DE CONSERVARE A ICONOSTASULUI BISERICII
„SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL” DIN
SATUL MOARA, JUDEȚUL SUCEAVA**

Alexandrina CUȚUI*

Cuvinte cheie: icoane, catapeteasmă, stare de conservare, atac fungic, insecte xilofage, umiditate

Keywords: icons, iconostasis, conservation status, fungal attack, xylophagous Insects, moisture

Abstract

The iconostasis of the St. Dumitru Church from Adâncata, Suceava, dates back to 1794. The state of degradation of the entire ensemble (the iconostasis, the worship iconostasis and the painted vault) of the monument is very accentuated. The excessive humidity (the water flowing inside the church through the broken roof) and the attack of xylophage insects damaged the wood as well as the painting layer and the preparation layer. These degradations require the restoration of the whole church ensemble as a matter of urgency.

**Date generale despre Biserica „Sf. Dumitru”- monument istoric -
comuna Adâncata, județul Suceava**

Istoricul bisericii. Biserica de lemn „Sfântul Dumitru” din Adâncata este un lăcaș de cult ortodox construit la sfârșitul secolului al XVIII-lea în satul Adâncata. Edificiul religios se află localizat la o distanță de 7 km de municipiul Suceava, pe drumul județean 209A, și are hramul Sfântul Dumitru, sărbătorit la data de 26 octombrie. Biserica de lemn din Adâncata a fost inclusă pe *Lista monumentelor istorice din județul Suceava* din anul 2010 la numărul 191, având codul de clasificare SV-II-m-A-05486.

Prima biserică din satul Adâncata era situată în vatra satului și se presupune că ar fi fost construită la sfârșitul secolului al XVII-lea. Această afirmație este susținută și de descifrarea anului 1700 pe o cruce de piatră aflată în cimitirul bisericii și care a fost descoperită de către preotul Dimitrie Popovici, parohul bisericii noi din Adâncata în perioada 1935-1974. Pe această piatră se află următoarea inscripție: „*Supt această piatră odihnește trupul roabei lui Dumnezeu Gafița fiica preotului Dimitrie ot satul Adâncata văleat 1700*”. Această Biserică ar fi ars în totalitate în secolul al XVIII-lea.

Pe locul bisericii arse a fost construită o altă biserică, mai extinsă. Istoricii C. Ciocoiu și Nicolae Stoicescu susțin această datare a bisericii, considerându-i ca ctitori pe strămoșii familiei Scriban (originari din Burdujeni).

* PhD., expert restaurator lemn policrom, Complexul Muzeal „Bucovina”, Suceava

Biserica a fost restaurată capital între anii 1794-1796, prilej cu care s-a modificat planul inițial al acesteia, (prin adăugarea spre vest a unui spațiu cu rol de pronaos din bârne de brad și construirea pe latura sudică a noii încăperi a unui pridvor de piatră) și s-au înlocuit elementele de lemn, deteriorate. Cronica parohiei consideră anul 1794 ca an al ctitoririi, acesta fiind înscris în pomelnicul-triptic, împreună cu numele celor doi frați preoți (Ion și Gavril Horățau), desemnați drept ctitori. Lăcașul de cult a fost resfințit în anul 1796 de către arhiereul Anania Atonitul. O nouă serie de lucrări de reparații au avut loc în perioada 1854-1860, cu această ocazie fiind reînnoit acoperișul din draniță și înlocuită catapeteasma. Rolul bisericeții de lemn a decăzut după construirea între anii 1929-1939 în centrul satului a unei biserici de piatră, cu același hram.

Între anii 1972-1973, biserica-monument istoric a fost restaurată la inițiativa mitropolitului Iustin Moisescu al Moldovei și Sucevei. Biserica are pictură murală. În apropiere de biserică, se află și un turn clopotniță din lemn. În anul 2001 a fost zidit un lumânărar în curtea bisericii cu cheltuiala familiei lui Petru Girigan, primul ctitor al Parohiei Adâncata II. În curtea bisericii se află două cruci vechi de piatră, pe care se citesc cu greutate și nesigur următoarele inscripții în limba română cu caractere chirilice: „*L(a)m scris eu ctitori Petru ot Bot(o)șani*” și „*Supt ac(e)astă cruci odihnești trupul răposatului robului Dumnezeu Vasili .icu din ...*”. Crucile sunt parțial acoperite de mușchi și au inscripțiile parțial șterse de vreme.

II. A Descrierea iconostasului, a iconostasului de închinare

Ansamblul catapetesmei are rolul de a transmite mesajul liturgic credincioșilor de la o generație la alta, aflați în sânul bisericii. Și la Biserica „Sf. Dimitrie” din Adâncata, catapeteasma îndeplinește acest rol, deoarece pictura este realizată după canoanele Bisericii. Pictura catapetesmei este realizată în stil țărănesc în manieră neobizantină. Tehnica de execuție este tempera grasă¹²⁸² pe suport din lemn de tei, frizele decorative, stâlpii, ușile împărătești fiind realizate din lemn sculptat cu elemente simple, fiind policromat cu strat pictural și foiță metalică din argint. Catapeteasma se desfășoară pe șase registre. Dimensiunile catapetesmei sunt: 4 m la bază 2,10 m înălțime la icoanele „de poală” și icoanele împărătești. Începând cu registrul praznicilor împărătești, catapeteasma are o lățime de 3,60 m și o înălțime de 2 m.

Organizarea generală a iconostasului este tradițională, dar datorită faptului că suprafața în care acesta se desfășoară este mică, registrele superioare sunt reprezentate în imagini mici, distribuite pe același panou format din două scânduri distribuite orizontal, lipite între ele prin încliere. Tot lipsa spațiului a făcut ca această catapeteasmă să nu fie prevăzută cu frize decorative.

Registrul de la baza tâmplei (registrul I) care cuprinde icoane cu scene din Vechiul Testament, la această catapeteasmă, scenele sunt încadrate de două rânduri de rame, debitate mecanic, cu un model simplu. Acestea sunt aurii. Una care delimitează

¹²⁸² Tempera grasă înseamnă că se folosesc culori tempera cu emulsie din gălbenuș de ou concentrată.

imaginea de restul registrului „de poale” și una care încadrează întreg registrul de poale. Rama exterioară, în partea superioară se termină cu trei frunze trilobate care sunt peliculizate cu foiță din metal (argint). Fondul actual este de culoare verde închis.

Ușile împărătești sunt realizate destul de simplu din punct de vedere ornamental, ca întreg ansamblul iconostasului. În partea superioară, se găsesc sculptate frunze de acant, palmete în cinci lobi, care decorează ușa. În partea inferioară, în forme romboidale cu laturile arcuite spre interior se află reprezentări cei patru evangheliști. Imaginile acestea sunt încadrate tot de motive fitomorfe frunze stilizate în partea superioară și flori stilizate în partea inferioară. De pe ușile împărătești lipsește scena cu „Buna Vestire”.

Icoanele împărătești nu sunt încadrate de stâlpi. Dacă stilul pictural în care este realizat întreg iconostasul este cel țărănesc, icoanele din registrul împărătesc tind spre un stil mai somptuos, mai elegant. Icoanele din acest registru (Iisus Pantocrator, Maica Domnului cu Pruncul, Sf. Nicolae și Sf. Dimitrie) sunt realizate în culori tempera grasă. Fundalul este poleit cu foiță din metal nobil (aur). Tot pe fundal, Peste foița din aur s-a aplicat prin lipire cu șelac pilitură de cupru. Ramele care încadrează icoanele sunt asemănătoare cu cele de la icoanele de poală.

Ușile diaconești lipsesc la această catapeteasmă. Deasupra icoanelor împărătești, nu se află frize decorative.

Registrele superioare sunt pictate pe scândurile care alcătuiesc peretele bisericii.

Registrul icoanelor praznicare (registrul III). Acestea sunt în număr de 14 (în loc de 12 câte sunt de obicei). Acestea sunt dispuse în acord cu erminia, ținând cont de succesiunea evenimentelor importante din viața Mântuitorului și a Fecioarei Maria. Acest registru este simplu fără a fi îmbogățit cu decorațiuni sculptate. După cum am menționat, acest registru este pictat pe un singur panou alcătuit din două scânduri dispuse orizontal, și lipite între ele. Pictura este în tehnica tempera grasă pe lemn de tei, cu strat de preparatie – grund. Icoanele sunt aproximativ egale ca și dimensiuni.

Registrul icoanelor Sfinților Apostoli(registrul IV). Icoanele din acest registru sunt 7 la număr, iar fiecare are câte doi apostoli reprezentați. Fiecare icoană este delimitată prin coloane pictate. Coloanele care încadrează imaginile apostolilor sunt unite între ele în partea superioară prin arce de cerc.

Registrul icoanelor cu Sfinții Prooroci (registrul V) este alcătuit din 6 medalioane pictate, în interiorul fiecăruia fiind câte doi prooroci.

Ultimul registru (VI) cuprinde Sf. Cruce (Iisus Hristos răstignit) și Sf. Ioan Evanghelistul și Molena cu Fecioara Maria.

B. BOLTA NAOSULUI – DESCRIERE

Bolta naosului este din scânduri din lemn de brad care au dimensiuni variate pe lățime.

Desfășurarea iconografică de pe bolta pictată este următoarea: în cele patru colțuri sunt realizați cei patru evangheliști, iar între imaginile cu evangheliști, atât în partea sudică, cât și cea nordică se află câte un înger. Pe peretele vestic este pictată Sf.

Treime: Dumnezeu Tatăl pe tron alături de Dumnezeu Fiul, iar Sfântul Duh între Ei, în chip de porumbel. Imaginea de fond de pe bolta naosului este pictată reprezentând un cer înstelat.

Într-un medalion, în centrul boltei, se află pictat Iisus Pantocrator. Medalionul este încadrat de un text scris în slavonă. Pictura este realizată cu pigmenți naturali. Ca liant a fost folosit cleiul de origine animală. După cum am menționat, suportul picturii sunt scândurile care compun bolta naosului. Există și strat de preparare sub stratul pictural format dintr-un amestec de ipsos și praf de cretă cu clei de origine animală (clei de oase). Sub icoanele care au fost pictate, în zonele de îmbinare ale scândurilor sub stratul de preparare au fost aplicate fâșii din pânză.



Medalionul din centrul boltei naosului.

Iconostasul de închinare.

Acesta se află situat pe peretele despărțitor dintre pronaos și naos. Face parte dintr-o catapeteasmă mai veche, cel mai probabil care a fost înaintea celei actuale. De o parte și de cealaltă a ușii prin care se intră din pronaos în naos, se află în partea dreaptă icoana Mântuitorului Iisus Hristos, iar în partea stângă, icoana Fecioarei Maria cu Pruncul în brațe. Sub icoanele împărătești se află icoane de poală. Icoana „hramului” în prezent este dispusă pe peretele sudic al pronaosului. Deasupra canatului ușii se află un registru cu icoane care reprezintă praznice împărătești.

Starea de conservare

a) Starea de conservare a iconostasului, iconostasului de închinare

Ansamblul iconostasului are o stare de conservare precară datorată în primul rând atacului biologic. Atacul fungic cu *Hiphodontia breviseta* prezintă o multitudine de micelii și de corpuri de fructificație, ceea ce duce la o extindere accelerată. Atacul ei este rapid, se generalizează într-un interval scurt de timp și îmbolnăvește structura lemnoasă a întregii construcții.

Pe lângă faptul că participă la producerea distrugerii propriu-zisă a lemnului, ciupercile dau o colorație anormală a materialelor pe care le afectează. În cazul colorațiilor anormale, acțiunea lor se limitează la consumarea substanțelor nutritive din celulele de parenchim, pereții celulari rămânând intacti sau fiind afectați într-o foarte mică măsură. În cel de al doilea caz, ele descompun materiile lignocelulozice din alcătuirea pereților celulari, lemnul suferind modificări din ce în ce mai adânci ale compoziției chimice și în final, prin putrezire, pierzându-și complet integritatea. O formă ușoară de modificarea compoziției chimice a lemnului, înregistrată la unele specii, este răscoacerea. În cazul putrezirii, lemnul suferă o modificare profundă a compoziției chimice. Cea mai mare parte a putregaiurilor încep printr-o „răscoacere” a lemnului. Între putregai și răscoacere, la speciile la care aceasta din urmă se poate instala, există o multitudine de stadii intermediare.

Pe lângă atacul masiv al fungilor, **peretele iconostasului, al iconostasului de închinare**, prezintă numeroase urme ale atacului insectelor xilofage *Anobium punctatum* și *Xestobium rufovillosum* (orificii de eclozare). Acestea se observă la toate elementele din structura iconostasului și a icoanelor care împodobesc naosul și pronaosul bisericii.

Fragilizarea lemnului din iconostas este notabilă, lemnul suferind modificări în aspect și rezistența mecanică, având aspect buretos în secțiunea elementelor rupte (profilurile ample sculptate în formă de „S” sau de vițe de acant).

Datorită atacului xilofag și fungic, precum și a unor șocuri mecanice, unele elemente sculptate s-au desprins în timp și au fost „fixate” abuziv în cuie și cu sârmă, acestea rămânând inestetic în iconostas, creând lacune profunde sau superficiale.

Pentru a masca uzura foiței metalice și unele lacune superficiale sau profunde ale stratului de preparație, câteva elementele sculptate din ornamentica iconostasului s-au peliculizat cu bronzuri acrilice. Intervenția cu alte culori nu este în exces. Chiar dacă intervențiile au fost cu caracter intenționat de înfrumusețare a iconostasului, acestea au agravat procesul de degradare deja existent¹²⁸³. Acolo unde au fost peliculizări, tehnica originală de poleire și-a pierdut inevitabil din strălucire. De asemenea, cuiele și sârmele care au fost folosite pentru prinderea elementelor fracturate și desprinse au reprezentat agresivități mecanice pentru lemnul deja fragilizat.

Icoanele care fac parte din iconostasul de închinare au suportul din lemn fragilizat în proporție de 75%. În urma unor tensionări ale panourilor icoanelor,

¹²⁸³ *** , *L'Arte del Restauro*, a cura di Gino Piva, Editore Urlico Hopeli, Milano, 1992, pp 182-197.

datorită degradării pronunțate a lemnului, s-au produs lacune. Odată cu pierderea materialului lemnos s-a pierdut și stratul pictural.

Praful, murdăria aderentă și ancrasată se datorează faptului că, suprafețele sunt mai greu accesibile, (în special cele din zonele superioare)¹²⁸⁴. Pe suprafețele inferioare, unde uzura funcțională este mai pronunțată, precum și din cauza folosirii în mod repetat a unor mijloace mai abrazive de desprăfuire, s-au produs abraziuni și zgârieturi.

Starea de conservare a versoului iconostasului: atacul masiv al fungilor și cel al insectelor xilofage este vizibil și aici, iar murdăria aderentă și ancrasată, praful s-au acumulat în timp, în exces.

Influența microclimatului în care factorii fizico-chimici și biologici au conlucrat cu factorul uman prin intervenții necorespunzătoare, au determinat în special degradarea suportului, antrenând uneori și preparația policromiei.

Icoanele de „poală” și cele de închinare din pronaosul și naosul bisericii prezintă urme masive ale atacului fungic și a celui xilofag pe verso, în timp ce pe suprafața pictată deteriorările sunt mai mult la nivelul superficial al verniului. Deteriorarea și brunificarea verniului este mai pronunțată la icoanele din registrele superioare și la cele care împodobesc bolta pronaosului și pereții bisericii. Acesta s-a brunificat odată cu trecerea timpului. Pe suprafața pictată sunt prezente urme de praf, fum, ceară de la lumânări și urme de rășini topite (tămâie sărită din cădelnițe). În special la icoanele împărătești, atât la cele din iconostasul mare cât și la cele de la iconostasul de închinare, imaginea chipurilor sunt afectate de degradarea și opacizarea albului de plumb care a fost folosit în pictură. Petele provocate de prezența atacului fungic, au degradat stratul pictural și au brunificat și opacizat verniul. Pe suprafața pictată, în special în registrele inferioare, sunt prezente pete de ceară și depuneri de murdărie grasă (uleiul din candelă). Tot la registrele inferioare, este evidentă uzura funcțională, în special în zonele unde sunt reprezentate mâinile sfinților pe care credincioșii le sărută la închinare. PH-ul acid pe care saliva îl are și rujul de buze au format o crustă groasă pe suprafața stratului pictural, de multe ori această murdărie formând un corp comun cu stratul de vopsea.

b) Starea de conservare a boltei pictate

Bolta naosului este alcătuită din bârne și din scânduri din lemn de rășinoase. În timp, acoperișul din șindrilă s-a spart, astfel apa pluvială a ajuns pe grinzile de la baza boltei și pe scânduri. S-a mai remarcat faptul că, lemnul a fost afectat și de faptul că, în decursul anilor, în podul bisericii și-au făcut cuib jderii. Urina animalelor au afectat iremediabil grinda și scândurile de la baza boltei, în partea de nord. Lemnul din grinzi și scândurile care formează bolta bisericii prezintă un masiv atac al insectelor xilofage. Acest atac este încă activ, deoarece sunt prezente grămezi de rumeguș pe suprafața lemnului (în podul bisericii).

¹²⁸⁴ Alexandrina Cuțui, *Conservarea icoanelor ca bunuri de patrimoniu*, în „Candela” revistă de teologie și cultură a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, an XVII, nr. 2-3 martie-aprilie/2007, p. 44.

Scândurile care compun bolta, au fost așezate pe lungimea naosului, fiind bătute în cuie și dibluri din lemn. Deoarece bolta bisericii urma să fie pictată, în zonele de îmbinare a scândurilor s-au lipit fâșii de pânză pentru ca în momentul contragerii lemnului să nu apară fisuri și crăpături în stratul de preparare și stratul pictural.

Pe suprafața bolții, pictura nu a suportat intervenții ulterioare, însă starea de degradare a acesteia este mai evidentă decât la icoanele din peretele celor două iconostase (iconostasul mare și iconostasul de închinare) despre care am vorbit.

La bolta naosului sunt prezente degradări majore ale grundului. Liantul din componența acestuia a suferit procese ireversibile de îmbătrânire¹²⁸⁵, astfel grundul pierzându-și coeziunea. În special grundurile „grase”, ca și în cazul de față, (grundurile în care se adaugă și ulei de in pentru ai spori elasticitatea), prin îmbătrânirea uleiului, se formează o structură deasă de microfisuri, care în timp produc sfărâmări progresive ale grundului. În situația de față, pictura de pe boltă a fost expusă la un exces de umiditate, (apa pluvială care s-a scurs pe bolta naosului prin spărturile și fisurile din acoperișul de șindrilă, dar și umiditatea absolută din ambientul bisericii), grundul s-a gonflat, iar după uscare, acesta a devenit pulverulent. Progresiv, s-a ajuns la pierderea adeziunii, procesul de degradare extinzându-se și asupra peliculei de culoare. Pe lângă condițiile de microclimat, tehnica de execuție deficitară a avut un rol important în apariția degradărilor.

Degradarea grundului s-a produs și datorită prezenței atacului fungic (*Hiphodontia breviseta*). Degradarea grundului a dus la desprinderea stratului pictural. Această formă de degradare este extrem de evolutivă. Umiditatea excesivă despre care am amintit, precum și îmbătrânirea și deteriorarea liantului din compoziția grundului a făcut ca pe alocuri fâșiile din pânză aplicate în zona de îmbinare să se dezlipească și să se deterioreze iar stratul de preparare și cel pictural să se piardă, formând lacune. Culoarea a devenit friabilă datorită îmbătrânirii și „consumării” liantului din compoziția sa, aceasta pierzându-și coeziunea¹²⁸⁶. Acestea au afectat unitatea imaginilor de pe bolta naosului, prin prinderea stratului pictural, fiind vizibile zonele albe unde se vizualizează grundul. Pe lângă suprafețele cu desprinderi, pictura de pe suprafața boltei are un grad mare de opacizare datorat depunerilor masive de fum și praf.

¹²⁸⁵ Ioana Demetrescu, Sorin Ionescu, Horia Gheorghiu, *Adezivi-proprietăți, utilizări*, Editura Tehnică, București, 1994, p. 32.

¹²⁸⁶ Cornelia Bordașiu, *Problematica îndepărtării repictărilor necorespunzătoare de la iconostasul bisericii „Banu”*,

A. Forme de degradare a icoanelor din iconostas.

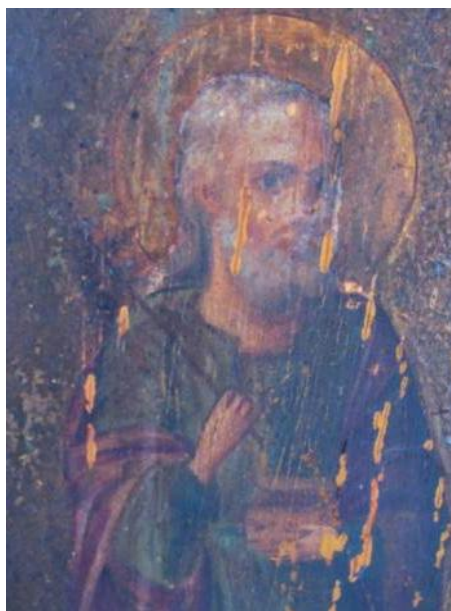
Atac biologic masiv (lemn atacat al cărui aspect este spongios)



Verni voalat și brunificat, depuneri de murdărie, praf, fum.



Icoană de poala, pete de ceară, murdărie aderentă și neaderentă, repictări ale fondului și ramelor.



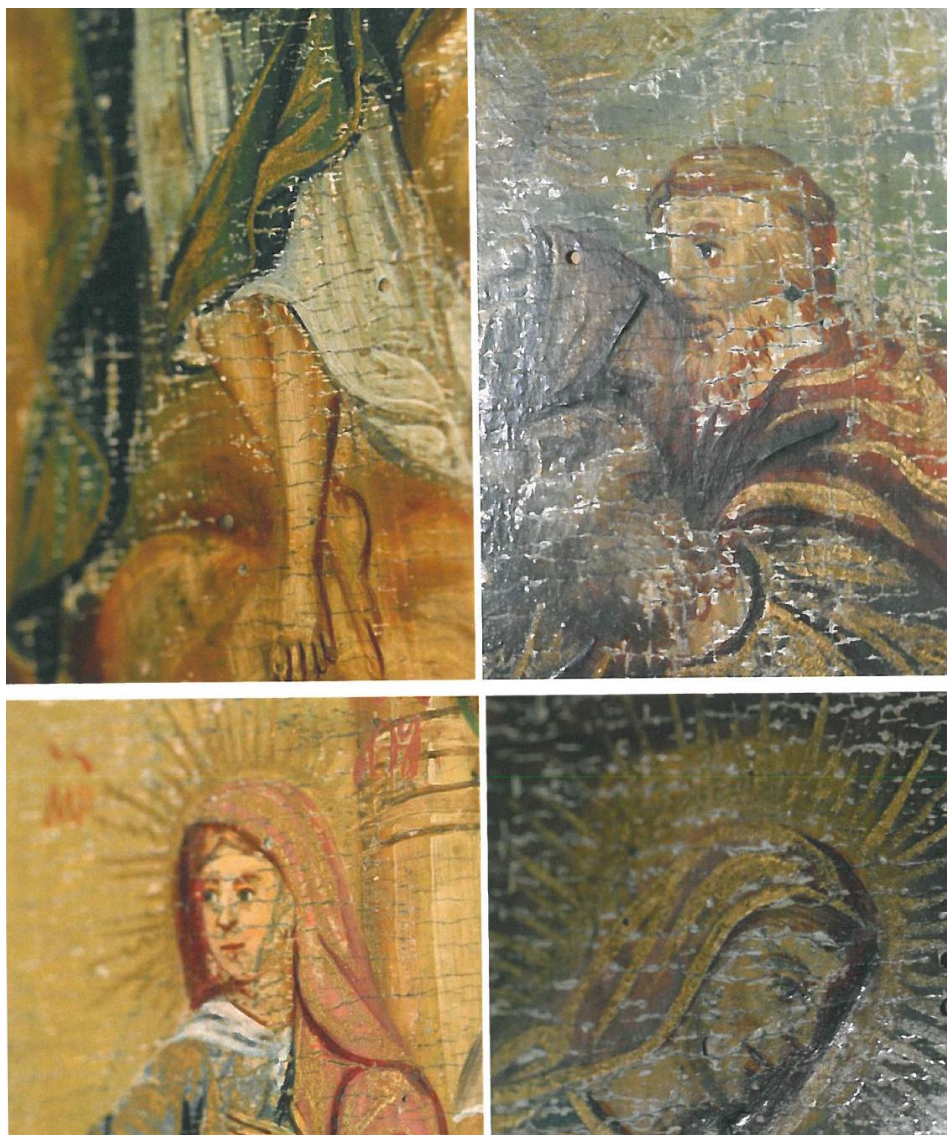
Verni brunificat, lacune pe lungimea fibrei lemnului

DESPRINDERI OARBE, ÎN ACOPERIȘ, LACUNE.

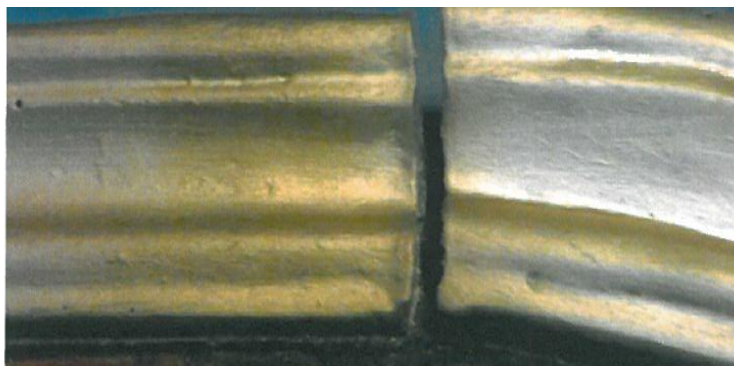
Lipsa stratului de preparație, dar și fluctuațiile de temperatură și umiditate au dus la desprinderi și pierderi masive a stratului de culoare pe lungimea fibrei lemnului.



Degradarea stratului pictural provocate de intervenții necorespunzătoare de ștergere



Forme de degradare ale stratului pictural (cracluri, desprinderi, rosături)



Detaliu desprindere și distanțare ramă icoană „poale”



Depuneri de murdărie aderentă și neaderentă



Desprinderi și pierderi ale stratului de preparare și ale stratului de culoare (Ușă Împărătească)

B. Forme de degradare la bolta pictată a naosului.



Murdărie aderentă și neaderentă se suprafața lemnului din boltă (fotografie realizată în podul bisericii) - excremente de șoareci, praf, pânze de păianjen, insecte moarte



Formațiuni de rumeguș ceea ce indică prezența
unui atac activ al insectelor xilofage



Scânduri ude ceea ce indică faptul că acoperișul
permite pătrunderea apei pluviale



Căprior din componența boltei naosului, cu atac xilofag activ
Depuneri de murdărie aderentă și neaderentă,
cablu de curent electric fixat direct pe lemn



Grindă de la baza boltei (partea de nord), atac xilofag activ, atac fungic



Aceeași grindă și scândurile de la baza boltei
(partea de nord) văzute din biserică (detalii)



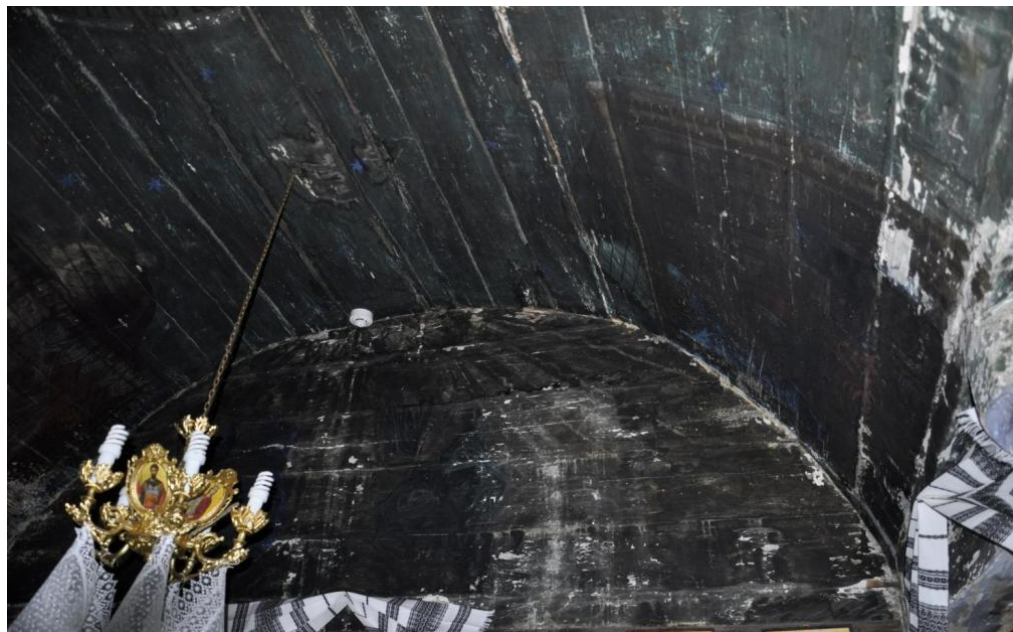
Lemn putrezit, distanțări ale scândurilor, lacune ale stratului pictural



Urme ale umidității provenite de la urina de jder



Pierderi ale peliculei de culoare datorate apei care s-a prelins prin spăturile acoperișului



Imagine de ansamblu a boltei naosului și a scenei de pe peretele vestic: pete de umiditate provocate de apa care s-a scurs prin spărturile din acoperiș, lacune ale stratului pictural, depuneri de fum și praf, rosături.

RESTAURAREA DRAPELULUI REGIMENTULUI 10 DE VÂNĂTORI, md. 1922. Studiu de caz.

Aurora – Florentina ILIE*

Cuvinte cheie: *vânători, model, restaurare, drapel, regiment.*

Keywords: *mountain huntsmen, model, restoration, flag, regiment.*

Abstract

By presenting this flag we want to argue, the importance of restoration interventions made in time, to stop the degradation is thereby, contributing to the rescue of specifically military in charge invaluable historical legacy.

Restoration procedures and techniques used have not endangered the physical and informational integrity of this piece, methods used are reversible and nondestructive.

Regimentul 10 de vânători a fost înființat ca batalion, la 01.11.1913, prin Înaltul Decret nr. 3253 din 01.10.1913, în subordinea Corpului V de armată, Divizia a X-a; la 25.07.1916 a fost transformat în regiment.

Patronul regimentului este „*Sfânta Treime*” a doua zi (luni) după „*Rusalii*”, a 50-a zi după „*Paște*”, conform Înaltului Decret nr. 7338 din 31.12.1913, fiind serbat, de obicei, la 11.05.

La 11.05.1915 s-au distribuit 20 de decorații rusești trimise de țarul Nicolae al II-lea.

Primul drapel, md. 1872/1908, a fost ținut la 08.05.1914, sfințit la Palatul regal pe 09.05., apoi în data de 10.05. a fost sfințit la Mitropolie, ca drapel al **Batalionului nr.10 de vânători**. Pe 11.05.1914 ajunge în garnizoană, la Constanța. Pentru că drapelul era decorat cu **ordinul „Mihai Viteazu”**, în 1922 a fost trimis cu două companii la ceremonia încoronării de la Alba Iulia. A fost predat Muzeului Militar Național la 09.05.1929.

Al doilea drapel, md.1922, a fost primit la 10.05.1929, la Palatul regal Cotroceni, București.

Prin Decretul Regal nr. 1932 din 19.08.1936 se stabilesc unitățile care primesc denumiri de localități pentru Războiul 1877–1878 și 1916–1918, pe drapele; **Regimentul 10 de vânători** primește denumirile: pe culoarea roșu, **MĂGURA CHICERA (PANCIU), TISA, FÜRED**; pe culoarea albastru, **SUSAIU, AZUGA, NEAJLOV**.

Drapelul Regimentului 10 de vânători a fost decorat cu: **ordinul „Mihai Viteazu”, clasa a III-a**, prin Înaltul Decret nr. 902 din 1918 și înmănat de regele Ferdinand I, la Mitropolia din Iași, cu brevetul nr. 325 din 1918; **medalia „Crucea comemorativă a Războiului 1916–1918”**, cu **baretele: „Dobrogea”, „Carpați”, „Ardeal”, „București”, „Mărășești”, „1918”, „Basarabia”, „1919”, „Tisa”, „Buda-Pesta”**, prin Înaltul Decret nr. 1744 din 08.07.1918, cu brevetul nr. 10666 (B), primită

* *Expert restaurator textile, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” București.*

la 31.08.1921. Conform ordinului 1110 din 30.12.1925 al Marelui Stat Major, Biroul „Decorații”, se înaintează brevetul nr. 12437/1925 pentru **medalia „Victoria”**, primită la 30.12.1925.

Conform fișei de obiect este un „*drapel de mătase tricoloră, având în centru brodată stema țării, iar la colțuri cifrul regelui Ferdinand I și inscripție pe pânză. Hampa este de lemn cu acvilă și placă de bronz; are brățară de metal cu inscripția regimentului. De hampă sunt prinse: cravata drapelului, ordinul „Mihai Viteazu” clasa a II-a și a III-a, cu panglică; medalia „Crucea comemorativă a războiului 1916–1918”, cu panglică; medalia „Victoria”, cu panglică; medalia „Avântul Țării”, cu panglică; medalia „25 de ani de serviciu militar”, cu panglică; medalia „50 de ani de la întemeierea castelului Peleş”, cu panglică. Are port drapel. Lipsă învelitoarea de mușama*”.

La rubrica „Observații” este notată completarea cu învelitoarea drapelului (22.10.1958). A fost efectuată scăderea nr. 7/1979, dosar 9, vol. III/1978; scăderea nr. 22/28.12.1992: **ordinul „Mihai Viteazu” clasa a II-a.**

Inscripții: pe placă: **ONOARE și PATRIE – REG. 10 VÂNĂTORI**; pe fâșia albastră: **SUSAIU – AZUGA – NEAJLOV**; pe fâșia roșie: **MG. CHICERA – TISA – FÜRED.**

Proveniență: Primit de la Regimentul 10 Vânători, 1945.

Dimensiunile pânzei de drapel: L(h) = 75 cm; l = 100 cm.

Asupra acestui drapel au fost făcute intervenții, constând în acoperire cu tul de protecție, pe ambele fețe ale drapelului și consolidări cu fire din mătase, integrate cromatic. Asemenea multor alte drapele, aflate în colecția Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, prin protejarea cu tul, aceste piese au fost salvate de la degradare, tocmai datorită acestor intervenții, mătasea drapelelor a fost protejată o lungă perioadă de timp, până să ajungă în Laboratorul de restaurare textile. Spațiul creat între mătase și tul-ul din bumbac a menținut un mediu cu o umiditate aproape constantă, ventilație permanentă și a protejat suprafața piesei de apariția altor degradări (Foto 1).



Foto 1: Imagini de ansamblu, fața 1 și 2, înainte de restaurare

Drapelul Regimentului 10 de vânători face parte din seria de drapele noi, executate după 1922, când s-au modificat simbolurile fixate pe drapele, în mod deosebit **stema Regatului României**, stabilită prin legea din 23 iunie 1921.

Drapelul este dreptunghiular, cu două fețe, dintr-o singură bucată de mătase, țesută în trei benzi de culoare (albastru, galben și roșu). Cele trei benzi sunt dispuse vertical, cu albastru lângă hampă, galben la mijloc și roșu în margine. Broderiile textile, dar și cele din fire metalice, sunt lucrate mecanic, direct pe mătasea drapelului. Pe fața a doua, stema este brodată separat, apoi aplicată și fixată manual, cu fire din mătase. Ghirlandele și cifrurile regale sunt țesute direct pe mătasea drapelului, simetric pe ambele fețe. Literele denumirilor localităților înscrise pe drapel, sunt brodate separat și aplicate, tot prin coasere manuală cu fire din mătase, de materialul drapelului, pe fiecare față, separat (Foto 2).



Foto 2: Ansamblu și detalii, după desfacerea tul-ului

Stema este formată din: **scut**, brodat cu fire din mătase bleu; **acvilă**, brodată cu fire metalice aurii, cruciată; deasupra se află **coroana regală** lucrată cu fire metalice aurii, argintii, fire de mătase grenă și crem; **atributele suverane**: **spada** în gheara dreaptă, brodată cu fire metalice argintii, aurii și din mătase de culoare maro, la mâner, **sceptrul** în gheara stângă, brodată cu fire metalice aurii; pe piept se află un **scut scartelat** alcătuit din cinci cartiere care reprezintă provinciile românești: **Țara Românească, Moldova, Oltenia și Banatul, Transilvania și Dobrogea**, având la bază

un **triunghi în șef**, iar pe centrul scutului, un **ecuson în abis**, care conține scartelatul de argint și negru al Casei domnitoare, brodat cu fire metalice argintii și fire din mătase neagră.

În cartierul unu, pe un fond de culoare bleu, brodat cu fire din mătase, se află o acvilă cruciată, brodată cu fire metalice aurii, cu ciocul din mătase roșie; ghearele sunt lucrate cu fire din mătase de culoare roșie; soarele este brodat cu fire metalice aurii și argintii, în mijloc, iar luna cu fire metalice aurii – **Țara Românească**.

În cartierul doi, pe un fond de culoare roșie, brodat cu fire din mătase, se află un cap de zimbbru, brodat cu mătase albă la față și cu mătase neagră la ochi, gură și contur; steaua care se află între coarne este lucrată cu fire metalice aurii și argintii, în mijloc, având cinci colțuri; în dreapta se află soarele și în stânga luna, ambele brodate cu fire metalice aurii – **Moldova**.

În cartierul trei, pe fond roșu, brodat cu fire din mătase, se află un leu brodat cu fire metalice aurii, trecând spre dreapta, pe un pod lucrat tot cu fire metalice aurii, înălțat peste valuri, din fire metalice argintii – **Oltenia și Banatul**.

În cartierul patru, în primul câmp, pe un fond bleu brodat cu fire din mătase, se află o acvilă neagră, din mătase, ieșind din linia fasciei, lucrată cu fire din mătase de culoare roșie, limbată roșu; soarele și luna, care însoțesc acvila, sunt lucrate cu fire metalice aurii și argintii; sunt cusute, stilizat, șapte turnuri brodate cu fire din mătase roșie, plasate trei, jos și patru, sus – **Transilvania**.

În triunghiul în șef, de la baza scutului, pe un fond de culoare bleu, lucrat cu fire din mătase, sunt brodați doi delfini afrontați, din fire metalice aurii – **Dobrogea**.

Scutul mare, pe care se află acvila, este timbrat de o coroană, lucrată cu fire metalice aurii și argintii și este susținut de doi lei, brodați cu fire metalice aurii, limbați roșu-grena, cu fire din mătase.

Colanul ordinului Carol I este brodat cu fire metalice aurii, argintii, fire din mătase roșie, bleu și grenă. Deviza „*Nihil Sine Deo*” se află înscrisă pe o eșarfă brodată cu fire din mătase bleu, în degrade; literele sunt cusute cu fire metalice aurii. Eșarfa este plasată dedesubtul scutului și a celor doi suporti. Totul este așezat sub un mantou de culoare grenă la exterior și crem în interior, iar franjurii sunt realizați din fire metalice aurii.

Coroana regală mare, de deasupra mantoului, este brodată cu fire metalice aurii, argintii și fire din mătase roșie, bleu și grenă (Foto 3).

Degradările fizico-mecanice și chimice întâlnite la mătasea drapelului, înainte de restaurare, au fost: depuneri de praf, șifonări, cutări, destrămări și rupturi ale mătăsii, pe margini și la colțuri, cearcăne de umezeală, sfâșieri pe suprafața mătăsii și lângă broderiile aplicate, lipsa firelor din mătase de la stema regală, deformarea mătăsii drapelului datorită variațiilor dimensionale apărute de-a lungul timpului, fiind cauzate de valorile oscilante de umiditate și temperatură, din spațiul de expunere/depozitare, desprinderea și descoaserea tighelului de pe margini, din cauza fragilizării firului de



Foto 3: Detaliu stemă

coasere a tighelului, deshidratarea mătăsii pe toată suprafața drapelului, oxidări ale firelor metalice de la broderii, fragilizarea miezului de mătase din interiorul firelor metalice răsucite, pete apărute în urma folosirii aracetului pentru fixarea tul-ului pe mătasea drapelului, în zonele rupte, precum și existența unor pete de natură necunoscută prezente pe întreaga suprafață a drapelului, fixate pe fibrele textile din țesătură (Foto 4).



Foto 3: Ansamblu și detalii în timpul restaurării

Înainte de începerea restaurării au fost efectuate probe de testare a rezistenței culorilor și s-a constatat că nici una din culorile drapelului sau de la stemele regale, nu migrează. Acest rezultat ne-a determinat să aplicăm un tratament de curățire, cu acțiune blândă, care să nu degradeze mătasea.

Pentru început, a fost efectuată o curățire mecanică pe suprafața tul-ului cu care era acoperit drapelul, cu ajutorul unor periute cu fire moi, din mijloc către margine, în scopul îndepărtării prafului; a fost desfăcut tul-ul din bumbac, de pe ambele fețe ale drapelului, după care, a mai fost efectuată o curățire mecanică, prin periere ușoară.

Având astfel pregătită pânza drapelului, a urmat curățirea umedă, care s-a efectuat folosind o soluție preparată din decoct de *Radix Saponariae*, 5 ml pentru 995 ml apă distilată. Am folosit o soluție cu un conținut de enzime de curățare și ingrediente active naturale, extrase din rădăcina de *Săpunăriță*. Această soluție este biodegradabilă, nu are efecte negative asupra fibrelor textile, fiind ușor de îndepărtat, prin simpla clătire cu apă distilată, este prietenoasă cu mediul înconjurător, deoarece nu conține substanțe toxice sau sintetice, ingredientele se dizolvă ușor în apă și nu rămân urme de reziduuri pe material. Curățirea s-a executat pe masa de sticlă, folosind o pensulă cu fir moale și lung, pentru a nu deteriora, mai mult, mătasea drapelului. Am

insistat în zonele cu broderii din fire metalice de la cifrurile regale și de la steme, frecând ușor în lungul firului metalic.

Tratamentul de curățire prin imersie, totală sau parțială, dacă este executată corect, are numeroase avantaje: redă capacitatea de absorbție a materialelor ușurând astfel, reechilibrarea cu mediul ambiant, revigorarea fibrelor, elimină sau ameliorează cutele și plierile puternice apărute în timp, prin păstrarea incorectă, revenirea la forma inițială, prin eliminarea, în mare parte a deformărilor dimensionale, relaxarea fibrelor și rearanjarea urzelii și bătelii în structura țesăturii, igienizează și dezinfectează materialele, revigorează culorile prin eliminarea murdăriei superficiale și din profunzimea fibrelor, etc.

Clătirea a fost efectuată prin imersie în baia de spălare cu apă distilată, presând ușor piesa cu mâna și cu ajutorul unei pensule, pentru îndepărtarea reziduurilor de pe și din interiorul țesăturii dar și al broderiilor din fire metalice, lăsând apa să se prelingă pe suprafața drapelului.

Uscarea drapelului s-a realizat pe un pat din hârtie de filtru, presând ușor, tot cu hârtie de filtru. Acestea au fost schimbate de mai multe ori și s-a continuat procedeul până la îndepărtarea surplusului de apă. După această etapă drapelul a fost lăsat pe masa de sticlă, în poziție orizontală, uscarea fibrelor textile realizându-se treptat, în 24 de ore (Foto 5).



Foto 4: Ansamblu și detalii după curățirea cu soluția din decoct de *Radix Saponariae*

Următoarea fază de lucru a fost aceea de consolidare cu tul, în zonele unde existau rupturi în mătase, la colțuri, pe margini, în zonele cu tăieturi în mătase, lângă broderiile din fire metalice de la cifruri și de la inscripțiile aplicate, folosind fire din borangic, integrate cromatic. Aceste fire din borangic sunt foarte fine, rezistente, cu afinitate mare la vopsire. Pentru această etapă, au fost vopsite, tul-ul și firele din

borangic, utilizând vopsea textilă, clasa „C”, prin fierbere, timp de două-trei minute, până la obținerea nuanței dorite.

Migrarea coloranților din materialele textile vopsite, utilizate în timpul procesului de restaurare, afectează din toate punctele de vedere părțile originale ale pieselor. Din acest motiv, înainte de a aplica tratamentul de vopsire este necesar un studiu amănunțit al coloranților, studiu care se bazează pe nenumărate probe practice.

În procesul de vopsire a materialelor textile folosite în procesul de restaurare se cere o apropiere de culorile originale ale pieselor, culori care au suferit modificări de-a lungul anilor, căpătând o anumită patină.

După clătire și uscare, tul-ul a fost impregnat cu soluție de C.M.C. 2% în apă distilată, în vederea apretării, evitând astfel, gonflările sau șifonările ulterioare.

Carboxi-metil-celuloza (C.M.C.) se obține prin reacția dintre celuloza alcalină cu acidul mono-clor-acetic. Este o substanță albă sub formă de pulbere care se dizolvă în apă la orice temperatură, amestecându-se cu apa în orice proporție, este higroscopică și insolubilă în solvenți organici.

În condiții normale de temperatură și umiditate, C.M.C. conține între 11–14% apă. Este un adeziv reversibil, putându-se desprinde de pe textilă prin simpla solubilizare cu apă. Soluția se aplică prin pensulare uniformă a textilelor sau prin punctarea numai a anumitor zone și apoi presarea suprafeței. Uscarea se face la temperatura camerei sau prin intensificarea circulației aerului.

Calitățile pe care le are C.M.C. ca adeziv în restaurarea textilelor sunt: reversibilitate, pH neutru, nu își modifică proprietățile fizice și chimice în timp, pelicula obținută are un grad mare de transparență, se prepară ușor, prin simpla adăugare a apei distilate și omogenizarea amestecului, nu are nevoie de adaus de antiseptice; fiind higroscopică se păstrează în vase închise.

Fâșiile de tul au fost cusute manual, în zonele cu degradări de pe ambele fețe ale drapelului, cu fire din borangic, integrate cromatic. Am ales integrarea cromatică a tul-ului, cu scopul de a păstra o imagine de ansamblu cât mai apropiată de cea originală și prin care să nu se modifice nuanțele drapelului.

În toate etapele de lucru au fost efectuate fotografii de ansamblu și de detalii, realizând astfel un jurnal de restaurare complet, prin metodele de lucru respectând principiile de restaurare: „Primum non nocere”, integritatea obiectului, lizibilitatea intervenției, reversibilitatea și compatibilitatea materialelor.

În urma tratamentului de curățire cu soluția din decoct de *Radix Saponariae*, mătasea drapelului s-a hidratat, capacitatea de absorbție a fibrelor a crescut, cutele și pliurile puternice au dispărut, drapelul a revenit la forma inițială, prin eliminarea, în mare parte, a deformărilor dimensionale, iar fibrele țesăturii din mătase s-au relaxat (Foto 6).



Foto 5: Ansamblu și detalii după restaurare

Coordonare științifică: *dr. Corneliu Andonie*, profesor, muzeograf, specialist în domeniul drapelelor și decorațiilor militare, armament defensiv (armuri), harnașamente și mijloace de transport hipo, în arheologie medievală (bizantină), expert în bunuri arheologice și istorico-documentare, al Ministerului Culturii și Patrimoniului Național, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”.

Investigații fizico-chimice: *ing. chim. Doina Cîrnu*, expert restaurare–conservare metale, investigații fizico-chimice, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”.

Conservare: *ing. Gabriela Tuas*, expert conservator în bunuri de patrimoniu pe suport textil, papetar și artă plastică, Colecția „Drapele”, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”.

BIBLIOGRAFIE

- **Moldoveanu, Aurel** „Conservarea preventivă a bunurilor culturale”, Ministerul Culturii, Editura Museion, București, 1993.
- **Crețu, Ileana** „Minima intervenție?”, în „Caietele restaurării”, Editura A.C.S., București, 2013.
- **Asandei, Nicolae, Grigoriu, Aurelia** „Chimia și structura fibrelor”, Editura Academiei R.S.R., București, 1983.
- **Andonie, Corneliu, Cristea, Camelia** „Drapele” în „Istoricul Muzeului Militar Național 1923-2003”, Editura Total Publishing, București, 2003.

-
- **Macri, Spiridonia; Ștefănescu, Doina; Stoica, Florica** „*Contribuții privind noi metode folosite în procesul de restaurare a unor steaguri, în Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal*”, coordonatori **Coleșică, Gheorghe, și Stănescu, Ariana**, Muzeul Național de Istorie a României, Editura M.N.I.R., București, 1984.
 - „*Chimie–manual clasa a XII-a*”, Editura Didactică și pedagogică, București, 1991.
 - **C. Moisil** „*Stema României*”, București, 1931.
 - **Fișa de restaurare Drapelul Regimentului 10 de vânători, md. 1922, nr. inv. 9755**, Arhiva Laboratorului de Conservare–Restaurare al Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, București, 2015.

MODALITĂȚI INOVATOARE COMPLEMENTARE PROPUSE PENTRU ÎNGRIJIREA ZILNICĂ A PERSONALULUI DE SPECIALITATE DIN DOMENIUL CONSERVĂRII ȘI RESTAURĂRII

Alexie SPIRIDON*

Cuvinte-cheie: *medicină alternativă, Ayurveda, remedii, echipamente medicale*

Key words: *Alternative medicine, Ayurveda, remedies, medical equipment*

Abstract

This material is mainly addressed to museum staff working in the field of conservation and restoration. The professional medical disabilities encountered in this staff raises issues related to the complexity of the working environment as well as the ways to improve them.

Această lucrare adaugă celorlalte întâlniri cu oamenii din muzee de istorie, în mod oarecum preponderent ca cea care lucrează în conservare și restaurare. Prima invitație la astfel de manifestări științifice a fost pentru a lua în considerație într-un mod complementar problematica afecțiunilor la care mediul de lucru și de viață atât de special predispune cu mare probabilitate pe acești oameni speciali. La prima întâlnire am descoperit ca acest mediu de viață și de activitate este similar în anumite privințe cu acela dintr-un serviciu de anatomie-patologică, unde este organizat și întreținut un muzeu cu aceasta tematică!

Acum, suntem în situația de a oferi în continuarea analizelor, prin puterea împrejurărilor, mai teoretice, unele alternative practice de viață și de îngrijire profilactică și eventual adjuvantă în tratamentele variate, alternative care în mod ideal pot fi imediat aplicative și de bun simț științific românesc.

Astfel, după 1989, mulți dintre noi am fost martori și am observat ca în țara noastră au început să fie distribuite, frecvent prin modalitatea comerțului de tip *Multi Level Marketing* (Marketing multi-nivel), produse care astăzi sunt numite „suplimente alimentare” și „superalimente”, variate aparate din ceea ce am putea numi în mod prioritar „o noua paradigma a îngrijirii individuale”, unele deja omologate ca și aparate medicale.

Inițial am considerat MLM-urile drept o modalitate de comerț agresiv, fata de care s-au trezit la un moment dat reflexe de apărare. Apoi am fost totuși atenți la evoluția fenomenelor, iar astăzi concluzionăm în mod creator: în condițiile „luptelor din cadrul economiei de piață”, în care principala țintă este clientul, iar mijloacele de bază constau în evidențierea anumitor oferte și ocultarea altora, comerțul de tip MLM a adus la ușa noastră unele inovații, unele realizări tehnologice față de care altfel am fi fost ignoranți. Această mutație a fost declanșată de observația ca foarte multe firme, care inițial aveau o ofertă destul de stereotipă, tip „plafar”, au început să ofere și produse pentru purificare!

* Medic, Spitalul Județean de Urgență Bacău

În modul corespunzător popularizării acestea erau numite „depurative”, dar aceste produse noi, de după 1989 sunt altceva, sunt deja „patente” ale medicinilor străvechi ori ale curentelor medicale încă „ne-ortodoxe” fata de sistemele guvernamentale de îngrijire, mai ales ale acelor bazate pe sisteme de asigurări.

Prima dată atenția ne-a fost atrasă de „*Plasturii Detoxifianți FootPatch*”, de la <https://plasturi.info/>.

Mai nou, se comercializează și plasturii urologici chinezești care acționează prin piele și transferă în corp substanțe vindecătoare prin piele - trans-dermic (**trans** – prin, **derma** – piele) fără ca acestea să ajungă în tractul digestiv.

Plasturi urologici similari au fost folosiți de călugării tibetani, dar abia în zilele noastre „s-a reușit îmbunătățirea eficienței” adică să fie la fel de eficienți ca antibioticele. „Acest progres a fost facilitat de către nanotehnologii. Dezvoltarea nanotehnologiei în China a adus multe rezultate neașteptate. Oamenii de știință chinezi au reușit să micșoreze considerabil mărimea particulelor vindecătoare (până la mărimea nano-particulelor), permițând absorbția nelimitată prin piele a acestor substanțe.”

Aceste produse completează gama contribuțiilor exotice dintr-un curent pe care și azi le putem numi, la fel ca și în vremurile din urma: „Ex Orient Lux!”

În mod corelat își fac loc și celebrele amestecuri tipice pentru echilibrarea și armonizarea meridianelor de acupunctura, ingrediente din medicina străveche celebre pentru proprietățile de creștere a adaptării la mediu (numite adaptogene), pentru revitalizare, revigorare și chiar reîntinerirea anumitor funcții.

Evidențiem aici faptul excepțional ca toate acestea își fac loc cu o anumită documentație, tot mai specifică și care obligă utilizatorii să înceapă să învețe principiile sistemelor medicale din care au fost inspirate patentele produselor comerciale la care ne referim.

Acest domeniu se evidențiază a fi exact cadrul care înainte de 1989 lipsea: fiecare om care se respectă, care are unele pretenții de la viață, studiază, caută și alege din ceea ce oferă mediul sau înconjurător tot ceea ce i-ar putea fi util fie cu prioritate, fie ca și tratament etc.. Toate acestea sunt posibile datorită liberei circulații, a liberului schimb și datorită atâtor alte cauze care oarecum vin în întâmpinarea oamenilor atenți, cu discernământ și care se respectă, cel puțin ca în anecdota cu cei doi bătrâni:

Este vorba despre doi bătrâni care petreceau seara pe o bancă într-un parc. Unul aruncă la coșul de gunoi o pungă cu medicamente. Celălalt îl întreabă uimit:

- De ce ai aruncat medicamentele ?

- Am fost la doctor, la un consult. Mi-a dat o rețetă de medicamente. Îl respect, deci l-am plătit că trebuie să trăiască și el.

Am intrat la farmacie, am plătit medicamentele că trebuie să respect și condițiile comerțului și pe aceia care lucrează în astfel de așezăminte, deci sa trăiască și farmacistul și ceilalți...

- Totuși... atunci.... de ce le-ai aruncat ?

- Pai... eu mă respect și pe mine însumi și trebuie să trăiesc și eu!

Notăm în aceasta listă variatele forme farmaceutice ale ginsengului, fie coreean (în tradiție considerat cel mai potent), chinezesc, iar mai nou „siberian” sau „american”, *Ganoderma*, *Agaricus*, *Herycium* și toate celelalte „ciuperci medicinale” din medicina chineză ori produse care le conțin. Firmele care comercializează din ce în ce mai mult astfel de produse au lărgit lista ofertelor pentru respectul de sine și cu așa-numite „adaptogene”, din toate părțile lumii!

Ne aflăm în fața paradoxului oferit de celebra „dogma” din medicina naturală europeană care indică folosirea plantelor și ingredientelor din regiunea de domiciliu, eventual natală (așa-numita „cura cu locul natal”).

Prin această lucrare vă semnalăm o modalitate pe care noi am identificat-o ca fiind științific și de bun simț rezonabilă:

La Centrul National pentru perfecționarea personalului sanitar superior, din București, în decurs de 4 ani a fost invitat un cadru universitar din India, pentru a prezenta pentru medicii din rețeaua noastră de asistență sanitară managementul bolilor prin sistemul medical tradițional *Ayurveda*. Precizăm că invitatul a fost și este un distins erudit și om de știință, cu o experiență vastă în sănătate și boală căci este și medic de medicină occidentală, cu specializare și doctorat în cardiologie, dar și practician experimentat de *Ayurveda*, unul dintre sistemele lor medicale tradiționale.

El mărturisea că activitatea sa internațională l-a purtat în mai toate zonele Pământului, căci era integrată într-un program al guvernului indian, de promovare internațională a culturii și celorlalte specificuri tradiționale. Astfel, oferind odată niște cursuri în Franța au fost întrebați cum rezolva problema paradoxului de a folosi cu toate ofertele atrăgătoare de pe „piața înconjurătoare” acelea „de pe lângă casa omului”, din aria de domiciliu permanent.

Un celebru profesor de medicina indiană, *Ayurveda*, aflat atunci în grupul indian a scos în evidență ca sistemele medicale străvechi au o profunzime care permite aplicarea principiilor lor în fiecare loc de pe planetă, deoarece ființa umană este caracterizată la fel, într-un mod esențial, care include și transcende simultan condițiile locale de viață și de activitate. Mai mult, grupul respectiv, în acel an a aplicat cu succes acestea oferind unele cursuri și aplicații tocmai în Groenlanda!

Da, ne aflăm în situația de a folosi mai întâi în mod simplist ofertele comerciale bazate pe medicinile străvechi!

Evidențiem riscul aplicării simpliste!

Evidențiem o alta contribuție din sistemul medical ayurveda: *Actul terapeutic*.

Actul terapeutic este descris ca o dublă asociere, de 4 principii fundamentale și de 4 factori principali (practici și concreți), fără de care nu se poate considera că este îndeplinit ceea ce noi, în mod popular numim un act medical.

Cei 4 factori concreți ai unui act medical sunt: bunul practician, bunul pacient, bunele remediile și bunul însoțitor.

Fiecare dintre acești factori este foarte precis caracterizat!

Astfel, un bun remediu are câteva caracteristici, între care prima este: sa fie bine (corect) indicat!

De asemenea, evidențiem faptul ca fără un însoțitor adecvat (un bun însoțitor) nu se îndeplinește un bun act terapeutic. Atunci când profesorul indian a fost întrebat de medicii din rețeaua noastră de asistenta sanitară cum se asigură în India bunul

însoțitor pentru fiecare pacient acesta a transmis că de obicei asistenții lor instruiesc adecvat pe membrii familiei pacientului!

O concluzie în aceasta etapă este să avem în vedere instruirea, documentarea adecvată și aplicarea oricăror intervenții zise acestea „de bun simț” sub **o competență supraveghere!**

De obicei agenții MLM au și o anumită instruire sau măcar oferă la eșaloane superioare întrebările clienților mai atenți și care pun întrebări legitime.

În medie și în general aceste sisteme funcționează pentru că este popular acceptată zicerea: „Așa cum nu prea fac mult bine, nu fac nici mult rău”.

Da, aici este cazul să ne delimităm ferm de semidocism și amatorism!

Este o contribuție extraordinară că ne sunt semnalate cele mai faimoase remedii ori modalități din medicinile străvechi!

Dar medicinile străvechi sunt și astăzi valabile, aplicabile tocmai pentru că sunt sisteme de cunoștințe foarte precise și foarte coerente care caracterizează cu mare precizie omul și natura, manifestările normale și manifestările de boală!

Este o capcană a comerțului, din care cei mai mulți oameni de bun simț scapă!

Astfel, venim în întâmpinarea acestora continuând prezentarea a ceea ce merită înțeles, atins verificat și cântărit, înainte de a fi achiziționat, pentru că ne respectăm mai mult decât permite sistemul de asigurări medicale contemporan! Când un om nu se simte bine pentru el însuși aceasta nu este „o suferință în medie”! La fel și sistemul de asigurări de sănătate, deocamdată oferă unele servicii generale într-o anumită medie, iar idealul este de a oferi îngrijirea exact pentru omul cu exact acelea pe care le declara atunci, pe loc sau cum este cel mai judicios.

Apropiat de domeniul numit al „adaptogenelor” este domeniul tot mai diversificat și tot mai caracterizat al „super-alimentelor”.

Aceste ingrediente sunt în doze mici foarte hrănitoare și totodată echilibrante pentru sistemul ființei umane contemporane.

Totuși, este necesar de studiat foarte atent proprietățile acestora, începând de la parcurgerea informațiilor de pe ambalaj, continuând cu un studiu mai aprofundat asupra „leagănului” inițial de utilizare.

De exemplu, exista mai multe varietăți de *Ganoderma*: varietăți botanice cu 5 culori, fiecare formă fiind corelată cu un anumit meridian s.a.m.d.)! Doza de *Cordyceps* în medicina tradițională chineză este de 12 g/zi, la fel și de *mumio*, în medicina indiană. Mai mult, în mod tradițional produsul comercializat ca „*mumio*” este atent selecționat și oferit, din minereuri de aur și de alte feluri... nu în medie, sub forma de doze mici și scumpe, cum este prezentat și distribuit în comerțul nostru.

A apărut și o tendință foarte benefică: unele super-alimente sunt oferite dozate, în formă de capsule dar și sub forma de pulbere, în doze cu adevărat utile. De exemplu, *macca* poate fi achiziționată fie sub formă de capsule, cu un preț foarte mare pentru pulberea propriu-zisă din ambalaj, dar și sub formă de pungi de 100-250 g, forma de utilizare mai apropiată de modul tradițional de folosire. *Macca* seamănă de fapt cu o gulie și este folosită și 500 g/zi în America de Sud și centrală, din aria a ceea am putea numi Imperiul incaș.

Pentru astfel de oameni este lucrarea de fata:

Au aflat ceva senzațional, apoi verifică și adaptează în mod inteligent, în mod corect al propriei ființe, pe care o respectă.

Pentru accentua respectul pentru propria ființă prezentăm concluzia la capitolul „Boli consumptive” din celebra lucrare de „medicină internă” indiană Charaka Samhita:

„Deci, pentru a ne bucura de viață în această lume, este necesar să îngrijim adecvat acest corp”.

Astfel, referitor la plasturi, elementul judicios este reprezentat de dimensiunea alchimică a medicinei tradiționale. Lectorul indian care a fost invitat de Ministerul Sănătății organizează vara o tabără pentru ca studenții care în anul al III-lea învață Rasa Shastra (alchimia medicală indiană) să o și poată pune în practică. Și el se plângea oarecum, că sistemul medical este centrat mai mult pe transmiterea de cunoștințe și nu este loc în programa și pentru aplicații practice, în domenii cum este alchimia indiană. Această modalitate terapeutică este o achiziție oarecum recentă în sistemul ayurveda, datată în perioada evului mediu. Despre produsele respective se transmite că la acea vreme erau biodisponibile la simpla aplicare pe piele!

Deci călugării tibetani pomeniți de firma care comercializează plasturii urologici chinezești foloseau de fapt o formă de „ayurveda tibetană”. Este cazul de a prezenta spre comparații variate și de bun simț ca ayurveda tibetană este una dintre disciplinele obligatorii la un anumit institut de la Moscova.

Apoi am fost încântați cu aparate extrem de interesante, bazate pe cunoștințele din medicina tradițională chineză: ventuze cu pompă și magneți (dar și cu manual de utilizare, conform cu medicina chineză!), aparate pentru electrodiagnostic și electroterapie asupra sistemului celor 12 meridiane principale (foarte ușor de utilizat!), aparate pentru combaterea stărnării limfei și sângelui (mai ales în partea inferioară a trupului, și lista va fi completată pe parcursul expunerii).

Pentru o primă orientare propunem să fie străbătută arhiva rețelei de internet cu cuvintele de căutare de genul „aparate medicale chinezești”. Propunem să fie reluată căutarea în engleză și chiar în mai multe limbi, deoarece aceleași produse apar la preturi diferite în diferite zone geografice.

În medicinile tradiționale fiecare act terapeutic începe prin efectuarea unor procedee de eliminare a produșilor toxici de metabolism. Fiecare sistem de medicina tradițională are o baza teoretică și explicativă în care sunt prezentate corelațiile între simptome, semne și organe, sindroame, boli și remedii. Astfel se consideră ca o boală este un efect al unuia sau mai multor dezechilibre în ființa umană, fie dezechilibre calitative (în medicina chineză calitățile *yin* sau *yang*, pozitiv sau negativ cantitativ, în medicina indiană, tibetană ori hipocratică alte calități), fie cantitative (ale unor anumiți constituenți corporali sau mentali).

În decursul anilor am observat ca variatele sisteme medicale tradiționale, pentru noi care le preluăm mai mult „din zbor” se completează într-un anumit mod.

Anumite afecțiuni pot fi interpretate și îngrijite prompt folosind un anumit sistem medical, dar pe termen lung se pot folosi metode din mai multe sisteme medicale.

La noi rămâne de bază sistemul național de asigurări de sănătate, care reglementează în media acum acceptată problemele de sănătate.

Orice alte intervenții care nu sunt autorizate de acest sistem este evident ca nu sunt indicate.

Totuși, când e cazul să ne respectăm aici și acum, atât cât ne este accesibil la nivelul nostru, vom începe printr-o bună documentare și orientare.

În primul rând contează pe ce dăm banii: Sa fie bine indicat!

Deci trebuie să înțelegem care sunt principiile generale, eventual universale, care stau la baza produsului și destinațiilor sale.

Apoi, produsele trebuie să aibă și calitatea respectivă, iar aceasta necesită toată pregătirea dumneavoastră, care este de excepție, cel puțin la fel de speciala ca a unor experți în criminalistică!

Sunt multe aparate chinezești care sunt foarte utile în îngrijirea individuală: băile pentru picioare, depurative, cu principii similare plasturilor.

Mai nou, sunt variante cu radiații infraroșii, cu masaj, foarte utile acelor a extremitățile mai mereu reci, dar nu numai acestora.

Între aparatele cele mai inovatoare pe care firmele chinezești le oferă evidențiem aparatele de biorezonanță pentru detectarea meridianelor și pentru diagnosticarea acestora, QUMA (aparate din gama Quantum Magnetic Resonance, APARAT BIOREZONANȚĂ 41 RAPOARTE DE ANALIZĂ DIFERITE cu soft în limba română și altele. Corelat cu gama de aparate de biorezonanță oferite de firmele chinezești, enunțăm o situație anecdotică semnificativă: „*doriți un aparat de biorezonanță rusesc? Firma noastră chineză vi-l oferă mai ieftin!*” Noi am verificat valoarea acestei reclame. Am avut plăcuta surpriză să aflăm că firma respectivă produce sub licență aparatele, într-o colaborare cu un institut de-al lor și cu Academia Rusă.

Evidențiem aici o formulare de pe una din paginile unui institut de biorezonanță dintr-o republică a foste Uniuni Sovietice: „*Acuratețea diagnosticului prin biorezonanță astăzi nu este reprezentată de faptul că aparatele noastre pot pune diagnosticul de cancer într-un sediu al corpului, dar pentru stomac de exemplu, aparatul poate indica și varianta histologica (diagnosticabilă la microscop, de medicii anatomopatologi experți, cu aparatură și mijloace sofisticate).*”

Și, pentru că asupra principiilor și metodelor de biorezonanță sunt încă o mulțime de confuzii și contraindicații, deci o prezentare incorectă, necorespunzătoare, tot pe paginile aceluia institut poate fi găsită și prezentarea unei perspective asupra domeniului biorezonanței: „*Aparatele de biorezonanță sunt un bun interlocutor pentru un medic de familie. Intenționăm să dotăm în viitorul apropiat fiecare cabinet de medicina de familie cu un aparat de biorezonanță performant.*”

Sigur cuvântul „performant” are un conținut special, căci performanța unor astfel de aparate constă și într-o extinsă bază de date care conține frecvențe șablon de boală sau de sănătate. Cu cât aparatul poate recunoaște mai multe patternuri vibratorii este mai scump. Chinezii vând toată gama de aparate, putem alege conform cu bugetul nostru.

Aparatele de biorezonanță încep să fie și la noi accesibile pentru un medic de familie sau chiar pentru o familie.

Evidențiez aceasta pentru că în acest moment, până când aparatele de acest gen vor fi o achiziție de rutină și de bun simț, acestea pot fi achiziționate chiar între

prieteni ori colegi de serviciu, deoarece nu sunt destinate unei utilizări permanente. Odată achiziționate trebuie folosite la maxim, iar în familie și între colegi pot fi folosite în mod judicios, comunitar.

Este necesară și o instruire adecvată. De obicei aparatele QUMA sunt ușor de utilizat, iar pentru celelalte distribuitorii oferă și unele indicații de utilizare.

Atenția asupra biorezonanței a fost focalizată la îndemnul unor anatomopatologi seniori (numiți în mod obișnuit „vârstnici”). Ei au precizat odată, la o manifestare de specialitate că, în ceea ce numim azi biorezonanță, o contribuție însemnată a avut-o un anumit anatomopatolog american: Ronald Raymon Rife.

Astfel ghidați, de la profesor, la elev, am descoperit ca dr. Rife a inventat pe la 1920 un microscop optic special, ale cărui fotografii abia astăzi pot fi comparate adecvat: cu fotografiile obținute prin tehnicile sofisticate de microscopie electronică!

El a efectuat cele mai riguroase experiențe asupra efectelor care apar la expunerea anumitor agenți patogeni la anumite forme și doze de energie. El este primul care în jurul 1930 a obținut primele corespondențe între anumiți agenți patogeni (evidențiați la microscopul sau) și anumite frecvențe electromagnetice, la care acești agenți, odată expuși, pur și simplu se descompuneau în câmpul microscopic. Rife nu a folosit termenul „omorâre, anti-ceva”. El a numit fenomenul descompunerii agenților patogeni la anumite frecvențe (frecvența de rezonanță, de vibrație, proprie ființei respective) „devitalizare”.

Propunem, pentru simplificarea expunerii să fie parcurs în mod necesar și termenul de glosar „rezonanta”. Este disponibil, cel puțin în mod popular, de bun simț, pe *Youtube* și un film german cu numele „*Principiul rezonantei*”.

După 1930 preocupările de acest gen au fost ocultate din variate cauze.

Este meritul lui William Nelson (se poate căuta *Dr. Bill Nelson - The Quantum Centre*) de a fi modelat și formalizat matematic, iar apoi să fi aplicat tehnologic și electronic, la nivelul vremii noastre, aceste scale de frecvențe.

Folosirea curentului electric în îngrijire este semnalată încă din antichitate, când pentru dureri de cap erau indicate electrocutări terapeutice prin intermediul țiparilor electrice!

Astăzi numim electroterapie domeniul de folosire în medicină a aparatelor electrice, între care, cele mai inovatoare, fiind deocamdată, aparatele de biorezonanță (din orice marcă, de orice tip).

Anul acesta s-a transmis în mass-media că o firmă rusească a omologat un produs original bazat pe cercetările lui Rife.

Domeniul merită evidențiat cu atât mai mult cu cât este într-o efervescență catalizată și prin principiile economiei de piață: anumite principii, mult timp ocultate ori ignorate sunt aplicate tehnologic, iar astfel, se creează o anumită concurență în ce privește chiar anumite paradigme generale ale epocii.

Astfel, evidențiem că electroterapia a fost re-impulsionată începând de la 1899, prin experimentele lui Nikola Tesla, în care a descoperit curenții electrici de mare tensiune și de mare frecvență, preluate și continuate de Geroges Lakhovsky, iar în acea perioadă electroterapia a fost o adevărată modă. Avem părerea că în această paradigmă se înscriu opere literare de genul „Tinerete fără tinerete”, de Mircea Eliade, alte contribuții până acum controversate încă.

Este semnificativ de semnalat și alta gama de aparate electrice, care pur și simplu re-impulsează domeniul electroterapiei, re-lansează paradigma electroterapiei. Aceste aparate au principii clare, deja sunt accesibile și la noi, pot face diferențe în îngrijirea individuală.

Un astfel de aparat este „*Teslatron*”, comercializat și în România. Am identificat și alte aparate, cu principii similare, produse de alte firme, cu preturi diferite.

Important este unul dintre principii (una dintre modalități este generarea unui puternic câmp electrostatic): în acest câmp se modifica distribuția ionilor în lichidele corpului, iar membranele celulare se repolarizează. Astfel, producătorii evidențiază că potențialul electric membranelor este de -90 mv în medie, la celulele tinere și -70 sau +10+30 și celulele oamenilor bătrâni ori bolnavi sau foarte bolnavi.

Am identificat și o metoda destul de sensibilă a eficienței acestor intervenții: *live blood analysis* (termen cheie care permite prin căutare pe internet documentarea la nivelul dorit).

Mijloacele de autoîngrijire au fost în mod extraordinar îmbogățite prin inovarea tehnologică, deja la nivel de mase, în domeniul câmpurilor de torsiune și dispozitivelor tahionizate.

Până de curând aceste domenii reprezentau abstracții despre care nu se putea aprecia când vor fi aplicate în tehnologie.

Câmpurile de torsiune au fost aprofundate de Academia din Ucraina, ca și comandă socială după accidentul nuclear de la Cernobîl. Primind sarcina de partid și de stat de a identifica modalitățile de diagnostic și de tratament adecvat după accident, pentru mediu și pentru populație, cercetătorii ucraineni au fost obligați să ia în considerație și componenta până atunci teoretică (abstractă) a câmpului de torsiune. Ei au descoperit că dintre modificările produse de accidentul nuclear cele mai semnificative pentru materia vie sunt totuși ale câmpului de torsiune. Ei au dezvoltat un domeniu tehnologic de protecție activă și pasivă la câmpuri de torsiune dăunătoare sănătății (negative). Într-o perioadă odată cu fiecare articol din gama electrocasnice achiziționat cumpărătorul primea și un dispozitiv de protecție pasivă la câmpuri de torsiune.

Aceste dispozitive sunt mici, sunt încărcate într-o instalație specială, au o perioadă de valabilitate inscripționată pe ambalaj și oferă protecție pe 2,5 m în jur.

La noi există în comerț produsul *Torser*.

Protecția activă este folosită în locurile de risc în ce privește câmpurile de torsiune, caci generează câmpuri pentru combaterea influențelor negative.

Există și o gamă de aparate medicale bazate pe cercetările acad. Korotkov, pe electroterapie și pe câmpuri de torsiune, pe care le-am testat la diferite expoziții.

Tot în domeniul inovațiilor tehnologice, care în mod sigur sunt pe cale să modifice paradigmele din domeniul îngrijirii sănătății este contribuția lui David Wagner în ce privește dispozitivele tahionizate.

Despre tahioni cei mai mulți oameni știu că au fost descoperiți în mod teoretic și că încă nu există experimente sau aparate care să-i fi evidențiat în mod concret, în planul nostru fizic. Totuși David Wagner a reușit să aplice în tehnologie teoria referitoare la tahioni. Deocamdată nu a vândut brevetul la vreo firmă. El oferă

tehnologia sa în contracte cu firme variate. La noi în țara se poate începe documentarea cu expresia cheie „*Noul site Advanced Tachyon Technologies pentru Romania*”.

Tahionii sunt particule asociate la nivel fundamental cu menținerea structurii, deci au proprietăți anti-entropice. Am verificat și noi acestea folosind felii de avocado, care odată expuse la aer se înnegresc foarte repede. Feliile puse deasupra discurilor tahionizate au rămas de culoare semnificativ deschisă 24 de ore. Celelalte într-o camera, la distanță, s-au înnegrit repede, precum se știe.

Dintre toate produsele care se comercializează în România unul spectaculos este „*coconul tahionic*”, dar sunt accesibile separat și discuri tahionizate de diferite mărimi.

Acestea ajută la un tip de protecție special, completând influențele aparatelor de protecție la câmpuri de torsiune.

Această lucrare este destinată oamenilor valoroși, foarte bine pregătiți care sunteți și care ați transmis că doriți să aflați despre modalități care să completeze pe acelea din pachetul asigurărilor de sănătate celelalte asociate specificului activității și vieții dumneavoastră.

Până când se va acumula o voință socială la nivel de sindicat, de medicină muncii s.a.m.d. contează ce putem face în mod individual sau ca și colegi care ne ajută în aceste condiții.

Această lucrare semnalează și în mic informează asupra unor posibilități de îngrijire, accesibile, cu principii clar demonstrate sau cu efecte de netăgăduit. În cuprinsul lucrării sunt cuvinte cheie care permit inițierea unor firești informări, care, la nivelul dumneavoastră sunt sigur competente și inteligente informări.

Toate aceste aparate le-am verificat, iar pe unele le folosim constant.

Ca oameni competenți, care ne respectăm și pe noi, învățăm unii prin intermediul celorlalți să identificăm și să alegem ceea ce este valoros, verificat, și apoi să folosim judicios condițiile de mediu în care trăim acum.

BIODEGRADAREA OBIECTELOR DIN PIELE

Ioana BĂITANU*

Cuvinte-cheie: *biodegradare, pile de animale, blocare procese chimice ireversibile, tratamente cu substanțe chimice și substanțe natural, împotriva atacului fungic.*

Key words: *biodegradation hides, blocking the irreversible chemical processes, treatment with chemicals and natural substances, opposed to frungal attack.*

Abstract

Biodegradation as a science, its effects on the heritage objects hide and blocking the destructive processes by chemical treatments, against frungal attack.

Biodegradarea este știința care studiază factorii biologici care afectează diferite material sau obiecte, în corelație cu factorii fizici și care se ocupă cu găsirea celor mai bune metode de limitare și stopare a degradării.

Sunt atacate categoriile de obiecte care fac parte atât din regnul vegetal și animal.

Din regnul vegetal fac parte:

1. Microorganismele (bacteriile)
2. Alge (cele verzi, în special)
3. Mușchi și licheni
4. Ciuperci micromicete (mucegaiurile atât pe suport organic, cât și anorganic)
5. Ciuperci macromicete (ciupercile xilofoge)

Putregaiul poate fi: uscat, umed, prismat sau cubic. Cel mai periculos este putregaiul brun sau cancerul lemnului (*Merulius lacrymans*).

6. Vegetația arborescentă.

Din regnul animal fac parte:

1. Annelidae (râme)
2. Gasteropoda (melci)
3. Insecte: Coleoptere (gândaci), Lepidoptere (fluturi), Termite (furnici), Isoptere (viermi)

Insectele degradează substratul, căutând hrană, loc de înmulțire și adăpost. Degradează lemnul, textilele, pielea, hârtia.

Pielea este întâlnită în colecțiile de carte veche din biblioteci sau în muzeul de etnografie prin obiectele specifice. Trebuie să menționăm că momentul în care intervin schimbările de temperatură și umiditate sau lumina excesivă solară – apar modificări importante în structura materială a obiectelor. Uneori consecințele sunt tragice, ireversibile. Parametrii de microclimat trebuie urmăriți cu atenție, indiferent că obiectul este în depozit sau în sala de expoziție. Aparatul care controlează cel mai bine

* expert consultant conservare

acești factori climatici este termohigrometrul electronic. Bunurile de patrimoniu cărora trebuie să li se păstreze intact conținuturile de umiditate, sunt piesele din materiale organice, și anume pielea și textilele.

În colecțiile muzeelor de istorie apare *pielea arheologică* rar întâlnită, scorojită, încrustată, fără elasticitate, fragilizată.

Pentru conservarea acestor obiecte în condiții cât mai bune, trebuie să fim atenți să nu se piardă din conținuturile de umiditate, după decopertare se ambalează în multiple pungi de plastic, bine sigilate. În pungi se introduce un antiseptic (exemplu tymol, fenosept 3%) pentru prevenirea apariției mucegaiului. Condițiile de temperatură și umiditate constante sunt obligatorii.

În final se introduce în casete sau cutii cu interiorul capitonat cu vată și adăpostite în depozite cu temperaturi mai joase. Expunerea lor se face printr-o pregătire riguroasă: obiectele se curăță cu o cârpă moale de bumbac, pielea se unge cu substanțe grase în strat subțire (ulei de ricin, glicerină și cremă). Se lasă o zi, după care se lustruiesc cu ceară. Acest lucru este valabil pentru obiectele etnografice din piele de vițel, capră sau oaie. Dacă pielea este colorată, se poate șterge cu un șervețel umed înmuiat în lapte crud, apoi se lustruiește.

Pielea este degradată de trei agenți: *fizici* (apa, temperatura excesivă ridicată, lumină, care prin U. V. și I. R. produce rigidizarea și deshidratarea), *chimici* (acizi, sulful din atmosfera poluată induce o degradare ireversibilă, putregaiul roșu) și *biologici* (bacteriile, fungii și insectele).

Ce procese cu efecte nedorite produce fiecare factor de degradare?

Degradarea bacteriei se numește *liză*, fibrele de collagen ce constituie pielea se transformă într-un lichid, proces ireversibil. *Fungii-mucegaiurile*, produc atacarea collagenului prin fragilizarea fibrei (la carte), modificarea formei obiectului, pete sau decolorări.

Cariile, cele mai periculoase *Stegibium paniceum* sau caria de pâine, se hrănește cu adevizii pielii, cleiuri de oase sau făine de orez. Atacă în condiții de umiditate, în special colecțiile de carte veche.

Am să dau un exemplu de la o mare bibliotecă (fără să dau nume, din Ardeal). A hotărât să mute pentru o perioadă, cartea veche, pentru igienizare. Într-un spațiu mare (hambar), zugrăvit, cărțile cu coperti de piele, au fost puse în saci de naylon. Ferestrele nu au fost acoperite cu panză albă pentru protecție împotriva I. R. și nici nu au fost deschise periodic pentru aerisire. Pe jos au fost confecționate grătare de lemn pe care au fost puși sacii cu cărți. Sacii au fost în mare parte sprijiniți de pereți. După 2-3 luni s-a constatat cu mucegaiul a produs un atac dublu și asupra copertii de piele și în interiorul cărților (hârtia din celuloză). S-au pierdut, astfel, două rânduri, ediția a II-a și a III-a de carte veche de la 1650-1700.

O altă categorie aparte o constituie trofee de vânătoare și anume, trofee de lup, urs, râs, jder, vulpi, păsări.

Pregătirea unui trofeu pentru a fi expus parcurge următorii pași:

- uscarea atât a pielii, blăni și a organelor, în spațiu închis, cu aer cald, uscare încetinită în care părul și penele sunt controlate pentru a nu apărea un atac biologic;
- se conservă apoi prin fum, pentru îndepărtarea insectelor și a mucegaiului.

- îmbinarea cu grăsime, aparține practicii din vechime (de la eschimoși) este o pseudo-tăbăcire.

Îngălbenirea se produce datorită oxidării gresanților din piele. Gresantul trebuie să fie în cantitate cât mai mică, bine emulsionat în apă, plus insecticid (pantador fenolat de sodiu). Numai pielea tăbăcită vegetal se poate prelucra artistic prin presare, uneori combinat cu incizare. Acest procedeu se folosește la cărți și la mobilier. Pielea tăbăcită, minerul nu menține impresiile prin presare, acest proces începe să fie folosit începând cu secolul al XX-lea, când apar tanunți sintetici. Prin tăbăcirea sintetică pielea este la fel de elastică și rezistentă ca cea tăbăcită vegetală. În zilele noastre se practică tăbăcirea combinată mineral-sintetic.

Măsuri-remedii pentru păstrarea în condiții optime:

1. temperatură 15-18 grade Celsius (în condiții constante) și U. R. 40-65%;
2. executarea unor operații de conservare în mod periodic (2 ori pe an), desprăfuire, aerisire, curățare.

În cazul unor obiecte ce au suferit din cauza apei, a căldurii exclusive sau a atacurilor de mucegai se recomandă spălarea cu o soluție de gresare-fungicizată, cum ar fi PEG-F (peg cu fenosept) sau ceara CERPI-GB (GB-varianta utilizată în muzee). Ceara CERPI se folosește la spălarea coperților de carte. Obiectele spălate și gresate se lasă la uscat 1-2 săptămâni, între coli de sugativă, sub presă ușoară, din săculeți de nisip.

În cazul caselor memoriale care au în colecții obiecte de etnografie desigur se regăsesc și cele din piele iar pentru depozitarea și păstrarea lor în afara timpului cât sunt expuse ar trebui să se asigure un micro-depozit organizat într-un loc ferit de căldură și umezeală pentru a le garanta condițiile de conservare am să dau un exemplu – Casa Memorială „Nicu Enea” din județul Bacău. Un alt exemplu este Casa Memorială „George Bacovia”, care are în colecție mobilier (scaune tapițate cu piele) pentru a căror stare de conservare trebuie aplicată în fiecare săptămână prin curățare și aplicare de ceară CERPI-GB obiectele fiind gresate, nu se mai usucă și păstrează un aspect plăcut pentru ochiul vizitatorului.

Toate aceste operații se fac de personalul calificat, conservator, biologi și implică multă îndemânare, dăruire și răbdare. Munca în echipă are rezultatele cele mai frumoase. În acest fel putem proteja patrimoniul cultural-național, o datorie de onoare, a noastră, a conservatorilor.

BIBLIOGRAFIE

- Prof. Dr. Radu Florescu, *Bazele Muzeologiei*, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, Facultatea de Istorie, București, 1993.
- Ioan Godea, *Muzeotehnică*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea 2007.
- Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ministerul Culturii, C. P. P. C., București, 1999.
- Corina Nicolescu, *Muzeologie generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979.

ORGANIZAREA SPAȚIULUI DE DEPOZITARE A COLECȚIEI DE ARHEOLOGIE

Felicia ZÂRNOVAN*

Cuvinte-cheie: *Muzeul Județean de Istorie Brașov, depozitul de arheologie, conservare preventivă*

Keywords: *Museum of History Brașov, archeology deposit, preventive conservation*

Abstract

The objective of organizing the archeological repository is the arranging of a large number of objects in a restricted space, by ensuring the application of the measures for the protection of the cultural assets in the collection, against all the factors that induce the degradation processes.

I. Descrierea Colecției de arheologie

Colecția de Arheologie a Muzeului Județean de Istorie Brașov, este constituită pe baza transferării pieselor din colecțiile „Muzeului Săsesc al Țării Bârsei” și „Muzeului Astra”, rezultatelor cercetărilor efectuate în cadrul Șantierelor arheologice (Peștera Gura Cheii-Rașnov, Peștera Mare, Cremenea, Bod, Cristian, Hărman, Feldioara, Hălmeag, Hălchiu, Brașov, Rotbav, Prejmer, Șercaia, Copăcel, Rașnov, Șinca Veche, Comana de jos, Racoș, etc.), din descoperiri întâmplătoare, și achiziții, donații.

Colecția cuprinde cca. 112492 de piese întregi și fragmentare, dintre care 122 de bunuri culturale clasate în Patrimoniul Cultural Național (65 piese clasate în categoria TEZAUR și 57 piese clasate în categoria FOND). Bunurile culturale sunt reprezentative pentru Epoca pietrei, Epoca bronzului, Epoca fierului, Epoca romană, perioada Evului Mediu.

Între piesele care compun colecția de arheologie remarcăm: ceramică pictată de tip Cucuteni; vase și ustensile casnice; unelte din silex, piatră cioplite și slefuite, din os, cupru, bronz și fier; plastică zoomorfă și antropomorfă; piese de harnașament și de echipament militar; arme (topoare, varfuri de lance și sulite, săbii etc.); obiecte de port și podoabă (piepteni, pandantive, fibule, coliere, inele etc.).

Fondul de piese crește anual prin piesele arheologice din săpături și descoperiri întâmplătoare și prin piesele predate de către pasionați de arheologie, persoane certificate legal pentru a face detectarea de metale.

* Conservator Muzeul Județean de Istorie Brașov

II. ORGANIZAREA SPATIULUI DE DEPOZITARE

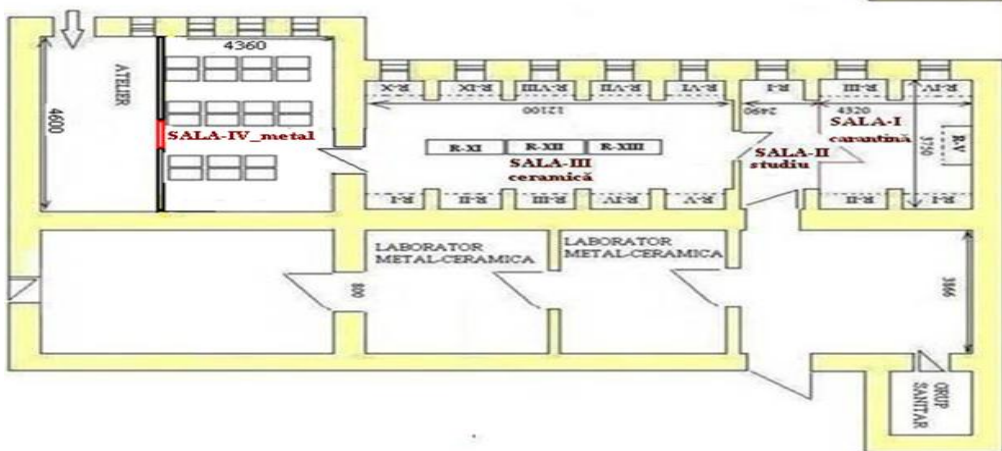
Organizarea funcțională și conservarea colecției de arheologie a Muzeului Județean de Istorie Brașov, nu poate rămâne așa cum a fost proiectată și realizată la un moment dat. Revizuirea și reorganizarea este determinată de noi achiziții, schimbări, modificări, completări de natură spațială, de modernizare (mobilier, ecleraj, sistem de conservare și protecție), reducerea/diminuarea expunerii, etc.

Încă de la prima inspectarea a încăperilor destinate depozitării am constatat: depozitul a fost și este conceput izolat datorită celei de a III-a sală, care îngreunează efectuarea activităților de depozitare; lipsa unui spațiu pentru studierea - consultarea obiectelor; lipsa unei săli de carantină; tipodimensionarea este grupată pe culturi și șantieri (arheologie); nu s-a presupus o grupare succesivă a bunurilor culturale, mai întâi potrivit cu natura materialelor din care sunt făcute (ceramică, metale, etc), apoi potrivit tipului morfologic și în sfârșit, potrivit cu formatul (dimensiunea tip).

Din primul an de angajare în funcția de conservator, am creionat acest plan și l-am propus ca proiect de reorganizare a spațiului de depozitare. Elaborarea proiectului, l-am efectuat fără a mișca obiectele din loc, încercând reducerea numărului de mișcări a obiectelor, cruțându-le starea de conservare.



Propunere pentru reorganizarea depozitului de arheologie



Ca urmare propunerea mea face referire în primul rând, la reorganizarea încăperilor destinate acestui scop, sub forma unui complex de încăperi asociate, în vederea realizării activităților strâns legate de depozitare: deplasarea unor obiecte în exterior și în interior; carantină; consultare etc.¹²⁸⁷.

Sala I / carantina - pentru obiectele aduse din afara spațiului muzeal, înainte de a fi admise în sălile de depozitare. Controlul lor periodic și neutralizarea celor care sunt purtătoare de dăunători;

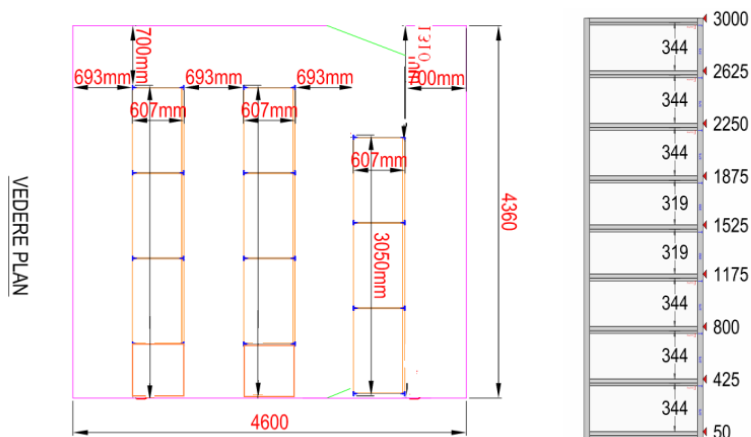
Sala II / studiu-consultare - o mică încăpere în care să fie examinate, cercetate, sau studiate bunurile culturale de personalul muzeului sau de terțe persoane din afara acestuia.

Sala III / ceramică - materiale de natură anorganică, sunt mai puțin sensibile la climat și la lumină când se află în stare bună de conservare. Atunci când prezintă semne vizibile de exudație sau fisuri, ceramica este fragilă și prin urmare, se aplică alte norme.

Sala IV / metal - aerul uscat reprezintă mediul ideal de păstrare umiditatea este implicată în mod direct în procesele de coroziune. Asadar, în absența umidității, aceste procese nu mai pot avea loc.

Pentru regăsirea rapidă a obiectului, catalogul topografic este instrumentul indispensabil - singurul – elaborat pentru a indica locul unde se află acesta.¹²⁸⁸

Proiectul stabilește totodată natura și mărimea sistemului de depozitare pentru sala IV / metal, însă procesul de aplicare se arată a fi unul complex, de durată și pretinzând multe alte elemente strategice și de natură financiară.



¹²⁸⁷ *Conservarea preventivă a bunurilor culturale* / Aurel Moldoveanu, Ediția a IV- a revizuită și adăugită, ed. Dan Mărgărit - Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2010.

***, *Bazele Muzeologiei și Conservării Preventive a Patrimoniului Național Cultural Religios*, Ed. Trinitas, Iași, 2005.

Legea nr. 311 / 2003 a muzeelor și colecțiilor publice (cu modificările ulterioare).

¹²⁸⁸ Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ediția a IV- a revizuită și adăugită, ed. Dan Mărgărit - Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2010.

Rafturile sunt confecționate din tabla oțel galvanizată. Conceptul este unul modular, polițele se fixează prin agrafare și pot fi mutate foarte ușor în funcție de distanța dorită între ele. Greutatea suportă / picior raft este de 900 kg (greutate / polița distribuită uniform – 100 kg).

Necesar 630 buc cutii depozitare conform sistem rafturi, cutii depozitare – Eurocontainer cu capac, marca AUER, polipropilena.

CONCLUZII

Dezvoltarea acestui complex este în funcție de arhitectură, resurse financiare și umane, însă în toate aceste cazuri, depozitul este conceput ca un loc în care are loc multă mișcare și este conceput în așa fel, încât activitățile legate de trecerea în depozit să se efectueze fără întrerupere.

BIBLIOGRAFIE

- Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ministerul Culturii, C. P. P. C., București, 1999.
- Corina Nicolescu, *Muzeologie generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979.

RESTAURAREA CEASULUI CU CARILLON DIN TURNUL PALATULUI CULTURII DIN IASI

Ion CRISTEA*

Cuvinte cheie: *tezaur, ornamente, restaurare*

Keywords: *treasure ornament restoration*

Abstarct

The rehabilitation works at the Palace of Culture in Iași took place for 8 years and ended in the spring of 2016. During this time, the clock worked, except for the period when it was done with the works on the Tower, more precisely In the mechanism room. The clock was built in Germany and in 1925, with the inauguration of the Palace of Justice, it began to function. The advanced wear of component parts has led to a complex restoration process that has been successfully completed.



Lucrările de reabilitare de la Palatul Culturii din Iași s-au desfășurat pe o perioadă de 8 ani și s-au finalizat în primăvara anului 2016. În tot acest timp ceasul a funcționat, exceptând perioada în care s-a ajuns cu lucrările la Turn, mai exact în sala mecanismului. Ceasul a fost protejat inițial cu folie pentru a nu pătrunde praf și moloz în mecanism. Aceasta măsura s-a dovedit a fi insuficientă, el trebuind să fie protejat cu

*Expert restaurator metale, Laboratorul Zonal de Restaurare și Conservare Iași

o carcasa din scânduri pentru a se evita diverse loviri ce puteau apare în timpul lucrului.

Inițial prin protecția făcută fără a se vedea la fata locului s-a dispus ca încăperea sa fie eliberată de mecanism pentru a se putea efectua lucrările la planșeu. Menționăm ca ceasul este instalat în trei săli care au aproape 300 m². Ceasul este construit în Germania și în anul 1925, odată cu inaugurarea Palatului de Justiție, a început să funcționeze. În anul 1984 s-a efectuat o restaurare generală având o echipă deosebită formată din șapte oameni de la I.M.A.M.U.S., condusă de un excepțional specialist, Lazu Constantin. Având atunci o uzare avansată precum și alte cauze – roți uzate prin deteriorare, ceasul a încetat să mai funcționeze. Era foarte important deoarece în 1970 se executase sonorizarea în tot orașul Iași și odată cu oprirea ceasului nu se mai auzea Hora Unirii în Iași.

Cu aceasta ocazie a restaurării din 1984 s-au efectuat și unele piese de rezerva, bușe și roți dințate. În cele din urmă, proiectantul a înțeles că atât mecanismul ceasului, carillonul, clopotele și sistemul de transmisie a mișcării la clopote nu pot fi dezamblate și scoase din cele trei încăperi. S-a înțeles acest lucru după ce s-a văzut ca atât mecanismul cât și clopotele nu stau pe planșeu ci ca au grinzi proprii de metal care intră direct în pereții turnului. În această situație s-a putut lucra la planșeu, putând fi refăcut parțial sau total, cu mecanismul și carillonul bine protejate.

În tot acest timp au fost o serie de lucrări privind protejarea întregului ansamblu care asigură transmiterea mișcărilor de la Ceas la carillon, șufe, scripeti, sistem de susținere etc. După terminarea lucrărilor de la Turnul Palatului, acoperișul de 50m înălțime și cele trei încăperi ale ceasului, fiecare înalte de noua metri, s-a procedat la antifonarea sălii carillonului care de fapt este locul de unde se face transmisia sonorizată și sala trebuia să fie ca un studio de transmisii radiofonice.

Abia după ce s-au finalizat lucrările constructorilor s-au putut începe lucrările la ceas.

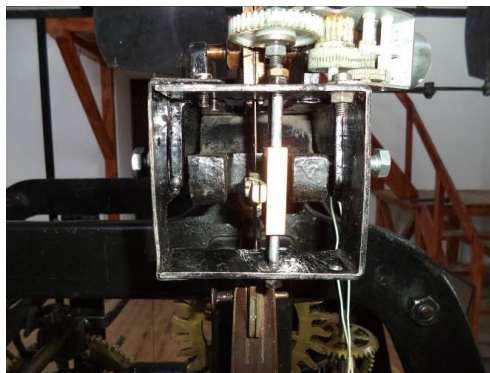
Acest ceas este un ceas mecanic ce funcționează pe baza invenției făcute de Cristian Hugen (14.04.1629 - 08.07.1695), astronom, matematician și fizician care a inventat sistemul de mers cu roți ankarat și ankarat, obținând astfel un sistem de oscilații întreținute care asigură o măsurare cu precizie a timpului.

Astfel ca acest ceas mecanic se compune din tamburi, roți, șufe, sisteme de ghidare, piese care sunt în mișcare și care mereu trebuie unse. În perioada lucrărilor de construcție, cu toată protecția efectuată, vaselinele și uleiurile s-au încărcat de praf. Au mai intervenit accidente și unele piese au trebuit să fie reparate. S-a procedat la o spălare generală a întregului mecanism cu dizolvanți până la curățarea corectă a mecanismului. S-au făcut completările necesare și de un mare ajutor au fost mai mulți specialiști ca strungarul Radu Negruți, mecanic Zastăuceanu Ion, ing. Podar Mihai, ing. Grădinaru Nicu și alții.

S-au pus și șufe noi acolo unde au fost uzate. De asemenea o problemă nouă a apărut prin faptul că atât pardoseala cât și tavanul au căpătat altfel de dimensiuni și diverse sisteme de transmisie au trebuit redimensionate.

O problemă deosebită a apărut prin faptul că precizia acestui ceas mecanic trebuie să fie în pas cu precizia ceasului electronic. În acest sens, după multe căutări, împreună cu prof. Pantelimonescu de la Catedra de Automatizări și Calculatoare, s-a

executat un dispozitiv care poate prin calculator sa regleze permanent mecanismul de ceas și astfel ceasul mecanic să afișeze ora exactă. În situația în care vom avea sonorizare în tot orașul Iași, este normal ca Ceasul din Turn să dea ora exactă și să cânte la fiecare oră Hora Unirii. În acest fel cu echipa amintită și cu alți colaboratori, s-a reușit restaurarea ceasului și odată cu inaugurarea ce s-a făcut după terminarea lucrărilor de la Palat să înceapă să funcționeze și ceasul cu carillon din Turn.





**CONSERVARE DIGITALĂ. DISPOZITIV PENTRU
DIGITIZAREA FILMULUI DE 16MM.
Studiu de caz – filmul „Obiceiuri de Anul Nou”.**

Liviu PREUTU-GRIGORE*

Cuvinte cheie: *conservare, digitizare, peliculă cinematografică, dispozitiv telecine*

Key words: *conservation, digitization, cinematographic film, telecine device*

Abstract

The evolution of digital technology today allows the safe storage of analog media such as cinematographic films, vinyl records, magnetic tapes and video tapes, photos, etc. The need to initiate the digitization of materials is a common priority for cultural institutions, archives or private collections. The case study presented below refers to the documentary short film "New Year's habits" found in the media archive of the "Ștefan cel Mare" County Museum Vaslui.

Evoluția tehnologiei digitale permite astăzi salvarea în siguranță a materialelor media aflate pe suport analog cum ar fi filmele pe peliculă cinematografică, discurile de vinil, suporturile magnetice – casete și benzi audio – video, fotografiile etc.

Necesitatea demarării procesului de digitizare a materialelor reprezintă o prioritate frecvent întâlnită în cazul instituțiilor de cultură, arhive sau colecții private¹²⁸⁹.

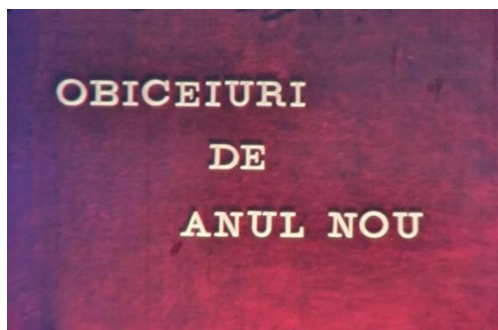
Studiul de caz prezentat în continuare se referă la filmul documentar de scurt metraj „Obiceiuri de Anul Nou” aflat în arhiva media a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui. Acesta a fost realizat între anii 1979 – 1980 în comuna Vutcani, jud. Vaslui la inițiativa directorului de atunci al școlii gimnaziale din comună, profesorului Ion Diaconu. La realizarea filmului au fost implicate Consiliul Comunal al Organizației Pionierilor Vutcani, Căminul Cultural Vutcani, Casa Pionierilor Vaslui precum și persoane abilitate cum ar fi etnologul Dan Ravaru, operatorii de film Petrică Lascăr și Paul Crețu.

Filmul a fost procesat și editat în cadrul Cercului de cineamatori „Artis” al Casei Pionierilor Vaslui.

La finalizarea acestuia, filmul dispunea și de o coloană sonoră care era înregistrată separat pe o bandă de magnetofon care ulterior s-a pierdut. În acea perioadă acesta era modalitatea utilizată de sonorizare a filmelor prin sincronizare cu proiecția video.

* Conservator, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

¹²⁸⁹ Preutu-Grigore Liviu, *Prezervarea imaginii cinematografice*, Acta Moldaviae Meridionalis, XXXV, Vaslui, Editura PIM, 2014, p-380.



noastră între anii 70-90.

Datorită definiției ridicate și a sensibilității scăzute filmul ORWO CHROM UT15 era recomandat pentru filmarea scenelor de zi, dar prin utilizarea filtrelor color de compensare puteau fi utilizate și pentru scene de interior.

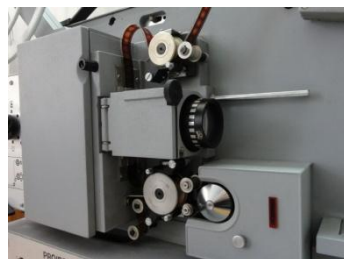
Peliculele care au fost utilizate la realizarea acestui documentar au fost filmate cu un aparat de tip *Krasnogorsk* de 16 mm de fabricație sovietică - U.R.S.S., aflat în dotarea Casei Pionierilor din Vaslui.

Atât la filmările de interior cât și la filmarea genericului au fost utilizate proiectoare cu lumină incandescentă echipate cu lămpi de tip *Nitraphot* cu o putere de 300W și cu o temperatură de culoare de 3200 - 3400°K.



Pentru digitizarea filmului „*Obiceiuri de Anul Nou*” s-a utilizat un dispozitiv compus realizat prin combinarea unui proiector cinematografic de 16 mm și a unei camere video digitale poziționate într-un montaj optic coaxial.

Echipamentele utilizate în acest proces au fost un proiector de film cinematografic „*Proiecton 5M*” (ultimul din gama aparatelor de proiecție fabricate de întreprinderea I.O.R. București) și o cameră video digitală Panasonic SD9. Pentru operațiunile curente de derularea peliculei a fost utilizat tot aparatul de proiecție.

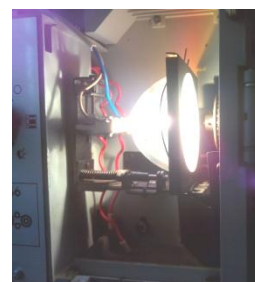




Întrucât sursa originală de lumină a proiectorul de film emitea o cantitate foarte mare de căldură și lumină datorită lămpii cu halogen de 250W / 24V, s-au făcut unele modificări. Astfel s-a înlocuit lampa cu halogen cu o lampă cu diode LED de numai 5W de tip *Lohuis* echipată cu un număr de 12 LED-uri dispuse într-un montaj stea și cu o temperatură de culoare de 6500⁰K. Fasungul lămpii și difuzorul de lumină original au fost înlăturate pentru a permite ca montajul electronic cu diodele LED să fie poziționat în noua locație.

Din sursa de lumină a proiectorului s-a păstrat oglinda dicroică originală în care s-a poziționat ansamblul de LED-uri iar în fața acestora s-a atașat un difuzor optic realizat dintr-o foaie de calc de bună calitate pentru o mai bună uniformizare a fluxului luminos pe întreaga suprafață a cadrului de film.

În acest fel fluxul luminos cât și radiația calorică au fost limitate drastic, nemaipunând probleme legate de deteriorarea peliculei prin fluxul intens luminos și nivelul termic ridicat¹²⁹⁰.



Datorită vechimii peliculei (anii 79-80) și a manipulării defectuoase a acestora, filmul a prezentat 9 rupturi. La lipirea peliculei s-a utilizat o presă de lipit *Bolex* iar ca adeziv un cianoacrilat cu întărire rapidă. Datorită suprafeței mici de contact dintre capetele peliculei lipite precum și a poziției perpendiculare a lipiturii pe direcția de deplasare a filmului, adezivul s-a comportat foarte bine iar pelicula a putut fi montată și rulată. Datorită pierderilor de cadre din apropierea lipiturilor, la proiecția filmului se face simțit un efect de sacadare în locurile în care sunt lipiturile.



La captarea imaginii s-a utilizat o cameră digitală cuplată cu un obiectiv adițional pentru a modifica lungimea focalei ansamblului optic. Obiectivul utilizat este un *Industar-23U 4,5/110* de fabricație sovietică, sistem optic de tip *Tessar* cu 4 lentile

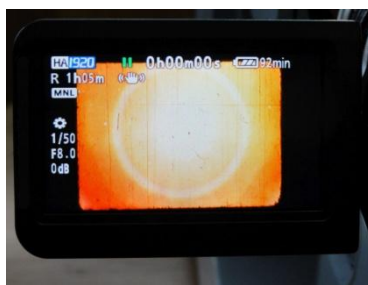
¹²⁹⁰ Preutu-Grigore Liviu, *Metode practice în digitizarea peliculei cinematografice*, Acta Moldaviae Meridionalis, XXXVI, Vaslui, Editura PIM, 2015, p-500.

montate în 3 grupe. Obiectivul utilizat de regulă la echiparea aparatelor foto-măritoare de laborator pentru film lat sau planfilme negative de 6x9cm, datorită construcției sale optice are o acuratețe și rezoluție ridicată. Cuplat cu obiectivul zoom 10X Leica – Dicomar al camerei video digitale s-a creat posibilitatea unei încadrări foarte strânse a ferestrei de proiecție a filmului.



Atât aparatul de proiecție cât și camera video cuplată cu obiectivul *Industar-23U 4,5/110* au fost aliniate coaxial cu ajutorul unui suport confecționat din tablă de aluminiu și bine rigidizat la ansamblul proiecteurului de film. Între camera video și suport s-au pus câteva straturi de material textil moale cu scopul absorbției vibrațiilor mecanice produse la funcționarea proiecteurului. În lipsa acestui strat separator ar exista posibilitatea influențării acurateței imaginii captate și obținerea unui film neclar sau cu o imagine moale.

După eliminarea obiectivului original al proiecteurului *Supercin 2* ($f=50/1,4$) din locașul său și alinierea optică a ansamblu format din camera video și obiectivul *Industar*, refilmarea s-a făcut în regim manual cu posibilitatea setării parametrilor camerei video, astfel că rezoluția de filmare a fost ridicată - Full HD de 1080 x 1920 pixeli în format întrețesut și cu un raport al imaginii de 16:9. Viteza obturatorului a fost fixată la 1/50 cu scopul diminuării fenomenului de flickering (pâlpâire) iar diafragma obiectivului la 1:8 pentru creșterea profunzimii ansamblului format din cele două obiective cuplate.



La alegerea acestui format video s-a luat în considerare mărimea și consistența fluxului de date care pot fi înmagazinate precum și posibilitatea decupării din cadrul inițial de 16:9 al unui format 4:3 care este mai mare decât cel standard de 720 x 576 linii în formatul PAL.

Filmul astfel captat are o mărime de 1,04 Gb și o durată de 9 minute și 53 secunde. În forma finală, rezoluția obținută în urma editării este de 1302x914 linii iar acest lucru semnifică o acuratețe a mărită a detaliilor.

BIBLIOGRAFIE

- Klijn Edwin, Yola de Lusenet, *Tracking the reel world – A survey of audiovisual collections in Europe*, European Commission on Preservation and Access, 2008
- Karen F. Gracy, *The Preservation of Moving Images*, Department of Library and Information Science University of Pittsburgh, 2002
- Hazen Dan; Horrell Jeffrey; Merrill-Oldham, *Selecting Research Collections for Digitization*, Council on Library and Information Resources, Jan, 1998
- Moldoveanu, Aurel „*Conservarea preventivă a bunurilor culturale*”, Ministerul Culturii, Editura Museion, București, 1993.
- Wilhelm Henry, Brower Carol, *The Permanence and Care of Color Photographs: Traditional and Digital Color Prints, Color Negatives, Slides, and Motion Pictures*, Preservation Publishing Company, Kingsport, Tennessee, 1993
- Wright Richard, *Preserving Moving Pictures and Sound*, DPC Technology Watch Report 12-01 March 2012
- Slide Anthony, *Nitrate Won't Wait: A History of Film Preservation in the United States*, McFarland Classics, 1992

CONDIȚII DE PREZENTARE A MANUSCRISELOR PENTRU PUBLICARE

OBSERVAȚII PRELIMINARE:

- Sunt publicate materiale bine documentate științific și care nu au mai fost publicate.
- Lucrările vor fi trimise în vederea **publicării** până la data de **1 mai 2018**.
- Se acceptă doar lucrări originale, aflate la prima publicare și care cuprind maximum **25** de pagini (textul lucrării, note bibliografice, bibliografie, figuri, desene, schițe, tabele, etc.).
- Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.
- Textele/lucrările vor fi redactate în limba **română** cu diacritice și vor fi însoțite obligatoriu de un **rezumat** redactat în limba română și într-o limbă de circulație internațională (engleză, franceză – după preferința autorului) precum și de **cuvintele cheie** redactate atât în limba română cât și în limba de circulație uzitată la realizarea rezumatului (maxim 5 cuvinte cheie).
- Lucrările vor fi trimise colegiului de redacție pe hârtie și suport electronic la adresa: Hagi Chiriac, Nr.3, Vaslui, județul Vaslui, cod poștal – 730138, România; sau pe e-mail la: muzeu_vaslui@yahoo.ro; museumvs@gmail.com cu precizarea pentru Anuarul muzeului „Acta Moldaviae Meridionalis”.
- **Textele** care nu respectă cerințele colectivului de redacție vor fi **retrimise spre modificare**.
- **Lucrările** care nu se încadrează în **normele de redactare** cerute de colegiul de redacție vor fi **respinse de la publicare**.

REDACTAREA LUCRĂRII:

- Așezarea în pagină se face în următoarea ordine: (1) titlul, (2) numele autorului (autorilor), (3) cuvintele cheie, (4) rezumatul lucrării, (5) textul lucrării, (6) note bibliografice, (7) bibliografie, (8) lista figurilor, tabelelor, fotografiilor, etc.
- **FORMATUL LUCRĂRII:** este particularizat la dimensiunile 17 cm lățime și 24 cm înălțime, având următoarele margini – 2,2 cm sus și 1,5 cm jos, 1,75 cm stânga - dreapta; și cu orientare tip portret sau orientarea tip vedere pentru hărți, tabele, figuri și alte elemente cuprinse în anexe.
- **TITLUL:** să fie scurt și sugestiv, redactat cu Times New Roman, caractere de 11, Bold, Centrat și cu majuscule.
- **AUTORUL/AUTORII:** redactat cu Times New Roman, 11, Normal, aliniere Dreapta (Right), se poziționează la un rând față de titlu.
- **CUVINTE CHEIE:** se poziționează la un rând față de autor (autori), redactat cu Times New Roman, 11, Stânga-Dreapta (Justify), spațiere la 1 rând; se aleg cuvinte sugestive, întâlnite frecvent în textul lucrării.
- **REZUMATUL:** se poziționează la două rânduri față de cuvintele cheie, redactat cu Times New Roman, 11, italic, aliniere Stânga-Dreapta (Justify), și să conțină o prezentare succintă a lucrării originale, fără citări, prescurtări și în limba de circulație internațională, aceeași ca și în cazul cuvintelor cheie.

• **REDACTAREA TEXTULUI LUCRĂRII:** textul se poziționează la două rânduri față de rezumatul lucrării, cu spațiere la 1 rând și se redactează cu Times New Roman, font 11, aliniere Stânga-Dreapta (Justified); orice aliniat al unui început de text se realizează cu Ctrl + Tab.

• **CITAREA AUTORILOR:** se va face numai sub forma notelor de subsol, și se redactează cu Times New Roman, font 9, după următorul model: autor, lucrare, editură, localitate, an, pagină (Ioan Opriș, *Istoricii și Securitatea*, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 710.). Pentru doi autori: Virgil Mihălescu-Bîrliba, Ioan Mitrea, *Tezaurul de vase romane de la Muncelul de sus*, în „Carpica”, X, 1978, p.163-177. Pentru trei sau mai mulți autori: Dumitru Preda *et alii*, *În apărarea României Mari – Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedica, București, 1991, p. 100.

- Caracterul ***Italic*** va fi uzitat pentru abrevieri de genul: *et alii*, *apud*, *cf.*, *Ibidem*, *op. cit.*; Idem va avea caracter normal.

• **BIBLIOGRAFIA:** titlul BIBLIOGRAFIE va fi redactat cu font 11 în Times New Roman, centrat și cu majuscule și va cuprinde autorii citați în lucrare (autorii figurilor, planșelor, fotografiilor, etc.) în ordine alfabetică, iar în cazul unui autor cu mai multe lucrări, acestea vor fi redactate în ordine cronologică. Nu se admite prescurtarea titlurilor lucrărilor, revistelor, cărților, enciclopediilor și a editurilor citate.

• **FIGURILE, FOTOGRAFIILE ȘI TABELELE:** se trimit inserate în cuprinsul articolului în format JPG iar fiecare să conțină indicații clare, precise asupra a ceea ce reprezintă. Figurile și tabelele se vor indica pe o listă separată, iar citarea lor în texte se va face după modelul Fig. 1, Tab.1. Hărțile să indice scara și Nordul geografic.

COPERTA I – *Tun de 53mm pe frontul de la Mărăști (25.05.1917)*, imagine din albumul Muzeului Militar Național „Fotografii din Războiul pentru Întregirea Neamului 1916-1919”

